

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Sōkratus Scholastiku Kai Ermeiu Sozomenu Ekklesiastikē Istoria

Socrates <Scholasticus>

Mogvntiae, 1677

Henrici Valesii Annotationes In Libros Ecclesiasticae Historiae Socratis
Scholastici.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14233

198.
675.
genis
287
1000p.
blain
794
734
179
hicus
199.
menis
9-196.
18-199
o. An
chca-
aris in
16.616
221
309
10 ep-
374
23
de 17
37
201
15-14
92-95
309
ca. 4b
400
250.
fona-
684

HENRICI VALESII
ANNOTATIONES

IN LIBROS

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ
SOCRATIS SCHOLASTICI

RICI

HENRICI VALLERII
ANNOTATIONES
IN LIBRUM
ECCLESIASTICAE HISTORIAE
SOCRATIS SCHOLASTICI

HENRICI VALESII
 ANNOTATIONES
 IN LIBRUM PRIMUM
 HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
 SOCRATIS SCHOLASTICI.

In Caput Primum.

Pag. 5.

ΓΕΝΟΜΕΝΟΣ ἀλίμω. Sic ex codice Regio edidit Robertus Stephanus. Sed in optimis codicibus, Florentino & Sfortiano, scriptum invenimus *ἡρώδης* & *διωσμάς*, quomodo etiam Christophorus in suis exemplaribus repererat.

μεκῶς. Hoc loco *μεκῶς* non significat singillatim, sed *ἐν μέρῳ*. Revera enim Eusebius in libris de vita Constantini, Historiam Arii, ex parte duntaxat attigit, non vero totam nec singillatim profecutus est.

ἔξ ὧν ἕκαστον ἀπέλιπε. Musculus hunc locum ita vertit: *commentarii nostri exordia inde sumemus, ubi ille desit*. Atq; ferè ita Christophorus, nisi quod magis barbare, & minus Latine transtulit: *ex iis rebus, à quibus ab eo desitum est scribere, nostri operis exordia sumemus*. Ego vero malim vertere: *ab iis rebus, quas ille nobis reliquit, scribendi sumemus exordia*. Vult enim dicere Socrates, exorsurum se ab Historia Arii, quam Eusebius ex parte tantum attigerat in libris de vita Constantini: Eusebium enim in iis libris, magis studuisse ut Imperatoris laudes amplificaret, quàm ut res Ecclesiasticas accurate perscriberet: se verò, qui res in Ecclesia gestas scriptis mandare constituerit, Historiam Arianæ hæreseos diligentius narraturum, & ab iis rebus quas Eusebius vel de industria prætermiserat, vel quia nihil ad institutum ipsius facerent obiter tantum perstrinxerat, initium Historiæ suæ facturum. Certe Socrates non inde Historiam suam inchoavit, ubi Eusebius desierat. Eusebius enim usque ad obitum Constantini opus suum perduxit. Historiam quidem Ecclesiasticam Eusebius usque ad tumultum Arii, & ea, quæ Nicænum Concilium præcessere, continua serie persecutus est. Proinde si decem libros Historiæ Ecclesiasticæ spectemus, Socratem inde incepisse ubi Eusebius scribendi finem fecerat, possumus dicere. Sed si præterea jungamus libros de vita Constantini, sicuti junxit Socrates, tum istud verum non erit.

A *διηγούμετων* scribendum omnino est *διηγούμενοι*, licet scripti codices nihil mutant.

In Caput II.

ἡνίκα. Hoc initium esse periodi Musculus & Christophorus existimant, cum tamen periodus inchoanda sit ab iis verbis, quæ in fine superioris capitis leguntur, *ἐν δὲ τῷ ποδὲν πλεῖν ἀρχὴν ποιουμένων*. Idque nos in versione nostra secuti sumus.

κὴ ὁ τὰς βρετανίας. Existimasse videtur Socrates, Constantinum & Maxentium imperare cœpisse eodem anno, quo Diocletianus & Maximianus Hercules purpuram deposuerant. Quæ in sententia fuit etiam auctor Chronici Alexandrini, & alii quidam, qui annos Imperii Constantii Constantino ejus filio attribuunt. Atque hinc factum est, ut Constantinus Maximus à quibusdam regnasse dicatur annis duobus ac triginta, cum tamen revera triginta tantum annis ac mensibus decem regnaverit.

Pag. 6.

τιθησὶς τῶν πρώτων ἐνιαυτῶν τῆς διακοσιῆς ἑξήσομιος ἢ πρώτης Ὀλυμπιάδος. Idem repetit Socrates in fine libri septimi, ubi Historiam suam concludens, ait eam ordiri ab anno primo Olympiadis cclxxi, quo Constantinus Imperator renuntiatum est. Hæc Olympias incipit à Solstitio anni trecentesimo quinti, qui fuit annus primus post abdicationem Diocletiani. Verum Constantius non hoc anno mortuus est, sed sequente, quo ipse sextum Consul fuerat cum Galerio Augusto, ut legitur in fastis Idatii. Anno igitur secundo supradictæ Olympiadis mors Constantii adscribenda est.

ὁ ταρσῶ τῆς κιλίκιας ἐπιπέτα. Fallitur hæc Socrates. Maximianus enim Senior, qui & Hercules, jussu Constantini occisus est in Galliis anno Christi 310. Maximinus autem Cæsar biennio post victus à Licinio, periit apud Tarsum, ut scribit Aurelius Victor, Eusebius in Chronico, & alii. Solennis est hic error Græcorum, qui Maximianum & Maximinum inter se confundunt.

A ij

γαλιεία μαξιμίαν. Scribendum omnino est A
μαξιμίαν, ut recte infra scribitur. Sed hæc no-
mina ut dixi confundi solent à Græcis. Sic in
initio hujus capituli ubi legitur μαξιμίανος ὁ ἐπικλη-
θείς γαλιεὺς, in codice Sfortiano scriptum est
μαξιμίαν.

μαξιμίανος ὁ γαλιεὺς ὁ κλέπτης. Hæc be-
nignè intelligenda sunt. Neq; enim Galerius to-
tius Imperii revera clavum tenuit, cum duo alii
eodem tempore essent Augusti: Constantinus
in Galliis, & Maxentius Romæ. Verum summam
Imperii nihilominus administrasse dicitur, eo
quod ipse senior erat Augustus, & à junioribus
Augustis instar patris colebatur.

μοιχῶν ἀνάδωλον in Codice Florentino legitur
ἀνάδωλον, quomodo etiam Savilius ad oram sui
Codicis emendavit, vulgata tamen lectio magis
placet.

Pag. 7.

ἑβδόμον ἔτος τῆ βασιλείας ἀπὸ. Constantinus
victoriam de Maxentio retulit anno Christi 312.
cum ipse & Licinius secundum Consulatum ge-
rerent. Hic erat annus sextus Imperii Constani-
tini. Ejus enim initium confurgit ex ante diem
octavum Kal. Augusti, anno Christi 306. Quod
si Maxentium victum esse dicamus octavo Kal.
Octobris, ut in fastis ponit Onofrius & Sigonius
in lib. 2. de Occidentali Imperio, tunc verum
esse poterit, id quod ait Socrates: Constanti-
num septimo Imperii sui anno victoriam de Ma-
xentio retulisse. Quippe annus septimus ejus
Imperii cœperat octavo die Kal. Augusti, anno
312. Turbat me tamen non medioeriter, quod
Maxentius anno 6. Imperii sui exeunte, pridie
quam septimum inchoaret, occisus esse dicitur in
panegyrico Nazarii. At qui Maxentius paucis
diebus post Constantinum imperare exorsus fue-
rat. Quod si octavo Kal. Octobris cæsus fuit,
necessario dicendum est eum septimo Kal. Octo-
bris regnare cœpisse. Atque ita Constantinus
duobus mensibus ante Maxentium ad Imperium
pervenisset. Quod quidem minus probabile mi-
hi videtur. Cæterum Socrates hic sibi ipse con-
stat. Nam cum Imperium Constantini, ab anno
Christi 305. exorsus sit, rectè hanc victoriam re-
fert anno ejusdem Imperii septimo.

ἐν τῷ τῷ ἔτος καὶ διοκλητιανός. Mortuus est Di-
ocletianus Salonæ, die tertio Nonas Decembres,
anno Christi 316. ut rectè in fastis scribit Idatius.
Idem scribit auctor Chronici Alexandrini, nisi
quod pro Diocletiano nomen Galerii Maximiani
perperam irrepserit. Idem quoque confirmat
Zosimus in libro secundo Historiæ, ubi scribit
Diocletianum tribus annis post tertium Consu-
latum Constantini & Licinii, mortem obiisse.
Postquam enim dixit, à Chilonis & Libonis
Consulatu, quo sæculares ludii celebrati fue-
rant, ad tertium Consulatum Constantini &
Licinii, decem supra centum annos fluxisse,
subjungit: διοκλητιανός μὲν πελευτῆ τρεῖς ἡμέρας
ἔσθαι: quod verissimum est. At Josephus
Scaliger in animadversionibus Eusebianis, hunc
Zosimi locum male accepit, quasi diceret Zosi-
mus Diocletianum triennio post abdicationem
Imperii, seu post nonum ipsius Consulatum, è
vivo abiisse.

In Caput IV.

αὐτοκράτωρ τῆ καὶ βασιλεὺς. In codice Regio & Pag. 8.
Florentino deest particula καὶ, quam supplevit
Christophorsonus. Mihi non admodum neces-
saria videtur. Quod si eam retinere voluerim-
us, tum βασιλεὺς Augustum significabit, non
ut vertit Christophorsonus Regem. Alludit au-
tem Socrates ad militum acclamationes, qui
post insignem victoriam, Principem suum Impe-
ratorem & Augustum appellare consueverant.
Idem faciebant cives, cum Princeps victor in
urbem introiret.

In Caput VI.

ἀκρίων καὶ ἰσθμῶν τε. Transposita sunt vocabula, Pag. 9.
quæ sic restituit ἀκρίων τε καὶ ἰσθμῶν, seu ut
legitur in codice Sfortiano ἰσθμῶν τε.

ἰσθμῶν τε καὶ ἀκρίων τε. ἡ καθολικὴ ἐκκλησία. Pag. 10.

Scripserat olim Lucas Holstenius vir doctissimus
dissertationem in hanc Epistolam Alexandri,
quam quidem paulo ante obitum suum, una cum
aliis opusculis ad me misit. In ea dissertatione id
primo loco observat, male interpretes hæc Ale-
xandri verba ita transtulisse: Cum unum sit Ca-
tholica corpus Ecclesie. Ipse vero contendit, lo-
cum ita potius vertendum fuisse: Cum Ecclesia
Catholica unum sit corpus, &c. vel uno conficit
corpore. Vult enim vir doctissimus, Alexan-
dram alludere ad Epistolas Pauli, in quibus Ec-
clesia sæpius vocatur corpus Christi. Sed pace
summi viri, mihi que quondam amicissimi di-
ctum sit, ferri non potest hæc versio. Nam si
Alexander ita sensisset, ut vult Holstenius, dice-
ret profecto ἰσθμῶν τε καὶ ἀκρίων τε ἐκ-
κλησία. Quod cum non dixerit, apparet non al-
ium esse sensum horum verborum, quam quem
posuerunt interpretes. Præterea si Alexander
voluisset dicere, Ecclesiam esse corpus Christi,
non dixisset ἰσθμῶν τε καὶ ἀκρίων τε, sed potius σώματ^{ος}
καὶ χεῖρ^{ος}.

νομίσει. In codice Leonis Allatii & apud Ge-
lasium Cyzicenum legitur ἐπινοήσεται.

ἐν ἐκδοτικῷ κατ' αὐτὸν. In codice Leonis Al-
latii legitur κατ' αὐτὸν. Apud Gelasium autem
Cyzicenum τὰ κατ' αὐτὸν. Sed vulgata lectio
magis placet, quam confirmat etiam Epiphanius
Scholasticus, qui sic vertit: Non est in eam
ultio subsecuta.

ἰσθμῶν τε καὶ ἀκρίων τε. Apud Gelasium in Historia Con-
cillii Nicæni, libro 2. legitur ἰσθμῶν τε καὶ ἀκρίων τε. Sed in
codice Leonis Allatii scriptum est ἰσθμῶν τε, quod
præferendum puto.

ἐπὶ ταῖς. Post hæc verba in codice Floren-
tino hæc habentur αὐτὸς προνοῶσι ἀρεαῖν. Quæ
ad marginem potius adscribi debuerant. Apud
Gelasium similiter scriptum est hoc loco ἐπὶ ταῖς
ἀρεαῖν.

ἢ τε ἀλλοθινῶν κοσμησάμεν. Post hæc verba de-
erat integra pericope, quam nos ex tribus codi-
cibus nostris Florentino, Sfortiano, Allatiano,
& ex Gelasio Cyziceno supplevimus hoc modo
αὐτὸς εἰς μὲν τῶν ποιημάτων καὶ ἡμετέρων ἐστίν. Quæ
verba in suo etiam codice legerat Epiph. Schola-

ficus, sicut ex versione ejus apparet. Totum enim locum ita transtulit. *Creatura est enim & factura Filii, neque similis est Patri secundum substantiam: neque verus est, neque vera sapientia ejus est, neque verum naturaliter Patris verbum est, sed unius quidem creaturarum & facturarum est.* Ex his apparet Græcum codicem Socratis, quo usus est Epiph. Scholasticus, à nostris paulo diversum fuisse. Codex tamen Leonis Allatii plane similis est ei, quem secutus est Epiphanius. Sic enim habet: *ὅτι ὁ ἀληθινὸς ἔστιν, ὅτι ἀληθινὸν λογία αὐτοῦ ἔστιν ὅτι ἀληθινὸς ἔστιν ὁ πατὴρ λόγος ἔστιν ἀλλ' εἰς μὴν ἵδ' ἡρηματιῶν καὶ ποιητῶν ἔστι καὶ ἡρώδης καὶ ἡ λήθη λόγος ἔστιν &c.* Adeo inter se consentiunt auctores Historiæ tripartitæ Græcæ ac Latinæ, ut alter ab altero mutuatus videri possit.

ἡρώδης ἔστι αὐτὸς ὁ πῶν. In manuscripto codice Leonis Allatii hic locus ita legitur *ἡρώδης ἔστι αὐτὸς ὁ ἄν ἐν πῶν ἰδ' ἡρηματιῶν καὶ ἡ ἔστι ἡ βία λογία.* Quam lectionem secutus est etiam Epiph. Scholast. qui sic vertit: *factum & ipse & existens in proprio Dei Verbo, & in Dei sapientia, &c.* Nos vero lectionem codicum nostrorum Regii, Florentini & Sfortiani sequi maluimus, quam & Gelasius confirmat; nisi quod particulam ἢ non agnoscit, quæ pro ἡ posita videtur.

καὶ ἡρώδης ἔστιν. In codice Leonis Allatii, qui continet Historiam tripartitam, quam Theodorus lector Græcæ composuit ex Socrate, Sozomeno ac Theodoro legitur *καὶ ἡρώδης ἔστιν.* Atque ita legit Epiph. Scholasticus, sicut ex versione ejus apparet.

ἡρώδης ἔστι φῶσις. Pro his verbis codex Allatii hæc habet *ὅτι ἡρώδης ἔστι φῶσις καὶ ἡρώδης,* quomodo etiam legit Epiphanius.

ἡρώδης, scribendum puto *ἡρώδης*, ut legitur apud Gelasium Cyzicenum. Neque aliter legit Epiphanius. Vertit enim: *Factus a jure & convertibilis est.* Quod autem sequitur, *καὶ ἡρώδης*, melius in Gelasio legitur *καὶ ἡρώδης*, quam scripturam in versione meam sequuntur.

καὶ ἡρώδης. In codice Leonis Allatii legitur *καὶ ἡρώδης.* Apud Gelasium vero *καὶ τὰς λιβύας,* quod magis placet. Duplex enim est Libya. Porro notandus est hic numerus centum Episcoporum in Aegypto. Eundem quoque numerum legere memini apud Athanasium in Apologia 2. adversus Arianos pag. 788. *ἑπὶ σκαλοῦσι εἰσὶν ἐν αἰγύπτῳ καὶ λιβύῃ καὶ περιεπέλας ἡρώδης ἑκατὸν.*

ὅτι ἡρώδης ἔστι φῶσις. In codice Florentino & Sfortiano ita legitur. Verum in codice Leonis Allatii, & apud Gelasium Cyzicenum hic locus longe rectius scribitur hoc modo: *ὅτι ἡρώδης ἔστι φῶσις καὶ ἡρώδης ἡρώδης.* Neque aliter legit Epiph. Scholasticus.

ὅτι πάντων αὐτῶν ἡρώδης ἡρώδης rectius in Codice Leonis Allatii legitur *ὅτι πάντων ἡρώδης ἡρώδης.* Gelasius vero scriptum habet *ὅτι πάντων αὐτῶν ἡρώδης.*

ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης. Magis placet lectio, quæ habetur in Codice Leonis Allatii & apud Gelasium *ἡρώδης ἡρώδης τὰ εἰς ἀνάμνησιν.*

τὸ κινεῖται ζήτημα. Codex Leonis Allatii scriptum habet *τὸ κινεῖται ζήτημα,* cui

A consentit Epiphanius Scholasticus. Paulo post ubi legitur *ὁ μὴ ἴσους ἀλλ' ἕνα ἔστιν.* Idem Codex habet *ὁ μὴ ἴσους, ἀλλ' ἕνα ἔστιν ὁ ἴσους.*

ἡρώδης ἡρώδης. Florentinus Codex scriptum pag. 14. habet, *ὅτι ἡρώδης,* quod non displicet.

ὡσανεὶ νινυτο ὁ τοῖς ἀρειανίστοις μελιτιανὸν. Fallitur hic Socrates, ut equidem existimo. Neque enim Melitiani Arianis se adjunxerunt, nisi post Synodum Nicænam, ab Eusebio Nicomedie sic sollicitati ut adversus Athanasium calumnias texerent, quemadmodum testatur ipse Athanasius in Apologetico secundo adversus Arianos. Certe si Melitiani ante Synodum Nicænam conjuncti fuissent cum Arianis, non tam benigne eos tractassent patres Synodi Nicænae.

ὡσανεὶ ἡρώδης. Post hæc verba Codex Leonis Allatii hæc addit *καὶ ὁ μὴ ἴσους.*

In Caput VII.

καὶ ὁ βίβλος. Post hæc verba in Florentino Codice additur, *μὴ ὁ ἡρώδης.* Quæ verbalitè ad marginem adscribi possint, interdum tamen à scriptoribus ponuntur in corpore, ut videre est apud Athanasium in apologetico adversus Arianos.

καὶ ὁ μὴ ἴσους ὁ αὐτῶν. Codex Leonis Allatii & Gelasius Cyzicenus addunt *φρονέει.* Vide quæ notavi ad Eusebii lib. 2. de vita Constantini, cap. LXIX. Paulo post ubi legitur *ὅτι ἡρώδης,* idem Codex Allatii scriptum habet *ὅτι ἡρώδης.*

ὡσανεὶ ἡρώδης. In Florentino & Sfortiano Codice legitur *ὡσανεὶ ἡρώδης,* atque ita fere Codex Leonis Allatii.

ὡσανεὶ ἡρώδης ἡρώδης φρονέει, &c. Totus hic locus in codice Leonis Allatii ita scribitur *ὡσανεὶ ἡρώδης ἡρώδης ὡσανεὶ ἡρώδης ἡρώδης φρονέει καὶ φρονέει ἡρώδης ἡρώδης φρονέει, &c.* Nec aliter legit Epiph. Scholast. Sic enim vertit: *Tantum Dei populum, quem vestris orationibus & prudentiâ convenit gubernari, discordare nec decet, nec omnino fas esse credibile est.*

ὡσανεὶ ἡρώδης. In Annotationibus ad librum 2. Eusebii de vita Constantini, monui scribendum videri *ὡσανεὶ ἡρώδης,* ut in quibusdam exemplaribus legitur. Sed cum nostri codices Florentinus, Sfortianus & Allatii, nihil hic mutant, ferri potest vulgata lectio, quam confirmat etiam Epiph. Scholasticus. Sic enim vertit: *Saniores crebro sunt amicitia post inimicitiarum causas ad concordiam restituta.*

In Caput VIII.

ὡσανεὶ ἡρώδης ὡσανεὶ ἡρώδης ἡρώδης. Hoc loco, aliquot voculis auctior est codex Allatii. Sic enim habet *ὡσανεὶ ἡρώδης ὡσανεὶ ἡρώδης ὡσανεὶ ἡρώδης ὡσανεὶ ἡρώδης.* Quod quidem majorem habet ἐμφάσην. τῶν ἐμνημονώσεων. Hoc etiam loco idem codex Allatii vocem interserit hoc modo *τὸ κινεῖται ζήτημα ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης.*

ὡσανεὶ ἡρώδης ὡσανεὶ ἡρώδης. Magis placet scriptura quam præfert codex Allatii *ὡσανεὶ ἡρώδης ὡσανεὶ ἡρώδης, &c.* Atque ita prorsus legerat Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit: Sed puram scientiam

tiam fide & bonis operibus observandam. Ceterum Socrates hanc narrationem videtur hausisse ex Rufini libro decimo, ubi Rufinus agit de Concilio Nicæno. Sed Socrates quædam de industria mutavit. Gelasius vero cum hoc argumentum nactus esset, mirum in modum auxit atque amplificavit, singulorum Philosophorum interrogationes referens, & responsa Episcoporum. Quæ omnia fabulas potius redolent quàm Historiam rerum gestarum.

Pag. 22.

Καθ' ἑνὴν τῶν μακεδονιανῶν. Hic Sabinus Episcopus fuit Macedoniorum in urbe Thraciæ Heraclea, qui collectionem actorum Synodaliū composuerat; opus utile admodum; cuius testimonio sæpius utitur Socrates in his libris. Reprehendit tamen eum Socrates plerisque in locis, tum quod malâ fide utus esset in actis illis colligendis; ea quidem studiose referens, quæ ad adstruendam ipsius hæresin pertinebant; omittens vero contrariis: tum quod orthodoxis Episcopis semper infensum se ostenderat. Cujusmodi illud est, quod hoc loco refert Socrates, Patres Nicæni Concilii ignaros ac simplices fuisse. Sed solenne est hæreticis, adversus sanctissimos Ecclesiæ Patres ac Doctores conviciari.

μεγαλοφρονος ἐξουχθεΐσα. In codice Leonis Allatii hic locus ita legitur: ἢ ἦν νεκρὰ τῆς μεγαλῆς συνόδου & ὑπὸ ἰσοβίου μεγαλοφρονος ἐπαγεθθεΐσα συνουσία, &c. Eandem lectionem secutus est Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit: Concordia ergo fidei à magno in Nicæa prolata Concilio, ab Eusebio clara voce laudata hæc est. Videtur omnino legisse Epiphanius τῆς μεγάλης ἐξουχθεΐσας, & cætera, ut supra.

πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεόν. Symbolum quod hic sequitur, deest in omnibus nostris exemplaribus, Regio. Florentino & Sfortiano. Recte tamen Christophorus id reposuit hoc loco. Hic enim positum fuisse à Socrate, tum ex Epiphaniio Scholastico discimus, tum ex verbis, quæ proxime sequuntur. ταύτων τῶν πρῶτον τελευτήσας, &c. Manuscripti autem codices Symbolum istud hic omiserunt, eo quod paulo post repetetur in Epistola Eusebii Pamphili.

Pag. 23.

οἱ μόνον. Immo duo tantum Episcopi, Secundus ac Theonas, fidei Nicæniæ subscribere recusarunt, ut recte scribit Theodorus in libro primo Historiæ Ecclesiasticæ, & ante illum Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos. Idque aperte confirmat Epistola Synodica Concilii Nicæni, quæ hic refertur à Socrate.

ἔστι ἡ ἀπὸ τὰ γραφέντα. In codice Florentino & Sfortiano leguntur ἔστι ἡ ἀπὸ τὰ ἰουσεβίου τὰ γραφέντα, &c.

Pag. 25.

προσεγράφησαν ἡμῶν ἡμοῦσι. Affirmare videtur Eusebius, Constantinum Imperatorem auctorem fuisse, ut vocabulum consubstantialis in Symbolo adderetur. Quod tamen nequaquam verisimile est. Neque enim adeo doctus erat Constantinus, quippe qui vix adhuc esset Catechumenus. Sic igitur hæc Eusebii narratio intelligenda est, ut Episcopi quidem post prolatum ab Eusebio Cæsariense Symbolum, addendam illi esse censuerint vocem consubstan-

cialis: Constantinus vero eorum sententiam confirmaverit. Eusebius vero, qui se apud suos purgare & excusare satagebat, quod formulæ fidei in Concilio editæ subscripsisset, quemadmodum testatur Athanasius in libro de Decretis Synodi Nicæniæ, & in libro de Synodis Arimini & Seleuciæ, rem de industria involvit, & Constantino Principi id adscribit, quod Episcopis potius erat adscribendum.

τῶνδ' ἐπὶ τῶν γραφῶν ἀποποιήκασιν. Post hæc verba, ante Symbolum Nicænum, in Codice Florentino & Sfortiano adduntur hæc verba τὸ μάθημα. Ita Græci vocabant Symbolum fidei, eo quod à Catechumenis memoriter disceretur. Socrates in libro tertio capite 25. πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεόν πατέρα παντοκράτορα, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς μαθημάτων. Leontius Bilantius in lib. de Sectis, de Synodo Constantinopolitana loquens: καὶ ἐκτίθειν τὸ ἕν μᾶθημα πιστῶς ὅσοις λίγιστον. Et multo post de Concilio Chalcedonensi loquens, καὶ ἐκτίθειν τὸ μᾶθημα, αὐτὸς δὲ πιστῶς. Et pagina 466. de Zenonis Henotico loquens Symbolum Nicænum vocat τὸ μᾶθημα ἢ ἐν νεκρῶν. Restituenda est ea vox in lib. 5. Historiæ Tripartitæ. Nam ubi vulgo legitur: present Concilium celebratum est, non ut anathema discatur, neque ut fidei explanationem suscipiat, &c. Scribendum est: non ut mathema discatur, &c.

ταῦτα ἡ καὶ ἡμῶν ἐδόκη, &c. In Codice Allatii & apud Theodorum in lib. primo Historiæ legitur ταῦτα ἡ, &c. Sed vulgata lectio melior mihi videtur. Epiphanius Scholasticus legisse videtur ἡ ταῦτα. Sic enim vertit: Propterea nobis quoque videbatur bene se habere, ut mente consentiremus piæ doctrinæ, &c.

ἡ τοῦ δόμοσιον τὸ πατερι, &c. Melius apud Theodorum legitur hoc modo: ἡ τοῦ δόμοσιον τὸ πατερι, &c.

ἀλυποῖ. Apud Theodorum in libro primo Historiæ legitur ἀλυτοῖ. Et paulo post ἀδελφῶν, &c. Quod quidem magis placet. In Codice certe Allatii ἀ scriptum est.

In Caput IX.

ἡ ἕν τῶ Θεῷ λίγιστον. Exat hæc epistola apud Theodorum in libro primo Historiæ Ecclesiasticæ, aliquid in locis discrepans ab editione Socratis. Nam Theodorus vocem λίγιστον cum sequenti pericope omittit, & hæc omnia jungit cum præcedenti periodo. In Codice quoque Leonis Allatii deest verbum λίγιστον, & quod sequitur ὁνομάζοντες. Et pro πάσας, legitur ταῦτα πάντα.

κατὰ τὸ δὲ ἀκριβῶς λίγιστον. Male Christophorus hunc locum ita vertit: Nam si accurate in eum inquisitum fuisset, nihil certe commensusset venire. ἀκριβῶς λίγιστον est strictum jus, cui opponitur æquitas, sive ἐπιεικεία. Ajust igitur patres Synodi Nicæniæ Synodum egisse cum Melitio, non stricto ac summo jure, nec juxta exactam regulam ac disciplinam, sed dispensative, hoc est, συγκαταστατικῶς. Summo enim jure Melitius nullam veniam mereretur, quippe qui ordinationes nullatenus ad se pertinentes sibi vindicasset,

& schisma in Aegypto fecisset. Id enim aperte designant haec verba hujus epistolae: τὸς ὃ χαίρει Θεὸς ἐν μνησὶν χρισματι ἐνρεθίσαι. Ob hanc igitur temeritatem atque insolentiam, dignus erat Melitius, qui deponeretur atque excommunicaretur. Sed tamen sanctissimi Patres clementius cum eo agere voluerunt, omnem quidem potestatem ei adimentes, solum autem Episcopi nomen ei relinquentes. Cur autem benignius actum sit cum Melitio, plures causae afferri possunt. Prima est quomodo insinuant in hac epistola sanctissimi Patres, eo quod scilicet vigorem censurae ac severitatis suae in Arium ejusque focios prius distinxerant. Aequum autem erat, ut post tristem atque immittem in illos latam sententiam, locus deinceps clementiae relinqueretur: praesertim cum Melitius nullius haereticos convictus, schisma tantum fecisse argueretur. Multi quoque inter Melitianos erant viri boni, & sanctitate vitae conspicui. Cujusmodi fuit Paphnutius ille anachoreta, & Joannes Episcopus, de quibus loquitur Epiph. in haeresi Melitianorum: Denique pro bono pacis ut vulgo dicitur, quod Ecclesiae membra antea divisa in unum coalescerent: Patres Nicæni Melitianos in communionem receperunt. Atque hoc est illustrissimum exemplum dispensationis Ecclesiasticae.

τὸς ὃ ὑπὸ ἀπὸ κατὰσθίντας. Non probo interpretationem Christophoroni, qui haec verba accepit de Presbyteris à Melitio ordinatis. Nam Melitius non Presbyteros solum ac Diaconos, sed Episcopos quoque per Aegyptum ordinaverat, ut testatur Epiphanius. Immo vero longe plures ordinavit Episcopos quam Presbyteros, quemadmodum colligere est ex indiculo, quem Alexander post Synodum Nicænam ab illo exegisse dicitur. In eo enim breviculo, octo & viginti recensentur Episcopi partium Melitii: Presbyteri vero quinque, & tres Diaconi. Exstat hic indiculus apud Athanasium in Apologetico secundo adversus Arianos. Cum igitur Melitius tot ut dixi Episcopos ordinaverit, si Patres Synodi Nicænae nihil de Episcopis ab illo ordinatis statuissent, imperfecta esset eorum sententia; qui de Presbyteris quidem à Melitio constitutis quid agendum esset decrevissent, de Episcopis vero tacuissent. Quare existimo haec verba de utrisque accipienda esse, tam de Episcopis, quam de Presbyteris.

μὲν κενὴν χειροτονία βεβαιώθινται. Primo loco statuit Synodus ut Episcopi & Clerici, qui à Melitio ordinati fuerant, sanctiori consecratione firmentur, id est manuum impositionem ab Alexandrino Episcopo accipiant. Nam cum praeter consensum ipsius ordinati fuissent, vult Synodus ut ante omnia ab Episcopo Alexandrino ordinentur juxta antiquam consuetudinem, qua receptum erat ut omnes Episcopi Aegyptiacae Diocesis subiecti essent Alexandrino Pontifici. In Melitio autem Synodus idem non exigit, quia scilicet Melitius ipse legitime ordinatus fuerat.

ἀλλ' ἐάνδρα κενὸν χειροτονίῳ μὲν. Melius scriberetur ἀπὸ χειροτονίῳ μὲν, ut legitur apud Theodorum in libro primo. Aliud enim significat

Ἀποχειροτονία, ut postea dicemus. Porro Sozomenus in libro primo cap. 24. ubi hanc epistolam in compendium redigit, haec verba de Clericis accepit, non de Episcopis.

ὡς ἀπὸς τῶτοις θί. In codice Allatii & apud Theodoritum legitur, ὡς τῶτοις μὲν. Sed vulgata lectio magis placet, si deleatur ὡς.

τὸς ἀρκεοντας ἀπὸ τῶτοις ἀποχειροτονίῳ. In Annotationibus ad Eusebii librum tertium de vita Constantini jam pridem monui ἀποχειροτονίῳ idem esse, quod proponere nomina ordinandorum. Sic supra de Melitio statuit Synodus, μήτε χειροτονίῳ, μήτε ἀποχειροτονίῳ. Nec aliter Nicetas in vita Ignatii Patriarchae Constantinopolitani, ubi ejus electionem commemorat.

πολλῶν τοιγάρων εἰς ἀποστασίαν ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἀποχειροτονίῳ, καὶ ἄλλων δὲ ἄλλας ἀστίας διαμαρτυροῦνται τὰς ἐκκοπὴς &c. Id est, Cum igitur multi ad praesulatum Ecclesiae nominarentur, & alii alias ob causas ipsi exciderent, &c. Itaque quod sequitur ἢ ἰσοστάμῳ ἀνομάματα, nihil aliud erit quam ἐπιθέσεις, seu explicatio verbi praecedentis. Atque ita sumpsit Sozomenus in dicto capite 24. Porro notandum est Melitium, utpote auctorem schismatis, durius tractatum esse quam Melitianos. Omnem enim Episcopalem functionem ademerunt Melitio Nicæni Patres, solum ei nomen Episcopi relinquentes. Melitianis vero permiserunt ut ministerium suum obirent in Ecclesia. Id est ut Diaconi in Diaconorum ordine ministrarent, Presbyteri vero offerrent & consecrarent, & baptismi solennia celebrarent, itidemque Episcopi. Solum illis ademerunt jus suffragiorum in electionibus; idque prudenti consilio ab eis factum est, ne Melitiani quosdam suorum partium homines ad Ecclesiastica officia clanculo promoverent.

χρῆσις γνῶμης τῆς καθολικῆς ἐκκλησιαστικῆς. Scribendum omnino est τῆς καθολικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπισκοπῆς, ut legitur apud Theodoritum & in codice Allatii. Sequitur enim τῶ ἀλεξανδρινῶ. Aut certe si priorem electionem retineas, scribendum erit τῶ ἀλεξανδρινῶ. Epiph. Scholasticus vulgatae scripturam ex parte secutus est. Sic enim vertit. Et ut his nulla potestas sit sibi placitos eligere, vel nomina eorum proferre, aut omnino aliquid agere praeter voluntatem Ecclesiae Catholicae Praesulis Alexandrini.

εἰ ἀξιοὶ φαίνοντο καὶ ὁ λαὸς ἀποίτη. Haec verba pag. 29. plane confirmant id quod supra dixi, non de solis Presbyteris ac Diaconis hic agi, verum etiam de Episcopis, qui à Melitio fuerant ordinati. Nam si de solis Presbyteris in locum alterius Presbyteri promovendis hic ageretur, cur tantam cautionem adhiberent Nicæni Patres, cur tot ac tanta requirerent ad hoc, ut aliquis ex Presbyteris Melitianorum in locum defuncti Ecclesiae Catholicae Presbyteri subrogaretur. Vetant enim diserte sanctissimi Patres, ne quis ex Melitianis in locum atque honorem defuncti succedat, nisi hoc honore dignus esse videatur, nisi populus cum eligat, nisi ejus electio ab Episcopo Alexandriae confirmata sit. Quotum tanta cautela ac diligentia in promotione Presbyteri. Apparet omnino haec verba ad

Episcopos potius pertinere. In quorum præcipue electionibus necessaria erant populi suffragia; & quorum electionem confirmari insuper oportebat ab Alexandrino Episcopo, quippe qui Metropolitanus esset totius Aegypti.

ιδὲξαι τὸ πᾶσι δὲ ἑλλήνων μιλίτων. Immerito Socrates Melitium appellat hæresiarcham. Nam neque Nicæni Patres, neque Athanasius in Apologetico secundo, neque Epiphanius, Melitium ullius hæreseos insimulant, sed schismatis duntaxat auctorem fuisse dicunt. Verum cum Melitiani Arianis tandem sese adjunxerint, quod quidem post Synodum Nicænam, & post mortem ipsius Melitii factum esse supra monui, schisma suum in hæresin verterunt, sicut de Donatistis scribit Augustinus. Itaque hoc sensu Melitium hæresiarches dici potest.

Pag. 30.

ὡς δὲ δὲ ἰσὺς ἀσρασι. Nostri codices Sfortianus & Florentinus addunt ἡμὶ μίτροις: quæ verba Christophorus quoque in libris suis reperit, ut ex versione ejus apparet. De Thalia autem Arii, vidæ Athanasium in oratione 2. contra Arianos. Quam cum à Synodo damnatam esse dicit Socrates, intelligendum est non ipsum carmen nominatum esse damnatum, sed doctrinam tantum, quæ illo carmine continebatur.

ἡ δὲ ἀρχονοία ἀφ᾽ ἑσῶν. In codice Leonis Allatii legitur ἀρχονοία, quod magis placet. Itaque totus locus ita scribendus videtur ὅσα δὲ ἡ ἀμφιβολία ἢ ἀρχονοία ἀφ᾽ ἑσῶν ἴδὲξαι ἡμᾶν, vel potius ἡ ἀμφιβολία, &c. ut paulo post dicit Socrates.

ὡς δὲ δὲ τὰ πᾶσι τῶν μεγάλων σωτηρίων. Codex Leonis Allatii scriptum habet ὅσα δὲ δὲ πᾶσι τῶν μεγάλων σωτηρίων: quod magis probo.

Pag. 31.

λεχθῆναι ἡμέρας. Post hæc verba codex Allatii addit πᾶσι τῶν ἐπιπέδων.

Pag. 32.

τὸς ποικίλους καὶ ἀσβεστούς. Hæc Constantini Imperatoris epistola non suo loco hic refertur à Socrate. Collocanda potius erat post epistolam Constantini ad Ecclesias, quæ proxime sequitur in hoc capite. Primo enim loco referendæ sunt epistolæ, quæ pertinent ad Synodum Nicænam. Hæc vero cujus initium apposui, proprie non pertinet ad Synodum: nec ullam Synodi continet mentionem. Porro ad hanc Constantini Epistolam alludit Athanasius in Epistola ad Solitarios, ubi de Constantio hæc dicit ὅτι τὴν ἀρετῆν, ἢ ἐκείνῳ πορφυριανῶν ὀνόμασι, τῆς αἰῶνος ἐκκλησίας εἰσαγαγὼν ἀσυνέτως.

Pag. 33.

ὡς δὲ κατὰ πλείστον αὐτῶν πλανωμένων. In nostris codicibus Florentino & Sfortiano legitur ὡς αἰ. Quam lectionem confirmat etiam Theodorus. Apud Eusebium in libro tertio de vita Constantii scriptum est: ὡς δὲ κατὰ τὸ πλείστον αὐτῶν πλανωμένων τῆς πορφυριανῶν ἵπτανος ὁμοσεως. Ad quem locum vide si placet quæ notavi.

τοιαύτη ἔρημος ἐστίν. In Codice Florentino legitur τοιαύτης non male. Atque ita scriptum habet Codex Allatii in Historia Theodorii.

Pag. 34.

κυριωτέρων ἐκείνων ἔστιν. Postrema vox deest in nostris Codicibus Florentino & Sfortiano, ne habetur apud Theodorum.

Pag. 35.

ἀλλ᾽ ὅτις ἐστὶν ἀπὸς ἐπιπέδων. Hæc Epistola Constantini ad Eusebium, aliæque item duæ, quæ sequuntur, protius alieno loco hic positæ sunt.

Nam nec ad Synodum Nicænam ullatenus pertinent, nec de Ario aut de Arianis loquuntur. Quin imo prior hæc Constantini ad Eusebium epistola, scripta est ante Concilium Nicænum, ut aperte indicat Eusebius ipse in libro secundo de vita Constantini cap. 46.

καὶ τὸ δρᾶκον ἐκείνου λικνῆναι τὸ δῶκεν. Tres postremæ voces desunt apud Eusebium in loco supra citato, & Scholii vice adjunctæ sunt, vel à Socrate, vel ab alio Scholiaste.

ἐπιπέδων ἢ, in libro secundo Eusebii de vita Constantini legitur ἐπιπέδων τὸ τὸ ὄντως ἐστίν. Apud Theodorum vero scribitur ἐπιπέδων τὸ ὄντως ὄντα. Ego vero mallem scribere ἐπιπέδων ἢ, &c.

καὶ τὸ ἱπάρχον τὰς ἐξουσίας. Id est ab officio Præfecturæ Prætorianæ. Hi Officiales uno verbo ἱπάρχοντες dicebantur. Ita enim Chrysostomus appellat in Epist. 14. ad Olympiadem, & in Epist. 112. & 205. Latini quoque uno verbo Præfectianos eos appellant. Sic Ammianus Marcellinus in libro 17. pagina 90. Denique in iusto exemplo, id petendo Cæsar impetraverat à Præfecto, ut secunda Belgica multis formibus malis oppressa dispositis sibi committeretur: ea videlicet lege, ut nec Præfectianus, nec Præficialis Apparitor ad solvendum quæquam urgeret. Vide quæ notavi ad librum secundum Eusebii de vita Constantini.

ὡς δὲ πάντων ἐκείνων πᾶσι λαβόντων αὐτῶν, ὡς δὲ πάντων ἐκείνων πᾶσι λαβόντων αὐτῶν, ὡς δὲ πάντων ἐκείνων πᾶσι λαβόντων αὐτῶν, &c. Hunc locum exposui in Annotationibus ad librum quartum de vita Constantini. De καὶ δολοῦν, seu rationalibus multa dixi, partim in Commentariis ad Ammianum Marcellinum, partim in Notis ad excerpta Dionis Coggejani, partim etiam in Annotationibus ad Historiam Ecclesiasticam Eusebii.

δρακονομία τῶν δειπόντων ἢ λαμπροτάτων ἰσχυρῶν τὰ μέγιστα. Hunc locum abunde exposui in Annotationibus ad librum tertium Eusebii de vita Imperat. Constantini cap. 31. Eas igitur consulit studiosus lector, si volet. Nam & alia hujus epistolæ loca ibidem exposita repetiet, quæ hoc loco repetere, superfluum esse duxi.

πανταχῶς κατὰ πόλιν πορφερίων. Scribendum omnino est πορφερίων id est proposuit. Solebant enim Imperatores Romani epistolas suas, quæ ad civitates scribebantur, publice legendas proponere. Itaque ad calcem epistolæ addebant, proponatur. Ut in Eusebianis Annotationibus observavi. Sic igitur Constantinus cum multas epistolas conscripisset adversus Arium & ejus sectatores, eas publice in foro proponi voluit. Talis est epistola Imp. Constantini ad Arium & Arianos, quam refert Gelasius Cyzicenus in libro 3. de gestis Synodi Nicænz: Cujus epistolæ meminit etiam Epiphanius in hæresi Arianorum. Scripta est autem à Constantino post Synodum Nicænam, & continet penam adversus eos, qui à prava Arii opinione recedere noluerint. Jubet enim Imperator in fine illius epistolæ.

πανταχῶς κατὰ πόλιν πορφερίων. Scribendum omnino est πορφερίων id est proposuit. Solebant enim Imperatores Romani epistolas suas, quæ ad civitates scribebantur, publice legendas proponere. Itaque ad calcem epistolæ addebant, proponatur. Ut in Eusebianis Annotationibus observavi. Sic igitur Constantinus cum multas epistolas conscripisset adversus Arium & ejus sectatores, eas publice in foro proponi voluit. Talis est epistola Imp. Constantini ad Arium & Arianos, quam refert Gelasius Cyzicenus in libro 3. de gestis Synodi Nicænz: Cujus epistolæ meminit etiam Epiphanius in hæresi Arianorum. Scripta est autem à Constantino post Synodum Nicænam, & continet penam adversus eos, qui à prava Arii opinione recedere noluerint. Jubet enim Imperator in fine illius epistolæ.

πανταχῶς κατὰ πόλιν πορφερίων. Scribendum omnino est πορφερίων id est proposuit. Solebant enim Imperatores Romani epistolas suas, quæ ad civitates scribebantur, publice legendas proponere. Itaque ad calcem epistolæ addebant, proponatur. Ut in Eusebianis Annotationibus observavi. Sic igitur Constantinus cum multas epistolas conscripisset adversus Arium & ejus sectatores, eas publice in foro proponi voluit. Talis est epistola Imp. Constantini ad Arium & Arianos, quam refert Gelasius Cyzicenus in libro 3. de gestis Synodi Nicænz: Cujus epistolæ meminit etiam Epiphanius in hæresi Arianorum. Scripta est autem à Constantino post Synodum Nicænam, & continet penam adversus eos, qui à prava Arii opinione recedere noluerint. Jubet enim Imperator in fine illius epistolæ.

πανταχῶς κατὰ πόλιν πορφερίων. Scribendum omnino est πορφερίων id est proposuit. Solebant enim Imperatores Romani epistolas suas, quæ ad civitates scribebantur, publice legendas proponere. Itaque ad calcem epistolæ addebant, proponatur. Ut in Eusebianis Annotationibus observavi. Sic igitur Constantinus cum multas epistolas conscripisset adversus Arium & ejus sectatores, eas publice in foro proponi voluit. Talis est epistola Imp. Constantini ad Arium & Arianos, quam refert Gelasius Cyzicenus in libro 3. de gestis Synodi Nicænz: Cujus epistolæ meminit etiam Epiphanius in hæresi Arianorum. Scripta est autem à Constantino post Synodum Nicænam, & continet penam adversus eos, qui à prava Arii opinione recedere noluerint. Jubet enim Imperator in fine illius epistolæ.

πανταχῶς κατὰ πόλιν πορφερίων. Scribendum omnino est πορφερίων id est proposuit. Solebant enim Imperatores Romani epistolas suas, quæ ad civitates scribebantur, publice legendas proponere. Itaque ad calcem epistolæ addebant, proponatur. Ut in Eusebianis Annotationibus observavi. Sic igitur Constantinus cum multas epistolas conscripisset adversus Arium & ejus sectatores, eas publice in foro proponi voluit. Talis est epistola Imp. Constantini ad Arium & Arianos, quam refert Gelasius Cyzicenus in libro 3. de gestis Synodi Nicænz: Cujus epistolæ meminit etiam Epiphanius in hæresi Arianorum. Scripta est autem à Constantino post Synodum Nicænam, & continet penam adversus eos, qui à prava Arii opinione recedere noluerint. Jubet enim Imperator in fine illius epistolæ.

πανταχῶς κατὰ πόλιν πορφερίων. Scribendum omnino est πορφερίων id est proposuit. Solebant enim Imperatores Romani epistolas suas, quæ ad civitates scribebantur, publice legendas proponere. Itaque ad calcem epistolæ addebant, proponatur. Ut in Eusebianis Annotationibus observavi. Sic igitur Constantinus cum multas epistolas conscripisset adversus Arium & ejus sectatores, eas publice in foro proponi voluit. Talis est epistola Imp. Constantini ad Arium & Arianos, quam refert Gelasius Cyzicenus in libro 3. de gestis Synodi Nicænz: Cujus epistolæ meminit etiam Epiphanius in hæresi Arianorum. Scripta est autem à Constantino post Synodum Nicænam, & continet penam adversus eos, qui à prava Arii opinione recedere noluerint. Jubet enim Imperator in fine illius epistolæ.

πανταχῶς κατὰ πόλιν πορφερίων. Scribendum omnino est πορφερίων id est proposuit. Solebant enim Imperatores Romani epistolas suas, quæ ad civitates scribebantur, publice legendas proponere. Itaque ad calcem epistolæ addebant, proponatur. Ut in Eusebianis Annotationibus observavi. Sic igitur Constantinus cum multas epistolas conscripisset adversus Arium & ejus sectatores, eas publice in foro proponi voluit. Talis est epistola Imp. Constantini ad Arium & Arianos, quam refert Gelasius Cyzicenus in libro 3. de gestis Synodi Nicænz: Cujus epistolæ meminit etiam Epiphanius in hæresi Arianorum. Scripta est autem à Constantino post Synodum Nicænam, & continet penam adversus eos, qui à prava Arii opinione recedere noluerint. Jubet enim Imperator in fine illius epistolæ.

πανταχῶς κατὰ πόλιν πορφερίων. Scribendum omnino est πορφερίων id est proposuit. Solebant enim Imperatores Romani epistolas suas, quæ ad civitates scribebantur, publice legendas proponere. Itaque ad calcem epistolæ addebant, proponatur. Ut in Eusebianis Annotationibus observavi. Sic igitur Constantinus cum multas epistolas conscripisset adversus Arium & ejus sectatores, eas publice in foro proponi voluit. Talis est epistola Imp. Constantini ad Arium & Arianos, quam refert Gelasius Cyzicenus in libro 3. de gestis Synodi Nicænz: Cujus epistolæ meminit etiam Epiphanius in hæresi Arianorum. Scripta est autem à Constantino post Synodum Nicænam, & continet penam adversus eos, qui à prava Arii opinione recedere noluerint. Jubet enim Imperator in fine illius epistolæ.

πανταχῶς κατὰ πόλιν πορφερίων. Scribendum omnino est πορφερίων id est proposuit. Solebant enim Imperatores Romani epistolas suas, quæ ad civitates scribebantur, publice legendas proponere. Itaque ad calcem epistolæ addebant, proponatur. Ut in Eusebianis Annotationibus observavi. Sic igitur Constantinus cum multas epistolas conscripisset adversus Arium & ejus sectatores, eas publice in foro proponi voluit. Talis est epistola Imp. Constantini ad Arium & Arianos, quam refert Gelasius Cyzicenus in libro 3. de gestis Synodi Nicænz: Cujus epistolæ meminit etiam Epiphanius in hæresi Arianorum. Scripta est autem à Constantino post Synodum Nicænam, & continet penam adversus eos, qui à prava Arii opinione recedere noluerint. Jubet enim Imperator in fine illius epistolæ.

πανταχῶς κατὰ πόλιν πορφερίων. Scribendum omnino est πορφερίων id est proposuit. Solebant enim Imperatores Romani epistolas suas, quæ ad civitates scribebantur, publice legendas proponere. Itaque ad calcem epistolæ addebant, proponatur. Ut in Eusebianis Annotationibus observavi. Sic igitur Constantinus cum multas epistolas conscripisset adversus Arium & ejus sectatores, eas publice in foro proponi voluit. Talis est epistola Imp. Constantini ad Arium & Arianos, quam refert Gelasius Cyzicenus in libro 3. de gestis Synodi Nicænz: Cujus epistolæ meminit etiam Epiphanius in hæresi Arianorum. Scripta est autem à Constantino post Synodum Nicænam, & continet penam adversus eos, qui à prava Arii opinione recedere noluerint. Jubet enim Imperator in fine illius epistolæ.

πανταχῶς κατὰ πόλιν πορφερίων. Scribendum omnino est πορφερίων id est proposuit. Solebant enim Imperatores Romani epistolas suas, quæ ad civitates scribebantur, publice legendas proponere. Itaque ad calcem epistolæ addebant, proponatur. Ut in Eusebianis Annotationibus observavi. Sic igitur Constantinus cum multas epistolas conscripisset adversus Arium & ejus sectatores, eas publice in foro proponi voluit. Talis est epistola Imp. Constantini ad Arium & Arianos, quam refert Gelasius Cyzicenus in libro 3. de gestis Synodi Nicænz: Cujus epistolæ meminit etiam Epiphanius in hæresi Arianorum. Scripta est autem à Constantino post Synodum Nicænam, & continet penam adversus eos, qui à prava Arii opinione recedere noluerint. Jubet enim Imperator in fine illius epistolæ.

epistola, & decem capitum adjectione multentur, si plebeji fuerint: Id est ut prater tributariam functionem & capitationem suam, pro decem in super capitibus tributum pendant. Qui vero Curialis essent originis, curiae traderentur & publicis Decurionum functionibus obnoxii essent. Hæc igitur epistola fuit instar edicti, ac proinde publice legi ac proponi debuit.

καὶ νικημένης. Hujus Epistolæ Constantini ad Nicomedienfes pars maxima extat apud Theodorum Historiæ Ecclesiasticæ libro primo cap. xx. Integra autem, sed Latine, extat apud Baronium ad annum Christi 329. sicut eam Justinianus Imperator misit Vigilio Papæ.

In Caput X.

κίχλινε ἀπὸς τοῦ εὐνοδοῦ καὶ ἀκρίνου. Idem refert Sozomenus in libro primo cap. 22. ita tamen ut satis appareat, eum à Socrate hanc Historiam accepisse. Etenim Socrates quidem totam Historiam longe ubertius & elegantius refert. Et postquam eam retulit, ait se illam accepisse ab homine fide digno, qui Synodi Nicænae temporibus vixisset. Sozomenus verò narrationem hanc sic ostendit, λέγει δὲ τὴν βασιλίαν, &c. Nec eam ullius testimonio confirmat. Adde quod Sozomenus ipsa quoque Socratis verba quodammodo susturatur, immutans aliquantulum atque interpolans, ut solent plagiarii. Hæc tamen narratio parum probabilis mihi videtur, multis de causis. Primum quia nullius veteris scriptoris testimonio nititur. Deinde nec Socrates, nec Sozomenus dicunt, cujusnam urbis Episcopus fuerit Acefius. Quod tamen ad fidem faciendam erat necessarium. Præterea nequaquam verisimile est, hæreticorum Episcopum ad Synodum Ecclesiasticam accitum fuisse à Constantino. Nam si ad restituendam Ecclesiæ concordiam Constantinus Acefium evocavit, eadem ratione aliarum quoque hæreticon Episcopos ad Nicænum Concilium evocasset. Denique quod ait Socrates, se ab homine admodum provectæ ætatis id accepisse, qui Synodo interfuisset, incredibile prorsus mihi videtur. Fuit hic Auxano, Novatianorum Presbyter, qui unâ cum Acefio huic Synodo interfuit, & usque ad Imperium Theodosii junioris vixit, ut ait Socrates cap. 13. A Synodo autem Nicæna ad initium Imperii Theodosii, anni sunt octoginta tres. Quibus si viginti annos addideris, quos natum fuisse oportet Auxanem tunc cum Synodo interesset, centenario major Auxano fuerit necesse est, quando istud Socrati narravit. Estimet igitur lector, quanti faciendum sit testimonium hominis decrepiti & hæretici.

In Caput XI.

Pag. 39. Ἰπποκρίτης ὁ ἀριστοτέλης ὁ διακόνος. In Codice Florentino additur ἡ ἐπιδιακόνος. Atque ita quoque habet Sozomenus in libro primo cap. 23. ubi hanc Historiam refert de Paphnutio. Ex quo etiam apparet id quod supra dixi, Sozomenum sua mutatum esse à Socrate. Is enim,

A qui adjicit alterius narrationi, satis indicat se posteriorem scripsisse. Cæterum tota hæc narratio de Paphnutio & de calibatu Clericorum, prorsus suspecta mihi videtur. Nam nec Rufinus ex quo priora de Paphnutio hausit Socrates, ullam hujus rei mentionem facit. Nec Paphnutius ullus memoratur inter Episcopos Egypti, qui Nicæno Concilio interfuerunt. De calibatu autem Episcoporum, Presbyterorum ac Diaconorum, extat Decretum Siricii PP. cap. 7. item Innocentii PP. cap. 16. Item Leonis PP. cap. 17.

In Caput XIII.

οἱ οἰκέται καλοῖσθε βασιλεῖς. Domesticos pro- Pag. 42. tectores intelligit, de quibus scripti in annotationibus ad librum 14. Amm. Marcellini.

οἱ ἐπίσκοποι καὶ πρεσβυτέρους. Hunc locum sup- Pag. 43. plevi ex Codice Florentino & Sfortiano. Nam in vulgatis quidem editionibus, post hæc verba legebatur, ἡμεῖς ἐπισημαίνωμεν. Verum optimi illi Codices integrum nobis locum exhibuerunt hoc modo: οἱ ἐπίσκοποι καὶ πρεσβυτέρους ἰσπανίας ἔταος πρεσβυτέρους ἀπὸς ἑξαπλασίονος ἡμεῖς ἡμεῖς, &c.

Est hæc series Episcoporum, qui Concilio Nicæno subscriperant, quam Socrates descripsit ex libro synodico Athanasii, ut ipse infra testatur. Et in Græcis quidem Canonum collectionibus hæc series desideratur, nec habetur in versione Dionysii Exigui. In vetustissimâ tamen collectione, quæ nuper Parisiis edita est, & quæ ante versionem Dionysii olim utebatur Occidentalis Ecclesia: necnon in collectione Isidori, hæc series habetur iisdem fere verbis. In vetustissimâ quidem illa collectione sic legitur: *Et subscriperunt. Omnes Episcopi civitatis Cordubensis, provincie Spania dixit: Itaque sicut superius scriptum est. Victor & Vincentius Presbyteri urbis Romæ. Alexander Alexandrie magna. Alphocraton, &c.* Atque ita fere collectio Isidori. Verum in synodico Athanasii post Alexandrum Episcopum Alexandriæ collocatus erat Eustathius Episcopus Antiochiæ, & Macarius Hierosolymorum: ita ut quatuor primarum sedium Episcopi priore loco subscriperint. Nam Hosius unâ cum Vitone & Vincentio Presbyteris, pro Sylvestro Episcopo urbis Romæ videtur subscripsisse. Alla enim causa afferri non potest, cur Hosius inter Episcopos, qui Concilio Nicæno subscriperunt, primo loco positus sit, nisi illa, quam dixi. Quippe illud Concilium maximâ parte ex Orientalibus constabat Episcopis.

ἡμεῖς. Hujus Vitonis Presbyteri meminit Athanasius in Apologetico adversus Arianos; & Synodum Romanam quinquaginta Episcoporum, à quibus ipse susceptus est in communionem, in ejus Ecclesia collectam fuisse testatur. λοιπὸν οὖν σιωπῶντες ἐπίσκοποι πολλοὶ ἀντιόχεια, ἡμεῖς ἡμεῖς ὁ ἀριστοτέλης ὁ διακόνος, &c. Id est, Tandem vero cum convenissent Episcopi plures quam quinquaginta, in Ecclesia, in qua Vito populum colligebat, &c.

ἀρτοκρατίας κέρων, in Latinis Canonum col-

lectionibus, Harpocraton Naucratis Episcopus dicitur, eique proxime subjungitur Adamantius Cynopolites, sive Cynensis, ut scribitur in vetustissima collectione illa cujus supra mentionem feci.

ἐν τῇ συνοδικῇ ἀθανασίου. Hic liber Athanasii hodie non extat, quod equidem sciam. Ceterum probabile est, nomina Episcoporum, qui Nicæno Concilio subscripserunt, ex eo libro translata esse.

ὡς ἐν τῷ ἑσπερίῳ ἀθανασίου. Hanc vocem non intellexerunt interpretes. ἑσπερίῳ est notatio temporis, actis publicis præfigi solita, ut jam pridem monui in annotationibus ad Librum primum Historiæ Ecclæs. Eusebii in caput 9. Sane in Græca collectione canonum quam primus edidit Joannes Tilius, temporis nota præfigitur hujusmodi. κανόνες τῆς τῶν ἀγίων πατέρων, τῆς ἐν νικαίᾳ συνελθόντων, ἐν ὑπατοσίᾳ παυλίνῃ ἔϊλιαν, ἢ τῆς λαμπροτάτων, ἔτους ΧΛΞ δὲ τοῦ ἀλεξάνδρου, ἐν μηνὶ δεσφῶ ἐνεκαυασιεκάτου, πρὸ δεκαετηρίων καλάνδων ἰουλίων.

τῆς εἰκάδι τῆς μαΐου μηνός. Aliter in collectione Græca quam edidit Tilius. Convenisse enim dicitur Synodus die 19. mensis Desii quem Romani Junium vocant, die 13. Kalendas Julias. Idque confirmat Auctor Chronici Alexandrini, & Chalcedonense Concilium, & collectio Latina quam Baronius Cresconianam vocat. Sane in annotationibus Eusebianis pag. 224. certissimis argumentis demonstrasse mihi videor, hanc posteriorem scripturam veriore esse quam illam Socratis. Quod si conjecturæ locus est, videtur Socrates usus esse vitioso Codice, in quo scriptum erat πρὸ δεκαετηρίων καλάνδων ἰουλίων pro ἰουλίων. Porro sciendum est, Nicænos, sicut & reliquos Asiaticos, usos esse anno ac mensibus Macedonicis.

ἀλεξάνδρου τῆς μακεδόνικῆς βασιλείας. Post hæc verba Codex Leonis Allatii hoc addit. δὲ τῆς κωνσταντίνου βασιλείας ἐνεκαυασιεκάτου ἔτους ἰαῖ. Quæ sunt verissima. Paulino enim & Juliano Coss. qui est annus Christi 327. mense Majo quo juxta Socratis sententiam Nicæna Synodus congregata est, nonus decimus agebatur annus Imperii Constantini. Vice simus vero incepit eodem anno sub finem mensis Julii.

In Caput XIV.

ἰουλίῳ τῆς καλάνδης. Nullum hic ordinem servavit Socrates. Revocatos enim esse dicit ab exilio Eusebium ac Theognium, prius penè quam in exilium missos esse dixerit. Rectius itaque Sozomenus, qui hac in parte Socratis narrationem correxit. Nam in libro primo Historiæ capite 21. refert Eusebium ac Theognium paulo post Synodum missos esse in exilium ab Imperatore Constantino, & in eorum locum alios Episcopos successos esse. Deinde in libro secundo capite 16. narrat, qualiter ab exilio revocati sint. Ex quo, ut obiter moneam, colligitur Sozomenum post Socratem Historiam suam conscripsisse, cum narrationem Socratis plerisque in locis emendet ac corrigat. Porro

A Eusebii ac Theognii tribus post Synodum Nicænam elapsis mensibus, missi sunt in exilium, ut testatur Philostorgius. Anno autem tertio post eandem Synodum ab exilio reversi sunt, ut scribit idem Philostorgius, id est anno Christi 328. Quæ cum Historia rerum eo tempore gestarum optime conveniunt. Omnes enim Historici consentiunt, Eusebium cum ab exilio rediisset, consilium cepisse de confirmanda Arii opinione, & de exturbandis Nicænz fidei assertoribus. Primumque ejus impetum fuisse adversus Eustathium Antiochensem Episcopum, quem confictis calumniis deturbavit anno Christi 329. aut certe 330. ut notavi ad librum tertium Eusebii de vita Constantini. Male igitur Baronius Eusebii Nicomedienfis reditum consignat anno Christi 330.

βιβλίον μετανοίας τοῖς κορυθαίτοις τῆς ἐπισκοπῆς δόξοειλάντι. Baronius ad annum Christi 325. Socratem ad Sozomenum reprehendit, qui dixerint Eusebium ac Theognium paulo post Synodum Nicænam missos esse in exilium: deinde aliquot post annis misso satisfactionis libello ad nobiliores Episcopos, ab exilio esse revocatos. At Baronius contendit huic libellum ab Eusebio oblatum esse Episcopis in Synodo Nicæna. Primum enim regulam fidei ait scriptam fuisse, cui Eusebii Nicomedienfis cum aliis quatuor Episcopis subscribere recusat. Eundem tamè postea oblato satisfactionis libello, iis, quæ decreta fuerant subscripsisse. Post hæc vero cum Synodus Arium anathemate damnasset, Eusebium ac Theognium huic anathematismo noluisse subscribere: eamque ob causam dampnatos ac depositos esse à Synodo, & Amphionem ac Crestum in eorum locum subrogatos. Constantinum tamen Imperatorem intercessisse, ne sententia executioni mandaretur, egisseque ut Eusebii ac Theognii oblati penitentiz libello susciperentur à Synodo. Sed primum in eo peccat Baronius, quod duos libellos ab Eusebio oblatos esse dicit. Nam de priore illo libello nemo unquam mentionem fecit. Deinde quod ait de depositione ac damnatione Eusebii atque Theognii facta in Concilio Nicæno, ejus rei nullum auctorem citat. Certe Constantinus in epistola ad Nicomedienfes, id tunc factum esse non dicit, sed tantum ait Eusebium metuisse ne id fieret. Denique quod ait libellum penitentiz ab Eusebio oblatum esse in Synodo Nicæna, id ex ipso libello manifeste refellitur. Oblatus est enim hic libellus ab Eusebio cum esset in exilio, ut testatur his verbis ἐξ τούτου τὸ ἔχρημα τὸ πληροφόρη μὴ πῶς συγκατάθεσις, ἢ πῶς ἔχρημα βαρῶς φέροντες, ἀλλὰ πῶς, &c. Præterea missus est hic libellus cum jam Arius ab exilio esset revocatus. Idem testantur hæc verba ἀποστολῆς, τὴν δὲ δοκῆσαν τῆς ὑπευθύνου ἀνακελευμένης ἐπιστολῆς, ἢ ἡμετέρας, &c. Porro Arius satis diu post Synodum Nicænam à Constantino revocatus est.

C

D

ἢ ἡμετέρας ἀνακαταψυφισθητέρας, &c. Cum Eusebii ac Theognii in exordio hujus epistolæ dicant se damnatos ab Episcopis, quæri merito potest, ubi & quando fuerint condemnati, Baronius quidem eos in Synodo Nicæna damnatos esse dicit

atque depositos. Sed contra est auctoritas Beati Hieronymi, qui in dialogo adversus Luciferianos, discrete testatur Eusebium ac Theognium cum aliis Episcopis Arianæ factionis à Synodo Nicæna susceptos fuisse. Idque probat tum ex testimonio eorum, qui Synodo interfuerant, tum ex actis ipsis Synodi Nicænae, in quibus inter nomina Episcoporum, qui Synodo subscripserant, Eusebius & reliqui quos dixi recensentur. Idem quoque testatur Philostorgius, qui tribus circiter mensibus elapsis post Nicænam Synodum, Eusebium ait esse relegatum. Cum igitur Eusebius ac Theognius se damnatos ab Episcopis esse fateantur, id autem in Synodo Nicæna factum non esse constat, necesse est ut in alio quopiam Episcoporum conventu id gestum sit. Causam quidem ipsam refert Constantinus in Epistola ad Nicomedienfes. Idcirco enim se illos in exilium misisse dicit, quod hæreticos quosdam, quos ipse ab urbe Alexandria ad comitatum mitti iusserat, suscepissent, & cum illis communicassent. Et Baronius quidem ad annum Christi 329. hos Melitianos fuisse censet, perperam. Ego vero Arianes fuisse potius crediderim. Idque discrete testantur Episcopi Ægypti in Epistola Synodica, quam refert Athanasius in Apologia secunda adversus Arianos. Ob hanc igitur causam Synodum aliquot Episcoporum fieri iussit Constantinus, à quibus Eusebius ac Theognius damnati sunt atque depositi, ipse vero eos in exilium misit. Idque aperte confirmat Athanasius in libro de Synodis, *μὲν γὰρ πᾶν ἐν νικαίᾳ Σύνοδον οἱ πατρὶς ἐκείνων καθήρθησαν.* Idem quoque dicit Theodoritus in libro 1. Hist. cap. 19.

ἐπὶ κρίσεως. Hæc verba in interpretatione sua omisit Christophorus & Musculus. Leguntur tamen etiam apud Sozomenum; & Epiphanius Scholasticus ea sic reddidit: *Dudum quidem ante iudicium condemnati à reverentia vestra, patienter ferre, quæ decreta sunt à sancto vestro Concilio debuimus.* Sic igitur construenda sunt hæc verba, ἢ δὴ ἐπὶ κρίσεως καταβηθῆναι. Quibus verbis subindicare videtur Eusebius, se indictâ causâ, & præiudicio quodam damnatum fuisse: quia scilicet Imperator ipsum antea damnaverat, infensus scilicet Eusebio ob varias causas, quas vide in Epistola Constantini ad Nicomedienfes.

Page 44. *εἰ δὲ ἐπέειθεν ἡ ἀγία ὑμῶν Σύνοδος.* Horum verborum hic est sensus. Si tunc, inquit, satisfecimus sancto Concilio vestro, Nicæno scilicet, eique persuasimus justam nos causam habuisse, cur anathematismis nollemus subscribere, nunc consensum nostrum omni ex parte adimplemus: & tam anathematismo, quam fidei formulæ subscribere parati sumus. Vides quantum huic loco lucem afferat duarum vocum adjectio; τότε & νῦν. At Christophorus locum hunc aliter interpretatur, quasi legeretur *εἰ δὲ κρίσειν.* Etenim vertit: *Quod si sanctum vestrum Concilium nostris verbis voluerit fidem adhibere.* Verum Sozomenus ac Nicephorus vulgatam lectionem tuentur.

A *Ὡμολογῆς.* In codice Florentino & apud Sozomenum legitur *ὁμολογῆς.* καὶ ἀκαταστάτου, Episcopis tribuit id quod ab Imperatore factum fuerat. Neque enim Episcopi Arium ab exilio revocaverant, sed Imperator. Verum scriptores ita plerumque loqui solent, ut Episcopis tribuant id quod ab Imperatore factum est; & contra interdum Imperatori attribuant id quod factum est ab Episcopis. Sic Socrates supra dixit, Synodum Nicænam venturisse ne Arius Alexandriam ingrederetur. Cum tamen id ab Imperatore ipso præceptum sit, ut docet Epistola Constantini.

In Caput XV.

B *μὲν ταῦτα ἡ ἐκείνων ἀπολογία.* Fallitur hic Socrates & Sozomenus, qui Alexandri mortem, & ordinationem Athanasii referunt post reditum ab exilio Eusebii ac Theognii. Atqui Alexander Episcopus Alexandriae, nondum quinque mensibus elapsis à Synodo Nicæna, mortem obiit, ut testatur Athanasius in Apologetico secundo adversus Arianos, ubi agit de Meletio: *ἀλλ' ἐν τῇ σωθῶν τῇ κτ' νικαίαν, ἡ μὲν ἀριστὸς ἀντιματιδῶν καὶ οἱ ἀρειανοὶ ἐξέκληθησαν. οἱ δὲ μελιτιανοὶ ὅπως δύναντο ἐδύνησαν, ἕως ἀναγκασθῆναι πᾶν αἰτιῶν ὀνομαζέσθαι ἕπι τῷ πέντε μῆνες παρῆλθον, καὶ ὁ μὲν μακροτέρως ἀλλήλων τετελευτήκει.* lucem quoque testatur Theodoritus in libro 1. Historiæ cap. 26. Mors igitur Alexandri contigit anno Christi 325. ordinationem Athanasii vel eodem anno exeunte facta est, vel sub initium anni sequentis.

παρὶ ἑ τῶν ποσούτων, &c. Melius in codice Page 45. Leonis Allatii legitur hoc modo: *παρὶ ἑν τῶν ποσούτων τῶν λαλήσθαι μοι.*

In Caput XVI.

ἵποις τε τῶν πορῶν, &c. Frequenter in his particulis peccatum est ab antiquariis, qui hos libros exciperunt. Quod quidem semel monitum volui, ut studiosus lector perse deinceps id observet. Certe in codice Allatii legitur *κατὰ τε τὰς ἄλλας πόλεις.*

D *καταματιδῶν ἡ δευτέρα βίβλος.* Hunc locum, qui corruptus antea legebatur & pravâ distinctione, confusus, pristino nitenti restitui, expunctâ particulâ δ, quæ nec in Florentino codice, nec in Stortiano habetur. Confirmat emendationem nostram Epiphanius Scholasticus, qui sic vertit: *Et denominatam Constantinopolim, appellari secundam Romam lege firmavit.*

πλοσίον ἢ αὐτῶ ἐπιπέσω παρῆλθεν. Scribendum videtur *παρῆλθεν.* Quam emendationem confirmat etiam Epiphanius his verbis: *Sic lex ipsa in marmorea platoma noscitur esse conscripta, & in Strategio iuxta equestrum statuam ejus constituta.* Legebat ergo Epiphanius in suo codice *πλοσίον ἢ αὐτῶ ἐπιπέσω παρῆλθεν.* Supple *ἀνδριάντων.* Erat autem Strategium ædes publica in qua Strategii, id est Duumviri, qui urbem Byzantium olim regerant, sedere confluxerant.

Ejus mentio fit in veteri descriptione urbis A Constantinopolitanae, quae notitia Imperii Romani praefixa est: & in regione quinta ejus urbis recensetur.

Pag. 46. *καὶ ἄλλα πλείστα ἢ τῶν Θεῶν ἰσχυατῆς ἁγίων.* Locum hic mutilus est ut apparet. Quem Christophorus quidem ex conjectura, ut opinor, ita supplevit. *καὶ τὰ τῶν πῶσις μάλιστ' ἢ τῶν Θεῶν ἰσχυατῆς ἁγίων.* Sed verbum illud *ἰσχυατῆς* nullo modo tolerari potest. Nos igitur leviori mutatione locum ita restituendum putamus. *τὸ τὸ ἄλλα πλείστα καὶ τὸ τῶν μάλιστ' ἢ τῶν Θεῶν ἰσχυατῆς ἁγίων.* Quam lectionem in versione nostra secuti sumus. Mox lego *ἔ τῶτων μὲν τῶν βασιλέων ἐν κωμίων, &c.*

Pag. 47. *ἱεροσολὴν νῆας.* Desumfit haec Socrates ex Eusebii libro 3. de vita Constantini cap. 33. Sed deceptus est, cum existimavit Ecclesiam illam, quae juxta sepulchrum Domini ab Helena, seu potius à Constantino aedificata est, novam Hierusalem esse appellatam. Neque enim id dicit Eusebius; sed tantum alludit ad novam Hierusalem, cujus mentio fit in Apocalypsi Joannis. Vide quae notavi ad dictum locum Eusebii. Porro hunc locum emendavi ex Florentino codice, in quo ita dilerte scribitur *ἱεροσολὴν τῆς νῆας*, ut jam pridem monuit me per literas vir cl. Emericus Bigorius, cum ipsum codicem inspexisset Florentin.

ἔς ἐν τῇ κτῆ κωνσταντίνης πόλιν. Scribendum est: *ἔς ἐν τῇ κατὰ κωνσταντινούπολιν ὑπὸ Πιερρόνι ἄγορᾷ κωνσταντίνης.* De hac porro Constantini statua, quae super Porphyriticam columnam in foro Constantini posita erat, mirum ac pene incredibile est, quod narrat Philostorgius, eam à populo illuc cum cereis conveniente adorari solitam. Id tamen testimonio quoque suo confirmat Theodoritus in libro primo Historiae Ecclesiasticae cap. ultimo. *εἰς τὴν ἐκείνους ἀγορᾶν, τὰ ἰωάννου πρὸ τῆς ἐκείνης βήλων καὶ τῆς ἀποδείξεως ἡρώδου βασιλέως, πρὸς τὴν πόλιν τῶν γερμανίων.*

ἔχ' ἡτίον κατὰ χυατῆς. Scribendum est: *ἔχ' ἡτίον.*

In Caput XVIII.

Pag. 48. *τὸ πῶχον ἀλεξανδρίων.* Christophorus quidem & Musculus verba hoc loco transposita esse crediderant, legeruntque, ut ex versione eorum apparet *εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀλεξανδρίων τὸ πῶχον μετατιθῆναι ἐκέλευσε.* Sed cum *μετατιθῆναι* passive sumi non possit, aliter emendandus est hic locus. Nos igitur ex codice Sfortiano locum ita restituimus: *αὐτὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ πῶχον ἀλεξανδρίων μετατιθῆναι ἐκέλευσεν.* Id est, *ipse Alexandro praecepit, ut cubitum illum in Ecclesiam transferret.* Quae quidem emendatio confirmatione non eget. Vide Rufinum in libro 11. cap. 13. Porro ea lex Constantini diu non stetit. Nam Julianus eundem cubitum in Serapidistemplum jussit reportari: ibique deinceps mansisse videtur usque ad tempora Theodosii, & eversionem Serapei.

ἢ τὸ ἀνοσθῶν τῶν ποταμῶν. Delenda est particula *τῶν*, quae hic superflua est, & ob nimiam repetitionem odiosa.

ἔπειτα τῶν αὐτῶν χρόνων. Lego cum Christophoro & Musculo, *ἔπειτα τῶν αὐτῶν χρόνων.* *τὰς τῶν παρθένων τοῖς παρῶσι.* Hunc locum Pag. 49. emendavi ex codice Leonis Allatii. Reliqueni codices nihil mutant.

διδάσκει ὅ. Melius scriberetur *διδάσκει τι.* Pag. 50. Quod licet leve videatur, necessario tamen admonendum est, ne quis nobis forsan objiciat, id fugisse diligentiam nostram.

In Caput XIX.

θωμάς μὲν πλεῖστον. Vide quae notavi ad librum 3. Historiae Eccles. Eusebii, in caput 1. Quibus adde locum incerti scriptoris ex Homilia 2. in Matthaeum: *Denique cum post resurrectionem Domini Thomas Apostolus esset in provinciam illam, adjuvanti sunt ei: & baptizatis ab eo, facti sunt adjuvatores praedicationis illius.* De Magis Persicis loquitur.

ἀμιλλήσασθαι τὸν Φιλόσοφον μετ' αὐτῶν. Hic est Metrodorus Philosophus, cujus meminit Hieronymus in Chronico: qui ex Indica peregrinatione reversus, multas gemmas atque uniones obtulit Constantino; & alia plura, quae longe majoris pretii essent, à Sapore Persarum Rege sibi erepta esse mentitus, causam praebuit bello Persico, ut testatur Ammianus Marcellinus in libro 25. Vide si placet, quae illic notavi.

συμβέβηκε ὅ τῷ τότε πρὸς ὄλιγον. Scribendum omnino est *πρὸς ὄλιγον*: quam emendationem confirmat Codex Allatii, in quo scriptum est *πρὸ ὄλιγον.*

τόπος καταλαμψάνης ἰδιόζοντος. Hunc locum Pag. 51. non intellexerunt interpretes. Musculus enim sic vertit: *ut separatim loci uterentur.* Christophorus vero: *ut loca separatim sibi sumerent.* Socrates in hoc capite Rufinum pene ad verbum interpretatur. Et Rufinus quidem ita dixerat: *monere ut conventicula per loca singula facerent.* Socrates vero *τόπος ἰδιόζοντος* vocavit, quae Rufinus dixerat *conventicula*. Sunt enim conventicula proprie loca privata, in quibus collectae fiunt; & ab illis distinguuntur Ecclesiae, quae sunt publici juris, non in dominio cujusquam privati.

ἀθανάσιον τότε νεὺς τῆς ὑπακοῆς ἄξιον. Idem ait Rufinus: *Tum vero Athanasium, namque nuper sacerdotium susceperat, &c.* Sed si remotentius expendamus, haec vera esse non possunt. Etenim Meropius Philosophus in Indiam profectus esse dicitur exemplo Metrodori Philosophi, qui ante illum Indiam perlustraverat. Atqui Metrodorus Philosophus non ante annum Domini 325. ex Indica peregrinatione reversus est. Reversus enim ex India, Constantino Imperatori obtulit munera, quae à Rege Indorum accepta, ut supra notavi, partim ex Ammiano Marcellino, partim ex Cedreni Chronico. Id ergo post debellatum Licinium contigerit necesse est. Tunc enim Constantinus Orientis Imperium accepit. Vicus autem ac debellatus est Licinius anno Christi 324. exeunte. Jam vero Meropius, cum Metrodori exemplum secutus

Indiam perlustrare aggressus sit, non nisi aliquot post annis hanc peregrinationem suscepit. Ponomus igitur Meropium protectum esse in Indiam anno natalis Dominici 327. Anno sequenti cum in patriam reverteretur, occisus est à Barbaris. Aedesius verò ac Frumentius, adhuc adolefcentes, oblatus sunt Indorum Regi: & alter pincerna Regis factus, alter scriinis ac rationibus præpositus est. In quo ministerio ambo usque ad obitum Regis permanserunt. Ponomus igitur triennium eos ministrasse Regi. Obiit postea Rex Indorum relicto filio admodum puero. Sed Regina pueri mater, impetravit ab Aedesio ac Frumentio, ut procuracionem regni susceperent, donec puer ad perfectam aetatem pervenisset. Demus igitur puerum octo circiter annos natum fuisse tunc cura pater abiit è vita. Cum Frumentius non nisi puero jam adulto & tutelæ suæ factò, reversus fuerit Alexandriam, omnino necesse est ut decem minimum annos negotia procuraverit. Ita Frumentius circa annum Domini 341. reversus fuerit Alexandriam, quo anno Athanasius non recens factus erat Episcopus, sed quintumdecimum Episcopatus annum excefferat. Porro ex his, quæ dixi manifeste colligitur, hanc Indorum conversionem per Frumentium factam, regnante Constantio contrigisse, non autem principatu Constantini, ut Rufinus & alii eum auctorem secuti prodiderunt.

καὶ ἄλλοι ἀποστράφησαν, addendum videtur δὲ τὸν Φορμίντιον ἀξιμαθῆος τῆς Ἐπισκοπῆς. De hoc Frumentio Episcopo loquitur Athanasius in Apogetico ad Imp. Constantium: ἰδὲ πάλιν σφίσι τις κατέλαθεν ἀκούσας, ὅτι ἐξ ἠραπείας τοῦ ἐν αἰγύπτῳ βασιλέως, ὡς φησὶν ἱστορικὸν ἀξιμαθῆος ἐκείνου ἀχθῆναι. Et paulo post refert Epistolam Constantii ad Aizanam & Sazanam Tyrannos Auxumis, quâ is præcipit, ut Frumentium quem Athanasius Auxumis Episcopum ordinaverat, Alexandriam mittant ad Georgium illius urbis Episcopum, ut ab illo verâ fidei doctrinam accipiat. Ex quo apparet Frumentium tunc temporis recens ab Athanasio ordinatum fuisse. Scripta autem est hæc Epistola anno Christi 356. Sed Baronius in annotationibus ad Martyrologium Romanum, Frumentium hunc Auxumis Episcopum distinguendum esse dicit ab altero Frumentio Indorum Episcopo. De quo Rufinus & Socrates loquuntur. Ego vero unum eundemque Frumentium esse contendo, cum qui Auxumis, & cum qui Indorum Episcopus dicitur. Auxumis enim Metropolis est Æthiopia. Æthiopes autem ab antiquis confundi solent cum Indis. Sic Philostorgius Homeritas, qui Auxumitis vicini sunt, Indos vocat. Ipsi quoque Æthiopes, qui nunc Abissini dicuntur, sese Indos vocant, & Apostolum gentis suæ Frumentium agnoscunt, ut testatur Lucas Holstenius in notis ad Martyrologium Baronii, quæ nuper Romæ prodierunt.

In Caput XX.

Pag. 54. καὶ ὁ βασιλεὺς ἐμφορῶν τὴν αἰν. Mallem legere ἐμφορῶν τὴν αἰν. Nec dubito quin Socrates ita feri-

Asperit. Certe Rufinus ex quo Socrates hæc desumpsit, sic habet: Cum ecce matutinus & anxius cum suis omnibus ingrediens Rex, &c.

βακκεῖν. Nostri Codices Florentinus, Sfortianus & Allatii scriptum habent βακκεῖν. Sed rectius Bacurius scribitur apud Rufinum & alios. Vide quæ de hoc Bacurio notavi ad librum 31. Ammiani Marcellini.

καὶ ἄλλοι ἐν παλαιῇ στρατιωτικῇ κατὰ τὸν Hoc loco Socrates non assecutus est sensum Rufini. Nam Rufinus Bacurium Palæstini limitis Ducem fuisse scribit, tunc cum ista ei narraret. Socrates vero legisse videtur in Rufino, Palæstini **B** *limitis Ducem.*

καὶ κατὰ μαξιμουῦ τὴν ἑρατὴν πόλιν. Hic etiam lapsus est Socrates. Neque enim in bello contra Maximum pro Theodosio pugnavit Bacurius, sed in bello contra Eugenium, ut testatur Rufinus in lib. 11. cap. 33. & Zosimus in lib. 4.

In Caput XXII.

καὶ τὸ ἄλλοι προσκυνοῦν δὲ δόξαν. Manichæos Solem adorasse notissimum est. Idem quoque de illis scribit Libanius in Epistola 140. libri 4. quâ Manichæos, qui in Palæstina erant, suppresso eorum nomine, commendat Prisciano Præsidi Palæstina: οἱ τὸ ἄλλοι ἕτεροι θεραπεύοντες ἀνεύχονται ἐπιμῶντες θεῶν προσευχῆς δευτέρα, ἐν πύθιασιν ἀκαθάρτοις, καὶ ἐν κέρδι ποιούμενοι πᾶν τῆς τελειότητος ἡμέραν, πολλὰ καὶ μὴ εἰς τῆς γῆς, πανταχοῦ ἐπιγνοῦντες καὶ ἀδικῶσι μὲν ὄψιν, λυπῶν δὲ ὑπὲρ ἐπιγνοῦντες &c. Id est. Viri illi, qui Solem colunt absque sanguine & Deum secundâ appellatione honorant, qui ventrem suum castigant, & diem obituæ in lucris parvo reponunt, multis quidem in locis reperiantur, ubique tamen pauci sunt. Et ipsi quidem neminem iniuriâ afficiunt, quidam tamen faciunt eis negotium. Non dubito quin Libanius his verbis Manichæos designet. Neque enim aliis quam Manichæis hæc conveniunt. Eos vero de indultria nominare noluit, eo quod invisum esset nomen Manichæorum. Porro de fictis Manichæorum jejuniis vide Cyrillum Catechesei 6.

ἀλλὰ ἄλλοι λόγων ἀρχελάου. Scribendum est διαλόγων ἀρχελάου. Sequitur enim ἐπιτοχόντες. Hic Archelaus Episcopus Mesopotamiæ, disputationem quam habuerat adversus Manichæum, Syro sermone composuit, quæ in Græcum translata habetur à multis, ut scribit Hieronymus in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis. Ejus disputationis meminit etiam Cyrillus Hierosolymitanus in Catechesei sexta. Hujus operis fragmentum penes me habeo, quo continetur historia impij ac perfidi Manichæi. Sed disputatio ejus cum Archelao Episcopo, quæ ad calcem historiæ adtexta erat, desideratur. Cujus loco subjicitur Epistola Archelæi ad Diodorum presbyterum. Hoc monumentum quod Emerico Bigotio V. C. cum multis aliis debeo, studiosus lector ad calcem harum annotationum editum reperiet.

ἢ μασιχαίων προσκυνοῦν θρασυκεία. Rectius in Codice Leonis Allatii scriptum est παραφύλα. Sic enim **Pag. 57.**

B 11j

loquitur Socrates in principio hujus capitis: Agenda sunt:) id profecto verissimum est. Id enim testatur Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes: ubi omnes Episcopus ordine recenlet, qui ab Arianis expulsi sunt Constantino regnante. Ac primo quidem loco nominat Eustathium Antiochenum, deinde Eutropium Adrianopolitanum. Postea vero Euphrationem à Balaneis, duos Cymatios, Asclepam Gazæ, & Cyrum Berceæ, aliosque commemorat, qui Imperatoris edicto relegati sint, aliis in eorum locum substitutis.

In Caput XXIII.

χρη μὴ ἀεὶ ἐπὶ ἀξιωματίων γερουσιάνου. In codice Florentino legitur γερουσιάνου, quod ad veram scripturam propius accedit. Scribo igitur, ἡ ἀεὶ μὴ ἐπὶ ἀξιωματίων. γερουσιάνου. Duplici enim nomine Eusebiani reprehendebant ordinationem Athanasii. Tum quod Athanasius eo honore indignus esset, tum quod ejus ordinatio facta fuisset à viris minime idoneis. Vide Philostorgium.

καὶ γράφον μὲν παρακάλει, ἔξουθεν δὲ διηπειλά. Sumpsit hæc Socrates ex Athanasii Apologetico 2. adversus Arianos, ubi Athanasius refert quâ ratione Eusebius occulte cum Melitianis adversus ipsum conspiraverit: πῶ μὲν ἦν ἀρχαῖα πρόσωπα ἐπιμαρτυροῦντες διέταξαν μὴ ἵσχυροῦς ἢ ἀγράφοι μὲν ἡπειλά, γράφον δὲ ἠέξαι. Quæ Athanasii verba descripsit Sozomenus in libro 2. cap. 18.

Pag. 58.

πῶ Ἄβελις ἔμωσαν δόξαν. Obscurum est cur Socrates Montanum jungat Sabellio. Nam Montanus in doctrina Trinitatis ipse quidem nihil innovavit, sed Ecclesiæ Catholicæ fidem secutus est, ut testatur Epiphanius in hæresi hæreticarum fabularum. Quidam tamen ex illius discipulis, personarum differentiam cum Sabellio sustulerunt, ut diserte scribit Theodoritus in loco supra citato: τινὲς δὲ ἀπὸ τῶν τρεῖς ἑποσάσας τὴν θεότητα, Ἄβελις ἀπειληστικῶς ἠρήσαντο, τὸ αὐτὸν ἢ λίγοντες, καὶ πατέρα, καὶ υἱόν, καὶ ἄγιον πνεῦμα, &c. Atque hinc est quoddam Epistola Synodica Arianorum apud Serdicam Episcoporum, Montanus adjungitur Sabellio. Sic enim ajunt de Marcello Ancyrano: quique assertiones suas quibusdam squaloribus miscens, nunc falsitatibus Sabellis, nunc malitia Pauli Samosatensis, nunc blasphemis Montani hereticorum omnium ducis aperte permiscens, unamque confusionem de supradictis faciens, ut imprudens Galatam aliud Evangelium declinavit.

In Caput XXIV.

Pag. 59.

ἰσχυρὸν εἰρηκίαι. Mirum est quantopere errarint interpretes in hujus loci versione, qui non viderunt ultimam vocem expungendam esse, utpote superfluum. Nam cum initio adnotatum esset in margine, pro ἰσχυρὸν, alias scribi εἰρηκίαι; postea hæc vox in textum irrepsit è margine.

ἄβρον δὲ τὸς αὐτοῖς ἀλόγως καθήρησαι φησὶ. Utrum Cyrus Berceæ Episcopus Eustathium tanquam Sabellii dogmati patrocinantem accusaverit, ut scribit Georgius Leodicenus, equidem nescio. Quod vero scribit Georgius, Cyrum postea depositum esse propterea quod Sabellio faveret, id est propterea quod doctrinam consubstantialis tuetur: (sic enim hæc intelli-

ius ἐστὶν ἢ παρατυποῦται. Hujus loci sensus hic est. Imperator quidem per litteras ad Antiochenos scriptas, Eusebius vero per recusationem Episcopatus Antiocheni, tumultum illum compressit. Supplendum est igitur ἐπὶ καὶ, id quod præcessit, τὰς ἑτέρας κατέπαυσεν.

ἔπ' ἔτη ἑκτώ. Falsum est, quod hic ait Socrates, post abdicationem Eustathii, Antiochenam sedem octo annorum spatio vacuam permansisse. Etenim pulso Eustachio, cum Eusebius Cæsariensis eam sedem recusavisset, Paulinus Episcopus Tyri ad eam sedem translatus est anno Christi 329. ut notavi ad librum decimum hystoriz Ecclesiasticæ Eusebii. Paulino deinde successit Euphronius, sive ut alii volunt, Eulalius. Post quem Flaccillus ad Episcopatum Antiochenum promotus est, qui Synodo Tyrensi interfuit, ut testatur Athanasius in apologia secunda adversus Arianos.

χειροθετῆ ἰσχυρόν. Idem scribit Sozomenus, & Theodorus Mopsuestenus apud Nicætam in thesauro Orthodoxæ fidei. Sed & Georgius Laodicenus in encomio Eusebii Emiseni id ipsum confirmat. Ejus verba refert Socrates in libro secundo capite nono: εἶτα αὐτὸς τὸ ἰσχυρόν αὐτοῖς ἐυφρόνιον πρὸ διαδεδυμένων ἐπέσχετο. Theodoritus tamen in libro primo Hystoriz capite 22. inter Eustathium & Euphronium interposuit Eulalium, eumque brevi admodum tempore præfuisse scribit. Cum Theodorito consentit Philostorgius.

In Caput XXV.

καὶ μὴ ἀλόγως συκοφαντήσαι τῆς. Ultima vox delenda est. Quam etiam Leo Allatus deesse monuit in suo codice. Sed utrum post verbum συκοφαντήσαι, an post συκοφαντήσαι deesse, non notavit. Alterutro certe in loco superflua est. Porro narrationem istam de Presbytero Ariano, quem Constantia Augusta Constantino fratri commendavit, hausit Socrates ex Rufini libro decimo. Eam tamen suspectam habeo: primum quis Athanasius, qui omnes Arianorum fraudes detegere ac traducere solet, ejus rei nuspam meminuit. Deinde quia nomen illius Presbyteri supprimitur: Atqui si Presbyter ille gratiæ & auctoritate tantum valuit apud Constantinum, ut testamentum suum moriens ei traderet, dignus profecto fuit cujus nomen commemoraretur. Rufini vero, meo quidem judicio, levis est auctoritas, quippe qui Hystoriam suam negligenter admodum conscripserit, non ex monumentis rerum gestarum, sed ex

Pag. 60.

Ulti. Pag. 61.

fabulosis narrationibus, & ut Græce dicam, ἐκ παλαιωμάτων. Penè omnifram monere, delendam esse hoc loco particulam negativam. Pro qua Savilius & Christophorus legit καὶ δὴ ἀλόγως, &c.

In Caput XXVI.

Pag. 62. εἰς ὄνομα τῆς πατρὸς ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τοῦ συνήματου. Post hæc verba deerat integra pericope, quam ex codice Leonis Allatii, & ex Sozomeni lib. 2. cap. 27. supplevimus.

τῆς ἐκκλησίας δηλαδὴ. In codice Regio & apud Epiphanium Scholasticum hic locus aliter interpungitur, hoc modo τῆς μητρὸς ἡμῶν τῆς ἐκκλησίας, δηλαδὴ περὶ ἐπισημάνων, &c. Quæ distinctio non displicet.

In Caput XXVII.

Pag. 63. ἡράφην ἠπειλοῦσεν. Post hæc verba codex Florentinus hæc addit: μήτε ἐπισημάνων βασιλείας. Quæ omnino necessaria sunt, ut lector intelligat, non integram Imperatoris epistolam, sed ejus duntaxat partem hic apponi. Certe Athanasius in Apologetico 2. adversus Arianos, ex quo hæc desumpsit Socrates, hanc Constantini Epistolam adducens, eadem verba præposuit; additque hanc Epistolam perlatam esse Alexandriam à Syncretio & Gaudentio Palatinis. Sed quod ait Socrates, Arium venisse Alexandriam. Id non dicit Athanasius, nec verum puto.

τῶν ἐκκλησιῶν δευτέρων. Post hæc verba, ex manuscriptis codicibus Florentino, Sfortiano & Leonis Allatii, integram periodum addidimus, quæ in vulgatis editionibus desiderabatur: eadem fere verba habet Sozomenus in libro secundo capite 22. ad calcem, mutato tantum ordine.

ἐν ἰστίῳ ἐπισημάνων καὶ καλλιῶν. Horum mentio fit in indiculo Episcoporum partis Melitii, quem Alexander exegit à Melitio. Et Iliion quidem Episcopus erat in Athribi, Eudæmon in Tani, Callinicus vero Pelusii. Vide Athanasium in apologetico secundo.

ἀλπίου ἐπισημάνων. Athanasius in apologetico Apim habet pro Alypio. Sed locum, in quo Constantinus hanc questionem habuit, non nominat. Socrates tamen Nicomediæ id factum esse scribit. Porro Baronius hæc gesta esse tradit anno Christi 329. Ego vero in sequentem annum conferre malim. Hæc enim post abdicationem Eustathii contigerunt, cum Eusebius ac Theognius ab exilio reversi, maximam auctoritatem apud Constantinum nacti essent. Quod vero idem Baronius Constantini litteras de Ario in Ecclesiam recipiendo ad Athanasium scriptas esse dicit, anno Christi 327. in eo manifeste labitur. & dissentit ab Athanasio, quem tamen in omnibus sequi se proficitur. Etenim Athanasius, statim post litteras Constantini, & repulsam Arii, crimina illa à Melitianis delata esse scribit ad Imperatorem.

Pag. 64. ἐν ἱεροῖς ἐπιστολῶν, malle legere ἐπιστολῶν. Atque ita scripsisse Socratem existimo.

μαρτύριος χώρα. Hunc Socratis locum valde illustrat Athanasius in apologetico 2. adversus Arianos. Cujus verba quia ab interprete male

Accepta sunt, hic apponam. ὁ μαρτύριος χώρα τῆς ἀλεξανδρείας ἐστὶ καὶ ἰστίου ἐν τῇ χώρᾳ ἡ ἰστίου ἐπίσκοπος, ἡ δὲ χωρεπίσκοπος. ἀλλὰ τὸ ἀλεξανδρείας ἐπισκόπων αἱ ἐκκλησίαι πάσης τῆς χώρας ὑπέκειντο· ἡ δὲ τῆς ἰστίου ἐπισκοπῆς ἐξ ἑαυτῆς ἔχει τὰς ἰστίους κώμας, μεγίστας δὲ ἀεὶ ἐμὴ δέκα πρὸς ἑκατόν. Id est. Marcotes regio est Alexandria; nec ullus unquam in ea fuit Episcopus, ac ne Chorepiscopus quidem; sed universa ejus regionis Ecclesie subiecta sunt Episcopo Alexandrino. Singuli autem Presbyteri proprios habent pagos, eosq. maximos, denos interdum aut plures. Ex his apparet singulos Marcoticæ pagos non habuisse suum Presbyterum, sed unicum Presbyterum denos pagos rexisse, atque interdum plures. Certe pagus in quo fuit Ichyras, cum esset omnium minimus, nec Ecclesiam, nec Presbyterum peculiarem unquam habuerat. In Epistola quæ omnes Marcotidis Presbyteri ac Diaconi scripserunt ad Synodum Tyri, quæ refertur ab Athanasio in eodem libro, quatuordecim subscripserunt Presbyteri, & quindecim Diaconi.

ἀρσένιον τινὸς ἐπισκόπου τῆς μελιτιανῶν ἑρμηνείας, Pag. 65.

Hic Arsenius Episcopus fuit Melitianorum in urbe Hypseli, quæ est in Thebaide. Certe in epistola quam scripsit ad Athanasium, hunc honoris titulum assumpsit. ἀθανασίῳ μακαρίῳ πατρὶ ἀρσένιῳ ἐπίσκοπῳ τῆς ὑψηλῆς τῆς μελιτιανῶν ἐπίσκοπος. Id est, Athanasio beatissimo Patri Arsenii Episcopi urbis Hypselitarum, ex eis, qui aliquando fuerunt Melitio. In indiculo tamen Episcoporum partis Melitii, quem Melitius tradidit Alexandro, nullus reperitur Arsenius.

τῆς κίνουσι δαλματίας τῆς ἀδελφῆς ἡμετέρας. Hæc ex Athanasio sumpsit Socrates. Verba Athanasii in Apologetico secundo adversus Arianos hæc sunt: ἡράφης ἡ κίνουσι δαλματίας τῆς κίνουσι, ἀλλ' οὐκ αὐτῆς τῆς φέρουσι δαλματίας κίνουσι ἐπιστολῆς μοι παρὰ σου ἀποστολῆς. Putavit Socrates hunc Dalmatium Constantini fratris filium fuisse, eum qui aliquot post annis Cæsar factus est à Constantino. Sed longe falsus est. Dalmatius enim Censor, frater fuit Constantini, pater Dalmatii Cæsaris. Id testatur auctor Chronici Alexandrini, qui de Constantino ita scribit: καὶ δαλματίας τῆς κίνουσι ἀπὸ δαλματίας τῆς κίνουσι καίσαρα ἀνέστη. Certe Dalmatius Dalmatii filius, tunc cum hæc gesta sunt, quæ ab Athanasio referuntur, adhuc tenera erat ætate, nec judex sedere poterat in tam gravi negotio. Præterea tunc temporis degebat Narbonæ, & unâ cum Hannibaliano fratre Exuperium Rhetorem audiebat. Ex ea enim urbe accitus à Constantino, admodum adolefcens Cæsar creatus est, ut tradit Ausonius in libro de Professoribus Burdigal. anno Christi 335. Judicium autem illud de cæde Arsenii habitum est à Dalmatio Censore Antiochiæ, ut testatur Athanasius, anno Christi 332. juxta sententiam Beronii.

In Caput XXVIII.

ἡσυχαστῶν τῆς ἰστίου. Habita est Synodus Tyri Constantio & Albino Consulibus, ut

testatur Athanasius, anno Christi 335. Erat hic annus Imperii Constantini octavus & viceſimus. Nonus autem ac viceſimus cœpit iisdem Conſulibus die octavo Kalendas Auguſt. Quo quidem die Conſtantine tricenſaria celebravit, ut ſcribitur in factis Idatii, toto anno eam ſolemnitatem anticipans. Atque hæc tricenſarium anticipatio, non Socrati ſolum, ſed aliis etiam pluribus occaſionem erroris præbuit.

In Caput XXX.

Pag. 66. τὸ ὑπατικὸν ἀρχελάου Rufinus in lib. 10. Hiſtoriz Eccleſiaſtica hunc Archelaum non Conſularem Phœnicis, ſed Comitum Orientis fuiſſe dicit.

οἱ Ἰ λαινοὶ, malim ſcribere οἱ Ἰ λαινοὶ, &c. quam lectionem in verſione mea ſum ſecutus.

In Caput XXX.

Pag. 67. ἀρχαὶ Ἰ ὁ Ἰαννης. Apud Athanaſium in Apologetico 2. pagina 783. ἀρχαὶ ὁ καὶ Ἰωάννης. Sed & in Epiftola Alexandri Theſſalonienſis Epifcopi ad Athanaſium Archaph dicitur. Dupli- cigitur nomine appellatus eſt. Et Archaph quidem ab Ægyptiis patrio vocabulo dicebatur; Joannes vero Monachicum ejus nomen fuit. Fuit autem Epifcopus partis Melitii apud Mem- phin. Eiq̄ mandatum eſt à Conſtantino ſcri- bere Athanaſium ut cum Archiepiſcopo ſuo con- cordaret. Intelligit autem Athanaſius literas Conſtantine ad Joannem, quas ſupra retulerat pagina 787. editionis Pariſienſis.

In Caput XXXI.

Pag. 68. ἀμα τοῖς ἐχθροῖς δικαστέῃ. In codice Leo- nis Allatii ſcriptum eſt: ἀμα τοῖς ἐχθροῖς ἀπίται. Quod magis placet.

καὶ ὡς ὁ δὲ ἀπὸ λόγον ἰποιεῖτο Delenda eſt particula &, utpote ſuperflua.

ἀ ἰ κατήγορο ἢ ἐλεῖν εἶχον. Hic locus mutilus eſt, ut nemo non videt. Quem ita ſupplere poſſu- mus, ſi pro εἶχον ſcribamus εἶχον ἢ ἰπανάδου.

In Caput XXXII.

πολλὰ ἐν τοῖς καθαρτικαῖς. Muſculus & Chri- ſtophoronius τὰ καθαρτικὰ, deſiſitionis cau- ſas interpretantur. Nam Muſculus quidem ita vertit: ac multa probra inter deſiſitionis cauſas referunt. Chriſtophoronius vero: multa pro- bra in cauſis abſiſitionis referendῖς contumelioſe obſciuntur. Ego vero libellum deſiſitionis hiſ verbis intelligi cenſeo, ſive Epiftolam Synoda- lem de condemnatione ac deſiſitione Athana- ſii. Eadem voce utitur Socrates in libro ſecun- do capite 1. Quod ſi quis harum epiftolarum exemplum legere deſiderat, exſtat epiftola Syno- dica Concilii Antiocheni de deſiſitione Pauli Samoſatenſis: Epiftola item Synodica Serdi- cenſis Concilii de Gregorii Alexandrini, Va- lentii & Urfacii, aliorumque Arianorum Anti- ſtitum deſiſitione.

A ὡς τῆς ὑψηλοπολιτικῶν πόλιος, &c. Apud Athanaſium rectius legitur ὑψηλοπολιτικῶν πόλιος, ut ſupra monuimus. Stephanus de urbibus ὑψηλο- vicum Ægypti eſſe dicit, ejusque incolæ ὑψηλοπολιτικῶν vocari.

In Caput XXXIII.

ἀρετον μὲν καὶ τὴν περὶ αὐτὸν ἐπιγράψ. Apud Athanaſium in Apologia ſecunda adverſus A- rianos, & in libro de Synodis Arimini & Seleu- cia, referitur epiftola Synodica Concilii Hiero- ſolymitani, in qua Epifcopi, qui ad dedica- tionem Baſilicæ Conſtantine illuc convenerant, teſtantur, ſe in communionem ſuſcepiffe τὴν ἀ- ρετον.

B ἐὶ ἀρετον: Idque ex mandato Imperatoris, qui per litteras ipſiſ ſignificaverat, ſe rectam eorum hominum fidem cognoviſſe, tum ex viva ipſo- rum voce, tum ex libello fidei ab iisdem porre- cto. Quem quidem libellum Conſtantine literis ſuis ſubjecerat. Intelligit autem libellum illum fidei, quem Arius & Euzoio Conſtanti- no obtulerat: quem ſupra retulit Socrates, & quem referat Sozomenus in libro 2. cap. 27. Nam cum Arius libellum fidei Conſtantino obtuliſ- ſet, Conſtantine credens ejus doctrinam cum Nicæna fide conſentire, ipſe quidem hæc de re judicare noluit; ſed cum ad examen Concilii Hieroſolymitani remiſiſſet, ut ſcribit Rufinus in libro decimo & Sozomenus. Athanaſius quo- que in libro de Synodis diſerte ſcribit, Arium

C ejusque ſocios in communionem receptos eſſe à Synodo Hieroſolymitana, verba ejus hæc ſunt: καὶ μὲν τὸ ἕξοικεῖσθαι τὸ ἐπίσκοπον τὸ ἀλεξανδρείας ἀθανάσιον, χαραφοντις ὄσαν διεχθῆναι ἀρετον & τὴν αὐτῆ, &c. Verum ego non Arium illum hæ- reſiarchen, ſed alterum Arium ei cognominem, qui ab Alexandro Alexandria Epifcopo una cum Ario ſignifero ſuo damnatus fuerat, hic intel- ligendum puto. Arius enim hæreſiarches diu ante Synodum Hieroſolymitanam ἐ vivis excel- ſerat, ut certiffimis argumentis probavi in li- bro ſecundo obſervationum Eccleſiaſticarum capite 2. Proinde Arius ille, qui una cum Euzoio libellum fidei ſuæ obtulit Conſtantino, alius eſt ab Ario hæreſiarcha. Quod quidem alio quoque argumento oſtendi poteſt. Hic Arius, qui cum Euzoio libellum obtulit Con- ſtantino, ante Synodum Hieroſolymitanam id eſt ante annum Chriſti 335. nondum reſtitutus fuerat, nec Eccleſiæ Catholicæ ſociatus: Pe- tit enim à Principe in ſupradicto libello, ut per ejus pietatem ſublatis cunctis altercationibus, uniatur Eccleſiæ Catholicæ. Atqui Arius hæreſi- arches diu antea revocatus ab exilio, & ad commu- nionem admiſſus fuerat, ut teſtatur libellus ſatis- factionis Eusebii ac Theognii. Ibi enim Eusebius ac Theognius diſerte ſcribunt, ipſum auctorem totius controverſiæ, Arium videlicet, dato ſatis- factione in integrum reſtitutum eſſe. Eusebius porro ac Theognius cum libellum miſerunt E- piſcopis anno Chriſti 328. ut ſupra oſtendi. A- rius igitur hæreſiarches ejusdem anni exordio revocatus fuerit necesse eſt.

Pag. 69. ἐξ ἁπορίας παρ' αὐτῶν προσδεχθεῖς. Delenda est A vox λοιπὸν, quæ ex superiori verbi male reposita est: & pro προσδεχθεῖς legendum προσδεχθείη. καὶ ἰσοπέθειται ἢ ἀθανάσιον ἀγνὸς ὄμνησι. Locus mutilus, cujus sensum facilius est assequi, quam verba corrigere. Vult igitur dicere Socrates, Episcopus in epistola Synodica subindicare Athanasium, cum dicit: πάλιν μὲν ἰσοπέθειται τῆς ἐκκλησίας τὸ θεῖον φθῆνον, καὶ πάλιν μακρὰν ἀπίστας βαρκαίει, &c.

In Caput XXXIV.

ἐξ ἱερῶν τιῶν. Apud Athanasium in Apologia secunda adversus Arianos, ubi Constantini refertur epistola, scriptum est μετ' ἱερῶν τιῶν. Sed vulgatam scripturam tueretur Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit: Repente Athanasius Episcopus in media platea cum quibusdam sacerdotibus, quos circa se habebat, sic morinate nos adit, &c.

Pag. 70. ὑπ' ἑμὲ δὴ λαδὸν. Scribendum est ἐπ' ἑμῶν, ut legitur in codice Allatii & apud Athanasium.

ἐξ ἑσπ' ἡβ' βαρβάρων αὐτῶν. Hiberos forte intelligit, de quorum conversione paulo antea locutus est Socrates.

οἱ τὰ ἀγία μυστήρια τῆς ἐκκλησίας. In codice Leonis Allatii & apud Athanasium scribitur τῆς ἑμμενίας. Atq; ita quoq; legit Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit hunc locum: Vos autem, qui sancta mysteria ejus clementer præferre videmini, non dicam custodire, vos inquam nihil agimini, &c. Ex quibus etiam, ut obiter moncam, apparet Epiphanium legisse ἑμῶν ἢ, quomodo etiam legitur in codice Florentino.

In Caput XXXV.

Pag. 71. ἀρκαθίωνα. Apud Athanasium in defensione secunda adversus Arianos scribitur ἀρκαθίωνα. Sed legendum est cum diphthongo ἀρκαθίωνα. Est enim nomen Græcum δῆπ' ἀρκαθί. Eoquonimine vocatus est Consul quidam regnante Constantio, ut notavi ad Ammianum Marcellinum.

ἀλλὰ γὰρ ἰσχυρὰ διαβόλη. Codex Allatii vocem hic interlerit ἀλλὰ γὰρ μέγα ἰσχυρὰ, &c. Quod non displicet. Paulo post mallem legere τύπη γὰρ πωραπαγέει, &c.

In Caput XXXVI.

Pag. 72. εἰ σωίταξί λόγος ἰπεδείκνυθ. Athanasius in libro de Synodis, ait hunc Asterium inter Clericos sedentem in Ecclesia, libros suos publice recitasse.

κατὰ διαμνησιν πολλῶν, &c. In Sfortiano & Allatiano codice legitur πολλῶν. Epiphanius autem Scholasticus legisse videtur ἐξ τοῦ ἀμνησιν πολλῶν. Vertit enim: Hæc agnoscens Marcellus, contra eum scribere volens, mensuram contrarietatis excessit. Ubi vides pro ἀντιγράψην Epiphanium legisse ἀντιστήρασθαι, quomodo etiam in codice Allatii scriptum habetur.

Ἐν ἱεροσολύμοις ἀπὸ θεοῦ. Liber ille Marcelli interscriptus erat. De subjectione Christi, ut docet Hilarius in fragmento libri de Synodis.

In Caput XXXVII.

ἐξ ἀριουσίου τοῖς ἀπὸ αὐτῶν, &c. Hic Socrates Rufinum auctorem secutus est, qui Arium post Synodum Hierosolymitanam reversum esse scribit Alexandriam, ac paulo post cum artes ejus nihil illic proficerent, Constantinopolim ab Eusebio esse revocatum. Sed hæc omnia falsa sunt ut supra monui, cum Arius diu ante Synodum Hierosolymitanam vivere desierit.

ὑπὸ πύλῃ ἱερῶν ἑστῆσαν. Rufinus, ex quo hæc pag. 73. desumpsit Socrates, ait sub altari jacens. Idem habet Sozomenus in libro 2. cap. 29.

In Caput XXXVIII.

ἰρόμενός τὴν λέγο ἰρόμενός ἢ.

B ἡ ἑδρα τότ' ἐκτετακτικὰ ἐκπέπλη. In codice Leo- Pag. 74. nis Allatii, sive in Historia tripertita Theodori Lectoris, hic locus ita legitur καὶ ἀμα τοῖς διαχωρήμασι παρεπέπλησεν ἑδρα, τὸ τι ἑσπ' ἡ ἱερῶν καλῶμενον ἀπίσθισμα ἀρκαθίωνα ἐξ τῆς ἑδρας ἰσπεπλήσεν, ἀμα τὸ τε πάλιν ἐπιπυκλώθη, καὶ τὰ ἀλλήλα ἑτέραν σωτήριον ἀμα ἀπὸ τῆς πύλης τε ἑπύπαι. Optime meo quidem judicio. Atque ita Socratem scripsisse pro certo habeo. Certe Epiphanius Scholasticus hanc lectionem ex parte confirmat. In codice quoque Sfortiano pro ἐκπέπλη, scriptum est παρεπέπλη.

ἢ ἢ πρὸς τῇ ἑσπ' αἰώνων. Scribendum est ἢ ἢ Pag. 75. licet omnibus libris reclamantibus. Et paulo post scribendum est πρὸς ἀπὸ πρὸ ἑμῶν ἡμῶν ex codice Leonis Allatii. Ferritamen potest vulgata lectio, ἐπ' αὐτῶν, enim Græce dicitur non isolum qui nomen suum dat alteri, sed etiam, qui ab altero accipit. Sic Constantinopolim Socrates ἐπ' αὐτῶν κωνσταντίνου vocare solet.

In Caput XXXIX.

πολλὰ ἢ καὶ τῇ ῥωμαίων πόλει ἐπὶ ταυτὶ ἰπανίμου. Posterius, καὶ, quod in editione Roberti Stephani deerat, nec in nostris codicibus Florentino & Sfortiano legitur, primus supplevit Christophorus: habetur tamen in codice Leonis Allatii. Sed prius καὶ in eodem desideratur. De congiario, quod Constantinus seniori Romæ testamento suo reliquit, testis est Eusebius noster in libro quarto de vita Constantini, cap. 63.

D διαθήκας ἐκείνου ἀπὸ τῆς ἐπιτομῆς. Desumpsit hæc Socrates ex Rufini libro decimo. Verum hæc narratio parum probabilis mihi videtur. Quis enim credat Constantinum Imperatorem, qui tum circa se multos habebat Episcopos; (idenim diserte testatur Eusebius;) plurimos item Duces & Comites, unum elegerisse Presbyterum, eumque ignobilem, quippe cujus nomen perpetuo reticetur, cui testamentum suum moriens committeret. Quare Philostorgium hic sequi malim, qui Constantinum testamenti sui tabulas Eusebio Nicomedensi tradidisse scribit, à quo paulo antea fuerat baptizatus.

In Caput XL.

Pag. 76.

μὴ δὲ ἀπομαρτυροῦντο. Musculus & Christophorus hunc locum ita vertunt, ne Imperatores & Antistites reliquiis Apostolorum destituerentur. Verum hanc interpretationem probare non possum. Nullas enim Apostolorum reliquias in ea Ecclesia condiderat Constantinus. Malim itaque vertere, ut Imperatores & Antistites illic sepeliendi, ab Apostolorum reliquiis haud procul abessent. Sed eodem honore cum ipsis afficerentur. Quam interpretationem confirmat Eusebius in lib. 4. de vita Constantini cap. 4.

διετέρον ἔτ' ἢ διακοσμήσις ἰερομαχοῦ ἡ δὲ οὐκ ἔστιν ἀλυμπιάδ' ἔτ'. Errat Socrates. Nam Feliciano & Titiano Coss. qui fuit annus Christi 337. die undecimo Kalendas Junias, currebat annus quartus

A Olympiadis ducentesimæ septuagesimæ octava. Idque certissimis rationibus demonstrari potest. Sed videtur Socrates usus esse vitioso codice Chronici Eusebiani, in quo Olympiadis annus male erat designatus. Videtur tamen in hoc Socratis loco scribendum esse τὸ περὶ ἰηϞ. Ait enim Socrates primum hunc Historiæ suæ librum completi spacium annorum unius ac triginta. Orditur enim ab initio Constantini, quem regnasse scribit annos viginti & unum. Eius autem initium designat anno primo Olympiadis ducentesimæ septuagesimæ primæ, ut supra vidimus. Atqui ab hoc anno ad annum secundum Olympiadis ducentesimæ septuagesimæ octavæ, anni sunt tantum triginta, idque duobus terminis inclusis. Proinde in hoc Socratis loco mendum sit necesse est.

HENRICI VALESII
ANNOTATIONES
IN LIBRUM SECUNDUM
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
SOCRATIS SCHOLASTICI.

In Caput Primum.

Pag. 80.

Ἐπειδὴ περὶ δὴ λέγει ὁ ἱερὸς ἦ θεὸς ἀνθρώπων βιβλίου. Scribendum est ἐπειδὴ ἦ, vel ἐπεὶ ἦ, ut Savilius ad oram sui codicis annotaverat. Legendum quoque est ὁ ἱερὸς ἦ θεὸς ἀνθρώπων βιβλίου, ut scriptum est in codice Florentino. Iisdem verbis Paulinum Episcopum Tyri alloquitur Eusebius noster in exordio libri decimi Historiæ Ecclesiasticæ. Cujus exemplum secutus hic videtur Socrates. Quisnam porro hic sit Theodorus, cui Socrates Historiam suam nuncupavit, incertum est. Neque enim Theodorum Mopsuestenum Episcopum intelligi puto.

A animadvertere. Certe Nicephorus emendationem hanc confirmat.

τοῖς κατὰ τὰ βασιλεῖα στρατιωμένοι. Male Christophorus Imperatoris satellites interpretatur. Omnes enim Palatini hac dictione designantur, non protectores solum ac domestici & reliqui Scholares, qui sub armis erant, verum etiam Ministeriani & Scriuarii. Hæc enim Palatina militia dicebatur. Eodem modo, quo Officiales seu Apparitores Magistratum ordinariorum seu civilium, milites dicebantur. Eorumque actus in Codice Theodosiano cohortalis militia appellatur.

διελθόντες δὲ. Scribendum videtur διελθόντες δὲ, ut vitetur ejusdem particulæ nimis crebræ repetitio.

καὶ τὰ ἰαπέλα μέρη. Non dubito quin Socrates scripserit: καὶ κατὰ τὰ ἰαπέλα μέρη, &c. supple πάλιν.

In Caput II.

Πειρίσθη ἡ τῆς οὐκ ἀνδραγαθίας. Hic locus mutilus est ac mendosus. Suppleri tamen non incommode potest hoc modo. πειρίσθη ἡ τῆς σωτήριαν οὐκ ἀνδραγαθίαν εὐποροῦσιν ἀθανάσιον. Restitui etiam potest hoc modo πειρίσθη ἡ τῆς οὐκ ἀνδραγαθίας, ut habet Nicephorus.

In Caput III.

Ἀποπεφυγίνας εἰς γῆσιν. Lego ἀποπεφυγίνας εἰς γῆσιν, ut scriptum est apud Athanasium in defensione secunda adversus Arianos, ubi hæc Constantini Junioris epistola refertur, data die 15. Kalendas Julias Treviris. Sic enim concepta est subscriptio apud Athanasium. Datam autem esse Feliciano & Titiano Coss. alibi observavi: id est anno Christi 337.

Pag. 81.

καὶ γίνεσθαι φανερὸν. conjunctionem hic addidi ex auctoritate Codicis Florentini. Quamquam in hoc Codice particula suo loco mota erat. Sic enim scriptum habet: τὸ καὶ ζήτημα τῆς γίνεσθαι φανερὸν. Sed facile erat hanc transpositionem

In Caput VI.

A

In Caput VII.

Errat hic Socrates, & quotquot eum secuti sunt, qui Alexandri Constantinopolitani obitum referunt Consulatu Acindyni & Proculi, anno Christi 340. Ego vero in libro 2. observationum Ecclesiasticarum, certissimis argumentis demonstravi, Alexandrum Episcopum C. P. obiisse Principatu Constantini, eique Paulum successisse, eodem Constantino adhuc regnante. Certe Baronius, qui Alexandri obitum consignat anno Christi 340. manifestissime secum ipse pugnat. Synodum enim Episcoporum Ægypti, quæ ad refutandas Eusebianorum in Athanasium calumnias collecta est, factam esse dicit anno 339. natalis Dominici. At qui Episcopi illi in epistola sua Synodica diserte testantur, Eusebium jam tum relicta Nicomediâ ad Constantinopolitanam sedem transfuisse. Verba ipsius epistolæ nihil attinet hic referre, cum à Baronio ipso prolata sint ad annum Christi 340. Quod si Eusebius anno Christi 339. Constantinopolitanam sedem jam obtinebat, ante hunc annum Alexander obiit ne cessè est.

Hic postea sub Paulo Constantinopolitano Episcopo ad Presbyterii gradum promotus, Episcopum suum accusavit ut scribit Athanasius in epistola ad Solitarios.

Dux fuerunt hujus nominis Ecclesiæ in urbe Constantinopolitana, altera vetus, altera nova, ut scribitur in vita Pauli Constantinopolitani Episcopi, quam refert Photius in Bibliotheca: καὶ χειροτονήθη ὁ παῦλος ἐπίσκοπος ἐν τῇ τῆς ἀγίας εἰρήνης ἐπανομίῃ ἐκκλησίᾳ. ἢ ὁ γρηγόριος ἀντιδιωκτικῆς ἐκκλησίας, ἢ ὁ ἰσίδωρος καλεῖσθαι παλαιάν. Porro vetus Ecclesia Irene, contigua erat magnæ Ecclesiæ, quæ Sophia postea appellata est: nec separatos habebat clericos: sed clerici magnæ Ecclesiæ per vices in ea Ecclesia ministrabant. Docet id Imperator Justinianus in Novella tertia: ἢ ὁ προσκυνητός διὰ τῆς ἀγίας εἰρήνης ὁ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας συνημμένης, &c. In veteri descriptione Constantinopolis, quæ notitiæ Imperii Romani præfixa est, hæc Ecclesia vocatur antiqua, & in secunda regione ponitur unâ cum Ecclesia magna. In septima autem regione recensetur Irene, nova scilicet. Antiquæ Irenes meminit Socrates in libro primo, ubi mortem Arii describit. Dicitur autem ἀγίας εἰρήνης, eodem modo, quo ἀγίας σοφίας, non quod virgo aut Martyr fuerit eo nomine appellata.

In Caput VII.

In Codice Leonis Allatii scriptum est καὶ καθίστας, quod non displicet. Itâ certe legitur apud Sozomenum in libro 3. cap. 4. ἐν τῇ νικομηδείᾳ μετὰ τῆς ἑσθίας. Codex Allatii quædam hic verba interfert hoc modo: ἐν τῇ νικομηδείᾳ μετὰ τῆς εἰσοδομῆς ἀπὸ μετὰ τῆς ἑσθίας, τῆς μεγαλοπρεπῆος ἐπίσκοπον ἀνάσσειν. Id est: per am-bisium ipsius Eusebii.

Delenda videtur particula καὶ, totusque locus uno tenore ita legendus: ἐπιλεγόμενοι ὡς εἰν ἑκαπταεὶς τῇ καθάρσει ὑποχρέωσας ἀθανασίῳ. Id est: Reputans circum-ventum se fuisse, ut Athanasii depositioni subscriberet. Maximus enim Hierosolymorum Episcopus, in Concilio Tyris, unâ cum Paulo & reliquis depositioni Athanasii subscriperat. Cujus factum cum ipsum penitenter, Antiocheno Concilio interesse postea recusavit, ut scribit Sozomenus in libro tertio, cap. 6. sub finem. At Musculus & Christophorfonus in hoc Socratis loco nihil viderunt.

Regulæ Ecclesiasticæ in duplici sunt differentia. Aliæ enim uni duntaxat Ecclesiæ aut provinciæ conditæ sunt. Aliæ ad universalem Ecclesiam spectant. Prioris generis regulæ, cujusmodi sunt Canones penitentes Dionysii Alexandrini, Petri, Basilii & aliorum, absque consensu Episcopi Romani promulgari possunt ab Episcopo cujusque regionis, præsertim si is Episcopus alteri Patriarchæ subiectus sit. Posterioris vero generis regulæ nullam vim habent, nisi consensus accesserit Episcopi Romani. Hic enim primatum obtinet universalis Ecclesiæ, ut loquitur Ferrandus in Epistola ad Anatolium. Ad quem de omnibus majoris momenti negotiis, reliqui Episcopi referre debent. Itaque Ferrandus in supradicta epistola non dubitavit asserere, universalia Concilia, Episcopi Romani consensu firmari oportere. Sic enim ait; Univerſalia Concilia, præcipue illa, quibus Ecclesia Romana consensus accessit, secundæ auctoritatis locum post canonicos libros tenent. Et aliquanto post de universalibus Conciliis loquens, neminem ait cogi illis subscribere, præter eos, qui Concilio interfuerunt: Sufficere enim judicatur ad plenam confirmationem, si perducta in notitiam totius Ecclesiæ, nullum offendiculum moveant vel scandalum fratribus: sed Apostolica fidei convenire firmemur, Apostolica sedis roborata consensu. Idem confirmat Ammianus Marcellinus in libro 15, ubi de Athanasio loquens, qui synodali sententiâ depositus fuerat, ait Constantium Imperatorem, quamvis ea sententia executioni jam mandata fuisset, tamen omnibus modis studuisse, ut decretum illud auctoritate quoque potiore Romanæ urbis Episcopi confirmaretur.

Athanasius in libro de Synodis, hujus Concilii tempus his notis designat: ἔσται ἡ οὐνοῦ δόξης ἐν τοῖς ἑκαπταεὶς ἐπίσκοποις ἐπιτιμωθεῖς, ὑπατάς μακεδόνων καὶ προβίνου, ἰνδικτιῶν ἰδ. ἡ καὶ ἕρως κοινῶν ἀποβίς ἀτῶ. Fuere autem, qui tempore Encanidiorum conveniant, numero nonaginta, Consulibus Marcellino & Probrino, Indictione decima quarta, præſente ibidem impiſſimo Constantio.

ἢ ἡ ἀμιπλοῦς, &c. Marcellino & Probrino Coss. die undecimo Calendas Junias, completus est annus quartus ab obitu Constantini. Post

hunc igitur diem collecta est Synodus Antiochena. si verum est, quod ait Socrates eam collectam fuisse anno quinto ab obitu Constantini. ... Praesidebat tunc Episcopus Antiochenus Flaccillus successor Euphrontis. Nec aliter videtur in epistola Julii Papae ad Episcopos, qui Antiochia in hac Synodo congregati sunt. Sic enim habet inscriptio. ... Idem antea Concilio Tyri interfuerat, & cum Arianis adversus Athanasium conspiraverat, ut docet Epistola Episcoporum Aegypti ad Dionysium Comitem, quam refert Athanasius in defensione secunda adversus Arianos. Eidem Flacillo Eusebius Caesariensis libros suos contra Marcellum nuncupavit. Pro Flacillo tamen fere ubique Placitus scribitur. Nisi quod in sequenti capite Codex Allatii scriptum habet: ... Has Eusebiano- rum calumnias egregie refutant Episcopi Aegypti in Epistola synodica, quam refert Athanasius in defensione adversus Arianos.

In Capite IX.

Hunc Socratis locum explicat Sozomenus in libro 3. cap. 6. de Eusebio Emiseno ita scribens: ... Pueri igitur Edessenorum, sacrae Scripturae libros memoriter ediscebant ex more institutoque majorem. Sane Edessenis ardentissimos fuisse cultores Christianae religionis testantur scriptores Ecclesiastici.

In Capite X.

Pag. 86.

Quid sit veritas, et veritas non dicitur. In codice Leonis Allatii legitur ... vulgatam tamen scripturam tuetur Epiphanius, & auctor vitae Pauli Constantinopolitani, qui pleraque ex Socrate descripsit.

Horum loco Codex Allatii haec habet: ... Atque ita legere Epiphanius Scholasticus, ut ex interpretatione ejus apparet. Sic enim verit: Nihil quidem culpantes Nicaeni Concilii: sed praesentium praesentes in frequentibus Conciliis, alia subinde mutantes & recitantes, effecerunt ut definitio fides paulatim in Arianam versantiam relaberetur. Auctor vero vitae Pauli Constantinopolitani hunc locum paulo aliter interpolavit.

In Allatii codice deest ... Quam lectionem secutus est Epiphanius Scholasticus, ut videre est in versione, quam supra retulimus.

Hec quomodo intelligenda sint, monui in libro 2. observationum Ecclesiasticarum. Non enim ipsum haereticum Arium in Synodo Hierosolymitana susceptum esse putandum est, sed ejus dumtaxat affectus. Arius enim ipse diu antea e vivis abierat. Quod si quis haec verba Episcoporum Antioche-

Ani Concilii de ipso Ario accipienda esse contenderit, tum ego non Hierosolymitanam Synodum hic intelligi dicam, sed aliam vetustioram, quae Arium in communionem suscepit: Jam enim ante Synodum Hierosolymitanam id fecerant Eusebiani, teste Athanasio in libro de Synodis, haud procul ab initio.

Post haec verba apud Athanasium in libro de Synodis, ubi haec formula fidei refertur, adduntur ista, ... quae certe omitti non debuerant. Sane Hilarius in libro de Synodis ubi hanc formulam Latine interpretatur, eadem habet verba.

Hunc locum correxi ex codice Florentino, in quo scriptum est ... Subaudiendum autem est verbum ... Sed nostrale scio magis placet, quippe quae propius accedat ad sensum Arianorum. Qui Filium Dei factum esse dicant.

Codex Leonis Allatii scriptum habet ... Athanasius vero in lib. de Synodis habet ... quod non intelligo.

In codice Allatii & apud Athanasium legitur ... Ita quoque legitur Hilarius. Verit enim vero & cum timore.

Immo Antiochis specialiquodam privilegio immunis fuit ab hoc terrore motu. Sic enim scribitur in optimis illis fatis Consulibus, quos sub Idatii nomine publicavit Sirmondus. Marcellino & Probino Consulibus pugna facta est cum gente Francorum a Constante Augusto in Gallia. Et ipso anno terra motus fuit ad Orientem per totum annum praeter Antiochiam. Suspiciari quis possit, Socratem nostrum hos factos legisse, nec latius intellexisse quid sibi vellent postrema verba.

In Capite XI.

Hoc loco errat Socrates, qui ea, quae facta sunt in adventu Georgii, confundit cum illis, quae acta sunt in adventu Gregorii. Georgium quidem Alexandriam deduxit Syrianus, ut testatur Athanasius in epistola ad Solitarios, & in Apologetico ad Imperatorem Constantium pag. 690. & in Apologetico de fuga sua cum Syriano Dux ipsum persequeretur. Verum haec diu postea contigerunt, anno scilicet Christi 356. Gregorius vero, de quo hic loquitur Socrates, deductus est Alexandriam a Balacio Duce, & Philagrio Praefecto Aegypti, ut scribit idem Athanasius in epistola ad Solitarios pag. 815. & 816. Sed eorum adventum praeveniens Athanasius, Alexandria discessit, & Romanam profectus est, quo Julii Papae literis fuerat evocatus.

Desumpsit haec Socrates ex Athanasii Apologia de fuga sua pag. 716. circa finem. Athanasii verba sunt haec: ... Sed & in Apologetico ad Imperatorem Constantium, manifeste indicat hanc Syriani

Pag. 87.

Pag. 88.

irruptionem noctu factam esse, non autem vespertino tempore, ut ait Socrates.

Ἐπιπέσει δὲ ἄλλοις ἐλάτοις. Hic quoque hallucinatur Socrates nosse. Neque enim post Antiocheno Concilio, sed diu antea Eusebius Nicomedensis legatos misit ad Julium Papam, ut eum adversus Athanasium incitaret. Sed cum missi ab Athanasio Presbyteri legatos Eusebii coram Julio Papa in omnibus convicissent, tandem legati Eusebii totius negotii iudicium Julio detulerunt. Julius itaque juxta petitionem Legatorum, litteras scripsit, tum ad Athanasium, tum ad Eusebium & reliquos Athanasii adversarios, quibus eos Romam ad Ecclesiasticum iudicium evocabat. Verum hæc ante Concilium Antiochenum gesta sunt, ut docet Athanasius in Apologetico secundo adversus Arianos pagina 739. & 741. & Julius Papa in epistola ad Episcopos, qui in Antiocheno Concilio fuerant congregati. Quam Epistolam ibidem refert Athanasius. Cæterum Socratis narratio his etiam argumentis refelli potest. Si post Antiocheno Concilio hæc gesta essent, non solus Eusebius, sed universa Synodus legationem & litteras misisset ad Julium Papam. Deinde ridiculum profus fuisset atque inverecundum, post rem in Concilio iudicatam & executioni mandatam, pulso jam Athanasio, & Gregorio in ejus locum substituto, scribere ad Julium, ut Iudex ipse esse vellet, causamque ad iudicium suum traheret, perinde ac si res in integro adhuc esset. Errorem Socratis secutus est Sozomenus in lib. 3. cap. 7.

In Caput XIII.

Ἐν τῇ λεγομένῃ ἐπὶ παύλων ἐκκλησίᾳ. Hujus Ecclesie mentio fit in veteri descriptione urbis Constantinopolitane, ubi Ecclesia Pauli dicitur, & in septima regione collocatur.

Pag. 90.

Ἐν εἰς τὴν ἐπὶ Ἰω. μακεδονίᾳ. Hunc locum ex Codice Leonis Allatii restituimus, qui antea corruptissime legebatur.

In Caput XIII.

Ἀνοδὸν ἢ οὐραίου. Hanc seditionem Constantinopolitane plebis, fide descriperat Ammianus Marcellinus in libris Historiarum, qui vestigatis incuriâ perierunt. Obiter tamen ejus meminit in libro 14. his verbis: *Herculianus advenit Protektor domesticus, Hermogenis ex Magistro equitum filius, apud Constantinopolim, ut supra retulimus, populari quondam turbela discerpsit, &c.* Hanc seditionem intelligit Libanius in oratione, quæ *ἑσπερίως* inscribitur, eamque gravissimam fuisse indicat, cum ait: *κατέχευε παραχρῆτι ἡ μυστία πᾶσι μὲν ἵς τὴν πόλιν, &c.* Contigit autem ea res Constantio 3. & Constante 2. Augg. Coll. qui fuit annus Christi 342. Ut scriptum est in fastis Idatii. *Hic Confessus vultu Franci a Constante Aug. seu Pacati, Trallus Hermogenes.*

Ἐν τῷ γὰρ εἰς μολοδδὸς σίτου. Ambiguum est an de frumenti modis, an vero de panibus hæc Socratis verba intelligenda sint. Auctor qui-

Adem vita Pauli Constantinop. quæ habetur in Bibliotheca Photii, hunc locum de panibus accepit. Sic enim ait: *ἡ δὲ τὸ ἐλὸν τῆς θωρακῆς, ἡμερῆσι ἀρτοῖς μολοδδὸς οὐκ αἶμα.* Ego tamen modios intelligere malim cum Epiphano Scholastico. Vox enim illa *σίτου*, modios tritici potius designat quam panes. Deinde octoginta panum millia quomodo sufficere potuissent ei civium multitudini, quæ debebat Constantinopoli. Quod si quis forte miratur, tantam frumenti copiam quotidie erogari solitam, audiat Eunapium in Sopatri vita italoquentem: *ἐστὶ τὸ ἐκατὸν ἡμῶν κερτοί, ἡ δὲ τὸ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐκκλησίας, ἡ δὲ τὸ ἐξ ἀσπίας ἀπαστασ, οὐσίας τὶς ἐ Φωνίαν, καὶ τῆς Ἀλίων ἐθῶν συμφερόμενοι πλῆθος σίτου κατὰ ἀπαστασ τὸ φέρει, ἐμπλήσει ἐ κέρτασ ἢ μεθῶν τὰ δὲ τῶν δὲ τῶν, ἐν κωνσταντίνῳ τὰς ἄλλας χερτοῖσας ἀπὸ τῆς ἀνθρώπων, εἰς τὸ βυζαντινὸν μετῆσται &c.* Id est: *Nostra autem ciuitate, nec operaria naves ex Ægypto, nec frumenti copia ex universa Asia, Syria ac Phœnicæ ac reliquis provinciis tribuit nomine illata, explere valet ac satiare tantam populū multitudinem, quam Constantinū ceteris urbibus vachefactis, Byzantium transpor-tavit, &c.* Προχρησῆσας in Eunapio restitui *χερτοῖσας*, quod idem valet ac *ἐρημῶσας*. De hoc canone Frumentario urbis Constantinopolitane, qui ab inclita memoria Constantino præstitutus, & à Theodosio postea questus est, vide legem 2. in Cod. Theod. de frumento urbis Constantinopolitane.

ἢ μὲν τὸ ἐπὶ ἀνοδῶν. Hic locus ex Codice Allatii ita restituendus est. *ἡ ἐπὶ τῷ γὰρ εἰς μολοδδὸς, ἢ μὲν ἐν εἰς τὴν ἐπὶ Ἰω. μακεδονίᾳ, &c.* Atque ita legitur etiam in vita Pauli Constantinopolitani.

In Caput XIV.

Μεθῶσται ἐν τῆς ἀλεξάνδρειας γενέσθων. Hic quoque fallitur Socrates. Nam Gregorius, qui in Antiochena Synodo creatus fuit Episcopus Alexandria, eum Episcopatum per sex annos tenuit, usque ad Concilium Sardicense: in quo depositus est, & ab Ecclesie communiōne præcisus, ut docet Epistola Synodica ejusdem Concilii. Cumque septem circiter menses huic iudicio supervixisset, fato functus est, teste Athanasio in epistola ad Solitarios. Hunc Socratis ac Sozomeni errorem correxit Theodorus in lib. 2. Historie Ecclesiastice, eorum tamen nominibus parcens. Georgius vero diu post Gregorium factus est ab Arianis Episcopus Alexandria anno Christi 356.

Pag 91.

Ἐν ταυτῷ ἢ ἐπὶ Ἰω. Hic locus prava verborum transpositione corruptus est. Quæ res interpretibus occasionem erroris præbuit. Atqui facile erat verba suo ordini restituere in hunc modum. *ἀς μεθῶσται ἢ τῆς ἐκκλησίας ἡμερῶν μόν. ἐν ταυτῷ ἢ ἐπὶ Ἰω. &c.* Duas causas affert Socrates, cur Ariani Gregorium Episcopatum privaverint. Prima est, quia Gregorius cunctis in vitis erat ob incendium Ecclesie Dionysii, de quo Socrates supra, & Athanasius in epistola ad Solitarios. Altera est, quod opinionem ipsorum non satis acriter defendere videbatur. Idem confirmat Sozomenus in libro 5. cap. 7.

C iij

δὲ ἄνδρα ἢ πῶς. Hoc loco de erat vox δὲ ἄνδρα, quam A supplevi ex Codice Leonis Allatii.

In Caput XVI.

In Caput XV.

κατ' αὐτὸν δὲ παῦλ. Post Hermogenis Magistri militum cadem, Constantius Paulum cætenis ferreis vincum ad oppidum Mesopotamiæ Singara relegavit, atque inde postea Emeſam tranſtulit, ut ex Athanaſio notavi in libro ſecundo obſervationum Eccleſiaſticarum. Proinde falſum eſt, quod hic ait Socrates, Paulum eodem tempore, quo Athanaſium Romæ verſatum fuiſſe. Marcellus quidem Epiſcopus An-cyræ una cum Athanaſio Romæ verſatus eſt, ut docet epiſtola Julii Papæ ad Orientales, & libellus ipſe Marcelli oblatus Julio, ejus rei fidem facit. De Paulo vero ne verbum quidem ullum dicit Julius in epiſtola ſupra memorata: non omiſſurus certe illius mentionem, ſi tum Romæ unà cum Athanaſio & Marcello ad- fuiſſet.

ἢ δικαίον ἐκείνῳ τὸ πῶν δασιδῆς. Neminem ex ſupradictis Epiſcopis Julius Papa in ſuam ſedem reſtituit, ne Athanaſium quidem. Etenim in Synodo Romana, in qua Athanaſii ac Marcelli cauſa diſcuſſa eſt, Athanaſius tantum innocens pronuntiatuſ eſt: & in communionem admiſ- ſuſ à Julio & reliquis Epiſcopis. In accuſato- res autem Athanaſii, qui ſe iudicio ſiſtere recu- ſaverant, nihil pronuntiatum, ſicut ex ipſo Athanaſio notum in libro primo obſervationum. Nec ante Synodum Serdicensẽ reſtitutuſ eſt tum Athanaſiuſ, tum Marcelluſ & Aſclepauſ & Luciuſ.

ἢ ὁνομαζομένη ἐν τῇ ἀντιοχεια κερύζαντες. Poſt Syno- dum Romanam, in qua Athanaſiuſ innocens pronuntiatuſ eſt, cum Julio Papa per Gabia- num Comitem epiſtolam miſiſſet ad Orientales qui Antiochiæ in Encæniis Synodum celebra- verant. Orientales ut huic epiſtole reſponderent, iterum congregati ſunt Antiochiæ anno Chriſti 343. Et elegantem epiſtolam ac mordacem Ju- lio Papæ reſcripſerunt, cujuſ ſenſum refert So- zomenuſ in libro 3. cap. 8.

ἀθανάσιον εἰς πλὴν ἀλεξάνδρειαν εἰσένει. Fal- ſum eſt, quod dicit Socrates, Athanaſium hoc tempore Alexandriam rediſſe. Neque enim Alexandriam reverſuſ eſt Athanaſiuſ, niſi poſt Serdicensẽ Conciliuſ, id eſt poſt annum Chri- ſti 348.

Pag. 92. ἢ ὅσα αἰ δι' ἀθανάσιον. Scripſerat proculdubio Socrates ἢ ὅσα αἰ δι' ἀθανάσιον ἡρώμεναι εὐνοδοῖ ἀπὸ δ' ὀρθῶν, ut legit Chriſtophoronuſ ac Sa- viluſ.

αὐτὸν δ' ἀρεσάριον. Longe præferenda mihi videtur ea lectio, quam reperi in codice Allatii: ἢ ὅσα δ' ἀπὸ ἀρεσάριον μακεδόνι. κατὰ τὰ ὅσα πλὴν ἐκκλησίαν διεπράξατο. Id eſt: Aut quacunq; he- reſiarcheſ ipſiuſ Macedoniſ in omnibus Eccleſiis perpetravit. &c.

ἐπιφθίμων πρὸς πάντων ἐφθίγις. Hujus loci reſti- tutio debetur codici Allatiano, qui ita ſcriptum habet ἐπιφθίμων ἀπὸ πάντων ἐφθίγις. Id eſt: Lan- des potius quam probra ac vituperia ceciniſſet.

τὸ ἐπάρχον Φιλίππου. Fallitur hic Socrates, & cum illo Sozomenus. Pauluſ enim à Philippo Præſecto Prætorio, non Theſſaloniam, ſed Cucuſum relegatuſ eſt, ibique ab Arianiſ ſtran- gulatuaſ, ut docet Athanaſiuſ in epiſtola ad So- litarioſ. Verum hæc diu poſtea contigerunt, mortuo ſcilicet Conſtante Auguſto, anno Do- mini 370. aut 371. ut vult Baroniuaſ, qui quidem hunc Socratiſ errorem jam antea animadvertit. Porro ex Athanaſio facile eſt Socratem reſelle- re. Scribit enim Athanaſiuſ Philippum poſtea- quam Paulum in exilium miſiſſet, & ab Arianiſ crudeliter occidi feciſſet, nondum tranſacto an- no, præſecturâ boniſque ſpoliatum miſere peri- iſſe. Atqui Philippuſ Conſul fuit anno Chriſti 348: & ſequente anno Præſecturam geſſit Præ- torii, ut ex codicib; Theodoſiani legibuſ ad il- lum datiſ colligere eſt. Idem poſtea legatuſ ad Magentium miſſuſ eſt à Conſtantio, paulo an- te Muſſente prælium, ut ſcribit Zoſimuſ in li- bro ſecundo. Quod factum eſt anno Chriſti 351. Ponamuſ igitur Philippum anno ſequen- te, qui fuit Chriſti 352. interiſſe. Tum Pauluſ ab illo miſſuſ fuerit in exilium anno Domini 351, quæ Baroniſ ſententia eſt. Et ab hoc anno Ma- cedoniſ Epiſcopatuſ Conſtantinopolitanuſ in- choanduaſ eſt.

ὡς ἀναγκαῖον ἰδέναι. Scribendum mihi videtur Pag. 93. ὡς ἀναγκαῖον εἶναι ἰδέναι τὰς αὐτῶν. Idque omnino poſtulat Grammaticæ ratio.

μίαν τὴν λατρίαν θεοῦ παῦλ. Hoc loco deſi- derabatur integra linea, quam ex codice Florean- tino & Sfortiano ſupplevi. In codice autem Leo- niſ Allatii aliquid ampliſ additum eſt hoc mo- do: ἡμεῖς ἀναγκάστῃ ἀναγκάστῃ τὸ δημόσιον ἐκ φήμας ἐπι- πηλυ ἀναγκάστῃ, ἐκφραζόμενοι διὰ τὸ ἀνεῖσαι τὰς πα- ραιεῖαι τὴν λατρίαν, μίαν τὴν λατρίαν θεοῦ ἐκκλη- ρία τὴν τὰς βασιλικὰς αὐτῶν ἀρχαῖαι δ' αὐτῶν. &c.

ἢ ὁνομαζομένη ἐν τῇ ἀντιοχεια. Quomodo Philippuſ Paulum Theſſaloniam relegare poterit, non video. Hæc enim geſta refert Socrates ſuperſi- te adhuc Conſtante, & ante Serdicensẽ Conci- lium. Atqui eo tempore Theſſalonica parebat Conſtanti Auguſto. Quomodo igitur Philip- puſ, qui Præſectuaſ Prætorio erat Conſtantii, Pau- lum Theſſaloniam potuit relegare, eique per- mittere, ut in urbibuſ Illyrici libere degeret; ab Orientis autem partibuſ omnino abſtineret?

πλὴν μαγάλων ἐκκλησίαν ἐκτίθει. Hanc majorem Pag. 94. Eccleſiam dedicavit Eufebiuſ Conſtantinopoli- tanuſ Epiſcopuſ, iſ qui antea Nicomedienſem. Epiſcopatuſ geſſerat. ſi Cedreno credimuſ. Hic enim ad annum nonum Conſtantii ita ſcribit: ἐκ- κλησίαν ἐκτίθει ἐν τῇ μαγάλων ἐκκλησίᾳ τῆν μαγάλων κωνſταντινου, κατὰ τὴν ἐνδοξομένην ἐν τῷ μαγάλων κωνſταντινου, ἐκτίθει ἐκτίθει τὴν μαγάλων ἐκ- κλησίαν ἐκτίθει ἐκτίθει τὴν μαγάλων κωνſταντινου. &c. Et Eufebiuſ Eccleſiam Dei, quæ magna di- citur, à Conſtantio abſolutam, ſicut Conſtantinuſ re- ſtaſtamento mandaverat, dedicavit: Et reliquias ſαν- κτιſ Martiriſ Pamphiliſ, & ſocioruſ ejuſ Theodoſii,

Porphyrus ac Pauli, Antiochiâ ablati in ea repositi. Sed Cedrenus erat in temporis notatione. Hæc enim dedicatio ab Eusebio Nicomediense facta est in annum tertium aut quartum Constantii erat rejicienda, quo tempore Eusebius Constantinopolitanam sedem regebat. Hanc ædem postea collapsam, & à Constantio refectam esse tradit idem Cedrenus, & ab Eudoxio dedicatam.

In Caput XVII.

καλεῖ ἑαυτὸν τὸ δ' Ἰουλιανόν. Hic omnia confundit Socrates, & bis eadem repetit, quasi iterum facta essent. Athanasium enim his Romanam confugisse dicit. Idem etiam asserit Baronius in Annalibus, Petavius in Rationario temporum, & Blondellus in libro de Primatu. Sed nos hunc errorem abunde refutavimus in libro primo observationum Ecclesiasticarum, quem his annotationibus subjectum studiosus lector inveniet. Pari quoque errore Socrates Paulum Constantinopolitanum Episcopum Romam iterum venisse dicit. Porro Julius Papa Eusebii Nicomediensis litteras accepit ante Concilium Antiochense, quod in Encæniis celebratum est, ut superius observavi. Eodemque tempore Athanasium ejusque adversarios Romam ad causam dicendam evocavit, ut ex Athanasio constat.

τὰ ἑξήματα ἀπερὶ οἱ ἐν ἀντιοχείᾳ πρότερον συνηχθῆναι. Episcopi, qui Antiochiæ in Encæniis erant congregati, cum Epistolam Julii Papæ accepissent, scriptam ad Eusebium Nicomediensem, quâ illum & reliquos Eusebianos Romam ad judicium evocabat, præstituto die, quo Concilium illic erat celebrandum, legatos Julii Papæ Elpidium & Philoxenum ultra præstitutum diem detinuerunt. Deinde celebrato jam Concilio Legatos dimiserunt, eisque litteras traderunt ad Julium Papam. Quas cum accepisset Julius, rescripsit epistolam illam celeberrimam, quæ habetur apud Athanasium in defensione 2. adversus Arianos.

ἑξήματα ἑξ ἧς ἐν αἰγύπτῳ ἠποκρίσθη. Intelligit epistolam synodicam scriptam ab Episcopis Ægypti ad omnes ubique Episcopos: quæ primo loco refertur ab Athanasio in supradicta defensione secunda adversus Arianos. De hac epistola synodica ad se missa loquitur etiam Julius Papa in epistola ad Orientales Episcopos Antiochiæ congregatos: ἑξαήμερον ἢ ἑπταήμερον ἐπιστολῆς ἀπὸ τοῦ αἰγύπτου ἐξ ἁλίων ἐπαρχιῶν ὑπὸ τοῦ δ' Ἰουλιανῶν.

ἀντιγράφων ἐπιμύθεον. Lego ἐπιμύθεον, quem admodum Savilius ad oram sui codicis emendavit. In codice Leonis Allatii scriptum est: ἐπιμύθεον ἑαυτὸν μὲν τὸ ἐπιμύθεον ἢ αὐτῶν ἠποκρίσθη, optime. Exstat hæc epistola Julii Papæ; opus eximium Ecclesiasticæ antiquitatis, quod nobis conservavit Athanasius in defensione secunda adversus Arianos. In ea epistola Julius Papa primum reprehendit insolentiam ac superbiam, quâ Orientales in suis ad ipsum litteris usi fuerant. Quod vero addit Socrates Julium in suis

A litteris conquestum esse quòd ipsum non invitassent ad Synodum: regulam enim esse Ecclesiasticam, ut absque consensu Episcopi Romani nihil in Eccl. sia decerni possit: id in epistola illa nupiam legitur. Queritur quidem nec immerito Julius, quòd Orientales acceptâ ipsius epistolâ, quâ ad Synodum Romanam vocabantur, parvi ducentes hanc ipsius citationem, Gregorium Athanasii loco ordinaverant. Sed de illa Ecclesiastica regula nihil dicit. Sozomenus tamen idem habet quod Socrates.

In Caput XVIII.

τὰ κατ' ἑαυτὸς ἰδιοπαθεῖ. Scribendum puto Pag. 95. γνῶς τὰ κατ' αὐτῶς, ἰδιοπαθεῖ. Verbum ἰδιοπαθεῖν idem valet ac συμπαθεῖν. Posset etiam legi ἰδιοπαθεῖ. Id est molestie tulit; atque hanc emendationem priori præfero.

καὶ πέντε μῆνας. Paucis mensibus post Antiochenam Synodum in Encæniis celebratam, Orientales Episcopi aliam rursus fidei formulam condiderunt, eamque per Narcissum, Theodorum, Marim & Marcum, ad Occidentales & ad Constantem Augustum miserunt, tanquam à Synodo Antiochena dictatam, ut testatur Athanasius in libro de Synodis Arimini & Seleuciæ. Hoc igitur contigit anno Christi 342. Cum Athanasio plane consentit Socrates. Ait enim legatos illos ab Orientalibus missos, Antiochenæ quidem Synodi formulam suppressisse; ejus autem loco aliam protulisse quam ipsi composuerant.

In Caput XIX.

τρεῖς ἢ ἐν τῷ μέσῳ διαδραμόντ' ἔχρη. Idem Pag. 97. scribit Athanasius in libro de Synodis: ἐν τρεῖς ἢ ἄπειρ μὲν ἄλλοι, συλλέγουσι πάλιν τὸ συνῆδριον αὐτῶν μὲν ἰτη τρία, ἢ ἄπειρ ἔχρη ἐν ὅσῳ μαρτύριον ἐξ μακεδονίου ἢ ἀπο κιλικίας, ἢ ἐν ἀπὸ τοῖς ἰτη τρεῖς τινὰς εἰς τὰ μέρη τῆς Ἰταλίας, ἀποφρονταί πρὸς τὴν ἑξήματα ἑξαήμερον, &c. Id est; Post hæc quasi istorum eos pœnterent, post triennium rursus Concilium partis sue congregant. Et Eudoxium, Martyrium, Macedonium Cilicem, & alios quosdam unâ cum illis mittunt in partes Italiae, deferentes fidem multis verbis conscriptam, &c. Baronius quidem in Annalibus hoc secundum Antiochenum Concilium, in quo proluxa illa fidei formula promulgata est, collectum fuisse dicit anno Christi 344. Idque ex Athanasio & Socrate probare sibi visus est. Sed meo quidem iudicio longe fallitur. Primo enim locutio illa μὲν ἰτη τρία ἰτη, quartum annum significat, non tertium. Tres enim annos elapsos jam esse denotat. Itaque Socrates Athanasii locum accepit, cum ait τρεῖς ἢ ἐν τῷ μέσῳ διαδραμόντ' ἔχρη. Cum igitur Antiochena Synodus in Encæniis congregata fuerit anno Christi 341. hæc secunda in annum Christi 345. rectius conferetur. Deinde secundam istam Synodum in quâ proluxa fidei formula conscripta est, non dicit Athanasius collectam fuisse post triennium, quàm Antiochena Synodus in Encæniis fuerat congregata; sed post triennium quam Narcissus, Theodorus;

Maris & Marcus novam fidei formulam, tanquam Antiochiæ conditam, ad Constantem Augustam pertulissent. Id autem ait factum fuisse aliquot mensibus post Antiochenam Synodum in Eneæniis celebratam. Ex quo manifeste convineitur id quod dixi: Concilium illud, in quo formula ista *μακρόστιχον* condita est, anno Christi 345. celebratum fuisse, non autem 344. ut vult Baronius.

ἡ ὅτι ἡ βουλὴ ἐστὶ βελήση. Dogma hoc fuit Arianorum. Infra tamen sententiam suam commodius explicant Orientales, ut scilicet intelligatur Pater non coactus, nec invitatus genuisse Filium.

Pag. 99. *τυὸ μὲν ὡς τὸ προφορικὸν λεγόμενον.* Scribendum est ὡς τὸ προφορικόν, & paulo post, ὡς τὸ ἰδιόθετος, ut legitur in Codice Leonis Allatii, & apud Athanasium in libro de Synodis. *προφορικὸν λόγον* vocant Philosophi verbum, quod ore profertur. Prolativum vocat Hilarius. Eique opponitur *ἰδιόθετος λόγος* verbum internum, quod verbum mentis vulgo vocant hodierni Philosophi.

ἀλλ' ἵκετι χρῆσθαι αὐτὸν ἡγεονίαν, &c. His verbis Orientales designant hæresin Marcelli Ancyrani, qui Christi regnum ab ejus nativitate cœpisse dicebat, ante quadringentos circiter annos; perfectum numerum ponens pro imperfecto. Docet id Epistola synodica Orientalium apud Serdicam Episcoporum, quam refert Hilarius in fragmentis. Sic enim ajunt. *Ἐστὶς namque temporibus nostris Marcellus quidam Galatiæ, hæreticorum omnium execrabilior pestis, quique sacrilegamente, ore profano perditoque argumento veluti Christi Domini regnum perpetuum, æternum, & sine tempore, determinare initium regnandi accepisse Dominum dicens ante quadringentos annos, finemque ei venturum simul cum mundi occasu.*

ἰμοίως ἀδελφῶν. Hunc locum restitui ex Athanasii libro de Synodis, ubi hæc formula refertur, meo quidem judicio doctissima & elegantissima. Codex quoque Leonis Allatii plane consentit cum Athanasio, nisi quod *ἀδελφῶν* habet pro *ἀδελφῶν*.

καὶ καθ' ἑαυτὸν ὑπαρχόντες. In Codice Florentino & Allatiano, necnon apud Athanasium deest conjunctiva particula.

Pag. 100. *οἱ πατροπυστιανὸν ὡς ἰμοίως.* Horum hæreticorum mentionem facit Cyprianus in epistola ad Jubaianum de baptizandis hæreticis. *Si eundem Patrem, eundem Filium, eundem Spiritum Sanctum, eandem Ecclesiam consitentur nobiscum Patrpassiani, Anthropiani, Valentiniani, Apelletiani, Ophite, Marcionite, & cetera hæreticorum pestes, &c.*

ὅλον μὲν τὸ πατρὸς. Scribendum omnino est ὅλον, ut legitur apud Athanasium: paulo post ex eodem Athanasio restituendum est *καὶ μόνον τῶν πατρῶν καὶ τοῦ υἱοῦ ἀναπαυομένων.*

Pag. 101. *παρ' αὐτοῖς διασπῆρας.* In manuscripto Codice Sfortiano scriptum est *ἀδιασπῆρας*. Verum in Codice Leonis Allatii & apud Athanasium in libro de Synodis rectius legitur *παρ' αὐτοῖς ἀδιασπῆρας*, id est *apud eos, qui non sunt depravati,*

In Capite XX.

ταῦτα ἢ κατὰ τὰ ἰωάννη μίση. Hanc confessionem fidei, sic enim vocat Athanasius, Legati Orientalium obtulerunt Occidentalibus Episcopis Mediolani congregatis. Illuc enim profecti fuerant quidam Episcopi unâ cum Presbyteris Ecclesiæ Romanæ, rogaturi Constantem Augustum, ut ad Constantium fratrem scriberet, de congreganda universali synodo, ut dissensiones, quæ in variis Ecclesiis exorta fuerant, Ecclesiastico judicio terminarentur, quemadmodum scribit Athanasius in apologia ad Constantium. Porro cum Orientales hanc fidei formulam obtulissent Occidentalibus, petierunt ab iis, ut illi subscriberent. Verum Occidentales, quod quidem ad fidem attinet, sufficere sibi dixerunt Nicænam fidem, cui nec addendum quidquam esset nec detrahendum. Quod vero spectat ad condemnationem hæreticorum, qui in confessione illa damnabantur, petierunt ab Orientalium Legatis, ut ipsi prius Arianam hæresin condemnarent. Verum illi id facere detrectantes, irati ex Concilio discesserunt, ut scribit Liberius in epistola ad Imp. Constantium his verbis: *Que est pax, clementissime Imperator, cum sint ex partibus ipsis quatuor Episcopi, Demophilus, Macedonius, Eudoxius, Martyrius, qui ante annos octo, cum apud Mediolanum Arianam sententiam hæreticam nolissent damnare, de Concilio iratis animis exierunt.* Nihilominus tamen Occidentales Episcopi hæresin Photini in eadem synodo condemnarunt. Adversus Marcellum vero nihil pronuntiarunt, propterea quod is paulo antea in synodo Romana integer ab omni hæreseos crimine fuerat judicatus. In eadem synodo Ursacius & Valens, qui in suspitionem venerant hæresis Arianae, porrecto libello, quo Arianam perfidiam & Photini hæresin damnabant, suscepti sunt in communionem, ut docet epistola synodica Ariminensis Concilii. Idque testantur Ursacius & Valens in altero libello, quem postea obtulerunt Romæ Julio Papæ, his verbis: *Item Anathema dicimus iis, qui negant, Christum Deum esse & Filium Dei ab æterno, sicut per priorem libellam nostrum, quem apud Mediolanum porreximus &c.* Hæc de Mediolanensi Synodo paulo fusius annotare libuit, eo quod admodum obscura est ejus memoria in Annalibus Ecclesiasticis. Primus Dionysius Petavius in dissertatione de duplici Synodo Sirmiensis, multa quidem de illa Synodo doctè observavit. Sed annum illius perpetam assignavit. Anno enim Christi 347. celebratam esse dicit, paulo post Serdicense Concilium. Quod stare nullo modo potest. Itaque Jacobus Sirmondus in secunda diatriba, quam adversus Petavium scripsit, merito illum in hæc parte reprehendit. Baronius quidem, qui formulam illam *μακρόστιχον* in Antiocheni Synodo conscriptam esse dicit anno Christi 344. legationem quoque Orientalium & Mediolanense Concilium in eundem annum confert. Sirmondus vero in diatriba supra memorata, anno Christi

346. id Concilium assignat. Quam quidem sententiam veriore puto. Primò enim Athanasius in Apologetico ad Constantium scribit, se quarto anno. ex quo Romam venerat, à Constante Augusto accitum fuisse Mediolanum, quò Episcopi quidam sese contulerant. Romam autem venerat Athanasius anno Christi 341. Præterea Hilarius in fragmentis scribit Mediolanensem Synodum, in qua damnatus est Photinus, celebratam esse biennio priusquam Valens & Ursacius libellum satisfactionis offerrent Julio Pape. Postquam enim eum libellum retulit, hæc subdit. Hac epistola post biennium missa est, quam heresi Photini à Romanis damnata est. Cum igitur Epistola illa Valentis & Ursacii scripta sit anno Christi 349. ut testatur Petavius, Mediolanense Concilium tertio ante anno celebratum sit necesse est. Hoc est Christi 346. Locutio enim illa, post biennium, idem valet ac tertio post anno, quod non animadvertit Petavius.

ὅτι τὸ ἀπολογία εἶναι. Baronius hic Socratem merito reprehendit, qui causam eorum Occidentales formulam illam respuerint, hanc esse dicit, quod Græcum sermonem non intelligerent. Quasi vero non multi essent in Italia, qui Græcam linguam callerent. Sed & Theodorus lectam hanc causam merito improbat. Horum enim verborum loco, ista substituit: ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς δυσφημίας. Id est, Ob manifestam blasphemiam.

καὶ μὴ εἶναι. Mallem scribere καὶ μὴ εἶναι παρατήρω πειρασθέντα.

ἐν δὲ κατὰ τὸν ἔτος ὡς. A Consulatu Feliciani & Titiani, qui fuit annus Christi 337. ad Consulatum Rufini & Eusebii, qui annus est Christi 347. anni sunt decem solidi. Proinde si undecimo anno post obitum Constantini celebratum est Serdicense Concilium, post viciesimum secundum diem mensis Maji congregatum sit necesse est.

πρὸς τὸν ἑκκατὸν σὺν ἡλθόν ἐπισκοποὶ, ὡς Φησὶν Ἀθανάσιος. Non hoc dicit Athanasius, trecentos circiter Episcopos ex Occidentis partibus ad Serdicensem Synodum convenisse. Sed id tantum dicit, tam eos, qui Serdicensi Concilio interfuerunt, quam illos, qui Epistola synodica ad ipsos missa postea subcripserunt: eos item, qui ante Serdicensem Synodum pro ipso scripserant Epistolas synodicas, ex Phrygia, Asia & Isauria, universos fuisse trecentos quadraginta quatuor. Locus Athanasii habetur in defensione secunda adversus Arianos pag. 768. editionis Parisiensis. Sed & in epistola ad Solitarios idem Athanasius disertè testatur, Episcopos, qui ad Serdicense Concilium convenere, tam ex Occidentis, quam ex Orientis partibus, non plures fuisse quam centum & septuaginta: ὡς ἴσχυον ὁ ποιῶν ὅσοι τε τῆς ἀνατολῆς ἔτι δὲ ὄντες ἐν τῇ σερδικῇ πόλει ὡς ἴσχυον ἢ ἑλαττον ἔσθαι. In editione Moguntina post Canones Synodi Serdicensis hæc legitur notatio: & subscripserunt omnes Episcopi diversarum provinciarum vel civitatum, numero 121.

Pag. 102. τὸ ἑνὸν τῆς προδοσίας ἐπιμύθηον. Hoc loco falli videtur Socrates, qui ad Serdicensem Synodum retulerit ea, quæ ad Romanam Synodum

A pertinebant. Nam cum Julius Orientales Episcopos Romam ad Synodum evocasset, ut Athanasii causa ibi cognosceretur, Orientales eò venire recusarunt, inter alias causas angustiam præstituti temporis prætexentes, ut docet Julius Papi in epistola ad eosdem Orientales apud Athanasium pag. 744. Certe quæ sequuntur apud Socratem: καὶ τοὶ ἐναντὶ καὶ ἐξ ἡμετέρων διαγρημένοι, ἀφ' ὧν ἡ συνόδος ἐκκλήρηκε, καὶ οἱ περὶ Ἀθανάσιον ἐν τῇ ῥώμῃ διετριβόντες &c. manifestè confirmant id, quod dixi. Athanasius enim Julii litteris evocatus, Romam cum venisset, annum integrum & sex menses in ea urbe permansit, adversarios & Synodum, quæ Romæ indicta fuerat opperiens. Testatur id Julius in Epistola supra memorata pag. 748. καὶ ἡδ' ἑσθ' ἑτάροις πασι παρίμενον ἐν ταῦτα ἐνιαυτὸν ἐξ ἡμετέρας ἐκδηλοῦντες τὴν Βαρυσιανὴν ἡμῶν, ἢ τὴν Βυλλομένηον ἐλθεῖν.

καὶ παῦλον Paulus Constantinopolitanus Episcopus non interfuit Synodo Serdicensi, ut testatur Theodoritus in lib. 2. Historiæ Ecclesiasticæ, idque prorsus confirmat Epistola Synodica Orientalium apud Serdicam Episcoporum, qui habetur in fragmentis Hilarii.

ὁπσοῦς ἐν τῇ ἱερατικῇ. Rectius in codice Leonis Allatii hic locus ita legitur: πῶς ἢ ἀνομοῦς δὲ ἔσθαι ὁπσοῦς ἐν τῇ ἱερατικῇ. Sed quod ait Socrates Orientales Episcopos apud Serdicam, in epistola sua synodica Anomianorum dogma stabilivisse, id omnino falsum est. Extat eorum Epistola synodica in fragmentis Hilarii, ad cujus calcem adjecta est confessio fidei. In ea confessione nihil est, quod Anomianorum sententiam vel minimum redoleat. Sed & idem Hilarius in libro de Synodis eandem fidem Orientalium Episcoporum Serdicæ promulgatam referens, pro Catholica agnoscit & exponit. Tantumque abest, ut crediderit Hilarius eos Anomianorum dogma disseminasse; Quin potius affirmat, eos aditum Anomianis omni ex parte obstruxisse. Sic enim ait: Ex omni autem parte, quæ se circumagere sollicitudo potuit, hæreticorum ingenis aditus obstruitur, ne quid esse diversitatis prædicetur in Filio.

καὶ ἐν τῇ ἱερατικῇ τε. In codice Leonis Allatii deest particula καὶ. Possset etiam non incommode scribi, καὶ ἐν τῇ ἱερατικῇ ἢ ἐν αὐτῷ &c.

τοῖς περὶ παῦλον. De Paulo ne verbum quidem ullum extat in Epistola synodica Concilii Serdicensis.

ἐπιλοιπὸν περὶ βιβλίοις, ἀπὸς μαρκέλλου ἐπέγραψε. Existant hodie hi tres Eusebii libri, qui de Ecclesiastica Theologia adversus Marcellum inscripti sunt. Quos præcedunt duo libri καταμαρκέλλου, id est, contra Marcellum inscripti, in quibus Consilium ejus ac malitiam atque invidiam suggillat. Hos autem libros jussu Episcoporum, qui in Constantinopolitana Synodo Marcellum damnaverant, scripsisse se testatur Eusebius in fine libri secundi contra Marcellum. Porro utrum Socrates duos illos priores contra Marcellum libros viderit, incertum est, cum nullam eorum mentionem faciat.

Pag. 103.

D

In Caput XXI.

τὸ σωχῆς λέγει δὲ ἡ γὰρ ἡ γὰρ. Intelligit Socrates... Gloria non nato Patri per Filium suum unigenitum &c.

Pag. 104

ἢ τὸ πολλῶν ἡμετέων ἔσαι &c. Ante hæc verba desideratur integralinea, quæ ex libro primo Eusebii de Ecclesiastica Theologia cap. 9. ita supplenda est: ταύτην ἡδ' ἀδελφὸς ἀν' τούτων γίνεσθαι μάλλον, ἐκ τῆς ἡδ' αὐτῆς ἡδ' αὐτῆς.

ἡ κτίσις μὲν ἀπορρογῶμενον ἐκ τῆς μηδ' ὄντος. Scribendum est ἀπορρογῶμενον, ut habet Eusebius in loco supra citato. ἡμετέων quoque scribendum, non ἡμετέων. Hæc enim duo verba, licet unicâ litterâ distinguantur, multum tamen inter se differunt.

In Caput XXII.

Pag. 106

Ὁ ἄλλος ἀλλοτρίων τισὶν. In annotationibus ad librum 21. Ammiani Marcellini, jam pridem monui, scribendum hic esse τισὶν: & Succorum angustias intelligi, quas describit Amm. Marc. in dicto lib. pag. 189. Easdem angustias commemorat Philostorgius in libro 3. Historiæ Ecclesiasticæ & αὐαίς nominat, inter Daciam & Thraciam sitas. Sic autem eas describit, ἡ δὲ αὐαίς τινος μὲν ἔσαν ἐπὶ τὴν ἀνατολήν, ἡ δὲ ἕν ἡ χωεῖον ἔσαν τὸ συμπύσιον συλλεομένων. Id est, Transitus angustii maximorum montium, qui hinc & inde in unum locum coarctantur, ita ut se mutuo complecti videantur. Intelligit autem Hæzum & Rhodopen montes, qui ex diversis partibus confluentes, eo in loco velut angulum quemdam faciunt, ac se mutuo osculari, ut ita dicam, videntur. Quæ res veteribus occasionem fabulæ dedit, ut fingerent Hæzum juvenem & puellam Rhodopen mutuo quondam amore arfisse.

A Fabulam habes apud Ovidium in sexta Metamorphosi, quæ sic incipit.

Thraciam Rhodopen habet angulus unum & Hæzum.

Nunc gelidos montes, mortalia corpora quondam. Busbequius in epistola prima legationis Turcicæ, hunc saltum hodie vocari ait à Turcis, Capi Deruent, quasi dicas, portam angustiarum. Corruptum est hujus montis nomen in Epistola Aquileiensis Concilii ad Imp. Theodosium, quam edidit Sirmondus. Et quidem per Occidentales partes duobus in angulis tantum, hoc est in latere Dacia Ripensis ac Mæsia, fidei obfrepidebatur. Per omnes autem tractus atque regionos à Succorum claustris usque ad Oceanum, manet intemerata fidelium atque una communio. Sic enim restituit Petrus de Marca in libris de Concordia Regni ac Sacerdotii, nostræ observationis secutus vestigia.

ἡμετέων ἢ ἀλλοτρίων &c. Hæc benigne intelligenda sunt, non quasi dicat Socrates, post Serdicensem Synodum Occidentales deinceps non communicasse cum Orientalibus. Id enim aperte falsum est. Etenim in Sirmiensi Synodo, quæ ab Occidentalibus adversus Photinum congregata est biennio post Serdicensi Concilio, Occidentales decreta sua miserunt ad Orientales Episcopos, communionis fovende causâ. Eiusque Orientales Episcopi rescripserunt, ut tradit Hilarius in fragmentis. Sic igitur intelligenda sunt hæc Socratis verba: Occidentales post Serdicensem Synodum, non facile nec temere, sed magnâ adhibitâ cautelâ communicasse cum Orientalibus.

τὰ ἀπὸς τῶν ἀδελφῶν γραφίσε τὰδε. Epistola Constantis Augusti ad Constantium fratrem, quam hic refert Socrates, dubiæ fidei mihi videtur, nam & Athanasius nullam ejus epistolæ mentionem facit; & nomen Pauli, quod in ea extat, merito suspectam reddit epistolam. Paulus enim Episcopatu suo tunc potiebatur; nec Serdicensi Synodo interfuit; neque ejus decreto restitutus est, ut superius demonstravi. Quare si hæc Constantis epistola vera est, ante Serdicensem Synodum scripta fuerit necesse est. Denique epist. 1. Constantii ad Athanasium, quam mox refert Socrates, hanc Constantis epistolam falsi convincit. Ait enim Constantius, se litteris ad fratrem scriptis rogasse, ut Athanasio ad sua redeundi potestatem daret.

In Caput XXIII.

ἡ δὲ πολὺ σε κλυδωνίζετο. Hæc Constantii epistola unâ cum duabus aliis sequentibus, refertur ab Athanasio in defensione secunda, pag. 769. ἡ δὲ τὸ μέγιστον βελόνει. Apud Athanasium rectius legitur βελόνει, & pro ἀδελφῶν scribitur ἀδελφῶν.

ἡ δὲ τὸ τὸ Καρδικὸν ἀναχωρησας. Athanasius post Serdicensi Concilio, primum Naïso commoratus est in Dacia. Qua in urbe litteras à Constante Augusto ad se scriptas accepit. Deinde relicto Naïso Aquileiam profectus est, ut ipse testatur in Apologetico ad Imperatorem Constantium. ἡ δὲ τὸ τὸ μέγιστον ἀνιδραμῶν. Causam hujus pro-

fectionis suæ refert Athanasius in defensione secunda aduersus Arianos, ut scilicet Julio Papæ & Ecclesiæ Romanæ, à qua tam benigne exceptus fuerat, valediceret. Id enim significant hæc Athanasii verba: ἐγὼ δὲ δεξιὰ μὲν ἀνέλεθον εἰς τὴν βασιλέω συντάραξαι τὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ ἑπισκόπῳ. Ego vero his litteris acceptis Romam perrexi, valedicturus Ecclesiæ & Episcopo. Verbum enim συντάραξαι, id significat, ut fufius observavi in annotationibus Eusebianis.

pag. 109 ἰὺλιος ἑπισκόπος & κριστοβόρος. In codice Leonis Allatii & apud Athanasium in Apologia secunda aduersus Arianos defunt hæc verba ἑπισκόπος & Epiphanius vero Scholasticus pro his verbis legisse videtur ἰὺλιος ἑπίσκοπος & κριστοβόρος, &c. Quam lectionem secutus est etiam Christophorionus.

καὶ τὰς πόδας αὐτὰς ἀγάπησεν. Apud Athanasium legitur καὶ τὰς πόδας αὐτὰς ἀγάπησεν. Quod non probō. Nam aut scribendum est πόδας αὐτὰς ἀγάπησεν, supple: τὰς ἐπισημείαις aut certe scribendum est τὰς πόδας αὐτὰς ἀγάπησεν, id est meminit inter vos charitatis memores. Atque ita legisse videtur Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit, Memores enim estis celestium promissionum, atque dilectionis, &c.

πῶς ἀπεραθεῖς. In Florentino scriptum inveni πῶς ἀπεραθεῖς. Atque ita legisse videtur Epiphanius, qui sic vertit, Frequenter enim terra patrique plurimum æstiuat.

pag. 110. καὶ τοσούτους κινδύνους. In Codice Florentino & Sfortiano deest vocabulum τοσούτους. Codex vero Leonis Allatii ita scriptum habet hunc locum: ὅς ἐστι κινδύνων τοσούτων ἐθελήσαν ἰκεῖναι, &c. Sed priorum codicum lectionem confirmat Epiphanius Scholasticus, qui sic vertit: Qui cum tantis tribulationibus & periculis deuiceris, reddidit nunc vobis immaculatum.

παρὰ ἀπίστους & αὐθόους ἀποδεχθεῖς. In Codice Leonis Allatii & apud Athanasium scriptum est ἀποδεχθεῖς, quam quidem scripturam meliorem puto.

καὶ τῶν οἰτινῶν. In codice Leonis Allatii hic locus ita legitur: καὶ τῶν οἰτινῶν ἀπὸ τῶν τοσούτων καμάτων κοινωνοὶ γενόμενοι. Apud Athanasium vero ita legitur καὶ τῶν οἰτινῶν ἀπὸ τῶν τοσούτων καμάτων κοινωνοὶ γενόμενοι. Vulgatam tamen scripturam tuerent nostri codices & Epiphanius Scholasticus: nisi quod iste in suo exemplari legerat ἀπὸ τῶν τοσούτων καμάτων, sicut apud Athanasium & in excerptis Theodori legitur. Ita enim vertit hunc locum Epiphanius: Insuper ite spiritus nunc, fratres carissimi, cum omni diuina gratia Pastorem vestrum ac Presulem, tanquam vere ἀθανάσιον, cum his, qui tantorum laborum eius participes sunt effecti. In exemplari, quo usus est Epiphanius videtur scriptum fuisse ὡς ἀθανάσιον ἀθανάσιον.

pag. 111. διακενόμενοι πῶς πρὸς σὲ κοινωνίαν. Scribendum puto διακενόμενοι πρὸς πῶς πρὸς σὲ κοινωνίαν. Sic enim loquitur Socrates paulo inferius. Porro hanc historiam hausit Socrates ex Rufino. Apud Athanasium vero nulla hujus rei existat mentio.

γνώμην λυσιστεῖν. Scribendum potius ἀλυσιστεῖν, supple κρίσην. Quam emendationem con-

A firmat Rufinus. Sic enim habet: Sed cum rem detulisset ad eos, quorum consiliis utebatur, neque ibi se velle accipere Ecclesiam, neque hic dare respondens, qui plus sibi singulis quique, quam absentibus consulebant. Epiphanius quoque legit ἀλυσιστεῖν, ut ex versione ejus apparet.

Κροπον ποικίμοι πῶς ἡμετέραν ἐν ἀπασί τοιαύταις. Epiphanius Scholasticus legit πῶς ἡμετέραν: sic enim vertit: In omnibus perhibentes nostræ aequitatis intentionem.

εἰς τὰς ἀπὸ αὐτῶν ἐυχὰς. Non dubito quin scribendum sit εἰς τὰς ἀπὸ αὐτῶν ἀκοὰς διαβαίνουσι, quam lectionem in versione mea sum secutus.

πῶς ψυχῆς γνώμη. Sic ex codice Regio edidit Robertus Stephanus. Verum ex codice Allatii & ex Athanasio locum restituiimus hoc modo καὶ πάση ψυχῆ καὶ γνώμῃ ἀσπασθὸν ἠγήσασθε, quomodo etiam legit Epiphanius. In Florentino tamen & Sfortiano exemplari scriptum est καὶ πάση ψυχῆ καὶ γνώμῃ.

πῶσαν ἀνασκουῶ. Rectius in Sfortiano & Allatiano codice legitur ἀνασκουῶ. Apud Athanasium vero scribitur ἀνασκουῶ καὶ ἑσώσας πορθῶσιν, quod magis placet. Ita enim legit Epiphanius, qui sic vertit: Ut autem omnis turba & seditionis occasio perimatur.

καὶ τοῖς ἐν αὐγυστομνίῃ. In codice Leonis Allatii scriptum est αὐγυστοίκεν. Apud Athanasium vero αὐγυστομνίῃ. Variis modis scribi solet nomen hujus provincie. Alii eodem Augustamniam appellant, alii Augustanicam. Ita enim in multis cum Græcis, tum Latinis codicibus scriptum inveni.

Quidam etiam Augustanicam dixerunt: à victoria scilicet Augusti. Sic in subscriptionibus Episcoporum, qui formulam Acacii comprobauerunt, quas refert Epiphanius in hæresi Semiarianorum, legimus inter cætera: πῶς ἡμαῖ ἐπίσκοπος & θεμελίω αὐγυστοίκεν.

In Caput XXIV.

Γράψαι τὴν καὶ αὐτὴν ἡ σύνοδος. Mallem scribere γράψαι δὲ. Porro hæc epistola Synodi Hierosolymitanæ habetur apud Athanasium in defensione secunda aduersus Arianos, unâ cum nominibus Episcoporum qui ei Synodo subscripserunt. Cæterum observanda est hic obiter auctoritas Hierosolymitani Episcopi, qui licet Metropolitanus non esset, vicinos tamen Episcopos ad Synodum evocavit absque permissu Cæsariensis Episcopi.

ὅτι ἐν τῇ αἴθρῃ παροικίαι χειρὸς ἐπιχειρή. De ordinationibus in Ægypto factis ab Athanasio hinc loquitur Socrates. Id enim actum esse dicit ab Athanasio postquam Pelusium venisset, que prima Ægypti urbs occurrit venientibus ex Syria. Quod si ita est, stare nullo modo potest id, quod quidam hodie asserunt, omnes ordinationes tam Episcoporum, quam Presbyterorum per Ægyptum ad Episcopum Alexandria pertinuissse. Verum hanc sententiam abunde refutavi in dissertatione de sexto canone Concilij Nicæni, quæ ad calcem harum annotationum est edita.

In Caput XXV.

Συνιστάσειτε πῶς τοῖς ἐν ἐμάλι κωνσταντίνῳ. Hujus loci restitutio debetur codici Leonis Allatii.

D ij

Florentinus enim ac Sfortianus nihil mutant; Sed scripturam codicis Allatiani plane confirmat Epiphanius Scholasticus, qui locum hunc Socratis ita vertit: *Sciendum autem, quod cum ista imperavit consobrinus eorum nomine Dalmatius, vocabulum Patris habens. Qui dum aliquantisper imperasset, a militibus interemptus est, non iubente Constantio, ut occideretur, nec tamen prohibente.* Consobrinum posuit Epiphanius pro patruale. Nam Dalmatius pattuelis erat Constantii, utpote natus patre Dalmatio, qui frater fuit Constantini.

ὁ καλιούτῳ κωνσάντιῳ, &c. Idem tradit Eutropius: *Dalmatius Caesar haud multo post oppressus est factione militari. Constantio patruale suo sinente potius, quam iubente.*

νυκτομαχίας γδ αὐτῷ τὸς ὕρως. Intelligit nocturnam pugnam inter Romanos ac Persas ad Singara castrum Mesopotamiæ, in qua Saporis Persarum Regis filius occubuit; Romani vero ingenti strage confossi sunt, ut scribit Ammianus Marcellinus in libro 18. pag. 122. Ubi vide, quæ olim annotavi. Contigit hæc pugna anno Christi 348. Philippo & Salia Consulibus, ut scribit Idatius in Fastis: *His Consulibus bellum Persicum fuit nocturnum.*

Pag. 116. *Κωνσάντινῳ γδ ἀδελφίδῳ λῷ.* Scribendum est κωνσάντινῳ. Erat enim Nepotianus Eutropiæ fororis Constantini filius, ut scribitur in Victoris Epitome, & apud Eutropium. Certè Epiphanius Scholasticus ita legit, ut emendavi. Sed in eo fallitur, quod fratrualem dixit Constantini, qui erat fororis filius. Sic enim vertit: *Fratruelis namque Constantini Nepotianus nomine Imperium assumpserat, gladiatorum manu suffulsit.*

In Caput XXVI.

κατὰ τῶν ὑπατειῶν σεργίῳ καὶ νιγρίανῳ. Idem scribitur in Fastis Idatii: *Sergio & Nigriniano Coss. His Consulibus Constans occisus est in Gallis à Magnentio, & levatus est Magnentius die 15. Kal. Februar. Et Vetrano apud Sirmium Kal. Martii, eo anno, & Nepotianus Roma Cæsar tertio nonas Junias. Et pugna magna fuit cum Romanis & Magnentianis.* Quæ iisdem verbis Græce leguntur in Chronico Alexandrino ἐπὶ τῶν τῶν ὑπάτων ἀπεκτάθη κίνας ἐν γαλιῶν ὑπὸ μαγνητίῳ, καὶ ἐπὶ τῶν μαγνητίῳ ἀπὸ τοῦ καλάνδῳ Φεβρουαρίῳ, καὶ βετρανίῳ εἰς τὸ σίρμιον καλάνδῳ μαρτίῳ, ἐν νεποτιανῷ ἀπὸ τῶν ἐπὶ τῶν ἡμέρων ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἰανουαρίῳ, καὶ πόλεμος μέγας ἐγένετο μετὰ τῶν ῥωμαίων & μαγνητιανῶν. Verum in Chronico Alexandrino male hæc referuntur Consulatu Limenii & Catullini, cum anno sequente contigerint. Qui fuit Christi 350.

ἐπιτοκράτωρ ἦν τοῖς ἀναθηλοῖς, &c. Constantius jam quidem antea Imperator erat Orientis. Tunc vero mortuo Constante, qui Occidentis Imperium obtinebat, Imperator totius orbis Romani à militibus appellatus est.

Pag. 117. *ἐν κικκυσῷ.* In codice Florentino nomen huius oppidi scribitur cum duplici e. *Κικκυσῷ ἢ θιόδωλον ἐὶ δολύμπος.* Olympius qui-

dem Episcopus erat Aëni urbis Thraciæ: Theodulus vero Episcopus erat Trajanopolis, testè Athanasio in epistola ad Solitarios. Eosdem Episcopos nominat in Apologetico de fuga sua pag. 703. Verum hæc præpostere referuntur à Socrate. Neque enim ante bellum Magnentianum gesta sunt, ut refert Socrates, sed confecto jam bello, anno Christi 356. ut rectè notavit Baronius.

λιόντιῳ. Hujus insigne elogium legitur in Chronico Alexandrino, Sergio & Nigriniano Coss. Quod elogium desumptum est ex quopiam Semiariano scriptore. Verum Athanasius Leontium hunc ubique perstringit. Subdolum ejus ingenium egregie describit Theodorus in libro 2. Historiæ.

In Caput XXVIII.

ἔξωθεν εἰς τὴν μεγάλην ὄασιν. Sic etiam legitur apud Athanasium. Magis tamen placet scriptura codicum nostrorum Florentini ac Sfortiani, *ἔξωθεν.* Ut hæc de Sebastiano Duce Ægypti intelligantur, qui tum vice sacræ judicabat. Porro hæc omnia, ut jam dixi, præpostere narrantur à Socrate, cum gesta sint anno Christi 356.

ἰθυσάδυσαν ἢ ἐπιτοκόνῃς. Ita quoque legitur apud Athanasium. Sed apud Theodorum in lib. 2. Historiæ Eccl. cap. 14. ubi hic locus Athanasii refertur, pro ἰθυσάδυσαν legitur ἰθύνουσαν. Quod verius puto.

ἡσυχασίῳ δὲ τῷ. In codice Florentino scriptum est ἡσυχασίῳ τῷ, quod nequaquam spernendum videtur.

Ἔστωρ ὁ σεργίῳ καὶ τῶν ἀναθηλῶν ἰσταν. Idem legitur in Fastis Idatii, post Consulatum Sergii & Nigriniani. *His Coss. levatus est Constantinus Cæsar Id. Martii, & apparuit in Oriente signum Salvatoris die 3. Kal. Februar. Luna 28.* Verum auctor Chronici Alexandrini signum hoc visum esse dicit in Oriente nonis Maji circa diem Pentecostes. Cui consentiunt Cyrillus, Philostorgius ac Cedrenus. Idque confirmare videtur Socrates hoc loco. Ait enim hoc signum in Oriente apparuisse, tunc cum Gallus Cæsar Antiochiam intraret. Atqui Gallus Cæsar factus est Idibus Martiis, ut præter Idatium docet auctor Chronici Alexandrini.

In Caput XXIX.

Ὁ βασιλεὺς συνέδωκεν ἐπισκόπων ἐν τῷ σερμίου. Quo anno celebrata sit Sirmienfis Synodus, in qua Photinus Episcopatu dejectus est, non convenit inter eruditos. Socrates quidem atque Sozomenus celebratam esse dicunt, post Consulatum Sergii & Nigriniani: quo anno ob civilis belli tumultum, in Oriente quidem nulli Consules fuere; in Occidentis autem partibus Magnentius Augustus cum Gaisone Consulatum gessit. Baronius vero in Annalibus Ecclesiasticis, eam Synodum celebratam esse contendit anno Christi 357. Consulatu Constantii Augusti nono & Juliani Cæsaris secundo. Verum Dionysius Petavius primum in animad-

versionibus Epiphaniæ, deinde in dissertatione de duplici Synodo Sirmienfi, certissimis argumentis demonstravit, annum ejus Synodi recte assignatum fuisse à Socrate, post Consulatum Sergii & Nigriniani, qui fuit annus Christi 351. Scio Jacobum Sirmundum duos libellos scripsisse, quibus Baronii sententiam adversus Dionysium Petavium asserere conatus est. Sed cum ipse eos libellos non ediderit, satis ostendit se fallitatem opinionis suæ tandem agnovisse.

Ἐπιφάνιος ἀναθεωρῶν μάρτυρας ὁ ἀπὸ Δύσεως. Episcopi, quos hic nominat Socrates, non in illa Sirmienfi Synodo sederunt, quæ collecta est adversus Photinum post Consulatum Sergii & Nigriniani, anno Christi 351: sed in altera, quæ collecta est Eusebio & Hypatio Consulibus anno Christi 359. paulo ante Ariminense Concilium: & quæ formulam illam edidit, quæ postea Arimini recitata est, cui præfixa erant Consulium nomina. Atque id manifeste docet Germinius in epistola ad Valentem, quæ refertur in fragmentis Hilarii, & Epiphanius in hæresi Semiariorum. Certe prior illi Sirmienfi Synodo adversus Photinum congregatæ, soli Orientales Episcopi interfuerunt. Ut testatur Hilarius in libro de Synodis, & Vigilius Taplensis Episcopus in libro quinto adversus Eutychem: Vigilius quidem hæc verba sunt: *Illius vero Catholici Concilii apud Sirmiam contra Photinum ex toto Oriente congregati, quis sufficiat multiplices fidei sanctiones comprehendere, &c.*

Γεωργίου τε ὁ ἀλεξανδρείας. Georgius hoc tempore, id est post Consulatum Sergii & Nigriniani, nondum erat Episcopus Alexandriæ. Creatus est enim Episcopus Consulatu Constantii Augusti octavo & Juliano Cæsaris primo, quod est anno Christi 356. Quocirca sedere non potuit in priorè illa Synodo Sirmienfi, quæ Photinum deposuit anno Christi 351. Idem de Hosio quoque dicendum est, qui eo tempore sub ditione debebat Magnentii: nec Sirmium adhuc fuerat relegatus.

Ἰππατίας ἡρακλείας. Anno Christi 356. Heracleæ in Thracia Episcopus adhuc erat Theodorus, ut constat ex Athanasio in epistola encyclica ad Episcopos Aegypti ac Libyæ, pag. 290. quam scripsit Athanasius anno Christi 356, post ingressum Georgii. Quare Hypatianus post hunc annum factus sit oportet Episcopus Heracleæ. Ejusdem Hypatiani meminit Sozomenus in lib. 6. cap. 7.

Ἰππατίας ἰπυρίσιος. In codice Sfortiano scriptum est ἰπυρίσιος ἰππατίας autem vocat Socrates Ludos Circenses, quos Consules initio Consulatus sui edebant: quod Latini dicunt Consulatum dare. Sic in libello Episcoporum Arelatenfis Provinciæ, qui oblati sunt Leoni Papæ, loquuntur Antistites Gallicani. *In hac urbe, quicunque intra Gallias ex tempore prædictorum ostentare voluit insignia dignitatis, Consulatum suscepit & dedit.* Quidam autem Consules præter Circense spectaculum, scenicos quoque ludos & venationem populo dabant. Quemadmodum fecit Asterius Consul, sicut ipse

A testatur his verbis, quos Virgilio à se emendato præfixit.

*Distinxi emendans gratum mihi munus amici
Suscipiens, operi sedulus incubui.*

*Tempore, quo penaces circo subjunximus, atq;
Scenam ipsi Euripo extulimus subitam.*

*Ut ludos, curruisque simul, variumq; ferarum
Certamen junctum Roma teneret ovans.*

*Ternū quippe sofos merus: terna agmina vulgæ
Per caveas plausus concinnere meos.*

*In quæstum fame, census jactura cucurrit.
Nam laudis fructum talia damna ferunt.*

*Sic tot consumptis servant spectacula gazas,
Æstorumque trium permanet una dies.*

B *Asteriumq; suum vivax transmittit in avum,
Quis parvas trabes tam bene donet opes.*

ὁ δὲ ἡμιούρτες ἐπαζαί. Hoc loco codex Sfortianus aliquot verbis auctior est. Sic enim habet: *ὁ δὲ ἡμιούρτες ἐπαζαί ὁ τὸν ἰσθμὸν τῆς αἰτίας.* Optime, ut equidem judico. Id est, *Ille vero, qui in urbe Sirmio remanserant, fecerunt quidpiam, quod non aequè ab omnibus probatum est.* Certe formulam fidei, quæ in Concilio Sirmienfi contra Photinum edita est. Hilarius quidem in libro de Synodis, ut Catholicam commendat: Athanasius vero in libro de Synodis Arimini & Seleuciæ, eam condemnat ac rejicit, perinde ac reliquas ab Arianis conscriptas. Neque vero de hac sola fidei formula Hilarius & Athanasius inter se dissentiunt, verum etiam de aliis; verbi gratiâ de Antiochena. Nam Hilarius quidem fatetur Orientales merito novas fidei formulas condidisse, cum novæ hæreses adversus Ecclesiam surrexissent. Athanasius vero novas illas fidei formulas callide ab Arianis compositas esse contendit, ad destructionem Nicænæ. Porro in hoc Socratis loco, pro *αἰτίας* mallem scribere *αἰτίων*.

In Caput XXX.

Ἰππατίας ἰπυρίσιος ὁ ἀπὸ Δύσεως. Dupliciter hic fallitur Socrates, & cum illo Sozomenus. Primum quod tres fidei formulas in Sirmienfi contra Photinum Synodo scriptas esse censuit, cum unâ tantum in ea Synodo conscripta sit formula, quam præter Socratem refert Athanasius & Hilarius in libro de Synodis. Deinde quod formulam fidei, quæ in Sirmienfi contra Photinum Synodo Græcè promulgata est, à Marco Arethufio dictatam esse asserit. Atqui Marcus Arethufius non hæc, quam dixi formulam dictavit, sed aliam cui præfixa erant Consulium nomina, & quæ postea Arimini recitata est, ut ex Germinii epistola jam pridem observavit Nicolaus Faber in Præfatione, quam scripsit ad Fragmenta Hilarii. Distinguendæ sunt igitur tres Synodi Sirmienfes, quarum singulæ suam formulam ediderunt. Prima fuit contra Photinum anno Christi 351. Altera anno Christi 357. In qua conscripta est Hosii & Potamii blasphemia. Tertia celebrata est Eusebio & Hypatio Consulibus anno Christi 359. in quâ conscripta est fides illa, quam Marcus Arethufius dictavit.

ἄλλω ἢ τῆ ἰωμαιῶν φωνῇ; Scribendum est *ἀλλως* ὅ, ut habet codex Allatii. Tres enim fidei formulas Sirmii conscriptas hic recenset Socrates; quarum duas posteriores ait Latino Sermone primum scriptas fuisse, ac deinde in Græcum translatas. Quod tamen verum non puto. Illam quidem, quæ Hosii blasphemia dicitur ab Hilario, Latine primum editam fuisse facile concesserim. Alteram vero, quæ Confules habuit prænotatos, Græco Sermone primum dictatam esse pro certo habeo. Is enim, qui eam dictavit Marcus Arethiusus, & reliqui, qui tum convenerant Episcopi, Græci ferè omnes fuerunt. Denique subscriptiones Episcoporum, qui huic formulæ subscriperunt. Græce scriptæ leguntur apud Epiphanium in hæresi Semiarianorum.

ὕστρον ἐν σερμῶν ἀνέγνωσαν. Procul dubio scribendum est *ἑλεμῖνον*. Atque ita legit Epiphanius Scholasticus, ut ex versione ejus apparet. Sic enim vertit: *Secundam vero, quam in Arimino postea relegerunt, loco proprio ponemus.* Vide infra cap. 37.

Pag. 122. *ὅ, εἴ τις λέγων θεὸν ἢ γῆσόν.* Aliter legisse videtur Hilarius. Nam in libro de Synodis hanc fidei formulam referens, ita vertit: *Et si quis unum dicens Deum, Christum autem Deum ante sacula Filium Dei, obsecutum Patri in creatione omnium non confiteatur, anathema sit.*

Pag. 123. *ἀκύνων φθώραν ἢ πᾶσι,* &c. In codice Leonis Allatii & apud Athanasium in libro de Synodis, hic anathematismus ita concepitur: *εἴ τις ἢ μονοθρηΐ ἢ ὄν Θεὸς ἄσαρκατος ἀκύνων, πλεὺς Θεοῦ τοῦ αὐτοῦ φθώραν ἢ πᾶσι,* &c. Neque aliter legit Hilarius. Sic enim vertit hunc locum: *Si quis unicum Filium Dei crucifixum audiens, Deitatem ejus corruptionem vel passibilitatem, aut demutationem, aut diminutionem, vel interfectionem sustinuisse dicat, anathema sit.*

εἴ τις πᾶσι ἰακώβ. Omissus erat hoc loco anathematismus integer, quem ex Athanasii & Hilarii libro supplevi.
εἴ τις ἀκύνων κύνειον. Hunc locum edidi sicut legitur in optimis codicibus Florentino & Sfortiano. Aliter tamen legitur apud Athanasium: *εἴ τις ἀκύνων κύνειον ἢ πατέρα, ἢ ἢ ὄν κύνειον, ἢ κύνειον, ἢ πατέρα ἢ ἢ ὄν. ἐπὶ κύνειον ἐν κύνειον, δύο λέγεται Θεός, ἀνάθεμα ἔστω.* Quæ lectio simplicior mihi videtur ærectior. Hilarius vero ita vertit: *Si quis Dominum & Dominum Patrem & Filium, quasi Dominum à Domino intelligat: quia Dominum & Dominum duos dicat Deos: anathema sit.* Legit igitur Hilarius: *εἴ τις ἀκύνων κύνειον τὸν πατέρα ἢ ἢ ὄν κύνειον. ἐπὶ κύνειον ἐν κύνειον. ἀς κύνειον ἢ κύνειον, ἢ πατέρα ἢ τὸν ὄν δύο λέγοντες Θεός, &c.*

Pag. 124. *ὕδ μὴ βυλομένον πατρὸς.* Quatuor postremæ voces delendæ sunt; totusque locus ita scribendus est ex Athanasio: *ὕδ βυλομὸν ὁ πατὴρ ἕστω ἀνάγκης φυσικῆς ἀχθοίς, ἀς ἢ ἠθίλῃσαν, ἢ ἕννοση ἢ ὄν.* Quam scripturam confirmant Hilarius & Epiphanius Scholasticus.

πιστί οὐτιθῆσα ἰστῆρας ἐν σερμῶν ἰωμαιῶν, &c. Idem tradit Athanasius in libro de Synodis. Postquam enim retulit eam fidem, quæ proximè commemorata est à Socrate, de ista hæc

A subjicit: *ταῦτα πάντα παρωσάμυροι, ἐξ ὡσπερ βελτίονα ἔπινοήσαντες, δογματίζουσιν ἄλλω πῶσιν, καὶ χεῖρασιν αὐτῶν ἐν σερμῶν ἰωμαιῶν εἶρη, ἠρμυνοῦσιν ἢ ἠλλωσι.* Id est, *His omnibus rejectis, quasi meliora excogitassent, aliam fidem promulgant: & ista scribunt in urbe Sirmio Latine quidem lingua. sed quæ in Græcum sermonem sic translatæ sunt.* Hilarius vero in libro de Synodis fidem hanc referens, hunc titulum præponit: *Exemplum blasphemie apud Sirmium per Hosium & Potamium conscriptæ.* Quem quidem titulum ipse composuit Hilarius, qui fidem illam merito blasphemiam appellat. Quisnam autem sit Potamius ille, qui Hosio adjunctus est, docet Marcellinus Presbyter in libello præcum, quem obtulit Imp. Theodosio. Ubi interpretæ varicatores Divinæ & Apostolicæ fidei, post Arium primo loco hunc enumerat: *Potamium Odyssipone civitatis Episcopus, primum quidem fidem Catholicam videntes, postea vero præmio fundi fiscalis, quem habere concupiverat, fidem prævaricatus est. Hanc Hosius de Corduba apud Ecclesias Hispaniarum & detexis & repulit ut impium hæreticum. Sed & ipse Hosius, Potamius querelâ accessit ad Constantium Regem, minusque perterritus, & metuens ne senex & dives, exilium proscriptionemve pateretur, dat manus impietati, &c.*

ὅ, διρημνῖον. Melius in Codice Leonis Allatii scriptum est *διρημνῖον*. Apud Athanasium vero legitur *διρημνῖον*. Latina enim hujus fidei editio, quam nos ex Hilarii libro appolimus, sic habet: *Diligenter omnia apud Sirmium tractata sunt & discussa.*

τριμνῖον ἢ τῶν λαιπῶν. Triahæc postremaverba non habentur in exemplari Latino hujus formulæ. Leguntur tamen apud Athanasium & in omnibus nostris codicibus. Ex his autem colligere est, plures tunc Episcopos Sirmii congregatos fuisse. Sane Phæbadius Aginnenis Episcopus in epistola, quam adversus hanc fidei formulam conscripsit, eam in Synodo Episcoporum editam esse diserte testatur. Idem etiam abunde confirmat Athanasius in loco, quem superius adduxi. Denique cum Hilarius in supra dicto libro testetur, eam fidem, postquam dictata fuisset apud Sirmium, statim missam fuisse ad omnes tam Occidentis, quam Orientis Episcopos, ut eorum suffragio comprobaretur, satis indicat eam in Synodo fuisse dictatam. Neque enim alibi quam in Synodo Episcoporum dictari potest formula fidei. Porro Germinius, qui hic nominatur, Episcopus erat Sirmii, pulso Photino in ejus locum substitutus, anno Christi 351. Hunc Nicolaus Faber in Præfatione ad Hilarii Fragmenta, prius Episcopum Cyzici fuisse dicit, quod non credo. Imposuit viro doctissimo locus Athanasii in epistola ad Solitarios pag. 860. ubi Constantium Imperat. reprehendit, quod adversus Ecclesiasticas regulas ignotos homines, & in distantibus regionibus natos, Episcopos civitatibus mitteret: *ὅτω γενήσοι ἀπὸ καππαδοκίας ἐπιμαρῖον εἰς ἀλεξάνδρην, ἢ εἰς μὴ τὸ σερμῖνον, ἢ εἰς μὴ τὸ σερμῖνον, ἢ εἰς μὴ τὸ σερμῖνον. ἀπὸ κυζίκου μαρτυρηθέντος ἠρμυνοῦ. ἀπὸ ἢ τῆ ἑσθῆ. δικέας κενότοιον εἰς τὴν νικομηθῖαν ἀπίστα.* Id est: *Ita Gregorium ex Cappadocia misit Alexan-*

driam : & Germinium quidem ab urbe Cyzico Sirmium evocavit: Cecropium vero Laodicea misit Nicomediam. Ex his Athanasii verbis nequaquam id conficitur, Germinium prius Episcopum fuisse Cyzici. Alioqui idem dicendum esset de Gregorio ac Cecropio; hunc scilicet prius Laodicea, illum vero prius in Cappadocia fuisse Episcopum. Quod cum in istis perspicue falsum sit, de Germinio quoque dici non potest. Promotus autem est ab Arianis ad Sirmiensem Episcopatum, eo quod dogmatis ipsorum acerrimus esset propugnator. Docet id Athanasius in epistola encyclica ad Episcopos Aegypti ac Libya, pag. 290: ἐν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς τοὺς ἐπίσκοποις τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Λιβύης ὁ ἁγίος Ἀθανάσιος ἀναφέρει τὸν Γερμίνιον ὡς ἐπίσκοπον τῆς Κιζίκου.

In codicibus nostris Sfortiano & Allatiano hic locus ita legitur ἰσοῦν ἄνδρα καὶ ἑξ ἑαυτῶν. Quibus contentit interpretatio Epiphani Scholastici. Apud Athanasium vero & Hilarium defunthæc verba

Pag. 125,

καὶ ἀναδείξει. In Athanasii libro de Synodis legitur ἀναδείξει rectius, ut ex Latina editione constat.

τίτοιι ἢ φωτεινὸν σωθῆσαι. Existimavit Socrates tres fidei formulas in Sirmiensi contra Photinum Synodo conscriptas esse. Addit igitur Episcopos, qui in ea Synodo residebant, iussisse Photino, ut formulis illis subscriberet. Sed cum superius ostensum sit à nobis, unam duntaxat fidei formulam ab illa Synodo editam fuisse, eam scilicet, quæ priore loco commemoratur à Socrate, huic uni subscribere rogatus est Photinus.

Pag. 126.

καὶ τὸν συνελθόντων τῶν ἐπίσκοπων. Epiphanius in hæresi Photinianorum scribit, Photinum cum in Sirmiensi Synodo, sic enim legendum est, non Sordicensi, damnatus ac depositus fuisset, adiisse Constantium, petiisseque ut coram iudicibus ab ipso nominatis de fide disputaret. Constantium vero Basilio quidem Ancyra Episcopo iunxisse, ut contra Photinum disputationem susciperet: iudices vero seu auditores ejus disputationis dedisse Thalassium, Datianum, Cerealem & Taurum Comites. Ex his Thalassius primas apud Imperatorem obtinebat, ut tradit Zosimus in libro 2. Et Præfectus Prætorio missus est in Orientem unà cum Gallo Cæsare, anno Christi 351. Mortuus est autem anno Christi 353. Constantio Augusto 6. & Gallo Cæsare 2. Coss. ut tradit Marcellinus in lib. 14. Proinde Sirmiensi Synodus, & disputatio Basilii contra Photinum, non potest cadere in annum Christi 357. ut vult Baronius. Huc accedit, quod scribit Epiphanius, in ea disputatione Basilii contra Photinum, Notarium fuisse Callicratem, qui erat exceptor Rufini Præfecti Prætorio. Fuit autem Rufinus Præfectus Prætorio per Gallias Consulatu Constantii 6. & Galli Cæsaris 2. ut docet Marcellinus in lib. 14. Sed biennio ante Præfectus fuerat Illyrici. Anno autem Christi 357. non Rufinus, sed Anatolius Præfecturam Prætorii gerebat per Illyricum. Sed & ex Episcopatu Germinii manifeste colligitur, Sirmiensi

sem contra Photinum Synodum, in qua Photinus Episcopatu dejectus est, non esse celebratam anno Christi 357. Etenim antequam Georgius pulso Athanasio Alexandrinam sedem invaderet, iam tum Germinius Episcopus erat Sirmii, ut docet Athanasius in Epistola encyclica, quam scripsit ad Episcopos Aegypti ac Libya, tunc cum Georgius Alexandrinam Ecclesiam occupasset. Porro Georgius Alexandrinam sedem occupavit incunte anno 356. ut constat ex protestatione Alexandrinorum, quæ legitur ad calcem epistolæ Athanasii ad Solitarios. Cum ergo ante annum Domini 356. Germinius Episcopus fuerit Sirmii, Photinus quoque cui successit Germinius, ante hunc annum depositus fuerit necesse est. Certe Athanasius in epistola ad Solitarios pag. 860. ubi ordinationes exterorum hominum à Constantio factas recenset, primam commemorat ordinationem Gregorii; deinde Germinii & Cecropii, postea Auxentii, ac postremo Georgii. Ex his Gregorius quidem Alexandrinis datus est Episcopus anno Christi 341. Germinius vero in locum Photini factus est Sirmiensi Episcopus anno Christi 351. cum à Constantio Sirmii agente accitus fuisset, ut docet Athanasius in loco supra citato: quem interpretes Latinus perperam vertit. Cecropius autem eodem anno factus est Episcopus Nicomediæ, ut colligitur ex supradictio Athanasii loco. Auxentius denique ad Mediolanensem Episcopatum promotus est anno Christi 355: & sequente anno Georgius Alexandrinam sedem invasit.

λῶγον σωθῆσαι. In Codice Leonis Allatii legitur λῶγος. Atque ita legit Epiphanius Scholasticus, ut ex versione ejus apparet. Sic enim vertit: Et in fuga consistens, postea libros utraque lingua conscribat &c.

μνήσθησαν ἐπὶ τῇ ἰωάννη τῆς πρῆτης ἐκδοῦ. Sumpsit hæc Socrates ex Athanasii libro de Synodis Arimini & Seleucia. Verum in eo hallucinatur, quod ea, quæ Athanasius dixerat de tertia Sirmiensi formula, cui præfixi erant Consules, Socrates tribuit secundæ, ab Hosio & Potamio conscriptæ. Locus Athanasii extat pag. 904. quem ob prolixitatem hic adscribere superfluum. Socratis errorem secutus est Petavius in animadversionibus ad Epiphanium pag. 318.

In Caput XXXI.

εἰς ἐξορίαν ἀπίσταλθ. Jam superius observavi, Hosii exilium Sirmiense & fidei formulam ab illo conscriptam, hæc præpostere referri à Socrate. Lapsus enim Hosii contigit anno Christi 357. ut rectè notavit Baronius.

In Caput XXXII.

μὴ τὸν Σέλευκον. Rectius in codice Allatii scribitur μὴ τὸν Σέλευκον. Epiphanius Scholasticus montem Seleucum vocat. Hujus loci situm habemus in itinerario Hierosolymitano. Nam post descensum Gauræ montis, sequitur μνήσθησαν τὸν Σέλευκον. Mansio monte Seleuci milia 8.

Pag. 127.

πρὸς τὴν πνικαδικαίαν ἢ ἀγρῶν μινδ. Paulo aliter Idatius in Fastis: Constantio 6. & Constantio 2. His Coss. Magnentius se interfecit in Gallis apud Lugdunum die 3. Idus Aug. & Decentius frater Magnentii laqueo se suspendit 15. Kal. Septemb. In Chronico autem Alexandrino annus quidem necis Magnentii perperam designatur: dies vero notatur 4. Idus Augusti.

In Caput XXXIV.

τὴν μινδῶσαν τῶ βασιλεῖ. Hunc locum correxi ex codice Allatii, & ex Sozomeno ac Cedreno. Nam Codex quidem Allatii ita scriptum habet: ἀνεῖλε μινδῶσαν τας βασιλεῖ ἢ Σεπτόν ἀνδ. Sozomenus vero in libro 4. cap. 7. ita scribit: καὶ μινδῶσαν τας ἢ τῶ βασιλεῖ ἢ ἀπὸ νεωτερισμῶν μάρτυρον τῆ ἢ κοιὰς ορα, & ἢ ἐὼ ἢ ὑπαρχον δογματιαν ἀνεῖλεν. Epiphanius tamen Scholasticus vulgatam lectio-nem secutus est, quam & nostri Codices retinent, & auctor Chronici Alexandrini confirmat.

Pag. 129. ἐπὶ πλὴν γαλιαν. Rectius in codice Leonis Allatii scriptum est ἐπὶ πλὴν Ἰταλιαν. Quam scripturam in versione mea secutus sum.

Ἰούλιος μὲν ὁ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος ἐτελεύτησε. Obiit Julius pridie Idus Apriles, Constantio Augusto 5. & Constantio Cesare Consulibus, quod est anno Christi 352. cum sedisset annos quindecim, mensem unum, dies undecim, ut legitur in vetustissimo libro de Pontificibus Romanis, qui editus est unà cum Cyclo Victorii A quitani.

In Caput XXXV.

καὶ ἰαυτῶ ῥόσιμα ποιῶν. In codice Leonis Allatii hic locus ita legitur: ἐξ ἀπὸν ἢ διαλεγόμενος, & ἰαυτῶ ῥόσιμα ἐκποιῶν ἢ ἠδῶν. Ego vero particulam & delendam esse censo.

Pag. 130. εἰζὺν ἱερειτικοί. Epiphanius Scholasticus legisse videtur ῥηπτικοί. Sic enim vertit: Contem-plantem autem Philosophi, libros Platonis & Plotini declarantes, ea, qua artificiose ab Aristotele sunt conscripta, redarguunt. Differunt tamen Sceptici philosophi ab ἱερειτικῶς, ut species à genere. Duo enim fuerunt generi philosophorum, ut in primo libro scribit Laëtitius. Alii fuerunt δογματικοί, alii ἱερειτικοί, id est hæsitantes.

πῶς ἐστὶν ἀγίννητος γέννησις. Hoc loco ἀγίννητος ponitur pro ἀνάρχος: id est, principii exper-te. Epiphanius Scholasticus legisse videtur ἀγνήτην. Sic enim vertit: Quamobrem nec intelligere potuit, quomodo sit ingeniti generatio &c. Paulo post scribendum videtur καὶ ὅπως τὸ γέννησιμον &c.

παίδευθεὶς τὴν ἀριστηκὴν λέξιν. In codice Leonis Allatii legitur τὴν ἱερεικὴν λέξιν, rectius meo quidem iudicio. Vulgatam tamen lectio-nem tuetur Epiphanius Scholasticus, & Suidas in voce ἀέτιος, ubi hunc Socratis nostri locum describit.

In Caput XXXVI.

Ἐπὶ τῆς ἡριακοσίως. Idem numerus habetur apud Sozomenum in lib. 4. cap. 9. Sed vix credi-

A bile est, tantum numerum Episcoporum ad hoc Mediolanense Concilium convenisse. Potius crediderim mendosus esse tam Socratis, quam Sozomeni codices, & pro ἡριακοσίως, scriben-dum esse ἡριακόων. Certe in epistola Concilii Mediolanensis missa ad Eusebium Vercellensem Episcopum, triginta tantum Episcoporum nomina leguntur, qui in damnationem Athana-sii, Marcelli atque Photini consenserant. Intee quos quidam etiam Orientis partium Episcopi recensentur, ut videre est apud Baronium ad an-num Christi 355.

παυλῖν ὁ τῆς ἡριβίργως. Paulinus Treverensis Episcopus non interfuit Mediolanensi Concilio, sed Arelatensi, quod ante biennium fuerat con-gregatum anno Christi 353. Vide Baronium.

ὁ μὲν ἀλβας τῆς ἰταλῶν μετροπόλιως. Idem le-gitur apud Sozomenum. Sed Baronius jam pridem monuit, Albam hęc positam esse pro Medio-lano. Non enim Alba Metropolis fuit Italiz, sed Mediolanum. Et Dionysius, qui tunc Constantio atque Arianis restituit, non Albæ erat Episco-pus, sed Mediolani, ut testatur Athanasius in epi-stola ad Solitarios.

In Caput XXXVII.

Ἀπαντῆσε ἐβέλευσεν. Post hæc verba in edi-tione Roberti Stephani integra linea erat omis-sa, quam ex optimis codicibus Florentino ac Sfortiano restitui.

Λιοντίου τελευτήσαντος. Mors Leontii Antio-chensis Episcopi accidit anno Christi 356. Con-stantio Romæ tum degente, ut recte observat Baronius.

δοσῶνας αὐτῶ τῆς διακονίας τῶ ἀξίαν. Leontius Antiochensis Episcopus Aëtium primo quidem ad Diaconatum exverat: postea vero re-prehensus à Diodoro & Flaviano, quod homi-nem malis studiis innutritum, & impiorum do-gmatum assertorem, ad sacros ordines promovisset, Diaconatu cum abdicavit, ut scribit Theo-dorus in libro 2. Historiæ Ecclesiasticæ capite 24. Eudoxius igitur simulatque Antiochensis Ecclesiæ Episcopatum suscepit, Aëtium in pristinum gradum restituere conatus est.

Ἐπὶ τὰ κατὰ ἀθανασίον ἀξίωμα φαντασθέντος. Non dubito quin Socrates scripserit παραπλήρησι. Quod cum non animadvertisset Christophorus, aliquot verba adjecit contra fidem scripto-rum exemplarium, quæ nos non sine causa ex-punximus. Certe Epiphanius Scholasticus ea non agnoscit. Sic enim vertit: Fornum igitur, qui in Ariminio convenerunt, Orientales ea, qua de Athanasio gesta sunt silentio tradentes, ad Conci-lium se occurrisse dicebant.

ἄλλως ἢ ἐκδοσὶν πρῶτως. Scribendum est uno ductu absque ulla distinctione: ἀναγνώσκοντες πεποιθήσαντες ἄλλως ἐκδοσὶν πρῶτως, quemadmo-dum legit Epiphanius Scholasticus. Sic enim ver-tit hunc locum: Hæc dicentes & chartulam pro-manibus habentes, legi fecerunt secundam expo-sitionem fidei Sirmii prolatam, quam ibi quidem, sicut pr. dixi, celaverunt: Arimini autem ostensa est. Paulo post lego: φανερὰ ἀποδείξαντες.

ἢ τῆς

ἡ τὴν ἐκ ῥωμαϊκῶν ῥῶν ἡρμιωνίδου. Jam superius obliuavi tertiam hanc expositionem fidei ex Græco sermone translata non fuisse, sed Græce dictam à Marco Arethulio. Certe Athanasius, qui eam refert in libro de Synodis, eam ex Græco in Latinum sermonem conuersam esse non dicit, cum tamen ubi aliquod monumentum ex Latina lingua in Græcam translatum adducit, lectorem ea de re admonere perpetuo soleat. Porro hæc verba, quæ initio posui, usque ad vocem ῥήμασιν, desunt in editione Roberti Stephani, nec habentur apud Epiphanium Scholasticum.

pag. 133. ἀπὸ πάσης κατὰ ἑλληνικῆς ἑθνησίας. Apud Athanasium in libro de Synodis p. 875. legitur κατὰ ἑλληνικῆς ἑθνησίας.

ἑμῶν ὃ λέγομεν ἢ ὑπὸν πῶ πατρὶ κατὰ πάντας. Hanc postremam partem Sirmiensis hujus formulæ refert Germinius in epistola ad Rufinum, Palladium & cæteros his verbis: Nam sub bonæ memoriæ Constantio Imperatore, quando inter quosdam cæperat esse de fide dissensio, in conspectu ejusdem Imperatoris, presentibus Georgio Episcopo Alexandrinorum Ecclesiæ, Pancratis Pelusiæ, Basilio Episcopo tunc Anquiriano, presente etiam ipso Valente & Ursacio, & mea paruitate, post habitam usque in noctem de fide discussionem, & ad certam regulam perductam, Marcum ab omnibus nobis electum fidem distulisse; in qua fide sic conscripserunt est: Filium similem Patri per omnia, ut sanctæ dicunt & docent scripturæ. Cujus integre professioni consensimus omnes, & manu nostra subscripsimus. Exstant eorum subscriptiones apud Epiphanium in hæresi Sirmianorum capite 22. quæ huic formulæ subiungi debent. Ejusdem Sirmiensis formulæ mentio fit in expositione fidei apud Seleuciam, quam refert Epiphanius in dicta hæresi capite 25. ὅτι ἡ πατὴρ τῆς αἰῶνος ἰσοδυναμοῦσι τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ὃ ἐκ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκτεθεισὸν πατρὶς, ὅτι τῆς ἐκείνου βασιλείας ἡμεῖς, ἡμεῖς ἔσμεν οἱ ἐπισημαίνοντες τῆς αἰῶνος, ἢ ὑπὸν ἡμεῖς οἱ παρόντες, βασιλεῖς, μακρῶς, καὶ μακρῶς, ὃ τῆς ἀληθείας δόξης ἐπισημαίνοντες, ἀνακράτες, καὶ ὑπαταναίς, καὶ οἱ ἀποστολῆς ἐπισημαίνοντες τῆς δόξης. Porro cum hac fidei formulâ eam, quæ Sirmis nuper expressa est coram religiosissimo Imper. nostro Constantio, prorsus consentire, norunt qui fidem illam legerint, qui subscripserunt, qui aderant, Basilius, Marcus, Georgius Episcopus Alexandriæ, Pancratis & Hyrtianus, & plurimi Occidentis Episcopi.

pag. 134. μάλιστα ὃ ἀθανάσιος. Locus Athanasi, quem adfert Socrates, exstat initio epistolæ de Synodis Arimini & Seleucis.

πάντες ὃς ἔστιν ἐκ τῶν ἰσταν ἀγρίων βλάπτοντες. Scribendum est πάντες ὃς ex Athanasio. καὶ αἰώνιον ὃ αὐτὸν βασιλεῖα εἰρήκασιν. Hunc enim titulum habet expositio fidei Sirmiensis: ἐξ ἑνὸς θεοῦ αἰῶνος ἢ κατὰ ἑλληνικὴν ἑθνησίαν, ἢ διὰ τὸν ἡμεῖς ἢ ἰσοθεῖας αὐτῶν, κατὰ ἑλληνικὴν βασιλείαν καὶ ἑθνησίαν αὐτῶν, ἢ αἰώνιον ἢ ἑθνησίαν &c. ut legitur apud Athanasium in libro supra citato. Quæ verba ideo hic adscripsi, quod Socrates noster eandem formulam referens, titulos istos prætermisit. Cæterum Constantius adeo credulus fuit hujusmodi assentionibus, ut in edictis & epistolis de se

ipso loquens, æternitatem suam interdum diceret, ut testatur Ammianus Marcellinus in libro 15. haud procul ab initio.

πῶ ἀμείδιαν ἐκ τῶν ἑξαβήλων. In codice Leonis Allatii scriptum est ἑξαβήλων, quod magis probō. Paulo post pro τῆς ἐκείνου ἀλλοτρίως, codex Allatii & Athanasius habent ἀπαρτίσιος.

ἢ τῶν ὃν ἑξαβήλων ἐκείνου. Rectius apud Athanasium scribitur ἐκείνου.

εἰς τῶν ἑξαβήλων. Melius apud Athanasium legitur εἰς τῶν παρὰ τοὺς ἑξαβήλων. Montanitas enim intelligit, quibus insania ac dementia merito attribui solet.

ἐκ τῆς τῆς θεοῦ κληύσεως. Hæc epistola Ariminiensis Concilii exstat Latine apud Hilarium inter

fragmenta libri de Synodis; unde nos versioem loco eam hic adscriptimus. Nemini porro mirum videri debet, quod Græca interpretatio à Latino exemplari tantopere discrepet. Ita enim à Græcis interpretibus fieri solet, quoties Latina in Græcum sermonem convertunt, quemadmodum perspicui potest ex epistolis Imperatorum, quæ in Eusebii Historia Ecclesiastica leguntur. Sed cur aliunde exempla repetimus, quàm ex hac epistola: in qua tot fere menda interpretis occurrunt, quot periodi. Principium autem hujus epistolæ ita vulgo legitur apud Hilarium: *Lubente Deo ex præcepto pietatis tue credimus fuisse dispositum, &c.* Scilicet in manuscripto codice, quo usus est Jacobus Sirmundus legitur: *Lubente Deo, &c.* Quomodo etiam legit Græcus interpres: quem nos hic secuti sumus. Nec immerito suspicari aliquis possit, *Lubente Deo*, scriptum esse pro *Lubente*.

ἢ τῶν ἑξαβήλων. Articulus ἢ desit in nostris exemplaribus, Regio, Florentino & Stortiano. Habetur tamen apud Athanasium in libro de Synodis.

ἢ τῶν ἑξαβήλων. Hæc non satis coherent cum superioribus. Suspicio itaque hunc locum transpositum fuisse in Latinis exemplaribus. Post hæc igitur verba, *Veneris hereticorum adiutus panditur*, collocanda esse existimo ea, quæ inferius leguntur hoc modo: *Constantino presentem in hoc cum magno examine fuisse conscripserunt &c.* usque ad illa, *Potestatem regendi orbis accepit.* Quibus subiungenda sunt illa: *Idco Ursacius & Valens &c.*

ἢ τῶν ἑξαβήλων τὸ ἑξαβήλων τῆς ἑξαβήλων. Supra ad caput 20. hujus libri, multa observavimus de hac Synodo Mediolanensi prima, in qua Ursacius & Valens oblato satisfactionis libello Arianam hæresin damnauerunt. Idem confirmant supradicti Ursacius & Valens in altero libello, quem Romæ postea obtulerunt Julio Papæ his verbis:

Hereticum vero Arium &c. Sicut per priorem nostrum libellum, quem apud Mediolanum porreximus, & nunc & semper anathematizasse protestamur.

ἢ τῶν ἑξαβήλων καὶ τῶν ἑξαβήλων. In Latino exemplari, *Assistentibus etiam Legatis Romana Ecclesiæ.* Porro hi Legati Ecclesiæ Romanæ præfuisse mihi videntur Synodo Mediolanensi; Idq; ex eo conjicio, quod Hilarius in fragmentis scribit, hæresin Photini in hac Synodo Mediolanensi à Romanis esse damnatam. Quod certe non diceret, nisi Romani huic Synodo præfuisent. De eadem Synodo Mediolanensi loquitur

Liberius Papa in epistola, quam per Luciferum A misit ad Constantium Imperatorem : *Que est pax clementissime Imperator, cum sint ex partibus ipsis quatuor Episcopi, Demophilus, Macedonius, Eudoxius, Martyrius, qui ante annos octo, cum apud Mediolanum Arian sententiam hereticam nolissent damnare, de Concilio iratis animis exierunt.* Hæc autem epistola scripta est à Liberio, non anno 354. ut vult Baronius, nec rursus anno 355. ut affirmat Petavius in libello de duplici Synodo Sirmiensis, sed anno Christi 356. Nam Liberius in eadem epistola diferte testatur, Georgium tunc temporis Alexandrino Episcopatu potitum fuisse. Id autem contigit in eunte anno Christi 356. Quare mendum est in illis verbis, *Ante annos octo*; malimque scribere, *ante annos novem.* Quod idem valet ac si diceret, *decimo abhinc anno.*

ἄπορον ἐνομιζομεν. Postrema vox deest in omnibus nostris codicibus, & apud Athanasium ac Sozomenum.

παλιὴ γὰρ ἡ δι' Ἰλαρίου ἡ ἐπιτολὴ. Latinus codex, quo usus est Græcus interpres hujus epistolæ, auctior fuisse videtur eo, quem nobis exhibuit Hilarius. Nam apud Hilarium hæc solum habentur : *Nunc etiam conantur convellere, quod fueras positum ratione.* Nos ut Latina interpretatio Græcis aliquatenus responderet, reliqua hic supplevimus.

ὡς ὁ κωρὸς βραχὺς. Nihil hic vidit Græcus interpres. Latina enim sic habent : *Et quidem hæc brevi tempore sepe mutasse manifestum est.* Quæ adversus Ursacium & Valentem eorumque ad seclæ dicuntur, qui fidei formulas novas quotidie promulgabant, nullam se fidem certam habere hoc indicio demonstrantes, quemadmodum obicit illis Athanasius non uno in loco.

Pag. 138. μή τε ὁρῶς ὄβελος τῆς τυτυλαυτικότητος. Hoc loco Græcum interpretem secutus, Latinum exemplar hujus epistolæ correxi. Nam in fragmentis Hilarii vulgo hic locus ita legitur : *Ne vel permittat Clementia tua jura vetera convelli.* Sed in manuscripto codice, quem viderat Jacobus Sirmundus, ita legebatur. *Ne vel aliquid permittat Clementia tua injuriam veterum convelli.* Unde nos veram lectionem odorati sumus.

τοῖς ἀπιστήσασιν ὠμόθυτος. Graviter hic lapsus est Græcus interpres. Latinum enim exemplar hujus Epistolæ sic habet : *Quia ista novitate non solum fideles populi perturbati sunt, verum etiam infideles ad credulitatem versantur accedere.* At Græcus interpres pro, *credulitatem*, legit *crudelitatem*, sicut ex versione ejus apparet.

πῶς οὐκ ἀναδιδάξασιν θεοσύνην. Melius apud Athanasium scribitur ἀναδιδάξασιν θεοσύνην. Neque enim probabile est Episcopos Divinitatem Imperatoris dixisse.

Pag. 139. κωσάντινονικητής. Hæc Epistola Constantii, unâ cum responsione Episcoporum Ariminensium exstat apud Athanasium in libro de Synodis sub finem.

Pag. 140. ὁ πρῶτος μὲν λίστης. Fallitur hic Socrates. Non enim post Ariminensem Synodum Liberius in exilium missus est, & Felix Diaconus in ejus locum subrogatus; sed diu antes, anno Christi 356.

κὼ τῇ ἀρσενῶν δὲ ἡ ἀμαζία. In Regio codice, quo usus est Robertus Stephanus, post vocem ἀμαζία tria puncta superne notata sunt, quæ aliquid hic deesse significant. Nos ex duobus optimis codicibus Florentino ac Sfortiano, insignem lacunam hujus loci supplevimus. Porro Felicem Diaconum, qui in Liberii locum ab Acacio subrogatus est, nunquam Arianum fuisse contendit Baronius, sed Arianorum duntaxat communionem pollutum. Idem affirmat Theodorus in libro 2. Historiæ.

βίβλις τῆ βασιλικῶν προσεγγμάτων. Scribendum Pag. 141. πῶς βίβλις ἐστὶ τῆ βασιλ. προσεγγμάτων.

ἔτιρον ποῖον ἢ ἐν αὐτῇ συνήδεται. Legati Ariminensis Synodi, qui ad Constantium missi fuerant, cum corrupti fuissent ab Ursacio & Valente, Concilium celebrarunt in oppido Thraciæ Nicæ, 6. Idus Octobris, Eusebio & Hypatio Coss. In quo Concilio primum quidem excommunicationis sententiam, quam Ariminenses Episcopi tulerant adversus Valentem & Ursacium ac reliquos, resciderunt; eosque Catholicos esse ac semper fuisse pronuntiarunt. Deinde formulam fidei hæreticam promulgaverunt. Exstat pars actorum in fragmentis Hilarii sub finem, ubi & nomina quatuordecim legatorum recensentur.

τῇ ἐν νίκῃ. Lego πῶς ἐν νίκῃ. Et paulo post ubi scribitur διὰ τὴν γὰρ γελώμενοι, lego διὰ τὴν τὴν γελώμενοι, quomodo legit etiam Epiphanius & Christophorus.

In Capite XXXVIII.

γερτυαζήσας ἐν κωνσταντινουπόλει. Hic locus in primis notandus est. Ex eo enim colligimus Episcopum urbis Constantinopolitanæ ordinandi jus jam tum habuisse per Hellepontum ac Bithyniam ante Concilium Constantinopolitanum. Idem etiam probatur ex gestis Eudoxii Episcopi Constantinopolitani, qui Eunomium Cyzicenis dedit Episcopum. Sane Episcopis Byzantii plurimum auctoritatis ac potentia accessit, ex quo Imperator Constantinus eam urbem suo nomine appellavit, & seniori Romæ æqualem esse voluit. Eusebius quoque Nicomediensis Episcopus ad eam sedem translatus, non modicum ei incrementum attulit. Fuit enim omnium sui temporis Antistitem potentissimus. Porro hoc loco monendus est lector, scribendum videri τὰς γερτυαζήσας τῇ κωνσταντινουπόλει &c. quemadmodum legit Epiphanius Scholasticus. Nisi dicamus transposita hic esse vocabula, ut sæpe accidit in his libris: & locum ita construendum esse μακεδονικῶς ἢ ἐν κωνσταντινουπόλει τὰς γερτυαζήσας ἰταρχίας &c.

τὸ ἦ ὄσος. In codice Leonis Allatii hic lo. Pag. 142. cus ita legitur : τὸ ἦ ἀπὸ οἰς ἀπὸ ἐν αὐτῇ βεβαιωμένον ἐστὶν ὁμοφρονῆσαι ὁμοφρονῆσαι. Verum ego nihil mutandum censeo, tantum ὁμοφρονῆσαι malim scribere.

ὁ καλὸς ἦ ἕρας. Idem dicit Polybius in libro quarto Historiarum & Strabo in libro sexto. Cæras scilicet sinum esse vicinum Byzantio, sic dictum à Cervini cornu similitudine. Plinius tamen

promuntorium ita vocat, situm in eo sinu. Cui consentit Ammianus Marcellinus in libro 22. Qui locus quia vulgo corruptissime legitur, nec in editione nostra adhuc emendatus est, hic pro ut legi debet, a me apponatur: Et promuntorium Ceras, pralucemem navibus vehens constrisibam celsius turrim: quapropter Ceratas appellatur ventus inde succus orvi pragelidus: Sic eum locum correxi, secutus scitiptz lectionis vestigia: nam vulgata lectio, cujus auctior fuit Petrus Castellus, sensu omni caret. Mos fuit veterum ventos nominare à locis, ex quibus spirant. Sic Argestem Athenienles vocarunt Scironitem, eo quod ex Scironis Promuntorio flaret, ut tradit Strabo. Ita igitur Ceratas ventus dictus est à Bytantinis, quod ex Promontorio Cerate flaret.

Pag. 143. ὅσα ποταμῶν ἡ γρηγοράτου αὐξάνοντες. In codice Leonis Allatii scriptum est αἰ: ποταμῶν τῶν αὐξάνοντες. Epiphanius quoque Scholasticus Auxonium senem vocat. Sed in hujus capitis exordio & in 1. libro vocatur Αὐξανό. Ab hoc autem Auxanone, quacumque de Novatians passim in Historia sua narrat Socrates, narrat autem quamplurima, accepisse mihi videtur.

Pag. 144. ἐν τοῖς ἐκκλησίαις ἐχρήσατο τόποις. Omnino scribendum est ἐχρήσατο. Quod miror à Christophorono animadvertum non fuisse. Porro incredibile mihi videtur, quod hic narrat Socrates, Catholicos scilicet orasse in Ecclesiis Novatianorum. Impoluit ut opinor Socrati nostro senex ille Auxano, qui id, quod à quibusdam fortasse Christianis parum cautis factum fuerat, universis Catholicis affinxit. Nihil quippe magis contrarium est Ecclesiasticae disciplinae, quam communicare cum hæreticis, sive in sacramentis, sive in preceatione. Falluntur autem meo iudicio, qui ex hac narratione colligunt Socratem Novatianum fuisse. Immo vero ex hoc loco manifeste convincitur eum fuisse Catholicum. Nam Catholicos semel atque iterum hic appellat τῶν τῆς ἐκκλησίας, eosque Novatians opponit. Novatians igitur extra Ecclesiam fuisse existimavit.

Pag. 145. ἦσαν ἢν δὲ οἱ ἀποστρέφοντες. Hujus loci emendatio debetur codici Allatiano. Nam in nostris codicibus Florentino ac Sfortiano hic locus unâ duntaxat voce auctior erat, hoc modo: ἦσαν ἢν δὲ τὸ τοιοῦτον &c. Sed lacunam integram supplet codex Allatii, cui consensit Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit hunc locum: Ideoque custodes ejus, & qui adorationem intrabant, et ante positis sub timore. Custodes interpretatur Epiphanius, qui à Socrate dicuntur ἀποστρέφοντες. Quam interpretationem non probo. Magis placeat τῶν ἀποστρέφοντες interpretari eos, qui morantur diutius in Ecclesia, & orationis causâ illic sedent. Si quis tamen ædituos interpretari malit, non magno opere repugnabo.

ὅσα μὴ συνληφθῶν. Epiphanius vertit: Ne arcam ruinâ casus comprimeret. Sed in codice Sfortiano scriptum inveni συναρῶν, quod magis probo.

ἐν τῷ τῷ. Hunc locum restitui ac supplēvi ex optimo codice Leonis Allatii. Noltri enim codices nihil mutant. Sed cum vulgatam lectionem profus infulsam viderem, non dubitavi in

A textum admittere scripturam codicis Allatiani, quæ sic habet: καὶ τὸ ἐν αὐτῇ φέρει ὑπερβύσαι τὸ αἷμα &c, ἐκρεῖν ὃ τὸ τοιοῦτον &c. Tantam ait Socrates fuisse hominum cædem, ut atrium Ecclesie Sancti Acacii, humano sanguine completeretur, utque sanguis è puteo in vicinam porticum, indeque in plateam efflueret.

In Capite XXXIX.

Τατιανῶν ἢ κεραιλῶν. Scribendum est τατιανῶν. Pag. 146 Sic enim vocatur in Fastis Consularibus & apud Ammianum Marcellinum. Fuit hic inter præcipuos amicos Libanii, ad quem plurimas epistolas scripsit Libanius, quæ leguntur in lib. 4. ejus Epistolarum. In Epist. 71. ejusdem libri, Libanius Consulatum ejus commemorat, & Imperatorum, alterius quidem discipulum, alterius vero magistrum fuisse dicit: τὸ δὲ σὸν λαμπρόν τι καὶ κρείττον ἢ τῶν βασιλέων ὅτι γὰρ ὅσα τῶν αἰ τῆ ἐκ βασιλείων τιμῶν, καὶ τὸ βασιλείων τῶ μὲν μαθητῶν, τὸ δὲ ἡμῶν διδασκαλῶν. ἔτα δὲ οἰκίαν κάλλη, καὶ λυτῶν πλῆθος καὶ μέγιστον καὶ χρείαν, παῖδας δὲ τὸ ὄνομα καθήξει, καὶ τὸ σῆμα ἀπείληθ. Id est: Tria vero illustria sunt, & præstantiora, quam ut extingui possint. Nam & Consulatus, & honores ab Imperatoribus præbiti, & Imperatorum alterius quidem fuisse discipulum, alterius vero magistrum: adhuc pulchritudo ædium, & lavacrorum eorum multitudo eorum amplitudo ac venustas; hæc inquam omnia nomen tuum perpetuo resinebunt, etiamsi corpus recesserit. In Epistola autem centesima quadagesima sexta ejusdem libri hoc Datiani exstat Elogium: τὸ γδὲν ἀνδρῶν τοσούτων μὲν βασιλείας ὠρδοῦντες, πλείους δὲ ἐν πεποιμένῳ, πλείους δὲ ἐν δόξῃ. Φρενῶν δὲ ἐπὶ πλείους ἡκούσθη, δόξης δὲ γὰρ καὶ θαλατῶν ἰμπετηλικῶν τῆς ταυτοῦ, τοιαύτα καὶ ταυτὰ ἀνεκόντας, μείζον ἀνδρῶν γὰρ τὸν ἔχοντι ἢ τὸν τῶν ἀπάντων ἢ τὸν ἰσομῆνον χρημάτων. Id est, Tot enim actalia audire à viro, qui tot Regna crexit, & quamplurimos quidem homines beneficiis auxit, neminem vero inquam læsit: qui prudentiâ quidem antecellit; gloria vero nominis sui terras ac maria implevit, homini cordatio majus est præsentibus cunctis opibus ac futuris. Et in fine ejusdem Epistolæ eundem Datianum Constantino-poli quidem domicilium habuisse significat: in urbe tamen Antiochena, & in suburbanis domos habuisse ac prætoria, fontibus & lavacris ornata; ad quæ visenda illum invitat.

τοῦτο δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ. Hoc loco non levis occurrit difficultas, nam ruina quidem urbis Nicomedie contigit Datiano & Cereale Consulibus, anno Christi 358. mense Augusto. Concilium autem Seleucie celebratum est sequenti anno, Eusebio & Hypatio Consulibus, mense Septembrii. Non igitur uno eodemque anno hæc acciderunt. Quare scribendum videtur τῷ ἐχρήματι ἐνιαυτῷ. Aut si vulgatam lectionem retinere quis voluerit, intelligere oportebit Concilium Episcoporum apud Seleuciam eodem anno celebratum esse, quo Ariminense Concilium.

λωίας: Leonas hic Quæstor fuit sacri Palatii
E ij

Lauricius verd Comes Mauriz, ut testatur Am-
mianus Marcellinus.

ἐν ᾧ τῆ ἀποστολῆς ἡμεῖς. Scribendum est ἐν ᾧ τῆ
ἀποστολῆς ἡμεῖς. Quod licet leve sit, notandum tam-
men fuit, ut studiosus lector, si forte alibi id
mendum occurrerit, occurrat autem sæpissime in
his libris, id per se ipse corrigat, nec nos accuset
negligentia.

In Caput XL.

Pag. 149 ἡγάμεν. τῆς ἐπαρχίας λαοῦ. Hic locus in
codice Leonis Allatii auctior legitur hoc modo:
καθὼς καὶ ὁ λαμπρότατος ἡγάμεν τῆς ἐπαρχίας
λαοῦ. καὶ ὁ λαμπρότατος κόμης λιωνίαι παρλα-
βὼν αὐτοῦ. Quam lectionem confirmat Epi-
phanus Scholasticus, nisi quod Leonam præpo-
nit Lauricio, rectius sine dubio. Atque ita profus
legitur apud Epiphanius in hæresi Semiariano-
rum, cap. 25. ubi hæc professio fidei integra re-
fertur.

Pag. 150. Ἡ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας νομίζομεν. Ultima
vox abest à nostris Codicibus; eamque ex libris
Christophoroni primi addiderunt Typographi
Genevenses: Sed cum in nullo Manuscripto codi-
ce reperitur hæc lectio, eam fidenter expunxi.
Apud Epiphanius verd in hæresi Semiariano-
rum, & apud Athanasium in libro de Synodis
Arimini & Seleuciae ita legitur hic locus: ἀπο-
στρέψαι δὲ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν. Quemadmo-
dum etiam in codice Allatiano scriptum inveni.
Post hæc autem verba, sequuntur apud Epipa-
nium nomina Episcoporum, qui huic formulæ
suscripserunt, numero circiter quadraginta. Sed
ante illas subscriptiones adjectum est quiddam,
quod hic meretur adscribi. Sic igitur habet edi-
tio Dionysii Petavii: ἑτι ἢ ταύτην τῆς πίστεως ἰσοδυνα-
μῶν καὶ ἡ ἐν σερμῶν ἀποστολῆς ἐκείνης πίστεως, ἣν ἡ ἐπι-
σκοπία τῆς βασιλείας ἡμεῶν, γνωρίζουσιν ἢ ἀποστολῆς ἡμε-
τέρας τῆς πίστεως. Deinde sequitur aliud caput hoc mo-
do: ὑπέγραψαν οἱ παρόντες βασιλεῖς, μέγιστος καὶ
μεγαλύνων ὁ τῆς ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, πατριάρχης
καὶ ὑπαπαντῆς καὶ οἱ ἀλλοῖς ἐπίσκοποι τῆς εὐσεβείας.
Sed non dubito quin scribendum sit: οἱ ἐν τοῖς ἁ-
γίοις τῆς πίστεως ἡ ὑπέγραψαν, &c. Id est: Quod an-
te eam cum hac fide profus consentiat ea fides, que
nuper apud Sirmonium discutata est coram religiosis-
simo Imperatore nostro, norunt quicumque, eam fidem
legerint, cui subscripserunt hi, qui aderant, Basili-
us, Marcus, Georgius Episcopus Alexandrie,
Pancretius & Hypatianus, & plurimi Occiden-
tis Episcopi.

ἡ γὰρ ἡμεῶν ἀμείνων. In codice Floren-
tino & Allatiano scriptum est: ἀμείνων ἀμείνων.
Epiphanius autem Scholasticus hunc locum ita
vertit: Præfens Concilium celebratum est, non ut
mathema discas, sic enim legendum est, ut jam
antea observavi.

σοφία. Aut σοφία. Scribendum est accen-
tu in primam syllabam rejecto, aut σοφία, ut
scribitur in codice Florentino.

Pag. 151. τὴν ἐκείνων πατρῶν ἀρνήσαντες. Delenda vi-
detur particula καὶ, quæ sensum turbat potius quam
adjuvat. Certe Epiphanius Scholasticus eam
non agnoscit; Sic enim vertit: Quomodo patres
hos nominas ὁ Elenus, cum illorum non recipias pa-
tres. In codice autem Leonis Allatii, hic locus

ita per scriptus est: καὶ τὴν ἐκείνων πατρῶν ἀρνήσαντες
absque ullo sensu. Sed nostram emendationem
confirmat Codex Sfortianus, in quo deest parti-
cula καὶ, ut ad latus libri sui notavit Holstenius.

ἡμεῖς καὶ πατρῶν. Immo diu ante Cyrillum Donatistæ à iudicio Arelaten-
Concilii provocaverant. Sic enim Constantinus
Imperator in epistola sua de iisdem loquitur: ὁ
rabida furoris audacia. Sic in causis Gentilium
solet, appellationem interposuerunt.

ἡμεῖς ἀντιπαρῶν κατηγορημένων οἱ τοῖς. Hoc loco
duas lines, quæ in vulgatis editionibus deerant,
supplevimus ex codice Florentino & Sfortiano.
Quibus consentit versio Epiphani Scholastici.
At Christophorus profus infeliciter hunc lo-
cum suppleverit ex conjectura. Unde apparet,
Christophorus non nullos manuscriptos Socra-
tis codices habuisse, sed varias duntaxat lectiones
ex marginibus excusorum codicum corrogatas.

ἡμεῖς ἀντιπαρῶν. Scribendum est ἡμεῖς ἀντιπαρῶν.
Athanasio in libro de Synodis Arimini & Seleuciae
pag. 880. Et ex Epiphano Scholastico. Ita quo-
que nominatur apud Epiphanius in hæresi Semi-
arianorum, inter Episcopos, qui Acacianæ fi-
dei subscripserunt.

θεόδωρον χαριτάπων. In codice Florentino &
Allatiano rectius legitur θεόδωρος. Sic enim voca-
tur ab Athanasio & Epiphano, ac Philostorgio.
Hic cum Episcopatu Chærtapensi exutus fuis-
set in Concilio Seleuciae celebrato, postea ab Eu-
nomianis Episcopus Palæstinae est ordinatus, ut
tradit idem Philostorgius. De Leontio Tripo-
litano multa hæc apud Philostorgium.

καθεύοντες καὶ παρῶν. In eius locum sub-
stitutus est Philippus quidam presbyter Scytho-
polititanus, ut testatur Epiphanius in hæresi Semi-
arianorum.

ἡμεῖς μαρτυρίας ἐγγυῶν. Scribendum est ἡμεῖς
μαρτυρίας. Sic vocant Græci libellos con-
testationis seu protestationis, qui apud acta de-
poni solebant. Exemplum huiusmodi libello-
rum habemus ad calcem Epistolæ Athanasii ad
solitarios. Cæterum duos contestationis libel-
los à Concilio oblatos puto; alterum Leonæ Co-
miti; alterum Lauricio Præsidi Isauriz.

In Caput XLI.

ὄνομα. De hoc ita scriptum est in ver-
teribus Fallis, quos sub Idatii nomine edidit Ja-
cobus Sirmondus: Εὐσεβίου & Hypατίου. His Con-
sulis primus processit Constantinopoli Præfe-
ctus urbis, nomine Honorati, die tertio Idus De-
cembriis. Quæ in Chronico Alexandrino Græco
translata leguntur in hunc modum: καὶ αὐτῶν τῶν ἡμε-
τέρων ἐν πρώτοις προσέλαθεν ἐν κωνσταντινουπόλει ἡ πόλις
ἡμεῖς ὄνοματι ὄνοματι ἀπὸ εἰδῶν σπημαρίων.
Ubi duplicem errorem notabit studiosus lector.
Primum, quod ἐν πρώτοις dixit auctor huius Chroni-
ci, cum προσέλαθεν dicere debuisset. Alterum, quod
Septembrem posuit pro Decembri.

πῶς ἀντιπαρῶν αὐτοῦ ἀρνήσαντες. Antequam
Constantius Imperator Præfectum urbis insti-
tuisset Constantinopoli, Europa Provincia, cu-
jus caput tunc erat CP. à Proconsule regebatur,
ut hoc loco testatur Socrates. De hoc Proconsule

loquitur Athanasius in Apologetico de fuga sua non procul ab initio, ubi sit Imperatorem Constantium scripsisse litteras ad Donatum Proconsulem contra Olympium Episcopum Thraciæ. In Epistola quoque Imperatoris Constantii, quam scripsit ad Senatum & populum Constantinopolitanum de laudibus Themistii, mentio fit hujus Proconsulis. Sic enim scribitur ad calcem epistolæ: *Oblata est epistola pro Themistio clarissimo Philosopho, lelague in senatu Kalend. Septemb. Coss. Arbitione & Lolliano. Legit autem Justinus clariss. Proconsul.*

Ἄδελφαις καὶ δέξαι τὴν πλὴν ἡμῶν, &c. Hunc locum Musculus ita vertit: *Acaciani vero illos prævenerant, & coram Imperatore accusaverant, illumque de eo instruxerant, quod fides ab illis exposita recipienda non esset.* Eundem sentum in interpretatione sua secutus est Christophorsonus. Potest tamen hic locus aliter verti, in hunc scilicet modum: *Acaciani vero cum illos prævenerant, calumniati sunt apud Principem, docentes non admitti ab illis fidem, quam ipsi exposuissent.* Id est fidei formulam, quæ præfixos habebat Consules.

οἱ δὲ τῶν ἐπισημοῦν τὰ ἔργα. Supple *λεωτεριάζει ὑποκρίσθαι.* Quod cum non animadvertissent interpretes totum hunc locum perperam acceperunt. Quid essent τὰ ἔργα, jam pridem monui in annotationibus ad Ammianum Marcellinum: corpora scilicet Officialium sive Apparitorum, qui Præsidibus & Provinciarum Reſtoribus apparebant. Horum munus erat tributa à provincialibus exigere, & sententias Præsidum executioni mandare. Porro quemadmodum ii, qui armatæ militiæ nomen dederant, sacramento militari adstricti tenebantur, nec plenam habebant libertatem, sed quadam servitute nexi erant donec missionem consecuti essent, ut docet Suidas in *Ἰστορίαις*: Sic Officiales isti, qui urbanam militiam sequebantur, erant quasi conditionales, & militiæ suæ functionibus obnoxii: eorumque prædia, perinde ac Decurionum, oneribus illis tenebantur obstricta, ut patet ex codice Theodosiano.

τὸν ἀειδόμενον πεντηκοντα. In Chronico Alexandrino septuaginta duo Episcopi Synodo Constantinopolitana interfuisse dicuntur anno Christi 360.

Page 154. καὶ γὰρ οὐκ ἐστὶν ὑπόστασις. Apud Athanasium in libro de Synodis pag. 906. scriptum est: καὶ γὰρ οὐκ ἐστὶν ὑπόστασις, &c. Et Latinus interpretes ita vertit: *Imò ne ὑπόστασις quidem sive subsistentia de Patre, Filio, & Spiritu sancto nominari debet.* Quod confirmat Athanasius in eodem libro pag. 905. locum ipsum mox adducebimus.

καὶ εἰ τις τινὲς ἰδὲν ἑαυτοῦ. Scribendum est proculdubio καὶ εἰ τις ἀνὴρ ἑαυτοῦ γέννησθαι, licet apud Athanasium eadem, quæ in nostris codicibus habetur scriptura.

In Caput XLII.

Σατάλαν τῆς μακεδονίας. Satala oppidum fuit *Page 155.* Armeniæ, cujus crebra occurrit mentio apud ve-

A teres. In Macedonia vero, nulla hujus nominis civitas ab antiquis memorata invenitur. Quare ἀρμενίας hic scribendum puto, pro μακεδονίας.

In Caput XLIII.

Ὅντε αἰς δόξαζον. Malim scribere εἰς. *ἐν τῇ κατὰ χριστιανισμὸν.* Pro Cæsarea, *Page 156.* Sozomenus Neocæsaream dicit.

καὶ εἰς τὴν. Codex Leonis Allatii scriptum habet καὶ εἰς τὸτο, quod magis placet.

καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς πρῶμινες. Non probō versionem Musculi & Christophorsoni, qui hunc locum ita verterunt: *Et illis, qui Ecclesiis aver-*

fabantur, domi communicare persuaserat. Ego vero hæc cum prioribus connectenda esse censeo. Non enim dixit Socrates καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐκπεποιμένους, ut hæc intelligantur de omnibus iis, qui averfabantur Ecclesiis. Jungenda sunt igitur cum superioribus, & capienda de illis, qui Eustathii iussu, sese ab uxorum consortio separaverant. His suadebat Eustathius, ut Ecclesiarum consortia refugerent, nec cum reliquis fidelibus communicarent, sed tanquam puri atque integri, seorsum domi sacra mysteria participarent. De hoc Eustathio vide, quæ scribit Epiphanius in hæresi Aërianorum, & Basilii in Epistolis.

Ὅν μὲν ἐν ὑπερον ἰστέον. Non assentior Soerati, qui Synodum Gangrensem, in qua damnatus est Eustathius, recentiore facit Seleucienſi & Constantinopolitana Synodo. Rectius Sozomenus in libro 4. cap. 24. Gangrensem Synodum vetustiore facit Antiochenſi Concilio, quod in Eocæniis celebratum est anno Christi 341. Baronius quidem in Annalibus Ecclesiasticis, ad annum Christi 361 Gangrensem Synodum confert in tempora Constantini Magni. Sed refellit eum Socrates atque Sozomenus. Nam Socrates quidem recentiorem illam facit Seleucienſi & Constantinopolitana Synodo. Sozomenus vero eam collocat post depositionem Eustathii, factam ab Eusebio Constantinopolitano Episcopo. Atqui Eusebius Constantinopolitanam sedem invasit Principatu Constantii, ut inter omnes constat. Denique Basilii in epistola 74. quam scripsit ad Occidentales contra Eustathium, Sebastenum, Gangrenſis Concilii nullam mentionem facit. Ex quo manifeste colligitur, tunc cum Basilii eam epistolam conscriberet, scripsit autem sub Valente, nondum celebratum fuisse Gangrenſe Concilium, in quo damnatus est Eustathius. Dicit fortasse aliquis, id, quod à Baronio dictum est, Eustathium illum, qui in Gangrenſi Synodo condemnatus est, diversum esse ab Eustathio Sebasteno. Verum hoc gratis dicitur, nec ullius auctoris testimonio nititur.

εἰς τὴν αἰμίαν. Hunc locum ita vertit Epiphanius Scholasticus: *Quo facto, lectam fidem*

Arimini cum augmento, quod ipsi in Constantinopolitana urbe adjece- rant, unquamque miserunt. Eundem sentum secutus est in versione sua Christophorsonus. Ego verò hæc verba εἰς τὴν αἰμίαν, referenda esse censeo ad id, quod se-

quitur ἱερατέσσαν. Idque dilerte confirmat Athanasius in libro de Synodis pag. 905. Ἐν γὰρ πάντες ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ, ἀπελθόντες πρὸς τὴν κωνσταντινούπολιν, ὡς ἀπὸρ μέγα γόντες, ἠμαξάν στυγίους ἔθους, καὶ προσθῆναι τὸ εἶδος τῆς, ὡς μετὰ ὑπέσασιν λέγει ἐπὶ πατρὸς, καὶ ἡμῶν ἐπιπέματα, διημίψαντο ἀοτὰ τοῖς ἐν ἀεμίῳ &c. quem Athanasii locum describere hic videtur Socrates.

ἢ μεγαλιεκκλησία ἀναμνήσθη. Hunc locum ex manuscriptis codicibus Florentino & Sfortiano supplevi atque emendavi. De hujus Ecclesie dedicatione ita scriptum est in Fastis Idatii: *Constantio decimo & Juliano tertio. His Coss. dedicatum est Constantinopoli Dominicum, die 15. Kal. Martium.* Ceterum in Chronico ait, hanc secundam fuisse dedicationem hujus Ecclesie. Primum enim dedicatam fuisse dicit ab Eusebio Episcopo Constantinopoleos. Sed cum postea corruisset, denuo instauratam à Constantio Augusto, & ab Eudoxio consecratam. Vide omnino Chronicon Alexandrinum, in quo multa habentur de hac dedicatione non vulgaria.

τὸ τοῦ μὲν ἢ τοῦ αὐτοῦ. Alterutra vox deleanda est ut superflua. In codice Leonis Allatii scriptum inveniri τὸ τοῦ μὲν ἢ τοῦ αὐτοῦ τὸ τέλος.

In Caput XLIV.

Ἐκ Βεροῖαν τῆς οὐσίας μελίτιον. Meletium à Sebastia Armenie ad Episcopatum Berceæ translatum fuisse, ægre admodum crediderim. Sozomenus enim ac Theodorus, & ante illos Hieronymus, illum à Sebastia Armenie ad sedem Antiochenam translatum esse dicunt nullà Episcopatus Berceensis mentione factà. Id tantum dicit Theodorus, Meletium cum ad Sebastensem Episcopatum promotus fuisset, animadversâ subditorum contumaciâ, inde aliò secessisse. Tunc igitur Berceam Syrie se recepit, ut conjicio, sed Episcopatum Berceensem nequaquam administravit. Hunc Socratis errorem vidit etiam Baronius ad annum Christi 360. Quem quidem ille sic emendat, ut Melitium à Berceâ Sebastiam, non à Sebastia Berceam translatum esse dicat. Quod tamen verum non puto, cum nec Theodorus, nec Sozomenus id de Meletio dixerint.

Pag. 158. τοῖς ἀκραταῖς προσήκον. Scribendum videtur ἀπείκον, vel ἀπροσῆκον. Porro nomen Meletii, tum hic, tum alibi, diversimode scriptum reperias. Per ἰ tamen scribi malim. Hanc enim scripturam confirmat Gregorius Nazianzenus in Carmine Jambico de vita sua, ubi illum μέλιτ ἐπιτάμιον vocat.

In Caput XLV.

Παρασίμῳ ὀνόματι. Hunc locum non intellexerunt interpretes. Qui tamen ex Harpocratonis Lexico discere poterant, παρασίμων significare adulterinum, metaphora sumptâ à moneta, quæ fallam habet notam. Ὀμοίσιον ergo, sic enim scribendum est ex manuscriptis eo-

dicibus Florentino & Sfortiano: adulterinum nomen vocat Socrates, eo quod corruptum sit & adulteratum pro ὀμοίσιον, quod verè ac sinceræ fidei nomen est. Porro Acaciani tam ὀμοίσιον, quam ὀμοίσιον rejiciebant: ὀμοίσιον duntaxat retinentes; vocabulum autem ὀμοίσιον penitus aspernantes.

τὸ πρότερον ἦδη. Hic locus pravâ verborum transpositione corruptus est, quem tamen levi negotio ita corrigo: φανερὸς τὸ ὀμοίσιον ἰσομοίσιον ἦδη, τὸ πρότερον μὲν ἐκπεσαν ἄντις αὐτὸ. Postet etiam & fortasse rectius ita scribi ἦδη μὲν φανερὸς τὸ ὀμοίσιον ἰσομοίσιον, τὸ πρότερον καὶ &c. Nec dubito quin Socrates ita scripserit. Et Christophorus quidem ac Musculus sensum hujus loci minime assecuti sunt. Epiphanius autem Scholasticus recte averterat: *Quicumque enim in Seleuceno Concilio Acacium declinaverunt, apertè verbum similitis substantie, sancierunt: Ceterum hoc non manifestò judicio declarasset.* Epiphanius igitur in suo codice scriptum invenerat ἦδη γδ, quod non displicet.

ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ. In codice Leonis Allatii scriptum est ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ. ἀνομοίσιον καὶ ἐκκοῦτοι. Hæsit hæc Socrates ex Athanasii libro de Synodis Arimini & Seleucie. Sic enim ibi scribit Athanasius pagina 906. & 907. *Ἐν γὰρ τῷ ποταμῷ ἀναθίσσεται τῆς ἁλασσομαίας ἀπάν, ἀνομοίσιον καὶ ἴσασιν ἐκκοῦσσαν, ἔχοντες καὶ τῷ ἐκκοῦσσαν ἐπινομίας &c.*

καὶ ὁ ἴδιος ἐκ τῷ ὀμοί. In codice Leonis Allatii deest præpositio, optime meo quidem judicio.

ἰτι κέραι. Primam vocem delevi, locutus autem auctoritate codicis Allatiani.

ἰρήνιον. In codice Leonis Allatii ἰρήνιον dicitur, totusque locus ita concipitur: ἐν τῷ ἰεροσόλυμοις κεραιῶν καὶ αὐτῶν ἐκκοῦσσαν, ὡς ἐκκοῦσσαν λαμβάνει τῷ ἰεροσόλυμῳ ἐκκοῦσσαν ἰρήνιον. μετ' ἐκκοῦσσαν ἰρήνιον. ἰρήνιον ἢ τῷ ἰδέσσαν. Hieronymus autem in Chronico Irenium vocat. Sic enim habent optimi Codices, editio Joannis Miræi: *Maximus Hierosolymorum Episcopus mortuus. Post quem Ecclesiam Arians invadunt, id est Cyrillus, Eutychius, rursum Cyrillus, Irenius, tertio Cyrillus, Hilarius, quarto Cyrillus.* In Chronico Nicephori Constantinopolitani Aclenius dicitur, pessimè.

ἰράκλιον. Maximus Hierosolymorum Episcopus mortuus successorem sibi instituerat Heraclium. Sed Acacius Episcopus Cæsareæ, unâ cum aliis Arianis Episcopis, parvi habitâ ejus ordinatione, Cyrillum in locum Maximi defuncti substituerunt. Qui mox Heraclium ex Episcopali fastigio in presbyteri locum regradavit, ut scribit Hieronymus in Chronico.

In Caput XLVI.

ὄμοις τὸ ὄμοι. Rectius scriberetur ὄμοις ἢ ὄμοις ἢ ὄμοις. ὡς τῷ μόνῳ δὲ. Magis placet scriptura codicis Allatiani: ὡς τῷ μόνῳ δὲ ἢ ὄμοις ἢ ὄμοις φήσιν.

HENRICI VALESII ANNOTATIONES IN LIBRUM TERTIUM HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ SOCRATIS SCHOLASTICI.

In Caput Primum.

Pag. 164. Π Εὐεί τῶ ἐν δὲ κάρτω τῆ ἐξ ἡς μὲν ὡς. Idem scribitur in Fastis Idatii: Taurο & Florentia. His Consulibus diem functus Constantinus Aug. Mopsucrinas in finibus Cilicia Phœnicia Provincia 3. Non. Novemb. Et introiuit Julianus Aug. Constantinopolim die 3. Idus Decemb. Quod autem subdit Socrates Julianum in ea urbe Imperatorem nuncupatum fuisse, ita intelligendum est, non quasi tunc primum salutat⁹ fuerit Imperator. Diu quippe antea, superstite adhuc Constantio, Imperator nuncupatus fuerat in Galliis. Verum ubi Constantinopolim ingressus est, à Senatu populoque Constantinopolitano Augustus appellatus, Orientis Imperium suscepit.

Pag. 165. νικολῆς ὁ λακων. Ad hunc Nicoclem plures exstant Libanii Epistolæ, nominatim septima libri quarti, in qua Libanius excusat insolentiam cuiusdam ex urbe Antiochia, qui illum probris affecerat; atque inter cætera, peccatum unius civis non esse adscribendum uniuersæ civitati. Nam in urbe, quæ centum quinquaginta millia civium habeat, mirandum non esse, si unus malus civis reperitur: cum nec in tua Sparta, quæ tamen Lycurgum habet Legislatorem, omnes pariter sint boni ac generosi.

ὡς τῆ κατ' αὐτὸν γραφίτῃ λόγῳ. Hæc Libanii oratio adversus pædagogos hodie non existat, quod quidem sciam.

ὡς τῆ βυζάντιο ὁ ἐν κλείδῳ πατὴρ. Maximus Epitoretus seu Byzantius Philolophus memoratur à Suida, qui de insolubilibus quæstionibus & de numeris, & Commentarium in Aristotelem scripserat ad Julianum Imperatorem discipulum suum. Quod si ita est, duos Maximos præceptores in Philosophia habuit Julianus, alterum Epitoretum seu Byzantium: alterum Ephesium. Maximi autem Ephesii elogium existat apud Libanum in epistola 41. libri 5. καὶ φιλοσοφίας ἡ ἐδέξασθαι μὲν τῆ φιλοσοφίας αὐτῶσαντῶ τὴ ἡλικίᾳ, καὶ ἰσχυρῶ τῆ τολύτῃ. καὶ ἡνθουμῶν τῆ βασιλείας ἐμὲ δὲ αὐτῆ. In

A Florentino codice legitur ἐμὲ καλὸν τῶ αὐτῆ, quod magis placet.

τὰς ἀκοὰς τῆ κρατῶντῶ ἐλάνθανν. Addenda est particula negativa ex Nicephoro & Epiphanio Scholastico, scribendumque ἡ ἐλάνθανν. Quomodo etiam legit Christophorus.

ὡς ἡδὲ χησμον. Lego χησμοι. Quomodo etiam legisse videtur Epiphanius, sic enim vertit: Cum nihil profuissent contra tyrannum.

ἐρίαντῶ ἀφ' ἰντᾶς πόλεως κομμῶν. Epiphanius Scholasticus coronam lauream interpretatur, quibus civitates exornari solebant. Sane & provincia Imperii Romani hoc habitu pingi consueverant, coronas quasdam turritas capite gestantes, ut videre est in notitia Imperii Romani. Suspiciari tamen quis possit, hoc loco scribendum esse: ἀφ' ἰντᾶς πόλεως τῆς βασιλείας κομμῶν.

ποιήσῃ τὰς ἀφορμαί. Epiphanius Scholasticus vertit: Intestinum bellum contra Constantium quaesita occasione parabat. Neque aliter Christophorus, quasi legeretur ποιεῖσθαι. Posset tamen quis aliter hæc verba interpretari, hoc scilicet modo, expeditione suscepta.

δικεῖν ἢ τῆ φιλοσοφίας πτωδῆ. Verbum διακείνῃ hoc loco idem valet, quod perfici & adimpleri. Recte igitur Epiphanius Scholasticus hunc locum ita vertit: Non enim sine multo sanguine studium ejus Philosophi poterat adimpleri. Posset etiam non incommode verti, dissipari, seu duci.

Nam quod Musculus vertit, declarari, & Christophorus, internosci, meo quidem iudicio absurdum est. Nicephorus vero in lib. 10. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 2. hunc Socratis locum ita interpolavit: καὶ γὰρ ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῆς εἰμασθαι δικεῖν τὸ τῆς ἐκείνου φιλοσοφίας ἀπτεῖλον. Quæ Langus sic interpretatur: Et quantum in ipso studium erat, sanguine suo de exuberanti philosophia ejus iudicium factum fuisse.

καὶ τῆς αρωτοτύπῃ τὴ τὰς ἀρπαγᾶς. Hujusmodi vitium non viderunt interpretes. Nam Christophorus ita vertit, contraque notabiles Eusebii rapinas. Quasi τὰς αρωτοτύπῃ legeretur, quod prorsus esset insullum. In codice quidem Florentino hic locus ita legitur: καὶ τὰς αρωτοτύπῃς ἰουστῆν τὴ τὰς ἀρπαγᾶς, &c. In Sfortiano vero ἰουστῆν ἢ &c. Mihi non dubium est quin

Pag. 166

Pag. 167

Pag. 168

Socrates ita scripserit. ἐπισημασίων τῶν ἀρχιδιώντων ἐπὶ τῶν κελυστῶν &c. Est autem ἀρχιδιώντων

Expungenda est ultima particula, ut pote superflua, & ab oscitante librario perpetram repetita.

Pag. 169 ἡ δημοσία τῶν ἡγετῶν δρόμον. Publicum cursum à Juliano recte ordinatum fuisse fatetur etiam Gregorius Nazianzenus in priore Invectiva ad versus Julianum. Nam Constantius Augustus eum magnopere imminuerat. concessio passim ejus usu Episcopis, ut ad Synodos ab ipso convocatas accederent. Quidam autem in ea re constitutum fuerit à Juliano, difficile est dicere. Ex Socratis tamen verbis conijcere possumus, vehicularem cursum, qui etiam clularis dicebatur, ab illo sublatum fuisse; solum vero relictum ad usus publicos equorum cursum. De publico cursu multa Joannes Lydus scripserat in libro de mensibus, cujus locum hic adscribere non pigebit. πάντων σχεδὸν ἐναλλαγέντων. διέκειτο τὸ τῶν λεγομένων μαγίστρου φρόντισμα. ἐπεὶ δὲ ὡ ἀπὸ τάξιν τις πεινθήκοιτο ἡ ἀειθροῦ ἀνδρῶν, οἱ φρουμηναί τὰ εὖ καλεούμενοι προσήκουσαν, δὶον σπῆλαι καὶ αἰεττοί καὶ οἱ μὴ σπῆλαι τῆς ἐυδωλίας ἢ ἐν τῷ παλατίῳ ἀντιτίθησθαι οἱ δὲ αἰεττοί ἠγύουσι ἡ δημοσίῳ δρόμου. κλαυδάροι δὲ ὀχηματικοὶ κλαυδοῦ δὲ οὐκ ἀκακα καλῶσιν βέλτε ἔχει δὲ καὶ βερμαθαυσι ἐστὶ καὶ νῦν λιγυτῶν βερμαθῶν ἢ τῶν οἰκῶν ἢ δὲ καὶ τὸ ὑποζυγίου ἱππων, ὅτι ἐστὶν ἕκαστος τὸ ὄχημα. ὅθεν καὶ δασύνουσι χράσαντες τὸ βασιδᾶς ἐνομα ἐκ τῶν βασιδῶν ὀχηματικῶν παραγόμενον οἱ γὰρ βερμαθῶν τὴν βασιδᾶς ἐκ τὸν λίγοντις ἐφόδρα πηλασσοῦ τὸ γὰρ μαγείρευσι. Malim scribere τὸ μίνεσι, vel τὸ μέγχι.

In Capite 11.

Pag. 170 καὶ οὗτος ἰδέας θανάτου. In codice Sfortiano legitur ἀνάσης ἠβηλωθε, sed Florentinus nihil mutat.

In Capite 111.

Pag. 171 Ἐθάνη ὅ ἡρώριον. In codice Florentino scriptum inveni, καὶ φαίνου ὅ ἡρώριον &c. quam scripturam magis probe. Ceterum de causis odii Alexandrinorum adversus Georgium, consulendus est Ammianus Marcellinus in libro 22. Et Epiphanius in hæresi 76. quæ est Anomæorum.

εἶτα τῆς ὀμῆς ἀνασεύλασι. In optimis codicibus Florentino & Sfortiano scriptum est ἀνασεύλασι. Quare non dubito, quin totus hic locus ita restituendus sit: αἷτα τῆς ὀμῆς ἀνασεύλασι, τοῖς ἀσπυροῦσι βιβλίου μόνις καλῶς, ὕστερον ἐπιγράγηται πῶ ὄχρον μίαν. Id est: Deinde represse impetu, in qua subito à vobis recte consulta erant, iniquum postea facinus subjecistis, quam lectionem confirmat Nicephorus.

ὁ βασιλεύς τῆς ἀργυρίας. Artemium Ducem Ægypti intelligit, ut jam pridem notavi ad librum 22. Ammiani Marcellini. Conjecturam nostram confirmat codex Florentinus & Nicephorus, in quibus diserte scriptum legitur ὁ στρατηγὸς τῆς

ἀργυρίας. Hujus martyrium existat apud Simeonem Metaphrasten, in quo multa continentur, quæ Historiam illorum temporum valde illustrant.

οἱ ματειώτεροι. In editione operum Juliani & apud Nicephorum hic locus ita legitur ac distinguatur: ἑαυτὸν παρφυλάκτην οἱ ματειώτεροι ὑμῖν καὶ πολιτικώτερον, ἀλλὰ μὴ τυραννικώτερον εἶωθιν προσφερέτω. Porro cum is Juliani locus à quatuor interpretibus in Latinum sermonem conversus sit, unius Langi versionem cæteris anteponendam censo. Ea sic habet: Quis melius sibi ipsis consiliasset si moderate vobiscum & civiliter, nec tam tyrannice ab initio egisset. Eundem fere sensum in interpretatione mea secutus sum. At in Christophorsoni versione primum illud reprehensionem meretur, quod vocem ὄχρον, contra fidem omnium librorum. Deinde quod Artemium Ducem Ægypti excusat, perinde quasi ille civiliter ac moderate se gessisset initio administrationis suæ. Quod quidem absurdissimum esset, si Julianus eum excusaret, quem quasi noxium occidi jusserat. Si quis igitur versionem nostram sequi maluerit, unica tantum particula supplicanda est hoc modo: ἴσως ὅ ἡρώριον μάλλον, & cætera ut supra. Petavius vero in notis ad Epistolam illam Juliani, ex scriptis codicibus aliam profert emendationem hujusmodi: ἐαυτὸν παρφυλάκτην &c.

ἑὺ ματῶν ἀπὸ τοῦ ἐπίσημα. Magis placet lectio, quam in codice Florentino & apud Nicephorum invenitur μικρῶν ἀπὸ τοῦ ἐπίσημα. καὶ φυλάττης. In epistolis Juliani Casaris legitur καὶ φυλάττης. Quam scripturam secutus est Langus interpres Nicephori, ita ut particula negativa subaudiatur ἀπὸ κοινῶν. καὶ ἂν ὑμᾶς ἐροῖτε. Scribendum est καὶ ἂν ὑμᾶς ἐροῖτε.

ἀπὸ τῶν ἀπαιτησίων ἡμῶν καὶ ἐμῶν ὀμῶν. Reftius apud Nicephorum legitur τῶν θεῶν καὶ ἐμῶν καὶ ἐμῶν ὀμῶν. Julianum enim intelligit ex Præfecto Ægypti, de quo multa scribit Ammianus Marcellinus. In epistolis Juliani utraque lectio habetur hoc modo: εἰ καὶ τῶν ἀπαιτησίων ἡμῶν καὶ ἐμῶν ὀμῶν ὀμῶν. Verum hæc scriptura ferri non potest: cur enim hoc loco Julianus avum suum commemoraret? Certe Sozomenus scripturam Nicephori confirmat. Sic enim habet in cap. 7. lib. 5. καὶ τὴν τιμωρίαν συλλαμβάνουσαι, αἱ δὲ Φησι τῶν ἀπὸ τῶν ἀπαιτησίων ἀπὸ τῶν πολλῶν, καὶ ἀλλήλων τὸν διαιστω, καὶ ἐκλιανόν τὸν αὐτὸν θεῶν, ὅς ἀπὸ τῶν ἀπαιτησίων καὶ τῶν ἀλλήλων εἰς ἀνασεύλασιν αὐτῶν ἤρξεν &c.

ἡμῶν ἰσην τέλμημα. In optimis codicibus Florentino & Sfortiano & apud Nicephorum legitur ἡμῶν ἀπὸ τοῦ ἐπίσημα. In vulgatis autem editionibus Juliani scriptum est ἰσην τέλμημα. Quare non dubito, quin scribendum sit hoc loco ἡμῶν ἀπὸ τοῦ ἐπίσημα.

ἐπὶ τῆς ἐγγυρίας δαίνοντι. Proculdubio scribendum est ἐπὶ ταυῶν ὄντι, τῆς ἐγγυρίας δαίνοντι &c. Quod miror ab interpretibus animadvertit non fuisse. In editione operum Juliani legitur ἐπὶ τῆς ἐγγυρίας ὄντι ἔργον. Paulo ante ubi litus fueram monere scribendum esse ὄντι ἐστὶν ὡς ut legitur apud Julianum & Nicephorum.

ἄρα ἐλάττω τοῖς ἰουδαίοις. Scribendum omnino est ἄρα ἐλάττω, ut habet Nicephorus. Id est, *proprium civibus iudeis Alexandrinis*. De hac clausula, quæ Imperatoris edictis apponi solebat; multa observavi in annotationibus Eusebianis, quæ hic repetere superfluum duxi.

In Caput V.

Συμβεβῶσι ἰουδαίοις. Non soli Eusebius ac Lucifer, de reparando Ecclesiarum statu, & de stabilenda fidei regula consilium iocierunt; sed alii præterea Episcopi, qui Juliani Imperatoris edicto tunc ab exilio revocati sunt: Hilarius scilicet, Asterius & reliqui, ut recte notat Theodoritus in libro 3. cap. 4. Qui zelo Catholicæ fidei succensî, hæreticos & schismaticos ad veritatis tramitem reducere, & ad pristinam concordiam revocare instituerunt. Quod ergo Baronius ait, Eusebium ac Luciferum legatos Apostolicæ sedis creatos esse à Liberio ad reparandum Ecclesiæ statum, id verum esse non potest. Idem enim dicendum esset de Hilario ac reliquis. Adde, quod Rufinus hoc diserte refellit. Scribit enim legationem hanc Eusebio & Asterio injunctam esse ab Alexandrina Synodò.

Λύσις τῶν ἐν διακονίᾳ. Sumpsit hæc Socrates ex Rufino, qui in libro 10. Historiæ Ecclesiasticæ capite 27. ita scribit: *Lucifer autem cum exoraretur ab Eusebio, ut ad videndum Athanasium Alexandriam pergerent, communicque tractati cum his, qui supersuerant sacerdotibus, de statu Ecclesiæ decernerent, presentiam sui abnegantes. Legatum pro se Diaconum suum misit.* Ex epistola tamen synodica, quam Athanasius scripsit nomine Synodi Alexandrinæ ad Catholicos Episcopos, qui erant in urbe Antiochia, discimus Luciferum duos Diaconos suos, Herennium & Agapetum, misisse ad Synodum Alexandrinam, cum Paulinus jam ordinatus esset Episcopus Antiochiæ. Nam & Legati ipsius Paulini huic Synodò intertulerunt, & Synodicæ Athanasii epistolæ subscripserunt. Sic enim hæc gesta sunt. Statim post profectiorem Eusebii ad Synodum Alexandrinam, Lucifer unâ cum Episcopis Cymatio & Anatolio, quorum alter Palti, alter Berceæ erat Episcopus, Paulinum Antiochiæ creavit Episcopum. Qui mox ordinatus Legatos suos Maximum & Calemerum, ad Alexandrinam Synodum direxit. Apollinaris quoque Laodicenus Episcopus, qui sectam propriam & Episcopum factionis suæ habebat Antiochiæ, Legatos suos eodem misit. Episcopi igitur Egyptii, qui Alexandriæ congregati erant, cum Eusebio & Asterio & Legatos Luciferi, à Lucifero, Cymatio & Anatolio missos audiissent, Legatos item à Paulino & Apollinare missos suscepissent, singuli ad suas sedes recesserunt, mandaruntque Athanasio & aliquot aliis Episcopis, qui Alexandriæ remanserant, ut epistolam ad Episcopos Antiochiæ congregatos scriberent, de recipiendis in communionem hæ-

reticis ac schismaticis, qualiter in eo negotio se gerere deberent. Horum mandato obsecutus Athanasius, scripsit Epistolam ad Episcopos Antiochiæ collectos, Luciferum scilicet, Eusebium & Asterium; (hi enim jam ab Alexandrina Synodo redierant.) Cymatio & Anatolio. Exstat hæc Epistola inter opera Athanasii, quam Baronius quidem Synodicam esse Synodi Alexandrinæ existimavit. Apparet tamen ex electione ipsius Epistolæ, non ab ipsa Synodò, sed ab Athanasio eam scriptam esse, nec ad omnes Episcopos, sed ad Antiochenos peculiariter datam. Quod quidem colligere est, tum ex inscriptione ipsa, tum ex textu totius epistolæ. De solius enim Antiochenis Ecclesiæ rebus illic agitur, ut præter cætera docet hic locus: πάντας τῶν ἐν τῇ βυλομένην ἐπιπέμψατο πρὸς ἡμᾶς, μάλιστα τὸς ἐν τῇ παλαιᾷ σωμαχομένους, καὶ τῶς ἀπὸ τῆς ἀρεκαίνης προσκαλίσσασθε παρ' ἑαυτοῖς. Quem locum ita vertit interpretes: *Omnes igitur, qui vobiscum pacifice agere volunt, imprimis autem illos, qui in veteris Ecclesiæ communionem fuerunt, deinde quæ ab Ariani redierunt, elicite ad vos &c.* Atquæ Athanasius non dicit, τῶς ἐν τῇ παλαιᾷ ἐκκλησίᾳ σωμαχοθέντας; sed ἐν τῇ παλαιᾷ σωμαχομένους. Quare ita vertendus erat hic locus. *Omnes igitur, qui pacem nobiscum servare volunt, imprimis autem eos, qui in veteri urbe collectas agunt, & eos, qui ab Ariani veniunt, ad vos elicite.* Intelligit Athanasius eos, qui Meletio Antiocheni Episcopo adhærebant. Hi enim ab Eustathianis segregati, in Palæa, id est in veteri urbe, collectas agebant, ut testatur Theodoritus in libro 2. capite 31; & in libro 3. capite 4. De iisdem loquitur Athanasius in dicta epistola: ἐπειδὴ δὲ σωμαχομένη τοῖς βυλομένοις σωμαχομένη, πᾶσι τῶν ἱερατικῶν ἢ τοῖς ἐν τῇ παλαιᾷ σωμαχομένοις. Et paulo post: καὶ μηδὲν ἄλλον ἔτι, καθὰ προσέπομεν, μήτε τῶς ἐν τῇ παλαιᾷ σωμαχομένους ἀπατεῖσθαι παρ' ἑμῶν; μήτε τῶς πρὸς παλῆγον &c. Ubi vides eos, qui in Palæa collectas agebant, distingui ab abscellis Paulini, id est ab Eustathianis. Ex horum enim numero erat Paulinus. Illi ergo, qui in Palæa conventus agebant, alii esse non possunt, quàm fautores Meletii, quos præcipue commendat Athanasius.

In Caput VII.

ἃς ἐμολογῶμεν αὐτοῖς. Ultima vox delenda esse mihi videtur, utpote ex superiore linea ab oscitante librario repetita. Nicephorus tamen in libro decimo cap. 14. hunc Socratis locum describens, pro ἐμολογῶμεν posuit ἐμολογῶν, seu quod in exemplari suo ita legerat, seu quod vocem ἐμολογῶμεν ita interpretandam censebat.

ἢ δὲ κρείττον φιλὰδελφίας. Cyrillum quoque vocat Nicephorus in loco superius indicato. Verum nos ex optimis codicibus Florentino & Sfortiano βήρυλλον restituvimus. Emendationem nostram confirmat Epiphanius Scho-

lacticus, qui hunc locum ita vertit: *Nec non per Beryllum Philadelphiæ Episcopum in Arabia constituta, facta Synodus scribens ad eundem Beryllum hac ipsa contradicit.* Beryllus non Philadelphiæ, ut ait Socrates, sed Bostrotum in Arabia fuit Episcopus, qui Christum ante incarnationem Deum fuisse negabat, ut docet Eusebius in libro sexto Historiæ Ecclesiasticæ cap. 31. Adhujus errorem refellendum Synodus in Arabia congregata est, ad quam evocatus Origenes, Berylli hæresin confutavit, ut ibidem testatur Eusebius. De hac heresi Berylli intelligendus est Origenis locus, in Commentariis Epistolæ ad Titum, qui sic habet: *Sed & eos, qui hominem dicunt Dominum Jesum præcognitum & prædestinatum, qui ante adventum carnalem substantialiter & proprie non existerit, sed quod homo natus Patris solum in se habuerit Deitatem, ne ipsos quidem sine periculo Ecclesiæ sociari.* Habetur hic locus in Apologetico Pamphili pro Origene. Meminit etiam Gennadius in libro de Dogmatibus Ecclesiasticis cap. 4. *Neque sic est natus ex Virgine, ut & Divinitatis initium homo nascendo acceperit, quasi antequam nasceretur ex Virgine. Deus non fuerit, sicut Artemon & Beryllus & Marcellus docuerunt.*

ἡ τρεῖς τὰ τὰ ζήτησι. Transposita hic sunt vocabula, quæ sic restituit: *τὸν τρεῖς τὰ τὰ ζήτησι καὶ λόγῳ ἡξίωσι.*

καὶ ἐν θεῷ δεῖν ἵσθαι. A & Synodi Alexandrinæ hodie quidem non exstant, verum ex Epistola synodica, quam nomine ejus Concilii scripsit Athanasius, & ex eo ipso, quod magnus Athanasius huic Synodo interfuit, satis apparet falsum esse, quod hic ait Socrates. Quod enim ad synodicam attinet Epistolam, nusquam in ea legitur, nomina illa substantiæ & hypostasis usurpanda non esse, quoties de Deo loquimur. Nec Athanasius in sua Synodo id decerni unquam passus esset, quod fidei Nicænæ manifeste refragatur. Quippe vox substantiæ in symbolo fidei Nicænæ posita cernitur. Imposuisse videntur Socrati hæc verba, quæ leguntur in Epistola synodica: *πάντες τε τῆς Θεοῦ χάριτι, καὶ μὴ τὰς τοιαύτας ἱερομεινίας ἐμοῦ συντίθειν τῆς τοιαύτων λέξεων, βιλτήρια καὶ ἀκελεῖς ἴσαν ἢ τὸν ἐν νικαίᾳ πᾶσι πατέρων ὁμολογηθεῖσαν πίστιν, καὶ τῆς λοιποῦ τοῦ ταύτης ἀρκείου μαθόντες καὶ χριστιανισμοῦ.* Omnes denique post istarum vocum interpretationem, Dei gratiâ, communi consensu approbavunt, meliorem & exactiorem esse eam fidem, quæ Nicæa à Patribus exposita esset, & in posterum sufficere debere, ut ejus fidei vocabula potius usurpentur. Quibus verbis non damnantur voces illæ *νοῦσα* & *ὑπόστασις*: sed id tantum asseritur, tutius esse uti vocabulis Synodi Nicænæ, quàm illis trium hypostasicon & unius hypostasis. De his enim duntaxat vocibus tunc agebatur, cum alii quidem tres hypostases dicerent in Trinitate, sectatores scilicet Meletii: alii vero, qui cum Paulino erant, unam hypostasin profiterentur. De substantia vero nulla tunc erat quæstio. Ultra-

A que enim pars unam esse substantiam in Trinitate asseverabat. Quomodo igitur stare potest, quod ait Socrates, decretum esse in Alexandrina Synodo, voces illas substantia & hypostasis in Deo usurpari non oportere. Fortasse etiam Sabinus, cujus collectionem diligenter legerat Socrates, eum in errorem induxit.

ἀλλ' ἕκαστον τῶν ὀνομάτων. In codice Florentino legitur *τῶν ὀνομαζομένων.* Vulgatam tamen scripturam tuctur Nicephorus. Sic enim hunc Socratis locum posuit: *ἀλλ' ἕκαστον τῶν ἐν τῇ τριάδι ἀπολαλακτικῶν ὀνομάτων ἐν ἰδίᾳ ὑπὲρ ἀπὸ βιολογίᾳ τοῦ τελεῖν διακρίθην.* Quæ doctus interpretes ita vertit: *Sed tribus usurpatis nominibus, res quæque in Trinitate tripliciter distincta peculiariter subsistentiâ sua intelligatur.* Verum hanc interpretationem probare non possum, quippe quæ à verbis auctoris nimium recedit. Turbavit scilicet Langum vox illa *τῶν ὀνομάτων*, nec immerito. Neque enim nomen ipsum Patris, aut Filii, aut Spiritus sancti *βιολογίᾳ*. Id est, Deus esse creditur ac prædicatur, sed res, quæ nominibus illis significantur. Quare præferenda est, meo quidem judicio, lectio codicis Florentini.

οἱ πᾶσι Μηνικῶ καὶ ἡλλοσι Ἰφίαν. Alterutrum hic supervacuum est. Et Nicephorus quidem cum hunc locum exscriberet, omisit *τὸν ἡλλοκῶν*. Epiphanius autem Scholasticus eam solum retinuit, rejeçtis duabus aliis, quæ sequuntur.

εἰρηναῖος ὁ ἱερογραμματικὸς. Irenæus Grammaticus fuit Alexandrinus, Heliodori metrici discipulus, qui Latino vocabulo Minucius Patricus dicebatur. Hic multos libros de Atticæ linguæ proprietate conscripserat. Nam *ἐπιπέων ὀνομάτων* tres scripsit libros, & totidem alios de Atticæ consuetudine in dictione & in prologis, qui per ordinem litterarum erant cont. xi: de Atticismo item librum unum, ut refert Suidas in Lexico.

ὡς εἰ τις λέγοι. Hunc locum aliter legit Nicephorus. Pro his enim, quæ citavimus, sic habet: *καὶ ἄλλο τὸν ἐν πιδῶ ἡξίωσι φισιν.* Epiphanius autem Scholasticus hunc locum ita vertit: *Apud Menandrum vero veluti fæces, quæ ex vino colliguntur in dolio, ὑπέσασιν, id est substantiam designare dicit. Ego vero alium esse sensum existimo horum verborum, ut scilicet Menander condimentum vocavit *ὑπέσασιν*, eo, quod subsidat in fundo patinæ: periude ac fax in dolio.*

ὡς ἐν δὲ ἐπὶ τῆς ἀγίας τριάδος. Nicephorus hunc Evagrii locum citans, vocem addidit hoc modo: *οἱ ἐν δὲ ἐπὶ &c.* Its ut post vocem *ἀγία* ponatur finalis distinctio. Certe in editione Roberti Stephani, post vocem *λαβῶν* subdistinctio duntaxat apposita est. Epiphanius tamen Scholasticus vulgatam lectionem tuctur, & post vocem *λαβῶν* finalem apponit distinctiōnem, quæ nos hic secuti sumus.

In Caput VIII.

Pag. 177. καὶ ἡμῶν ἰτυράνισσα. Sic etiam legitur in editionibus Athanasii pag. 705. Malim tamen scribere ἰτυρίσαν, quemadmodum legit Nicephorus. Nec aliter legit Epiphanius Scholasticus, ut ex versione ejus apparet. Sic enim vertit: Nec erubescites, in quibus primum contra nos mala sunt machinati.

Pag. 178 ἀποσελάσθη αὐτὸν ἀναρθεῖναι. Emendavi ἀποσελάσθη, ut legitur apud Nicephorum. In Athanasio tamen legitur: ὅτι ἀπίστευται αὐτὸν ἀναρθεῖναι, καὶ κερύσσεται μὲν ἑαυτὸν ἐν τῷ κοινῷ ἀλλοιοῦντι ᾧ, &c. Sed vulgatam lectionem tucur Epiphanius, nisi quod ἐν τῷ οἰκίαν videtur legisse.

Pag. 179 μάλλον ἢ καταρῶντες. In editione Athanasii legitur, μάλλον ἢ καὶ ἀκρόντες, ἐπεὶ μὴ βλεῖται, πῶς κατὰ τὴν ἰσχυραμίον ὁ δειλάσσει ἡμῶν, περιέκασσι &c. Quam scripturam secutus est Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit: Putas hac videntes. magis autem audientes, cum non videant, quomodo secundum quod scriptum est, non debeant igne comburi, &c. At Maculus & Christophorionus hæc verba κατὰ τὸ ἰσχυραμίον, jungunt cum βλεῖται, quasi Athanasius alludat ad illud Evangelii, ut videntes non videant. Quod non probro. Nam Ariani ista tunc videre non poterant, quæ diu ante ipsorum ætatem fuerant gesta. Vocem quoque περιέκασσι de igne æterno malim intelligere cum Lango, vel certe de igne cœlitus immisso. Denique verbum βλεῖται positum videtur pro μάλλον, vel pro ἀκρόντες.

ἀπὸ κατὰ τὴν βλασφημίαν μάλιστα αὐτῶν. Male hunc locum verterunt interpretes. Unum excipio Longum interpretem Nicephori, qui ita vertit: Qui semel blasphemare & maledictus eum incesse consilio instituerant. Arianos enim intelligit, qui Christum in circaturatam ordinæ reponabant.

In Caput IX.

Pag. 180 Κατὰ τὴν μὲν καὶ ἑαυτῶν. Scribendum est καὶ ἑαυτῶν, ut habetur in codice Florentino.

Pag. 181. ἢ ἑαυτῶν ἀπολογία. Vox ἀπολογία nullo modo hic convenit. Itaque Nicephorus ejus loco substitui has voces. ἢ ἰδίας πράξι. Ego vero scribendum puto ἢ ἰδίας πράξι, quemadmodum legit Epiphanius. Sic enim vertit: Erat enim confessionibus suis obstrictus. Rufinus autem in libro 1. pag. 30 id solum habet: Sed constringebatur Legati sui vinculo, qui in Concilio ipsius auctoritati subscripserat. Addit postea Rufinus de Lucifero: Si vero recepisset Alexandrini decreti Concilii, omne suum frustrandum videbat incipientem. Ego verò cur Lucifer Alexandrinæ Synodi decreta recusare debuerit, causam non video. Etenim Synodus Alexandrina ordinationem Paulini approbaverat, ut superius notavi ex epistola Synodica Athanasii. Cui epistolæ cum Eusebius quoque Vercellensis subscripserit, ipse etiam ordinationem Paulini à Lucifero factam comprobasse videri potest. Idem tamen post Alexandrinum Concilium, cum ve-

Antiochiam, animadverso Catholicorum dissidio neutri parti communicavit, ut testatus Rufinus: id est à Paulini & Meletii communione pariter abstinuit.

In Caput X.

Ἰλαξίς τι. Lego ἰλαξίς ᾧ.

Ἰλαξίς ᾧ σωστικῶς ἐκ διαφόρων ἐποικῶν τόποι. De his Macedonianorum Conciliabilis intelligendus est Basilii locus in epist. 72. ad Euzzenos: πῶς ἐπιπέσει ἡμῖν ἄλλο μὲν ἐν σελινοῖς, ἄλλο δὲ ἐν κωνσταντινουπόλει, καὶ ἄλλο ἐν ἑλλάδι, καὶ ἐν λαμψάκῳ ἄλλο, καὶ ἐν ἰσχυραμίον.

Pag. 182.

ἢ ἑαυτῶν ἀπολογία. Merito id objiciebatur Macedonianis, quod cum in formula fidei dissentirent ab Acacianis, & ab illis depositi essent in Synodo Seleuciensi & Constantinopolitana, nihilominus cum illis communicarent. Certe hoc nomine eos accusat Basilii in epistola 73. ad suos monachos. De his enim hæc intelligenda sunt illius verba: Qui enim erroris nos insimulant, conspiciunt deprehensi sunt hæreticorum favore parti. Qui nos propter aliena quadam scripta condemnant, si propriis confessionibus, quas scriptas nobis commendaverunt, contrarii inveniantur. Observare consuetudinem eorum, qui talia audent. Solent perpetuo ad prævalentem desistere partem, & imbecillibus amicis proculcatis colere potentes. Qui enim divulgatas illas epistolas contra Eudoxium istamque ipsius factionem scripserunt, & ad omnes fratrum conventus miserunt: consensitque sunt, ut communionem illorum, tanquam animarum pestem fugerent: & ob hanc causam prolatis de sua ipsorum depositione sententia non receperunt, eo, quod ab hæreticis lata essent, sicut nobis tum persuadebant; iidem nunc omnium oblitii, cum hæreticis illis conjuncti sunt, nec ullo pacto id negare possunt. Suum enim propositum aperte declaraverunt, dum Ancyra communionem eorum in adibus privatis amplexi sunt. Siquidem hoc pacto in commune ab illis suscepti sunt. Hæc Basilii verba de Eustathio & Macedonianis intelligenda sunt, qui Basilium insimulabant, quod olim cum Eudoxio communicasset, ut patet ex epistola 79. ad Eustathium.

ἢ ἑαυτῶν ἀπολογία. Hæc Socratis verba aliter cepit Nicephorus, hoc modo: τί δὴ ποτε τῶν τοῖς ἀκρίτοις διαφόροις, ἐμῶν καὶ τῶν ἄλλοις τῶν κοινῶν καὶ διεσπασμένων. Id est, Cur nunc dissentitis ab Acacianis, quibuscum antea confestim & communicastis. Nicephorus igitur verba illa ἀρχὴ τῶν cepisse videtur pro ἀρχὴ τῶν. Ego tamen hæc expositionem non probro, & ἐπινοεῖται positum puto à Socrate pro κοινῶν. Quod mirifice confirmat Basilii in epistola supra citata, & Epiphanius in hæresi Semiarianorum, ubi Semiarianos licet in plures factiones divisi essent, verbis tantum dissensisse dicit, re autem ipsa in unam sententiam conspirasse: adeo ut difficile esset assignare, in quo inter se dissiderent. Sed nunc re attentius examinata, sensum Nicephori veriorum puto. Ait enim Socrates Eleusium & Eustathium & reliquos

Macedonios hoc primum tempore, id est Principatu Juliani, propria seclæ corpus conflasse, & collectis Synodis fidem Antiochenæ Synodi comprobasse, & Acacium cum locis anathemate damnasse. Interrogatos autem à nonnullis, cur tamdiu post Seleuciensem Synodum cum Acacianis communicassent, quorum fidem repudiabant, ita respondisse per Sophronium; Occidentales quidem errabant, qui homouision asserbant: Orientales vero opinionem Aëtii sectantes, dissimilem confitebantur. Nos mediam viam insistentes, similem secundum hypostasin dicimus. Hæc est responsio Sophronii. Quæ ut satisfaciatur interrogationi, id necessario subaudiendum est. Idem ergo, cum senserint Acaciani, nihil mirum, si cum illis hæcenus communicavimus. Certe Acacius similem Patri Filium profitebatur, perinde ac Macedoniani. Vid. Sozomenum in lib. 5. cap. 14.

Ἡ δὲ ἰσχυρὴ μὲν ἀποδοξία. Hic locus non modicam habet difficultatem, ac responsum quidem illud Macedoniorum, quod supra ex Sabino retulit Socrates, satis obscurum est. Censura vero ac reprehensio ejusdem responsi, quam nunc Socrates subjungit, adhuc videtur obscurior. Nec quidquam nos adjuvat Nicephorus, qui hunc Socratis locum penè ad verbum descripsit. Conabimur tamen aliquid proferre ad illustrationem hujus loci. Hæc igitur est nostra sententia. Interrogati erant Macedoniani quamobrem dissentirent ab Acacio, quocum antea communicaverant. Respondentes illi homouisionos cavabantur & Aëtium. Nihil hoc ad rem, dicit Socrates. Non enim de Aëtio interrogati estis, sed de Acacio; faciem omnino facitis veritati; nam & Acacius perinde ac vos damnat Aëtii dogma. Quod si Aëtii dogma damnatis, non ideo minus estis hæretici. Vestris siquidem verbis novitatis seu hæreseos convincimini, dum Filium dicitis ὁμοιον καὶ ὑπόστατον. In quo & à Catholicis Nicænz fidei sectatoribus dissentitis, qui consubstantialem profitentur; & ab Arianis, qui creaturam, aut dissimilem secundum substantiam asserbant. Certe Theodorus in libro 4. hæreticarum fabularum ait Macedonium asseruisse Filium Dei ὁμοιον κατὰ οὐσίαν & ὁμοίουσιν primum excogitasse. Fuit ergo ex Semiarianis perinde atque Acacius.

In Caput XI.

Pag. 183. Ἐπὶ ἐκείνῳ. Scribendum est ἐπὶ ἐκείνῳ, ut ex sequentibus apparet. Atque ita legit Christophorus, ut ex interpretatione ejus colligitur. Vide Sozomenum.

ἐν τῇ βασιλικῇ. Intellego Basilicam, quæ erat in regione quarta urbis Constantinopolitanæ. Hæc enim simpliciter & absolute Basilica dicebatur. Altera vero cum adjunctione vocabatur Basilica Theodosiana, quæ erat in regione septima, ut docet vetus descriptio ejusdem urbis. In priorie igitur Basilica positum olim erat simulachrum Genii publici urbis Constantinopolitanæ. Sic enim vertenda sunt hæc Socratis ver-

ba, τῇ κωνσταντίνου πόλει δὲ δημοσίᾳ, non ut Christophorus veritè fortissime populari. Græci enim τὴν λέγειν dicere solent, quem Latini Genium vocant; & τοῦτο templa Genii publici, ut notavi in commentariis, tum ad Ammianum Marcellinum, tum ad Eusebium. Quamquam δημοσία hoc loco non refertur ad vocem τὴν, sed potius adverbialiter sumendum est, & referendum ad verbum ἐπιτέλει.

In Caput XII.

Δενῶς ἢ τὸ τῶν μετῆρχῶν. In optimis codicibus Florentino & Sfortiano scriptum inveni, καὶ τὸ τῶν μετῆρχῶν. Quod magis placet. Neque enim Julianus post hæc ulli in re ultus est Maximi ipsum; sed in commune omnes Christianos persecutus est, eo persecutionis genere quod refert Socrates. Atque ita in suo codice legerat Nicephorus. Sic enim hunc Socratis locum expressit: Δενῶς ἢ λίαν τὸ πρῶτον μετῆρχῶν. Διαγράμμιον ἢ λίαν. Senflus ipse postulat, ut scribatur διαγράμμιον ἢ λίαν, quomodo etiam legit Christophorus.

In Caput XIII.

Ἵσοι τὰ χροῖματῶν. Scribendum puto, ἵσα τὰ χροῖματῶν. Ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν μετῆρχῶν ἀποκρίσθη. Quam emendationem confirmat Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit hunc locum: Quippe qui pecunias & honorem presentem felicitati vera fidei proponerent, etc. Nicephorus vero in lib. 10. cap. 23. hunc Socratis locum ita expressit: Ἵσοι ἢ μὴ ἐρῶν τὰ χροῖματῶν ἡσυχίας, ἢ τὸ ἀληθὲς ὑπαίτιον τῆς ἐπιτέλειας τῆς χροῖματῶν ἀποκρίσθη, &c. Quod emendationem nostram non mediocriter confirmat.

καὶ ὁ ἀλεξανδρείας ἱεραρχῶν. Hic Praefectus Pag. 184. Aegypti vocabatur Hermogenes, ut docet Julianus in epistola 23.

In Caput XIV.

Ἵσοι οἱ ζήτησις ἡρώτων ἡρώτων. Totum hunc Pag. 185. locum ita scribi mallet: οἱ ζήτησις ἡρώτων τῆς ἀθανάσιον, εἰποῦ ἀθανάσιον τῆς ἀθανάσιον; expunctâ voce ἡρώτων, quæ inepta est ac superflua. Emendationem nostram confirmat Nicephorus, apud quem hæc vox non legitur, sive quod ipse eam in suo codice non invenerat, sive quod eam locutionem non probabat. Porro hæc ipse narratio desumpta est ex Rufino.

In Caput XV.

Ἀρχὸν καὶ ἀμόριον. Delendum est καὶ: vel certe ejus loco scribendum est ἀμόριον.

In Caput XVI.

Ἀπὸ τῶν πρῶτων γραμματικῶν. Melius scribetur Pag. 187. ἄπὸ τῶν πρῶτων γραμματικῶν, vel certe mutanda est distinctio hæc modo: ὁ μὲν γὰρ ἰσχυρὸς γραμματικῶν ἀπὸ.

Pag. 189. ὅτι χριστός ἐστὶ τῶν ἀποστόλων. Quo in loco id præceptum Christi legitur, ut simus boni mimularis, inecctum est. Nam in Evangelis hoc præceptum non legitur. Sed cum Origenes & Hieronymus istud à Christo mandatum esse consentiant, & ab Apostolo postea inculcatum sit, assentior Jacobo Usserio, qui dictum illud Christi, in Evangelio secundum Hebræos relatam fuisse existimat. Porro hujus dicti frequentis mentio est apud veteres. Meminit inter cæteros Palladius in vita Joannis Chrysostomi, ita loquens; ἡ ἐπιτομή τοῦ Φωτῆος ἡ γραφή δὲ οὐκ ἔστιν ἡ ἀποστολική, τὸ κλειδίον δὲ τῶν ἀποστόλων ἵπτονται. Vide quæ notavi ad librum 6. Eusebii cap. 7.

ἀποστολικὴ γραφή. Multa quidem prædicta sunt ab Epimenide, partim Atheniensibus, partim Lacedæmoniis, partim etiam Cretensibus, ut videre est apud Diogenem Laërtium. Oracula tamen ab eo scripta esse, nusquam legi. Suidas ait eum scripsisse quædam quædam mystica & expiatoria, & alia quædam obsecra. ἔγραψε ἡ σολῆ ἀποστολικὴ γραφή ἐκ τῶν ἁγίων, ἡ ἀλλὰ ἀφ' ἑνὸς ἁγίου. Hæc igitur oracula dici possunt. Certe Epimenides vir fuit lustrationum & consecrationum peritissimus. Usus est autem in lustrationibus præcipue scilla. Quare & scilla quædam species ab ejus nomine ἐπιμηθίδειον dicta. Theophrastus in libro 7. capite 10. ἰσθμίδειον γὰρ ἡ μόνη βάλανος ἐστὶ ὁμοία τῆς σκίλλης, ἀλλὰ ἐστὶ ἀποστολική, καὶ τῆς σκίλλης ἁπλῶς ἡ σκίλλης ἀλλὰ τῆς ἐπιμηθίδειου καλεῖται, ἥτις δὲ τῆς ἁγίας ἐστὶ τῆς ἀποστολικῆς. Hinc apparet, quod Socrates Epimenidem vocari ἀποστολικόν. Id est consecratorem seu initiatorem, non ut Musculus vertit ἐπιμαθῆ.

In Caput XVII.

Pag. 190. Διότι οἱ μετὰ τὸν. Ita Græci vocant viles ac minutos mercatores, eo quod merces exiguo pretio commutent. μετὰ τὸν enim est mercari, & μετὰ τὸν mercatura. ut docet Pollux in libro 3. cap. 25. Hinc παλιμβολὸν olim dictus est, qui sæpe in auctione venditus fuerat: ἰσχυρὸς ἐπὶ ἐπιτομῆς μετὰ τὸν ἀντιόχου, ut ait Harpocration. Eos Latini cociones dixerunt & arilatores ac dardanarios. Glossæ cocio μετὰ τὸν. Item aliæ glossæ μετὰ τὸν, μετὰ τὸν, dardanarius, cociator, arilator. Nicephorus vero παλιμβολὸν dixit, quos Socrates vocat μετὰ τὸν. Sunt autem παλιμβολοὶ, quos Gallice rivenditores, & regrattarios vocamus, quales olim erant dardanarii. Glossæ veteres παλιμβολοὶ, dardanarius.

ἐπιτομή. Mallem scribere ἐπιτομή, vel ἐπιτομή. Minabatur enim Julianus se Tarsum Cilicis reverfurum, cum redisset ex Perside, nec amplius hiematurum Antiochiz. Vide Ammianum Marcellinum in libro 23. pag. 239. editionis nostræ. Vulgatam tamen scripturam secutus est Nicephorus.

καὶ τὸ φῶς ἀντιόχου ἐπὶ τῆς βασιλείας ὄρνυς. Hæc Libanii oratio penes me extat, descripta ex duobus Codicibus, altero Joannis Altini, altero Eminentissimi Cardinalis Francisci Barberini.

A Eam nos unâ cum aliis viginti & amplius ejusdem Sophistæ orationibus in Latinum sermonem conversam, brevi, Deo dante, publicabimus.

In Caput XIX.

ἐπὶ φανερῶν καταθέσειν πόλεμον. Hunc lo. Pag. 192. cum non intellexerunt interpretes. Nam Musculus quidem ita vertit: Legati vero Persarum ad Julianum veniebant, petentes ut bellum hoc illustribus quibusdam discutendum daretur. Christophorus vero hoc modo: postulatam ut bellum palam indiceret. Quis non miretur, in tam plano loco adeo graviter labi potuisse viros doctos.

In Caput XX.

Πολλοὶ τὸ ἀποστολικόν. Ethic uterque interpretum lapsus est, qui verbum ἀποστολικόν refertunt ad χριστός; cum tamen referti debeat ad ἀποστολῶν; ut in versione nostra videre est. Quod quidem monere volumus, non ut errores doctorum hominum traducamus, sed ut ostendamus studiosis lectoribus, quàm proclive sit labi in interpretatione veterum Scriptorum. Nostram porro interpretationem plane confirmat Nicephorus in libro 19. cap. 33.

In Caput XXI.

Καλλιστὸς ὁ ἐν τοῖς οἰκείοις βασιλέως ἐπιτομῆς. Male Epiphanius Scholasticus hunc locum ita vertit: Callistus autem, qui tunc inter familiares Imperatoris militabat: oikioi hoc loco sunt protectores domestici, de quibus multa observavi in annotationibus ad librum 14. Ammiani Marcellini. Sic Socrates hanc vocem usurpat in lib. 4. capite 1. Hic est autem Callistus, ni fallor, quem Libanius in epistola 120. libri 4. Callistionem appellat, amicum Sallustii Prætorio. Nam & postquam eum fuisse Libanius illic testatur, perinde ac Socrates hoc loco.

δὲ καὶ τῶν ἀντιόχου ἀποστολικόν. Scribendum est ἐπὶ, reclamantibus licet libris.

In Caput XXII.

Ζημιώδεις γὰρ τὰς πόλεις τῆς ἀρχῆς. Ita quidem legitur in omnibus libris. Neque aliter legerunt Epiphanius Scholasticus & Nicephorus. Epiphanius enim ita vertit: Amissa namque Syria, & tradita Persis Nisibi, &c. Nicephorus vero sic habet: καὶ δὴ τινὰ τῶν ἀποστολικῶν βασιλέων ἀποστολῆς ἀποστολῆς, τὸν δὲ ἀρχὴν Φοινίᾶς ἐπὶ ἐν μεσοποταμίᾳ νισίβιν &c. Atqui falsum est, Jovianum Syriam tradidisse Persis. Nisibim enim duntaxat & regiones Transfigriganas Persis tradidit. Quare non dubito, quin hoc loco pro τὰς πόλεις scribendum sit τὰς πόλεις. Qua emendatione certius nihil. Confirmat hanc emendationem ipsemet Socrates, qui paulo infra de hac re loquens ζημιῶν τῶν πόλεων dicit.

ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν βασιλέων. Inter hæc duo verba de erat integra linea in excusis codicibus, quam nos ex optimis exemplaribus Florentino ac Sfortiano

Supplevimus. Porro Christophorsonum in translatione Socratis nullis Manuscriptis codicibus usum esse, vel unus hic locus perspicue demonstrat.

In Caput XXXII.

AN ἡ δὲ ἡρώδης. In optimis codicibus Florentino & Sfortiano legitur ὡς ἀν ἡρώδης. Verum in ipsa oratione Libanii, quam Manuscriptam legimus, scriptum est ὡς ἀν ἡρώδης, quod magis placet. Porro hæc Libanii oratio funebris de laudibus Imperatoris Juliani edita quidem est à Morello in secundo tomo operum ejusdem Libanii, sed corruptissima. Nam & transpositione duorum quaternionum insigniter fœdata est: & præterea aliquot paginarum lacunâ laborat. Sed nos ipsam quidem transpositionem jam pridem deprehendimus. Lacunam vero ex Manuscripto codice Joannis Altini supplevimus, in qua locus ille exstat, qui nunc à Socrate laudatur.

ἰπίσασμαι τὴ. Scribendum puto ἰπίσασμαι ἕ &c. ut respondeat πὴ τῆ, quod præcessit.

Pag. 197 τὰ καλῶς ἑαυτοῖς ἠσφαλισμένα. Epiphanius Scholasticus pro ἑαυτοῖς legisse videtur ἐν αὐταῖς, supple βίβλους. Sic enim vertit hunc locum: Et qua bene illic cantæque sunt posita, tanquam detractor lacerare laborabat.

Pag. 198 εἰς παράσσειν ἤ ἦδ' αὐτῶν. Post hæc verba in excusis codicibus deerat linea, quam supplevi ex codice Sfortiano.

καὶ ἀνακοπόμενοι. Apud Gregorium Nazianzenum in posteriore invectiva in Julianum, ex qua descriptus est hic locus, legitur καὶ ἀνασκευόμενοι. Quod verbum Billius interpretatur, atollēbat. Ego vero, libratos, malim vertere. Nicephorus vulgatam lectionem tuetur: ejus interpres ita vertit hæc verba: Humeri quos subinde saltarāt ac reduceret mobiles. Epiphanius vero posterioris vetbi expositionem omisit. Hoc enim solum habet: Hameri saltabiles.

Pag. 199 ἔτι ἕ καὶ ἀνδρῶν ἀπὸν θραυκοῖ. Hic locus ex Gregorio Nazianzeno restituendus est in hunc modum: ἔτι ἕ ἀνδρῶν ἀπὸν θραυκοῖ, καὶ θηρίων ἀλλοκότων τὴ ἕ συνδύων, ὡν ἡ φύσις ἐκαστοῦ μὲν πολλοὶ ἕ πρὸς αὐτὴν ἀκατάστασις. Porphyrii & Juliani libros κατὰ ῥησιμῶν, multi veterum refellere aggressi sunt. Adversus Porphyrium quidem Methodius, Eusebius & Apollinaris libros scripserunt. Contra Julianum vero Cyrillus libros composuit, qui hodie exstant, non admodum elegantes.

ἀπὸ ἕ ἀπαντων ὡς ἑλένης. Quibus in libris Origenes ea, quæ in S. Literis lectotes turbare poterant exposuerit, & sophistias adversus Christianam religionem argumentationes represserit, difficile est asserere. Nam in libris contra Celsum nequaquam id præstitit. Neque enim id ejus consilium fuit in iis voluminibus, ut loca sacra Scripturæ, quæ difficultatem aliquam habebant, explanaret, sed tantum ut objectionibus Celsi responderet. An igitur ἑρωματίας Origenis intelligit Socrates. In his enim libris Origenes religionis nostræ dogmata cum sententiis philosophorum consentire ostendebat.

ut docet Hieronymus in epistola ad Magnium Oratorem. Quod quidem ut faceret, exponenda erant loca sacra Scripturæ, quæ philosophorum decretis contraria videbantur.

ὡς ἀν εἰς τὰ σοφίσματα. Scribendum est εἰς τὴ, quemadmodum etiam Savilius ad oram sui codicis annotavit.

ἐν πρὸ λόγῳ ἕ ἀπὸ ὅτι πρὸς κυνισμῷ. Intelligit librum adversus Heraclium Cynicum, qui in libro bitur. πρὸς κυνιστῶν. In eo enim libro legitur hic locus pag. 403.

ἄλλοις ἑρῶν ἀδverbialiter, ut legerunt interpretes.

τὰ καλῶς αὐτὰ νούμενα. In codice Sfortiano legitur τὰ καλῶς ἀπὸ νούμενα, non male. Magis tamen placet id quod olim conjiciebam. Scribendum esse τὰ καλῶς ἀλλοις νούμενα. Posset etiam simpliciter legi τὰ καλῶς νούμενα. Vox enim κατὰ ex sequenti linea perperam huc irrepit.

τὸν μὲν ῥησιμῶν ἀπὸ πείρατι. In Florentino codice scriptum est κατὰ πείρατι. Nicephorus vero in capite 36. libri decimi pro hoc verbo posuit ἰζημῶν, & pro μὴ ἐνέγκων πῶν ὄργων maluit dicere πῶν ὄργων.

ὁ ἀριστοτέλης πείρατι. De Aristotelis Papiro vide, quæ annotavit olim vir doctissimus Guillelmus Canterus.

Διονύσου ἑρῶν. Malim scribere Διονύσου. Quis sit autem hic Dionysius, qui librum hoc titulo composuit, difficile est dicere. Existimo tamen hunc esse Dionysium Milesum, qui κύβητον ἰσοσκελῶν conscripsit, teste Suida. Idem enim est κύβητος ἑρῶν.

ῥησιμῶν ἑ πολυμήμων. Reginus Grammaticus librum scripserat, cui titulus erat πολυμήμων, ut refert Suidas.

ἀττιν ἰλασκόμενος. Attin eundem esse ac Bacchum docet etiam Clemens Alexandrinus in Protreptico his verbis: διὸ καὶ αἰτίας τοῦ ἀπεινώσεως ἕ διὰ τὸν τῆς ἀττιν προσκαρτερῶν ἕ βίβλους ἀσφῶν ἑς τρημῶν. Demosthenes in oratione pro corona: καὶ βουαν ἑνοῖ (ἀβῶν, καὶ ἑπορχῶν) ἕ ἑνος ἀττιν. Quæ Demosthenis verba Harpocration de Atti Phryge intellexit. Quidam tamen veterum in illo Demosthenis loco, non ἀττιν legerunt, sed ἀττις quod est epithetum Bacchi, sicut & ὄνις. Auctor etymologici: ἀττις, inquit, ἑ διὸν ἑ ἐπὶ δευτικῶς, ἀπὸ τῆς ἑρῶν ἑ ἐπὶ τῶν ἑνοῖ εἰς αὐτὸν ἀττις καὶ φθορῶς. De altero autem Bacchi epitheto, quod est ὄνις, vide eundem etymologum & Suidam in voce ὄνις.

ὅτι ἑ εἰς τὰς ῥησιμῶν &c. Scribendum omnino est ἀρῥήτοις ῥησιμῶν, ut lex carminis postulat. Epiphanius autem Scholasticus nescio quam lectionem s. cotus ita vertit: Quem Jupiter Heroum feminarum generibus adiuvorem.

ἐν θυσιῶν τιμῶν. Scribendum est, ὅτι θυσιῶν τιμῶν, ut legit Epiphanius Scholasticus.

ὀνομαστὴν ὁ φιλόσοφος. Ocnomastus Cynicæ sc. Pag. 202 ἑ Philosophus, cum Apollinis oraculo delusus fuisset, ulcisci se volens, librum scripsit de oraculorum falsitate, cui titulus erat φαρμακῶν: id est detectio præstigiatorum, ut ex Porphyrio tradit Eusebius in libro 5. de preparatione.

τὸ μονόβλον ἀδελίας εἰς τὸ ἀλεξανδρῶν βίον. Mufculus quidem & Christophorus ἀδελίας nomen proprium esse existarunt. Langus vero in annotationibus ad librum 10. Nicephori Callisti cap. 36. pro ἀδελίας scribendum censet ἀδελίας. Certe vox ἀδελίας tolerari non potest. Neque enim ullus unquam eo nomine est appellatus. Itaque Nicephorus pro ea voce substituit ἀλεξανδρῶν pessime. Intelligit porro Socrates hoc loco librum Luciani, qui vulgo ἀλεξανδρῶν ἢ ψευδομαντικῆς inscribitur. Quo in libro Lucianus fraudem & præstigiâs Alexandri cujusdam Paphlagonis, qui oraculum callide machinatus fuerat, describit. Quare pro ἀδελίας vel ἀδελίας, ut in Florentino codice legitur, scribendum est λυκαρίας. Nisi dicamus Socratem memoriâ lapsum, librum hunc Adriano vel Arriano cuidam adscripsisse.

ὡς ἰεροκλήσιον. Ante hæc verba distinctionem finalem apposuit, secutus auctoritatem Nicephori. Sed præterea scribendum est ὡς ἰεροκλήσιον &c. Sic enim malo, quàm ut Nicephorus habet ὡς ἰεροκλήσιον.

In Capite XXIV.

Pag. 203 Ὁ δὲ αἶματ' ὁ θυμοῦν γινώσκῃ μολυσμῶν. Taurobolia & Criobolia intelligere videtur, quibus sulcepis Gentiles se in æternum renasci credebant, ut docent antiquæ inscriptiones. Ritum omnem luculenter describit Prudentius in passione Romani martyris.

In Capite XXV.

Προβλῦσε ἐποῖον τῆ βραχίλει. Scribendum est προβλῦσε, quod idem valet ac προσέδωκε. προβλῦσε vero aliud significant, processum videlicet, seu προσδοκῶν.

ἑσπέρικον ζῆλον. Legendum puto ζῆλον, quemadmodum legit Epiphanius Scholasticus, Zela seu Zelæ oppidum est Cappadociæ, teste Plinio & aliis. Ejus meminit Basilus in epistola 72. ad Evagrenos, καὶ ἄλλοι μὲν ἐν ζήλῳ, ἄλλοι ἔν τῳ λαμψάκῳ. Idem in epistola 73. ad monachos suos: διὰ τὴν μέγαν ἐν τῳ ἐπίρρογῳ ἢ ἐκκλησίῳι τῶ ἀμασσίῳι & ζῆλον.

ἔξ τῶν τριῶν καὶ τῶν. Tres priores voces superfluz sunt, & deleri possunt absque ullo sensus incommodo.

Pag. 204 τὸ δὲ οὐκ ἐν τῷ ἕξινον τισὶν ὄνομα. Vocem ἕξινον ex Nicephoro Callisto addidit Christophorus. Nam in codice Regio, quo usus est Robertus Stephanus, & in Florentino ac Sfortiano hæc vox deerat. Sed neque Epiphanius Scholasticus in suo codice eam vocem legerat, ut ex interpretatione ejus apparet. Sic enim vertit: Quando etiam consubstantialitatis nomen, quod aliter se quibusdam habere videtur, dicitur causam interpretationem à Patribus excepisse. Videtur etiam Epiphanius sequentis aliter legisse ac distinxisse, hoc modo: φασὶν ἀσφαλῶς τετυχημένας εἶναι τοὺς πατρῶσι ἰεροκλήσιον. καὶ τὰ λοιπὰ ἢ μαθηματῶν ὁλήρης. Jam supra in annotationibus ad librum primum obser-

navi, vocem μαθηματῶν à Græcis usurpari pro Symbolo fidei, quod memoriter addisci solet. Vox autem ὁλήρης nullum hic locum habet. Melius meo quidem judicio poneretur post verba, quæ paulo supra leguntur, ἢ τις ἕξιν. Nicephorus vero pro hac voce ista substituit: καὶ τὰ λοιπὰ ἢ μαθηματῶν ἀπαλλάκτου ὡς ἕξιν εἰρημῶνα. Ex quibus apparet Nicephorum legisse ὁλήρης. Id est, plene usque ad finem, nullo verbo dempto ante immutatio.

ὡς ἰεροκλήσιον. In codice Sfortiano legitur σκελῶν, quod magis placet. Est id nomen urbis cujusdam in Oriente positæ, de qua nihil adhuc comperi. Inter Episcopos partis Acacii, qui Seleuciensi Synodo subscripserunt, refertur Evagrius Mytilenes Provinciae insularum.

βραβυλῶν ἢ ἰεροκλήσιον. Nomen hoc nec Græcum est, nec Latinum. In Historia Tripartita scribitur Barbabentus.

ἰεροκλήσιον. Scribe meo periculo ἰεροκλήσιον. Fuit hic Petrus Episcopus Hippici Provinciae Palæstinæ. Subscripserat Concilio Seleuciensi unâ cum aliis partis Acacii, qui hic recensentur, verbi gratiâ, Zoilo Larissæ, Eutythiano E-leutheropoleos Episcopo, sicut legere est apud Epiphanium in hæresi Semiarianorum, ubi hæc leguntur: ἰεροκλήσιον ἰεροκλήσιον. Hippo oppidum Palæstinæ, triginta stadiis distans à Tiberiade, memorat Josephus in vita sua.

ἰεροκλήσιον. Epiphanius Scholasticus Isacium vertit. Idem videtur esse, qui ἰεροκλήσιον dicitur in epistola 69. Basilii, quæ est Synodica Concilii Antiocheni sub Meletio. Recensetur autem medius inter Cosroem & Narsem.

ἰεροκλήσιον. Apud Epiphanium Scholasticum est Arabianum Adrensis, recte omnino. Hic enim est Arabianus seu Arabion Episcopus Adraorum, qui Seleuciensi Concilio subscripsit, inter Episcopos partis Acacianæ, ut refert Epiphanius in hæresi Semiarianorum, ubi post Euxerium Gerasorum Episcopum, & proxime ante Charisium Azoti Episcopum collocatur. Adra seu Adraon urbs est Arabiæ sub Episcopatu Bostrensi ut docet Guillelmus Tyrius. Certe Uranius Adraensis Episcopus numeratur in Synodo prima Constantinopolitana inter Episcopos Provinciae Arabiæ. In Synodo autem quinta Constantinopolitana, Dorymenius quidam recensetur Episcopus Adraorum.

ἰεροκλήσιον. Malim scribere λαμψάκῳ ex Epiphanio Scholastico. Est enim nomen formatum ἀπὸ τῆ λαμψάκου. Mox pro ἀπὸ τῆ, idem Epiphanius legit ἀπὸ τῆ, quomodo in Florentino codice scriptum inveni.

ἰεροκλήσιον. Hujus mentio fit à Marco diacono in vita Porphyrii Gazensis Episcopi, quàm habes apud Surium.

ὡς τὸ ἰεροκλήσιον. Scribendum est ὡς τὸ ἰεροκλήσιον Pag. 205 ἰεροκλήσιον.

In Capite XXVI.

καὶ αὐδὶς ἐν τῷ κωνσταντινέπολιν. Scribendum videtur καὶ αὐδὶς καὶ ἐν τῷ κωνσταντινέπολιν &c. Paulo post etiam malim scribere τὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ τὴν ὁλήρης, sicut legit Epiphanius.

HENRICI VALESII
 ANNOTATIONES
 IN LIBRUM QUARTUM
 HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
 SOCRATIS SCHOLASTICI.

In Caput Primum.

Pag. 210. **Ε**Ν τῇ αὐτῇ ὑπαταίᾳ. Non dubito, quin Socrates scripserit ἐν τῇ αὐτῇ ὑπαταίᾳ. Id est, eodem Consulatu, Joviani scilicet Augusti & Varoniani nobilissimi pueri.

Pag. 211. ἡ ἀφίναϊ τὸν χριστιανισμόν. Malim scribere ἡ ἀφίναϊ, Cum enim præcesserit τὰς ζώνιας μάλλον ἀφίναϊ ἢ ἄνδρῶν, infusa esset ejusdem verbi repetitio.

οἱ ἐν σελιουκαίᾳ διδάξαντες. Assentior Christophorono, qui pro διδάξαντες legit δινηξάντες ἀπὸς τὰς ἀπὸ ἁγίου. Quam scripturam in versione mea secutus sum. Posset etiam legi διακεξάντες, ac fortasse rectius. Nicephorus vero hunc Socratis locum ita interpolavit: διδάξαντες ἂν οἱ οἱ ἀκούοντες. Id est, Eadem, qua Acacius sentientes. Pessime.

In Caput IV.

Pag. 213. Μικρὸν τε ἔμπροσθεν & τὸ. Musculus & Christophoronus μικρὸν ἔμπροσθεν paulo antea interpretati sunt, quasi esset μικρὸν πρότερον. Ego vero locum mendosum esse puto, & levi mutatione ita restituendum: μικρὸν τὸ ἔμπροσθεν, & τότε ἐν τῇ κατὰ λάμψικον συνόδῳ ἡρώδου φανερώτερον. Loquitur de secula Macedonii, quam hæcænus quidem obscuram & ignobilem fuisse dicit: tunc vero in Synodo Lampscæna plurimum innotuisse. Mihi quidem dubium non est, quin Socrates ita scripserit, ut emendavi. De hac Synodo Lampscæna consulendus est Baronius ad annum Christi 365.

In Caput V.

τὰ τὸ πολέμων ἐπέθετο. Epiphanius vertit: bella parabantur. Christophoronus vero sensum magis sequens quàm verba, interpretatur, bellum gens captum est. Sed si vim ac proprietatem Græcæ dictionis exprimere velimus, vertendum est: bella incubuerunt, belli vis grassata est.

Pag. 214. Ὡς ἔχουσιν εἶχε. Scribendum videtur ἔχει, quod confirmat Epiphanius Scholasticus.

A τὰς πρὸ ἀποδότας. Addenda est particula hoc modo: τὰς πρὸ ἀποδότας. Quod confirmat Epiphanius versio. Cæterum de Agilone & Gomoario Ducibus Procopii nihil hujusmodi scribit Ammianus Marcellinus. Eos quidem ad Valentis partes transfugisse testatur ille quidem: sed ferris dissectos esse non dicit. Id tantum scribit Marcellinus Florentium & Barcalbam Tribunos, post Nacoliensem pugnam Procopium victum tradidisse Valenti. Et Procopio quidem statim caput abscissum; Florentium vero & Barcalbam eodem supplicio paulo post affectos esse. Proinde falsa sunt, tum quæ de Agilone & Gomoario, tum quæ de Procopii exitu hic narrantur à Socrate. Philostorgius quoque in libro nono scribit, Procopium quidem capite truncatum: Florentium vero, qui illum Valentem tradiderat, crematum fuisse.

Ἐπαμφοδίντων. Corruptus est hic locus, ut satis apparet. Quem quidem ego ita restituendum puto. Ἐπειτα τὰ δίδρα Ἐπαμφοδίντα ἀφίκει ἢ ἰσθμῶς.

In Caput VII.

Ἐἰς βλασφημίαν ἤξειπσε. Codex Florentinus scriptum habet εἰς βλασφημίας. Quod confirmat versio Epiphanius Scholasticus.

τῆς ἐπιστολῆς τῆς συνοδῆς λαβῆς. In codice Florentino scriptum habetur τῆς συνοδῆς ἐπιστολῆς.

τὸν εὐνομίον εὐθέως. ἀπὸς πλεῖς ἐπιστολῶν τῆς κυρίου. Male Socrates promotionem Eunomii ad Episcopatum Cyzicenum confert in tempora Valentis Augusti. Eunomius enim sub Imp. Constantio factus est Episcopus Cyzici in Synodo Constantinopolitana, quæ Seleucienstem proxime subsecuta est, ut diserte scribit Philostorgius in libro 5. cap. 3. & Theodorus in libro 2. Historiæ cap. 27. & 29. qui res Eunomii longe accuratius scripsere quàm Socrates. Certe Valentis temporibus Eunomius in exilium missus est à Valente, eo, quod tyranno Procopio fuisse diceretur, ut tradit Philostorgius. Tantum abest, ut Cyziceno Episcopatu donatus tunc fuerit. Socratis errorem sequutus est Sozomenus in libro 6. cap. 8.

ὡς ἐν ἰστορίᾳ κατὰ πλῆθος. Scribendum est proculdubio κατ' αὐτῶν. Quod miror à Christophorono animadvertum non fuisse. Atqui Epiphanius veram ei lectionem commonstrare poterat. Sic enim vertit, cum illuc venisset &c.

pag. 216. *Ἐκλογὴ ἐπισκοπῶν.* In civilibus officiis ac militaribus, alii erant in actu positi; alii vacantes: qui præcincti honore otiosi cinguli dicuntur in codice. Sic Tribuni vacantes dicuntur ab Ammiano Marcellino, ut illic notavi. Eodem modo Episcopi vacantes dicuntur à Socrate, qui nudum nomen habebant Episcopi, absque Ecclesia, absque clero & populo, cui præessent. Cujusmodi fere sunt, qui hodie vocantur Episcopi in partibus Infidelium. Talis igitur fuit tunc Eunomius, cum à Cyzicenis expulsi, maneret Constantinopoli apud Eudoxium. Quod contigit Constantii temporibus, non autem Valentis, ut tradit Socrates. Porro pulso Eunomio Eleusius ut verisimile est, pristinam sedem recuperavit.

In Caput VIII.

Πρῶτον ἀπὸ κλεισῶν. Malim scribere ἀπὸ κλεισῶν, quod & in versione mea sum secutus. Cæterum Chalcedonenses ob illam defectiorem, non solum mentionem suorum subversione multati sunt, verum etiam hæc infamia notati, ne quis unquam Chalcedonensium ad ullam administrationem promoveretur. Testatur id Isidorus Pelusiota in libro 1. epistola 485. *καὶ ἡ πόλις τῶν Καρχηδονίων.* Nam Carthaginenses nihil faciunt ad hunc locum, quippe qui non essent subiecti Orientis Imperio, de quo illic loquitur Isidorus.

Ἐπισημασμένη κωνσταντιανή. De his terminis Constantianis loquitur etiam Sozomenus in libro 8. capite 22. Erant autem in regione decima urbis Constantinopolitana, ut docet vetus descriptio urbis illius. Ammianus quoque Marcellinus in libro 3. lavacrum à Valente apud Constantinopolim exstructum esse scribit ex lapidibus murorum Chalcedonensium. Verum Cedrenus & Zonaras ex his lapidibus non lavacrum, sed aqueductum ædificatum esse scribunt. Quæ inter se non pugnant. Ad lavacrum enim necessarius fuit aqueductus. Opus sane memorabile, cuius meminit Themistius in oratione decennali ad Valentem, & Gregorius Nazianzenus in oratione 25. qui hunc Valentis aqueductum, subterraneum & ærium fluvium eleganter appellat. Ita etiam Themistius in amatorio, seu de Regia pulchritudine ad Gratianum; cuius locum hæc apponam eo libentius, quod nondum edita est hæc oratio: *αἱ δὲ ὑποδαμνῶσαι ἰλιβάτους, φωνῆσαι ἕλαιοι ἐν αἰετοῖσι, σαυρὴ τὰ ναῦτα ἀπακασμένα, πλεῖον ἢ σαδύς χυλίας ἀναῖτα καὶ κἀταναῖτα, ἕτι ἄνθρωποι κατὰ τὴν διαδραμασίαν, καὶ ἕτι ὑποχειθεῖσαι, ἕτι ἐνοχληθεῖσαι, σμυροῖσιν ἕτι ὑπαιρέσει. καὶ ἡκαστὸν ἰδίῳ ἑστὶ πικρῶν, &c.* Porro apud Socratem libentius legerem παρασημασμένη, quàm κωνσταντιανή. Nam Constantianæ,

A termæ à Constantio Imperatore ædificatæ sunt, ut nomen ipsum indicat. Carosianæ vero à Valente absolutæ sunt & dedicatæ post Consulatum Gratiani III. & Æquitii, agente Præfecto urbis Constantinopolitana Vindalonio Magno, ut scribit Idatius in Fastis & auctor Chronici Alexandrini. Sic autem dictæ sunt à Carosia Valentis filia, ut testatur Sozomenus in libro sexto. Erantque in regione urbis septima, ut docet descriptio urbis Constantinopolitana.

κλέαρχος ἑπαρχὸς ἀπὸ τῆς αἰτίας. Hic est pag. 217. Clearchus, qui postea Consul fuit cum Richomere, Principatu Theodosii. De eodem loquitur Eunapius in vita Maximi Philosophi. Et primum quidem Asia Vicarium fuisse dicit tempore belli Procopiani: postea vero Præconsulem totius Asia à Valente factum, ob egregiam operam, quam bello Procopii navaverat. Sunt ad eundem Clearchum epistolæ Libanii complures in libro quarto & quinto, quibus eum magnopere laudat, & Asia cum Imperio præfuisse significat. Fuit autem Præfectus urbi, Modesto & Arinthæo Consulibus, ut discimus ex codice Theodosiano.

Ὀδὸν τῶν μύρινον. Nymphæum vocat Cedrenus ac Zonaras. Differunt autem Nymphæa à Termis, ut patet ex descriptione urbis Constantinopolitana. Nam Nymphæa quidem sunt nympharum templa, fontibus amœnis irrigua, ut olim notavi ad Ammianum Marcellinum.

In Caput IX.

Ἐν ἰστορίᾳ ἐν δημοσίᾳ λατρεῖ. Falsum est, pag. 218. quod ait Socrates, Anastasianas balneas, quæ erant Constantinopoli, ita dictas fuisse ab Anastasia Valentis filia, & à Valente ædificatas. Immo à Constantino Maximo ædificatæ sunt, & ex sororis ipsius nomine Anastasianæ appellatæ. Docet id Ammianus Marcellinus in libro 26. ubi tyrannidem Procopii describit: *Idem Procopius diductus in cogitationes varias, Anastasianas balneas petiit, a sorore Constantini cognominatas.* Ad quem locum jam pridem notavi, Anastasiam Constantini sororem nuptam fuisse Bassiano Cæsari. Exstitit postea in Britannia vir quidam nobilis atque eruditus, qui hanc meam annotationem reprehendit, & Bassianum Cæsarem fuisse pertinaciter negavit. Quanam igitur ratione motus id affirmaverim, paucis hoc loco dicam. Cum Imperator Constantinus, victo Maxentio, Constantiam sororem suam nuptui tradidisset Licinio, paulo post reversus in Gallias, Constantium fratrem suum ad Licinium misit, suadens ut Bassianus Cæsar fieret; cui nupta erat altera Constantini soror Anastasia. Sed Licinio talia frustrante, per Sencionem Bassiani fratrem, qui ipsi fidus erat, in Constantinum Bassianus armatur. Qui tamen in conatu deprehensus à Constantino iubente convictus & stratus est. Cuius Sencionis auctor insidiatum posceretur ad panem, negante Licinio fracta concordia est. Ita legitur in excerptis de vita Constantini, quæ olim

edidi ad calcem Ammiani Marcellini. Ex quibus ita concludo, primùm quidem Constantinum apud Licinium egisse, ut Bassianus Cæsar fieret; deinde Bassianum à Licinio sollicitatum, non solum conspirasse adversus Constantinum, sed etiam bellum ei intulisse. Tyrannidem ergo Bassianus arripuerit necesse est, ac proinde Cæsaris nomen per vim assumpserit, quod Constantinus ei dare cogitabat, si consensus accessisset Licinii. His rationibus impulsus, Bassianum Cæsarem appellavi, quem tamen tyrannum potius, nec legitimum Cæsarem unquam fuisse fateor. Porro cum Anastasiaz balneæ fuerint Constantinopoli ante tumultum Procopii, sicut ex Ammiano Marcellino ostendimus, satis inde colligitur eas à Valente exstructas non esse, quippe qui eo tempore recens adhuc Imperium administraret. Cæterum in hoc Socratis loco scribendum est *διμύστα λυγρά*.

In Caput X.

Κατὰ τὴν αὐτῶν ὑπατεύων, βαλντινιανῶ τῷ βασιλεῖ. Errat hic graviter Socrates. Valentinianus enim junior, qui natus est Gratiano & Dagalaifo Consulibus, non Valentini, sed Valentis Augusti filius fuit. Id docet aperte Idatius in Fastis: *Gratiano Nob. & Dagalaifo Consulibus. His Consulibus natus est Valentinianus junior, filius Augusti Valentis, die 15. Kalend. Februariæ.* Scio quidem in editione Jacobi Sirmundi vulgo legi, *filius Augusti Valentiniani.* Verum in vetustissimo codice manuscripto Collegii Claræmontani, ex quo Jacobus Sirmundus olim hos Fastos edidit, diserte scriptum inveni, *filius Augusti Valentis.* Sed præter testimonium horum Fastorum, multis aliis argumentis evinci potest, Valentinianum hunc juniorem, qui natus est Gratiano & Dagalaifo Consulibus anno trecentesimo sexagesimo sexto natalis Dominici, filium fuisse Valentis Augusti. Hic enim ipse est, ut inter omnes constat, qui postea Consul fuit cum Victore, anno Christi 369. & cui Themistius orationem Consularem dixit, quæ hodieque exstat sub hoc titulo: *προσρηπτικὸς βαλντινιανῶν τῷ.* Porro in hac oratione Themistius passim Valentem Valentiniani hujus patrem, & Gratianum *ἀνεψιόν*, id est patruelem appellat. Exempli gratiâ pag. 253. *ἐπιτὸν ἀρχαίαις πειθερόμαθον σουκρατίου τῷ πατρὶ εἰ σουκρατίου εἰς* & reliqua. Præterea eadem atque interitum tyranni Procopii, ortu ejusdem Valentiniani significatam esse à Deo affirmat Themistius, pagina 254. Certe Valentinianus junior natus est Gratiano & Dagalaifo Consulibus, die 15. Kalend. Februariæ, ut legitur in Fastis Idatii, & in Chronico Alexandrino. Quo anno Procopius tyrannus à Valente superatus est die 6. Kalendas Junias, ut in iisdem Fastis habetur. At si Valentinianus hic junior Valentiniani senioris fuisset filius, ejus ortus nihil significasset Valenti. Deinde si hic

A Valentinianus Valentiniani senioris revera filius fuit, cur in Oriente versatus est? Quomodo in tam longinquam peregrinationem à patre mitti potuit adhuc infans? Nam Valentem in expeditione Gothica comitatus est, teste Themistio non procul ab initio hujus orationis. Denique constat ex oratione quinquennali Themistii sub finem, Valenti filium fuisse unicum, tunc cum quinquennalia aegeret, hoc est anno Dominici natalis 368. Cum igitur anno sequente Valentinianus nobilissimus Consul factus fuerit in Oriente, non alius potest hic esse quàm Valenti filius. Et Themistius quidem in calce orationis quinquennalis, postquam de illo unico Valentis filio locutus est, hæc subjicit verba: *ὅτι ἐν τῷ ἀλιξανδρον ποισαίμω, καὶ θρίμω αἰθίς τοῦτον αὐχέσει φιλοσοφία.* In exhortatione vero, quam anno sequenti dixit Valentiniano juniore iisdem pene verbis puerum alloquitur *δὲ ἐῖ ἰθὶ παῖ, ἐπὶ τῷ ἐμῷ καθίζου γοῦταιν.* Et paulo post: *συμπαιδαγωγῆσαι δὲ σε ἐμοὶ πατὴρ καὶ ἀριστοτέλης, οἱ δὲ τὴ μέγαν ἀλιξανδρον ἰσοδαργύσαν.* Ex quo apparet, unum eundemque esse, de quo Themistius utrobique loquitur; ac proinde Valentinianum juniorem, quem in exhortatione illa Themistius alloquitur, eum ipsum esse Valentis unicum filium. Cæterum hic Valentinianus junior alio nomine etiam Galates dictus est. Sic enim cum appellat Socrates atque Sozomenus. Ac Sozomenus quidem in libro sexto capite decimo quinto diserte affirmat Valentini unicum fuisse filium ex Dominicâ uxore, nomine Galaten. Cum igitur constet ex iis, quæ proxime dixi, Valentinianum nobilissimum Valentis filium fuisse, unus idemque sit necesse est Valentinianus & Galates. Equidem crediturim Galatæ cognomentum puero inditum fuisse, ex eo, quod in Galatiâ natus sit, tunc cum Valens adversus Procopium bellum gereret. Porro Sozomeni ac Socratis error ex eo manasse mihi videtur, quod duos Valentinianos juniore, alterum Valentis; alterum Valentiniani senioris filium inter se confuderunt, & ex duobus unum fecerunt. Putarunt enim Valentinianum nobilissimum, qui Consul fuit cum Victore, eundem esse cum Valentiniano juniore, qui post mortem patris sui Valentiniani senioris Imperium tenuit cum Gratiano. Sed hunc errorem jam pridem refutavi in annotationibus ad librum 30. Ammiani Marcellini.

In Caput XI.

Ὅτι δὲ μὲν καισαρὶς. Basilii Episcopus Cæ. Pag. 119. factus in Cappadocia factus est anno Christi trecentesimo sexagesimo nono, ut recte observavit Baronius. Socrates tamen Episcopatum Basilii paulo vetustiore facere videtur. Cum enim hoc loco ea referat, quæ gesta sunt Valentiniano iterum & Valente iterum Consulibus, qui fuit annus Christi trecentesimo sexagesimo octavo, Basilium jam tum

Episcopum Casarea agnoscit, & Gregorium Nazianzi. Ceterum quod ad Gregorium spectat, manifeste fallitur Socrates. Non enim Nazianzi. sed Sasimorum Episcopus eo tempore a Basilio factus est Gregorius; quem tamen Episcopatum nunquam gessit, ut ipsemet testatur in Epistolis. In carminibus vero de vita sua aperte queritur de Basilio, qui cum sexaginta sub se haberet Episcopatus, vili oppiduli Ecclesiam ipsi commendavisset, tamen ipse nihilo inferior esset Basilio.

In Caput XII.

ἀντιπαύων ἐν ἰουδαίῳ. Baronius ad annum Christi 365. reprehendit Socratem, quod hanc Macedonianorum Legationem ad Liberium Papam, cujus Princeps fuit Eustathius Sebastenus, conferat in annum Christi 368. quo anno Valentinianus & Valens iterum Consules fuere. Ipse duobus potissimum argumentis innixus, missam esse censet anno Christi 365. Primum enim Eustathius cum collegis missus est Legatus a Synodo Lampfacena. Atqui Synodus Lampfacena congregata est anno Christi 365. septem annis post Synodum Seleuciensem, ut testatur Socrates. Certe Legati in libello fidei quem obtulerunt Liberio, diserte protestantur se Legatos esse a Synodo Lampfacena, ejusque Synodi literas ad Liberium offerre. Deinde si haec legatio Macedonianorum missa esset anno Christi 368. non ad Liberium Papam missa fuisset, sed ad Damasum. Liberius enim ex hac vita migravit anno Christi 367. Lupicino & Jovino Consulibus: eodemque anno Damasus sedere cepit. Atqui Legati Macedonianorum, fidei sua libellum obtulerunt Liberio, & ab eodem Liberio literas ad suos acceperunt, ut refert Socrates hoc loco. Non igitur anno 368. missa est haec legatio. Ego vero hanc legationem libentius contulerim in annum Christi 367. idque adversus Baronium hac ratione concludam. Faterur Baronius, Elpidium Presbyterum urbis Romae una cum Eustathio & collegis ejus missum esse ad Illyricianam Synodum, cujus synodicam refert Theodorus in libro 4. Historiae Ecclesiasticae. Atqui Illyriciana Synodus, cui Elpidius & Eustathius Sebastenus interfuit, collecta est anno Christi 367. aut 368. ut patet ex inscriptione Epistolae, quam Valentinianus Imperator scripsit ad Episcopos Asiae, ut Synodum illam confirmaret. Hunc enim titulum habet Imperialis Epistola: Valentinianus, Valens & Gratianus Augusti Episcopis &c. ut legere est apud Theodorum in dicto libro. Atqui Gratianus a patre Augustus nuncupatus est, Lupicino & Jovino Consulibus 9. Kalendas Septembris, ut praeter Socratem docet Idatius in Fastis, & auctor Chronici Alexandrini. Proinde si Illyriciana Synodus eodem anno contigit, quo legatio illa Macedonianorum, omnino Macedonianorum legatio conferenda erit in annum Christi 367. quo anno Liberius in vivis esse desit incante Septembris. Potuit igitur Eustathius eum adire mense Junio, & ab eo

Adem literas accipere mense Augusto. Illyricianam autem Synodum eodem anno mense Septembri celebratam esse opinor, quam confirmavit Imperator Valentinianus, Gratiano jam ad Augustum culmen erecto.

σαυρομάτας ἐκεί πολεμῶν. Alamannos dicere debuit potius quam Sarmatas. Hoc enim tempore Valentinianus contra Alamannos bellum gerens, in Gallis morabatur. Sub finem autem Imperii, ut Sarmatis bellum inferret, profectus est in Illyricum.

μὲν τε διαφίρην. Lego μὲν τε διαφίρην &c. ut respondeat ei, quod praecessit, καὶ ἡρῶν μὲν &c.

ἵς συνόδου ἀριστοβείαν ποιήματα. Notet hoc loco studiosus lector, Eustathium, Silvanum ac Theophilum, postquam de pluribus Synodis locuti sunt, de Lampfacena videlicet ac Smyrnenfis, aliisque in Lycia, Pamphylia, Pisidia atque Isauria celebratis, nunc tamen dicere se ab una Synodo Legatos venisse, & unius Synodi Epistolam deferre. Sic enim loquuntur, ἵς συνόδου ἀριστοβείαν ποιήματα χρῆμα ποιήματα. Causa cur ita loquantur haec est, quod Synodus Smyrnenfis & reliquae per Pisidiam & Isauriam, Pamphyliam & Lyciam a Macedonianis celebratae, ad exemplum ac similitudinem Synodi Lampfacenae, compositae fuerant, ejusque fidem ac doctrinam, tanquam primitivum exemplar expresserant. Quamobrem omnes istae Synodi pro una Synodo sumuntur a Legatis Macedonianorum: & singularum Synodorum Epistolae, quas ab iisdem Legatis perlatae esse paulo antea retulit Socrates, pro una eademque sumuntur Epistola, eo quod eandem fidei doctrinam complecterentur. Haec ideo notavi, quod in versione Christophoroni cuncta confusa sunt atque interpolata. Longe melius Epiphanius Scholasticus hunc locum interpretatus est.

καὶ τὰ ἄριστοβείαν. Scribendum est μὲν ἄριστοβείαν, ut legit Epiphanius Scholasticus.

πατριπασσιανός. Patripassianus vertit Epiphanius Scholasticus recte. De his vide, quae notavi supra ad librum 2. hujus Historiae.

πῶς ἐν ἀειμνήσῳ συνόδῳ. Apparet scribendum esse πῶς ἐν τῇ ἐν ἀειμνήσῳ συνόδῳ. Paulo post scribendum puto ὅτι τὴν δόξαν ἐκ ἑποικίας ἑσποσιδίου τὴν ἐν ἡμῶν ἀρτίνων πῶς ἐκ κομιθείων δόξῃ νίκης &c. Anathematizant enim non solum formulam Fidei, quae recitata fuerat in Concilio Ariminensi, sed & Acta apud Nicen Thraciae, quibus perlatis Constantinopolim, Episcopi fraude inducti, tanquam actis Synodi Nicenae subscripserant.

ἄρισ ἵς ἰάν. Mallem legere ἄρισ ἵς ἄν &c. Quod autem sequitur ἔρχεσθ, infinitum ponitur pro imperativo, quod non infrequens est apud Graecos.

αὐθῶ. Ita constanter scribitur in manuscriptis codicibus Florentino & Sfortiano. Apud Epiph. Scholastic. scriptum est Autho. Christophorus vertit Aytho tribus syllabis. Nusquam id nomen memini legere. Forte Autho scribendum est.

λίβει ἐπίσκοπος Ἰταλίας. Delenda est vox Ἰταλίας, quam nec Epiphanius Scholasticus agnoscit: vel certe scribendum est λίβει ἐπίσκοπος Ἰταλίας, οἱ κατὰ τὴν ἑξῆς &c. Quod quidem verius puto. Sic enim Episcopus Italiz à reliquis Occidentis Episcopis distinguit Liberius initio ipsius epistolæ: ὁρῶς τε τῶν ἐμῶν ἰταλίστων, καὶ τῶν ἰταλίων & δουρικῶν πάντων. Nec aliter in libello Fidei, quem Legati obtulerunt Liberio.

τῶ τῆς πίστεως φωνὴν ἀπολαμπόμηναι. Scribendum est proculdubio ἀπολαμπόμηναι, ut referatur ad vocabulum, quod præcessit, χάρισμα. Atque ita legit Epiphanius Scholasticus, & Langus interpres Nicephori. Certe ineptum esset, veteres Episcopos vocare, fidei lumine illustratos, quasi neophytos quosdam aut recens ad fidem conversos.

μίχελ τῆς κατὰ νίκαιαν συνόδου. Melius scriberetur μίχελ τῆς κατὰ νίκαιαν συνόδου. Sic in libello Fidei, quem Legati porrexerunt Liberio: ἡ τῆς ἐν τῇ ἀγίᾳ νικαίᾳ συνόδῳ βιβλικῶν θεῶν ἀκρίβεια & ἀσφαλὲς καὶ ἀσφάλειαι τῶν τῆς & δεικνύσθαι διαμίνθαι. Atque ita hunc locum legerunt Musculus & Christophorus.

ταῦτα τὰ αὐτοῖς ἔχον ὁμολόγησαν. Scribendum est αὐτοῖς: id est, Legati vestri. Intelligit enim Liberius libellum Fidei, quem Legati Macedonianorum ipsi obtulerant. Quo in libello profitentur Legati, tum eos, à quibus missi fuerant eam fidem, quæ Nicææ olim exposita erat, constanter retinere; tum ipsos eandem fidem servare, & perpetuo servaturos esse. Pessime Musculus & Christophorus hæc verba de Nicænis Patribus intellexerunt, quo nihil absurdius, fecerunt eos Langus, qui in versione Nicephori hunc locum de Nicænis Patribus exposuit. Longe rectius Epiphanius Scholasticus hæc verba de Legatis Macedonianorum accepit, ita vertens: *Ex hac ipsi retinere professi sunt, gaudioque repleti, & omne vestigium ac nebulas incepta suspicionis abscientes, non solum sermone eam, sed etiam scripturâ corrente professi sunt.* Certe verba illa: πάντες καὶ ζῆλον ἀπόστολων ὑποτάσσονται, ἰσχυρόντες, prorsus alludunt ad initium libelli Macedonianorum. Sic enim ibi legitur: Ἰστέ τῶν τῶν ἀριστηρικῶν μαριῶν δὲ ὑποτάσσονται &c. τὰ τῶν χαρίων πάντων ἀφ᾽ ἑαυτῶν αὐτῶν ἀναρῶντες, & reliqua.

Page 223. Ἰπὸ τῆς τῆς ὁμολόγησαν. Epiphanius Scholasticus legisse videtur ἐπεισάγει & τῶτο. Sic enim vertit: *Hæc insuper sunt professi &c.* Ego tamen mallem legere ἰπὸς & τῶτο ὁμολόγησαν. Id est, *Siquidem & istud professi sunt charissimi fratres nostri.*

Ἔτι ἐπὶ τὸ ἀέρινον. Delendum est ἔτι. Ἐπὶ τὸ ἀέρινον, quæ habetur in editione Roberti Stephani, fraudi fuit Christophoro. Sic enim vertit: *cum iurejurando adhibito subscripsistis.* Rectius Langus, & ante illum Epiphanius Scholasticus verterunt: *quibus vos perjurio capti subscripsistis.* Certe in libello Fidei Macedonianorum diserte scribitur, Episcopos fraude ac perjurio deceptos, Fidei apud Nicen Thraciæ expositæ subscripsisse. Ariani enim cum

A apud Nicen Thraciæ Synodo celebratâ, formulam fidei conscripsissent, jurabant eam fidem esse Synodi Nicænz.

μάλιστα ἔστι. Scribendum videtur ἔστι. Atque ita legit Epiphanius. Paulo post legendum omnino est ὑπὸ τῶν διδασκάλων τότε ἀδελφῶν, ut legerunt omnes Interpretes, non διδασκάλων, ut habent editiones & scripti Codices.

In Caput XIII.

Ὅτι ἐτερόδοξον περιέλαβεν. Hoc loco περιέλαβεν, idem est ac declinare & averfari, quemadmodum Lucianus usurpat in Hermotimo. Abhorre vertit Langus & Christophorus, Epiphanius vero cum hanc hujus verbi significationem ignoraret, ita vertit: *Sed quoniam omnes unanimis illius, eum secta aliterum favebantur.*

Ἐπιτομή τῶν ἐπιτομῶν. Præceptum Præfeclorum Prætorio intelligit. Mos enim erat, ut Præficus Prætorio, quoties edictum aliquod emittebat, reliquorum Præfeclorum Prætorii nomen adjungeret. Cujus rei exemplum occurrit tum in gestis purgationis Ceciliani, quæ edita sunt post collationem Carthagenensem, tum in Novellis Theodosii & Valentiniani. Illustre est hujus rei testimonium apud antiquum scriptorem de quaestionibus veteris ac novi Testamenti, capite 97. nam si in unius Præfeci Prætorio programme, etiam cæteri Præfeci jubere dicuntur, propter auctoritatem unius potestatis; quanto magis in unius Dei Imperio, si locutus unus est tribus fuerit, non incongruè dicentur tres locuti.

Ἐπιτομή τῶν ἀντιόχειαν συνόδων. Jam antea Imperator Valens Antiochiam contenderat. Verum in itinere auditâ defectione Procopii, regredi coactus est, ut testatur Ammianus Marcellinus in libro 26. Immerito igitur Baronius Socratem reprehendit. Neque enim Socrates dicit Valentem jam antea venisse Antiochiam, sed tantum eò contendisse, quod certe verissimum est. Sed Christophorus versus Baronium videtur fecellisse, quæ sic habet: *Imperator Valens denuo Antiochiam intravit.*

In Caput XIV.

Δεκαετία ζωῶν τῆς. Rectius Sozomenus undecim duntaxat Episcopatus annos tribuit Eudoxio. Certe Eudoxius Episcopatum Constantinopoleos invasit Eusebio & Hypatio Consulibus, qui fuit annus Christi 359. Mortuus est autem Valentiniano & Valente tertium Consulibus, anno Christi 370. Quare apud Socratem scribendum est δεκάετη, quod confirmat Epiphanius Scholasticus. Itaque Baronius hic quoque immerito reprehendit Socratem, cum non Socrates ipse, sed Socratis codices hic falsi sint. Cæterum de obitu Eudoxii videndus est Philostorgius in libro 9.

χειροτονῶν τῶτον ἐν ἀδριανῶν. Idem quoque refert Sozomenus in libro 6. utrumque tamen reprehendit Baronius ad annum Christi 370. Eusebium enim Antiochenum diu antea mortuum esse contendit regnante Constantio. Certe

Hieronymus in libro de scriptoribus Ecclesiasticis, Eustathium mortuum esse scribit in exilio, sepultumque Trajanopoli in Thracia, ubi exulabat. Quod si ita est, Constantii temporibus mortuus fuerit necesse est. Julianus enim & post illum Jovianus cunctos Episcopos ab exilio revocavit. Sanc vix credibile est, Eustathium Antiochenum adhuc usque tempora pervenire potuisse. Cum enim interfuerit Concilio Nicæno, quod anno Christi 325. celebratum est, ponamus eum tunc quintum & quadagesimum ætatis annum egisse. Ab hoc anno usque ad tertium Consulatum Valentiniani & Valentis, quo Eustathius Evagrium ordinasse dicitur Constantinopoli, anni interfunt quinque & quadraginta. Ita Eustathius nonaginta annos natus fuerit oportet, si hoc anno Evagrium ordinavit Episcopum. Porro non omittendum est, quod ex Victoris Tununenſis chronico didici, Eustathium Antiochenum non Trajanopoli, ut scribit Hieronymus, sed Philippis sepultum fuisse. Sic enim scribit: *Post Consulatum tertium Longini, Cæleno Antiochenus Episcopus reliquias prædecessoris sui Eustathii Episcopi & Confessoris ex Philippis Macedonia colligit, & Antiochiam summo cum honore perducit.* Idem tradit Theodorus lector in libro secundo excerptorum Historiæ Ecclesiasticæ his verbis: *κατὰ δὴ τὴν ἀπόφασιν τὸν ζῶντα, τὸ λαΐον ἰουδαῖος εἰς ἀντιόχεια ἔνεγκεν ὑπὸ φιλιππίων τῆς μακεδονίας, ἐνθα καὶ ἐτάφητο καὶ ἀπέθανεν.* Male Baronius hanc translationem reliquiarum Eustathii refert anno Christi 482. cum ex Victoris Tununenſis Chronico facta fuerit anno Christi 490. Longino 2. & Fausto Consulibus. Sed quod Theodorus lector ibidem subdit, Eustathianos qui antea seorsum collectas agebant, tunc demum adunatos esse Catholicos, post annos centum ab obitu Eustathii, licet Theophanis testimonio confirmetur, falsum existimo. Hoc enim posito Eustathius ad annum Christi trecentessimum ac nonagesimum vitam produxisset.

In Caput XV.

Ἐυστάθιος. Ἐὶν ἐν βιζύῃ τῆς θράκης. Hæc narratio nequaquam convenit cum iis, quæ supra retulimus ex Hieronymo, nec cum iis, quæ Theodorus lector & Theophanes in Chronico scribunt. Nam Hieronymus ait Eustathium adhuc sua ætate sepultum fuisse Trajanopoli, quo in exilium pulsus fuerat. Theodorus autem lector ac Theophanes Philippis eum exulasse, atque ibidem conditum esse scribunt. Diverſus igitur ab hoc Eustathio Antiocheno fuerit oportet Eustathius iste, qui Bizuam à Valente relegatus est. Est autem Bizua urbs Thraciæ, olim Astorum Thracum regia, teste Stephano. Ejusdem meminit Eutropius in libro sexto, ubi de L. Lucullo loquens, qui Bessos Thracas subegit: *Inde multas supra Pontum positas civitates aggressus est. Illis Apolloniam evertit, Calatim, Parthenopolim, Tomos, Istrum, Bizuam omnem cepit. I. ego, Bizuam & Scythiam omnem cepit.*

A In Caput XVI. Δακιδίζω. Sozomenus in libro sexto eandem Pag. 227 rem commemorans, Dacibizam vocat urbem maritimam Bithyniæ. Cedrenus quoque vocat Dacibyza *μὴτε δακιδίζω.* Sed Theophanes, perinde ac Socrates noster habet Dacidiza.

λίμων γὰρ σύνθηρον. De hac fame ita scribitur in Fastis veteribus, quos sub Idatii nomine publicavit Sirmondus: *Valentiniano III. & Valente III. His Consulibus magna fames fuit in partibus Phrygia.*

In Caput XVIII.

Β Τὰγμα τῶν δρομοφόρων. Rufinus ex quo hæc Pag. 228. desumpsit Socrates, in libro II. Historiæ Ecclesiasticæ ita dicit: *Infantem quoque parvulum secum trahentem, cursuque rapido, irrupto etiam Officii agmine, festinantem.* Porro hoc memorabile factum mulieris Edessæ contigit anno Christi 371. aut 372. ut mox videbimus. Male Baronius id retulit anno 370.

ἀστὶ ἐκείνη ἰουδαία. Post hæc verba duas inter Pag. 229. græcæ lineas, quæ in editione Roberti Stephani deerrant, supplevi ex codice Florentino & Sfortiano. Easdem agnoscit Epiphanius Scholasticus, & Rufinus, ex quo Socrates ista descripsit. Cæterum ex hoc etiam loco perspicui potest, Christophorsonum nullos manuscriptos Socratis codices consuluisse.

In Caput XIX.

Ἐπεὶ δὲ τὸ αὐτὸν ἄστυον. Totam hanc scenam infelicis oraculi, quod Gentiles quidam consuluerant, ut quisnam Valenti in Imperio successurus esset cognoscerent, fæse refert Ammianus Marcellinus in libro 29. Sed quonam anno id contigerit obscurum est. Baronius quidem in Annalibus anno Christi 370. id assignat. Ego verò anno Domini 371. aut 372. incunte id gestum puto. Valens enim anno Christi 371. finita jam ætate Antiochiam ingressus est, Gratiano secundo & Probo Consulibus, ut in annotationibus ad suprascriptum librum Marcellini demonstravi, partim ex legibus codicis Theodosiani, partim ex Libanii libro de vita sua. Tragedia autem illa & conspiratio maleficorum adversus Valentem, contigit post ejus ingressum in urbem Antiochenam, ut constat ex Marcellino. Anno igitur 371. exeunte, vel certe incunte 372. contigerit necesse est. Certe Theophanes ac Cedrenus, Valentis ingressum in urbem Antiochenam anno illius octavo assignant. Illam autem impiorum conspirationem, qui oraculum de futuro Imperatore consuluerant, anno Valentis nono adscribit idem Theophanes. Quod cum nostra sententia optime congruit, si Valentis annum primum computemus à Consulatu Joviani & Varroniani.

θεοδοσιός τις αὐτὸς ἦν. Quisnam sit hic Theodosius, incertum est. Neque enim Theo-

dofium illum esse existimo Theodosii Imperatoris patrem, de quo Ammianus Marcellinus loquitur passim in suis libris. Hic enim in Occidente versatus est, nec nisi post obitum Valentiani occisus fuit, per fraudem & insidias malevolorum. Verbatamen illa, quæ addit Socrates ἀνὴρ ἡναιῶν ἐκ τῆς ἰσπατίας, optime illi conveniunt. In codice Stortiano legitur θεοδόσιος ἀλλοτρίος. Epiphanius quoque Scholasticus Theodosium vocat.

In Caput XXI.

Pag. 230. μάγος ὁ ἐπὶ τῶν ἠσπαυρῶν. Hic Magnus Comes largitionum Comitatus dicitur in Epistola Petri Alexandrini, quam refert Theodorus in libro 3. Historiæ Ecclesiasticæ.

In Caput XXIII.

Pag. 232. ἐν τοσούτῳ δίκηματι. Christophorus vertit, in tantillo domicilio. Sed Græcum vocabulum hanc expositionem admittere non potest. Itaque malim scribere ἐν τῷ δίκηματι. Id est, non decet te, qui continentiam sectaris, videremulierem in domicilio tuo.

Pag. 234. δύο μὲν ἴσθι ἐκίνησεν. Scribendum videtur δύο μὲν ἴσθι ἐκίνησεν.

ἰκαθέρω γὰρ αὐτῶν. Scribendum est αὐτῶν. In Regio codice, quo usus est Robertus Stephanus, legitur αὐτῶν cum accentu gravi.

Pag. 235. ἐν τῷ μὲν μοναχῶς. Epiphanius Scholasticus in suo codice legerat μοναχικός. Sic enim vertit: Conscriptique libros valde necessarios: quorum unus quidem μοναχικός inscribitur, & est de Actuali: alius cognitionalis, secundum quod quispiam cognitione sit dignus. Nicephorus tamen in libro II. capite 4. 2. vulgatam lectionem confirmat. Sed quod pertinet ad alterum Evagrii librum, ejus titulum ita concipit: γνωστικός ἢ πρὸς τὴν κατὰ τὴν διάνοιαν γνώσεως. Posset etiam scribi, ἢ πρὸς τὴν κατὰ τὴν διάνοιαν γνώσεως, quam scripturam in versione mea secutus sum. De hujus Evagrii libris, quid senserit Hieronymus, vide in epistola ad Cresiphontem adversus Plagiaros: ubi eum Origenistam fuisse docet. Palladius in Lausiaca, tres ab eo libros scriptos esse dicit. Horum primum vocat ἱερὸν: secundum μοναχικόν, tertium ἀντιρρητικόν, qui est adversus fraudes diaboli. σύνταξιν ἂν περὶ βιβλίας, ἱερὸν, μοναχικόν, ἀντιρρητικόν &c. Ubi ἱερὸν vocat, quem Socrates γνωστικόν.

Pag. 236. μικρόν τι τῶν ὕπνου μέτρων. In codice Florentino & apud Nicephorum legitur μέτρον. Somni enim pars potius erat quam somnus, ille quem capiebat Macarius, capite ad parietem inclinato. Nam brevi admodum tempore ita dormiebat. Quare somnum illum rapuisse se potius dicit, quam cepisse.

τῆς παρεμβολῆς τῶν γνωστικῶν. Turpiter hoc loco hallucinati sunt interpretes. Nam Christophorus quidem ita vertit: In ea monachus ex secta Gnosticorum vis spectatissimus habitavit. Langus vero interpres Nicephoti hunc Evagrii locum ita transtulit: Habitat in ea monachus

A Gnosticorum ordinis celeberrimus. Sed primo quidem Evagrius non dicit, monachum illum habitasse in ea insula trans Mariam paludem: sed tantum dicit juxta illam insulam cum habitasse. Id enim sonat verbum προσοικεῖ. Deinde παρεμβολῆν non significat sectam neque ordinem: nec Gnostici hoc loco sumuntur pro secta hereticorum; sed est genus quoddam monachorum, de quibus Evagrius librum scripserat. Parembole igitur hic vicus est haud procul Alexandria juxta Mareoticum lacum. Hujus meminit Athanasius in Apologetico secundo adversus Arianos, ubi indiculum refert Clericorum, quos Meletius habebat in urbe & in territorio Alexandrino. Post commemoratos igitur Presbyteros & Diaconos partis suæ, quos habebat Alexandria, addit postremo: καὶ μακάριος ὁ πρὸς τὴν παρεμβολῆν. Parembole item memoratur in notitia Imperii Romani, in qua sedes erant Legionis secundæ Trajanæ sub dispositione Comitum rei militaris per Ægyptum. Ptolemæus quoque in Ammoniacæ juxta Mareoticam ponit Alexandri Parembolen. Hic igitur habitabat Monachus ille inter Gnosticos probatissimus.

θμουῖτων ἀγέλῃ σαραπίων. De hoc Serapione Hieronymus in libro de Scripторibus Ecclesiasticis ita dicit: Serapio Thmucos Ægypti urbis Episcopus, qui ob elegantiam ingeni Scholasticus dictus est &c. Decessit è vita sub Constantio ante Concilium Seleuciense, id est ante annum Christi 359: In Concilio enim Seleuciense inter Episcopos partis Acacianæ recensetur Ptolemæus Episcopus Thmucos Augustonica. Fuit enim Thmuis urbs Augustonica seu Augustanica. Neque enim audiendus est Baronius, qui in annotationibus ad Martyrologium Romanum, Thmuin in Scethi Provincia fuisse dicit. Atqui Scethis non fuit nomen Provincie, sed ipsa potius fuit in Provincia Augustonica. Thmuin tamen in Ægypto proprie dictâ locat Marcellinus, in libro 2. 2.

In Caput XXIV.

Ἐυζώνος. Scribendum est proculdubio ἐυζώνος. Christophorus tamen Epiphanius Scholasticum secutus, vulgatam scripturam retinet, & post verbum ὑπέσπιψεν, sub distinctionem tantum apponit: quod equidem probare non possum.

ὁ δὲ στρατηγός. Scribendum est ὁ τε στρατηγός, & mutanda distinctio in hunc modum: ἐὶ τὴν εὐδὴν ἐπὶ τὰ τῆς ἀγροῦ τοῦ μοναστήριου ἐχώρουν, ὁ τε στρατηγός &c. Quemadmodum legit Epiphanius Scholasticus.

τοῖς ὄχλοις ἐκέρχλωσθαι. Lego τοῖς ὄχλοις. Idque confirmat Rufinus in libro II. capite 3. Quem locum designat hic Socrates. Mox scribendum est ἰσπαυρῶν παρῶν absque dubio.

ἀνδρες πειραχόμενοι. Lego πειραχόμενοι & paulo post scribo κακωχόμενοι. Alludit enim ad locum Pauli Apostoli in epistola ad Hebr. c. II. εὐδὴν ἂν τύποι. Ante vocem τύποι deerat integra linea, quam nos ex codicibus nostris Florentino ac Stortiano supplevimus hoc modo:

ἰουδαίῳ τὰ μὲν ἀγάματ' ἔββαλον. τὸ δὲ Ἐχρηματῶ
ναὶ εἰ ἐκκλησίαι τύπον &c. Ita quoque Epiphanius Scholasticus in suo codice scriptum inven-
nerat, ut ex versione ejus apparet.

In Caput XXV.

Εἰκατὲς ἰουδαίῳ. Vox ἰουδαίῳ delenda est, quæ
ex superiore linea huc videtur irrepisse. Certe
Epiphanius Scholasticus eam non agnoscit: sic
enim vertit, Qui cum a puero fuisset ingeniosus,
vincebat etiam acuta conspuentes.

Fig. 241. ὑπομνήματα τε ἐκδοῦς εἰς αὐτὰ. De his Didymi
commentatiis in Origenis libros πρὸς ἄρχων,
loquitur Hieronymus in libro 1. adversus Rufi-
nam: Et multo his deteriora, qua longum esset
retexere, vel ita vertisse, ut in Græco invenerat,
vel de commentariolis Didymi, qui Origenis aper-
tissimus propugnator est, exaggerata & firmiora
posuisse. Et in libro secundo adversus eundem
Rufinum, In primo libro πρὸς ἄρχων. Ubi Orige-
nes lingua sacrilega blasphemavit, quod Filius Pa-
tris non videret, in eam causam reddis, quasi ex
persona ejus, qui scripsit: & Didymi interpreta-
tis Ἐχρηματῶ, in quo ille casto labore conatur alienum
errorem defendere, quod Origenes quidem bene
dixerit: sed nos simplices homines & cicures En-
niani, nec illius sapientiam, nec tuam, qui inter-
pretatus es, intelligere possumus.

Ἰδὲν πρότερον κατὰ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Male
Epiphanius Scholasticus & reliqui interpreses
hunc locum transfulerunt, quasi Antonius mo-
nachus Alexandriam venerit Valentis Augusti
temporibus. Atqui constat Antonium mona-
chum ex hac vita migrasse regnante Constantio.
Docet id Hieronymus in Chronico & in vita Hi-
larionis. Quoniam autem Constantii Imperato-
ris anno Antonius relicta solitudine Alexan-
driam descendit, incertum est, utrum sub in-
itum Imperii Constantii, ante ordinationem
Gregorii Ariani; an potius post Concilium Ser-
dicense & secundam restitutionem Athanasii.

κώωπις βλάψαι ἰουδαίῳ. Cedrenus ad annum
sexum Constantii βλάψαι legit. Neque aliter E-
piphanius Scholasticus in suo codice scriptum in-
venerat, ut ex versione ejus apparet. Sic enim
vertit, Non te conturbet, o Didyme, amissio sensi-
bilium oculorum. Tales enim oculi tibi desunt,
quibus & musca & culicis nocere possunt. Ru-
finus tamen ex quo hæc desumpsit Socrates, vul-
gatam lectionem tuetur. Eam quoque confirmat
Hieronymus in Epistola ad Castrutium.

In Caput XXVI.

Fig. 242. Ἐν τῇ ἀντιοχείᾳ λιχανῶν συμφορῆσαντες. Fal-
sum puto, quod hic ait Socrates, Basilium atque
Gregorium post confectum Athenis studiorum
liberalium cursum, Libanium Sophistam audiisse
Antiochiz. Refellit hoc Gregorius in carmi-
ne de vita sua, ubi scribit se tricesimum ætatis an-
num egisse cum Athenis digressus est, & amicos
ipsum Athenis detinere voluisse, ut professor es-
set eloquentiæ: id quod etiam Rufinus testatur

A in libro 11. Historiæ. Se tamen paulo post clan-
culo inde aufugisse, & in patriam se recepisse.

ἰπισκοπῆ τῆς ἰαυτοῦ πατρῆος. Baronius Ba-
silium anno Christi 369. ad Episcopatum Cæsa-
rez promotum esse dicit: idque ex Gregorii
Nysseni testimonio demonstrare conatur. Theo-
phanes tamen ac Cedrenus in Chronico, in-
itium Episcopatus Basilii magni anno Valentis
nono consignant, qui fuit annus Christi 371.
Anno autem octavo ejusdem Valentis Basilium
adhuc Presbyterum fuisse scribunt. Sic enim
ait Theophanes ad illum Valentis annum: ὁμοίως
καὶ ἐνεκαπαδενία τὰς ἐκκλησίας πρὸς δόξαν ἰαυτοῦ
δουξεν, τὸς ἐναντιώσας δραχμάμω, ἢ ἔχον παρὰ
αὐτῶν μὲν βασιλείου πριεσβυτέρου τότε τῆς μι-
γάλης ἐκκλησίας καίσαρος ὑπάρχοντι. & ἰσοτίου
τῆς ἐπισκοπῆς διηγεῖροντι. εἰς τῆλον ἐρδοδοξίας, μὴ
ὑπέκθη τῆς δουρεθείας ὑάλιντ. Eadem habet Ce-
drenus, nisi quod post vocem βασιλείου addit ἰου-
λιαδῶς, quod non probo. Idem confirmat Gre-
gorius Nazianzenus in oratione de laudibus Ba-
silii. Ibi enim diserte testatur, tunc cum Valens
succinctus hæreticorum Antistitum manu, expedi-
tionem suscepit adversus Ecclesias Orientis,
quas Arianistradere festinabat, Basilium adhuc
Presbyterum fuisse Cæsariensis Ecclesiæ. Porro
Valens expeditionem illam adversus Orthodo-
xos suscepit tertio suo Consulatu, id est anno
Christi 370. ut docet Socrates. Idem confirmat

B Gregorius Nyssenus in libro primo adversus Euno-
mium, ubi respondens Eunomio, qui Basilio
pavorem ac pusillum animum objecerat, Valen-
tus apparatus & expeditionem adversus Eccle-
sias sic describit: ἔχθησαν μὲν τῆς κωνσταντι-
νόπολις ἐπὶ τῶν ἰαυτῶν βασιλείων, ἀρτί τοῖς κατὰ τὴν
βαρβαρῶν αὐτῶν καθρωτικῶν ἰπαρμῶ. τὸ φρε-
νημα &c. Progressus Imperator Constantinopoli-
cum ingenti apparatu proficiscebatur in Orientem,
eius animo obres paulo ante adversus Bar-
baros successerat gestas. Iu est post bellum adversus
Gothos, & scædus cum iisdem percussus. Quod
contigit anno Christi 369. ut testatur Ammianus
Marcellinus. Quare Valentis illa profectio ad
vastandas Ecclesias Dei, contigit anno Christi
370. ut jam dixi. Tunc vero Basilium adhuc fuisse
Presbyterum, ibidem docet frater ejus Grego-
rius. Ait enim Præfectum Prætorii, Modestum
scilicet, primo quidem blanditiis usum fuisse,
ac promississe Basilio Præsulatum & gubernacu-
lum Ecclesiæ, si modo Imperatori parere vellent.

C Verbo Nysseni hæc sunt: πρὸς ἐπίβη μὲν τῆς βασιλείας
τιμῶν, & τῶν ἀρχῶν τῆς ἐκκλησίας προτοίμων. Non-
dum ergo tunc Basilium Episcopus erat Cæsariensis
Ecclesiæ, cum illum Modestus subvertere con-
natus est. Porro Modestus Præfecturam Prætorii
primùm gessit Gratiano Secundo & Probo
Consulibus, anno Christi 371. ut notavi ad li-
brum 29. Ammiani Marcellini. Alio quoque
argumento probari potest, Basilium post annum
Christi 370. ad Episcopatum Cæsariensis Eccle-
siæ promotum fuisse. Etenim Nazianzenus in o-
ratione funebri, quam in eum conscripsit, ait Ba-
silium adhuc Presbyterum fuisse, tunc cum fa-
mes illa, omnium, quæ unquam fuisse memoran-

tur longe gravissima, contigit in Cappadocia. Hæc autem ipsa est, cujus supra meminit Socrates, quæ accidit Valentiniano Tertio & Valente tertium Consulibus.

Ἰστορία τῆς ἐπιπέρας τῆς ἐκείνου. Gregorius Nazianzenus, cui magis credendum est in his rebus, in oratione funebri de laudibus Basilii testatur, Basilium adhuc Presbyterum ad eas partes se contulisse, eo consilio ut Arianorum perfidia se se opponeret.

Ἰστορία τῆς ἐπιπέρας τῆς ἐκείνου. Hæc autem ipsa est, cujus supra meminit Socrates ex Rufino, qui in libro undecimo Historiæ capite 9. ita scribit: Gregorius vero apud Nazianzenon oppidum in locum patris Episcopus subrogatus, hæreticorum turbamens fideliter tulit. Constat tamen Gregorium non Episcopum, sed Coadjutorem duntaxat patris ipsius Gregorii in Episcopatu Nazianzeno factum fuisse: verum ea conditione, ne patri in Episcopatu succederet, ut ipsemet testatur in oratione 8. & in Carmine de vita sua. Prius vero Episcopum Salsimorum constitutus est à Basilio Magno, qui hunc Episcopatum primum instituerat, ut locum illum Ecclesiæ suæ assereret, quemadmodum testatur Gregorius in carmine de vita sua. Hinc ad Constantinopolitanam sedem translatus, paulo post eam relicta, Nazianzum se recepit, & Episcopatum ejus loci aliquandiu administravit, donec senio ac morbis defatigatus, successorem sibi ipse delegit. Recte ergo Hieronymus in libro de scriptoribus Ecclesiasticis ita scribit: Gregorius primum Salsimorum, deinde Nazianzenus Episcopus &c. Mirumque est, cum tres Episcopatus gesserit, omnes tamen ambiguos esse atque incertos. Certe ipse in Epistolis læpius negat se Episcopatum Salsimorum unquam administrasse, & sacerdotale munus ullum illic obiisse. Constantinopolitanum autem Episcopatum nec Hieronymus ejus discipulus, nec Rufinus ei adscribunt. Nazianzenum denique Episcopatum alteri potius tradidit, quam ipse gessit.

κατὰ τὰ αὐτὰ τῆς βασιλείου διαπράττει. Scribendum est proculdubio ἢ τὰ αὐτὰ &c.

Pag. 243 βασιλείου δὲ τῆς καίσαρος ἀγνώμων. Hæc non conveniunt cum iis, quæ de Basilio narrant Gregorii duo, Nazianzenus scilicet in oratione funebri, & Nyssenus in libro primo adversus Eunomium. Neque enim Antiochia exhibitum esse Basilium coram Modesto Præfecto Prætorio, sed in urbe Cæsarea id gestum esse testantur. Recte ergo Sozomenus errorem Socratis hoc loco correxit in libro sexto, capite 16. ubi scribit Valentem Antiochiâ venisse Cæsaream, & justisse, ut Basilius ad tribunal Præfecti Prætorio traheretur. Porro notandum est, Valentem Augustum bis Cæsaream venisse & Basilium expugnare tentasse: primum cum Basilius adhuc esset Presbyter; quod anno Christi 370. factum esse supra demonstravimus. Idque plane confirmat Sozomenus in libro sexto. Iterum postea ex urbe Antiochena venit Cæsaream, Basilio jam ad Episcopatum promotum. Sed quo anno id factum sit, non satis liquet. Suspicio tamen id anno Christi 371. aut 372. contigisse. Id autem colli-

ago ex Modesti præfectura, quæ in eos annos incidit. Has duas Valentis præfectiones distinguit Nazianzenus in oratione 20. pag. 346. his verbis ἀλλ' ἕνα ἡμῶν αὐθις &c.

Ἰστορία τῆς ἐπιπέρας τῆς ἐκείνου. Sumpsit hæc Socrates ex Rufini libro undecimo Historiæ Ecclesiasticæ. Cæterum Gregorius Nyssenus in libro primo adversus Eunomium, Basilium bis ante tribunal Modesti Præfecti Prætorio stetit dicit, semel cum esset Presbyter: iterum deinde cum esset Episcopus: Verum prioris illius interrogationis nullam mentionem facit Nazianzenus.

Ἰστορία τῆς ἐπιπέρας τῆς ἐκείνου. Rufinus habet: ἡνίκα τε non mutares. Quibus verbis obijurat Modestum Basilium, quod se ex Catholico Arianum fecisset, ut Principi gratificaretur. Modestum certe Arianum fuisse docet Gregorius in oratione funebri.

Ἰστορία τῆς ἐπιπέρας τῆς ἐκείνου. Hic alio nomine Valentinianus junior vocabatur, ut supra observavi. Galates autem cognominatus est, eo, quod natus esset in Galatia. Porro cum Socrates eum hic γήπιον appelleret, id est, infantem; hinc non mediocriter confirmatur opinio nostra, quam supra retulimus, hæc scilicet gesta esse circa annum Christi 371. aut 372. Valentinianus enim junior natus est anno Christi 366. ut supra notavi, à quo anno ad annum 371. anni sunt sex absoluti. Ita sexennis mortuus fuerit junior Valentinianus, qui & Galates: Sexennis autem puer γήπιος recte dicitur.

In Caput XXVII.

Ποιτικὴ δίκη. Hoc loco secutus auctoritatem Nicephori, emendavi ποιτικὴ δίκη, quamvis scripti codices nihil mutant.

Ἰστορία τῆς ἐπιπέρας τῆς ἐκείνου. Melius scriberetur ἐπιπέρας. Intelligit enim Apologeticum Pamphili pro Origene, de quo vide Photium in Bibliotheca.

Ἰστορία τῆς ἐπιπέρας τῆς ἐκείνου. Μουσουλὸς ἄλλος. Gregorius adijungitur, quo Originem commendavit. Christophorus autem ita interpretatur, Oratio Gregorii in Origenis commendationem conscripta. Verum hanc interpretationem probare non possum; neque enim oratio illa à Gregorio Thaumaturgo scripta est ad commendationem Origenis, sed ad agendas gratias præceptoris, cum ex ejus schola discederet. συστατικὴ quidem dicuntur Epistolæ commendatiæ. Orationes autem συστατικὴ nullæ unquam fuerunt. Quare non dubito, quin συστατικὴ scribendum sit, licet Nicephorus vulgatam lectionem confirmet. Est autem συστατικὸς λόγος, oratio, quæ valedicitur, ut monui in Annotationibus Eulebianis, quas studiosus lector consulet.

In Caput XXVIII.

Ναυάτης. Sic fere Græci vocant eum, qui Novatianus dicebatur. De cujus hæresi consu-

Pag. 244

Pag. 245

confulendus est Eusebius & Epiphanius, & Au-
ctor questionum veteris ac novi Testamenti, &
Theodoritus.

ἐν τοσούτῳ τῆτον. Scribendum est proculdu-
bio ἐν τῷ τῷ τῷ κινουμένου ἑζητήματι &c.
Nec dubito quin Socrates ita scriptum reliquerit.

καὶ κατ' ἰδίῳ. Mulculus vertit, quibus sic
ut fieri solet. Christophorus vero interpre-
tatur: *ut moris est*. Quod non probo. Neque
enim κατ' ἰδίῳ Græci dicunt hoc sensu, sed ὡς
ἰδίῳ. Quare malim hoc loco scribere κατ' ἰδίῳ,
quem admodum legit Epiphanius Scholasticus.
Sic enim vertit: *singulis Provincialium diversas
sunt secuti sententias*. Idem enim est κατ' ἰδίῳ,
ac κατ' ἐπαρχίαν, quod paulo anteposuit Socra-
tes, cum ait: *τοιαύτας τὰς ἐπιτολάς ἵς κατ' ἐπαρ-
χίαν διαχρήσασθαι*. Ubi codex Florentinus scriptum
habet κατ' ἐπαρχίας.

Pag. 246 καὶ ἰδίῳ ἐπιτέλειται. In codice Sfortiano legi-
tur ἕτως, adverbialiter. Sed si vulgatam lectio-
nem retinere voluerimus, quam Epiphanius &
Nicephorus confirmant, tum delendum erit ver-
bum ἰδίῳ, quod neque Epiphanius agnoscat: aut
certe scribendum erit, καθὼς τὰ ἰσχυρία μίση
ἰσχυρῶς ἐπιτέλειται, sicut legisse videtur Nice-
phorus.

ἰδίῳ καὶ ἕτεροι ἐπὶ ἰσχυρίων. Novatiani au-
ctorem lectæ lux Martyrem fuisse iactabant;
qui & librum conscripserunt, cui titulus erat
Martyrium Novatiani. Sed hunc librum men-
daciis ac fabulis refertum jam pridem confutavit
Eulogius Episcopus Alexandrinus in libro sex-
to contra Novatianos, cuius excerpta habentur
in Bibliotheca Photii. Cæterum in actis illis
martyrii Novatiani, non martyrium passus esse
dicebatur Novatianus, sed tantum fidem Christi
confessus. Ex octo enim Presbyteris Ecclesiæ
Romane, qui erant sub Macedonio Episcopo
urbis Romæ, septem quidem idolis sacrificii, asse-
dit auctor Actorum unâ cum Macedonio, so-
lum vero Novatum egregio confessionis marty-
rio perfunctum esse. Cum Novatiano autem
tres Episcopos, solos fere ex Occidentis parti-
bus martyrium dixisse, Marcellum scilicet & Ale-
xandrum Aquileiæ Episcopos, & Agamemno-
nem Episcopum Portuensem, vel potius Tibur-
tinum. Qui post illam confessionem separatim
degentes, & collectas celebrantes cum Nova-
tiano, communionem eorum fugiebant, qui sa-
crificaverant idolis. Ac paulo post manus impo-
nentes Novatiano, eum Episcopum urbis Ro-
mæ ordinarunt.

κατὰ πῶς κοινοίαν τῆτον σωχρηθῆσαν. Hic
locus mirum in modum corruptus est. Nec re-
cens hoc mendum, sed jam temporibus Epipha-
nii Scholastici corrupta erant exemplaria; sic
enim vertit Epiphanius: *Hi vero, qui ex eo no-
men habuerunt ejusque fuere participes &c.* Ni-
cephorus vero quomodo hunc Socratis locum
legerit, incertum est, cum Græca ejus hac in
parte desiderentur. Langus tamen, qui Græcum
Nicephori codicem viderat, ita vertit: *Qui ve-
ro ejus nomine in Phrygia censentur, ab institutis
& communionem ejus, cum sibi ipsi indulgentes de-
generassent, hoc tempore Paschale quoque festum*

Amutarunt. De reliquis interpretibus nihil dico,
in quorum versione nihil sani reperies. Ego lo-
cum levi mutatione ita restituendum puto: καὶ
πῶς κοινοίαν τῆτον σωχρηθῆσαν ἐκτελεθῆσαν.
Id est, *Hi vero, qui ex illius nomine Novatiani
dicuntur in Phrygia, permissam ipsis communio-
nem cum reliquis Catholicis in festivitate Pasche
aversantes, circa hac tempora diem festum Pa-
sche immutarunt*. Nihil apertius hoc sensu. An-
te Valentis tempora Novatiani in Phrygia, eo-
dem tempore, quo reliqui Catholici Pascha ce-
lebraverant. Exinde vero communionem ac so-
cietatem Catholicorum in hac etiam parte refu-
gere cœperunt. Porro, etsi judicium Socratis
valde probo, qui causam reddit, quamobrem
præcipue Phryges Novatianam hæresin amplexi
sint, alia tamen ratio ejus rei offerri potest. No-
vatus enim seu potius Novatianus, ex Phrygum
gente ortus fuisse dicitur, ut scribit Philostorgius
in libro 8. καὶ τὸν αὐτὸν ἐκ Φυλῆς ἰρμάδος τὸν Φρυγῶνα.
Quare non mirum est si multos in ea provincia
dogmatis sui habuit sectatores.

Bvatus enim seu potius Novatianus, ex Phrygum
gente ortus fuisse dicitur, ut scribit Philostorgius
in libro 8. καὶ τὸν αὐτὸν ἐκ Φυλῆς ἰρμάδος τὸν Φρυγῶνα.
Quare non mirum est si multos in ea provincia
dogmatis sui habuit sectatores.
τις ἀνὴρ παλαιός. Suspicio hunc esse Auxano-
nem illum longævum, presbyterum Ecclesiæ No-
vatianorum, cuius testimonio utitur Socrates in
lib. 1. cap. 10. & 13. Cæterum non mittenda
sunt hoc loco Nicephori verba de Socrate nostro.
*Hæc sibi renuntiata esse Socrates, qui hoc loco non
abhorre se à Novatianorum institutis palam pra-
se fert, à se quodam scribit, &c.* Ego tamen
non assentior Nicephoro.

In Caput XXIX.

C Αὐτὸς ὁ σωμῆς. Scribendum omnino est ἐφ' ἑ, Pag. 247
ut legitur in codice Florentino & apud Ni-
cephorum.

ἑστὸς σωμῆς. Verbum elegans ad significan-
dos conventus Schismaticorum, qui altare con-
trarium altari erigere dicuntur. Hinc derivatur
ἑστὸς σωμῆς, genus schismatis, de quo loquitur
Basiliius in epistola Canonica ad Amphilochem
de baptismo hæreticorum. Verba Basilii hæc
sunt: ἑστὸς σωμῆς ἡ τὰς ἑστὸς σωμῆς, τὰς
ἑστὸς τῶν ἀνομιάντων ἁριστοτέρων ἐπιπέπων, ἢ
ἑστὸς τῶν ἀπειθήτων λαῶν γινόμενας.

ἑστὸς τὸν τότε ὑπάρχον μαξιμίον. Sumpsit hæc
Socrates ex Rufini lib. 11. Historiæ Ecclesiasticæ,
qui de Ursini schismate loquens ita dicit: *Quæ
res actione Maximini Præfecti, seu hominis, ad
invidiam boni & innocentis versa est sacerdotis,
ita ut causa ad clericorum iug, tormenta duceretur.*
Eo quidem anno, quo Ursinus suum schis-
ma confasvit, non Maximianus, sed Juventius
Præfectus urbi fuit, ut testatur Ammianus Mar-
cellinus in lib. 27. Sed cum hoc schisma multos
annos duraverit, fieri potest ut Maximinus Præ-
fectus annonæ de eodem negotio cognoverit, &
nonnullos clericorum tormentis affecerit. Fuit
autem hic Maximinus Præfectus annonæ anno
septimo Valentiniiani, ut scribit Hieronymus in
Chronico. De eodem multa habet Marcellinus.

In Caput XXX.

τιλιυθῆσαν καὶ ἑστὸς σωμῆς. Hæc pene ad verbum
transcripsit Socrates ex Rufini lib. 11. Historiæ.
H

Eundem enim ordinem servat, quem Rufinus, post ordinationem Damasi continuo subiungens Ambrosii promotionem. Verum licet Rufinus ac Socrates has duas ordinationes, velut eodem tempore factas conjunxerint, multum tamen temporis inter utramque ordinationem intercessit. Nam Damasus quidem Pontificatum inivit Lupicino & Jovino Consulibus, anno Christi 367. Ambrosius vero ad Episcopatum Mediolanensem evectus est anno Christi 374. Gratiano tertio & Equitio Consulibus, ut ex Hieronymi Chronico observavit Baronius.

In Caput XXXI.

Pag. 249 'Εν ἀκόνῳ πάλῃ τῆς ἰταλίας. Duplex error, alter Librariorum, alter Socratis. Sed errorem quidem Librariorum facile sustulimus ex auctoritate codicum nostrorum Florentini ac Sfortiani. Socratis vero errorem hinc notasse sufficere, qui Acincum urbem Italiae vocat, quae fuit Pannoniae.

Pag. 250 νόμον ἐν ὑπαγορεύσας. Hujus legis Valentinianni nulla usquam fit mentio. Sed nec Ammianus Marcellinus, qui res Valentinianni accurate commemoravit, hujus legis meminit in suis libris. Certe hujusmodi lex nequaquam convenire mihi videtur Valentinianni, Principi serio & Christiano. Tota igitur haec narratio de Justiniae conjugio, dubiae fidei mihi videtur.

ἐκ λακίδης. Flaccilla dicitur ab Epiphonio Scholaestico rectius. Sic enim nummi veteres eam appellant. Sed mirum est Graecos in hoc nomine fere hallucinari. Supra enim observavimus, λακίδης dici à Socrate non semel pro Flaccillo, qui fuit Antiochenensis Episcopus. Porro haec Flaccilla filia fuit Antonii, ejus, qui Consul fuit cum Siagrio, ut docet Themistius in gratiarum actione ad Theodosium ob pacem factam cum Gothis.

In Caput XXXII.

τὸ προσφωτιστικὸν λόγῳ. Haec oratio Themistii ad Valentinianum, hodie exstat Latine edita à Duditio. Nam quod Socrates ait Themistium in ea oratione locutum esse de discrepantia dogmatum Philosophicorum, habetur in versione Duditii pag. 507. Artes quidem quarum magnus in vita usus & delectatio est, nunquam ad tantam sublimitatem & elegantiam pervenissent, nisi artificum, inter ipsos discrepantia iudiciorum & certamen quoddam exstitisset. Quippe ipsa Philosophia mater omnium laudandarum artium, ab exiguis orta principis, nonne doctissimorum hominum dissensione ita crevit, ut ad ejus absolutionem nihil desiderari videatur? Jam vero quod ait Socrates in ea oratione dictum à Themistio, Deum velle hanc opinionum de se varietatem, ut homines majestatem sui numinis magis revererentur, eo, quod nequaquam obvia nec in promptu sit cognitio numinis sui; idem habetur in Duditiana, pag. 508. Quocirca quod à cognitione nostra se longissime removit, neque ad captum ingeniorum nostrorum se dimittit, satis argumenti habet, non postulare eum ab omnibus unum idemque jus religionis, sed cuique de se sua, non aliena sponte opi-

nandi facultatem relinquere. Ex quo etiam evenit, ut major quadam hominum animis admiratio divini numinis & religiosior aeterna illius majestatis veneratio ingeneretur. Fit enim ut quae in promptu sunt, & ad omnem intelligentiam abjecta, fastidiamus, & pronihilo ducamus, &c.

In Caput XXXIII.

Πρόσφατον ἢ ἄλλο ἔστι. Codex Sfortianus vo. pag. 251. cem interlerit hoc modo πρόσφατον οὐδὲ ἔστι. Atque ita etiam codex Florentinus, nisi quod οὐδὲ habet.

In Caput XXXIV.

Στρατιώτων ἐξαρρήσειεν. In Florentino codice scriptum est ἐξαρρήσειεν, rectius ni fallor, Vulgata tamen scriptura proba est, nec immutanda. Sic enim loquitur Joannes Chryostomus in cap. 21. Matthaei Homilia 67. ubi elemosynam comparans tributariae functioni, his utitur verbis, ἡ κέρων ἐν ταῦτα δ' ἄνω μισθὸν τῆς μετακομιδῆς ἧς εἰσφερομένου ἢ ἐν τῶν ταῦτα καμῶν ἐξαρρῶειζοντες &c. Glossa veteres exponunt ἄδεραι ἐξαρρῶειζοντες. Porro quod hinc notat Socrates Valentem pro militari supplemento aurum deinceps à Provincialibus exegisse, idem quoque narrat Marcellinus in libro 31. pag. 441. Quem locum, quia corruptus est etiam in editione nostra, hic prout restitui debet, apponam: Eruditius adulatoribus in majus fortunam principis extollentibus: quod ex ultimis terris tot tyrocinia trahent, ei nec opinanti offerret, ut collatis in unum suis & alienigenis viribus, invidiam haberet exercitum; & pro militari supplemento, quod provincialium annuum pendebatur, thesauris accederet animum magnus.

τὸ ἀρχὴν ἔχοντι τὸ δυσυχησαι. Scribendum est τὸ δυσυχησαι. Idem enim poscunt leges grammaticae.

In Caput XXXVI.

Πάντες ἂν τὰ ἑσπέρων ἀναθελῶ. Lego τὰ ἑσπέρων πᾶσι ἀναθελῶ. Statim enim sequitur ἑσπέρων ἀναθελῶν &c. Et insuavis esset ejusdem propositio- nis iteratio. Paulo post ubi legitur ἐκείνῳ πᾶσι ἑσπέρων ἀναθελῶν, scribendum est ἐκείνῳ. Porro hanc narrationem de Moyle Episcopo Saracenis dato, & de pace cum iisdem facta, desumpsit quidem Socrates ex Rufini libro II. cap. 6. sed non servavit ordinem Rufini: Rufinus enim id retulit sub initium Episcopatus Lucii; post Edessenorum persecutionem, non sub Valentis exitum. Atque ego sententiam Rufini sequi malim, quàm Socratis atque Sozomeni. Movet me id, quod ait Socrates, Maviam Reginam, facta cum Romanis pace, despondisse filiam suam Victori Magistro militum. Atqui Victor sob exitum Imperii Valentis, nimium provecus erat ætate, ut de ducenda uxore adhuc cogitare.

In Caput XXXVII.

Πίστου τε ἰπτανιθόντος. Scribendum est πίστεως τε ἰπτανιθόντος, & tollenda finalis distinctio, quae ante haec verba apposita est. Eamque lectionem secutus videtur Epiphanius.

In Caput XXXVIII.

A Junia. Et ipso anno profectus est Valens Aug. ex urbe ad Fossatum die 3. Idus Junias.

Page 255. Καὶ ὑπεβαίη. Legendum est ὑπεβαίη. lidem porro dies notantur in Fastis Idatii: Valente VI. & Valentiniano II. His Coss. ingressus est Valens Aug. ab Oriente Constantinopolim die 3. Kalend.

τῆς διακοσῆς. Scribendum est διακοσῆς. Sic Antiquarii brevitatis studentes, scribere solebant hæc vocabula. Nam & διακοσὸν scribebant & τριακοσὸν pro διακοσῆς & τριακοσι. εφ.

HENRICI VALESII ANNOTATIONES IN LIBRUM QUINTUM HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ SOCRATIS SCHOLASTICI.

In Proœmium.

Page 259. Εχ' τ' μὴ σχολάζειν. Lego ἐὰν τ' εἰ σχολάζειν. Insuavis enim est & odiosa particule negativæ repetitio, cum præcedat: τ' πῶς ἐν τῷ γὰρ ἀνοήτως μὴ προσκορεῖς γυβῶσιν. Post hæc enim verba sequi debet affirmatio.

In Caput II.

Page 260. Νόμος τῆς Ἰθακῆς. Hanc Gratiani legem memorat etiam Sozomenus in libro 7. capite 1. & Theodorus in libro 5. capite 2. qui Saporem Magistrum militum à Gratiano in Orientis partes missum esse dicit, ut eam legem executioni mandaret. Id autem contigit anno Christi 378. Ea lex Gratiani hodie non exstat. Ejus tamen videtur fieri mentio in lege quinta, codice Theodosiano de fide Catholica.

In Caput VII.

Page 263. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζῆος μὲν ἐπίσκοπος. Credidit scilicet Socrates, Gregorium ab Episcopatu Nazianzeno translatum fuisse Constantinopolim. Quia in sententia fuerunt alii quoque complures. Gregorius tamen nunquam Episcopus fuit Nazianzi, sed tantum adjutor fuit patris sui Gregorii in Episcopatu Nazianzeno, illuc à patre jam grandævo accitus ex solitudine, in quam post susceptum simul ac repudiatum Sasimorum Episcopatum sese contulerat, anno Christi 371, ut notavit Baronius.

ἀναστῆσαν ὀνόμασάν. Non assentior Socrati, qui Ecclesiæ illi in qua Gregorius Nazianzenus verbum Dei prædicare solitus erat Constantinopoli. Anastasii vocabulum à subsecutus Imperatoribus inditum esse scribit. Immo ætate ipsius Gregorii jam vocabatur Anastasia, ut patet tum

A ex oratione ipsius Gregorii, in qua nominatim valedicit Anastasie & Apostolis; tum ex carmine elegiaco de infomnio Anastasie. Vide Baronium ad annum Christi 378.

ὁ βασιλεὺς τῆς ἐκκλησιᾶς χειρίζει. Longe aliam lectionem reperimus in codicibus nostris Florentino & Sfortiano. Sic enim ambo scriptum habent, ἐκκλησιᾶν χειρίζει. Quam scripturam secutus est Epiphanius Scholasticus, ut ex versione ejus appareat. Ita enim ille vertit: Quia igitur Imperator Ecclesiis opus habet. Nicephorus tamen vulgatam lectionem tuetur. Nam pro χειρίζει habet, ἡμεῖς ἐξελάμεν. Mihi quidem scripta lectio magis placet.

In Caput VIII.

Θεσσαλονίκης ἀρχιεπίσκοπος. In codice Sfortiano hic, & supra in capite 6. hujus libri ἀρχιεπίσκοπος scribitur. Atque ita Latini fere eum appellant. Sic enim Ambrosius, & Prosper in Chronico, & Jordanes in libro de successione regnorum eum nominant. Ascholus tamen fere vocatur à Græcis. Hic est Ascholus, de cujus obitu & virtutibus ac miraculis scribit Beatus Ambrosius in epistola 59. ad clerum Thessalonicensem. Ubi & Anyfium discipulum ei successisse dicit.

καὶ ὅτι ἔσπευσε πολλὰ γένηται πῶς κοινωτῆρα διάκειται ἐπιπέσαντες. Vide quæ supra notavit Socrates in capite quarto hujus libri.

καίτοι πῶς τῶν παλαιῶν. Malim scribere καὶ τότε πῶς τῶν παλαιῶν &c. Quam emendationem confirmat Nicephorus. Sic enim habet: καὶ δὲ πάντων ὡς οἰκείν θαιμαζόμενον, πῶς καὶ τὰ πῶς τῶν παλαιῶν χειρίζων ἀρχιεπίσκοπος.

ὡς ἂν κατὰ τινὰ πόλιν ἐπίσκοπος. Hoc Canone Patres Synodi Constantinopolitanæ Episcopo Constantinopolitano secundiloci prærogativam tribuerunt post Episcopum urbis Romæ, ut

H ij

recte Zonaras observat in notis ad tertium Canonem Synodi Constantinopolitanae. Porro notandum est, Patres supradictae Synodi, Diocesim Episcopi Constantinopolitani praedicto Canone haudquaquam definiisse; sicut nec Niceni Patres Diocesim Episcopi Romani definire voluerunt, ob honorem, ut opinor, ac reverentiam. Falluntur tamen, qui existimant, tempore Constantinopolitanae Synodi, Episcopum urbis illius nullam habuisse Diocesim. Jam enim ante haec tempora in Helleponto ac Bithynia Episcopos ordinabat Praeful Constantinopolitanus, ut superius demonstravi. Quippe Eudoxius Eunomium Cyzici Episcopum constituit, & Euphronium Nicææ, ut testatur Philostorgius.

καὶ πατριάρχας κατίσταν. In secundo Canone Synodi Constantinopolitanae, quem hic designat Socrates, nulla fit mentio Patriarcharum. Eo enim tempore nondum usu receptum erat Patriarcharum vocabulum. Nulla item in eo Canone divisio fit Provinciarum. Quinam ergo sensus est illius Canonis? Agitur in eo de Diocesibus Orientalis Ecclesiae: & interdicunt Synodus, ne Episcopi ex una Diocesi in aliam transfiliant ad ordinationes faciendas, aut ad alia negotia Ecclesiastica: jubetque ut Episcopi ea tantum curent, quae sunt suae Dioceseos. Quare hic Canon non ad Patriarchas solum pertinet & Exarchos, sed ad omnes generaliter Episcopos cujusque Diocesis. Constituta porro videtur haec regula praecipue ob Meletium Antiochenum Episcopum: & Gregorium Nazianzenum, & ob Petrum Alexandrinum. Nam Meletius quidem relicta Orientis Diocesi Constantinopolim venerat, ut Gregorium illic ordinaret Episcopum. Et Gregorius relicto Sasmorum Episcopatu, qui in Pontica erat Diocesi, Constantinopolim migraverat. Petrus vero Alexandrinus septem Aegypti Episcopos miserat Constantinopolim, qui Maximum Cynicum illic Episcopum ordinarerent. Ad haec igitur reprimenda, hunc Canonem sanxerunt Patres Synodi Constantinopolitanae. Neque enim audiendus est Socrates nos-ter, qui scribit Patres hoc Canone comprimere voluisse excursus Episcoporum ex una Diocesi in aliam, qui antea ob crebras persecutiones saepius contingebant. At non haec fuit causa Canonis istius, imo ea, quam supra dixi. Ex iis enim, quae supra gesta retulimus in ordinatione Gregorii & Maximi, gravissimi tumultus excitati fuerant in Ecclesia Constantinopolitana; ad quos sedandos collecta illic erat Synodus jussu Imperatoris Theodosii.

τὸς ὑπὲρ διοίκων ἐπισκόπους. Verba sunt secundi Canonis Constantinopolitani, quae sic vertit Dionysius Exiguus: *Qui sunt super Diocesim Episcopi, nequaquam extra praefixos sibi terminos accedant.* Duplex potest esse sensus horum verborum. Nam ὑπὲρ διοίκων ἐπισκόποι dici possunt, qui sunt supra Diocesim, id est, qui praesunt toti Diocesi; qualis est Episcopus Alexandriae, vel Episcopus Antiochie, qui non super unam provinciam, sed super Diocesim est

A constitutus, ut loquitur Innocentius Papa in Epist. ad Alexandrum Episcopum Antiochie. Aut certe ὑπὲρ διοίκων dicuntur, qui sunt extra suam Diocesim. seu ὑπὲρ τῶν ἀρχιερατικῶν ἐπαρχιασ, ut Zonaras exponit in commentariis ad hunc Canonem. Priorem sensum amplexus est Lucas Holstenius. Sic enim ille ad latus codicis sui notaverat hunc Socratis locum exponendum esse: *Ne Episcopi suis Diocesibus praefecti, Ecclesias extra suos limites suas invaderent.* Sed tamen verior est posterior sensus, quod declarat canon ipse in sequentibus: addunt enim Patres, ἀλλότῳ ἢ ἑθνοσέπῳ ὑπὲρ διοίκων μὴ ἐπιθεσθῆναι. Quare ὑπὲρ διοίκων ἐπισκόποι iidem sunt ac ὑπὲρ ἐπαρχιασ, quomodo Socrates paulo antea vocavit Gregorium Nazianzenum. Porro notandum est Diocesim in hoc Canone non significare porceciam nec provinciam, ut Graeci interpretes Zonaras ac Balsamon crediderunt, sed multas simul junctas provincias, quae uni rectori subiacent. Unde hic canon ἀπὲρ διοικήσεων inscribitur. Sicut enim discrete dicit: *φουλατῶν μὲν ἢ ἢ πορτογαλιμῶν ἐπιθεσθῆναι ἢ διοικήσεων κανόνι.* ἑὸς ἑλθόν ἢ τα καὶ ἰκαθῶν ἐπαρχιασ ἢ τῆς ἐπαρχιασ οὐνόδ. διοικήσῃ. Vides, quis sit titulus hujus Canonis, & quomodo ἐπαρχιασ, id est Provinciam, distinguit à Diocesi. Non enim vetitum est hoc Canone, ne Episcopi ex una Provincia ad aliam commeent ad ordinationes celebrandas. Id enim aliter fieri non potest. Verbi gratia in Asiana Diocesi non prohibent Patres, ne ex Lycia in Pamphyliam, neve ex Caria in Lydiam migrent ob negotia Ecclesiastica, sed tantum vetant ne ex una Diocesi in aliam transfiliant.

ἢ ὑπεροείσῃ ἐκκλησιασ μὴ ὑπερθεσθῆναι. Corrigendum est μὴ ὑπερθεσθῆναι, ut habetur in dicto Canone. Verba supra retulimus.

τῶν πατριάρχων ἐκκλησιασ. Observet hic studiosus lector singularem usum vocabuli πατριάρχων, quae non sumitur pro Patriarchatu, sed pro regimine ac gubernatione. Eodem sensu Socrates Patriarchas paulo antea usurpavit, cum ait: *καὶ πατριάρχας κατίσταν, διατεταμένους τὰς ἐπαρχιασ.* Neque enim vult dicere, Patriarchas à Constantinopolitana Synodo esse constitutos. Quippe jam antea confirmata fuerat Patriarcharum potestas Canone 6. Concilii Niceni, ut ad illum Canonem fusius demonstravi. Intelligit ergo Socrates non veros atque ordinarios Patriarchas, sed extraordinarios Legatos, qui ad stabiliendam rectam fidem per singulas Dioceses fuerant destinati. Nam si veros Patriarchas intellexisset, unum duntaxat in unaquaque Diocesi poneret. Nunc vero cum plures in unaquaque nominet, verbi gratia in Pontica Diocesi Helladium & Gregorium; in Asiana Amphilo- chium & Optimum; apparet eum non de veris atque ordinariis Patriarchis locutum esse. Porro utrum haec potestas istis Episcopis mandata fuerit à Synodo, haud satis compertum habeo. Acta enim hujus Synodi desiderantur. Verius tamen mihi videtur, hanc eis potestatem datam esse ab Imperatore Theodosio, speciali lege, quae habetur in codice Theodosii titulo de fide Catholica. Idque confirmat Sozomenus in

ciendo nequaquam indigens materiâ, aut membris, aut naturalibus instrumentis. Nulla enim re opus habet. Credimus etiam in Filium Dei, unigenitum Deum, primogenitum omnium creaturæ, Christum verum Deum, non ingenitum: non antequam esset, sine generatione Filium nominatum: genitum ante omnem creaturam; non increatum: principium viarum Dei ad opera, & in principio existentem sermonem: non expertem principii: sapientiam viventem: veritatem operantem: virtutem subsistentem: vitam genitam. Qui, utpote Filius Dei, vivos vivificat, & suscitât mortuos. Lucem veram, quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum. Bonum, & suppeditatorem honorum: quippe qui bonitate ac virtute Patris est genius. Qui neque cum eo, qui ipsi imperitus est dignitatem, neque cum ullo alio paternam substantiam aut regnum participavit. Sed qui ex generatione factus est gloriosus & Dominus gloriæ. Qui à Patre accepit gloriam, non autem participavit gloriam Patris. Nam gloria Omnipotentis est incommunicabilis, sicut ipse dixit: *gloriam meam alteri non dabo*: Qui à Patre glorificatus est ante sæcula. Qui glorificatur à Patre per sæcula, & per universam rationalem & creatam substantiam. Quem stipat universa cœlestis militia. Est enim Dominus & Rex gloriæ, utpote Dei Filius ac Deus: opifex mortalium atque immortalium: opifex spirituum & universæ carnis. Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: Rex & Dominus vitæ omnis ac spiritus eorum, quæ per ipsum facta sunt. Omnia enim ei tradita sunt à Patre, juxta sanctissimam ejus vocem, & omnia dedit Pater in manu ejus. Obediens ad opificium & creationem omnium rerum. Obediens ad omnem administrationem. Quinon ex obedientia accepit, ut esset Filius aut Deus. Sed ex eo, quod Filius est, & quod unicus genitus est, factus est Deus. Obediens in operibus, obediens in verbis. Mediator in sententiis, mediator in legibus. Hunc Filium Dei & unigenitum Deum agnoscimus. Solum similem Patri ob præcipuam similitudinem & propriam significationem: non ut Patrem Patri. Neque enim duo sunt Patres. Non ut Filium Filio; quippe cum non sint duo filii: Neque ut ingenitum ingenito; unus enim ingenitus est, Deus scilicet omnipotens; & unus Filius, unigenitus scilicet. Sed similem, ut Filium Patri: quippe qui imago sit & sigillum omnis operationis ac virtutis Paternæ; sigillum omnium operum ac sermonum & consiliorum Patris. Hunc confitemur unum esse eorum, qui terram inundarunt, cum, qui Sodomitas igne exussit. Qui Ægyptios supplicio affecit. Qui leges tulit juxta mandatum æterni Dei. Qui tempore Prophetarum locutus est ad præcos. Qui vocavit eos, qui parere recubant. Qui omnem judicandi potestatem accepit. Pater enim non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio. Qui in ultimis diebus factus est in carne, factus ex muliere. Factus est homo ad liberationem & salutem generis nostri. Qui hominem ex anima constantem & corpore assumpsit. Qui ore &

Aliguâ annunciavit pacem vicinis simul ac remotis. Qui factus est obediens usque ad crucem & ad mortem; & qui non vidit corruptionem, sed surrexit tertia die. Et post resurrectionem discipulis suis per compendium exposuit mysterium. Qui sedet ad dexteram Patris, qui venturus est, ut vivos judicet ac mortuos. Post hunc credimus in Paracletum, Spiritum veritatis: Doctorem pietatis. Qui factus est ab unigenito & illi semel subiectus: nec post Patrem, nec cum Patre connumeratus. Unus enim ac solus Pater est Deus super omnia. Nec Filio coæquatus; unicus enim est Filius, nullum fratrem habens simul genitum. Nec tamen cum ulla alia re comparatus. Omnia enim, quæ per Filium facta sunt opera, transcendit generatione ac naturâ, & gloriâ & cognitione; quippe qui primum sit ac præstantissimum, & maximum ac pulcherrimum opus unigeniti. Qui cum unus ac solus sit etiam ipse, primusque & excellentissimus omnium Filii opificiorum, ob substantiam & naturæ dignitatem, operationem omnem ac doctrinam perficit ex arbitrio Filii, missus ab illo & ab eodem accipiens: & renuncians iis, qui instituuntur: docens veritatem: sanctos sanctificans: deducens eos, qui ad Sacramentum accedunt: dividens spiritui omne donum ejus, qui dat gratiam. Qui cooperatur fidelibus ad intelligentiam & contemplationem eorum, quæ mandata sunt. Qui orantibus subsonat. Qui ad id, quod utile est præstitit viam. Qui ad pietatem corroborat. Qui animas luce cognitionis illustrat. Qui purgat cogitationes. Qui Dæmones abigit, ægros curat, sanat languidos. Qui errantes reducit in viam: solatur contritos: titubantes erigit: reficit laborantes. Qui pugnantibus subclamat: timidis addit animos: curatores universorum. Qui curam omnem ac sollicitudinem adhibet, ut benevolos promoveat, & fideiiores quosque custodiat. Post hæc credimus in eam, quæ per Servatorem futura est, resurrectionem corporum, horum scilicet ipsorum, quæ dissoluta sunt, una cum propriis membris ac partibus: nullo deficiente aut immutato ex iis, quæ uniuscujusque corpus componebant dum viveret. Præterea credimus judicium, quod postea fiet eorum, quæ male cogitata atque acta fuerint in vita, & omnium pariter operum ac verborum & actuum, cogitationum ac sensuum, qui fuerint in hac vita: ita ut nihil omnino lateat, nec maximum quidquam, nec minimum: nihil negligatur ex iis, quæ illegitimè aut injustè gesta sunt ac perpetrata: sed justa & æqua merces rependatur: & ii quidem, qui usque ad exitum vitæ impiè se gesserint aut peccaverint, sempiterno tradantur supplicio: ii vero, qui justè ac piè vixerint, ad æternam vitam perducantur. Hæc sentimus, prout à Sanctis accepimus; & sentientes credimus: nihil eorum, quæ accepimus, præ pudore aut præ metu obmittentes: sed neque per impudentiam aut perveraciam aliquid amplius addentes, aut pervertentes: nec nobis conscii ullius impietatis ac blasphemiz, cujusmodi adversus nos confingunt calumniatores, quorum justa est condemnatio.

Porto hanc esse confessionem fidei, quæ ab Eunomio tradita est Theodosio, mense Junio, Merobaudæ z. & Saturnino Consulibus, constat ex v. rbis, quæ leguntur initio hujus confessionis: *ὅτι τῆ βασιλικῆν φροσαρμάτων ταυτῶν ἐπισητέντων τῶν ὁμολογίαν.*

τῶν ἀπὸ τῶν οἰκείων κατὰ τὴν πίστιν ὁμολογίαν. Emendandum est proculdubio τῶν ἀπὸ τῶν οἰκείων κατὰ τὴν πίστιν ὁμολογίαν. Idem error in superiore pagina, ubi dicit: *ἄλλοι δὲ ἄλλοις εἰχον ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν παλαιῶν.* Nam & illic scribendum est, ἀπὸ τὰ βιβλία &c.

ἄλλοι δὲ οἱ τῆς ἀπὸ τῆς πίστεως. Lego ἀπὸ τῆς αὐτοῦ πίστεως ἔχουσιν. Subauditur enim ἐκκλησίᾳ. Privilegia autem Ecclesiarum sunt, jus asili, jus legata accipiendi, & similia.

In Caput XI.

Pag. 170 Ἐν θεωρατικῆς μακεδονίας. Hoc loco dubitationem meam Lectori proponam. Existimo igitur Theffalonicam, quæ caput fuit Macedoniae, fuisse sub Imperio Theodosii. Movet me, primò quidem, quod Theodosius postquam à Gratiano Augustus renunciatus fuisset Sirmii, Theffalonicam profectus, illic diu sedit, & legationes civitatum Orientis excepit: cumque in morbum incidisset, ab Acholio ejus civitatis Episcopo baptizatus est, ut scribunt Zosimus, Prosper, Socrates & ceteri. Deinde in ea urbe positus multas leges edidit, quæ in codice Theodosiano referantur, sub titulo de fide Catholica, & de hæreticis, datæ Theffalonicæ. Denique in Synodo Constantinopolitana, cui solos Orientis Episcopos interfuisse constat, recensetur Acholius Episcopus Theffalonicæ, ut videre est supra cap. 8. Post tempora quidem Theodosii, quin Theffalonica sub Orientis Imperatoribus fuerit, dubitari non potest. Fuit enim caput Illyrici Orientalis, quod Macedoniam continebat & Daciam, ut docet notitia Imperii Romani. Sed sub initium Imperii Theodosii an ita fuerit, dubitari merito potest. Etenim Aurelius Victor & Zonaras diserte testantur, Gratianum Orientem duntaxat & Thracias tradidisse Theodosio. Et Zosimus scribit Valentinianum juniorem diviso cum fratre Imperio, Italiam, Africam & Illyricum habuisse. Sed neque Constantius & Valens, qui ante Theodosium Orientis Imperium rexerant, sub ditione sua Illyricum habuerunt. Certe Valentis temporibus Mamertinus Præfectus Prætorio, Italiam, Africam & Illyricum simul administravit, teste Ammiano. Videtur tamen Valens post mortem fratris Valentiniani, Macedoniam & Daciam Imperio suo adjunxisse, ex consensu filiorum fratris sui; Id autem colligo ex libro 21. Marcellini in fine; ubi ait, milites ac palatinos Valentis, qui apud Hadrianopolim obsessi fuerant à Gothis, solura tandem obsidione digressos, alios in Daciam, alios in Macedoniam properasse, Valentem eò se recepisse existimantes.

In Caput XII.

Pag. 271 Ἐυφροσύνη τῆς ἀπὸ τῆς βαλεντινιανῶν. Pessime Christophorus vertit milites Valentiniani. Ipsum

A enim Valentinianum intelligit Socrates: qui hoc anno, Valentiniano ipso 3. & Eutropio Coss. victus à Maximo, ut docet Sulpitius in libro primo de vita Martini, unà cum matre Juliana & Præfectis & Comitibus, Theffalonicam profugit.

ἔτι δὲ ἰδίῃ ἐπισημασθέντι. Zosimus tamen scribit legationem Maximi susceptam esse à Theodosio: & Theodosium Imperium atque imagines Maximi suscepisse: & Cynegio Præfecto Prætorii per Orientem mandasse, ut imagines Maximi publice Alexandriæ proponeret, illumque consortem Imperii sui esse populo ediceret. Quam rem Sigonius in libro de Occidentali Imperio male retulit anno Christi 384. Ricomete & Clearcho Consulibus, cum id gestum sit Valentiniano 3. & Eutropio Consulibus anno Christi 387. Hoc enim anno Cynegius Præfectus fuit Prætorii.

ἔτι τῶν μεθόλων ἰχθύων. Aquilejam potius dicere debuerat. Eò enim progressus fuerat Maximus, ut docet Zosimus & reliqui Chronographi.

In Caput XIV.

Ἐξ ὁμοῦ καὶ εἰκασί τῶ ἀγέστου μινός. Fallitur Socrates. Non enim die vicesima quinta Augusti, sed vicesimo octavo mensis Julii occisus est Maximus, ut scribit Idatius in Chronico. Idem quoque traditur in Fastis, quos sub Idatii nomine vulgavit Jacobus Sirmundus. Sic enim in iis scribitur: *Theodosio Aug. 11. & Cynegio Coss. ipso anno occiditur hostis publicus Maximus tyrannus à Theodosio Aug. in miliario 3. de Aquileia, 5. Kalendas Augusti. Sed & filius ejus Victor occiditur post paucos dies in Gallis à Comite Theodosii.* Porro hic Victor à patre primum Cæsar, deinde Augustus fuerat renunciatus, ut docet vetus inscriptio, quam retulit Sigonius in libro 9. de Occidentali Imperio: DD. NN. MAG. CL. MAXIMO, ET FL. VICTORI PHS FELICIBUS SEMPER AUGUSTIS BONO R. P. NATIS. Ubi vides Maximum duo habere pronomina, Magni Clementis scilicet. Certe Sulpitius Severus in libro 2. Historiæ sacræ, cum Clementem Maximum vocat. Ab Orosio autem Magnus Maximus vocatur.

Ὁ συμμάχου τῶ ἀπὸ ὑπάτων. Error aut Socratis, aut exemplarium. Symmachus enim, cujus hodie epistolas habemus, eo tempore Consul nondum fuerat, sed tertio post anno Consulatum gessit cum Tatiano.

In Caput XV.

Πεὶ τῶ ευείας ἀντιόχειαν. Malim scribere κατὰ τῶ ευείας ἀντιόχειαν.

In Caput XVI.

Γραμματικοὶ Ἰμάδι & ἰμμωνί. Hujus Helladii Grammatici excerpta quædam habentur in Bibliotheca Photii.

Ὁ τε τῆς ἀλεξανδρείας ἐπαρχ. Hunc Evangelium vocat Sozomenus in lib. 7. cap 15. Comitum

tem autem rei militaris in Aegypto, Romanum dictum esse scribit. Eunapius quoque in vita Aedelfi, utrumque simul nominat, & Theophilo Alexandrino Antifliti egregiam operam navasse testatur in subvertendo Serapidis templo. Eius verba, quia emendatione opus habent, hic proponam; & τὰ περὶ τὸ κἀνωθεν ἐπὶ ταυτὸ τὸ εἶπα-
χρον θεοδοσίῳ μὴ τότε βασιλεύοντι Θεοδοσίῳ ἢ ὀρο-
σατῶντι Θεοδοσίῳ ἀναδραπέων τινος ἰουμαέδοντι Θεο-
δοσίῳ ὑπερθύμοισι γιγάντισιν βασιλευσὶν ἰουλίῳ ἢ πῶλο πολιτικῶ ἀρχόντι Θεοδοσίῳ ἰουμανῶ ἢ τῶς κατ' ἀ-
γυπτιῶν στρατιώτας ἀπιστωμένῳ. Scribe meo periculo iuvare dicitur περὶ πολιτικῶ ἀρχόντι Θεοδοσίῳ. I. e. Evagrion res civiles administrante. Ad hunc Evagrium Praefectum Aegypti, & ad Romanum Comitum rei militaris per Aegyptum, existat lex Theodosii in codice Theodosiano, titulo de Paganis, data Aquilejæ, Tatiano & Symmacho Consulibus. Ex qua colligi videtur, templum Serapidis destructum esse Alexandria, anno Christi 391. Reclamat tamen Marcellinus in Chronico, qui id gestum esse scribit Timasio & Promoto Consulibus; qui fuit annus Christi 389, quod quidem verius puto. Etenim Cynegius Praefectus Praetorio, cum in Aegyptum mitteretur, à Theodosio in mandatis acceperat, ut templum Gentilium everteret, quemadmodum scribit Zosimus in libro primo. Idque executus fuerat, ut tradit Idatius in Fastis. Mortuus est autem in Consulatu suo, anno Christi 388.

ἵνα μὴ ὁ εἶς ἀθεοῦ. Scribendum est potius εἶτι μὴ ὁ εἶς ἀθεοῦ. Intellegit autem Socrates statuam Dei Simii, quam de industria servari iusserat Theophilus. Atque ita hunc Socratis locum exposuit Epiphanius Scholasticus: rectius omnino quam Christophorus, qui hæc Socratis verba τῶς δὲ Θεοῦ, non de Simio intellexit, sed de certo quodam Deo, vel potius incerto.

In Capite XVII.

Page 276 τῶς καλεῖται ἱερογλυφικῶς. Scribendum videtur τὰ καλεῖται ἱερογλυφικῶς, ut legisse videtur Epiphanius. Et Socrates quidem ac Sozomenus has hieroglyphicas litteras in templo Serapidis repertas esse scribunt, parietibus incisas. Rufinus vero ibi repertas esse non dicit. Immo potius apud Canopum eas servatas atque expositas esse refert. Sic enim ait in libro 11. capite 26. Jam vero Canopi quis enumeret superstitiosa flagitia? ubi praetextu sacerdotalium litterarum, ita enim appellant antiquas Aegyptiorum litteras, magice artis erat pene publica schola.

ὡς δὲ ὁ δὲ ἱεράων γραμμάτων ἱερογλυφικῶν. Ex Rufini libro undecimo capite vicesimo nono hæc mutuatus est Socrates: Sed Rufini mentem non assecutus est. Neque enim Rufinus dicit, per alias sacerdotales litteras prædictum fuisse paganos, templum Serapidis tunc destruendum esse, cum signum illud crucis apparuisset: sed tantum dicit, Aegyptios ita à majoribus suis traditum accepisse, quod fana, quæ apud ipsos co-

lebantur, tamdiu starent, quamdiu signum illud venisset in quo erat vita. Sed quoniam de Serapidis cultu, & de litteris in ejus templo repertis incidit mentio, quid vetat quo minus vetus epigramma de Serapide, quod relatum est ab Eusebio in libris de demonstratione Evangelica, in gratiam Studioforum hic exponamus. Nam & ritum continet, quo is Deus ab Aegyptiis colebatur: nec intelligi potuit à Scaligero in animadversionibus Eusebianis numero MDCCXXX. Sic igitur habet epigramma.

ἑπτὰ μεφαινήσθ' Θεὸν μέγαν ἀφθίγον αἰῶν
γράμματα, ἢ πάντων ἀκαμαθῶν πατέρα
I. e. Septem me vocales littera laudant magnam Deum immortalem & omnium rerum indefessum patrem. Sciendum est Aegyptiorum sacerdotes non alio ritu Serapim Deum laudare solitos, quam septem vocales litteras subinde recitando. Itaque pro hymnis & canticis. pro tibia & cithara, septem vocalium sonus in templo Serapidis audiebatur. Auctor est Dionysius Halicarnassensis in libro περὶ ἱερογλυφίας, in capite De collisione vocalium. Ubi postquam docuit, collisionem vocalium non adeo refugiendam esse, quippe quæ interdum euphoniâ adferat, hæc addit: ἐν ἀρχαῖς ἦ τῶς οὐκ εὐνοῖσι δὲ ἑπτὰ φωνήων οἱ ἱερεῖς ἐφ' ἧς ἠκούοντο αὐτὰ: καὶ ἀντὶ αὐτῶν καὶ ἀπὸ κινθάρης, ἢ ἑπτά γραμμάτων τῶν ἑπτά Θεοῦ ἀκούει. Elias Vinetus in notis ad Aulonii epistolam 18. refert veterem inscriptionem ab se visam, quæ reperta est in auræ laminâ, pectori cujusdam cadaveris adfixâ. Ea septem vocales Græcos continet, septem versibus repetitas, eo ordine quem illic videre licet. Sed non dubito, quin septem alii versus fuerint in altera parte ejusdem laminæ, eodem ordine, quo in anteriori parte. Ita scilicet ut secundus versus partis averse inceperit ab O, quartus ab Y, sextus ab Ω. Et Vinetus quidem hoc ænigma explicare non potuit. Ego Serapidis nomen his litteris designari puto, qui ex eo ἐπτά γραμμάτων dicitus est teste Hesychio, non solum quod in ejus nomine septem reperiuntur litteræ, sed quod septem vocalibus litteris laudari solitus sit. Moris autem fuit superstitiosis Gentilibus, ut Serapidis nomen in ærâ insculptum laminâ, collo appensum gestarent. Docet id Artemidorus in libro 4. his verbis: ἰδοὺ τις τὸ ὄνομα Σεραπίδος ἐγὼ ἱερογλυφικῶν λίθῳ καλεῖται ἢ ἐπὶ τράχηλον δεδεδυκῶς πασι τοῖς σκυτίδα.

In Capite XVIII.

οἱ μὲν κίπτις. Mancipes dicebantur pistores, Page 277. qui pistorum collegio & panificio erant mancipati: eorumque bona ac familia, huic necessitati erant obnoxia. Sic in lege decima οὐάνα Codice Theodosiano de pistoribus. Ut concessa Decurialibus privilegia nolimus abrogari, ita lege super mancipibus data nihil jubemus imminui. Nam si qui ob hoc ad Decurias inclisate transferunt, ut munus evaderent mancipatus, necesse est erga eos privilegia non posse

servari, quos sibi recte vindicat obnoxios
 functio memorata. In tantum etiam defension-
 nes diversorum Principum largitate concessas er-
 ga Decurias manere decernimus, & mancipatui
 obnoxios jubemus addici; ut si quispiam super
 absolute mancipatus nostræ m. j. stati preces
 obtulerit, bonorum amissione plectatur. Ubi
 Decuriales sunt, qui erant ex Decuriis urbis Ro-
 mæ; de quibus multa olim annotavi in commen-
 tariis ad Ammianum Marcellinum. Hi acta om-
 nia & monumenta servabant: præcipue sen-
 tentias Judicum, contractus, adoptiones & si-
 milia. Unde, ut ait Cassiodorus in libro quinto
 epistola 21. omnium hominum quies ac securi-
 tas, & publica fides in eorum scriniis servabatur.
 Præerat autem his omnibus Rector Decuria-
 rum; de ejus officio vide Cassiodorum in epi-
 stola 21. & 22. libri citati. Verum ut ad manci-
 pes redeamus, notandum est in ea lege mancipa-
 tum vocari functionem mancipum seu pistorum.
 Sic in lege unica Codice Theodosiano de man-
 cipibus: Quicumque vel rescripti adversus ve-
 teres sanctiones (subreptivâ defensione munitur,
 vel de minusculis corporibus, aut certe otiosis
 idoneus adprobatur, functioni mancipatus est
 addicendus. Quæ lex Romæ data est à Theodo-
 sio, Timasio & Promoto Consulibus; eodem
 tempore, quo hæc gesta esse refert Socrates. Vi-
 de glossarium Meursii. Porro illud notandum
 est, hæc, quæ Romæ ordinata esse à Theodosio
 post victoriam de Maximo tyranno scribit So-
 crates, Cedrenum referre post victoriam Theo-
 dosii de Eugenio tyranno. Sed corrupta sunt
 Cedreni verba, quæ sic emendo. *μὴ δὲ πῶ νικῶν
 τῆς εὐσεβείας ἐν Ῥώμῃ, ἀλλ' ἐπὶ τῆ ἀσπίδι Ἰσχυρί-
 σατο, καὶ τὰ ἐν τοῖς μαρτυρίοις κατὰ τῆς ἐπιπέδου
 τῶν ἑξῆς ἀρχὴ γάρως τοῖς μύλοις συγκλειομένων. ἢ
 ἀλλ' εὖ καταπεποιημένων ἀπειλῆ &c.* Auctor hu-
 jus emendationis est Theophanes, qui hoc fa-
 ctum Theodosii refert etiam post victoriam de
 Eugenio. De his mancipibus exstat insignis lo-
 cus in excerptis Joannis Lydi de mensibus Græ-
 corum, in mense Martio. *εἰ δὲ μάγικος ἵονοι τε-
 χνῆς ἢ ἀνδραποδωδῆς ἄρτου ἐπιμποι τοῖς ἐν λόγῳ
 Ῥωμαίους ἀνέλας ἐπιτῆ ταύτας ἐκάλει δὲ τὸ κα-
 τὰ πῶ ἐν ἄπτεν ὡρα ἐπιδιδόσθαι πρὸς τῶ Ῥωμαίῳ πῶ
 ἡροφῶ τοῖς στρατιώταις.*

Pag. 278 *καθόντας τε σείδεις.* Vix crediderim, Romanos
 eâ pœnâ affecisse mulieres adulteras. Nam Ro-
 mani post Constantinitempora adulterium ca-
 pitale supplicio semper punierunt. Docent id
 leges Imperatorum in utroque Codice relatæ,
 sub titulo ad legem Juliam de adulteriis. Præter-
 mitto testimonium Ammiani Marcellini in li-
 bro 28. Porro etiam suspicari quispiam possit,
 titinnabula ista, quorum hic meminit Socrates,
 non ad puniendas adulteras fuisse excogitata:
 sed communia fuisse cunctis meretricibus, quæ
 in cellis suis prostantes, hujusmodi signo viato-
 res ad se vocabant. De quo more Dio Cassius
 in fragmentis libri 79. quæ jam pridem publica-
 vi, ita loquitur: *καὶ τὴν ἐν τῇ ἀκαταίῳ ὄικισμά*

*Α τὴν ἀποδείξας, ἐστὼν δὲ ἡσέλιον, γυμνοὶ τ' ἐπὶ τῇ
 θυρᾷ ἀπὸ τῆς ὡραίας ἀπέβη, ἢ τὸ συνδύειν ἡγε-
 σοῖς κείκοις ἐξοτημένον διασειῶν, τῆς παρασκευῆς
 ἀβρᾶ καὶ κικλασμένη τῇ φωνῇ προσταλαεῖσθαι. ©
 Denique constituta intra palatium cella, libidi-
 nari erat solitus, nudo corpore in vestibulo celle
 instar meretricium stans, & limbum aureis sus-
 pensum annulis vibrans, mollique & fracta voce
 prætrecentes invians.*

In Caput XIX.

Ἄφ' ἡ ναυματιανῶ τῆς ἐκκλησίας διειδέσθαι. Nul-
 lus est locus in Historia Ecclesiastica, qui doctro-
 rum hominum ingenia magis exercuerit, quam
 iste de Presbytero Pœnitentiaro Constantinopo-
 poli sublato. Atque ut fieri solet, quisque pro-
 cultu ac religione sua, varias ejus loci interpre-
 tationes attulit. Nos vero, qui notationes dun-
 taxat scribere instituimus, rem omnem paucis
 absolvemus. Tria sunt igitur potissimum ob-
 servanda & examinanda in hac controversia.
 Primum est de Presbytero Pœnitentiaro, curis,
 & quando fuerit institutus. Secundum est de
 matrona illa, quæ crimina sua Pœnitentiaro Pres-
 bytero confessa esse dicitur: fueritne publica e-
 jus confessio, an secreta; utrum pœnitentiam
 publicam egerit, an non. Tertium est de factō
 Nectarii, utrum confessionem sustulerit, an pu-
 blicam pœnitentiam; utrum laudem, an repre-
 hensionem mereatur. Quod spectat ad primam
 partem hujus disputationis, Socrates quidem no-
 ster hic affirmat, Presbyterum pœnitentiarum
 institutum fuisse in Ecclesia post Novatiani schi-
 sma, & post Decianam persecutionem, eo con-
 silio ut Fideles delicta, quæ post baptismum
 commiserant, ei confiterentur. Eandem causam
 ejus instituenti asserit Sozomenus in libro septi-
 mo. Sed tempus, quo institutus est in Ecclesia
 Presbyter Pœnitentiarus, non assignat. Socratis
 tamen nostri sententia mihi videtur admodum
 probabilis. Etenim ante Decianam persecutio-
 nem, cum minor esset numerus Christianorum,
 nec tam gravia adhuc & crebra delicta, nondum
 opus erat Presbytero Pœnitentiaro. Solus Epi-
 scopus ad confessionis & pœnitentiæ negotium
 exequendum sufficiebat. Verum ubi gentes ac
 populi confertim in Ecclesiam ingredi cœperet,
 labente paulatim disciplina, ut fieri solet in tanta
 hominum multitudine & crebrescentibus vitis,
 opus fuit Presbytero pœnitentiaro, præcipue in
 majoribus Ecclesiis, qui Episcopum multis di-
 strictum negotiis sublevaret; & qui quasi Cen-
 sor quidam ac Præfectus morum, in crimina
 multitudinis inquireret. Certe apud veteres, Ju-
 stinum videlicet ac Irenæum Græcos, & apud
 Tertullianum ac Cyprianum Latinos, nulla
 hujus Pœnitentiarii Presbyteri fitmentio. Qua-
 re facile adducor ut credam, Presbyterum hunc
 post Deciana tempora institutum fuisse. Nam
 cum lapsos ea persecutione in Ecclesiam admit-
 ti placuisset, legitimâ prius pœnitentiâ purgati

eos oportuit. Itaque præficiendus eis necessa-
rio fuit presbyter quidam, qui eos seorsum in
Ecclesia dispositos regeret, & jejuniis, precationi-
bus, ac reliquis exercitationibus probaret, do-
net impletis omnibus officiis, ab Episcopo re-
concilarentur.

ἰεπίσκοποι ἢ ἐκκλησιαστικῶν. In codice Sfor-
tiano ita scribitur hic locus: οἱ ἐπίσκοποι τῶν ἐκκλη-
σιαστικῶν κανόνων ἢ πρεσβύτερον ἢ ἐπὶ τῆς μετανοίας
προσέδεισαν. Eandem lectionem in suis codici-
bus repererant Epiphanius Scholasticus & Ni-
cephorus. Nam Epiphanius quidem ita veritit.
Ex illo Episcopi pro Ecclesiastica regula presbyte-
ritum super penitentes esse constituerunt. Nice-
phorus vero hunc Socratis locum ita expressit: οἱ
ῥωπικῶδες ἐπίσκοποι τῶν ναυατικῶν ἀντιφρόνοι δὲ
ῥωμαῖται, ἢ ἐπὶ τῶν μετανοούντων πρεσβύτερον ἢ ἐκάστη
ἐκκλησιαστικῶν κανόνων ἐπέμει-
νοι. Vides utrumq; in hoc Socratis loco legisse τῶν
ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, uti scriptum est in codice
Sfortiano, & canonem sumpsisse pro regula seu
decreto Ecclesiastico. In qua etiam sententia
fuit Dionysius Petavius, vir doctissimus nec un-
quam sine honore nominandus, qui in animad-
versionibus ad Epiphanium hunc Socratis locum
exponens, reprehendit Christophorionum, qui
sic verterat: *Ecclesiarum Episcopi canonibus adju-
xerunt, ut in singulis Ecclesiis presbyter quidam
penitentia præset.* Musculus verò ante Christo-
phorionum ita translulerat: *Episcopi Ecclesiasti-
co canonibus presbyterum certum quendam peniten-
tibus constitutum ob hoc adiecerunt &c.* At Pe-
tavius alium putat esse sensum horum verborum,
hunc scilicet. *Episcopi novo canone edito, presby-
terum, qui penitentibus præset, adiecerunt.* Por-
ro sententiam suam ipsius Socratis testimonio
confirmat. Sic enim subjungit Socrates: ἄτῳ ὁ
κανὼν κρατεῖ μέχρι νῦν ἐν ἡμῶν ἀρίστοσι. Ubi
canon manifeste pro regula & decreto sumitur.
Nihilominus tamen assentiri non possum viro
doctissimo. Neque enim Græci sermonis pro-
prietas hunc sensum admittit. Deinde si novus
tunc canon de institutione hujus Presbyteri fan-
citus est, quæro ubinam, & quo in Concilio fue-
rit publicatus? Magis igitur placet, Ecclesiasti-
cum canonem hic accipere pro matricula Eccle-
siæ. Sic in canone secundo Concilii Chalcedo-
nensis sumitur ea vox, ἢ ἕως τινὰ κανόνων, quæ
verba optime Zonaras interpretatur hoc modo,
ἢ τοὶ ἐκκλησιαστικῶν τῶν κανόνων. Porro canon
latius patet quàm Clerus: nam Clerus eos tan-
tum complectitur, qui per manus impositionem
ordinantur. Canon verò officia quoque Eccle-
siastica comprehendit, ut sunt æconomi, defen-
sores, mansionarii, quemadmodum testatur can-
on Chalcedonensis. Pauperes etiam, virgines
ac viduæ in canone Ecclesiæ censentur, ut docet
Zonaras in expositione Epistolæ canonicæ
Basiliæ ad Amphiloichium. Sic etiam Epiphanius
in hæresi Melitianorum cap. 6. τῶν δὲ τῶν κανόνων
dixit pro Clericis. Hinc κατονικοί dicuntur Ec-
clesiastici, eo quod canonibus seu matriculæ adscri-
pti essent. Ita Cyrillus Hierosolymitanus in præ-
fatione catecheseos: βλεῖται μοι τὸ σεμνὸν τῆ το
τῆς ἐκκλησίας κατὰσημα; θεωρεῖ μοι τὰς ἐπι-
1 ij

A σήμω; γραφῶν ἀνάγνωσιν, κατονικῶν παρτίαν
&c. Exstat etiam Epistola Basiliæ ad Simpliciam
canonicam, id est Diaconissam. Zonaras quo-
que in commentariis ad epistolas canonicas, κα-
τονικός usurpat pro Clericis seu Ecclesiasticis.
Eadem ratione κατονικοί dicuntur libri sacre Scri-
pturæ, qui sunt in canone, id est indiculo seu ca-
tologo sacre Scripturæ.

ἢ τῶν πρεσβυτέρων. Ante quam institutus fuisset hic Pres-
byter, fideles peccata, quæ post baptismum ad-
miserant, coram Episcopo confitebantur; quæ
pro modo delictorum, penitentiam singulis in-
jungebat. Postea veto instituto in singulis Ec-
clesiis Penitentiaro presbytero, lapsus suos co-
ram illo confiteri cœperunt. Notet autem stu-
diolus lector, Socratem etsi de confessione ea lo-
B quatur, quæ fiebat à penitentibus ante publi-
cam penitentiam, dicere tamen eam fieri so-
litam ἐπὶ τῶν πρεσβυτέρων, non vero ἐπὶ τῶν λαῶν.
Proinde secreta fuit ista confessio, non publi-
ca. Idque plane confirmat Sozomenus in libro
septimo.

ἢ τῶν κανόνων. Paulo ante monuimus, cano-
nem à Socrate positum videri pro matricula. Ve-
rum in hoc posteriore loco negari non potest,
quia κανὼν sumatur pro regula. Regula porro
seu canones Ecclesiastici, in duplici sunt diffe-
rentia. Alii enim sunt scripti, ut Nicæni, Antio-
cheni, & aliorum Conciliorum. Alii sine scri-
pto, quos scilicet à majoribus traditos accepimus.
Sic Eusebius in libro tertio de vita Con-
stantini, ἀποστολικὴν κανόνα & ἀποστολικὴν παράδο-
σιν appellat, ne Episcopi relictis Ecclesiis suis in
C alienas invaderent.

ῥωπικῶδες ἐπίσκοποι. Veniamus ad alteram par-
tem hujus disputationis, quæ est de matrona
Constantinopolitana, quæ ad Presbyterum pen-
itentiarium accessit confitendi causâ. In hac
quæstione duo maxime inquirenda sunt, fuerit-
ne ejus confessio secreta, an publica; & utrum
mulier illa penitentiam publicam egerit tunc
cùm à Diacono Ecclesiæ vitata est. Quod ad
primam quæstionem attinet, notandum est ma-
tronam illam bis confessam esse coram presby-
tero. Primum quidem cum omnia delicta, quæ
post baptismum commiserat ei sigillatim expo-
suit. Ad quorum expiationem, iusta est à pres-
bytero jejuniis & orationibus vacare. Altera e-
jusdem mulieris confessio fuit, se cum Diacono
stupri consuetudinem habuisse. Hæ duæ confes-
siones, & tempore, & modo, diversæ fuere. Pri-
ma fuit omnium delictorum, κατὰ μέρος, ut ait
Socrates, id est sigillatim facta; secunda unius
duntaxat criminis. Utramq; vero secretam fuisse
hinc apparet. Primum quia nunquam Ecclesiæ
moribus recepta fuit publica confessio, ut recte
observavit Dionysius Petavius in animadversio-
nibus ad Epiphanium. Deinde Socrates hoc lo-
co non dicit matronam illam accusasse se coram
populo, sed coram presbytero. Idem quoque
Sozomenus affirmat. Non igitur publica fuit
ista confessio, sed secreta, & qualis hodie à Ca-
tholicis fieri solet. Quid enim aliud hodie fa-
cimus? Nunquid κατὰ μέρος ἐξομολογῶμεν τὰς

ἀμαρτίας, ἀσέπτα ἔαυθι μὲν τὸ βάπτισμα : id est, A
omnia delicta nostra sigillatim confitemur coram
presbytero.

Pag. 279

καὶ ἔργον δεκνύειν ἐξ ἡ τῆς μετάνοιας ἀξίον. Du-
bitare quis non immeritò possit, utrum hæc ma-
trona publicam egerit pœnitentiam. Ego certe
adduci non possum, ut id credam. Raro enim
mulieres ad publicam pœnitentiam cogebantur,
Ecclesiâ scilicet parente matronarum pudori.
Deinde nihil est hoc loco, quod cogat nos, ut
hanc matronæ istius pœnitentiam publicam fuis-
se dicamus. Nam in priore ejus confessione nul-
lum apparet crimen publicum. Denique quod
jejunare iussa est, & assiduis orationibus incum-
bere, de privata satisfactione intelligi potest, quæ
domi & secreto peragebatur. Certe si publicam
egisset pœnitentiam matrona illa, iussa fuisset sta-
re in ordine pœnitentium. Quod cum nec So-
crates, nec Sozomenus dixerit, nihil est, quod
pœnitentiam illius publicam fuisse convincat.
Cæterum in codice Sfortiano hic locus ita legi-
tur: ἵνα σωτῆρ ἡμολογία ἔργον τὸ δεκνύειν &c.

ἡ ἰ γυνὴ προσβαίνουσα. Christophorus hunc
locum ita vertit: *mulier longius in confitendo pro-
gressa.* Verum hæc interpretatio ferri non pot-
est. Neque enim προσβαίνουσα significat, *ulterius
in confitendo progredi,* quæ verba de suo adjecit
Christophorus. προσβαίνουσα idem est ac προὐ-
βαίνουσα; hoc est, *progressu temporis, seu procedente
tempore.* Volt enim designare Socrates hanc se-
cundam fuisse confessionem illius mulieris. Id-
que plane confirmat Sozomenus ac Nicepho-
rus. Nam Nicephorus quidem ita hoc refert :
ἡ τὴν ἑχέουσα, ἵπειε κατεμήνησεν &c. Sozomenus
verò scribit matronam illam confessam esse, se-
dum in Ecclesia diutius moraretur adimplendæ
pœnitentiæ suæ causâ, à Diacono stupratam fuis-
se. Posset etiam hoc loco non incommode scri-
bi προσβαίνουσα, hoc est, *προσπαρομένη,* ut supra lo-
cutus est Socrates. *Mulier, inquit, ad presby-
terum accedens, aliud quoque flagitium suum
detulit.*

τὸ αὐτὸ λέγει. Id est, *Cum matrona hoc dixisset
Presbytero, Diaconus quidem ob id depositus est :
populus vero fremere cepit.* Hic oritur difficul-
tas, quonam modo hoc facinus ad notitiam vul-
gi pervenire potuerit, si secreta fuit mulieris
confessio. Quomodo item Episcopus id rescire
potuerit, qui Diaconum ob hoc flagitium à
gradu suo removet. Equidem existimo Pœnitenti-
arium Presbyterum, cui mulier hoc flagitium
confessa fuerat, primum quidem accessivisse
Diaconum, & eum coram muliere arguisse, & ad
fatendum crimen suum compulisse: Deinde ve-
ro rem omnem retulisse ad Nectarium Episco-
pum, à quo præpositus fuerat pœnitentibus, &
cujus vices agebat in eo munere. Nam Pœni-
tentiarius confessiones duntaxat audiebat, pœ-
nasque injungebat, idque ex mandato Episcopi;
Episcopus vero ipse pœnitentes reconciliabat.
Nec est quod quis objiciat, confessionis arcana
referari si hoc admittimus, quod dixi. Nego id
consequi. Solum enim Diaconi flagitium Pres-
byter indicavit Episcopo, matronæ vero nomen

reticuit. Cæterum depositio Diaconi plane
confirmatid, quod dixi. Neque enim Nectarius
Episcopus deponere illum potuit, nisi admoni-
tus fuisset à Pœnitentiarario, qui Diaconum con-
vicerat de stupro.

ἄλλοι μὲν τὴν ἐν τῆς μετάνοιας ἀξίον.
Tertia nunc occurrit quæstio; de facto scilicet
Nectarii: quidnam ab illo actum sit, & utrum
confessionem, an verò publicam pœnitentiam
sustulerit. Quidam ex recentioribus, confes-
sionem simul ac pœnitentiam à Nectario tunc
sublatas esse existimant. Alii, inter quos est
Petavius noster, publicam duntaxat pœnitenti-
am à Nectario abrogatam fuisse censent; con-
fessionem vero salvam atque incolumem reman-
sisse. Ego verò re attentius examinâtâ, neu-
trum à Nectario penitus sublatum esse affir-
mo, nec confessionem scilicet, nec pœnitenti-
am. Quidnam igitur fecit Nectarius? Pœni-
tentiarium quidem Presbyterum sustulit, id est
ex albo Ecclesiæ delevit. Sed non ideo confes-
sionem ac pœnitentiam unâ cum Pœnitentiarario
abolevit. Neque enim interdixit Fidelibus, ne
quis in posterum aut ipsum, aut alium ex Presby-
teris adiret, confitentorum criminum causâ:
neque sibi ipse potestatem ademit eos, qui pu-
blicum crimen admisissent, à sacris mysteriis ar-
cendi, & ad publicam pœnitentiam compellen-
di. Denique dispensativa ac temporaria fuit ea
Nectarii constitutio. Non enim lege in per-
petuum victurâ id sanxit, sed ad tempus aliquod
Presbyterum illum removet, ob populi fremen-
tis indignationem. Sane verba Socratis, si quis
ea accurate exponere voluerit, planè sonant id,
quod dixi. Duo enim ab Eudamone suggesta,
& à Nectario facta ait Socrates. Primum est,
quod Pœnitentiarium Presbyterum abrogavit;
in quo utitur voce ἀπειλῶν, quæ tollere atque
abolere significat. Alterum est, quòd fidelibus
permisit, ut pro sua quisque sententia ad myste-
riorum perceptionem accederet: συγχωρησά-
ς ἡ ἕκαστον, πρὸς ἰδίῳ σωειδῶτι τῶν μυστηρίων μετέ-
χων. Adverte hic verbum συγχωρησάς, quod dis-
pensationem significat & indulgentiam. Eo-
dem verbo utitur Sozomenus in libro septimo,
de hoc facto Nectarii loquens: συνέβαινε σπι-
των δὲ πινῶν συγχωρεῖν ἕκαστον, ὡς αὐτῶν ἐπι-
ειδείη καὶ βαρβαρὸν δύναιτο, κοινωεῖν τῶν μυστηρίων
&c. Ex illo igitur tempore Nectarius neminem
laicorum ad confessionem & publicam pœni-
tentiam compulit; sed in cujusque arbitrio
situm esse voluit, ut ante sacram communio-
nem peccata sua confiteretur sacerdoti, utque
pro arbitrio suo quisque pœnitentiam ageret.
Certenon dubio, quin post hanc constitutio-
nem Nectarii, multi ex fidelibus confessionis
causâ eum adierint. Quid enim? si quis ex lai-
cis, meticulosam habens confessionem, nec su-
dens ad sacram mensam accedere, Nectarium
convenisset, eique conscientia suæ vulnera re-
peruisset; dicemusne Nectarium eum repullu-
rum fuisse: nonne potius auditorum hominis
confessionem, ac remedia ei subministratum
pœnitentiâ?

ἔτι γὰρ μέγας ἔχεν πλὴν ἐκκλησιαστικῶν
 μὲν. Pœnitentiarius Presbyter curiose in-
 quirebat in crimina singulorum; audiebat testes ac
 delatores, & coram illis noxios convincebat, &
 convictis convenientem injungebat pœnitentiam.
 Ita fiebat, ut crimina publicarentur, & ad
 notitiam vulgi pervenirent. Ex quo probra na-
 scebantur, & Ecclesia Dein non mediocri adspere-
 gebatur infamiâ, cum gentiles atque hæretici
 tot ac tantorum criminum reos inter Christianos
 reperiri cernerent. Hujus rei illustre documen-
 tum habemus in hac Historia. Nam flagitium
 quod mulier admiserat cum Diacono, occultum
 erat, antequam mulier confessa illud fuisset Pœ-
 nitentiario. Postea vero quàm res delata esset
 ad Pœnitentiarium, per inquisitionem Pœnitenti-
 arii & convictionem Diaconi, emanavit in pub-
 licum. Unde exorta est indignatio populi ad-
 versus Clericos, & Gentilium derisio. Nec ta-
 men hujus mali causa adscribenda fuit Pœnitenti-
 arii, nisi forte nimis diligens, & nimis scrupu-
 losus fuerat in disquirendo illo crimine, quod ex
 occulto publico reddiderat.

ἄρως ἢ ἐν δαίμονα ἀπό τῆς ἐφύλου. Quid signi-
 ficet ἀπό τῆς ἐφύλου, non satis video. An vult dicere
 Socrates, se cum primùm convenit Eudæmonem,
 hæc ei dixisse, quæ subjungit, antequam
 Eudæmon totam rem ipsi narrasset. Probabili-
 us tamen est ac verosimilius, hæc à Socrate
 dicta esse Eudæmoni post Eudæmonis narra-
 tionem.

ἀπό τῆς ἀρετῆς ἢ μὴ ἐλάττω. Delatio igitur
 & accusatio instituebatur coram Pœnitentiario.
 Ex quo intelligendus est locus Chrysostomi,
 cum dicit: ἀμαρτυροῦν ἐστὶ τὸ δικασθῆναι. Subla-
 to enim Pœnitentiario, nulli amplius testes noxii
 coram Pœnitentiario arguebant. Porro
 hujus Pœnitentiarii Presbyteri officium designa-
 re videtur Origenes in libro 3. contra Cellum
 his verbis: παρ' οἷς εἰσὶ τινὲς τῶν ἀγαθῶν ἀπο-
 λωπίων ἐν τῆς βίης, καὶ τὰς ἀγαθὰς τῶν προσόντων, ἵνα
 τοὺς μὲν τὰ ἐπιβήσασα ἀποτρίβωσι, ἀποκαθάρσιν ἡμεῖς
 ἐπὶ τῶν κατὰ ἀνὰ νόμον &c. Id est, Apud quos,
 Christianos scilicet, quidam sunt constituti ad
 inquirendum in vitam ac mores eorum, qui ad sa-
 cra ipsorum accedunt: ut eos, qui turpia perpe-
 trant facinorosa, à publicis ipsorum convensibus
 arceant. Cæterum ex hoc loco satis apparet,
 hanc Nectarii constitutionem displicuisse Socra-
 ti nostro. Ait enim concessam exinde fuisse li-
 centiam sceleri, cum nemo posthac vereretur,
 ne quis ipsum coram Pœnitentiario accularet.
 Unde etiam necessario colligitur, Socratem nos-
 trum non fuisse Novatianum. Nam si Novatia-
 nus fuisset, nunquam profectio decretum illud
 improbasset Nectarii, qui Pœnitentiarium abro-
 gaverat; nec de consilio, quod Eudæmon Nec-
 tario suggesserat, pronuntiare dubitasset, ut um
 illud utile, an damnosum esset Ecclesiæ: quippe
 Novatiani nec pœnitentiam, nec Pœnitentia-
 rium Presbyterum unquam admiserant. Adde
 quod Socrates hoc loco Ecclesiam simpliciter
 vocat conventum homousianorum: quod utique
 nunquam faceret, si Novatianorum sectam secu-
 tus fuisset.

A
 Βίλιον ἴδ. Scribendum omnino est βίλιον Pag. 281.
 ἢ, ut ex sequentibus apparet. Aliqui dicendum
 esset, τὰς χάριτας τὰς ἰμαυτῶ, & προβαλλόμεναι,
 non autem προβάλλειν.
 ἢ ἀγέτω. Proculdubio legendum est ἰο σαγ-
 γάρω, quemadmodum legit Epiphanius Schola-
 sticus & Nicephorus. Apud Sozomenum quo-
 que ita scriptum est.

καὶ νεκρῶν, πλὴν νομομισθίων &c. Corru- Pag. 282.
 ptus est hic locus; nec heri aut nudius tertius in-
 vecta est hæc depravatio. Jam enim ætate Epi-
 phanii Scholastici, hoc mendum irrepserat in
 Socratis codices, ut ex interpretatione Epipha-
 nii colligitur. Sic enim vertit Epiphanius. Cum
 hac ab eis tunc fuisset regula definita, Sabbatius
 juramenti obstrictus, si quando Paschalis festivi-
 tatis discordaret, ille apud seipsum jejunabat, &
 noctu solennem diem Pascha in Sabbato celebra-
 bat: & rursus cum omnibus in Ecclesia conve-
 niebat, & mysteria fruebatur. Eundem sensum
 in sua versione expressit Christophorus. Ni-
 cephorus quoque in lib. duodecimo Historiæ
 Ecclesiasticæ eundem sensum secutus est. Ait
 enim Sabbatium, quoties Christiani à Judæis dis-
 sentirent in celebratione Paschæ, seorsum apud
 se jejunare solitum, & Sabbato Paschali sub ves-
 peram more Judaico Pascha celebrasse. De in-
 de sequenti die Dominico, post solennes Vigi-
 lias Pascha celebrasse cum reliquis Christianis
 seu potius Novatianis. Verum hæc interpreta-
 tio nullo modo placet. Sic enim Sabbatius, quo-
 ties Pascha Judaicum à Christianorum Paschali
 festo discreparet, primum Pascha non celebra-
 set cum Judæis. Deinde si Sabbatius primum
 Pascha semper celebrabat die Sabbati sub ves-
 peram more Judaico, quomodo fieri poterat, ut
 eodem Sabbati die solennes Vigiliis in Ecclesia
 celebraret? Id enim de illo diserte testantur So-
 crates atque Sozomenus. Existimo igitur in hoc
 Socratis loco verba esse transposita, & in pristi-
 num ordinem hoc modo restituenda: ὁ σαββά-
 τιος τοῖς ἄρτοις δεδεῖς, εἴ ποτε διαπεφωνημένῃ ἰσ-
 τῆ ἢ τῶν παλαιῶν αὐτῶν καὶ ἰαυτῶν παραμύθων
 ἰνῆσεν, καὶ περὶ τὸ πάχα. καὶ νεκρῶν πλὴν νο-
 μομισθίων ἢ σαββάτι ἡμέραν, πάλιν τῆ ἕξῃς ἀμα-
 ρασὶ κατὰ πλὴν ἐκκλησιαστικῶν, καὶ τῶν μυστηρίων
 μετέλαμβανεν. Id est, Sabbatius juramento ob-
 strictus, si quando dissensio in celebratione festi Pa-
 schalis acciderat, ipse domi anticipans jejunabat,
 & Pascha peragebat. Et rursus solenni die Sab-
 bati pernoctans, sequenti die unâ cum reliquis om-
 nibus in Ecclesiam conveniebat, & mysteria partici-
 pabat. Hanc nostram emendationem plane
 confirmat Sozomenus in libro septimo, ubi ean-
 dem rem multo clarius exponit his verbis: ἰξ
 ἐκείνου ἢ σαββάτιος τοῖς ἰσθῆσι: ἐπὶ τῆς εἰ μὴ
 κατὰ ταυτὸ συμβῆναι παύσας ἀγειν πλὴν ἰσθῆσι
 φθάνων ἄς ἰσθῆσι ἐνῆσεν, καὶ κατ' ἰαυτὸν ἰσθῆσι τῆ
 νομομισθίων ἰνῆσι τὸ πάχα: πλὴν ἢ σαββάτιος ἀφ'
 ἰσθῆσι ἐπὶ τῆ δέοντα καιρὸν ἐν ἀρχῆς τῆς ἡμέρας
 κῆσας ἰνῆσι διαγινόμεναι, τῆ ἕξῃς ἡμέρας κοινῶ σα-
 σὶν ἐκκλησιαστικῶν, καὶ τῶν μυστηρίων μετέλαμ-
 βανεν. Id est, Ex eo tempore Sabbatius Judaos sequens, nisi forte

accessisset ut omnes, tam Christiani scilicet quam A
Judæi, eodem die Pascha celebrarent, prævertendo,
ut moris est, jejunabat, & apud se domi solennia
peragens, Pascha celebrabat. Die vero Sab-
bati à vespertino tempore usque ad congruum
tempus, in vigiliis atque orationibus perseverans,
sequenti die unâ cum reliquis omnibus in Eccle-
siam conveniebat & mysteria percipiebat. Bis
igitur uno eodemque anno Pascha celebrabat
Sabbatis: primum cum Judæis alterum cum
Christianis; nisi forte evenerat, ut Christiani
cum Judæis in celebratione festi Paschalis con-
venirent. Quid quidem raro admodum contin-
gere poterat.

In Caput XXII.

Pag. 284 Ος ὕστερον ἐπὶ γορδιανῷ μαρτυρήσας. Authic le-
gendum est ὁ ὕστερον, aut certe scribendum ὁ
ὑστερον ἐπὶ γορδιανῷ μαρτυρήσας. Fallitur autem
Socrates. Neque enim imperante Gordiano pas-
sus est Polycarpus, sed regnante Marco Antoni-
no, ut ex Eusebio aliisque scriptoribus constat.
Certe Irenæus in libro tertio contra hæreses,
quem librum scripsit Eleuterio Romanam Eccle-
siam administrante, id est temporibus Marci An-
tonini, Polycarpum jam tum martyrio perfun-
ctum fuisse scribit. Quare hæc verba, ὁ ὕστερον
ἐπὶ γορδιανῷ μαρτυρήσας, collocanda potius essent
paulo supra, ubi legitur, εἰρηναῖος ὁ λαζαρίου τῆς
ἐν γαλιλαίᾳ ἐπισκοπῆς. Melius enim conveniunt
Irenæo, quàm Polycarpo. Verum de hoc pru-
dens Lector pro arbitrio suo statuet. Scio qui-
dem in Chronico sancti Benigni Divionensis,
martyrium Irenæi Lugdunensis Episcopi, poni
ante martyrium Polycarpi. Auctor enim illius
Chronici scribit, Irenæum jam martyrio perfun-
ctum, apparuisse in somnis Polycarpo Smyrnenfi
Episcopo, eique mandasse, ut Benignum in Gal-
lias mitteret. Verum hæc sunt nugæ meræ.

τινὲς δὲ καὶ τὰ ἀναθολικά μέρη Syros, Cilicas
& Mesopotamēnos videtur intelligere, qui Pas-
cha cum Judæis celebrabant ante Concilium
Nicænum, ut docet Athanasius in Epistola ad
Afros. ἵπειδὴ οἱ κατὰ συρίαν & κελικίαν & μεσο-
ποταμίαν διηθύνοντες ἠρώδης ἡμᾶς, & τῆς καίρου ἐν ἡσποτι-
ας οἱ ἰουδαῖοι, ἐποίησαν αὐτοί. Orientales igitur isti,
de quibus loquitur Socrates, Judæos quidem se-
quebantur, in eo, quod decimam quartam Lu-
nam primi mensis ante æquinoctium observa-
bant. Verum non eodem die, quo Judæi, Pascha
celebrabant, sed sequenti Dominico. Quare A-
thanasius scribit illos eodem tempore, quo Ju-
dæos Pascha egisse, non autem eodem die, ut
male vertit interpretes.

οἱ δὲ μὲν ἰσημερίαν. Montanistas, ut puto, in-
telligit, & Pepusianos, qui Pascha quidem post
æquinoctium celebrabant. Sed mense Xanthico
seu Aprili, ante diem octavum Idus Apriles illud
perpetuo difigebant, quemadmodum testatur
Sozomenus in libro 7.

ὁ δὲ ἄλλος τινες ἐπιθροῦνας, Audiani scilicet.
Hi enim ab antiqua Synodum Nycænam Paschale
festum primum immutasse, ut testatur Epipha-
nius pag. 822.

Φολάτιον Ἰγρόμα. Apud Eusebium in libro 3, pag. 285.
de vita Constantini legitur Φολάτιον, rectius pro-
culdubio. In Florentino autem Sfortiano codi-
ce scriptum inveni Φολάτιον.

ἔχον κοινωσίαν. Codex Florentinus & Sfortia-
nus hoc loco scriptum habent ἔχον, quemadmo-
dum legitur apud Eusebium. Neque aliter le-
git Epiphanius Solasticus, ut ex versione ejus
apparet.

καὶ τὸ αὐτὸ καὶ τῶν. Scribendum puto καὶ
τὴν αὐτὴν καὶ τῶν αὐτῶν ἀσάρετον, id est, omnes
religiones & secta diversos ritus habent, quatuor
idem de Deo sentiant. Sed quæ sequuntur verba
emendationem nostram plane confirmant. Ad-
dit enim Socrates: οἱ γὰρ τῆς αὐτῆς πίστεως ὄντες
&c. hoc est: Nam si, qui sunt ejusdem fidei, in ri-
tibus tamen idem non sentiunt. Nicephorus quo-
que huic nostræ emendationi suffragatur. Hunc
enim Socratis locum ita expressit, ἡ γὰρ πάντες
καὶ ἰσοδόξοι εἰναι, καὶ αὐτὰς ἑκάστους κατὰ τὰς ἐκ-
κλησίας Φολάτιον.

οἱ γὰρ ἐν ἑβδόμεναις ἡμέραις. Pag. 286.

Baronius ad annum Christi 57. & 59. Socratem
duplicis erroris arguit, tum quod dixerit Roma-
nos tres tantum Hebdomadas ante Pascha jeju-
nasse in Quadragesima; tum quod ait in tribus
illis hebdomadis exceptos fuisse dies Sabbati,
quibus Romani non jejunabant. Quod ad pri-
mum attinet, Socratis sententiam adversus Baro-
nium defendit Halloixius in notationibus ad ca-
put 11. vitæ Irenæi pag. 678. Movet me præci-
pue auctoritas Cassiodori, qui in Historia tripar-
tita hunc Socratis locum posuit his verbis, Ro-
mani enim tres ante Pascha septimanas, præter
Sabbatum & Dominicam, sub continuatione je-
junant. An potuit ignorare Cassiodorus morem
Ecclesie Romanæ in observatione jejunii Qua-
dragesimalis, ipse qui Senator & Consul & Præ-
fectus Prætorio fuit in urbe Roma. Quis cre-
dat illum in Historia sua hæc Socratis verba posi-
turum fuisse, si rem se aliter habuisse scivisset. Cer-
te Cassiodorus si id falsum esse scisset, hæc Socra-
tis verba consulto omisisset, ne lectorem in frau-
dem induceret. Quod cum Cassiodorus non fecerit,
sed Socratis testimonium de Quadragesimali
Romanorum jejunio, in Historia, quæ ipsius
nomen præfert, legi voluerit, ex eo apparet, vera
esse, quæ Socrates dixit de jejunio Romanorum.
Certe in Ecclesia Catholica, etsi Quadragesimæ
jejunium ab omnibus fuit semper observatum,
non tamen uno atque eodem modo jejunatum
est, ut docet Irenæus in Epistola ad Victorem Pa-
pam. Proinde immerito Baronius Socrati oppo-
nit testimonium Gregorii Magni. Aliter enim Socra-
tis ætate, aliter Gregorii Magni temporibus,
Romani per Quadragesimam jejunabant. Tem-
poribus Leonis Papæ, quibus fere æqualis fuit
Socrates, Romani tribus duntaxat diebus he-
bdomadis jejunabant in Quadragesima, secundâ
scilicet, quartâ & sextâ ferâ, ut patet ex sermo-
nibus ejusdem Papæ de Quadragesima. In Ordine
Romano vestigium quoddam vetustis moris,
quem hic refert Socrates videor mihi deprehendi-
sse. Nam Dominica Quadragesimæ, quæ vulgo

Dominica de Passione Domini dicitur, vocatur Dominica mediana; idque nomen ex præcepto sedis Apostolicæ ei inditum esse perhibetur. Causam autem cur ita dicta sit, non aliam video, quam quod ex tribus hebdomadis, quibus Romani in Quadragesima jejunabant, hæc erat secunda Dominica. Beda in libro de æquinoctio vernali, scribit in Italia alios jejunasse dies viginti, alios septem. Jam verò, quod ait Socrates de Sabbatho, recte defendi potest. Nam ætate Leonis Papæ, Romani in Quadragesima non jejunabant die Sabbathi. Docet id sermo quartus ejusdem Papæ de Quadragesima, in cuius calce ita legitur: *Secundâigitur & quartâ & sextâ feriâ jejunemus: Sabbatho autem apud beatum Petrum Apostolum vigilas celebremus &c.* Accedit Beda in libro de Officiis, ubi scribit quinquâ & septimâ Feriâ plerosque non jejunasse in Quadragesima.

καὶ οἱ ἐν ἀλεξανδρείᾳ ἀπὸ ἐξομασθῶν ἔχουσιν. Idem testatur Sozomenus in libro septimo, capite decimo nono. Porro Alexandrini jejunium Quadragesimæ inchoabant, non à Dominica sextæ Hebdomadis ante Pascha, ut putavit Joannes Filescus in libro de Quadragesima capite septimo, sed à feria secunda, quæ sequebatur illam Dominicam. Itaque prima Dominica Quadragesimæ Alexandrinorum, erat quinta Dominica ante Pascha. Atque id manifeste docent Theophilus & Cyrillus in Homiliis seu Epistolis Paschalis. Quod quidem miror Filescum non animadvertisse, qui Theophili testimonium contra se adducit.

ἄλλοι ἀπὸ ἑπτά τῆς ἑορτῆς ἐξομασθῶν. Constantinopolitani scilicet & circumstiti populi usque ad Phœnicen, ut testatur Sozomenus in libro 7. capite 19.

καὶ τὸ ἀειθροῦν τῶν ἡμερῶν δεσφωτῶν. Codex Florentinus & Sfortianus hoc loco scriptum habent, *καὶ τὸ ἀειθροῦν τῶν ἡμερῶν.* Priorem tamen lectionem confirmat Socrates paulo supra, ubi dicit: *καὶ θανάσιμα μοι ἔπεισι, καὶ εἰς πικρὴν ἀειθροῦν τῶν ἡμερῶν δεσφωτῶν τε, τεσσαρακοσῶν αὐτῶν ὀνομαζέσθαι.*

ἴσπεροι δ' ἄρχας ἀνατῆς ὄρας νηστεύοντες. Paucos admodum ita jejunasse puto in Quadragesima. Jejunium enim Quadragesimæ præducebatur ad Vesperam. Missa enim celebrabatur horâ nonâ, in qua sermo fiebat ad populum. Deinde sub Vesperam populus dimittebatur, & solvebat jejunium. Sane Cæsarius Arelatenfis, Missarum solennia duarum circiter horarum spatio durasse tradit in homiliis, quæ exstant. Epiphanius in expositione fidei Catholicæ: *καὶ τὸ ἐπιπέρας ἐπιπέρας τὰς αὐτὰς ἔχουσιν, καὶ ἄλλοι τεσσαρακοσῶν ἡμερῶν ἐως ἰασηρῶν.* Idem tradit Amalarius in libro de officiis, & Concilia Anglicana.

διὰ φερον ἔχουσιν τὴν ἑστῆσαν. Malim scribere ἀδιεφορον, quemadmodum legit Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit: alii usque ad nonam jejunantes horam, sine discrimine ciborum reficiuntur.

ἄλλοι τὰ παρ' ἄλλοις φύλοις. Post hæc verba Savilius in suo codice subdistinctionem apposue-

rat. Ego vero mediam distinctionem malim adscribere. Idque confirmat Nicephorus, qui hunc Socratis locum ita expressit: *καὶ ἄλλα παρ' ἄλλοις γίνεσθαι ἐφύλοις ἐν οἷς ἐμνηστῆσαι τῶν εἰσῆ.*

καὶ ἰσπολοῖς. Pessimè Musculus & Christo- phoronus verterunt *Interpreses*. Optime verò Epiphanius exposuit Psalmi Pronunciatores. Horum munus videtur fuisse, prima Psalmi verba præcinere. Populus deinde reliqua succinebat. *ἰσπολοῖς* dicebantur olim Monitores, qui in scena monebant histriones, ut docet Festus. Hi suggerebant Actoribus quoties memoria eos deficiebat. Erant & monitores in precationibus, quorum meminit Tertullianus in Apologético, ubi dicit Christianos sine monitore orasse, quia de pectore orabant. Verum Nicephorus hoc loco pro *ἰσπολοῖς* legit *ἰσπολοῖς*, id est Notarios. Quod profecto non displicet. Habebant enim Episcopi suos Notarios, adolescenteres eruditos. Sic Proclus Notarius fuisse dicitur Attici, teste Socrate lib. 7. Et diu ante Athanasius Notarius fuit Alexandri Episcopi, ut scribit Sozomenus in lib. 2. In decretis Gelasii Papæ cap. 2. inter primos gradus Ecclesiasticos recensentur, Lectores, Notarii & Defensores. In vita Cæsarii Arelatenfis capite 22. *Λέκτορ αὐτοῦ ἢ Notarius coram illo non cessabat clamare, &c.* In actione prima Synodi Ephesinæ, Epaphroditus dicitur Lector & Notarius Hælanici Episcopi

Rhodiourum. Ex quibus patet, idem fere officium fuisse Notarii, quod Lectoris, ut scilicet psalmos, aut alios sacræ Scripturæ libros, vel in Ecclesia, vel coram Episcopo legeret. Idque confirmat Simeon Metaphrastes in actis Marciani & Martyrii Notariorum, quæ habentur apud Surium die vicefimo quinto Octobr. *Apud divum ergo Paulum commorantes, cum scriba essent eorum, quæ ab illo fiebant, & populo divinos libros legerent &c.* Excipiebant autem Notarii illi acta, quæ fiebant in Ecclesia. Ex quo illis hoc nomen inditum videtur. Sic in gestis collationis inter Catholicos ac Donatistas hunc titulum legimus. *Excipientibus quoque Januario & Vitale Notariis Ecclesie Catholice, Victore & Cresconio Notariis Ecclesie Donatistarum &c.* Præerat autem illis Primicerius Notariorum, qui fere ex Presbyterorum ordine eligebatur, ut discimus ex actione prima Concilii Ephesini, in qua Petrus Presbyter Alexandriæ & Primicerius Notariorum, recitat edictum Imperatoris Theodosii ad Cyrillum & reliquos Metropolitanos. Præcipuum tamen fuit munus Notariorum, ut Virgam seu Baculum coram Episcopo portarent, quemadmodum scribitur in libro secundo de vita & miraculis Beati Cæsarii Arelatenfis. *Cum ergo vir Dei Cæsarius per eadem loca ad eandem pergeret Ecclesiam, Clericus, cui cura erat Baculum illius portare, quod Notariorum officium erat, oblitus est; in quo ministerio inutilis ego serviebam. Vide, quæ notavi ad librum quartum Sozomeni capite 3.*

ἐν θεαλίᾳ γυμνασίου κληρικὸς ἐκεῖ. Si hæc distinctio recta esset, sequeretur Socratem Cle-

pag. 287

rietur fuisse in Theſſalia. Sed hoc nequaquam probabile eſt, cum Socrates paſſim ſe Scholaſticum appellet, id eſt Aduocatū. Quare non dubito, quin hic locus aliter ſit diſtinguendus, hoc ſcilicet modo: ἦσαν ἢ ἐν τῷ εἴδει, ἢ ἐν τῷ ἔθνεϊ· ἐν θεσσαλίᾳ ἢ ἐν Ἰταλίᾳ· κληρικὸς ἐκείνῳ νόμῳ ἢ ἀμύχανος ἑστῶν κληρικὸς ἢ ἄλλῳ &c. Aliam tamen diſtinctionem ſecuti videntur interpretes, Muſculus & Chriſtophorſonus, hanc videlicet: ἦσαν ἢ ἐν τῷ χρόνῳ ἢ ἐν τῷ τόπῳ· ἢ ἐν θεσσαλίᾳ ἢ ἐν Ἰταλίᾳ· ἢ ἕνεκα τοῦ χρόνου ἢ ἕνεκα τοῦ τόπου &c. Quam tamen diſtinctionem probare non poſſum. Superſuum enim eſſet verbum ἦσαν, ac nimis frequenter in eadem periodo repeteretur τὸ γινώσκω. Porro Socratem in Theſſalia verſatum fuiſſe, ex ſequentibus apparet. Sic enim paulo poſt ſubdit Socrates: καὶ ἄλλο ἢ ἐν θεσσαλίᾳ εἶδα γινώσκων. Quamquam vox εἶδα ambigua eſt, & tam de abſente, quam de præſente intelligi poteſt.

ἀποκήρυκτος γίνεσθαι. Apud Nicephorum ἀποκήρυκτος legitur, quod non diſplicet. Id eſt, ordine muſicæ, ut vertit Langus. Vocabulum tamen ἀποκήρυκτος aliquid grauius videtur deſignare, excommunicatum ſcilicet.

ἢ ἐν ἀναβλῆθῃ γινώσκων πάντων. Huius loci emendatio debetur codici Florentino, in quo diſſerte ita ſcriptus eſt: ἢ ἐν ἀναβλῆθῃ πάντων γινώσκων ἀπεχρησμένων. Quam emendationem confirmat Nicephorus. Is enim hunc Socratis locum pene ad verbum ita expreſſit: ἢ ἀναβλῆθῃ ἢ ἀπὸ πάντων γινώσκων ἀπεχρησμένων, & reliqua.

ἄλλοι ἢ ἄποιν ἐν τῇ καιρῶ τῆς ἡγουμένης. Eadem habet Nicephorus de filiis Episcoporum. Certum eſt tamen Socratem hoc loco veri limites tranſcendere. Nam ſi qui forte in Episcopatu habuerunt cum uxore, quam ante Episcopatum duxerant, ii certe & pauciſſimi fuerunt, & contra receptam Ecceſiæ conſuetudinem id geſerunt, & factum ſuum poſtea planxerunt, quem admodum Episcopos ille apud Gregorium Turonenſem. Sæpe ſacerdotes ſua ætate, ut plerumque virgines fuiſſe aut Monachos, teſtatur Epiphanius in expoſitione fidei; ſin minus, certe continentes. Idque aperte vincitur exemplo Synodii Cyrenarum Episcoporum.

ἀναβλῆθῃ ἢ ἐν τῷ εἴδει. Malim *ἐν τῷ εἴδει*. Nicephorus habet *ἐν τῷ εἴδει*. Quod autem addit Nicephorus, Heliodorum juſſum fuiſſe in Synodo libros illos amatorios comburere, aut Episcopatu ſeſe abdicare; id fabuloſum mihi videtur. Neque enim ſatis conſtat, utrum libri illi de amoribus Theagenis & Charicleæ, ab Heliodoro Episcopo ſcripti ſint, an ab alio quopiam.

τὰς ἐν τῷ λυχνηθῆος ἡρας. Id officium Græci vocant *λυχνηθῆος*, Latini vero *lucernarium*, ut in notis ad Ennodium obſervavit Jacobus Sirmondus. Vide Meurſii gloſſarium Græco-barbarum, in voce *λυχνηθῆος*, & annotationes ad Caſſianum in voce *Lucernarij hora*.

Pag. 288

ἀναβλῆθῃ ἢ ἐν τῷ εἴδει. Non dubito quin Socrates ſcripſerit *ἀναβλῆθῃ ἢ ἐν τῷ εἴδει*, quem admodum habet Nicephorus. Atque ita legit Muſculus & Chriſtophorſonus. Muſculus enim

ita vertit; *Sed in multis ſe imperiali conſormant Ecceſia.* Chriſtophorſonus autem hoc modo: *Sed tamen ex multo maiore parte, primaria apud illos Ecceſia conſuetudinem ſequuntur.* Neuter illorum intellexit, quid eſſet ἢ κρατία ἐκκλησία. Ita Socrates appellare ſolet Ecceſiam Catholicam, eo quod tunc temporis ſummam potentiam atque auctoritatem obtineret. Sic ſupra in capite 9. huius libri, Novatianis opponit τὴν κρατίαν ἐκκλησίαν, id eſt, Catholicos. Ita Socrates appellare ſolet Ecceſiam Catholicam, eo quod tunc temporis ſummam potentiam atque auctoritatem obtineret. Sic ſupra in capite 9. huius libri, Novatianis opponit τὴν κρατίαν ἐκκλησίαν, id eſt, Catholicos.

ἢ ἐν τῷ εἴδει. Id eſt, ἢ ἐν τῷ πνεύματι. Atque ita hunc locum intellexerunt omnes interpretes, & ipſe Nicephorus, qui pro *ἐν τῷ εἴδει* habet *ἐν τῷ πνεύματι*.

ἐν βίβλῳ πᾶν ἐκκοινῶν. ἢ ἐν τῷ εἴδει. Exceptis Sabbatis Quadrageſimæ, & quatuor Temporum. Per Quadrageſimam enim Romani non jejunabant diebus Sabbati, uti ſuperius demonſtravi ex ſermone Leonis Papæ de Quadrageſima. Sed neque in jejunio quatuor Temporum, jejunabant Romani die Sabbati: verum quartâ duntaxat & ſextâ feriâ jejunabant: Sabbato autem vigilabant ad Baſilicam ſancti Petri, ut docet idem Leo in ſermonibus de jejunio decimi menſis, & de jejunio Pentecoſtes, & de jejunio ſeptimi menſis. Proinde immerito Baronius, Petavius & Halloixius Socratem noſtrum reprehenderunt, quod dixerit Romanos non jejunaſſe diebus Sabbati in Quadrageſima.

ἐν καισαρίᾳ τῆς καπιτωπολις. Petavius in animadverſionibus ad Epiphanium in hæreſi Quadratadecimanorum, Socratem hic falli affirmat: & Canones penitentiales Baſilii magni ſufficere ait ad hunc errorem conſutandum. Sed reſponderi poteſt, poſt obitum Baſilii alium forſitan morem in Ecceſia Cæſarienſi obſervatum fuiſſe. Loquitur enim Socrates de ritu, qui tunc temporis obtinebat, cum iſta ſcriberet.

ἐν πλείω εἰσελθόν. Ante hæc verba diſtinctionem finalem appoſui, ſecutus Nicephorus, qui hunc Socratis locum ita reſert: *ἐν πλείω ἢ εἰσελθόν &c.*

ἢ ἐν τῷ εἴδει. Scribendum exiſtимо τὰ σύμβολα. Qua voce uſus eſt Socrates paulo ſupra, cum dicit *ἢ ἐν τῷ εἴδει* ἀπὸ πολλῶν. Symbola vocat Socrates legales ceremonias & præcepta: verbi gratiâ Circumciſionem, quam Judæi in corpore quidem custodiebant, ſed non in corde. At in vulgata ſcriptura, qui ſenſus eſſe poſſit non video. Nicephorus hunc Socratis locum ita expreſſit: *καὶ ἢ ἐν τῷ εἴδει τὰς συμπεφορηθῶσιν τοῖς σώμασιν ἢ τῷ φρονήματι εἰσελθόντα.* Quæ Langus ita vertit: *Siquidem & Judæi ea, quæ ſic in corporibus accidunt, majore ſtudio, quam ſi animabus eveniant, obſervare contendunt.* Vides nec Nicephorus, nec ejuſ interpretem, mentem Socratis aſſectos eſſe. Loquitur enim Socrates de Judæis, qui legem factorum, in corporibus potius quam in corde obſervabant, quos Apoſtolus vocat in manifeſto Judæos.

In Caput XXIII.

Pag. 291. Φαδουεῖανοί. De his Theodoricus in libro 4. hereticarum fabularum.

Pag. 292. Ἐπιγραφῶν ἐπιπένη ἱερο. Scribendum est ἐπιγραφῶν ἐπιπένη, quemadmodum legit Epiphanius Scholasticus. Nam à Consulatu Arcadii tertio & Honorii secundo, quo hæc gesta sunt, quæ hic narrantur à Socrate, usque ad Consulatum Monaxii & Plintæ, anni sunt viginti quinque.

Ἐπι τῆς ὑπατείας τῆς ἰουδοιοῦ. Scribendum est proculdubio ἐπι τῆς βασιλείας. Vox enim ὑπατείας, ex inferiore linea perperam irrepsit in hunc locum.

In Caput XXV.

Pag. 293. Ἀντιγραφῶν τῆς βασιλείας, Magistrum scrinio- rum verti. ἀντιγραφῶν enim Γραμματεῶν vocant, quos Latini Magistros scriniorum, ut recte notavit Coficius. At Salmasius in notis ad Vopiscum pagina 481. ἀντιγραφῶν affirmat esse proximos sacrorum scriniorum, non Magistros. Unum enim duntaxat vult fuisse Magistrum omnium scrinio- rum, qui sub se quatuor habebat Antigrapheos seu Proximos, unum scilicet in singulis scriniis. Sed refellunt Salmasium, primum codex Theodosii, deinde Notitia Imperii Romani. Nam in Notitia quidem Imperii Romani quatuor Magistri scriniorum recensentur: Magister memoria, Magister epistolarum, Magister libellorum, & Magister epistolarum Græcarum. Jam vero in codice Theodosiano, in libro 6. titulus specialis est de Magistris sacrorum scrinio- rum, quos Imperatores Vicariis præferri volunt. De Proximis verò longo post intervallo sequitur alius titulus: in quo Imperatores jubent tan- tum, ut Proximi transacto biennio è scriniis dis- cedentes, Vicariis exequentur. Ex quo patet Proximos scriniorum distingui à Magistris: nam Magistri codicillo Principis eligebantur, ut re-

Alia Officia Palatii. Proximi verò gradatim pro- motionis ordine ad eum locum perveniebant: erantque plures in unoquoque scrinio, cum ta- men unus esset Magister in singulis scriniis. Pro- ximi igitur non sunt ἀντιγραφῶν; cum ἀντιγρα- φῶν tantum quatuor fuerint, ut docent glos- se Juliani Antecessoris. Petrus Patricius in ex- ceptis legationum; γαλιεῖος καὶ διοκλητιαν- οῦ εἰς τὴν ἐπιπένην αὐτοῦ. Ἰνδα καὶ ἡ βασιλευσάμε- νος, εὐλασθῆν εἰς ἀριστὰ ἀριστοῦ τῶν σκίσεων ἀρό- τον, ἀντιγραφῶν τῆς μήμεως. Sane Philostorgius Eugenium Magistri dignitate præditum fuisse scribit, antequam tyrannidem arriperet.

Ἰνδα τῆς μικρῆς γαλιεῖας. Rectius in codice Flo- rentino scriptum est γαλιεῖας. Quamquam Ar- bogastes non ex Gallia oriundus fuit, sed ex Fran- cia, ut Historici omnes consentiunt.

Ἰνδα τῆς ἐπιπένης. Scribendum est ἐπιπένης. Pag. 294. Ἰνδα τῆς ἐπιπένης. Paulò aute lego εἰς τυραννίδα ἀπί- κλην.

Ἡ βασιλεία ἀπίκλην. Valentinianus Junior Viennæ interfectus est, Arcadio secundo & Ru- fino Consulibus, ut tradit Idatius in F. stis. Mar- cellinus autem id factum refert Consulatu Tatiani & Symmachii Idibus Martiis. Sed id falsum esse apparet ex lege 4. & 5. Codicis Theod. de Apostatis.

καταλιπὼν ἀμφοτέρους ἕως ἐν τῇ κωνσταντινου- πόλει. Zofimus in libro quarto solum Arcadium à Theodosio relictum esse scribit Constantinopo- li; Honorium vero patrem secutum esse in ex- positione adversus Eugenium. Idem scribit Mar- cellinus in Chronico, Arcadio tertium & Hono- rio iterum Consulibus, Theodosius Aug. assumpto Honorio Casare, eodemque viro, contra Arboga- sten, qui Eugenium tyrannum Imperatorem fa- cere ausus est, iterum properavit. Socrati tamen ad stipulatur Philostorgius.

Ἰνδα ἀπίκλην. Locus mutilus est, ut apparet. Quem supplevi ex Itinerario Antonini, & ex Sigonio in libro nono de Imperio Occiden- tali.

HENRICI VALESII
 ANNOTATIONES
 IN LIBRUM SEXTUM
 HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
 SOCRATIS SCHOLASTICI.

In Proœmium.

Pag. 299 **H** ὅτι κατὰ πλὴν παροιμίαν, τὸ ἀληθὲς ἐστὶ κερδόν. Tota hæc pericope defenda mihi videtur, quippe quæ sensum turbat. Aut si hîc locum habet, rejicienda est ad calcem periodi, post vocem *μεγαλοβόβου*. Si cui tamen hoc displicet, sufficit expungere particulam ἢ, & ad sequentis pericopæ caput apponere.

αἶς ὁ δὲ παρὰ αὐτοῖς. In comœdiis scilicet Menandri & aliorum. Idem etiam videre est in comœdiis Latinis Plauti ac Terentii, in quibus servi dominos suos nominatim appellare solent.

παρὰ δὲ τὸ ἀξίωμα θέρου. Male Musculus & Christophorus verbum θέρου retulerunt ad ἰγνόν, quod præcessit. Atquirefertur potius ad vocem δὲ. Alioqui oratio non satis cohereret.

καὶ τῶν γέμων ἰσοεία κειθόμεν. Enallage, πρὸς τοῖς ἰσοείας κειθόμεν.

In Caput Primum.

Pag. 300 τὸς ἔντος. Sozimus in libro 5. non Hunnos à Rufino sollicitatos esse scribit, sed Gothos & Alaricum. Idem quoque scribit Marcellinus in Chronico. Olybrio & Probino Consulibus, Rufinus Patricius Archadio Principi insidias tendens, Alaricum Gothorum regem, missis ei clam pecuniis, in festum Reipubl. secit, & in Graciam misit. Socrati tamen suffragatur Sozomenus. Nec ulla est inter supradictos auctores dissensio. Utraque enim Gentes Rufinus contra Romanos evocavit: Gothos primum duce Alarico: deinde fufis per Stiliconem Gothis, Hunnos quasi in Gothorum auxilium excivit, ut docet Claudianus in libro primo adversus Rufinum. Et in libro 2. idem clarius dicit his versibus.

cladem divisi in orbem,
 Dispositique nefas. Alii per terga ferocis
 Danubii solidata runnt, expertaque remos
 Frangunt stagna rotis. Alii per Caspia claustra,
 Armeniasque nives inopina tramite ducti,

A Invadunt Orientis opes, Jampascha fumant
 Cappadocum &c.

At Sigonius in libro decimo de Occidentali Imperio, ubi totam hanc Historiam diligenter exponit, de hac Hunnorum irruptione nihil dicit: quæ quidem ejus negligentia excusari non potest.

In Caput II.

Χειροθνηθεὶς ἢ ἀπὸς πλὴν &c. Hunc locum ita malim distinguere: *χειροθνηθεὶς ἢ ἀπὸς πλὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἰεροσολύμων ἐδρυνίζεθαι*. Id est, Ordinatam igitur, ad Episcopatus functionem, in falso collocatur.

B ὑπατείας τῆς ἰζῆς, ἢ ἐπιτελίαν. Scribendum est *τελίαν ἐπιτελίαν*. Leve mendum, sed quod ab interpretibus non animadversum, eos in gravissimum errorem conjecit. Sic enim veterunt, *Sequenti Consulatu, quo Rome Honorium Imperator & Constantinopoli Eutychianus Reipubl. administrarunt*. Verum *ἐπιτελίαν ὑπατείας*, est Consulatum dare, seu edere ludos Circenses ob auspicia magistratus.

ὁ τότε τῶ βασιλείων ὑπαρχ. Male Christophorus Præfectum Imperatorum vertit: Cum veterere potius debuisset Præfectum Prætorii. Scribendum enim est *τῶ βασιλείων*. Similem errorem jam supranotavi in eadem voce. Fuit igitur Eutychianus eodem anno Consul ac Præfectus Prætorii; qui fere mos fuit illorum temporum, ut patet ex codice Theodosiano.

In Caput III.

τὸν ἐν τοῖς δικασθεῖσι. Non displicet conjectura, quæ olim mihi in mentem venerat, scribendum hîc esse *τῶ ἐν τοῖς δικασθεῖσι*. Porro Joannem Chrylostomum Socrates quidem & Sozomenus causidicinam non exercuisse scribunt. Ajunt enim eum à Libanii schola digressum, cum jam in foro causas acturus esse crederetur, repente ad tranquillioram vitam se contulisse. Sunt tamen qui affirmant, eum causas actitasse aliquandiu. Idque innuere videtur epistola Libanii, quam refert Isidorus Pelusiota in lib. 2. epistol.

Sed hæc epistola Libanii, vereor ne ad alterum quempiam Joannem scripta sit, qui tum Constantinopoli causas agebat, & qui Panegyricum illic dixit Theodosio ob filios ad consortium regni assumptos. Noster autem Chrysoſtomus, qui circa Valentis Imperii initium è schola Libanii egressus est, nec Antiochiâ excessit, ut Libanius, qui Antiochiæ Rhetoricam profitebatur, ad illum absentem literas daret: nec Theodosium laudare potuit, quicco tempore nondum erat Imperator. Neque enim de alio Imperatore verba Libanii accipi possunt, quam de Theodosio, qui filios suos in consortium Imperii adscivit. Chrysoſtomum tamen inter Causidicos aliquamdiu militasse apparet ex initio libri primi de sacerdotio.

Ἐπλάσας ἰαγέρην. Quisnam sit hic Evagrius, qui diuante Chrysoſtomum relicto Libanii auditorio, pium ac religiosum vivendi genus amplexus fuerat, obscurum est. Neque enim Evagrium Ponticum esse existimo, qui postea sub Gregorio Nazianzeno & sub Neſtario, Diaconus fuit Constantinopoli, atque inde in Ægypti solitudinem migravit. Baronius ad annum Christi 382. Evagrium hunc condiscipulum Chrysoſtomi, vocat juniorem Evagrium, filium Evagrii nobilissimi civis Antiochem; eumque ante Chrysoſtomum ait in eremum concessisse, & sub Diodoro atque Carterio Monasticam vitam egisse. Sed nescio unde Baronius hæc hauserit, nec cur hunc Evagrium juniorem nomet. Nisi forte Evagrium hunc juniorem cognominavit, ad distinctionem senioris Evagrii Antiochenſis, cujus supra mentionem fecerat ad annum Christi 372. ex epistola Basilii Magni ad Eusebium Samoſatenſem, cujus hæc sunt verba: ὁ ἀριστὺν ἰαγέρην ἐπλάσας ἰαγέρην, ὁ ἡγίας πομπιανὸς ἂν ἀντιοχείας, ὁ σιωνιτῆρας ποτι ἑνὶ πύλῳ δῶσαν τὴν μακαρίαν ἰουδαίαν. Interpret Latinus ita vertit: Senior Evagrius filius Pompejani Antiochenſis &c. cum vertere debuisset, Evagrius Presbyter; de quo Hieronymus in Chronico Eusebii ita scribit: Zenobia apud Immas, haud longe ab Antiochia vincitur; in qua pugna strenuissime adversus eam dimicavit Pompejanus Dux, cognomento Francus: cujus familia hodieque apud Antiochiam perseverat; ex cujus Evagrius Presbyter charissimus nobis, stirpe descendit. Ejusdem mentionem facit Hieronymus in libro de scriptoribus Ecclesiasticis. Atque ego hunc ipsum esse existimo condiscipulum Chrysoſtomi, cujus hic meminit Socrates. Nam quod de juniore Evagrio scribit Baronius, nullo auctore nititur.

Ὑπερχεῖς ἐπιεικτο τὰς ἐπιπύλας ἀκλυσίας ἀσπιδάς. Pessimè hunc locum transtulerunt Interpretes; nam Musculus quidem ita vertit: ac irremissam Ecclesiarum curam gerebat. Christophorus verò hoc modo: operamque navavit assidue, ut Ecclesia Christi prodesset. Magis probo versionem Epiphani Scholastici, quæ sic habet: Et frequenter ad sanctam concurrebat Ecclesiam.

ἀσκητικῆ φρονίσαντο. Lex Grammatica postulat, ut scribatur ἀσκητικῶν, quemadmodum legitur apud Sozomenum. Nec aliter legit Epiphanius Scholasticus, ut ex versione eius apparet. Porro hæc Diodori & Carterii ἀσκητικῆς, Baronius quidem Græcos scriptores secutus, extra urbem ita fuisse existimat. Sed vir doctus, qui vitam Joannis Chrysoſtomi Gallico sermone nuper edidit, in urbe Antiochia fuisse contendit: cui tamen assentiri non possum. Probabilis est in suburbanis posita fuisse hæc domicilia, ut viri pii ac religiosi, qui contemplationi & factorum librorum lectioni assidue vacabant, ab omni turba ac tumultu procul abessent. Quod autem idem vir doctus objicit ex Theodorito, Diodorum perpetuo versatum esse Antiochiæ, & grassantibus Arianis fortiter restitisse, nostram sententiam nullatenus labefactat. Ex suburbano enim monasterio facile potuit Diodorus quoties veller, in urbem venire.

τὰς θεωρίας ἀπὸν ἐκπρόμηντο. Idem de Diodoro Tarsensi ait Sozomenus, eum sacras literas propter τὸ βατὸν, id est ad literam exposuisse; abstrusorem vero & mysticum sensum refugisse. Idem etiam de illo scribit Hieronymus in libro de scriptoribus Ecclesiasticis: *Exstant ejus in Apostolum Commentarii, & multa alia, ad Eusebii magis Emiseni characterem pertinentia: cujus cum sensum secutus sit, eloquentiam imitari non potuit, propter ignorantiam secularium literarum.* Ait Hieronymus Diodorum secutum esse sensum Eusebii Emiseni, id est, methodum in explanandis Scripturis. Videamus igitur quem sensum secutus sit Eusebius Emisenus. Ipse nos docebit Hieronymus, de Eusebio Emiseno ita scribens: *Magisque Historiam secutus, ab iis, qui declamare volunt, studioſissime legitur.* Ex quibus apparet Eusebium in exponendis Scripturis præcipue secutum esse sensum historicum & litteralem: mysticum vero & allegoricum non attigisse. Hoc enim sensus complectitur ἡ θεωρία. Differt itaque allegoria à theoria, ut species à genere. Sane Diodorus Tarsensis Episcopus, de quo nunc loquimur, librum scripserat hoc titulo, *τῆς θεωρίας & ἀλληγορίας*, teste Suida in voce θεωρία, hoc est. *Quoddam discrimen sit inter theoriam & allegoriam.* Cæterum miror Hieronymum, qui Diodorum nec eloquentiâ, nec secularium literarum scientiâ instructum fuisse dicat. Theodorus tamen in lib. 4. Historiæ, ejus eloquentiam limpidissimo in lib. 4. Historiæ, ejus eloquentiam in bibliotheca, eum in dicendo purum ac perpicuum fuisse testatur.

βασιλείῳ τῷ ποτι μὲν δὲ τὸν ἀπὸν. Scribendum puto τῷ ποτι μὲν δὲ τὸν ἀπὸν. Sequitur enim *μὲν δὲ τὸν ἀπὸν καὶ αὐτοὺς ἐπισκόπων.* Conjecturam nostram confirmat Epiphanius Scholasticus, ut ex interpretatione ejus apparet. Sic enim vertit: *quis tunc à Meletio factus erat Diaconus.* Porro Basilium Magnum à Meletio Antiochiense Episcopo factum esse Diaconum, scribit etiam Amphiloehius in ejus vita. Verum liber ille totus refertus est fabulis ac mendaciis. Sane cum Basilium magnus Lector ac Presbyter

Per legitimos gradus promotus fit Cæsareæ, ut testatur Gregorius Nazianzenus in oratione funebri de laudibus ejusdem Basilii, vix credibile est, eum alibi quàm Cæsareæ factum esse Diaconum.

τὰ πάλαι συνδιόγοι. Chryso-
stomum familiariter vixisse cum Basilio constat ex libris Chryso-
stomi de sacerdotio. Sed quisnam fuerit Basilius ille, de quo in his libris loquitur Chryso-
stomus, incertum est. Socrates quidem hoc loco affirmat esse Basilium Magnum. Photius vero in bibliotheca Basilium Seleucientem Episcopum. Utriusque sententiam merito refellit Baronius ad annum Christi 382. Certe Chryso-
stomus initio ejus libri testatur, se & Basilium illum, de quo ibi loquitur, eosdem semper præceptores habuisse. Atqui Basilium quidem Magnus Athenis rethoricam didicit: Chryso-
stomus vero diu postea Libanium audivit Antiochiæ. Quod si Basilium Magnus is esset, quem Chryso-
stomus inter sodales atque amicos suos principem locum obtinuisse dicit, extarent hodie aliqua indicia ejus amicitiae in epistolis Basilii. Atqui ex tot ejus epistolis, quæ ad nos pervenerunt, nulla legitur ad nostrum Joannem data. Proinde assentior Baronio, qui Basilium illum sodalem Chryso-
stomi, ait fuisse Basilium Episcopum Raphanæ, vel certe Basilium Episcopum Bybli. Hi enim ambo fuerunt æquales Chryso-
stomi, quippe qui subscripserint Concilio Constantinopolitano.

Ζηνων ἐπίσκοπος. Ζηνων ἡ ἱεροσολύμων ἐπιπέπων. Nicephorus nescio quem auctorem secutus, Zenonem hunc Episcopum facit Gazæ seu Majumæ. Sed cum Zeno Episcopus Majumæ creatus fuerit regnante Theodosio, ut scribit Sozomenus in libro quinto capite 8. alius sit oportet ab illo Zenone, qui Chryso-
stomum Lectorem ordinavit, cum Chryso-
stomus Lector factus sit principatu Valentis Augusti, anno Domini circiter 370. Baronius vero in Annalibus Ecclesiasticis, ad annum Christi 382. Zenonem hunc à quo Chryso-
stomus Lector Antiochiæ est ordinatus, scribit Episcopum fuisse Tyri, eum, qui interfuit Concilio Constantinopolitano; & tunc absente Meletio Vicarium ejus fuisse in Ecclesia Antiochena. Qua quidem in re facile assentior Baronio. Sed quod Socratem ibidem reprehendit, qui Zenonem illum fuisse dixerit Episcopum Hierosolymorum, in eo perspicue fallitur. Neque enim Socrates Zenonem facit Episcopum Hierosolymorum; sed tantum ait, Zenonem Episcopum Hierosolymis redeuntem, ordinasse Chryso-
stomum Lectorem Antiochiæ. Profectus autem fuerat Zeno Hierosolymam, vel orationis causâ, ut mos fuit illorum temporum, vel ob aliquam Ecclesiasticam necessitatem. Verum hoc loco nascitur difficultas. Si enim Zeno Hierosolymis rediens, Lectorem Antiochiæ ordinavit Chryso-
stomum, necessario civitas ejus fuit Episcopus, longius remota fuerit oportet ab Hierosolymis quàm Antiochia, aut certe ad latus Antiochiæ sita. Quod de urbibus Tyro & Gaza dici non potest. Ambæ enim longe viciniores

sunt Hierosolymis quàm Antiochia. Alterius igitur civitatis Episcopus fuit Zeno iste, qui Lectorem Antiochiæ constituit Chryso-
stomum, Zenonis cujusdam Episcopi, qui Concilio Antiocheno interfuit sub Meletio, mentio firin epistola 69 Basilii Magni: sed sedis nomen non ascribitur. Scio Palladium in vita Chryso-
stomi scribere, eum à Meletio Lectorem esse ordinatum. Verum hoc ita intelligendum puto, ut à Meletio id factum esse dicatur, quod à Zenone factum est, ejus vices agente.

ἐπὶ ἐπαγρίου. Hic est Evagrius, de quo supra locuti sumus. Sed quod ait Socrates Chryso-
stomum ab Evagrione ordinatum esse Presbyterum, parum probabile est. Nam si verum eo, quod ait Socrates, Chryso-
stomum mortuo Meletio à communione Paulini abstinentis, quomodo Evagrii, qui successor Paulini fuit, ordinationem suscepisset? Præstat igitur sequi Palladium, Simeonem Metaphrastem & reliquos, qui Chryso-
stomum à Flaviano Episcopo ad Presbyterii gradum evectum esse scribunt.

In Caput IV.

Δυσφόρος τὰ στία προσέπει. Epiphanius pag. 109. Scholasticus vertit, quod turpiter manducaret. Quam interpretationem nemo, ut opinor, probaverit. Melius Nicephorus, ὃ τὸ δυσφόρος ἐστὶ τὸ σίμαρον, ἀδύρω: ἢ τὸ σίμαρον ἐστὶ τὰ στία. Id est, & quod agrum haberet stomachum, hanc satis firmum ad coquendos cibos. Ego morosum ac difficilem in capiendo cibo interpretari malim, propter ægritudinem stomachi.

In Caput V.

καθεδρῆς ἐν τῷ ἀμῶν. Ex hoc loco apparet, Episcopos olim solitos non esse ex ambone seu pulpito concionem ad populum habere. Id enim tanquam singulare quiddam in Chryso-
stomo notat Socrates, quod verba facturus conscendere in ambonem consuevisset, ut à populo facilius exaudiretur. Ut plurimum autem Episcopi in gradibus altaris concionabantur. Id docet Childeberti Regis constitutio, quam Sirmodus retulit in tomo primo Conciliorum Galliarum, pag. 300. sed mutilam. Nos ex vetustissimo codice Corbeiensis lacunam ita supplemus. *Qualiter in sacrilegos Dei injuria vindicetur, nostrum est pertractandum. Et quia fides nostra, ut verbo de altario sacerdote faciente quæcunque de Evangelio, Prophetis vel Apostolo fuerit annuntiatum, in quantum Deus dat intellectum: ad nos quæritur in processu &c.* Sensus horum verborum, quæ corruptissima sunt, hic est. *Quoniam questi sunt sacerdotes, dum sermones faciunt ad populum, banstrices per agros ambulare & populum ab Ecclesia revocare, idcirco jubemus &c.* Vide Baronium ad annum Christi 407. numero 17.

καὶ μέγιστος συνμαρτυροῦν. ἐπιπέπων ἐπαγρίου. In codice Florentino scriptum est ἐπαγρίου, pro ἐπαγρίου, quod magis placet. Hinc est, quod

In factis Prosperi, Idatii & Cassiodori, hic annus Manlium Theodorum solum habet Consulens, expuncto Eutropii nomine. Porro de Eutropii necesse consulendus est Zosimus.

In Caput VI.

Pag. 306 Τέτιος ἔχειν παρισκιάζεν. Hunc locum ita corrigendum puto, τὸς ἃ ἀπὸ διηγησέως τῆ σπαιτωτικῶν ἀειδομένων ἀρχῶν ἔχειν παρισκιάζεν. Emendationem nostram plane confirmat Sozomenus in libro 8. capite 4. ubi de hac Gainæ conspiratione loquitur his verbis: ἢ τὸς διηγησέως σπιτωματάρχων & χιλιάρχων κατῆσαν. Hunc Sozomeni locum si consulissent Interpretes, feliciter hæc Socratis verba interpretati essent.

ὁ ἰπικὸς ἐκὼς δὲν. Scribendum est ὁ ἰπικὸς ἐκὼς δὲν τὰς ὁρμὰς, quemadmodum habet Nicephorus. Ex his porro, Aurelianus quidem hoc anno Consulatum gerebat cum Stilicone: Saturninus vero jam pridem Consul fuerat cum Merobaudæ, temporibus Theodosii senioris. De cuius laudibus multa Themistius dicit in gratiarum actione ad Theodosium ob pacem factam cum Gothis, & ob Consulatum eidem Saturnino datum.

Pag. 307 ὡς ἢ ἢ δεσφῶν δεσφείλαντι. Malim δεσφῶν quomodo Musculus videtur legisse.

Pag. 308 μὲ πῶ τ ἰουλὼν ἀναίρουν. Non dubito quin Socrates scripserit μὲ πῶ τ φερυὰν τ ἰουλὼν ἀναίρουν, vel potius μὲ πῶ τ ἰουλῶν ἀναίρουν. Præcedente enim die, Custodes portarum à militibus Gainæ occisi fuerant, ut paulo ante retulit Socrates.

ὡς ἐν ἐπιτομῇ γαίνα. Scribendum videtur ὡς ἐν ἐπιτομῇ πῶ τ γαίνα.

Pag. 309 τ χολαστικὸ εὐσεβίου. Scholastici olim dicebantur Advocati, ut docet Novella 74. & 76. Justiniani. Macorius in homilia 15. ὁ βιλων μαθεῖν πρῶτον μὲν, ἀπίρχει) εὐμαρθάνει τα σημεία ἢ ὄταν γίνῃ) ἠκεῖ πρῶτον) ἀπίρχει) εἰς πῶ χολῶν τ ἰουμαϊκῶν, καὶ ἐπιτὸν ἰουμαϊκῶν) πάλιν ὄταν ἠκεῖ γίνῃ) πρῶτον) ἀπίρχει) πρὸς πῶ χολῶν τ πρῶτον μὲν, καὶ ἐπὶ πάλιν ἠκεῖ ὄταν ἰουμαϊκῶν, ἀρχαί) εἰτα ὄταν γίνῃ) χολαστικὸς ἐλθῶν τ διελθῶν) ἔρχεται) εἰς) ἀπο) ὄταν) πάλιν ὄταν ἠκεῖ γίνῃ) πρῶτον) ὄταν) ἢ ἰουμαϊκῶν. ἢ ὄταν) ἀρχῶν λαμβάνει) αὐτὸν) βουθὸν τ) συκαθάρτον. Id est, qui vult causas forenses addiscere, abii & discei notas seu singulara. Cumque ibi fuerit primus, abii ad scholam Romanorum seu Latinorum, & est omnium postremus. Deinde postquam ibi fuerit primus, transit ad scholam Pragmaticorum, in qua sit omnium postremus, & arcarius. Deinde cum factus fuerit scholasticus, omnium causidicorum arcarius sit & ultimus. Rursus postquam ibi fuerit primus, Praeses sit seu rector provinciae. Cumque Praeses factus fuerit, adiutorem sibi sumit consiliarium sive assessorem. Plura vide in glossario Francisci Pitthei ad Novellas Juliani antecessoris, & in glossario Meursii.

In Caput VII.

Pag. 310 Ἐξ ἀπῶν γὰρ τινεσ δεγλυερόμοι. Locus Originis, in quo disputat adversus eos; qui Deum hu-

A manâ formâ prædittum esse affirmabant, existat apud Theodoritum in questionibus in Genesis capite 20. ex commentariis Origenis in Genesis.

καὶ τῆ τῶ κληρικῶν ἀξία τιμήσας. Joannes Lau-noius in libro de recta interpretatione sexti canonis Nicæni, hunc Socratis locum adducit, ut probet Episcopum Alexandriæ omnes per Ægyptum Episcopos ac Presbyteros & Diaconos ordinasse. Duo enim hic observat fecisse Theophilum. Primò Dioscorum Hermopolis Episcopum constituisse, deinde duos ejus fratres clericos ordinasse, eidemque Dioscoro adjunxisse. Credidit scilicet Launois, Ammonium & ejus fratrem à Theophilo factos esse clericos Ecclesiæ Hermopolitane. In quâ etiam sententia fuisse video auctorem Geographiæ sacre. Verum uterque hallucinatus est. Non enim Ecclesiæ Hermopolitane clericos eos fecit Theophilus, sed secum eos retinuit, & clericos Ecclesiæ suæ, id est Alexandriæ ordinavit. Testatur id Socrates his verbis: δύο) ἢ ἐξ αὐτῶν παρικλήσει σιωπεῖσθ) αὐτῶ) &c. Id est duos autem ex illis hortatus est, ut secum degerent. Sed quæ sequuntur apud Socratem, longe clarius id evincunt; subdit enim Socrates, eos œconomos Ecclesiæ à Theophilo factos, primò quidem agre tulisse, quòd à solitudine abstracti, non amplius vacarent philosophiæ monasticæ. Tandem veto cum incredibilem Theophili avaritiam & opum cupiditatem cernerent, ejusque consuetudine sese maculari animadvertent, commeatum ab eo petivisse. Ex quibus verbis satis colligitur, eos velatos esse unâ cum Theophilo, & tanquam ejus contubernales ac domesticos, vitia ejus ac rapinas introspexisse, quippe qui œconomî, id est, dispensatores essent pecuniæ Ecclesiasticæ. Porro imposuit viris doctis versio Epiphaniî Scholasticis, qui hunc locum sic interpretatur: Quamobrem Dioscorum violenter tratum, Hermopolis fecit Episcopum. Duos autem eorum rogavit, ut habitarent cum eo, & vix ut Episcopum imperavit, factos clericos, Ecclesiæ œconomos instituit.

παρτηνὸς τι. Lego παρτηνὸς τίς τι.

Pag. 311.

Ἰεραλίζη τὰς μοναχῶν κατὰ τὰ διοσκῶν. Veram causam cur fratres Longi ex monasteriis Nitriæ pulsi sint à Theophilo, reticet Socrates. Pulsi enim sunt, eo quòd essent Origenis defensores, quem cum erroribus suis damnarat Theophilus in Synodo Alexandrina. Porro Socrates decceptus fuisse videtur à quodam Origenista, qui favens Ammonio ejusque fratribus, rem ipsâ non ut reversa se habebat, narraverat. Ac Batonius quidem Socratem nostrum Origenistam palam appellat, non contentus Novatiani hæresim ei impingere. Nos vero id tantum dicimus, Socratem narrationem suam hausisse ab aliquo ex amicis Ammonii. Certe non dubito, quin Theophilus simulati & inimicitias adversus Ammonium & ejus fratres, errores Origenis & crimen hærescos prætexerit: sicut postea adversus Joannem Chryostomum eandem straxit calumniam.

Pag. 312.

In Caput VIII.

Pag. 313. Ἰσοδοῦ ἀντιοχείας πῶς οὐκ ἔστι. Nescio unde hæc hauserit Socrates. Constat enim primos omnium Flavianum ac Diodorum, regnante Constantio, psallentium choros Antiochiæ bifariam divisisse, & Psalmos Davidicos alternis canendos eis tradidisse: eamque rem primum Antiochiæ institutam, postea ad reliquas totius orbis Ecclesias dimanasse. Testatur id Theodorus in libro 2. Historiæ, cap. 24. Et ante illum Theodorus Mopsuestenus, qui iisdem temporibus vixit, quibus Flavianus atque Diodorus. Verba Theodori refert Nicetas in Thesuro orthodoxæ fidei, libro 5. cap. 30. Quamquam ea psalmodiæ species jam ante Flavianum atque Diodorum, à Syris videtur fuisse usurpata. Scribit enim Theodorus Flavianum ac Diodorum primos omnium eam psalmodiæ speciem, quas antiphonas vocant, ex Syrorum lingua in Græcam transtulisse: & omnium prope solos hujus rei auctores cunctis orbis partibus apparuisse. Quod igitur Syri diu ante Flavianum fecerant, Psalmos Davidicos linguâ Syriacâ antiphonatum canentes, id Flavianus ac Diodorus à Græcis Antiochensibus Psalmos Græce canentibus fieri instituerunt.

In Caput IX.

Pag. 314. τὴν ἰσχυρὴν αὐτῶν ἡρώδης δι' αἰτίαν τοῦ Ἰσοδοῦ. Præter hanc causam odii Theophili adversus Isidorum, duas alias causas refert Sozomenus in libro 8. cap. 12. Primam, quod testimonium dicere recusalset in gratiam sororis Theophili. Alteram quod Theophilum reprehendisset ob nimium studium in extitendis ædibus sacris, in quibus pecuniam Ecclesiæ dilapidabat, quæ in egenos potius erat conferenda. Et hæc quidem fuisse causas inimicitiarum Theophili adversus Isidorum facile crediderim, cum Socrates & Sozomenus id dilerte testentur. Non ideo tamen Ecclesiâ pulsus est Isidorus, sed damnatus Episcopali judicio ob Originis errores, quos fovebat, ut ex Palladio in Lausiaca pridem docuit Baronius.

ἡρώδης τῆς ἡρωδίου πρεσβυτέρου. Sic Arfacius, qui Chrylostomo in Episcopatu successit, ἡρωδίου πρεσβυτέρου dicitur in actis Synodi ad Quercum; & Martyrius quidam ἡρωδίου ἀκροῦ. Sozomenus hunc Petrum Archipresbyterum vocat. Porro id nomen honoris est non vetustatis. Episcopi enim ex Presbyterorum collegio eos, quos vellent, Archipresbyteros eligebant, ut docet Liberatus in Breviario, capite 14.

In Caput X.

Pag. 315. Ἐμὴ μὲν γὰρ ἐπιφανίου. Falsum est Epiphanium stultissime Anthropomorphitarum hæresi unquam addictum fuisse. Perstrictus quidem fuerat aliquando eo nomine à Joanne Hierosolymitano. Sed hanc calumniam refellit Hieronymus, & Epiphanius ipse in ea concione quam habuit Hierosolymis coram Joanne ipso, ut refert

A Hieronymus in libro ad Pammachium de erroribus Joannis Hierosolymitani, & Baronius ad annum Christi 393. Quare nihil opus fuit, ut Theophilus se Anthropomorphitam sin ulares, ad captandam gratiam Epiphani. Imposuit omnino Socrati ac Sozomeno Origenista quispiam, fautor Ammonii atque Dioscori, qui hæc ipsis narravit. Solebant enim Origenista, hujus hæreticos crimen Catholicis à quibus condemnabantur, affingere, ut recte observavit Baronius.

βαρῶν & αὐτὸς συνήγαγε πάλιν. Fallitur hic Pag. 316. Socrates cumque secutus Sozomenus, qui Alexandrinam Synodum, in qua Theophilus libros Originis unâ cum ipso Origene damnavit celebratam putat post Synodum Constantiæ ab Epiphanio congregatam. Atqui constat primum omnium Theophilum collecto Alexandriæ Concilio eam hæresin damnasse anno Christi 399. Quod factum est post multos super ea retractatus Episcoporum, qui eò convenerant, ut docet Posthulianus apud Sulpicium in dialogis de vita B. Martini. Post hæc Theophilus Synodum suam misit ad omnes Episcopos, & specialem ad Epiphanium misit Epistolam, rogans & exhortans, ut totius Insulæ Episcopis congregatis, ipse quoque eandem hæresin condemnaret, & Synodica suæ subscriberet. Exstat hodie hæc Theophili Epistola, à B. Hieronymo translata.

πρὸ δεκαοκτώ & περὶ πέντε ἔτην. Delenda est particula καὶ. Porro Socrates numerum plenum posuit pro imperfecto. Atque ob hanc causam adjecit περὶ πέντε, id est circiter. Sed si vere loqui velimus, detrahendi sunt ex hoc numero anni quinquaginta & amplius. Mortuus est enim Origenes anno Christi 252. ut ad Eusebium notavi. A quo anno usque ad annum Christi 399. quo damnatus est in Synodo Alexandrina, anni sunt centum & quadraginta septem.

In Caput XI.

Ὅτι δὲ ἡ βασίλισσα ἰδιοῦσα. Scribendum puto Pag. 317. ὅτι ἡ βασίλισσα. Nec dubito quin à Socrate ita scriptum sit. Certè Nicephorus ita dilerte scriptum habet ut emendavi. Apud Sozomenum vero legitur εἰσότης, quod idem est.

ἡ ἑρως κατ' ἀσθε. Totum hunc locum pessime vertentur Interpretes, ut ex collatione versionis nostræ lector perspicere poterit.

κατ' ἀσθε καὶ θορυβώσα. Id est, per filium suum adjurans. Antiqui per pignora sua jurare consueverant. Sic apud Virgilium:

Per caput hoc juro per spem surgentis Iuli. Pari modo, cum alios obtestari vellent, per illorum pignora, & quidquid charissimum haberent, eos obsecrabant. Ita igitur Eudoxia Joannem Chrylostomum tum allocuta est. Per hunc parvulum meum, ac spiritalem filium tuum, quem ego genui, quem tu è sacro fonte suscepisti, redi in gratiam cum Severiano. Certe Chrylostomus Theodosium juniorem è sacro fonte susceperat, ut hoc loco traicit Nicepho-

rus, ex Simeone Metaphraſte ut opinor. Porro Baroni- us hanc reconciliationem Severiani & Chryſoſtomi conſert in annum Chriſti 401. Vincentio & Fravito Conſulibus. Ego vero in annum ſequentem id conferre malim. Nam ſi verum eſt, tunc ſacro baptiſmo tinſtum fuiſſe Theodoſium, ut ſupra ex Nicephoro retulimus: quod certe admodum probabile eſt: neque enim Eudoxia filium ſuum in Eccleſiam Apoſtolorum introduxiſſet, niſi jam baptizatum: hæc Epiſcoporum reconciliatio anno Chriſti 402. contigit necesse eſt. Natus eſt enim Theodoſius junior Vincentio & Fravito Conſulibus, qui fuit annus Chriſti 401. die 4. Idus Apriſes. Sic enim legitur in Chronico Alexandrino, & in Chronico Marcellini, quod edidit Onuſrius. Male in editione Sirmondi legitur tertio Idus Apriſes. Neque verò credibile eſt eum baptizari potuiſſe, niſi in Paſcha ſequentis anni. Si quis tamen contenderit eum paucis poſtquam natus eſſet diebus, baptiſmum ſuſcepſiſſe, ut videtur innuere Marcus in vita Porphyrii; concedamus id, ſi placet. Sed quis credat Theodoſium à matre adductum fuiſſe in Eccleſiam, & ad genua locatum Chryſoſtomi, priuſquam annum unum aut decem meſes expleſſet?

In Capite XII.

Kai diaconon χειροτονησας. Baroni- us Socratem hoc loco erroris arguit, qui dixerit Epiphani- um Conſtantinopoli Diaconum ordinariſſe abſque conſenſu Epiſcopi illius civitatis. Fecerat id quidem antea Epiphanius in diœceſi Joannis Epiſcopi Hieroſolymitanis ut conſtat ex epiſtolis B. Hieronymi. Similitudine igitur nominis deceptus Socrates, & qui eum ſecuti ſunt, id ab Epiphanio factum eſſe crediderunt in Eccleſia Joannis Conſtantinopolitani. Hæc Baroni- us ad excuſandum Epiphani- um excogitavit. Sed quis non videt cauſam non eſſe, cur Socratem mendacii arguamus in iis rebus, quas ipſe videre potuit. Quod enim jam ſemel factum fuerat ab Epiphanio in Palæſtina, cur Conſtantinopoli ab eodem poſtea uſurpari non potuit? Neque enim tantum ſcelus fuit in ordinatione Diaconi, quem Epiphanius nonniſi rogatus à multitudine ad- ſtantium ordinavit.

Pag. 319. εν εχρω μω' τι λινον. Proculdubio ſcribendum eſt εν εχρω, & paulo poſt lego εν εχρω &c. In codice Sfortiano ſcriptum eſt δοκον.

εν τοις ωσεινους βιβλαιοις ειπων. Aſſentior Chriſtophorono, qui pro ειπων legit ειδως, & poſt hoc verbum ſinalem apponit diſtinctionem. Aliquid tamen amplius hinc deſiderari exiſtimo. Et poſt verbum ειδως locum ira ſupplendum eſſe arbitror: εν ειπων, αποκομις ας επι βιβλαιοις &c. Quod confirmat Sozomenus ac Nicephorus. Sic enim habet Nicephorus: εν λινω, και τι εν ωσεινους συγγραμματα των εις μεσον ποσειν. Ita quoque legitur videtur Epiphanius Scholaſticus, ut ex ejus interpretatione colligitur.

ως βλασφημιας προσεχεν το ωσεινω. In codice Sfortiano ſcriptum eſt ως βλασφημια &c. Atque ita in tuo Codice ſcriptum invenit Epiphanius Scholaſticus. Sic enim vertit, Sed quoniam detrahitores plurimis ſubrepentes, velus blaſphemiam reſpiciunt Origenem &c. Lego itaque, ως βλασφημια μη προσεχεν το ωσεινω.

υστρον ως εν παλινοδιασ βαυμαζζ. Baroni- us ad annum Chriſti 402. Socratem hic mendacii & calumnia arguit, quod dixerit Methodium, cum Origenem antea probris appetiviſſet, poſtmodum ceciniſſe palinodiam, & laudes ejus prædicare in dialogo, cui titulus erat Xenon, ſive Hoſpiti- um. Atqui contrarium feciſſe Methodium affirmat Baroni- us. Nam cum initio laudaviſſet Origenem, poſtea deprehenſus ejus erroribus, eum inſectatus eſt. Idque confirmat Baroni- us teſtimonio Eusebii, qui in libro 6. Apologia pro Origene, ita ſcribit: Quomodo auſus eſt Methodius nunc contra Origenem ſcribere, qui hæc & hæc de Origenis locutus eſt dogmatibus. Quem Eusebii locum adducit Hieronymus in Apologia adverſus Ruſinum, ut doceat ſe idem feciſſe, quod Methodius antea feciſſet. Eusebius tamen in loco citato aperte non dicit Methodium fuiſſe antea locutum pro Origene. Neque enim dicit, qui hæc & hæc de Origenis locutus fuerat dogmatibus: ſed tantum, locutus eſt: quod in utramque partem accipi poteſt. Non igitur mendacii accuſandus eſt Socrates.

εν τω διαλογω εν ειδησει ενων. Methodius libros ſuos fere in dialogorum morem conſcripſerat, ut apparet tum ex ejus convivio, quod nuper editum eſt à duobus viris doctiſſimis; tum ex libris de Reſurrectione, quos adverſus Origenem conſcripſerat, ex quibus excerpta quædam proſert Epiphanius. Talis etiam fuit dialogus ejusdem, cui titulus erat Xenon, id eſt Hoſpiti- um, in quo hoſpites diverſantur. Ut enim παρθενων eſt domicilium virginum, ita Xenon domicilium hoſpiti- um. Ejus libri mentio fit apud Photium in Bibliotheca, in excerptis ex Methodii libro εν ημεταιν, ubi legitur: εντι το μη βδληντι το αγιον τοις κυσιν, μηδεν τας μαργαριτας υμων εμπροθεν τ χοιρων, μαργαριτας εν ενων τα μυσικωτερα τ θεοδωτου φησιν οιαι εκλαμβανοντα μαθηματα χοιρας &c. ε μωας μεθωδιου φησιν.

Quem locum peſſime vertit Interpres. Sic autem vertendus eſt. Locum illum Evangelii, nolite projicere ſanctum canibus, ita exponente Xenone, ut margarita quidem ſint arcana Divina ſapientia myſteria, porci vero &c. Sanctus Methodius dicit &c. In hoc igitur dialogo, cui titulus erat εν ημεταιν, quidam inducebatur Origeniſta, Xenon nomine, adverſus quem diſputabat Methodius, non ſuo nomine, ſed ſub alia perſona, ut Photius in iisdem excerptis teſtatur. Ex his apparet dialogum illum Methodii, quem Xenonem vocat Socrates, eum ipſum eſſe quem Photius εν ημεταιν inſcribit: & Xenonem non pro hoſpiti- o, ſed pro perſona potius dialogi accipiendum eſſe. Sed objiciet quiſpiam, in illo dia-

logo qui Xenon inscribatur, Origenem à Methodio summis laudibus exornatum fuisse: in dialogo vero *ἑξ ἡμετέρων*, Centaurum à Methodio appellari. Sic enim in excerptis Photii legitur duobus locis. Respondeo fieri posse, ut Methodius initio quidem Operis illius Origenem perstrinxerit; in fine vero aut in progressu ejusdem Operis quasi palinodiam canens, summis eum laudibus affecerit. Si quis tamen pertinacius contendere voluerit, dialogum Xenonem diversum esse à dialogo *ἑξ ἡμετέρων*, tum dicendum erit *ἕνα* non esse nomen proprium ullius viri, sed totam Origenis scholam potius designare, in qua auditores ac discipuli ex diversis orbis partibus profecti versabantur. Quod quidem verius puto. Certe si *ἕνα* nomen esset proprium, ac centum haberet in penultima.

In Caput XIV.

Ἰωάννης ἐκ ἀναστάσεων. Nimis abruptum est hoc exordium, præsertim cum præcesserit digressio illa de Origene. Itaque scribendum puto: *ὁ ἰωάννης*: & paulo post: *ὁ δὲ, ἐκ ἰσθμῶν ἐστὶν ἐπιμένειν αὐτῷ*.

Pag. 321. *ἄλλοι πρὸς αὐτῷ*. Scribendum puto *ἄλλοι τῶν*, licet reclamantibus libris. Opponitur enim ei, quod sequitur, *ἔτι τῷ* &c.

ἐπιζῶ σὲ μὴ ἐπιθῆναι. Magis placet lectio codicis Florentini *ἐπιζῶ μὴ ἐπιθῆναι τῆς σαυτῆς πατρὸς*. Nam si *ἐπιζῶ σὲ* legeretur, dicendum esset, *τῆς σαυτῆς πατρὸς*. Cum igitur *σαυτῆ* legitur in omnibus libris, apparet legendum esse *ἐπιζῶ*. Id est, *noli sperare ὅτι Epiphanius te in patriam esse venturum*. Porro has prædictiones Epiphanius & Chrysostratus, merito Baronius ut fabulosas & commenticias irridet; certe Socrates pro veris ac certis non refert; & sanctis hominibus ac sacerdotibus profus indignæ esse mihi videntur.

ἀπὸν ἐτελεύτησεν. Conflictum quidem illum inter Epiphanium & Chrysostratum Baronius refert anno Christi 402. Sed de obitu Epiphanius non assentitur Socrati ac Sozomeno & reliquis scriptoribus, qui Epiphanium paulo post, cum in patriam reverteretur, in itinere mortuum esse tradunt. At Baronius annum, quo obierit Epiphanius ignorari dicit. Quod quidem satis mirari non possum. Cum enim in præcedenti narratione conflictus illius, qui fuit inter eximios viros, Socratem sequitur ac Sozomenum, quid causæ est cur in obitu Epiphanius ab illis dissentiat? Falli quidem poterunt in prædictionibus mutuis Epiphanius & Chrysostrati referendis. Neque enim satis constat, utrum sibi mutuo ista prædixerint. Verum ea, quæ utrique contigerunt, certissima sunt, nec ignorari poterunt à Socrate atque Sozomeno, quorum hic Salaminus fuit, cujus urbis Epiphanius erat Episcopus: uterque vero Epiphanius temporibus prope æqualis. Horum igitur testimonio constare debet, Epiphanium mortuum esse exeunte anno Christi 402. vel certe initio anni sequentis, ante Synodum adquerum. Docet id Theophilus in epistola ad Hieronymum, quam idem Hiero-

nymus præfixit Paschalibus epistolis Theophili à te in Latinum sermonem convertis. In eadem epistola Theophilus de Joanne Chrysostrato jam damnato ita scribit: *Sed ille ut cætera eius flagitia taceam, Origenis in suam accipiens familiaritatem, & ex his plurimos in sacerdotium provocans, atque ob hoc scelus beata memoria hominem Dei Epiphanium, qui inter Episcopos clarum in orbe suum effulsit, non parvo merore contristans, meruit audire. Cecidit, cecidit Babylon.* Ubi vides Theophilum de Epiphanio loqui jam mortuo, quippe quem beatae memoriae hominem appellat; & ante damnationem Chrysostrati mortuum esse significat.

In Caput XV.

Τὸ δὲ ἑξ βασιλείας. Mallem scribere *τὸ τοῦ* Pag. 322.

ἑξ βασιλείας ἐκείνου ἀποστάγμα. Porro Chrysostratus profus contrarium dicit in epistola ad Innocentium. Ait enim Imperatorem mandasse Theophilo, solus ut veniret Constantinopolim, causam diciturus: illum autem eò venire cum plurimis Episcopis. Conciliari tamen hæc inter se possunt, si dicamus Imperatorem, initio quidem hæc mandasse Theophilo, cum monachi ipsum adissent. Postea vero impulsus ab Eudoxia uxore, quæ Joanni infensa erat, iussisse, ut plures secum Episcopos ex Aegypto adduceret.

ἀγὼν ἐν ἀποκαλών. Multulus inflexibilem vertit, Christophorus contumacem. Ego inexorabilem interpretari malui. Ad genua enim advolvimus eorum, quos rogamus.

παρορρησις. Scribendum est *παρορρησις*, Pag. 323 quod est verbum juris civilis. Nam *παρορρησις* est exceptio. Est autem exceptionis species, Judicium recusatio.

ἑὶ τὸ μεσημέριον τῶν ἡμερῶν. Joannes Chrysostratus in epistola ad Innocentium, testatur se sero jam vespere conjectum esse in navigium & abductum in exilium. Quare Baronius ad annum Christi 403. Socratem errorem arguit. Verum si verba Socratis attentius expendamus, ea nequaquam à Chrysostrati narratione dissentire reperimus. Nam Socrates tantum ait, Joannem Chrysostratum circa meridiem tradidisse ministris Imperatoris: Poterunt ergo ministri Imperatoris eum usque ad vespem detinere sub custodia, quo sub noctem occultius abduceretur in exilium.

In Caput XVI.

εὐθὺς μὲν πρὸς ἰωάννην καθεύρεσθαι. Immo antequam Joannis causa examinaretur, id factum esse ait Sozomenus.

ἐν ἀρμένιῳ. Hujus oppidi nomen variè scribitur. Prænetum vocat Hierocles, Theophanes, Cedrenus ac Nicephorus, & Moschopolus. At Sozomenus Pronetum appellat. Apud Stephanum *ἀρμένιον* dicitur. In tabula Puingerorum dicitur Pronetio.

ἐν παραστάσει ὁ καλεῖται μισθία. *παραστάσις* dicebatur prætoria, seu prædia, quæ ab urbe longius distabant, ut in annotationibus ad Eusebium observavi, quæ Latini interdum vocant suburbana. Quare fallitur Otzelius in thesauro Geogra-

Geographico, qui Marianas suburbium esse Constantinopolis existimavit, cum sit villa, à conditore ita dicta. Sozomenus eam villam tunc in dominio Eudoxiæ Augustæ fuisse dicit.

In Capite XVII.

Pag. 325. Κατὰ τὴν χειροβίαν. Scribendum est procul dubio τὰ κατὰ τὴν χειροβίαν ἱεροκλείδου, ut legitur apud Georgium Alexandrinum in vita Joannis Chrysoptomi.

Ἰδὲ τὸν Ἰσχυρὸν ἢ τὴν θεοφίλου φουλοῦ ἐπαλιτυθε. Diocorus Hermopoleos Episcopus ante Synodum, quæ ad Quercum celebrata est, jam è vivis excesserat: nec in Martyrio, quod est ad Quercum sepultus est, sed in Basilica S. Mocii, ut testatur Sozomenus. Erat autem Basilica S. Mocii Constantinopoli, ut docet Procopius aliique. Quare fallitur Socrates, qui Diocoro tribuit id, quod fratri ejus Ammonio potius conveniebat. Ammonius enim cum Synodus ad Quercum convocaretur, in morbum delapsus est. Cumque ad Quercum trajecisset, paulo post abiit è vita, & in monasterio ejus loci splendidam meruit sepulturam, ut tradit Sozomenus.

In Capite XVII.

Pag. 326. Ἐυθεΐας ἀνδρείας αἰσῶ ἀρροῦς. Marcellinus in Chronico id factum refert Theodosio Juniore & Rumorido Consulibus, qui fuit annus Christi 403. Eudoxia Arcadii uxoris super porphyreticam columnam argentea statua juxta Ecclesiam posita hætenus sistit. Idem quoque scribit Theophanes, qui statuam illam erectam fuisse ait in loco, qui Pittacia dicitur, juxta Ecclesiam sanctæ Irenæ: & in ejus dedicatione Præfectum urbis, qui Manichæus erat & Semipaganus, plebem ad plausus & choreas ac tripudia excitasse, ita ut Divinum officium in Ecclesia tranquille peragi non posset, obstrepente saltantium multitudine. Baronius tamen dedicationem hujus statuæ confert in annum Christi 404. Sed cum Marcellinus Comes in Chronico id discrete referat Consulatu Theodosii Junioris & Rumoridi, tutius existimo ejus sententiam sequi, modo id post Synodum ad Quercum, & post primam damnationem Chrysoptomi factum esse dicamus, id est sub exitum anni 403. Idque confirmat Socrates. Subditenim paulo post, instante jam natale Domini, Arcadium mandasse Joanni, se non posse ad Ecclesiam accedere. Atqui Joannes deponitur est paulo ante Pascha, anno Christi 404.

Βεῖζων Φιλίππων ἢ ἐν Σράκη. Hic Bristo alius esse videtur à Bifone Episcopo, quem unum ex discipulis Joannis Chrysoptomi fuisse scribit Cedrenus. Videtur autem Socrates Philippo hoc loco posuisse pro Philippopoli. Nam Philippopolis Thraciæ urbs est notissima. Philippi vero civitas est Macedoniæ.

Pag. 327. Ἄλλὰ πλείους ἢ ἰωάννη. Baronius ad annum Christi 404 Socratem mendacii arguit. Nam in Synodo ad Quercum triginta sex tantum Episcopi Chrysoptomum damnaverant: ex quibus

novem ac viginti erant Ægyptii, reliqui ex diversis provinciis, ut refert Theodorus apud Palladium in dialogo de vita Chrysoptomi, idque ex actis Synodi ad Quercum. Cum autem postea revocatus fuisset Constantinopolim, à sexaginta quinque Episcopis receptus fuerat in communionem. Aut igitur falli Socratem necesse est, qui Chrysoptomum à pluribus damnatum esse dixerit quàm susceptum ac restitutum: aut Palladium falli dicendum est. Nisi forte hæc inter se conciliare quis ita velit, ut dicamus Leontium Episcopum simul hic numerasse suffragia Episcoporum, qui in utraque Synodo, tam ea, quæ ad Quercum, quàm quæ Constantinopoli celebrata est, Joannem Chrysoptomum condemnarunt. Est enim tunc cum hæc dicebat Leontius, Episcopi qui in Synodo Constantinopolitana aderant, nondum sententiam tulissent adversus Chrysoptomum, Leontius tamen, qui eos in senfus esse sciebat Chrysoptomo, de illorum suffragiis minime dubitabat.

Ἄλλὰ τὴν ἀρετῶν ἢ ἐλπίου. Idem scribit Palladius à defensoribus Joannis Chrysoptomi responsum fuisse, adversus Canonem Antiocheni Concilii: eum scilicet conditum esse ab Arianis Episcopis. Sed hanc defensionem Adversarii Joannis Chrysoptomi rejiciebant, afferentes canonem illum ab Episcopis Catholicis statutum fuisse. Cumque Elpidius Episcopus, qui à partibus stabat Chrysoptomi, ipsos urgeret, ut formulæ fidei ab iisdem Episcopis tunc promulgatæ subscriberent, coram Imperatore responderunt, paratos se esse ad subscribendum: sed rem in aliud tempus distulerunt. Quid ergo de hac questione statuendum est? Athanasius quidem in libro de Synodis, Synodum illam Antiochenam cum sua fidei formula prorsus rejicit, tanquam ab Arianis celebratam, eo consilio ut Nicænam fidem everterent. Verum Athanasio, qui in sua causa testis idoneus esse non potest, opponimus primo Hilarium, deinde Julium Papam, postremo Orientales omnes & Occidentales, qui Synodum illam tandem uno consensu susceperunt. Certe Hilarium in libro de Synodis eam prorsus admittit, & fidei formulam in ea Synodo conscriptam, tanquam utilem ac necessariam commendat, ob hæreses, quæ post Nicænum Concilium exortæ fuerant. Sed & Julius Papa Synodicam epistolam scripsit ad omnes Episcopos, qui in ea Synodo erant congregati; inter quos erant Eusebius, Narcissus, Theodorus & Maris. Eam epistolam integram refert Athanasius in Apologetico. In titulo autem epistolæ & in corpore, eos dilectos fratres appellat Julius; nunquam profecto id facturus, si illos pro Arianis habuisset. Cur autem eos habuisset pro Arianis, qui nullius adhuc Synodi sententiæ damnati fuerant; & inter quos plerique erant Nicæni fidei acerrimi defensores, quod nec Baronius negat. Cujusmodi fuit Dianus Cæsareæ Cappadociæ Episcopus, qui primo loco nominatur à Julio: de cujus laudibus peculiaris existat epistola Basilii Magni. Denique Orientales omnes Synodum illum pro Catholica amplexi sunt, ejusque regulas in Codice canonum retulerunt, brevi post tempora Joannis Chry-

sofomi, ut patet ex Concilio Chalcedonensi. Tandemque Occidentalis Ecclesia canones illos à Dionysio Exiguo in Latinum sermonem conversos, paulatim admisit. Licuit tamen temporibus Joannis Chrysofomi eos repudiare, quippe qui communi totius Ecclesie consensu nondum recepti essent, nec ab Ecclesia Romana adhuc admitterentur. Certe Innocentius Papa in epistola ad Clerum Constantinopolitanum quam refert Sozomenus in lib. 8. nullatenus eos canones admittit.

χρὴ ἀθανασίον καθεῖλον. Christophorus de Episcopis, qui in Antiochena Synodo confederant hæc dici curavit à Socrate. Malim tamen hæc intelligere de Episcopis, qui tunc adversus Joannem Chrysofomum congregati erant Constantinopoli. Atque ita hunc locum cepit Epiphanius Scholasticus & Musculus. Nam Epiphanius quidem ita vertit, *Non intelligentes, quod dum hac regula uterentur, Athanasium quoque deponerent.* Musculus vero feliciter interpretatur hoc modo: *Nec cogitantes, non Joannem se modo, sed & ipsum Athanasium hoc canone utentes deponere.*

μὴ δὲ ναυῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἰλθεῖν. Christophorus hæc de Joanne dici existimavit, cui liberum deinceps non esset in Ecclesiam ingredi. Ego tamen de ipso Imperatore id accipere malim cum Epiphano & Musculo. Confirmat sententiam nostram locus Socratis, qui legitur paulo superius: ubi refert Arcadium appetente jam natale Domini, mandasse Joanni, non posse se in Ecclesiam venire nisi prius Joannes, qui synodali sententia damnatus fuerat, se in iudicio purgasset. Eodem igitur modo nunc instante festo Paschali, Arcadius mandat Joanni se non posse in Ecclesiam procedere, quamdiu Joannes à duabus jam Synodis damnatus, in ea resideret.

Ἔδικον τῆς συγκλήτου ἡμετέρας. Ades hæc, Senatus vocabatur. Auctor Chronici Alexandrini Honorio 6. & Aristaneto Consulibus: *ἔξ ἀφορμῆς ἐκείνῃ ἡ μεγάλη ἐκκλησία οὐκ ἔπρεβεν ἀπὸ κρατερῶν αὐτῆς ἡλιθιομένων ἑλοκερητῶν ἡμερῶν δευτέρῃ ἄρῃ 5.* Describit hæc eadem Zosimus in libro 5. Erat autem in regione secunda urbis Constantinopolitane, ut docet vetus descriptio urbis illius, ante notitiam Imperii Romani edita.

Pag. 328 ὁπίσταν ἡ δὲ πλεῖσθι βρισκεῖται. Hic est ni fallor Præfectus urbi Manichæus & Semipaganus, qui in dedicatione statuae Eudoxiæ, Christianis illuserat, ut supra retulimus ex Theophane. De eodem Optato scribit Palladius in vita Chrysofomi, cum cum esset Præfectus urbi, coegisset matronas nobiles aut communicare cum Arfacio, qui in locum Joannis Chrysofomi fuerat subrogatus, aut ducentas auri libras fisco solvere.

In Caput XXI.

Pag. 329. τῆς πτωχικῆς καὶ δικάτης ἡ νομισθεῖα μὲνός. Scribendum est ἡ νομισθεῖα ex codice Sfortiano, & ex versione Epiphani Scholastici. Nec aliter legit Nicéphorus, qui addit diem, quo obiit Joannes Chrysofomus dicatum fuisse exaltationi

Asanctæ Crucis. Sic enim conveniebat, ut is, qui vitam omnem sub cruce transegerat, nec alia re, quam cruce Domini sui gloriatu fuerat, festo illius die compage corporis solveretur, ut eleganter scribit idem Nicéphorus.

χιλιῶν ἐπιτομῶν εἰσελθεῖ. In quam Homilia à Chrysofomo dictum fuerit, equidem incompertum habeo. De Socratis tamen fide dubitari non potest, quippe qui iisdem temporibus vixerit, & utrumque, tam Chrysofomum, quam Sifinnium Novatianorum Episcopum, concionantes audire potuerit. Cæterum ex hoc loco, certius quam ex ullo alio colligi potest, Socratem Novatianum fuisse. Nam & Chrysofomi sententiam perperam interpretatur, & Sifinnio Novatiæ partis Episcopo palam favet adversus Joannem Chrysofomum. Mihi vero hic videtur esse sensus verborum Chrysofomi. Meminisse debemus, paulo antea sublatum fuisse à Nestorio Pœnitentiarium Presbyterum, permissumque omnibus ut pro sua quisque sententia ad sacra mysteria accederet. Quo facto pœnitentia publica non mediocriter labefacta fuerat, sublato scilicet Presbytero, qui vigorem ejus ac disciplinam integram atque incolumem servabat. Sic igitur ait Chrysofomus, auditores suos ad pœnitentiam exhortans. Antea quidem semel tantum pœnitentiam agere licebat, publicam scilicet. Nunc privatim pœnitentiam agere potes, quoties volueris. Antea non admittebatur secunda pœnitentia. Nunc etiam si millies pœnitentiam egeris, te admittam. Vides Chrysofomum loqui de privata & quotidiana pœnitentia, non autem de publica. Itaque frustra Socrates objicit ei decretum Episcoporum de non iteranda pœnitentia publica. Sciendum porro est hoc dictum obiectum esse Chrysofomo ab Isaacio Episcopo in Synodo ad Quercum quod licentiam peccantibus præberet, ita docens: Si iterum peccasti, pœniteat iterum. Et quoties peccaveris, veni ad me & ego te sanabo.

In Caput XXII.

Ὅτι σὲ εἶδον ἀπεκείνου. Apud Suidam in voce σπίνου, ubi totus hic Socratis locus describitur, deest vox ἀπεκείνου. Quæ aut omnino expungenda est ut superflua; aut delenda vox ἐπὶ quæ præcessit.

In Appendicem Libri VI.

Μεθ' ὄρκου καθεῖνός. Intelligit jusjurandum illud cujus supra meminuit Socrates: *Si Serapio Christianus morietur, Christus non est incarnatus.* Porro hæc verba κατακείνός & ἀπεκείνός, minas potius Severiani designant, quam rem ipsam. Neque enim Severianus Gabalorum Episcopus jus habuit damnandi ac deponendi Diaconum alterius præcæ; sed tantum ei comminatus est se hoc perfecturum, & querelam suam ad iudicium Episcoporum detulit.

HENRICI VALESII
 ANNOTATIONES
 IN LIBRUM SEPTIMUM
 HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
 SOCRATIS SCHOLASTICI.

In Caput Primum.

Pag. 338. **Ο**ὗτ' ἐπὶ τὰ μέγ' ἀλά τείχη τῆ καὶ σαυτίου πό-
 λης περιεβάλλετο. Nicephorus in libro 14.
 cap. 1. scribit hunc Anthemium pomœrium urbis
 auxilium, & destructis veteribus muris, novos qui
 ipsius ætate adhuc supererant, muros versus Con-
 tinentem ædificasse: totumque opus incredibili
 celeritate perfectum fuisse, intra duorum men-
 sium spatium. Sic enim interpretor *χρησαία τείχη*,
 non autem cum Lango lateritios muros. Sed fal-
 li videtur Nicephorus, qui Anthemio tribuit id,
 quod diu postea factum est à Cyro Præfecto ur-
 bis Constantinopolitana, ut narrat Cedrenus in
 Chronico, anno 26. Theodosii Junioris. Por-
 ro totam hanc pericopen in Socrate nostro liben-
 ter expungerem. Senfum enim interrumpit, &
 ex margine in textum irrepsisse videtur.

ἡρώδη πρὸ σοφιστῆς. Inter præcipuos Anthemii
 amicos fuit hic Troilus sophista, ut præter So-
 cratem docet Synesius in epistola ad Troilum.
 Eiusdem meminit Socrates supra in libro 5. ubi
 de Eusebio Scholastico loquitur, qui bellum
 Gainæ verbis scripserat. De eodem Suidas in
ἡρώδη, ubi ait eum scripsisse Orationes politi-
 cas & Epistolarum libros.

ὅς μὲν τῆς ὕψους ἀπὸ φιλικίας. Rectius in codice
 Florentino scribitur *ἡρώδης*. Quam emendatio-
 nem confirmat Nicephorus. Sic enim ille: *ὅς μὲν
 τῶν προσόντων καλῶς ἐπολιτικῆς τῆς φρόνησις ἐφάμεθα
 λῆσθαι δὲ μίσην αὐτῶν ἦν τῶν λῶν.*

In Caput III.

Pag. 339. *Ἐν σικανῶν πάλῃ.* Melius scriberetur *σικανῶν*,
 Per duplex *π*, sic enim frequentius scribitur no-
 men hujus urbis in veteribus nummis. Certe
 Joannes Tristanus nummum Imperatoris Cara-
 callæ protulit, qui hanc habet inscriptionem,
σικανῶν. Interdum tamen cum unico *ν* scribi-
 tur. Ita certe legitur in vetere nummo Imp.
 Nervæ, in cujus averfa parte inculptus est Jupi-
 ter cum hac Inscriptione.

ΔΙΑΠΑΝΑΙ ΜΟΝΥΝΑΚΙΣ.

Fuit hic nummus in thesauro illustris viri Do-

Amini Bryennii, de cujus explicatione cum inter-
 rogatus essem à doctissimo viro Francisco Oge-
 rio, cui Patinus nummum illum communica-
 verat, respondi ita legendum esse *δία πάνδημον
 σικανῶν*. Jovem enim cognomine Pandemon
 colebant Synnadenses, eo quod ex multis Græ-
 ciæ populis in unum collecti olim ab Acamante
 Thesei filio, urbem Synnada incoluissent. Un-
 de & urbem ipsam ita nominatam esse scribit
 Stephanus, *ἀπὸ τῆς σικανῶν*. Porro populi illi, ex
 quibus collecta primùm Synnadenfium Colo-
 nis, duo fuere; Macedones scilicet, & Athe-
 nienfes sive Jones, qui erant in Asia, quemad-
 modum scribit idem Stephanus. Ex quo intelli-
 gimus cur in nummo Imperatoris Caracallæ,
 quem edidit Joannes Tristanus, Synnadenses
 dicantur Dorienfes & Jones. Sic enim habet in-
 scriptio, *σικανῶν δωριέων ἰώνων*. Nam Mace-
 dones, quos illic Colonos deduxit Acamas, e-
 rant origine Dorienfes. Athenienfes verò, qui
 cum Acamante Thesei filio illic profecti sunt,
 & Coloni, quos ex Asia collegisse dicitur Aca-
 mas, Iones erant, ab Ione Athenienfe ita dicti.

ἐν εἰωθῶς διὰ τὴν τῆς ἑρθεοδόξου ἐκκλήσεως. Cele-
 bris quaestio est & in utramque partem agitari
 solita, liceatne Catholicis ac præsertim Episco-
 pis, persequi hæreticos. Ego in ea re dijudican-
 da, opus esse distinctione existimo. Certum est
 enim, pecuniæ colligendæ causâ non licere Ca-
 tholicis hæreticos divexare, quod tunc faciebat
 Theodosius Synadensis Episcopus. Eosdem quo-
 que criminalibus judiciis persequi, & eorum san-
 guinem expetere, perinde illicitum est, ut Ida-
 tius & alii quidam Hispani Episcopi Priscillianis-
 tas persecuti sunt. Quorum communioni cum se
 aliquando junxisset B. Martinus, magnum sibi de-
 trimentum ex ea re accidisse confessus est, ut scri-
 bit Sulpicius Severus in ejus vita. Licet tamen,
 ac semper licuit Catholicis, auxilium Principum
 ac Magistratum implorare adversus hæreticos,
 ut coercerentur, & in officio continentur, ne su-
 pra Catholicos insolentius sese efferant, neve in-
 sultent & illudant Catholicæ religioni. Augu-
 stinus quidem fatetur antea se in hac fuisse senten-
 tia, hæreticos à Catholicis vexandos non esse,

L ij

sed omni mansuetudine potius invitandos. Postea tamen sententiam mutavit, re ipsa doctus, leges Principum adversus hæreticos latas, ipsis hæreticis ad conversionem prodesse. Idque falsos esse ait ipsos Donatistas, qui postea ad Catholicam Ecclesiam rediissent. Hi enim affirmabant, nunquam se ad Ecclesiam reversuros fuisse, sed perpetuò in errore mansuros, nisi pœnis illis ac multis legum Imperialium provocati & quasi attracti fuissent. Locus Augustini elegantissimus est in epistola 48. ad Vincentium; cui jungendus est alter ejusdem locus in libro primo contra Gaudentium capite 23.

Pag. 340 *δικαστηρίοις αὐτῶν προσδραμοῖν.* Id est, ad tribunalia iudicum eos trahebat & quasi alligabat. Interpretes tamen hæc de vinculis dici existimaverunt, quasi Theodosius Episcopus hæreticos vincetos iudicibus exhibuisset. Ita quoque accepit Nicephorus. Verum Socratis verba hunc sensum respuunt.

ὅτι ἀγυθῶν ἀπόνοισιν. Nicephorus & Christophorsonus *ἐπίνοισιν* legunt, quod magis placet. *ὡς ἀπὸ γλώσσης εἰν τῆς ἐπισκοπῆς ἐκκληθεῖς.* Malim legere *ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς* quemadmodum legit Epiphanius Scholasticus & Nicephorus.

In Caput V.

Pag. 342 *Ἐξω ἀζύμων.* Non probo versionem Langi & Christophorsoni, qui sic interpretati sunt hunc locum. *Maledictus, qui absque azymis Pascha celebrat.* Ego vero ita vertendum puto. *Quæ extra diem azymorum.* Non enim in Græco est *ἄνιον* vel *ζυαίς*, sed *ἔξω* quod significat, extra, seu præterquam.

πῶς ἐν ἀπορίῃσις ἱερῶν. Langus & Christophorsonus verterunt: *cum ex anticipata opinione festum Pascha celebraret.* Magis probo interpretationem Musculi, qui vertit, *per anticipationem celebraret.* Nam Sabbatius more Judaico Pascha celebrans, Christianos præveniebat, ante diem Dominicum, scribendum erit *πῶς ἱερῶν ἐκ ἀπορίῃσις.* Eadem voce paulo post utitur Socrates de eadem re loquens: *τῆ ἀγροικῆ ἀπορίῃσις κραιπνῶν.* Ubi tamen *ἀπορίῃσις* sumi videtur pro anticipata opinione.

συνεργῶν πρὸς αὐτὸν ἰξ ἔθης. Delenda sunt hæc verba *ἰξ ἔθης*, quæ ex sequente linea perperam huc irrepererunt.

ὡς πῶς ἰξ ἔθης παννυχίᾳ ποιόντων. Intellego vigiliam festi Paschalis. Neque enim alia potest esse *ἰξ ἔθης παννυχίς*, quam vigilia festi Paschalis. Quippe Sabbatius etsi Pascha anticiparet, & unâ cum Judæis illud celebraret, tamen Sabbato Paschali vigiliâ agebat cum reliquis Christianis, & diem Paschæ cum iisdem Christianis simulate ac perfunctorie celebrabat, quemadmodum supra retulit Socrates in libro quinto, capite 21. Atque ita hunc Socratis locum accepit Nicephorus, cuius verba non recte vertit Interpres. Sic enim Nicephorus, *τῆ ἡεθῆς ἀπὸ παννυχίᾳ τὸ προσῆκον γέρας ἀποσιμῆτων &c.* Quæ sic vertenda sunt: *Cum autem solennem vi-*

giliam, dicis causâ congruo cultu celebrarent &c. Porro cur Sabbatius licet Judæos sequens in observatione Paschæ, Christianorum tamen Pascha celebrare simulaverit, hæc ut opinor causa est, quod timebat leges Imperatorum, qui pro hæreticis habendos esse sanxerant, eos qui non uno atque eodem die cum reliquis omnibus Pascha celebrarent. Sic enim Imperator Theodosius in lege nona Codice Theodosiano de hæreticis. *Sublimitas itaque tua summâ exploratione rimetur, ut quicumque in unum Pascha diem non obsequenti religione convenerint, tales indubitanter, quales hac lege damnavimus, habeantur.*

In Caput VII.

Κύβηλον ὃς ἦν ἀδελφίδης. Musculus vertit, *qui nepos Theophili erat ex sorore.* Christophorsonus vero fratris filium interpretatur. Sane Nicephorus in lib. 14. cap. 25. Theophilum ait fuisse patrum Cyrilli, *θεῖον πρὸς πατρός.* Theodorus tamen *θεῖον* duntaxat vocat. Quare avunculum potius Cyrilli eum fuisse erodiderim. Sororis Theophili mentio fit apud Sozomenum. Facundus Hermianensis, & Epiphanius Scholasticus Theophilum Cyrilli consobrinum vocant, male id quidem: sed ex quo Cyrillum cognatione junctum fuisse Theophilo per sororem, haud obscure significatur.

πρὸς τῆς ἱερατικῆς τάξεως. Haud dubie scribendum est *πέρα*, ut ex libro Christophorsoni Savilius ad oram sui eodictis annotarat. Interpretes tamen ambo vulgatam lectionem secuti sunt, quæ nullo modo ferri potest. Certe Socrates in capite 11. infra de eadem re loquens, utitur vocabulo *πέρα*: *τῆς ἱερατικῆς ἐπισκοπῆς ὁμοίως τῆ ἀλιζανδρείᾳ πέρα τῆς ἱεροσύνης, ἐπὶ δ' ὡμαστίαν ἡδὲ πάλαι ἀπορίθυσεν.*

In Caput VIII.

Διάφοροι ἦ. Melius scriberetur, *διάφοροι ἦ εἰσὶν αἱ αἰτίαι &c.* *οἱ πολλοί.* Scribendum est proculdubio *οἱ πολλοὶ πρὸς τὸ πρὸς ἑαυτοῖς ἰχθύνειν*, quemadmodum legitur apud Nicephorum.

ἐπιπέσαν τὰ. Scribendum est *ἐπιπέσαν ἦδ*, ut in versione mea posui. Alioqui odiosa esset ac putida repetitio ejusdem particulæ. Multi errores in his particulis admitti solent ab antiquariis, dum in scribendo nimium properant. Paulo post *προερχοῦν* malim scribere quàm *προερχοῦν*.

σὺν ἀλαάτω. Ablatam vocat Epiphanius Scholasticus hunc Perfidis Episcopum: Nicephorus vero Abdam. In codice Sfortiano scriptum est *σὺν ἀντὶ τῆ ἐπισκοπῆς ἀπορίθου.*

In Caput X.

Διὰ τὸ το ἱωμάτῃ ἀξίᾳ τιμηθεῖς. Zosimus in libro quinto scribit, Alarichum post expeditionem adversus Eugenium tyrannum, in qua egregiam operam navaverat, nullis Romanorum copiis præfectum fuisse, sed in Thraciam reversum, solos quos ductaverat Barbaros retinuisse. Paulo post tamen cum à Rufino accitus

Pag. 344

Pag. 345

Pag. 346

Græciam vastasset & Epirum, Magister militum per Illyricum factus est, ut docet Claudianus in Eutropium libro 2.

Vastator Achivæ

Gentis, & Epirum nuper populatus inultam, Præfides Illyricis. Jam quos obsedit, amicus Ingreditur muros, illis responsa daturus, Quorum conjugibus poscitur natosque peremit. Sic hostes pensare solent.

Βαστασάων ἐκείνων διαματῶν. Scribendum puto, ἢ βαστασάων ἐκείνων διαματῶν. Quam lectionem in interpretatione mea expressi.

In Caput XII.

Pag. 348 Πάντα Κυριῶν ἢ παρρησιῶναι. Hæc locutio non videtur mihi satis Græca. Certe Nicephorus cum eam & ipse non probaret, immutavit hoc modo: πάντα καλά κινεῖται ἢ ἰπισκοπῆ παρρησιῶναι. Verum Socratis locum mallem sic restituere: ὅτι πάντα Κυριῶν ἢ παρρησιῶναι εἰς τὴν ἰπισκοπῆν ἔπραττε. Id est, Cuncta eo consilio faciebat, ut ad Episcopatum arreperet.

ὁ δὲ ἄρτιος ἢ ἰυλογοῖον. Panes qui a fidelibus offerrebantur ad sacrificium, panes benedictionis vocabantur. Sic enim Dionysius Exiguus vertit Canonem 99. Concilii Laodiceni. ὅτι ὁ δὲ τῆ τισαρχεῖς ἢ ἄρτων προσφέρειν, εἰ μὴ ἐν Ἀββάτῳ & νευρακῆ μῖνον. Quod non oporteat in Quadragesima panem benedictionis offerri, nisi in Sabbato & Dominico. Ex iis panibus quidam ad Eucharistiam accipiebantur: Reliqui vero Clericis a lendis destinabantur ab Episcopo, qui & ipse ex iis sibi sumebat quantum vellet, ut ex hoc loco discimus. Notandum autem est quod ait Scerates, Δοτὴ ἑκκλησιῶν. Episcopus enim de oblationibus omnium Ecclesiarum, quæ sub ipsius ditione erant, pro arbitrio disponebat. Vide decreta Gelasii Papæ cap. 27.

ἀβλαβίον ἢ ἰαυτῶν. Savilius ex Christophoroni libro ad marginem sui codicis emendavit, ἢ ἰαυτῶν. Quam lectionem secutus est Christophorus. Ego vero scribendum puto ἢ ἰαυτῶν ἰαυτῶν ἢ ἰαυτῶν ἢ ἰαυτῶν. Id est, ut Ablabium rhetorem sui temporis præstantissimum, è schola Trois Sophista abriperet &c. Rhetores olim dicebantur discipuli Sophistarum, qui Rhetoricam discabant. Non omnibus tamen Sophistarum discipulis id nomen tribuebatur, sed præstantioribus tantum, qui certo ritu initiati, D pællium rhetoricum gestabant, rubrum seu puniceum. Id docet Cyrillus in lexico: ἡλικωτικῆ, ἀβλαβίον τινα ἢ μὲν ἰαυτῶν ἰαυτῶν τι & Φοινικῶν. Φαίνεται ἢ ἰαυτῶν ἰαυτῶν ἢ τῶν ἰαυτῶν καὶ ἰαυτῶν Φοινικῶν &c. Quo autem ritu designari solent Athenis Rhetores, declarat Olympiodorus in excerptis Historiarum apud Photium, Gregorius Nazianzenus & Eunapius.

In Caput XIII.

Pag. 349 ἑκτεπολιμῶντο καὶ ἰαυτῶν. Musculus & Christophorus legerunt κατ' ἀπὸν. Quod magis probō. Nicephorus tamen vulgatam lectionem retinuit.

A πολιτεῖαν ἐν τῷ θεάτρῳ ποιῶντι. Male Epiphanius Scholasticus festivitatem quandam esse existimavit, quæ Alexandrinis πολιτεῖαν vocabant. Nec melius Christophorus publica edicta Præfectorum Augustalium sic ab Alexandrinis vocari censuit, quæ tunc Orestes in theatro proponenda curaverit. In quo dupliciter fallitur. Primo quod omnia Augustalium edicta πολιτεῖαν ab Alexandrinis dici credidit; cum tamen ea dontaxat edicta, quæ ad quietem & commodum urbis pertinebant, eo nomine designarentur. Sic hodie Parisiis vernaculo sermone πολιτεῖαν appellamus, & statuta politica, ea quæ ad annonam & hujusmodi alia in foro vendi solita pertinent. Deinde errat in eo Christophorus, quod edicta illa ab Oreste in theatro proposita esse existimavit. Non enim id dicit Socrates, sed tantum ait Orestem in theatro dispositiones illas fecisse, id est dictasse officialibus suis. Solebant enim Magistratus Romani, in theatro & Circo & quibuscumque in locis vellent, jus dicere. Sic Ammianus Marcellinus in libro 15. scribit de Leontio Præfeto urbi: & alibi de nescio, quo alio urbis Præfeto: In amphitheatrali curriculo causas dispiciens criminum maximum. Cæterum dispositiones tunc ab Oreste factæ, ad theatrum & ad spectacula pertinebant.

γραμματῶν μὲν ἢ ἰαυτῶν. Epiphanius Scholasticus puerilium litterarum doctorem interpretatur, non male. Langus & Christophorus humilioris litteraturæ magistrum verterunt, quod est elegantius. At Musculus proficatum litterarum præceptorem transtulit, pessime omnino. Etsi enim αἰεὶ λόγος, id est pedestris sermo, profam significat, non ideo αἰεὶ γράμματῶν sunt proficæ literæ. πρῶτα γράμματῶν sunt prima elementa, quæ pueri discunt. Horum doctores Grammatistæ dicuntur à Græcis; à Latinis Litteratores.

ιατρικῶν λόγων ὄψις. Hos uno verbo ιατρο- Pag. 350 σοφιστῶν Græci vocant, id est Professores Medicinæ. Talis fuit Magnus Medicus, qui Alexandriæ Medicinam publice professus est, loquendi peritior, quàm medendi artifex, ut scribit Eunapius in libro de viris Iohistarum. Talis fuit etiam Gesius Medicus temporibus Zenonis Augusti, de quo Stephanus Byzantius in voce γίσι, ita scribit; ἐν πύλαις δ' ἀπὸ τῆς γίσι κέρειον ὄνομα τὸ γίσι, ὅθεν καὶ ὁ ἀβλαβίος ἢ ἰατρῶν σοφιστῆς, ἴσως ἐν τῷ θιν κερκηνίον. De eodem Gesio multa habet Damascius in vitalidori, & ex eo Suidas in voce γίσι. Ubi medicina peritiam bifariam dividit, in διδασκαλικῆν scilicet & in ἰατρικῆν, id est quod vulgo dicimus in theoreticam & practicam. Additque ἢ πῶς ἢ ἰατρικῆν ἰατρικῆν τὴν ἐν λόγῳ ἀκεχεστῆραν ἢ καὶ ἰατρῶν τὴν ἐν ἰατροσοφιστῶν κατὰ τὴν τέχνην.

ὄψιλον ἢ ἰατροσοφιστῶν ὁ κέρειον. Evan- Pag. 351 geliorum librum idcirco prætendebat Cyrillus, ut per hunc adjuraret atque obtestaretur Orestem Præfatum Ægypti, uti cum ipso in gratiam redire vellet. Jam supra monuimus, veteres per ea adjurare atque obtestari solitos esse, per quæ jurare consueverant. Christiani autem jura-

re solebant per Evangelia, tacitis sacris Codicibus, ut notum est.

In Caput XIV.

Ἡ δημοσία κατὰ τὰς νόμους ἐξήρασε αὐτὸν ἑσπεύων. Proculdubio scribendum est ἑσπεύων, ut Savilius ad marginem sui codicis emendat. Nec aliter legit Musculus, qui hunc locum ita vertit: *Quem ille publice secundum leges tortura subiecit.* Ubi vides Musculum vocem δημοσία pro adverbio sumpsisse, quem secutus est Christophorfonus. Sic enim ille interpretatur: *Præfessus palam, uti leges postulavit, de eo quaestionem exercere.* Potest tamen etiam adjectivum sumi eodem sensu. Paulo antea ex Ammiano Marcellino observavi, solitos esse Magistratus Rom. palam & in publico reos comprehendere & tormentis afficere, cum circa se semper apparitores suos haberent. Itaque enim dum carpento veherentur, quaestio de noxiis habebant, quemadmodum de Leontio scribit Marcellinus, & de Orreste Socrates hoc loco.

Pag. 352. ἀπίστευσε γὰρ αὐτὸν. Verbum ἀπίστευσε nullo modo convenit huic loco. Mallemque omnino rescribere ἀνίπληξι. Nam quod ex Christophorfonis libro Savilius & Genevenses Typographi ad marginem annotarunt ἀνίπληξι, ferri non potest, cum id verbum ἀνίπληξι tantum significet *accendit*, non autem *reponit*. In manuscriptis exemplaribus nihil mutatum reperit. Nicephorus quoque vulgatam scripturam secutus est, nam pro verbo ἀπίστευσε posuit ἡμετέριον.

In Caput XV.

Pag. 353. Θεοῦ ἡμετέριον φιλοσόφου. Henricus Savilius vir doctissimus, ad oram sui codicis hæc annotat, quæ nos studioso lectori communicanda esse duximus. Theo interpret Ptolemæi, anno epochæ Diocletianæ 81. anno, ut opinor, 5. Valentis, observavit duas Syzygias lunares, alteram συνοδικῶν, alteram ἀνατολικῶν. Vide pag. 277. & 282. commentariorum in Almagestum. Ita ut hunc Theonem patrem fuisse Hypatiæ, valde sit probabile. Nam ab illis observationibus usque ad mortem Hypatiæ, anni sunt 47.

πῶς ἡ πλατωνικὴ δὲ ἀνωτέρου καταγεγραμμένη σχολῆς. Alexandria fuit olim Platonicæ Philosophiæ schola, cui præfuit inter cæteros Hierocles Philosophus, ut scribit Damascius in Isidori vita, pag. 1038. & Aneas Gazæus in Theophrasto. Verum ejus scholæ successio non à Plotino deducenda est. Nam Plotinus nunquam Alexandria Philosophiam docuit. Alexandria quidem institutus est in Philosophiâ Plotinus ab Ammonio; ipse tamen nunquam Alexandria scholam tenuit, sed in urbe Roma viginti sex continuis annis usque ad obitum docere perseveravit, ut in ejus vita scribit Porphyrius. Quare pro Plotino, libentius hic Ammonium substituerem. Nisi forte dicamus Alexandrinam scholam Plotinum sibi addivisse, tanquam præcipuum Ma-

gistrum atque institutorem Platonicæ philosophiæ. Hac ratione excusari poterit Socrates noster.

ἐκκλησίαν ἢ ἐπιώνομα καὶ αἰεὶ. Hujus Ecclesiæ meminit Athanasius in Epistola ad Solitarios, pag. 860. ἔτι ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, τῇ ἐν ἐπισκοπῇ ἡγουμένην. Intelligit vaccam, quam immolare voluerant Pagani in majore Ecclesia, ut superius dixerat pag. 848. De eadem Ecclesia Cæsarea multa habet Epiphanius in hæresi Arianorum cap. 2. Basilica Cæsarea dicitur in breviario Liberati cap. 18.

μῶμον κρείττω. Certe Damascius in vita Isidori Philosophi, quam ego duplo auctiorem editurus sum aliquando si Deus juverit, cædis Hypatiæ auctorem facit Cyrillum. Verba Damascii sunt hæc. ἡ δὲ γὰρ ποτὶ σὺν ἡμετέριον ἡμετέριον ἀντικειμένην εἶσαν κρείττω, παλαιότερα δὲ τῆς δικῆς ὑπατίας, & cætera, quæ leguntur apud Suidam. Locus est elegantissimus, quem in gratiam studiosi Lectoris Latine conversum hic proponam, paulo altius repetens verba Damascii. Rectores quoque urbis Alexandria simulque in urbem venerant, primum eam invisibant. Quod quidem etiam Athenis fieri consuevit. Nam et si res ipsa perierit, nomen tamen philosophiæ adhuc magnificentum & venerabile videtur vris, principem locum in Republica administranda obtinentibus. Quodam igitur tempore contigit, ut Cyrillus Christianæ religionis Episcopus, ante aedes Hypatiæ transiens, maximam turbam pro foribus conspiceret hominum simul & equorum; quorum alii adveniebant; alii abiebant; alii vero manebant. Cumque sciscitatus fuisset, quænam esset ea multitudo, & quorsum tantus fieret tumultus, responsum est à sequentibus, Hypatiam Philosophiam tunc salutari, ejusque illas aedes esse. Quod cum didicisset Cyrillus, tantopere stimulatus est invidia, ut cædem ei protinus machinatus sit, eamque omnium sceleratissimam. Cum enim Hypatia more solito proderet ex aedibus, multi fetini homines, nec Deorum vindictam, nec hominum ultionem revertenti, impetu facto eam trucidant; gravissimo piaculo ac probro patriam suam obligantes. Et Imperator quidem eam rem gravissime tulit; ultusque esset, nisi Aedius amicos Imperatoris corrupisset. Et interfecto quidem Imperator pœnam remisit. Sed in suam ipsius caput & in stirpem suam ultionem attraxit: ejusque nepos pœnas exsolvit. Hæc tamen Damascius. Ubi nepotem intelligo Valentinianum Placidii filium, quæ amita erat Theodosii Junioris.

καὶ θεοδοσίῳ τὸ δίκαιον. Male Christophorfonus τὸ ἐξ ἑσπεύων restituerat, cujus versio imposuit Baronio, ut videre est ad annum Christi 415. Ego vero ex optimis codicibus Florentino & Sfortiano emendavi τὸ δίκαιον, quod confirmant Fasti Consulares.

In Caput XVIII.

ἐστὶν ἀδικεῖν ἐπιχωρήσαν τῶν. Proculdubio scribendum est ἐπιχωρήσαν.

βιτανός αλλ' ο βαμίων στρατηγός. In historia tripartita, quam vertit Epiphanius Scholasticus, hic Romanorum Dux Beatianus vocatur. Quod magis probo. Porro haec Romanorum de Persis victoria contigit Eustathio & Agricola Consulibus, anno Christi 401. ut docet Marcellinus Comes in Chronico, & auctor Chronici Alexandrini, qui scribit victoriam illam nuntiatam esse Imperatori Theodosio, mense Gorpico, die octavo Idus Septembris, Feria tertia. Fuit hic annus 14. Imperii Theodosii Junioris. Quare fallitur Theophanes in Chronico, qui illam Romanorum victoriam de Persis, refert anno octavo decimo Theodosii.

In Caput XX.

Pag. 358. πλώ ἐναργώς ἀφραγθεῖσαν. Codex Florentinus duas voces hic interfert, proflus necessarias, hoc modo: πλώ ἐναργώς ἐν θεῷ ἀφραγθεῖσαν νίλων. Quas quidem voces antequam codicem illum nactus essem, hoc loco restitueram ex Nicephoro & ex versione Epiphanii Scholastici, ἀφραγθεῖσα συγκαταστήσει. Pessime Christophorus Ardaburii Ducis collegam interpretatur, Rectus Musculus Affessorum verterat. Epiphanius autem Scholasticus consiliarium transtulit, quod idem est. De consiliariis seu Affessoribus iudicium, tam civilium, quam militarium, multa olim observavimus in annotationibus ad Ammianum Marcellinum: quae hic repetere nihil necesse est. Porro hic Maximinus idem videtur esse, qui postea à Theodosio Imperatore legatus missus est ad Atilam, ut scribit Priscus in Excerptis legationum: ubi cum genere nobilem, & ad multa negotia Imperatori utilem fuisse testatur.

οὐκ ἐν αὐτοῖς ἀφραγθεῖσα. Proculdubio scribendum est: οὐκ ἐν αὐτοῖς, quemadmodum legit Christophorus & Savilius.

Pag. 359. ἑσὸ παραοπιστὸν τῆς στρατηλατίης. Hujus Procopii mentionem facit Sidonius in Panegyrico Anthemii Augusti; ubi scribit illum generum fuisse Anthemii quondam Consulis & Praefecti Pratorio, qui Theodosio Juniore adhuc puero regnante, summam Imperii administraverat.

Ἐστὶ τὰς ἐν περσίδι ἡγεμένους χρεῖσιν. Non dubito, quin locus hic ita restituendus sit. Ἐστὶ μὲν ἡ ἐστὶ τὰς ἐν περσίδι χρεῖσιν ἡγεμένους, ὁ πῶλεμος κατὰ τὴν ἀνατολήν ἐν ὑπατεῖσι δύο αὐγύσων. Atque ita legit Epiphanius Scholasticus, ut ex interpretatione ejus apparet. Sic enim vertit: Ex hoc modo bellum propter Christianos exortum de Parthorum regione cessavit. Contigit autem Consulatui Honorii XIII. & Theodosii X. Certe his Consulibus bellum Persicum, non gestum fuit, sed finitum. Coeptum enim fuerat superiore anno, Eustathio & Agricola Consulibus, ut supra observavi. Atque id confirmat Marcellinus Comes in Chronico: Honorio XIII. & Theodosio X. Coss. Persa cum Romanis pacem pepigere.

In Caput XXI.

τὴν ἀρξάντων πορθήσαντες. Sic etiam vocavit hanc Provinciam supra in capite 18. Theopha-

nes in Chronico ἀρξάντων vocat, vel ἀρξάντων: Sic enim habent aliquot exemplaria. Una fuit ex quinque regionibus Transfigritanis, Arzanene dicta teste Ammiano Marcellino in libro 25. quae & Arzanene & Araxiane & Araxene interdum dicitur, ut monui ad supradictum librum Ammiani Marcellini.

κλεινὸς ἀνδρας. Longe elegantius ita scriberetur hic locus. συγκαταστήσει τὸν ὑπ' αὐτῶν κλεινὸς ἀνδρας ἔρη &c. Atque ita legit Epiphanius Scholasticus, ut ex interpretatione ejus apparet. Sic enim ille. Τὸν ἱεγὺν Αcaciου convocans Clericos sibi subiectos: Viri inquit fratres &c. Sed & Nicephorus nostram hanc emendationem plane confirmat.

Ἰσοσάδης ἡ στρατιωτικὴ τῆς ἀρχμαλιώτης. Pessime Pag. 360

Christophorus vertit milites captivos liberare. Nam qui capti fuerant à Romanis in Arzanene, inermes erant; plerique rustici, qui regionem illam incolabant. Adde quod milites κατὰ ἔθνη dicuntur Romani, ad distinctionem Barbarorum, ut notavi ad Ammianum Marcellinum. Ita Socrates noster paulo post στρατιώτας appellat Romanos. τιμὴ μὲν ἡ τοῖς στρατιώταις ὑπὲρ τῆς ἀρχμαλιώτων καταβολῆς.

Φασὶν ἡ ἄς ἐπιθυμῶσιν. Scribendum est proculdubio ἐπιθυμῶσιν. Idque postulat lex Grammatica.

λεοντίου ἡδ' ἡ σφραγὶς ἀδελφῶν. Hic est nifalor Leontius, quem Olympiodorus suo studio & cura promotum esse scribit Athenis ad Sophistum thronum, cum id ille minime adhuc vellet, quemadmodum refert Photius in Bibliotheca.

In Caput XXII.

Ἄυτος τοιζαρὸν ἦσαν ἀδελφῶς. Scribendum Pag. 361 est, αὐτὸς τοιζαρὸν σὺν ἦσαν ἀδελφῶς, ut habet Nicephorus in cap. 3. libri 14. Error natus est ex eo, quod particula ἴσῃ ἐν ἑσῶ, ab exscriptoribus confundi inter se solent.

Ἐστὶ μὲν ἡ θεῶ μόνου. Epiphanius Scholasticus totum hunc locum ita vertit: Non est, inquit, magnum neque difficile hominem mori, quia neque Deo soli, semel mortuum ex poenitentia suscitare. supple ἀπὸ κοινῆ magnum & difficile est. Nicephorus autem Callistus hunc locum ita expressit: ἴδεν, εἶπε, κατὰ ἀνθρώπων ὄψα ἀποθνήσκειν. Ἐστὶ ἡ ἐν εἰ μόνου, ἡ ἀπὸ πάντων ἀνόντων ἀτακαλίσασθαι. Quae Langus ita vertit: Nihil esse novi dixit, si quis homo quum sit, & vita excedat: unius autem Dei esse, eum qui semel mortuus sit, per poenitentiam ad vitam revocare. Sed non probo quod Nicephorus pro ἐν μετανοίας, substituit τῆς μετανοίας. Neque enim hic sermo est de animae, sed de corporis vita. Quare magis probo versionem Musculi, qui sic transtulit: Ex poenitentia vero revocare eum, qui semel mortuus est, non est nisi soli Deo possibile. Hæc tamen versio non placuit Christophorono, eo quod poenitentiam tribuere videatur Deo. Verum hæc locutio tollerari potest, cum in sacris libris Deus interdum poenitere se dicat alicujus facti.

ἦν ἱερῶν παραβολῶν. Scaliger in notis ad Pag. 362.

librum 4. Manilii, & post illum Salmastius in notis ad Capitolinum pag. 258. jamdudum observarunt, ~~καὶ βέλους~~ dictos esse à Græcis eos, qui operam suam locabant, ut cum bestiis depugnarent. Sed quod confectores cum iisdem ~~καὶ βέλους~~ confundunt, non probo. Alii enim erant confectores, ut ad Eusebium notavi: qui non pugnant cum bestiis, sed eas eminus conficiebant.

Χερῶν ἐπισκόπου. Quæ fuerit urbs ista, æque mihi ignotum est, ac nomen ejus Episcopi.

συντικαθικτῆ τῆ ἀνγέσου μινός. Idem scribit Theophanes in Chronico. Sed Olympiodorus dissentit, qui Honorium die sexto Kalendas Septembres mortuum esse scribit.

In Caput XXIII.

Pag. 363. Πρωτόστατος ἂν ἦ βασιλικῶν ὑπογραφήν. Hic est Joannes primicerius Notariorum, qui cum urbs Roma obsideretur, Legatus missus fuerat ad Alaricum Gothorum Regem, cujus amicus atque hospes erat, ut scribit Zosimus in libro 5.

Pag. 364. ὁμοῦ πάντες ἢ ὁμοῦ ἕρπαι. In codice Florentino legitur ὁμοῦ πάντες ἢ ὁμοῦ ἕρπαι. Ego vero adhuc addendam puto particulam hoc modo: ὁμοῦ πάντες ἢ ὁμοῦ ἕρπαι &c.

In Caput XXIV.

ἡμῶν τις ῶ. Hujus loci emendatio debetur codici Florentino, in quo diferte scriptum habetur ἡμῶν τις ῶ, quemadmodum etiam legitur apud Nicephorum.

In Caput XXV.

Pag. 366. Καὶ ἀβήρωθεν ὄντων ἰφρόντιζεν. Post hæc verba decrat integra linea & paulo amplius: quam nos ex optimis codicibus Florentino ac Stortiano supplevimus hoc modo: ἡ μὲν ἄλλα & τὰς δεσπομονίας τινῶν ἐκκόπτεν ἰασνύσαζεν. Quæ quidem verba legebantur etiam in eo codice, quo usus est Epiphanius Scholasticus, ut ex ejus versione colligimus. Sic enim vestit. Sed & superstitionem quorundam studebat abscindere. Christophorionum vero nullos manuscriptos Socratis codices consuluisse, tum ex hoc loco, tum ex aliis pluribus liquet.

Pag. 367. ἡμεῖς μὲν πρὸς τὴν κληρικῶν. Delenda est præpositio πρὸς, quam nec Nicephorus agnoscit, nec Epiphanius nec reliqui interpretes. Nisi forte quis malit pro vocabulo πρὸς substituere πῶς, quod non displicet. Cæterum hic locus non caret difficultate. Ex eo enim concludi videtur, clericos in Ecclesia Catholica, qui ob graviora crimina excommunicati essent, citra spem veniæ præcisos fuisse ab Ecclesia, laicos non item. Quod quidem ita explicari potest. Laici qui ob publica crimina separati fuerant à communione, per remedium pœnitentiæ pacem & communionem recuperabant, saltem semel. At Clericis, qui excommunicati fuerant, clausum erat ostium pœnitentiæ. Neque enim ad pœnitentiam

publicam admittebantur. Manebant igitur in perpetuum excommunicati. Quare raro admodum excommunicabantur clerici: sed vel deponabantur, vel suspendebantur ab officio ad modicum tempus, vel certè ad communionem laicam redigebantur. Reclamat tamen Canon primus Synodi Neocælaris, quo Clerici, qui fornicationem aut adulterium admisserint, communione pelluntur & ad pœnitentiam rediguntur. Potest etiam hic locus aliter exponi. Ex quo enim Neccarius Pœnitentiarum sustulerat, libera communicandi facultas relicta erat omnibus laicis: nec jam ullus ob lethale crimen à communione removebatur, exceptis clericis.

ἠπιόζω ἢ ἀπίος. Non solum Atticus diem obitus sui prævidit, verum etiam diu ante obitum sibi sepulchrum ædificavit, ut ex veteri epigrammate didici, quod quia nondum editum est, hic apponam.

Παύλου σπληνταίου εἰς τὰρον ἀτίκῃ
τιτὸς καθωκυάσαντ.

Ἀτίκος ἐς ζυυῶ με παναγρίῳ ἰπίδα μοίρῃ
Θυμὸν βαρβαλίω ζῶν ἰπὸν χλωε τάρων.
Παύζων ἐξ ἀριτῆς βασιλῆος φέρον· ἀλλ' ἰπίδων
ἠέλιῳ ὄφιν μιμνήτω ἡλίω.

Exstat hoc Epigramma in Anthologia Constantini Cephala nondum edita. Quo quidem Epigrammate Atticum Constantinopolitanum Episcopum designari puto. Nullum quippe salum Atticum novi, cui convenire possit hoc sapientia ac virtutis Elogium. Obstat tamen quod Epigrammatis hujus auctor inscribitur Paulus Silentiarius, quem diu post Atticum, temporibus Justiniani floruisse constat ex testimonio Agathia. Quare aut inscriptio, aut conjectura nostra falsa sit necesse est.

ἡμῶν δὲ πρὸς τὴν ἡλίω & εἰκάδην. Auctor Chronici Alexandrini hunc Socratis locum male intellexit. Putavit enim Valentinianum junio-rem Placidia filium Augustum appellatum fuisse die decimo Kalendas Novembres: cum tamen Socrates id non dicat, sed tantum scribat, nuncupationem Augustam Valentiniani nuntiatam fuisse Constantinopoli die decimo Kalendas Novembres. Quæ quidem inter se longe differunt, Sigonius in libro 11. de Imperio Occidentali, Valentinianum Idibus Octobris Augustum factum esse scribit Ravennæ, Consulatu 11. Theodosii Augusti & Valentiniani ipsius primo. Certe die octavo Idus Octobris iisdem Consulibus, adhuc Cæsar erat Valentinianus, uti docet lex 47. codice Theodosiano de Episc. Eccles. & Clericis, data Aquilejæ. Qui locus præcipue impulit Sigonium, ut nuncupationem Augustam Valentiniani referret Idibus Octobris, eamque Ravennæ factam scriberet. Cum enim nuntiata fuerit Constantinopoli die 25. ejusdem mensis teste Soerate, tardius fieri non potuit. Sigonii sententiam secutus est Onufrius in Fastis. Porro hanc nuncupationem, Marcellinus quidem & Jordanes in libro de successione regnorum, Ravennæ factam esse memorant: Olympiodorus vero & Idatius in Chronico, Romæ.

In

In Caput XXVI.

Pag. 368 Πλάτωνος χειρογράμους καθ' ἑαυτὸν. Idem testatur Photius in Bibliotheca, cap. 35. ubi de Philippi Sideta Historia Christiana ita scribit: ἐν τῇ αὐτῆς τῆς ἱστορίας συγγραφῆς ἀπὸ κατὰδρομῶν σπονδίου ποιῆσαι, ὅτι τὸ αὐτὸν κληρὸν ἀμφὸς ἀληθινῶν, καὶ λόγους προτέλει Φιλίσπου δοκῶντος, σίνιου Φασιν εἰς τὸ ἀρχιερατικὸν θρόνον ἐξελεῖται. Id est, Porro in Historia sua Sisinnium valde perstringit, quod cum ambo eisdem gradibus atque ordinibus essent, & ipse in dicendo atque in omni genere doctrina superior esse videretur, Sisinnius tamen ad Pontificalem artem evectus fuisset.

In Caput XXVIII.

Pag. 369 Τὸ νόμον ἔκλεινοντο. Quenam fuerit ea lex, & à quo lata, incertum est. Ego Imperialem legem fuisse existimo, quā cautum fuerat, ne Cyziceni præter consensum Attici Constantinopolitani Episcopi Antifistitem sibi ordinarent. Nam si id in Concilio Episcoporum statutum fuisset, canonis vocabulo potius quàm legis uteretur Socrates. Eam legem mortuo Attico Cyziceni in super habuerunt. Dicebant enim id privilegium specialiter Attico concessum fuisse, nec ad successores ejus pertinere. Verum fallebantur. Diu enim ante Atticum Constantinopolitani Episcopi Cyzicenis Præfules dederant. Nam Constantii temporibus Eudoxius Episcopus Constantinopoliticos, Eunomium Cyzici ordinat Episcopum. Vide Liberati Breviarium cap. 7.

In Caput XXIX.

Pag. 370 Ἀπὸ τῆς πρώτης διασκευασίας. Apud antiquos observari studiose solebat, quid Episcopi ac præcipue majorum Ecclesiarum Antifistes, in prima ad populum concione dicerent. Ex ea enim concione de fide cujusque Episcopi & de doctrina ac moribus conjecturam faciebant. Quare notari tunc solebant eorum dicta & memoriæ commendari. Sic supra de prima concione Eudoxii Constantinopolitani retulit Socrates in libro 2. Sic de Melitii Antiocheni primo Sermonem ad populum scribit Theodoritus & Epiphanius. Denique Liberatus in Breviario cap. 19. de Severo ita scribit. Fertur autem expositio ejus, quæ ab eo dicta est in Enthronismo, in qua & unitivum suscipit Zenonis &c.

Pag. 371. πυρκαϊὰν ἀπεκάλυον. Incendiarium vertere malui cum Epiphanio Scholastico, quàm incendium. Quod si quis ad verbum transferre malit, tribus litteris expunctis id perficiet.

In Caput XXX.

Pag. 372. Κατὰ τὴν τυραννὸν ἐπορεύθη. Proculdubio scribendum est κατὰ τὴν ὕβριν. Ab his enim premebantur Burgundiones, ut testatur Socrates. ὁ ὄνομα ὑπὸ λαοῦ. Hic est, ut existimo, Othar Hunnorum Rex, quem fratrem fuisse Roæ, & Mundüchi patris Attilæ, testatur Jordanes in Historia Gothorum capite 35.

In Caput XXXI.

A καὶ ἄλλως ἐν τοῖς τοῦτοις αὐτὸν μισεῖται. Hunc locum feliciter mihi videot restituisse. Nam cum in vulgata lectione nullus sit sensus, levi mutatione locum ita emendavi: καὶ ἄλλως ἐν τοῖς τοῦτοις αὐτὸν μισεῖται ἰπὸς. Nec dubito quin Socrates ita scriptum reliquerit. Alioqui id, quod subjungit de Antonio Germa Episcopo, nullatenus cum præcedentibus cohæretet. Mox lego ὡς τὰ ἐπ' αὐτῷ ἡρόμεθα δέκνυσαν. Quæ emendatio profus necessaria mihi videtur. Nam quod sequitur de Antonio Episcopo, nequaquam factum est à Nestorio.

In Caput XXXII.

Καὶ δὲ ἀθήναις. Nicephorus cum hunc Socratis locum exscriberet, vocem addidit hoc modo, καὶ ἀθήναις, διὰ ἀθήναις &c. indicans hæc vocem, quæ sequuntur verba esse ex epistola Pauli. Verba quidem quæ proxime antecedunt, leguntur in capite 5. epistolæ 2. ad Corinthios. Hæc vero unde petita sint, nondum comperi.

τοῖς ἀπὸ τῆς οὐσίας λόγους δοθεῖσιν. Savilius ad oram libri sui annotarat, legendum sibi videri ἐκ δοθεῖσιν. Et paulo post ubi legitur φυσικῶς γένεσθαι, ad marginem scripserat, forte φυσικῶς, cui assentior. Nam Nicephorus, qui hunc locum Socratis adducit, ita scriptum habet.

τῶν παλαιῶν ἱερμενίων βίβλος. Proculdubio scribendum est ἱερμενίων, licet idem error apud Nicephorum quoque legatur. Verum Socrates ipse paulo post satis indicat legendum esse ἱερμενίων vel ἱερμενιῶν.

C πάν πνεῦμα ὁ λόγος ἢ ἰσοῦν δὸν τῷ Θεῷ. In epistola prima Joannis capite 4. sic habent hodie Græca exemplaria: πάν πνεῦμα ὁ ὁμολογεῖ ἰσοῦν γενεῶν ἐν σαρκὶ ἐληλυθῆτα, ἐκ τῷ Θεῷ ἔστι. καὶ πάν πνεῦμα ὁ μὴ ὁμολογεῖ τὸ ἰσοῦν γενεῶν ἐν σαρκὶ ἐληλυθῆτα, ἐκ τῷ Θεῷ οὐκ ἔστι. In Latinis autem exemplariis ita habetur: Omnis Spiritus, qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est: & omnis Spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est. In Græco igitur exemplari, quo usus est vetus interpres Latinus, scriptum erat πάν πνεῦμα ὁ λόγος ἢ ἰσοῦν δὸν τῷ Θεῷ ἔκ ἐστιν, prout in antiquis exemplaribus scriptum fuisse testatur Socrates. Videtur tamen Socrates legisse πάν πνεῦμα ὁ λόγος ἢ ἰσοῦν δὸν τῷ Θεῷ, ἐκ τῷ Θεῷ οὐκ ἔστιν, quomodo in interpretatione mea posui. Sic enim paulo post ait Socrates, ὡς τινες εἶναι ἡαδευγῆσαντες πῶς ἐπὶ σολῶν, λέγειν ἀπὸ τῷ Θεῷ ἢ ἀνερωπον βίλοντις. In codice Alexandrino, cujus varias lectiones Angli nobis exhibuerunt, locus ille Joannis ita scribitur, καὶ πάν πνεῦμα ὁ μὴ ὁμολογεῖ τὸ ἰσοῦν, ἐκ τῷ Θεῷ οὐκ ἔστι. Quæ scriptura propius accedit ad vulgatam lectionem.

καὶ ἐκ τῶν εἰρησίων δὸν, ἀλλὰ ἐν. Fallitur hic Socrates, & dum Nestorium reprehendit in Eutycheis errorem delabitur, qui post unionem, non duas in Christo, sed unam duntaxat naturam esse existimabat. Nisi forte Socratem de personis loqui dicamus, non de naturis. Hac ratione excusari posset Socrates, si verba ejus hunc sensum admitterent. Certe ἀνερωπόντις & θεῶντις, de quibus hæc dicuntur, naturas omnino significant, non personas.

Pag. 375. Σημεία γδ τὰ τοιαῦτα. Hos duos versus ita citat Nicephorus.
 Σημεία ε δ τὰ ταῦτα γίνεσθαι Φιλεῖ,
 Ὅταν τι τοιοῦτον ἐκκαταστήσῃ μῦθος.
 Melius tamen ita scriberetur posterior versus.
 Ὅταν τι μῦθος ἐκκαταστήσῃ τοιοῦτος.

Pag. 376. Ἀνεκινῶν Ζήτημα. Malim scribere ἀνεκινῶν τὸ Ζήτημα. Idque confirmare videtur Nicephorus.

διὰ τοῦ νεστωρίου ἕτερον καὶ ἑαυτὸς συνήθετον. Fallitur hoc loco Socrates, qui Nestorio tribuit id, quod à Joanne Antiochiæ Episcopo factum est. Itaque merito Evagrius, eumque secutus Nicephorus, Socratem nostrum reprehendunt. Res autem ita gesta est, ut ex actis Ephesinæ Synodi didicimus. Cum Nestorius à sacrosancta Synodo damnatus ac depositus esset, missæque ad ipsum essent depositionis litteræ, relationem illico misit ad Imperat. Theodosium, quæ querebatur de violentia adversariorum, & quod adventum Orientalium Episcoporum, qui propediem adfuturi esse dicebantur, expectare noluisset. Huic relationi subscripserunt decem Episcopi partis Nestorii. Quinto post die advenit Joannes Episcopus Antiochiæ cum Orientalibus. Qui cum ea, quæ gesta fuerant comperisset, collectis in unum Episcopis, tam Orientalibus quos secum adduxerat, quam decem illis, quos relationi Nestorii subscripsisse retulimus, Cyrillum & Memnonem Episcopos deposuit. Huic Joannis conciliabulo Nestorius ipse non interfuit, eo, quod damnatus Episcopali sententiâ, nec Synodali iudicio restitutus fuisset. Episcopi vero partis ipsius, quos Synodi sententiâ nequaquam perstrinxerat, interfuerunt. Quamobrem excusari potest Socrates, si dicamus verba illa διὰ τοῦ νεστωρίου, non ipsum Nestorium designare, sed Episcopos, qui à partibus Nestorii stabant, & qui relationi ejus subscripserant. In reliquis tamen Socrates excusari non potest.

Pag. 377. εἰς κοινανίαν προβάσαν πλὴν φιλονεικίαν. Nicephorus Socratis verba interpolavit hoc modo: νεστωρίου ὃ γινέσθαι τὴν κοινανίαν εἰς φιλονεικίαν προβάσαν, quod meo quidem iudicio ferri non potest.

Pag. 378. Οὗτος ἐστὶν ὁ κανὼν. Hic est Canon 18. Concilii Antiocheni. Sed fallitur Socrates, dum existimat hoc Canonem esse Episcopos, ut Proclum à Constantinopolitanæ sedis sacerdotio excluderent. Verum quidem est, Proclum fuisse ex numero eorum, qui in supradicto Canone designantur. Nam cum Episcopus Cyzici ordinatus fuisset à Sisinnio Patriarcha Constantinopolitano, admissus non fuerat à Cyzicenis, ut supra retulit Socrates. Verum Episcopi, qui electio-

nem Procli impugnabant, non hoc Canone nitentur, sed primum & vicesimum Canonem ejusdem Concilii ad confirmationem sententiæ suæ adducebant. qui sic habet: Episcopus ab alia parochia nequaquam migret ad aliam, nec sponte sua prorsus insiliens, nec vi coactus à populo, nec ab Episcopo necessitate compulsus: maneat autem in Ecclesia, quam primitus à Deo sortitus est, nec inde transmigret, secundum pristinum de hac re terminum constitutum. Fallitur itaque Socrates noster, qui Canonem 18. Antiocheni Concilii posuit pro primo & vicesimo. Sed & in eo fallus est, quod verba illa in fine Canonis 18. ἐκδοχῶν αὐτῶν, ὅπως ἀν &c. suæ sententiæ favere existimavit. Ea verba Latine ita reddidimus: Suscipere autem debet, quidquid Provincia Synodus de ejus negotio iudicans constituerit. Putavit Socrates ex his verbis id consequi, ut si Provinciæ Synodus supradictum Episcopum alio transferre voluerit, Episcopus ille id observare debeat. Sed manifeste hallucinatur, cum Canone primo & vicesimo translationes Episcoporum discrete prohibeantur.

κείνας τὸ παλαιὸν ὄντων. Dionysius Exiguus vertit, Quod visum fuerit iudicando decreverit. Vetus item interpres, qui olim fuit in Bibliotheca Henrici Memmii, & qui nuper Parisiis est editus, vertit hoc modo, Sed spectare eum oportere, quousque Provincia Synodus de eo, quæ eis videntur ordinet. Ubi obiter notabis, veterem interpretem in suo exemplari non legisse vocem τὰ κείνα, sicut nec Socrates eam legit. Eadem locutio occurrit supra in appendice libri sexti, ubi Joannes ita alloquitur Episcopos, τὸ παλαιὸν ὄντων ὑμῶν κατὰ τὴν ἰσχυρὰν αὐτῶν ἀγαθότητα & κείνας τὰς ἰουδαίας. Quæ nos ita Latine reddidimus. Casam ad vos delatam &c. Præstat tamen ita vertere, quodcumque vobis visum fuerit &c.

Περίγενος ἐκ πατρῶν. Perigenes Corinthi, quæ Pag. 381. Metropolis est Achaïæ, natus ac baptizatus fuerat: deinde in clerum allectus, Presbyter ejusdem Ecclesiæ summa cum integritate diu permansit. Postea cum à Corinthiorum Episcopo ad Patensem Episcopatum promotus fuisset, & Patrenses eum suscipere recusassent, Corinthum reverti coactus est, ubi cum Episcopus civitatis non multo post abiisset à vita, Corinthii eum sibi postularunt Episcopum, missa supplicatione ad Bonifacium Romanæ urbis Antistitem. Sed Bonifacius nihil super ea re agere voluit priusquam litteras Rufi Thessalonicensis Episcopi accepisset, qui per Achaïam & Macedoniam sedis Apostolicæ vices gerebat. Duas igitur ad illum de hoc negotio litteras scripsit, quibus subiecta erat Corinthiorum postulatio. Datæ sunt hæc litteræ Monaxio & Plintha Consulibus. Postea Bonifacius cum Rufi litteras accepisset, electionem Perigenis comprobavit, scriptâ ad Perigenem & ad Corinthios epistolâ. Hæc collegi ex duabus Bonifacii ad Rufum Epistolis, quæ nuper editæ sunt Romæ à Luca Holstenio viro doctissimo, & de antiquitate Ecclesiastica optime

merito. Porro hic Perigenes interfuit Synodo Ephesinæ adversus Nestorium. Sic enim in actione prima scribitur, *περί γενέσεως καὶ ἐκείνου τῆς ἑλλάδος*.

ἡ θέρηντι. In codice Sfortiano scriptum est *ἡ θέρηντι*. Sed rectius apud Nicephorum legitur *ἡ θέρηντι*. Reverentium quoque vocat Epiphanius Scholasticus. In libro quarto juris Græco-Romani, in cap. de Translationibus Episcoporum, *ἡ θέρηντι* dicitur corrupte.

Ἰωάννης ἀπὸ γόρδου τῆς λυδίας. Nicephorus Gordum urbem Lyciæ facit, non Lydiæ: sed reliqui omnes Lydiæ assignant. Porro hic Joannes Episcopus Proconnesi interfuit Concilio Ephesino, ut refertur in actione prima ejus Concilii.

ἰν ἀρκεσῆσι. In codice Florentino scriptum est *ἀρκεσῆσι*. Apud Nicephorum, & in jure Græco-Romano, & in actis Concilii Ephesini scribitur *ἀρκεσῆσι*. Ultramque scripturam tuetur auctor Etymologici in voce *ἀρκεσῆσι*. Et hujus quidem scripturæ, quæ i habet ascriptum, originem ex eo deducit, quod hæc insula reliquis insulis marinarum *ἀρκεσῆσι* suppeditet, id est gratis; vel à voce *ἀρκεσῆσι*, quæ hinnuleum significat. Sed Dionysius Atheniensis in libro, quem *κτίσις* seu de conditu urbium scripsit, Proconesum dictam esse tradit à cervorum multitudine, quos *ἀρκεσῆσι* vocant. Alii dictam volunt à vase, quod *ἀρκεσῆσι* appellant Græci, eo quod Milesis coloniam eò ducentibus primum occurrit virgo id genus vas gestans.

θιόφιλον ἀπὸ ἀπαμείας. In libro quarto juris Græco-Romani, pag. 93. scriptum est *θιόφιλον*. Ita quoque legitur in Historia tripartita, quam vertit Epiphanius Scholasticus, & apud Juonem Carnotensem in Prologo decreti. Nicephorus tamen Philippum vocat, quod miror.

Ἰαλαβείαν καὶ αἰνίλιον. Ex manuscriptis codicibus Florentino & Sfortiano, ex Nicephoro item & ex Epiphano Scholastico restitimus *Ἰαλαβείαν*. Urbs est Thraciæ, quæ olim quidem à Græcis dicebatur *σολυμβεία* teste Strabone ac Stephano: postea vero dicta est Salambria. Sic in itinerario Burdigalensi: *Mansio Salamembra*, 44. millibus distans ab urbe Constantinopoli.

Ὀπίμω ἀπὸ ἀγδαμείας. Hic est Optimus Episcopus Antiochiæ in Pisidia, cujus meminit Imperator Theodosius in lege 3. codice Theodosiano de fide Catholica; cui unâ cum Amphilochio Iconensi tradita est procuratio Ecclesiarum Asiæ.

In Caput XXXVII.

Τεῖκωνα φορεῖν. Male Christophorus pallium Philosophicum vertit, de suo hanc vocem adjiciens. Atqui Socrates non de Philosophico pallio loquitur, sed Rhetorico. Ait enim Silvanum prius fuisse Rhetorem, id est Scholasticum è schola Troili Sophistæ: deinde abjecto pallio monasticum vivendi genus amplexum esse. De Rhetorico pallio vide si placet, quæ supra

A notavimus. Quibus jungendus est hic locus ex monodia Theophylacti Simocattæ, quam post obitum Phauca dixit in laudem Imperatoris Mauricii, *ἀπὸ τῆς δυνάστεως οἱ λόγοι τῶν ἑσπέρων πᾶσι ὑποφωτιστῶν αἱ μύσαι τὸ λευκὸν ἀθῆναι τελεῶσιον*. Quæ verba citat ipse Theophylactus in libro octavo Historiæ capite 12. Ex quibus colligitur, pallium Rhetoricum album fuisse, non rubrum aut puniceum, ut supra observavimus ex Cyrillo & Basilio Grammatico. De Rhetorico pallio loquitur etiam Gregorius Nazianzenus in oratione 20. de laudibus Basilii pag. 328. *προειληφότες τὰς τελεῶνας*, ubi pallia Philosophica vertit Bilius pari errore.

σουλαιών. Non assentior Christophorono, qui hunc locum ita interpretatur, quasi Atticus Silvanum ad se accersiverit. Quid opus erat eum accersere, qui præsens erat Constantinopoli, Rhetor scilicet in schola Troili Sophistæ, qui Rhetoricam docebat Constantinopoli. Aliquid amplius significat vox *σουλαιών*, comprehendere scilicet ac vim adhibere. Hocigitur verbo indicat Socrates, Silvanum invitum ac reluctanter factum esse ab Attico Episcopum Philippopoleos. Est autem Philippopolis, Metropolis Thraciæ proprie dictæ. Sciendum porro est, ordinationem Metropolitanorum Thraciæ pertinuisse tunc ad Episcopum urbis Constantinopolitanæ. Nam Patriarchæ, jure quodam singulari ordinabant Metropolitanos, ut pluribus observavi in dissertatione ad Canonem sextum Concilii Nicæni. Hinc est quod idem Atticus Patriarcha Constantinopolitanus, Troadensibus postulantis eundem Silvanum ordinavit Episcopum. Alexandria enim Troas, Metropolis erat Phrygiæ. Idque diserte cautum est Canone 28. Concilii Chalcedonenis, qui est de privilegiis sedis Constantinopolitanæ: ut scilicet Thraciæ, Ponticæ & Asiæ dioceseos Metropolitanis soli à sanctissima sede Constantinopolitana ordinentur; factis prius ex more decretis, communi consensu Cleri & populi, & ad Patriarcham Constantinopolitanum directis. Sic enim statuit prædictus Canon, *ἡφιστάτων συμφώνων κατὰ τὸ ἔθος γινόμενων ἐπ' αὐτὸν ἀναρρομένων*. Intelligit decretum postulationis, ejusmodi Corinthii ad Innocentium Papam miserunt, Perigenem sibi Episcopum dari postulantes, ut supra notavi.

ἀπὸ χορτίνων σανδαλίων. Epiphanius Scholasticus soles de sparto interpretatur: quem secutus est Langus interpretes Nicephori. Tales erant Carbatinæ, quas Pollux & Hesichius viles calceos fuisse dicit rusticorum. *μονόπεδιον ὑπέδημα* exponit Hesichius; id est simplici solea constans.

τὴν φροντίδα ἐπιθεῖν. Lego ἀπιθεῖν cum Christophorono & Savilio.

τῆς ἱερογελίας ἀπῆλασεν. In codice Florentino scriptum est *ἀπῆλασεν*. Quare non dubito quin à Socrate scriptum fuerit *ἀπῆλασεν*. Vulgata enim lectio meo quidem judicio ferri non potest, quamvis Nicephorus eam confirmet.

In Caput XXXVIII.

Ἰνδραῖος ἐλάλη. Merito displicuit hoc verbum Epiphanio Scholastico & Nicephoro, quare uterque illud prætermisit. Ego mallem scribere Ἰαβάλη.

In Caput XXXIX.

Pag. 384 Ὡς τὰ μέγιστα ἢ ὀείων. Apud Nicephorum scriptum est ὀείων cum aspiratione. Et Langus horrea seu granaria interpretatur. Musculus maxima edificia vertit, Christophorus fortissima munimenta. Ego Langum sequi malim. ὀείων enim vox est Græco-barbara, quæ significat horrea, ut jam pridem observavit Meursius in glossario-Græco-barbaro. In codice Regio hoc loco scriptum inveni ὀείων. Porro quinque Constantinopoli fuerunt horrea publica; quatuor scilicet in regione 5.

καὶ τὸ δημόσιον ὡς ἐπιπυρμον ἀχιλλεύς. In Chronico Alexandrino ita scriptum est. Theodosio Augusto decimo quarto & Maximo Consulibus, ἐγένετο πυρκαϊά μεγάλη ἀπὸ τῆς ἰουδαίας, καὶ ἐκάσαν τὰ ὄρεα ἐπὶ τὸ δημόσιον ὁ ἀχιλλεύς μὲν ἰάω. Epiphanius Scholasticus vertit, Thermæ quæ vocantur Achilles. Quam interpretationem confirmat Marcellinus Comes in Chronico, Maximo & Paterio Consulibus, qui fuit annus Christi 443. His Consulibus, inquit, Thermarum, quæ Achilles dicuntur, Encania facta. Et auctor Chronici Alexandrini, qui sic habet, ἐπὶ τῶν τῶν ὀπάτων ἐπικαίνετο τὸ δημόσιον λῆτρον ὁ ἀχιλλεύς, μὴ νὶ ἀσθμαίω, ἀπὸ γ' ἰδῶν ἰανουαρίων. Thermæ igitur Achilleæ cum incendio consumptæ fuissent Theodosio decimo quarto & Maximo Consulibus, anno Christi quadringentesimo tricesimo tertio, decimo post anno instauratæ sunt ac dedicatæ.

In Caput XL.

Pag. 385. τὸ γδ ἐπὶ τῆς ἰουδαίας. Lego τὰ τω cum Savilio & Christophorono. Cæterum assentior Baronio, qui ad annum Christi 434 recte observavit, has litteras Cælestini Papæ non hoc anno scriptas esse, sed biennio ante, cum scilicet, deposito Nestorio, de eligendo Constantinopolitanæ urbis Antistite ageretur. Certe hoc anno, Aspæ & Areobinda Consulibus mortuus erat Cælestinus, eique Xystus in Episcopatu successerat.

καὶ ῥύθω τῶν θεσσαλονίκων. Rufus Thessalonicensis Episcopus vices Sedis Apostolicæ agebat per Illyricum, ut docent epistolæ Innocentii ac Bonifacii Pontificum Romanorum ad illum datæ, quas habes in collectione Romana Lucæ Holstenii. Idenim privilegium habebant Thessalonicensis Episcopi à temporibus Damasi Papæ, ut ex eadem Collectione discimus. Balsamo in Commentariis ad Synodum in Trullo pagina 359. scribit Thessalonicensis Episcopus olim fuisse legatos Episcopi Romani; & Episcopum Romanum jus habere dicit constituendi Lega-

atos in Patriarchatu Constantinopolitano; Episcopos autem ordinandi negat illum jus habere, in quo graviter fallitur. Nam Provincie illæ, quæ tunc cum scribebat Balzamo, erant sub Patriarcha Constantinopolitano, antea fuerant sub dispositione Episcopi Romani. Porro Synodus Nicæna statuit, ut antiquæ consuetudines serventur.

In Caput XLI.

Πλέον ἢ ἐκείνῳ ἐχεν. Verbum ἐχεν deest in codice Sfortiano. Quare non dubito quin Socrates ita scriptum reliquerit, πλεον ἢ ἐκείνῳ ἐχεν, ἢ ἐχουσι. Quam emendationem confirmat Epiphanius Scholasticus & Nicephorus. Nam Nicephorus quidem sic habet de Proclo, ἀνεξέκα ἐχεν ἢ ἐχουσι. Epiphanius autem Scholasticus ita vertit, Sed in isto patientia prior apparebat.

τὴν ἢ μάλλον αὐτῶν. Scribendum est proculdubio τὴν ἢ, & ante hæc verba apponenda est media distinctio.

καθ' ἄπειρ ἢ βίβλῳ. Majorem gratiam & emphasisin habitura est oratio, si particulam addamus hoc modo, καθ' ἄπειρ ἢ βίβλῳ. ἢ βίβλῳ ἐκείνῳ μὲν ὡς ἐστὶν φησι, ut hoc sit principium periochi. Atque ita prorsus legit Nicephorus.

In Caput XLVIII.

ὁ ὄνομα ἢ ῥόγας. Apud Priscum in Historia Gothorum ῥόγας dicitur Hunnorum Rex, cui successit Attila. Apud Jordanem Roas vocatur, frater Octari & Mundiuchi, patris Attilæ. Roilam vocat Langus interpres Nicephori, quæ ratione adductus nescio: nam in Nicephoro ῥόγας scribitur perinde ac in Socrate.

ἀρχοντα ἰουδ. Sic habet editio septuaginta Interpretum in capite 38. Ezechielis. Sed vox illa ἰουδ deest in versione vulgata, pro qua Hieronymus caput interpretatur hoc modo: Principem capitis Mosoch. Quare quod Langus hic annotat de Russis, meo quidem iudicio alienum est ab hoc loco.

In Caput XLIV.

Ἐν ὑπατείᾳ ἰσιδάρου. Hi Consules fuerunt anno Christi 436. Sed dissentiant à Socrate Prosper & Marcellinus Comes in Chronico, & auctor Chronici Alexandrini. Hi enim sequente anno has nuptias celebratas esse scribunt, Actio 2. & Sigisvultus Consulibus, mense Novembri. Idque confirmat Jordanes in libro de successione regnorum; ubi postquam locutus est de stupro, quod Honoria cum Eugenio Procuratore suo commiserat, quod factum est Areobindo & Aspæ Consulibus, anno Christi 434. subdit: Posthac tertio anno Valentinianus Imperator à Roma Constantinopolim, ob suscipiendam in matrimonium Eudoxiam Theodosii Principis filiam venit: dataque pro munere socero suo tota Illyria, celebratis nuptiis ad suam regnam cum uxore recessit.

De donatione Illyrici Occidentalis idem testatur Cassiodorus in libro II. Variarum, epistola 1. his verbis: *Placidiam mundi opinione celebratam, avorum profapia gloriosam, purpurato filio studuisse percipimus; cuius dum remisse administrat Imperium, indecenter cognoscitur imminutum. Nunc demum sibi amissione Illyrici comparavit, factaque est conjunctio regnantis, divisio dolenda provinciarum.*

In Caput XLV.

Pag. 389 Ὅπως γένοιτε & αἰεὶ ᾤ. His verbis sententiam suam non obscure innuit Socrates. Vult enim dicere, hæc per invidiam aut per gratiam fieri solere. Nam quod Origenes, tot annis post obitum elapsis damnatus est à Theophilo, id Theophili invidiæ erga ipsum Origenem vel adversus monachos, qui Longi dicebantur, adscribit Socrates. Quod autem Joannes Chrysostomus anno post mortem quinto ac tricesimo, honorifice reductus est in patriam, id Procli & plebis Constantinopolitanæ amoris ac benevolentia tribuit. Ego vero sententiæ Socratis non accedo. Est enim in hujusmodi negotiis affectus hominum non nihil efficiunt. Divina tamen Justitia ac Providentia, quæ regitur Ecclesia, semper dominatur. Origenes igitur ob dogmatum impietatem damnatus, & Joannes Chrysostomus ob vitæ ac doctrinæ integritatem consecratus, usque in hodiernum diem in Ecclesia manet.

In Caput XLVI.

Pag. 390 Ἀνακαθίστας τῆς κλίτης. Nicephorus habet ὑπερκαθίστας, additque καὶ χερτίων λαῶν. Quæ verba videntur necessaria.

περὶ τῆς μίαν καὶ ἐκὰς αἰῶν ἀπὸ μιλῶν. Et si codices nostri nihil mutant, assentior tamē Christophorono & Savilio, qui τῆς αὐγύστου μιλῶν emendant. Certe cum Paulus Novatianorum Episcopus mortuus sit primo ac vicesimo die mensis Julii, ac triduo post ejus obitum resignata sit chartula, in qua Marcianum successorem suum nuncupaverat, ut supra retulit Socrates, fieri non potest ut Marcianus primo & vicesimo die ejusdem mensis Julii ordinatus sit Episcopus: quippe qui eo tempore delitesceret in Phrygiæ urbe Tiberiopolim: ex qua adducendus fuit Constantinopolim, ut ibi Novatianorum Episcopus constitueretur.

In Caput XLVII.

καὶ ἡ δαίμων τὰ αὐτῶν ἐν ἑσπέρῳ. Non dubito quin scribendum sit καὶ ἡ δαίμων, hoc est Eudocia. Atque ita legit Epiphanius Scholasticus, ut ex versione ejus apparet. Sic enim vertit: *Hoc enim & ipsa votum habuerat, si filiam videret nuptam.*

In Caput XLVIII.

Θαλάσσιος ἀνὰ τὴν ὑπαρχὴν χερσίας ἀρχῶν. Pag. 391. Hic est Thalassius vel Thalassius Præfectus Prætorio Illyrici, ad quem missa est lex unica titulo 6. legum Novellarum Theodosii Junioris, quæ data est Constantinopoli 3. Idus Augusti. Theod. Aug. 17. & Festo Cass. Post hunc igitur diem Thalassius hoc ipso anno factus est à Proclo Cæsariensis Episcopus. Quod facinus Procli non sine causa miratur Socrates, ut novum nec ab ullo superiorum Pontificum usurpatum. Certe Nectarius cum Prætor esset urbis Constantinopolitanæ, creatus fuerat Episcopus ejusdem civitatis. Verum Imperatoris consensus prius accesserat, ut supra relatam est à Socrate. Hic vero proclus proprio motu manum injicit Præfecto Prætorio, qui ad Orientis Præfecturam administrandam à Principe erat designatus. Intellegendum est tamen, consensum Principis postea accessisse, qui rem à Proclo factam comprobarit. In minoribus autem Judiciis ad Ecclesiasticos gradus promovendis, consensus Principis haudquaquam necessarius fuit. Sufficiebat enim consensus Præfecti Prætorio, sub ejus dispositione erant Præsides Provinciarum. Hujus rei illustre exemplum habemus in vita sancti Germani Altissiodorensis, quam scripsit Constantius Presbyter. Quicum esset Præses Provinciæ, & Amator Episcopus Altissiodorensis eum sibi successorem vellet designare, consensum prius Julii Præfecti Prætorio Galliarum Amator expetiit, priusquam id tentaret, ut refertur in capite tertio libri primi de vita B. Germani. Porro hic Thalassius Cæsariensis Episcopus interfuit pseudosynodo Ephesinæ adversus Flavianum, ut docent acta ejusdem Synodi, quæ referuntur in actione prima Concilii Chalcedonenfis.

Finis Annotationum in Libros Historiæ Ecclesiasticæ Socratis Scholastici.

HENRICI VALESII
ANNOTATIONES
IN LIBRUM PRIMUM
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
SOZOMENI.

IN PROLOGVM
ad Theodosium Juniozem.

Pag. 393. **E**ρμείου σωζομένην Γλαμίνιου λόγ. &c. Hic titulus legitur non solum in codice Regio, quousus est Robertus Stephanus, sed etiam in codice Fuketiano, qui & vetustate & bonitate codicem Regium longe superat. Præter hunc titulum, Genevenses Typographi alium subjecerant minutioribus litteris, hoc modo: προσφώνημα εἰς θεοδόσιον τὸν νεόν, ὃ ἐστὶ τὸ σύζητα μα ἀνατίθεται ἐν γράμματι τῷ ᾧ αὐτὸν μετέωρος προσέδιδον ἢ ἐπὶ τῆς αὐτῆς πραγματικῆς ποιήσῃ. Quem quidem titulum sumpsertunt ex indiculo capitum Historiæ Ecclesiasticæ Sozomeni, qui in codice Regio & in editione Roberti Stephani, præfixus est Historiæ ejusdem Sozomeni. Verum ego posteriorem hunc titulum expunxi, tum quod in Fuketiano codice non habetur, tum quia superfluum videbatur duos ejusdem capituli titulos apponere. Porro Theodorus Lector in Historiæ tripartitæ, quam ab hac Sozomenio ad Theodosium oratione exorsus est perinde ac Cassiodorus, hunc titulum habet: προσφωνητικὸν εἰς θεοδόσιον τὸν βασιλέα σωζομένην. Idem quoque titulus habetur in tripartita Cassiodori.

ὃ τὸν δωστέριον φασίδιαν. Lapidis pretiosos vertit Epiphanius, quem secuti sunt Musculus & Christophorus. Observavi tamen hanc vocem φασίδιαν, de pavimento tessellato proprie usurpari. Sic apud Gregorium Nazianzenum in oratione 16. pag. 248. ἡμεῖς δὲ ἐκνήστομεν ὀκίας ὑπερλάμπρας, λίθοις παντοίοις δινυδισμίνας, καὶ χρυσοῦ ἐσθρῶν καὶ σφραγισσῶν, καὶ φασίδων λεπτῶν διαδίεσθαι, καὶ ποικίλιν γράφειν &c. Et in oratione 32. οὐδὲ μοι περιείχου τὸ τοίχον ἐπὶ τῶν πλατῶν, καὶ τῆς κρομμυμένους φασίδων. Ubi πλατῶν sunt scilicet marmoris crustæ, quibus parietes tegebantur: φασίς autem pavimentum est tessellatum. Vide notas Casauboni ad Suetonium.

μύσειον ἐν κερκῆδων. Hunc locum emendavi ex optimo codice Fuketiano, cui consentit codex Leonis Allatii. Sic enim uterque scriptum

A habet, μύσειον ἐν κερκῆδων. Quanquam in codice Leonis Allatii deest verbum κερκῆδων. Ita enim hunc locum exhibet codex ille, μύσειον ἐν τῇ πάντων ἀγύμνητον. Sed nec Epiphanius Scholasticus verbum illud κερκῆδων, in suo exemplari legerat, ut ex ejus interpretatione cognoscimus. Mihi tamen videtur prorsus necessarium.

ἀλευσάων περὶ σιμωνίδων. Alevadz dicti sunt Thessalia Reges, qui Xerxem olim evocarunt in Græciam, ut scribit Herodotus in libro 7. haud procul ab initio. Erant autem Alevæ Regis filii, tres numero fratres: Thorax scilicet Larissæus, Eurypylus ac Thrasyldeus. Sic enim vocantur ab Herodoto in libro 9. ubi παῖδες ἀλεύων dicuntur. Apud Pindarum in Pythionice ode 10. παῖδες ἀλεύων dicuntur, ubi etiam Thorax nominatur, hospes atque amicus Pindari. De eodem

B Thorace loquitur Ctesias in Persicis. Porro Alevas eorum pater, omnium Thessaliæ Regum potentissimus fuit, natus patre Simmia, matre Archedice. Theocritus Idyllio 15. πολλοὶ ἐν ἀντιόχοιο δέμοις καὶ ἀνακτοῦ ἀλεύων. Ad quæ verba Scholiastes ita notat, παῖδες ἀλεύων σιμωνίου πάντα ἀνείλιθ' ἰεροσολων. Repugnare tamen videtur Aristoteles, & Alevam Pyrrhi filium facere, non autem Simmiæ. Aristotelis verba leguntur apud Harpocrationem in voce τριταρχία: Ἄριστος τῆς ἐν τῇ κοινῇ θετταλῶν πολιτείας, ὅπῃ ἀλεύωντος πυρρῶν διηρῶσθαι φησὶν εἰς τέσσαρας μοίρας πλεῖν θετταλίαν. Sed non dubito quin scribendum sit ὅπῃ ἀλεύωντος πυρρῶν. Id est, regnante Aleva, qui Κηφύς cognominatus est. Auctorem hujus emendationis habeo Plutarchum, qui in libro περὶ φιλαδέλφειας sub finem, scribit patrem Alevæ misisse Delphos, qui Apollinem consuleret, cuinam potentissimum ex filiis regnum tradi oporteret. Apollinem vero semel atque iterum ea de re consultum, respondisse τὸ φάσκω τὸν πυρρῶν, ὃν ἀρχεδίκην τέλει παῖδα. Hujus posterii, Alevadz dicti, deinceps in Thessalia regnarunt, donec à Philippo Macedonum Rege pulsî fugatique sunt, ut scribit Ulpianus in Demosthenis Olynthiacas. Plato in Menone mentionem facit Aristippi Larissæi ex Alevadarum familia.

πλάτωνος τὸ σωκράτους διδάσκαλον. Rectius in

codice Fuketiano & in exemplari Leonis Allatii scriptum est σωκράτης ἰταῖρον. Neque enim Plato Præceptor fuit Socratis, sed contra. Itaque Epiphanius Scholasticus Socratis discipulum interpretatus est.

pag. 395. πῶλιν ἠρακλέως ἐπιάνυμον. Theodosius Junior Heracleam profectus est ipso 9. & Palladio Consulibus eique redeunti Ursus Præfectus Urbi & Senatus in foro Theodoti auream coronam obtulit, ut legitur in Chronico Alexandrino.

pag. 396. ἢ ἀπὸ τοῦ βασιλέως βασιλικώτερον. Scribendum puto βασιλεύτερον. Uicitur enim Sozomenus verbo Homérico, ut ipsemet testatur his verbis: κατὰ τὸ ἄμεινον. Quæ omnino superflua essent, nisi ita legeremus, ut dixi.

pag. 397. Θεοδοσίου ἢ ἀπὸ τοῦ. Post hæc verba in Fuketiano codice lacuna est dimidiatæ circiter lineæ: & ad latus notatur λείπει, id est, desunt nonnulla. Quod igitur hic deesse videbatur, id in versione mea ex conjectura supplevi.

pag. 398. ἱρμείου σωζομένου σαλαμίνιου. Ita scribitur hoc nomen in codice Regio & Fuketiano. Verum in codice Leonis Allatii, qui continet Historiam tripartitam à Theodoro Lectore collectam & in duos libros distributam, legitur, σαλαμίνιου ἱρμείου σωζομένου. In Bibliotheca Photii, cap. 30. titulus hujus Historiæ ita concipitur. σαλαμίνιου ἱρμείου σωζομένου quam scripturam magis probo. Fuit enim Salamanes nomen proprium. Atque ita vocatus est monachus quidam ex discipulis Hilarionis, qui etiam Salamines in vulgatis editionibus dicitur apud Sozomenum in libro 6. cap. 32. Itaque Sozomenus tria habuit nomina, quorum primum Salamanes Syriacam præfert originem. Majores certe Sozomeni ex Palæstina orti fuere, ut ipse testatur Sozomenus in libro 5. cap. 14. Sane cognomen illud σαλαμίνιου semper suspectum habui. Cur enim Sozomenus Salaminiū se vocaret potius quam Constantiensē? Urbs enim illa Cypri jam pridem Salamin vocari desierat, & Constantia dicebatur. Deinde si σαλαμίνιου nomen esset patronymicum, præponendus erat articulus hoc modo ἢ σαλαμίνιου. Adde, quod in libris scriptorum Christianorum, nunquam solent præfigi hujusmodi nomina patronymica, nisi quoties duo sunt scriptores ejusdem nominis. Tunc enim in Operis titulo addi solet patria cujusque, ut alter ab altero distinguatur. Verbi gratia ἡσθεβίου τῆ ἰμισσηνῆ, ad discrimen Cæsariensis Eusebii. In Sozomeno vero nihil opus fuit hac distinctione, cum nullus alius scriptor occurrat ejusdem nominis. Et hæc quidem de cognomine Salaminiū. Restant duo nomina, Hermiæ scilicet ac Sozomeni; quorum posterius videtur esse proprium nomen scriptoris nostri. Certe Theodorus Lector in epistola quam Historiæ suæ tripartitæ præfixit, ita eum appellat, ὁ μακάριος σωζομένης. Cassiodorus quoque in prologo Historiæ tripartitæ; & Gregorius Magnus in epistolis Sozomenum eum appellant. Quidam tamen Hermiam illum vocatum esse existimant; & Sozomenum nomen esse patris illius. Sic auctor Juris Græco-Romani in libro 4. capite De Translationibus Episcoporum: ὁ ἰώμνης πατρὸς κλεσίου ἢ ἡρμίου δὲ ἑπι-

Ασολων τεων φορτε ἢ ἀλεξανδρείας κίελλου, ἰωάννου ἢ ἀντιοχείας κὲ ἴσθρον θεσσαλονίκης, κατὰ μὲν ἀντιπροσίεσθαι τοῖς κατόσι πλὴν μὲν τὰς αἰνὴ ἑπισκοπῶν ἀπὸ διέρας πάλως εἰς ἰτίραι, ἢ εἰς σωζομένου λέγει ἱρμείας. Locus ille, quem citat hic auctor, non legitur hodie apud Sozomenum, sed existat in libro 7. Socratis.

In Caput Primum.

Ἐβραῖος ἢ δὲ ἰσραήλ. In codice Leonis Allatii scriptum est δὲ ἰσραήλ, id est, persuasus difficilis. Rectius meo quidem judicio. Neque enim Græce dici potest, ἰσραήλ δὲ ἰσραήλ. Eundem errorem jam pridem observavit Leunclavius in libro I. notatorum ad Xenophontem, quem Lector consulat si volet. Cæterum & illud monendum est. Sozomenum verbis Xenophontis uti solere. Certe Historiam suam isdem verbis orditur, quibus Xenophon ulus est in exordio institutionis Cyri.

ἰωσήφ. ἢ ὁ ματθίου. Codex Allatii scriptum pag. 399 habet ματθίου, levi discrimine. Josephi enim historici pater interdum Matthias, interdum Mattheus dicitur, ut monui in Annotationibus Eusebianis.

ἡσθεβίου τῆ ἰμισσηνῆ. In codice Fuketiano scriptum inveni ἡσθεβίου τῆ ἰμισσηνῆ συμβεβηκότων.

κα ἀπορον τῶ θεῶ. Mirum est Interpretes o. pag. 400 mnes in hujus loci interpretatione lapsos esse. Nam & Epiphanius & Musculus & Christophorus, ἀπορον retulerunt ad συζητήσια, cum tamen dicatur in recto, & subaudiendum sit ἴσθρ.

κλήμης τῆ ἐπισημοῦ. Dubitare quis pos. pag. 401 fit, utrum Clementem Romanum intelligat hic Sozomenus, an Alexandrinum qui Stromateus est cognominatus. Ego Clementem Romanum designari potius crediderim. Nam & primo loco nominatur, ante Hegeppum: quod Clementi Romano melius convenit: quippe qui comes & successor fuerit Apostolorum. Deinde Clemens Alexandrinus, etsi nonnulla libris suis inseruit, quæ ad Historiam Ecclesiasticam spectant, non tamen ex professo res Ecclesiæ scribere instituit. At Sozomenus hoc loco agit de his scriptoribus, qui res in exordio Ecclesiæ gestas commemorarunt, inter quos primum omnium recenset Clementem. Romanum igitur intelligit, qui libros Recognitionum scripsit, quos à Rufino translatos habemus. Eorundem librorum compendium Græce scriptum hodieque existat, editum à Turnebo, & in Latinum sermonem à Perionio conversum.

τῆ ἡσθεβίου διδασχῆ. In codicibus nostris Fuketiano & Allatiano scriptum est διδασχῆ. Quam lectionem securi sunt omnes Interpretes, Epiphanius scilicet, Musculus & Christophorus. Utra tamen verior sit lectio, ambigi potest. Neque enim videtur Græce dici posse διδασχῆ παρὰ κοινὴν ἑσπεριαν, pro διδασχῆ ἑσπεριαν. At διδασχῆ παρὰ κοινὴν εἶναι, eleganter dicitur de his, qui Apostolos docentes ac prædicantes sectati sunt. Quod de Clemente quidem Romano merito dici potest, quem constat fuisse comitem ac disci-

discipulum Apostolorum. Egesippo verò non convenit, qui Marci Antonini temporibus floruit. Memoratur ab antiquis liber quidam hoc titulo, *διὰ τὴν ἡ' ἰσοστολίαν*, de quo multa notavit Jacobus Usserius in capite 7. de epistolis Ignatii Sed nihil ad hunc locum.

ἑπραγματευσάμενος ἐν σοικλαίσι θεο. Hi duo libri Sozomeni hodie non exstant. Continebant autem epitomen rerum in Ecclesia gestarum ab Alcenso Christiisque ad exaucloracionem Licinii. Hæc autem exaucloratio facta est anno Christi 324. Crispo Cæsare III. & Constantino Cæsare III. Consulibus. Ex quo intelligimus, cur Sozomenus in præfatione ad Theodosium Junioerem dixerit, Historiam suam ordiri à Consulatu III. Crispi & Constantini. Historiam enim suam inde orsus est, ubi epitomen suam terminaverat.

Pag. 402 *ἕτι γὰρ ἀχάειροι.* Ex hoc loco colligimus, Sozomenum inter monachos versatum, & ab illis institutum fuisse. Id enim innuunt hæc verba. Quippe Sozomenus discrete testatur ingratum omnino se visum iri, nisi monachorum dotes ac virtutes in Historia sua referat. Ad hæc maximam notitiam earum rerum se habere proficitur. Ex quibus aperte colligitur id, quod dixi, cum cum monachis familiariter esse versatum, eorumque magisterio usum fuisse.

In Caput II.

Pag. 403 *ἡ μὲν ἀρχὴ λιβύσι.* In codice quidem Fuketiano nulli sunt tituli, nec ulla capitum distinctio. In Regio autem exemplari, quo usus est Robertus Stephanus, tituli capitum totius Operis præfigurantur libris Sozomeni, & à Nicephoro Callisto dicuntur esse conscripti, quod equidem non credo, sunt enim prorsus inelegantes & barbari, ac prorsus indigni Nicephoro. Sed præterquam quod sunt infeliciter scripti, mendis quoque plurimis scætant. Hoc igitur loco scribendum videtur *ἡ γὰρ ἀρχὴ τῶν ἀρχιλιβύσι, ὅτι ἀκρίβειαν περιεποιεμένης ἐχρησάμενος.* Ubi *περιεποιεμένης* significat caute ac timide.

μὲν ῥωμαίων. Hunc Romanum Antiochenis Ecclesiæ Episcopum, nescio undenam hauserit Sozomenus. Nam Hieronymus in Chronicis sub initium, ubi omnes Episcopos Antiochiæ recenset, tam Catholicos, quam Arianos, nullam Romani mentionem facit. Nicephorus quoque Patriarcha in catalogo Episcoporum Antiochiæ, eum prætermittit. Habetur tamen in indice Episcoporum, qui majores Ecclesias rexerunt à Christo usque ad tempora Magni Constantini. Hic index habetur in Bibliotheca Florentina, post historiam Ecclesiasticam Eusebii Cæsariensis. In eo igitur indice inter Episcopos Antiochenos decimus septimus ponitur Timæus: decimus octavus Cyrillus: decimus nonus Tyrannus: viceimus Vitalis: viceimus primus Philogonius: viceimus secundus Romanus: viceimus tertius Eustathius. In margine vero ad nomen Philogonii adscriptum est hoc scholion *σημαίωσαν ὅτι θεοδωρήτ. ὅτι φιλολογίας ἐν τῷ*

Α Φιλοσοφί. Id est, nota quod Theodorus post Philogonium nullo interjecto ponit Eustathium. Nicetas quoque in thesauro orthodoxæ fidei libro 5. capite 5. Romanum inter Episcopos Antiochenos collocat, ita scribens. *Siquidem post Dominum, qui Paulo Samosateno successerat, Antiochena Ecclesia præfuerat Timæus, deinde Cyrillus, tum Vitalis, cui Philogonius successit, quem Paulinus subsequutus est, & Paulinum Romanus, is qui comprehensus, cum pro Christi religione tuenda martyrio vitam finisset, Antiochia Episcopo vidua relicta est. Quia nimirum, ut par est, per tyrannorum persecutiones Episcoporum electio libera non esset.* Hæc postrema Nicetæ verba de-

sumpta sunt ex hoc Sozomeni loco, quem præmanibus habemus. Sed uterque fallitur. Romanus enim nunquam Episcopus fuit Antiochiæ, sed Diaconus celebri martyrio perfunctus est Antiochiæ, ut tradit Eusebius noster. Is autem Coss. quos nominat Sozomenus, Philogonius Antiochenis Episcopatum gerebat, ut docet Theodorus in lib. 1. Historiæ.

In Caput III.

ἢν εἰς ἀνθρώπους ἐλθὼν. Longe aliam scripturam exhibet codex Leonis Allatii, hoc modo: *ὡς εἰς ἑρμῆς ἀνελθὼν κατὰ θωσέ.* Eandem lectionem in codice suo repererat Epiphanius Scholasticus, ut ex interpretatione ejus apparet. Sic enim vertit: *Quam victoriam ascendens in celos egit Christus, et utifixus & mortuus &c.* Rectior tamen mihi videtur vulgata lectio.

κατὰ τοὺς ἐν τῷ πνεύματι ἡμασίν. In codice Leonis Allatii scriptum est *πνευματικάσιν*, quod magis probo. Mox pro *κατὰ θωσέ*, eodex Fuketii habet *κατὰ θωσέ μὲν ἀμαρτημάτων.* Porro hæc omnia, quæ tanquam ex Eusebii libris devota Constantini desumpta profert Sozomenus, non leguntur in Eusebio, sed à Sozomeno adjecta sunt quasi per *ἰπεξήγησιν.*

In Caput IV.

τῶν ἑρῶν ὑφ' ἡμῶν. In codice Fuketiano scriptum est *ἀφ' ἡμῶν*, & ad latus adnotatum eadem manu *ἰσως ὑφ' ἡμῶν.*

καλὸν μὲν λάβρον. Ita Græci semper vocant vexillum illud, quod in acie præferri solebat: & à labore vocem illam deducunt, ut ex Gregorio Nazianzeno jam pridem alii observarunt. Et Gretserus quidem in libro 2. de Cruce, varias rationes offert hujus etymologiæ. Ex quibus hanc maxime probo, ut Laborum dictum sit, quod laboranti acie præsidium sit salutare. Idcirco enim à Christo datum esse testatur Eusebius, ut victoriam pararet, & hostes in fugam verteret, & hanc etymologiam confirmat Sozomenus, cum ait: *καὶ τὴν καμνύσασαι φάλαγγιν ἐν τῷ μάχαις παρῆναι ἐκέλευε.* Latini quoque Laborum dixerunt. Nam in codice titulus est de præpositis laborum. Aldhelmus quoque in libro de laudibus virginitatis, Laborum dixit, ut notavit Meursius in glossario. Posset etiam deduci Laborum ex eo, quod imagines Principum

ferret ex auro & gemmis elaboratas, quæ λα-
γραῖα dici solebant. In codice Fuketiano λά-
γραῖον scriptum inveni. Et paulo post, ἡ μάλισα
ἔιμαι &c.

Ἐπιτύτο ποιεῖν. Malim scribere ποιεῖν. Porro
hos Præpositos laborum primum in bello ad-
versus Licinium instituit Constantinus, ut docet
Eusebius in libro 2. de ejus vita.

In Caput V.

Pag. 406 Σωπάτρον τῷ φιλοσόφῳ. Hic Apamiâ Syriæ o-
riundus fuit, discipulus Jamblichi Philosophi;
qui cum ad intimam familiaritatem Constantini
Magni processisset, fraude atque invidia Ablabii
Præfeti Prætorio interfectus est Constantino-
poli, ut refert Eunapius in vita Aedisi, & Zosi-
mus in libro secundo Historiarum. Suidas in vo-
ce σόπατρος, ait Constantinum Imperatorem
ideo illum interfici jussisse, ut ostenderet se à Græ-
corum superstitione penitus abhorrere. Quod
autem Sozomenus hunc Sopatrum vocat σόπρις ὠ-
τα τῆς πλωτίνου ἑξουσίης, cave intelligas cum
Christophorsono Magistrum scholæ, cui ante
præfuerat Plotinus. Neque enim Plotinus scho-
lam ullam reliquit, sed tantum discipulos, qui
per varias regiones dispersi dogmata ejus con-
servarunt, ut ex Porphyrio & Eunapio colligi-
tur. Ejusdem Sopatri meminit Joannes Lydus
in libro de mensibus Græcorum, ubi de Jano dis-
ferit; atque Constantinum in condenda urbe
Constantinopolitana usum esse Sopatro τιλισφῶ-
ν id est consecratore, & Prætextato hierophanta.
καίσαρ ἄν. Codex Fuketianus conjunctio-
nem addit hoc modo, καί καίσαρ ἄν. Ac fortasse
tria hæc verba delenda sunt, utpote scholium sive
expolitio præcedentium.

In Caput VI.

Pag. 408 Πρὸς τὸ τυρῳαῖον ἀσσωθῆναι πύλας. Scri-
bendum est πρὸς τὸ τυρῳαῖον, ut legitur in codice
Leonis Allatii.
πέλιον ὑψισανδριμον. In codice Fuketiano scri-
ptum est ἡμονα cum aspiratione. De hujus urbis
conditu idem refert Zosimus in libro 3. ex Pisan-
dri Poëtæ libro, cui titulus erat ἱρωική θογαμία.
Ait enim Argonautas cum Aëtem ipsos perse-
quentem fugerent, per Danubii ostium ingres-
sos, ad veslo flumine usque ad Italiæ fines perve-
nisse, atque illic Emonam urbem condidisse.
Deinde cum navem per quadringenta stadia ter-
restri itinere transportassent, ad mare Thessaliæ
pervenisse. Hujus transvectionis meminit etiam
Plinius in libro 3. capite 18. Ejus verba hic ap-
ponam, quia Sozomeni nostri locum valde illu-
strant. Sic igitur se habet, Deceptos credo, quo-
niam Argo navis flumine in mare Adriaticum
descendit, non procul Tergeste; nec jam constat
quo flumine. Humeris transvectam Alpes, diligen-
tiores tradunt. Subisse autem Istro, dein Savo, dein
Nauporto, cui nomen ex ea causa est, inter Emo-
nam Alpesque exorienti. Emonæ situm habes in
itinerario Burdigalensi. Sita erat prope Alpes
Julias, in finibus Italiæ & Norici, inter Naupor-

tum & Savum fluvium, ut traditur in tabula Pu-
tingerorum. Porro tota hæc digressio de Argo-
nautis, puerilis est & inepta.

μὲν δὲ πῦρ κέλευσ μάχην. Cibalemsem
pugnâ intelligit, quâ victus est Licinius, Volu-
siano 2. & Anniano Consulibus, ut scribitur in
fastis Idatii, anno Christi 314. Post hanc victo-
riam pace inter Constantinum ac Licinium fa-
cta, Constantinus universum Illyricum suæ di-
tioni adjunxit, ut præter Sozomenum scribit Zo-
simus in libro secundo.

In Caput VIII.

Γράμματι Δημοσίῳ. Edictum illud Constan-
tini ad Orientales, quod Sozomenus hoc loco
B compendiose retulit, si quis integrum legere de-
siderat, habetur apud Eusebium in libro secundo
de vita Constantini capite 24. & sequentibus.

ἀμίλλητι. In codice Leonis Allatii scriptum
Pag. 410 est ἀμίλλητι, rectius sine dubio; atque ita Savi-
lius in suo codice emendaverat.

ἔς νομίμω γάμω συναικίῳ εἰώθει. Codex
Leonis Allatii scriptum habet ἔς νόμω γάμω. Pro
εἰώθει vero codex Fuketianus habet εἰώθειαν,
quod magis probo.

ἐν ᾧ δέοι προσέυχηθῆ. In codice Fuketiano
Pag. 412 scriptum inveni δέον, quemadmodum & Savilius
ad oram sui codicis emendat ex Christophor-
soni libro.

ἀπὸ πνευματῶν ἰχθῶν. In codice Leonis Alla-
tii legitur ἀπὸ πνευματῶν ἰχθῶν. Magis tamen pro-
C b scripturam codicis Fuketiani ἀποτιζόμενον.
Similiter hodie apud nos singulæ legiones suos
habent Presbyteros, quos Eleemosynarios vo-
cant, qui Misarum solennia celebrent, & Sacra-
menta ministrent militantibus. Porro τὸ ζμαῖ
hoc loco cohortes interpretatur Epiphanius. Sa-
ne vox Latina, numeri, tam de cohortibus, quam
de legionibus dicitur, ut videre est in Glossario
Joannis Meursii.

ἀνεῖλε τῆς χροῖσεως τὴ διασκευίον. Quatuor ul-
tima verba delent Christophorsonus & Savilius;
nec certe videntur admodum necessaria.

τὰς ἀκολάστους καὶ καταβλακυσμένας μίξεις.
Quæ sint hæc conjunctiones intemperantes ac
dissolutæ, quas lege lata primus cohibuit Con-
stantinus, non satis constat. Utinam Sozomenus
D eas apertius designasset. Existimo tamen à So-
zomeno hic intelligi legem Constantini, De rap-
tu virginum & viduarum, quæ legitur in codice
Theodosiano libro 9. tit. 24. Ante hanc legem
Constantini, qui virginem aut viduam rapuisset,
à postulationibus tantum ac testimoniis & judi-
ciis arcebatur, si puella quam rapuerat, assensum
suum postea denegasset: sed si responsione sua
raptoris facinus adprobasset, ab omni pœna im-
munis erat raptor. Primus Constantinus rapto-
res capitali supplicio affici statuit, eosque qui mi-
nisterium raptui præbuisent, eodem supplicio
plecti: ac si servilis conditionis essent, vivos com-
buri decrevit.

γυνὴ γδ ἔπει τὸ τέλος. In codice Fuketiano
scriptum inveni γυνὴ γδ ἔπει τὸ τέλος &c. Chri-

Strophonon quoque & Savilius τέλθ in suis libris repererunt. Ego locum ita corrigendum esse existimo, *καὶ δὲ ἐπὶ τὸ τίλειον ὄντι τὸ τοῦ ἀνομιῶν καὶ ἰουκαίρου ἢ μοι δοκεῖ*. Potest etiam scribi εἰς τὸ τίλειον, quod idem est.

In Caput IX.

Pag. 413. Νόμθ ὡς ῥωμαίοις παλαιός. Hunc Sozomeni locum jampridem exposuit Lipsius in commentariis ad librum III. Annalium Taciti, ubi tute distulit de lege Papia Poppæ. Vide Eusebium in libro quarto de Vita Constantini cap. 26.

τὸς μὴ γινῆ ἐξιστάτω προσήκουσας. Epiphanius Scholasticus & reliqui interpretes, uno consensu negativam particulam sustulerunt: quibus tamen non assentior. Cælibes enim non ita multavit lex Papia, ut nihil ex testamento cuiuspiam capere possent; sed hæc tantum pœnam in eos statuit, ut nihil capere possent ex testamento extraneorum, non autem ex testamentis proximorum. Atque hæc fuit etiam sententia Justi Lipsii, ut videre est in ejus commentariis. Nicephorus quoque in libro 7. capite 47. negativam particulam habet.

ἴνθις ἐνόμισεν. Supplendum est hoc loco verbum νομίζω, hoc modo: ἴνθις ἐνόμισεν ἢ, νομίζω ἐξ ἐπιμελείας &c.

ὡς ἐπίσης πάντων. Scribendum puto ἐπίσης πάντων. Et paulo post ἐν βυλλιονίδι.

In Caput X.

Pag. 414. Ἀμφίων ἐπιφανίας τῆς κελύων. Hic Amphion Episcopus Ciliciz unà cum Lupo, inter Orthodoxos Episcopos recensetur ab Athanasio in Oratione prima contra Arianos.

In Caput XI.

Pag. 416. Ἐπίστηται τοῖς προσήκουσιν, ὅσον ἡδίστα κομισάμενοι. Hunc locum mutilum esse satis apparet. In codice quidem Fuketiano post vocem κομισάμενοι, additur verbum κατὰ θεὸν. Sed ne sic quidem sanus atque integer est locus, nisi amplius addideris aliquot verba, hoc modo, ἐπίστηται τοῖς προσήκουσιν λαμβάνων ὅσον ἰβόλονθ, καὶ πάλιν ὅσον ἡδίστα κομισάμενοι κατὰ θεὸν. Hanc emendationem confirmat Nicephorus in libro 7. cap. 42. ubi hanc Historiam ex Sozomeno ita refert: τὸ ἐνδὸν αὐτῷ ταμίειον ὑποδείκνυς, λαμβάνων, καὶ αὐθι, τὸ δ' αὖτε νοῦν κατὰ θεὸν πρὸς προσήκοντι ἐπιχειροῦσας. Verum in codice Leonis Allatii ita suppletur hic locus, ἐπίστηται τοῖς προσήκουσιν, ὅσον δ' ἄνθ κομισάμενος, καὶ πάλιν ὑποδείκνυς ὅσον ἡδίστα κομισάμενοι. Nec aliter in suo codice legit Epiphanius Scholasticus, ut ex interpretatione ejus apparet. Sic enim vertit, Sed solum cubiculum demonstrabat, invitans penitentes, ut quantum opus haberent tollerent, & deo revocarent quantum se noverant abstulisse.

καὶ τελεῖται ἢ λιβρῶν ἐπίσκοπον. De hoc Triphyllio Hieronymus in libro de Scripturis Ecclesiasticis. Triphyllus Cypri Ledrensis sive λιουτῶνθ Episcopus, eloquentissimus sine atatis, & sub Rege Constantio celeberrimus fuit. Legi ejus in Canticum Commentarios.

A ἐν τῇ βυρτυνίῳ πόλει. Berytin Phœnice. Schola erat Juris civilis jam inde à temporibus Alexandri Severi. Certe Gregorius Thaumaturgus in ea urbe operam dederat Juri civili, ut ipse testatur in gratiarum actione ad Origenem. Vide quæ notavit Jacobus Gothofredus in notis ad incertum scriptorem, qui expositionem totius mundi scripsit.

ἴδν τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέρας. Epiphanius Scholasticus & reliqui interpretes, Musculus & Christophorus, verterunt, instante jam Quadragesima. Melius Nicephorus hunc Sozomeni locum ita exposuit, ἡμερῶν δὲ ἂν τῆς τεσσαρακοστῆς τῆς εἰαλώ. Vox ἡμέρας apud Græcos præfens tempus significat. Instare vero apud Latinos idem valet ac imminere seu appropinquare. Quod instat igitur nondum est, licet proxime futurum sit. Atqui cum peregrinus ille ad Spyridonem accessit, tempus erat Quadragesimæ, iique ipsi dies quibus Spyridon jejunia continuare solitus erat, ut testatur Sozomenus. Erat ergo tunc Hebdomas magna. In hac enim hebdomade Christiani jejunia continuare consueverant, ut docet Epiphanius in epilogo libri De hæresibus: καὶ οἱ πρεσβυτέρου διπλάσις τεσσαράκοντα ἡμέρας. Hoc ipsum est quod Sozomenus hic vocat ἡμερῶν πάλιν τῆς εἰας. Tertullianus in libro De patientia capite 13. pro eodem dicit, jejunia conjungere. Et in libro de jejunii cap. 14. Sabbatum continuare.

C ἐν αἷς εἰώθη. Supple ἡμέραις, vel ἡμέρῳ, ut habet Nicephorus.

In Caput XII.

καὶ σωτήριον εἶ. Scribendum est proculdubio σωτήριον, ut habet codex Leonis Allatii. Atque ita legit Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit hunc locum, Et ad felicem terminum omni vivacitate festinat.

καλλιωπισμῶν Ἐκακῆροῦς ἀμοίρας. Non dubito quin scribendum sit ἀμοίρας, supple λόγους ἐνομήμασι. Quam emendationem confirmat Epiphanius Scholasticus & Nicephorus. Nam Epiphanius quidem hunc locum ita vertit, Sermonibus castis sapientibusque consiliis, ornatum ac vano eloquio remotis, erudiens atque curans veluti quibusdam medicaminibus audientes. Nicephorus autem in libro octavo capite 39. hunc Sozomeni locum ita expressit, σώφροσι λόγους ἐνομήσι νοήμασι ἐκπαίδευσι, καλλῶς ἀμειλίωσας ἡμετέρας, καὶ τὸ κακῆροῦν μάλλον ἐντρέπονθ.

Φίλων ἢ ὁ πινθαγόρειος. In codice Fuketiano scriptum est πινθαγόρειος. Atque ita semper in optimis exemplaribus hoc vocabulum scriptum inveni. Inter Pythagorios autem & Pythagoricos Græci discrimen statuunt. Pythagorios enim appellant discipulos Pythagoræ, qui cum Pythagora ipso versati sunt. Horum vero discipulos vocant Pythagoricos, ut scribit incertus auctor de vita Pythagoræ, cujus excerpta refert Photius in Bibliotheca. Porro cur Sozomenus Philonem Pythagorium nominaverit, nescio. Melius meo quidem judicio Platonium dixisset. Siquidem de Philone ab Antiquis dictum accepimus, ἢ φίλων πλατωνίζων, ἢ πλατωνίζων.

φιλονίζη, teste Hieronymo in libro de Scripturis Ecclesiasticis.

ἐν οἷς μὲν ἀμείνους τὰ ἑσπεύον βίβλιν μυστήρια ἐπιτίλει. In editione Roberti Stephani mutilus erat hic locus, quem Genevenses Typographi ex libro Christophorioni & Savilii ita suppleverunt ut posui. In codice tamen Leonis Allatii aliter suppletur hic locus in hunc modum: ἐν τῶν τοῖς ἡμεμονωμένοις σεμνὰ μυστήρια ἐπιτίλει. Quam lectionem confirmat Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit; *Et in eius conversatione solitaria, honesta celebrare mysteria.* In codice Fuketiano desideratur integra linea hoc modo: οἰκήματα ἃ αὐτοῖς ἐστὶν, σεμνὰ μυστήρια ἐπιτίλει.

καὶ ὁ ῥῆθ' Φιλονίτικῆν ὑποφασίζῃ. Idem scribit Hieronymus in libro de scripturis Ecclesiasticis, ubi de Philone Judæo. Uterque autem id sumpsit ex Eusebii libro secundo Historiæ Ecclesiasticæ, capite 17. ubi Eusebius ea, quæ de Therapeutis dicta sunt à Philone in libro de vita contemplativa, Ascetis Christianorum attribuit, qui ex Judæis ad Christum conversi, ritus quosdam Judæicos adhuc retinebant. Eusebium secutus est Epiphanius in hæresi Nozaræorum. Ego vero in Annotationibus Eusebianis duo quædam demonstravi. Primum, Therapeutas illos non fuisse Christianos. Alterum, eos non fuisse Essenos, quod Josephus Scaliger pene omnibus persuaserat.

In Caput XIII.

Pag. 420 Ἀπὸ κομᾶ. In codice Leonis Allatii scriptum est accentu mutato ἀπὸ κόμα. Et paulo post κομᾶ ἡρακλείας. Vulgatam tamen scripturam confirmat Nicephorus.

τοῖς παρ' αἰγυπτίους ἀρασι. In codice Fuketiano scriptum inveni τῆς παρ' αἰγυπτίους ἀράσι. Ut sensus sit, Heracleam illam cui vicina erat Coma patria magni Antonii, ab Ægyptiis patrio sermone dictam esse ἀρασι vel ἀρασι. Duplex enim fuit Heraclea in Ægypto: altera major cognominata, altera minor, ut ex Ptolemæo notavit Ortelius. In libro tamen Leonis Allatii legitur τοῖς παρ' αἰγυπτίους ἀράσι. Quod interpretes de Arcadibus intellexerunt, qui in Ægypto sedes habebant. Idem etiam confirmat Nicephorus, qui sic habet: ἡμορ ἃ αὐτῶν ἡρακλεία ἢ παρ' αἰγυπτίους ἀράσι.

In Caput XV.

Pag. 426 Παρ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας ἐξελέθη. In actis Petri Martyris, quæ ante aliquot annos Parisiis edita sunt, legimus Arium Presbyterum Alexandriæ ob perversitatem dogmatum Ecclesiâ pulsū fuisse à Petro Alexandrino Episcopo. Cumque universus Clerus ab eodem Ario sollicitatus, Petrum tunc in carcere degentem, & propediem Martyrio consummandum adisset, rogassetque ut Arium in Ecclesiam recipere vellet, nunquam ei persuaderi potuisse, ut Arium in pristinum locum restitueret. Ab his actis dissentit Sozomenus. Arium enim Diaconum duntaxat fuisse di-

cit, Petro Alexandrinam Ecclesiam regente. Deinde Arium à Petro excommunicatum esse scribit, non quod impia de Christo loqueretur, sed quod Melitium partes foveret. Cæterum acta illa Martyrii Petri vetustissima sunt, quippe quæ citantur ab Imperatore Justiniano in Oratione ad Mennam Patriarcham contra errores Origenis, licet verbis aliquantulum immutatis. Mirum tamen est, nec Alexandrum in sua Synodica, nec Athanasium, hujus excommunicationis Arii mentionem ullam fecisse.

Ἔσονται ἃ ὑμεῖς ἐμαρτίαι. In codice Fuketiano scriptum est, ἃ μακαίαι. Nullus tamen eo nomine recensetur à Socrate & Theodorito, qui universos Arii sectatores enumerant. Sed & in epistola Alexandri Episcopi ad Alexandrum Constantinopolitanum, quam refert Theodoritus in libro 1. Historiæ, solus Arius ex numero Presbyterorum fuisse dicitur; Achilles vero & Aithalas cum reliquis ex ordine Diaconorum.

ἵπτοι ἃ κατὰ ἀλιξανδρείαν. Scribendum puto ἵπτοι ἃ κατὰ ἀλιξανδρείαν ὡς ἐῖχον.

ἢ ἡ δὲ ἀλιξανδρεία ἐστὶν. Alexandriæ Ecclesiæ peculiarem hunc morem fuisse, ut singulis Ecclesiis seu titulis in ea urbe constitutis suis esset assignatus Presbyter, docet etiam Epiphanius in hæresi Arianorum: ubi Arium Baucalenis tituli Presbyterum hoc modo fuisse observat: ὅσαι γὰρ ἐκκλησίαι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐν ἀλιξανδρείᾳ ὑποῦν ἀρχιεπίσκοπον ἑσάν, κατ' ἰδίαν ταύταις ἐπιτίθονται εἰς ὁρισθέντες, ὅσας ἐκκλησιαστικὰς ἡσείας. Ad quem locum Dionysius Petavius observat, ideam etiam Romæ usitatum fuisse: qua in urbe Presbyteri per varios titulos distributi, suam quisque plebem separatim regebat. Ad cuius rei probationem adducit locum ex epistola Innocentii Papæ ad Decentium cap. 5. qui sic habet: De fermento vero, quod die Dominico per titulos mittimus, superflue nos consulere voluisti: cum omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ: quarum Presbyteri, quia die isto propter plebem sibi commissam nobiscum convenire non possunt, ideo festinatum à nobis confectum per Acolythos accipiunt, ut se à communione nostra maxime illo die non judicent separatos. Verum hic locus contrarium potius mihi videtur probare. Ait enim Innocentius Presbyteros reliquis diebus hebdomadis ipsi adhæsisse, & cum ipso convenisse & communicasse: diebus autem Dominicis plebem collegisse, & fermentum ab Episcopo accepisse, ne à communione sui Episcopi separati esse eo die viderentur. Non igitur affixi erant titulis suis Romani Presbyteri ætate Innocentii, sed ad eos regendos die Dominico mittebantur. Nec necesse erat, ut unus idemque ad eandem semper Ecclesiam mitteretur; sed eligebat Episcopus pro arbitrio quem vellet, Rectius igitur id probari posset ex Athanasio in Apologia secunda adversus Arianos. Ubi agens de Synodo Romana, à qua in communionem susceptus, & innocens pronuntiatus fuerat, ait eam celebratam fuisse in Ecclesia, in qua Biton Presbyter

plebem colligebat. Sic enim interpretor ea verba, ἐνθα βίτων ὁ ποιησὺν τῶν σωζόμενων.

In Caput XVII.

Pag. 430. Ἰὺλιος ἢ Ἰουλιανὸς ἐπίσκοπος. Error est Sozomeni, qui Julium posuit pro Silvestro.

ὁ ἀρετῆ βίου διαπρέποντις. Defunt hic aliquot verba, ut ex orationis serie apparet. Quæ levi negotio ita suppleo, εἰ ἢ ἐν ἀρετῇ βίου διαπρέποντις, quemadmodum etiam legit Musculus. Porro Sozomenus hic imitatur Eusebium, qui in libro tertio de vita Constantiniani cap. 9. de Episcopis, qui ad Concilium Nicænum venerant ita scribit: οἱ μὲν δὲ ἀπὸ τοῦ θεοῦ λόγῳ διήκουσιν ἐν ἑαυτοῖς ἀρετῆς ἐπισημοῦσιν ὡς κατεσκευασμένοι.

ὁμοίως βουθεῖν λόγῳ ἀποδιδόντις. Non possum mihi persuadere, hanc fuisse causam concursus Philosophorum ad Concilium Nicænum, quam hic refert Sozomenus, ut scilicet Episcopis, qui eò convenerant, inter disputandum subsidio essent. Crediderim potius curiositatis gratiâ eos illuc venisse, ut Christianorum disputationibus interessent. Et hæc videtur fuisse sententia Rufini, qui primus de horum Philosophorum concursu scripsit in libro 10. cap. 3. Cujus narrationem multis postea fabulis adjectis amplificavit Gelasius. Sic enim habet Rufinus, *Et enim cum pro studio religionis Imperatoris ex omni terra Sacerdotes Dei convissent, opinione commoti Philosophi quoque & Dialectici, valde nobiles & opinatissimi convenerunt.* Quod si hæc arbitrii res esset, hunc Sozomeni locum ita supplerem: οἱ μὲν γὰρ οἱ ἐκείνοις βουθεῖν λόγῳ ἀποδιδόντις, ut sit sensus, Philosophos & Dialecticos ad Synodum Nicænam undique confluisse, ut disputantibus in utramque partem Episcopis, alterutris robur ac monumentum adderent. Ita hunc Sozomeni locum accepit Nicephorus. Sic enim habet in libro 8. capite 14. ἐκαστοῖς μέρεισι προσέθυμοι διδόναι ῥημάτων. Cum hæc scripdissem, animadverti Sozomenum hic loqui de Dialecticis Christianis, qui ad Synodum confluerant. Idque plane confirmat Nicephorus in loco supra citato. Sequenti vero capite loquitur de Philosophis Gentilium, qui eò accesserant.

ἀπαλειφθέντων ἢ καταγορημένων ποισόμεθα. Rectius in codice Fuketiano scriptum est ποισόμεθα. Quemadmodum etiam Christophorus & Savilius ad latus suorum codicum emendarant. Non dubito tamen quin à Sozomeno scriptum fuerit ποισόμεθα, id est, in concordantiâ redeamus. In Codice Leonis Allatii legitur ἀπαλειφθέντων ἢ καταγορημένων ποισόμεθα, ex conjectura Theodori Lectoris ut opinor. Epiphanius tamen Scholasticus hanc scripturam confirmat. Sic enim vertit, *In alterutroque veniam accusationes aboleamus alterutra.*

In Caput XVIII.

Pag. 431. Ἐπὶ τούτῳ ἢ. Hanc Historiam ex Rufino sumpsit Sozomenus, sed pro arbitrio suo interpolavit. Solent enim Græci scriptores hanc sibi li-

centiam sumere, ut narrationi quam ab aliis scriptoribus acceperunt, quædam addant, quædam demant. Porro hoc loco prima vox deleri potest absque ullo sensu incommodo; nisi scribere malimus ἐπὶ τούτῳ ἢ.

καὶ αὖτε τοιαύτης γυμνασίας λόγων ἀκρίβης. Christophorus quidem & Savilius ad latus suorum codicum annotarant, deesse hic videri particulam negativam. Verùm ex nostris codicibus Fuketii & Allatii, hunc locum egregie restitui hoc modo: καί τις τοιαύτης γυμνασίας λόγων ἀκρίβης.

ὅτι Ἰουλιανὸς ἢ καλαμίνης χαλδαῖος. Julianus Chaldæus Philosophus floruit regnante Antonino, magicæ artis peritissimus. Ejus filius Julianus, non minorem ejusdem artis peritiam adeptus, θεοργῶς ob id cognominatus est; & Romanis militibus siti laborantibus pluviam elicuit, ut scribit Suidas ex Dione, ut opinor. Idem Suidas in voce πορφύρεος, ait Porphyrium Philosophum scripsisse libros 4. in Juliani Chaldæi Philosophi historiam. Sed non dubito, quin locus Suidæ corruptus sit, & duo libri Porphyrii in unum perperam coalescerint. Sic igitur restituo, εἰς τὰ Ἰουλιανὸν τῷ χαλδαῖου φιλοσόφου. Φιλοσόφῳ τισιν εἶαν ἐν βιβλίῳ δ. Cæterum in hoc Sozomeni loco emendavi βία λόγῳ ex Manuscriptis Codicibus Fuketii & Allatii. Simile huic miraculum Atilii Navii, qui cotem novacula discidit, ut referunt scriptores Historiæ Romanæ.

In Caput XIX.

Σωζόμενον εἰς τὰ βασιλεία. Idem scribit Eusebius in libro 3. de vita Constantiniani capite 10. Ad quem locum vide si placet, quæ annotavi. Paulo post scribendum est, ἵνα εἰς ταῦτα παραγινῆται, ut legit Christophorus & Savilius.

In Caput XX.

διὰ τὴν μύσας. ἢ μυσταγωγῶν μόνους διόντα λέγειν. Qui essent μύσας hoc loco, non intellexit Christophorus, qui Sacerdotes interpretatus est. Rectius Musculus initiatos vertit. Sane Græci μύσας semper vocant eos, qui sacris initiati sunt. Unde & μυσταγωγοὶ dicti sunt, qui μύσας deducebant. Ut enim νεμυσταγωγὸς à Græcis vocabatur is, qui sponfam ducebat, ita μυσταγωγὸς dicitur is, qui μύσας live initiandum deducebat. Solebant enim antiqui cum sacra suscipere vellent, amicos eligere iisdem sacris jam antea initiatos, qui ipsos initiandos deducerent ad Hierophantam, seu Pontificem, qui sacra tradebat. Dio Chrysostomus in oratione 45. ὁμοκατάπερ οἱ μὲν μύσας μυσταγωγῶν ἐδιδόθησαν. Hinc est, quod Marcus Antoninus in epistola ad Herodem Atticum, promittit se, cum Athenas venerit, ad suscipienda mysteria Herodem usurum esse mystagogo, ut refert Philostratus. Et hi quidem proprie dicebantur mystagogi. Interdum tamen latius sumpto vocabulo, μυσταγωγοὶ dicuntur ii, qui mystas initiabant. Unde Origenes in libro 8. contra Celsum, & Pollux in libro primo τεισάς αὐ μυσταγωγῶν simul jungit.

Itaque hoc loco λέγειν quidem refertur ad my-
 stagogos, ἀνάγειν autem ad mystas. Totus vero lo-
 cus ita legendus & construendus videtur: εὐσε-
 βῶν ἢ φίλων ἢ τὰ τοιαῦτα ἐπιστημόνων, οἳ δὲ μύ-
 σταί ἐ μυσταγωγοὶ μόνοις δέοντα λέγειν καὶ ἀνάγειν
 ὑπογράφειν, ἐπίστα πλὴν βυβλίου &c. hoc est. Sed
 cum amici, viri pii & huiusmodi rerum periti, ea,
 quæ à solis initiatis ac sacerdotibus dici audiri que-
 fas est. mihi suggestissent, laudavi eorum consi-
 lium. εὐσεβῶν δὲ φίλων restitui ex codice Fu-
 ketiano.

ἢ καὶ σιωπῶν ἀποκρυφίσαντων. Scribendum pu-
 το ἀποκρυφίσαντων. Refertur enim ad id verbum,
 quod supra posuimus ἐπίστα πλὴν βυβλίου. Scri-
 bendum quoq; est hoc loco δὲ pro δὲ, qui error
 frequenter occurrit in his libris, & à studiosis fa-
 cile deprehendi potest, etiam metacrite.

μὴ πάμπαν ἀγνοεῖν. In codice Fukeiano scri-
 bitur ὡς μὴ πάντα ἀγνοεῖν. Cæterum ab his verbis
 inchoandum est caput 21. & locus corrigendus
 est hoc modo: ὡς δὲ μὴ πάμπαν ἀγνοεῖν τὰ δὲ ζαν-
 τα τῆ σιωπῆς, ἴσθις ὅτι &c.

In Caput XXI.

Pag. 435 αὐτῶν ἢ πλὴν γραφῶν ἐπίστασαν. Hoc loco So-
 zomenus manifeste dissentit à Socrate, ejusque
 narrationem corrigit. Nam Socrates in libro
 primo diserte affirmat, quinque Episcopos, Eu-
 sebius, Theognius, Marim cum Secundo ac
 Theona, fidem à Concilio Nicæno scriptam im-
 probasse. Sozomenus vero ait eos probasse fidem
 à Synodo conscriptam. Verum hæc ita concilia-
 ri possunt, si dicamus Episcopos illos initio qui-
 dem formulam fidei Nicænae penitus rejecisse:
 postea tamen metu Principis, qui contradicenti-
 bus exilium minabatur, eam comprobasse. At-
 que id plane confirmat Theodorus & Hierony-
 mus in dialogo adversus Luciferianos. Certe in-
 ter Episcopos, qui Concilio subscripserunt, ho-
 rum etiam nomina leguntur. Ex quo apparet om-
 nes omnino Episcopos, qui Synodo Nicænae
 intertuerant, ejus fidei subscripsisse, sive sincere
 & ex animo, sive subdole ac fide. Licet enim
 Eusebius ac Theognius condemnationi Arii in-
 initio subscribere noluerint, tamen post ærumnas
 exilii libello oblato, condemnationi ejusdem
 Arii consentire se professi sunt. Duos excipio,
 Secundum scilicet ac Theonam Episcopos, qui
 nec fidei Nicænae, nec damnationi Arii subscri-
 bere voluerunt, ut testatur Epistola synodica Pa-
 trum Concilii Nicæni, & Theodorus ac Philo-
 storgius.

Pag. 436 καὶ τιμωρίαν εἰς κεφαλῶν. Distinguit Sozo-
 menus hoc loco mortem à supplicio capitali. Ve-

rum in epistola Constantini βασιλῆος & κεφαλῆς
 τιμωρία, pro uno eodemque ponitur. Sic enim
 habet epistola Constantini ad Episcopos & po-
 pulos, quam refert Socrates in libro primo, &
 quam hic designat Sozomenus: τὸ τῶ βασιλῆος
 ἔσται ἢ ζημία: σὺ δὲ ἄλλος ἐπὶ τῷ κεφα-
 λῶν ἰουσιεῖς τιμωρεῖται.

In Caput XXII.

ἢ δὲ. Delenda est particula δὲ, quippe quæ
 sensum perturbat.

In Caput XXIII.

B ἢ ἔχουσι γαμετῶν μὴ χωρῆσθαι. Hæc caute
 legenda sunt. Nam si intelligis hanc fuisse tra-
 ditionem Ecclesie, ut mariti cum clero ascribe-
 rentur, non separarentur à suis conjugibus quo-
 ad vinculum, ut vulgo dici solet. & quoad do-
 micilium, id facile concedi potest. Ex conjugi-
 bus enim fiebant sorores. Sed si intelligas quoad
 torum separatas non fuisse, id falsum est. Eccle-
 sia enim Episcopos, Presbyteros ac Diaconos,
 semper allegit ex virginibus aut viduis aut certè
 ex continentibus; ἔξ ἡκραυσεύμενων ἢ ἰδίω γο-
 νακῶν, ut scribit Epiphanius in expositione fidei
 ad caleem Panarii. Quare tota hæc narratio de
 Paphnutio fabulosa est & commenticia; præter-
 tim cum inter Episcopos, qui Nicænae Synodo
 subscripserunt, nullus eo nomine reperiat.

In Caput XXIV.

Τῶν ἐν ἐκείνῃ ἐκκλησίᾳ ἢ ἀπαρτίῃ κληρικοῦ. Pag. 438
 Ex his verbis apparet Sozomenum existimasse,
 Nicænos Patres in Epistola synodica de Clericis
 à Melitio constitutis locutos esse: cum tamen
 de Episcopis potius locuti sint quam de Clericis.
 Plures enim Episcopos, quam Clericos in Aegy-
 pto ordinavit Melitius, ut in annotationibus ad
 librum primum Historie Socratis observavi.
 Deinde in illâ Epistolâ Synodicâ verum Nicæni
 Patres, ne quis ex illis à Melitio ordinatis sub-
 stituatur in locum Catholici mortui, nisi à popu-
 lo electus & ab Alexandrino Episcopo confir-
 matus fuerit. Quod de Presbyteris intelligi non
 potest, ut notavi ad Socratem.

In Caput XXV.

ἢ ταῦτον Θεογνώμενον. Nostri quidem codices Pag. 439
 nihil mutant. Assentior tamen Christophoro
 & Silvilio, qui hunc locum ita restituerunt: με-
 δὲν γὰρ ἕτερον ἢ ταῦτον ἢ Θεογνώμενον &c.

HENRICI VALESII
 ANNOTATIONES
 IN LIBRUM SECUNDUM
 HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
 SOZOMENI.

In Caput Primum.

Pag. 440 **B** Αδύτερον ἤγεραν ὑπερχον. Hujus loci emendatio debetur codici Fuketiano, in quo ita scribitur: ἢ τῆδε τόπον κατίκρυφαν, ἢ οἷς ὑ-
 ἤγεραν, βαδύτερον ὑπάρχοντα ὡς ἐν τῷ Φαίνῳ. Id est, *Locum illum occultarunt, & in sublimi erexerunt, qui antea profundior erat, sicuti nunc cernitur.*

Pag. 441 τὰ δὲ δὴ δὴ δὴ. In codice Leonis Allatii scriptum est, τὰ δὲ δὴ δὴ δὴ. Mihi non dubium est, quin Sozomenus scripserit: τὰ δὲ δὴ δὴ, suppleξέλον.

In Caput III.

Pag. 444 **Ε**ἰς τὸ σωθένιον. Nicephorus in lib. 7. cap. 50. duas Ecclesias à Constantino Magno constructas esse scribit in honorem S. Michaelis, alteram in Anaplo, alteram in Sosthenio. Ex quo colligere est, Nicephorum Callistum horum titulorum auctorem non esse. Nam Sozomenus unicam commemorat S. Michaelis Ecclesiam, quæ erat in Hestis sive Anaplo. Cur ergo Nicephorus hanc confunderet cum Sostheniensi, cum eas manifeste distinguat in libro 7? Duas quidem Ecclesias S. Michaelis agnoscit Procopius, alteram in Anaplo: alteram ex adverso sitam; sed nihil de Sosthenio.

ἰπανουμίας ἀξίας. Scribendum puto ἀξίαν.

Φέρει ἢ τὰ ξας. Duo hic dicit Sozomenus: primum quidem partem tributorum ad opera publica & ornatum urbis Constantinopolitanæ destinam fuisse: deinde aliam partem tributorum constitutam esse ad alimentum seu annonam civium. Quod ad postremum caput attinet, assentior Sozomeno. Nam ex Eunapio aliisque scriptoribus constat, tributarium canonem totius Ægypti, penè omnem impensum esse athenis Constantinopolitanis. Sed quod ait Sozomenus, partem tributorum destinam fuisse in ædificia & ornamenta ejus urbis, vereor ne tributa posuerit pro vectigalibus. Nam vectigalia ad id præcipue dabantur civitatibus. Quæ de re vide, quæ observavi ad librum 25 Ammiani Marcellini pag. 202.

A ὅσοι πλεῖν ῥωμαίων ὑπῆκουον γινώσκουσιν. Hunc locum egregie restitui ex codice Leonis Allatii, in quo scribitur πλεῖν ῥωμαίων ὑπῆκουον γινώσκουσιν. Optime ut equidem censeo.

καὶ ἐπιθάμεν ἧς ἀπὸς τῶν ἰονίων κώπων. Christophorfonus ac Savilius emendarunt, ἧς τε ἀπὸς τῶν ἰονίων κώπων, ex conjectura ut opinor. Malim tamen corrigere ἐπιθάμεν τῆς ἀπὸς τῶν ἰονίων κώπων. Cæterum Sozomenus hic aperte hallucinatur, sive sciens, sive imprudens, dum Constantinopolitani Imperii limitem eundem facit Principatu Constantinii, cum eo, qui erat regnante Theodosio Juniore. Atque Constantinus nullam Imperii divisionem fecit inter Romam & Constantinopolim; sed utramque ex æquo Reginam constituit totius orbis Romani, hoc uno discrimine addito, quod alteram seniore, alteram juniorem Romam cognominavit. Ejus autem filii postea Imperium dividerunt. Tuncque primum Constantinopolis caput facta est Orientalis Imperii sub Constantio; ita tamen ut in Europa Thraciis terminaretur: Roma autem & Illyricum sub Constantis ditione essent.

ἐν τῷ ἰσθμῷ. Vide omnino P. Gyllium in libro secundo de Bosphoro capite 10. cujus exactæ diligentia nihil est, quod addere possimus.

καὶ ὅσοι πομπῶν ἀλλων. Musculus quidem & Christophorfonus hæc in neutro dici existimant, quasi multæ aliæ res declaraverint Divinum numen eo loco præsens apparere. Ego verò de hominibus accipere malim. Aitenim Sozomenus, cum multos alios testificari posse Dei præsentiam eo in loco, tum seipsum eam aliquando expertum esse. Nec aliter sumpsit Epiphanius Scholasticus, qui hunc locum ita vertit: *Ostendit igitur hoc ita esse etiam multis aliis virtutibus Divina per ipsarum rerum experimenta.*

ἐν τοῖς αὐτοῖς δικαστηρίοις δικασ ἀγορίωνται. Id est contogato, sive advocato ejusdem fori. Ex his patet, Sozomenum Advocatum fuisse Constantinopoli tunc cum ista scriberet. Ait enim Aquilinum eo tempore, quo hæc scriptis mandabat, secum adhuc degere, & causas agere in iisdem tribunaliis.

ἦν ἐκ τοῖς βασιλείς ἐρατιστάμενον ἰατρῶν. Hunc locum non intellexit Christophorus, qui sic vertit: Unum ex satellitibus, qui Imperatorem in palatio stipabant. Omisit vocem ἰατρῶν, quam Savilius quoque delendam esse, ad oram sui codicis annotarat. Rectius Epiphanius Scholasticus interpretatur hoc modo. Probianum virtum in palatio habentem militiam medicorum. Quicumque erant in palatio, militare dicebantur. Unde apud Ammianum Marcellinum legitur, nota eius militans inter primos. Sic igitur Medici sacri palatii, qui Atriatrati vocantur in codice, militare dicuntur.

τὸ ἱερὸν οὐμβόλον τῶ ἀγακείμων τῶ θυσιαστήριον. Cruces argenteas intelligo, quæ in altari Ecclesie statui solebant, ut ex hoc loco apparet. Hodie quoque signum crucis in marmore incisum in medio altari collocari solet. Verum hic Sozomeni locus de istiusmodi signo accipi non potest. Verbum enim ἀγακείμων de his sumitur, quæ statui atque erigi solent. Plura vide apud Gretserum in libro 2. de Cruce, cap 13 ubi tamen fallitur, dum scribit Probianum cuius hic fit mentio, vixisse temporibus Constantini Magni; idque Sozomenum ac Nicephorum tradidisse. At qui neuter eorum id scripsit.

In Capite IV.

Pag. 447 Ἄναγκαιὸν ἢ ἱξιλθεῖν. Scribendum est proculdubio διἱξιλθεῖν, ut Christophorus & Savilius adnotarunt.

εἰπὼν ἀπὸ τῶ αἰσθῆς. Rectius in codice Leonis Allatii scribitur ποροεἰπῶν.

ἢ σωτηρία. Ante hæc verba codex Leonis Allatii articulum apponit hoc modo, ὁ δὲ σωτηρία. Malim tamen cum articulum paulo superius apponere in hunc modum, ὁ χεῖνος ὕστερον ἢ σωτηρία τῶ ἀνθρωπείου γένους εἶναι τῆς παρθένου φανερῶς ἑαυτὸν ἐπισείσαι. Nec dubito quin Sozomenus ita scripserit, ἑαυτὸν restitui ex codice Allatiano. Cæterum de hoc mercatu ad Terebinthum, plura dixi in Annotationibus ad libr. 3. Eusebii de vita Constantini, cap. 53.

Pag. 448 ὁμῶ ἐπίπαυ. In codice Leonis Allatii hic locus ita scribitur: καὶ ταῦτα ὡς ἐπίπαυ ὁμῶ τὰς κληνας ἔχοντες. Sane in Fuketiano scriptum invenimus, ἐπίπαυ ὁμῶ. Cæterum hoc loco ὁμῶ idem valet ac juxta. Quo sensu ὁμῶ sumitur etiam in libro primo, ubi patriam magni Antonii scribit fuisse ὁμῶ τῆς ἡρακλείας.

In Capite V.

Pag. 449 τὰ διπτεῖ καλέμενα. Gentiles simulachra quædam habebant, quæ cælo demissa fabulabantur: atque idcirco διπτεῖν vel διαπτεῖν vocabant. Hujusmodi fuit Palladium Trojanorum, de quo Apollodorus Grammaticus in Bibliotheca ita scribit: πρὸς δὲ τῆς μετέστη ἰατρῶν ἀπὸ τῆς φανῆρας μεθ' ἡμέραν τὸ διπτεῖς παλάδιον πρὸ τῆς ἑλευθῆς κείμενον ἐθεάσατο. Porro in codice Fuketiano scriptum inveni διαπτεῖν. Græci quoque ἑρανοπιεῖν vocabant ejusmodi simulachra. Sic Herodianus in li-

bro primo de simulachro matris Idæe scribit: τὸ τοῦ ἀλάλα μῦθ' ἐξ ἑρατὸ καλενοχθῆναι λὸν. ὅς οἱ τινὰ τῆς φρυγίας χωρὸν ἠεῖσιν ἢ ὄνομα αὐτῆς.

In Capite VII.

Οὐτε χηρῶν ἢ ἐπιπλάτων. Assentior Christophoro & Savilio, qui χηρῶν emendarunt. Græcitra genera medicamentorum distinguunt: χηρῶν, ποτῶν, ἐπιπλάτων. Scholiastes Theocriti, φαρμάκων τὰ μὲν εἰς χηρῶν ἢ ποτῶν χηρῶν μεθὰ εἰς ἐπιπλάτων τὰ δὲ ποτῶν, ἢ γυν' ἀπὸ πίνωμεν. τὰ δὲ ἐπιπλάτων, ἢ γυν' ἀπὸ ἐπιπλάτων. Ubi vides ἐπιπλάτων vocari, quæ à Sozomeno dicuntur ἐπιπλάτων. Utro autem modo melius scribatur hæc dictio, incertum est. Sane Theocritus in Pharmaceutriis ποτῶν & ἐπιπλάτων dixit. ἐπιπλάτων tamen legitur apud Pfellum in libro de Dæmonibus.

ἔμμε ἢ εἶς τὸ ἢ τὰ πρὸ τῆς παραδοξῆς. Hunc locum restitui ex codice Fuketiano, in quo scribitur, εἶς τὸ ἢ τὰ ὀπτιμε προculdubio, subauditur enim præpositio εἶς.

In Capite VIII.

ἔφικε ἢ εἶς τῶ ἢ ἐμῶν φυλῶν. Tota hæc periticope delenda mihi videtur; nam & superflua est, nec habetur apud Epiphanium Scholasticum. Superflua quidem esse ex eo apparet, quod paulo post rursus occurrit iisdem plane verbis.

In Capite IX.

Ἰγυεῖσθαι ἢ εὐαζῶν. In codice Fuketiano scribitur εὐαζῶν, cum tamen antea scriptum sit εὐαζῶν in eo codice. Epiphanius Scholasticus Ustthazem perpetuo vocat hunc Eunuchum, Præpositum domus Regiæ apud Persas. In codice Leonis Allatii εὐαζῶν ubique scribitur.

In Capite X.

ἔδοξε τῶν βιοτῶν. Non video cur Ustthazedis vitam illusterrimam appellet, cum mors ejus potius ita fuerit appellanda. Malim itaque scribere ἐδοξε τῶν βιοτῶν ἐδοξε κατῆσθαι. Atque ita legisse videtur Epiphanius, qui sic vertit: Hoc modo Ustthazedis gloriosissima morte translatus est.

πρὸς τὴ βασιλῆα. In Manuscriptis codicibus Fuketii & Allatii scriptum inveni εἰς τὰ βασιλῆα. Nec aliter in suo codice legit Epiphanius Scholasticus, ut ex interpretatione ejus apparet. Sic enim vertit, Deductus enim rursus ἐ carcere ad palatium Regis.

ἀννίαν. Ananiam hunc Martyrem vocat Epiphanius Scholasticus. Atque ita fere codex Fuketii; ἀννίαν enim scriptum habet. In codice Allatii legitur ἀννίαν hic & in capite 2. infra, ubi codex Fuketii scriptum etiam habet ἀννίαν.

In

In Caput XII.

Pag. 460 τῶν ἀπιουκταῖς ὑπέχεν τῶν ἀνομιῶν. Musculus hunc locum ita vertit, Solent enim agrosi detestandis abominationibus fidem adhibere. Chritophorlonus quoque vertit, Malis omnibus facile aures accommodare. Apparet igitur utrumque hoc loco τὰ ἀπιουκταῖα lumpfisse pro malis omnibus. Epiphanius Scholasticus legisse videtur τοῖς ἰουκταῖς. Sic enim interpretatur hunc locum, Cum soleant languentes hujusmodi spebus aures accommodare. Nicephorus tamen vulgaram scripturam tuetur, sic enim habet: πειθὶ γὰρ τὰ τοῖς ἀπιουκταῖς συμφοραῖς ἀπεισοῖν ἀνθρώπων. Id est, Faciles detestandus credunt homines, ubi in calamitatem inciderunt. Atque ita interpretandum censeo hunc Sozomeni locum: non de malis omnibus, quemadmodum accepit Musculus & Chritophorlonus, sed de maleficiis, quibus se appetitam esse à Tarbula nimis facile creditit Regina.

ἡ δὲ βασις προσέμειθεν μὲν. Melius scriberetur προσέμειθεν.

ἡ δὲ βασις γάρ. Scribendum est ἀδελφῶν, ut legerant Epiphanius Scholasticus & Nicephorus. Est enim Adiabene regio Persidis notissima, cujus præter cæteros meminit Ammianus Marcellinus.

In Caput XIII.

Pag. 461 ἡ δὲ βασις μάγῶν μασηγῶν. In codice Fuketiano scribitur μασηγῶν.

μαρτύρια ἢ βίαι ἀπέσταν. Henricus Savilius ad oram sui codicis emendavit μαρτυρίαν. Quam tamen conjecturam probare non possum. Quid enim significabant verba ἢ βίου? Ego solo accentu mutata scribendum puto, μαρτυρία ἢ βίου ἀπέσταν, id est Martyrio vitam finierunt. Sic in sequente capite ait Sozomenus, τῶν μαρτυρίαν ἀπέσταν. Est igitur ἀπέσταν ἢ βίου idem quod ἡξίσταν.

αἱ μάγῶν ἢ ἀπὸ ζαυδαίου. Scribendum est ζαυδαίου ex manuscriptis codicibus Fuketii & Allatii. Erat locus iste in regione Zabdicena, quæ una est ex quinque regionibus Transfigitanis, teste Ammiano Marcellino in libro vicefimo quinto. In ea regione oppidum erat Bezabde, situm ad ripam Tigridis; quod Zabdzum hinc vocat Sozomenus. Erat autem regio illa sub dirione Romanorum, ex quo Narsæus Persarum Rex à Galerio superatus, quinque illas regiones Romanis cedere coactus fuerat. Quamobrem Persæ has Provincias à Romanis assidue repetebant, & continuis irruptionibus eas regiones vexabant. Hinc est, quod Daüfas ejus loci Episcopus, captivus abductus est à Persis. Cæterum ut ingenue dicam quod sentio, ingens hæc persecutio Christianorum nequaquam regnante Constantino facta mihi videtur. Primum enim Eusebius in libris de vita Constantini, nullam ejus rei mentionem facit. Deinde Constan-

tinus ipse in epistola ad Saporem Regem Persarum, quam paulo ante obitum scripsit, cum Saporem Legatos ad eum misisset, de hac persecutione nihil dixit. Id tantum scribit Eusebius in libro quarto, Constantinum Maximum cum multos in Perside esse didicisset, qui Christianam religionem profiterentur, eo nuntio magnopere delectatum, litteras scripsisse ad Saporem, quibus illos Regi commendaret. Postremo cum Saporem Persarum Rex nunquam bellum intulerit Constantino, quem ut bellicosum & in bellis omnibus fortunatissimum Principem formidabat, haudquaquam verisimile est eum tot Christianos, atque in his Episcopum cum ducentis & quinquaginta Clericis, ex una regione, quæ Romanis parebat, captivos abduxisse. & ob Christi fidem, quam profitebantur, necasse. An id unquam laturus fuisset Constantinus? Quare probabilius est, hæc omnia, quæ hic narratur à Sozomeno, facta esse Principatu Constantii; quæ regnante Sapore multas expeditiones suscepit adversus Romanos, ut ex Rufo Festo, & Ammiano Marcellino, aliisque licet cognoscere. Idque discrete affirmat Hieronymus in Chronico, qui anno septimo Constantii hæc notat: Saporem Persarum Christianos persequitur. Vidit hoc antea Baronius, quem consule ad annum trecentimum quadagesimum tertium, capite decimo. Cæterum occasionem erroris prabuisse videtur Sozomeno epistola Constantini ad Saporem, quam refert Eusebius in libro quarto. Putavit enim Sozomenus eam à Constantino scriptam esse eo consilio, ut Saporem à Christianorum persecutione deterret. Verum aliam fuisse causam harum litterarum, jam supra ex Eusebio monuimus. Postremo illud quoque addendum videtur, Daüsam Episcopum, quem cum ducentis & quinquaginta Clericis ex regione Zabdicena in servitutem abductum esse scribit Sozomenus, non anno septimo aut octavo Constantii Imperatoris captum videri, sed diu postea: tunc scilicet cum Bezabde caput regionis Zabdicenorum, capta est à Persis. Tunc enim incolæ omnes, & unâ cum his Episcopus & Clerici, in Persidem abducti. Quod contigit Anno Christi 360. ut ex Ammiani Marcellini libro vicefimo constat.

In Caput XIV.

Παιδαποὶ γὰρ τοῦτων τρέπων. Scribendum Pag. 464 est τρέποι, ut Chritophorlonus & Savilius ad oram suorum codicum emendarunt: & totus locus ita restituendus, παιδαποὶ γὰρ τοῦτων τρέποι ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῆς εἰς ἀμύτην φιλοτιμίας. Quod confirmat Nicephorus, qui hunc Sozomeni locum ita exprestit: παιδαποὶ γὰρ τινὲς ἐποιήθησαν τὸ φιλοτιμῶν τρέποι, περὶ τῶν τῶν μαλιστα τὸ φιλοτιμῶν ἐπὶ τῶν μόνων. Sane Persæ in novis cruciatuum generibus excogitandis ingeniosi præ cæteris fuerunt. Inter supplicia à Persis inventa memoratur ab antiquis κάφισις, de quo Plutarchus in Artaxerxe, & Eunapius

in vita Maximi Philosophi; cuius verba hęc ap-
ponam, ut obiter emendentur: μικρά γὰρ ἔστι περι-
σταὶ λεγόμεναι κρίσεις, καὶ οἱ ζωοκείοι τῶν ἀρτάρων
ἀλισμοί, πρὸς ἐπιφορμίναν ἰδύνας τῶν σώματι. id
est. *Nam scapharum supplicium apud Persas, &*
muliebres artabrorum sarculationes, leves sunt
præ cruciatibus quibus corpus ejus laceratum est.
Scribo igitur ἀρτάρων κρίσεις. Artabri po-
puli sunt Lusitanæ, apud quos olim mulieres
aurum sarculis effodiebant, ut docet Strabo in li-
bro tertio.

Pag. 463. οἱ πολλοὶ τὸ ἐπιμίλειαν. In codice Allatij
scriptum est, οἱ πολλοὶ τὸ τοῦ ἐπιμίλειαν ποιήσαν-
τος. Malim tamen scribere οἱ πολλοὶ εἰς τὸ τοῦ &c.

In Caput XVI.

Pag. 464. Οὐ πολλὰ ἢ ὕστερον. Sumpsit hæc Sozomenus
ex Socrate, qui in libro primo capite decimo,
postquam retulit libellum pœnitentiæ ab Euse-
bio & Theognio missum ad quosdam Episco-
pos, addit ex verbis ejus libelli, conjicere se, A-
rium paulo ante hæc ab exilio fuisse revocatum;
sed prohibitum ne Alexandriam ingrederetur.
Conjecturam igitur Socratis secutus est Sozo-
menus. Unde apparet eum post Socratem scri-
psisse, ejusque inhæsisse vestigiis. Verum ut ad
Socratem observavi, uterque in eo fallus est,
quod paulo post Nicænam Synodum, tam Arium,
quam Eusebium ac Theognium ab exilio revo-
catos esse existimavit. Certe Sozomenus hoc
loco Arium dum in exilium duceretur, scribit es-
se revocatum, quasi is nondum ad exilii locum
pervenisset. Id enim volunt hæc verba, ἐπὶ πλεῖ-
στον ἀπαγόμην. Scio quidem Baronium in
Annalibus affirmare, Arium nunquam in exilium
missum esse, sed simulatâ pœnitentiâ, expositioni
fidei tandem subscripsisse, atque ita à Synodo es-
se susceptum. Cujus rei auctorem citat Hiero-
nymum in dialogo contra Luciferianos. Ve-
rum Hieronymus memoriæ vitio lapsus est eo lo-
co, dum Arium à Concilio Nicæno susceptum
esse dicit. Neque enim in Concilio Nicæno, sed
in Hierosolymitano susceptus est Arius. Certe
ex Epistola synodica Concilii Nicæni, facile est
Hieronymum refellere. Ajunt enim sanctissimi
Patres in dicta Epistola, primum quidem Arij o-
pinionem discussam esse atque examinatam cor-
am sacratissimo Imperatore, omnesque Episco-
pos uno consensu anathema dixisse impiis verbis
ac sententiis Arij atque sociorum. Quid autem
ipsi factum sit & quem exitum sortitus fuerit, no-
lunt ipsi proferre, ne videantur insultare homi-
nis calamitati. Quibus verbis tacite indicant
sanctissimi Patres pœnam exilii, quæ Ario ab
Imperatore fuerat irrogata. Ubi obiter obser-
vanda est modestia atque humanitas Antistitum
Nicænorum. Qui cum Arij opinionem dampna-
rent, non tamen ipsi Ario nominatim anathema
dixerunt; sed generaliter cunctis, qui impia il-
la dogmata profiterentur. Anathematismus e-
nim ita concipitur, τῶν ἡερέσι &c. suppresso
Arij nomine. Deinde cum Arium una cum Theo-

na & Secundo Episcopis à Constantino relega-
tus fuisset ob contumaciam, eo quod univer-
sali Concilio assentiri noluisset, id ipsi nuntiare
Alexandrinis Clericis & totius Egypti Ecclesiis
detrectant, ne videantur insultare hominum ca-
lamitati. Tantum abest ut ipsi apud Imperato-
rem egerint, ut illi in exilium deportarentur;
quin potius testantur iis verbis, se hominum il-
lorum vicem dolere. Ea tamen, quæ sequuntur
in dicta Epistola, satis ostendunt tres illos in ex-
ilium missos esse. Subdunt enim, ἀλλ' ἰπερὶ τῶν
θεῶν χάρις, τῆς μὲν κακοδοξίας ἐκείνης & ἀσεβείας,
& τῆς βλασφημίας, καὶ τῆς προσώπων τῶν τοιούτων
δύσασιν, καὶ διαίρειν ποιήσαντες τὸ λαὸν ἡλιθί-
ωσαν ὑμᾶς &c. Quid aliud quæso innuunt hæc
verba, quàm exilium Arij ejusque consortium?

ἡδὴ μὲν κατὰ φρονήσεις. Hic libellus satisfac-
tionis Eusebii extat etiam apud Socratem in li-
bro primo capite decimo quarto, ubi vide quæ
annotavi. Neque enim vacat hęc repetere ea,
quæ illic observata sunt.

καθ' ἡμέρας τῶν ἐπὶ τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς ἐκκλησίας.
Cum Nicæni Patres fidem Catholicam, id est τὴν
ἐμμόσιον, in Concilio exposuissent, plures Episco-
pi, quorum signifer erat Eusebius Nicomedi-
ensis, eam refellere conati sunt, & aliam ejus
loco proposuerunt. Sed cum istam Nicæni Pa-
tres uno consensu rejecissent, ac ne audire qui-
dem sustinuisset, Eusebium & socios, metu Impera-
toris adigente, fidei Catholicæ subscripserunt.
Docet id epistola Eusebii Cæsariensis Episcopi
ad cives suos, & Theodoritus in libro primo Hi-
storiarum.

τῶν ἡ ἀναθεματισμῶν ἢ ὑπερβάλλει. Quæri
non immerito potest, quomodo Eusebius ac
Theognius fidei quidem Nicæne subscripserint;
anathematismo vero nequaquam subscripserint.
Atqui anathematismus conjunctus erat formu-
læ fidei, & unâ cum expositione fidei à Patribus
editus, quemadmodum videre est, tum apud So-
cratem, tum in vetustis Canonum collectioni-
bus. Baronius quidem primum fidei formulam
conditam esse scribit à Nicænis Patribus, cui Euse-
bius ac reliqui cum initio subscribere recusâ-
rent, tandem metu compulsi subscripserunt;
postea vero condemnationis sententiam in A-
rium latam esse; & Eusebium ac Theognium
cum isti condemnationi subscribere pertinacissi-
me recusassent, à Synodo esse depositos, ab his Ep-
iscopis in eorum locum subrogatis. Constanti-
num tamen Imperatorem eo tempore interces-
sisse, ne sententia executioni mandaretur. Baro-
nii opinionem secutus est Petavius in parte se-
cunda Rationarii temporum. Verum hæc opi-
nio nequaquam probabilis mihi videtur. Sic e-
nim duæ fuissent subscriptiones Episcoporum
Synodi Nicæne: prior, quæ fidei; posterior,
quæ condemnationi Arij consensissent. Hodie
tamen unica extat subscriptio singulorum Ep-
iscoporum. Atque id merito. Fides enim cum
anathematismo, qui ei subjicitur, unum idemque
est monumentum, uno spiritu unoque tenore
continuatum. Sic enim incipit anathematismus,

τῶν ἡγόντων &c. Deinde falsum est, quod Baro-
nionius, eumque secuti affirmant; primum fi-
dei formulam conditam esse à Synodo Nicæna:
postea vero quæsitum de Ario. Id eam manife-
ste refellit epistola Synodica, in qua diserte scri-
bitur, ante omnia quæsitum esse de Ario opinio-
ne, eamque coram Principe diligenter examina-
tam atque damnatam. Quocirca libentius cre-
diderim, Eusebium ac Theognium Nicænae fidei
decretis semel subscripsisse, perinde ac reliquos
Episcopos, sed in subscribendo distinctionem
adhibuisse inter fidem atque anathematismum.
Hoc igitur modo illos subscripsisse, opinor: Eu-
sebius Nicomedix, suprascriptæ fidei consentio
& subscribo: anathematismo non item.

pag. 465 ὑπευθύνε ἀνακηλιμένῳ ἐδπολορησαμένῳ. Ex
hoc loco apparet, Arium ab exilio revocatum ef-
se, antequam Eusebius ac Theognius in exilio ad-
huc agentes, libellum satisfactionis misissent E-
piscopis. Porro Eusebius ac Theognius anno
tertio post Synodum Nicænam ab exilio revoca-
ti sunt, ut observavi in annotationibus ad Socra-
tem, id est anno Christi 328. Eodem igitur an-
no, sed aliquot prius mensibus, aut certe anno
Christi 327. Arius ab exilio revocatus est. Quod
si quis quærat, qua ratione revocatus sit Arius,
eodem prorsus modo revocatum esse existimo,
quo Eusebium ac Theognium, misso scilicet ad
Episcopos satisfactionis libello, cum rogasset E-
piscopos, qui in comitatu erant, aut qui vicini e-
rant urbi Regix, ut pro ipso apud Principem in-
tercederent. Atque id colligitur ex verbis hujus
libelli: καὶ ὅτι αὐτὸν ἦν τῶν τοῖς ἐναγόμενοις ἰδο-
ξεν ὑμῶν τῆ ἰυλαθείᾳ Φιλανθροπίνου & ἀνακα-
λίεραδῶ. Et paulo post ἀνακεκλημένῳ ἐδπολορη-
σαμένῳ. Cum igitur id Ario prospere successisset,
Eusebius ac Theognius quorum consilio, ut vi-
detur, Arius libellum satisfactionis miserat Epi-
scopis, ipsi quoque idem tentarunt, pari successu.
ἡμᾶς ἔπιστοῦσαν. Malim scribere ἡμᾶς ἐπιστο-
ῦσαν. Apud Socratem & Nicephorum legitur
ἡμᾶς σιωπᾶν.

In Capite XVII.

pag. 466 Ἐπὶ τινὰς ἐξ ἑποκόπων. Vide epistolam Syno-
dicam Episcoporum Aegypti ad omnes Catho-
licos Episcopos, quam citat Athanasius in de-
fensione secunda adversus Arianos, ubi hæc A-
rianorum calumnia de ordinatione Athanasii
egregie refellitur.

αὐτοδιδρακτῶ τοῦτῶ Φανεί. Malim cum
Nicephoro scribere αὐτοδιδρακτῶ ἐν τοῖς τοῦτῶ
τοῖς Φανεί.

In Capite XVIII.

τὰ μόναν ἐδδελφίᾳ Φρονῶντα. Vide quæ no-
tavi ad caput 23. libri primi Socratis Scholasti-
ci; ubi ostendi cur Montanus adjungi solet
Sabellio.

In Capite XIX.

pag. 469 Ἐγραφε ἡ καὶ τῆ λαῶ ἐαυτῆ ἰουσεβίῳ. In codice
Leonis Allatii rectius legitur hic locus in hunc

modum, ἔγραψεν ἂν ἰουσεβίῳ, reliquis vocibus ex-
punctis, quæ profecto hic superflue sunt. Se-
quitur enim paulo post, ἔγραψε ἡ ἐ τῆ λαῶ &c.
proinde non dubito quin scribendum sit hoc lo-
co ἔγραψε μὲν ἰουσεβίῳ. Porro epistola Constan-
tini ad Eusebium exstat in libro 4. de vita Con-
stantini.

ἐν τοῖς ἀπὸ αὐτῶν γραμμασίῳ. In codice Leo-
nis Allatii scriptum est ἀπὸ αὐτῶν. Christophor-
sonus autem & Savilius emendarunt ἀπὸ αὐτῶν
supple σὺν ὁδῶν. Ego vero neutram conjecturam
probo, sed unica voce adjecta locum ita restitui:
ἡ ἰουσεβίῳ ὁμοίως τῆς παρατήσεως ἐδδελφίῳ, οἷς ἐν
τοῖς ἀπὸ αὐτῶν γραμμασίῳ δοκίμῳ ἡ πῶ αἰσι-
νῶ σὺν ὁδῶν &c. Quod si quis me nimis auda-
cem esse dicat, qui vocem de meo addiderim, re-
spondebo me non adjecisse, sed ex eo loco ubi
male collocata erat, in propriam sedem restituis-
se. Vulgo enim legitur, ὡς δοκίμῳ ἡ &c.

ἡ σὺν ὁδῶν. Emendavi σὺν ὁδῶν, tum
ex codice Fukeriano, tum ex ipsa Constantini
epistola ad Synodum Antiocheam, quam refert
Eusebius in libro 4. de ejus vita.

ὑπερίνος ἔχειροτόνησαν. Post depositionem
Eustathii, Paulinus Episcopus Tyri ad Antio-
chenam sedem translatus est. Quo post sex men-
ses mortuo, Eulalius Antiochiæ ordinatus est
Episcopus. Post Eulalium deinde Euphronius.
Vide quæ notavi ad caput 24. libri primi Socra-
tis, & ad Eusebii librum decimum Historiæ Ec-
clesiasticæ.

In Capite XX.

ἔποψοι. Male Christophorsonus hunc
locum interpretatur hoc modo: Populi suffragiis
decretum fuit, ut post mortem Macarii in illius
urbis Episcopatum succederet. Melius Musculus
ita interpretatur: Populo ita probabatur, ut sua
ipsum sententia Ecclesie Hierosolymitane futurum
post Macarii mortem designarent Episcopum.
Nec tamen Musculus sensum verborum Sozo-
meni satis expressit. Addendum enim erat ad-
verbium, tacite, ut nos fecimus, ad vitandam
ambiguitatem. Neque enim Maximus revera
Episcopus Hierosolymorum electus est à popu-
lo, superflite Macario; sed tantum tacitis suffra-
giis designatus. Id enim valet vox ἐποψοι,
qua utitur Socrates in lib. 5. cap. 5. ubi de Flaviano
& Diodoro, qui vivente Meletio ejus succes-
sores designabantur.

μετῶ μιλαιθῆναι ἐν τῆ μαξίμου χειροτονίᾳ. Per-
f. pag. 471. sine hunc locum verterunt interpretes, nam Mu-
sculus quidem ita interpretatur: Ajunt Maca-
rium sollicitum fuisse in ordinatione Maximi.
Christophorsonus vero sic vertit, Nam eius
omni cura incubuisse, ut Maximus post se consti-
tueretur Episcopus memorant. Quasi legeretur
ἐπιμαλῆθῆναι. Atqui vertendum erat hoc modo,
Ajunt enim parituisse Macarium post ordina-
tionem Maximi: in Ecclesia scilicet Diospoli-
tana. Idque confirmat Nicephorus, qui hunc
Sozomeni locum ita expressit, μετῶ μιλῶ ἡ δὲ
χρησάθει ἡ μακαρίου μετὰ πῶ τῶ μαξίμου δηλα-
δῶ ἐαίνου χειροτονίαν. Nicephori verba Lan-
O ij

gus quoque perperam interpretatus est, additā ex suo negativā particulā: *Macarium namque post illam Maximi ordinationem haudquaquam penitentia ductum esse.* Nihil magis alienum a mente Sozomeni. Vult enim probare Sozomenus, vim illam ac tumultum Hierosolymitanorum, qui Maximum sibi eripi, ac Diospolitani Episcopum dari indignabantur, gratissimum fuisse Macario. *Poenitebat enim, inquit, Macarium, quod Maximum Diospoleos ordinasset Episcopum.* Multa porro hic notanda sunt, præter veterem disciplinam dispensative gesta. Primum enim translatus dicitur Maximus a Diospolitano Episcopo Macario, perinde ac olim Alexander Narcisso, ut scribit Eusebius in libro 6. Historiæ Ecclesiasticæ. Postremò ordinatus dicitur Maximus ab Episcopo Hierosolymitano citra consensum Metropolitanæ. Quod quidem manifeste præsumptum est contra Canonem septimum Concilii Nicæni, in quo Episcopis Hierosolymitanis suus honor, quem ab ultimis temporibus habuerant, servatur, salvâ tamen Cæsariensis Metropolitanæ prærogativâ.

In Caput XXI.

Pag. 472 Προσατίας μίτης ἔνεκεν ἐκκλησιῶν διόρονθ. Pessime Christophorus hæc vertit. & cum præcedente periodo junxit hoc modo: *Usque eo, ut progredientetempore Ariani, licet cum Meletianis de Ecclesiarum primatu decertarent, a plebique Meletiani nominarentur.* Longe rectius Musculus ita interpretatur: *Cum tamen Meletiani a Catholicis propter gubernationem Ecclesiarum dissentiant dissiderent.* Atque ita lapsit Nicephorus, qui hunc Sozomeni locum sic describit: καίτοι γὰρ οἱ παρὰ μελίτιον παρὰ προσατίας μίτης ἐκκλησιῶν διεκρίνονθ.

Ἰδία τὰ παρὰ ἀλλήλων ἀναγνώμην. Supple dogmata, ut in interpretatione nostra videre est. Ac profecto miror, utrumque interpretum horum verborum sensum non vidisse; quorum interpretem proferre hic nolui, ne viderer viris doctis insultare.

ἀλιζανδρεῖσι τισὶ κοινοῦσαντες. Sumpsit hæc Sozomenus ex epistola Constantini ad Nicomedienfes, quam refert Theodorus in libro 1. In ea enim ita scribit Constantinus: ἀλιζανδρίας τινὰς τῆς ἡμετέρας πατρὸς ἀναγορεύσαντας, ἐξ ὧν κελύμεθα ἀποσταλῆναι. ἄλλ' ἔπει οἱ καλοὶ τε ἐξ ἀγαθῆς πίστεως, ἐς ἀπαξ ἢ τῆς συνόδου ἀλήθεια πρὸς μετάνοιαν τετραῖν, ἢ μόνον ἐκείνης ἐδέξανθ' ἐ παρὰ ἑαυτοῖς ἰσχυρίσανθ', ἀλλὰ ἐ κοινοῦσαν αὐτοῖς &c. Vides ut Sozomenus hæc iisdem pene verbis descriperit. Verum in eo peccat, quod proflus alieno loco hæc posuit. Scripta est enim hæc epistola Constantini, antequam Eusebius Episcopatu deponeretur, inque ejus locum alter subrogaretur: id est, tribus circiter mensibus post Nicænam Synodum, ut ad Socratem observavi. Hallucinatur etiam in eo Sozomenus, quod verba illa Constantini ἐξ ἡ συνόδου εἰς μετάνοιαν τε-

Ατρυκί. De Alexandrinis Clericis intellexit, com de Eusebio ac Theognio intelligenda sint.

αὐτὸς ὃς ἐστὶν διγγοῖας. Scribendum est ex codice Leonis Allatii αὐτὸς ὃ &c. Sed quaeritur, quinam sint Alexandrini isti, dissensionis auctores, quos Constantinus ad se evocaverat; & quibuscum Eusebius ac Theognius occulte communicarunt. Baronius quidem ait fuisse Meletianos. Ego vero in Annotationibus ad librum primum Socratis, Arianos esse ostendi. Idque testatur epistola Synodica Episcoporum Ægypti, quæ refertur ab Athanasio in secundo Apologetico contra Arianos, pag. 727. editionis Parisiensis: πῶς ἦν ἡ αὐτῶν ἡ διόρυξις ἡ δὲ ἰσχυρὴ καὶ θαρραλὴ ἄλλων, αὐτοὶ καὶ θαριδίοντες, ὃς ἦν αὐτῶν καὶ θαρσύνων ἐκκλησίαι; οἶδατε γὰρ ἀκελεύως, ἔτι ἀμφοῖν μὲν ἐν νικομηδείᾳ, ἔπειτα δὲ ἐν νικαίᾳ κατὰ τὴν ἀδυσαν ἀντ' αὐτῶν, ὅσα πλὴν ἡλικίαν ἀσέβειας, ἢ πλὴν ὅρας τῶν ἀρεταμάνιτ' ἀκοινωνίαν, τὴν ἀπὸ τῆς συνόδου τῆς οἰκουμένης ἀποδοκιμασίαν &c. Quomodo igitur vel ipse vel Theognius alium deponere poterunt, cum ipsi depositi fuerint, & ordinationibus in ipsorum locum factis convincantur. Probe enim nostis, Amphionem quidem Nicomedia, Christum autem Nicæa eorum loco ordinatos esse, tum ob privatam eorum impietatem, tum ob communionem cum Arianis, qui a generali Synodo fuerant reprobat. Vides ut Episcopi Ægypti egregie consentiant cum Imperatore Constantino, in assignanda causa depositionis Eusebii.

In Caput XXII.

Παρεκλή τὸ πλῆθος εἰς θεὸν ἀπίθειν. In manuscriptis codicibus Fuketii & Allatii scriptum est ἐπίθειν. Verum in epistola Constantini quam refert Athanasius in Apologetico 2. adversus Arianos pagina 779. legitur ἀπίθειν.

In Caput XXIII.

Θία ὃ κλεικὸς. Immo Arsenius, Episcopus Hypselitarum, ut notavi ad Socratem.

πατρὸς ἰνομα. In manuscriptis codicibus Fuketii & Allatii πατρὸς scribitur. Apud Athanasium in Apologetico secundo adversus Arianos, αἰνῆς dicitur πατριάρχης μόνῃς ἀντιπολιτείας τῆς ἀντιπολιτείας. Id est, Presbyter Pientemcuris mansionem in Praefectura Antepolitana. Sozomenus μόνῳ apud Athanasium in eo loco interpretatus est Monasterium. Malim tamen mansionem interpretari. Nec obstat quod in Epistola Pinnae Paphnutius quidam monachus dicitur μοναχὸς τῆς αὐτῆς μονῆς. Nam & illi mansionem intelligi posset. Certe si Monasterium eo loco intelligeretur, nihil opus esset nomen addere, aut Praefecturam notare in qua situm est Monasterium; nam Monasteria, non alio fere quam Abbatis sui nomine vocabantur. In eadem epistola nominatur Paulus, monachus Hypseles, id est ex Hypsele oppido, cujus Episcopus fuit Arsenius.

ἰωάννης μοναχὸς τις ἐξ ἀγαθῶν. Musculus & Christophorus ultimam vocem omiserunt,

Habetur tamen etiam apud Nicephorum, ubi A
 interpres criminatorem vertit. Savilius quoque
 ad latus sui codicis interpretatur accusatorem.
 Ego vero pro his verbis ὁ χαρφόρμος, reclamantibus licet
 codicibus scribendum puto ὁ ἀρχιδόλιος. Sic enim patrio nomine vocabatur
 sycophanta ille, teste Athanasio in Apologetico secundo adversus Arianos, pagina 783. qui & alio
 nomine Joannes dicebatur, ut videre est ibidem. Undenam vero Sozomenus monachum
 illum fuisse didicerit, nescio: cum nec Athanasius id dicat, nec Alexander Theſſalonicensis Episcopus in epistola ad Athanasium. Immo Joannes iste erat Episcopus Memphis, jam inde à
 temporibus Alexandri, ut patet ex indiculo Melitii. Nam Joannes Archaph accusator Athanasii, is ipse est ad quem Constantinus Imperator epistolam scripsit, quam refert Athanasius pag. 787. Atqui Joannes ille ad quem Imperator scripsit, erat Episcopus Memphis, ut testatur ipse Athanasius in indiculo Episcoporum partis Melitii pagina 784. Hinc est, quod Pinnes Presbyter ad eundem Joannem scribens, eum patrem vocat. Ejusdem Joannis elogium exstat apud Epiphanium in hæresi Meletianorum cap. 6.

χαλεπόν ἔστιν. Mallem scribere in futuro, χαλεπόν ἔσται. Quam lectionem in versione mea expressi.

In Capite XXIV.

Pag. 476 τὴν ἴδον ἢ καὶ ἡμᾶς ἴδον. Obscurum est, quid sibi velit hæc verba. Musculus quidem ita vertit, *Indos qui nobis sunt interiores*. Christophorus autem hoc modo interpretatus est, *Interioriores Indos*: Sic enim nostra memoria appellantur. Langus vero omnium pessime vertit, *Ultiores quam quæ ad nos vergunt Indorum gentes*. Ego vero vertendum puto: *Ultimos eorum, quos vulgo Indos vocamus*. Æthiopus autem intelligit, ut notavi ad librum primum Historiæ Socratis. Hi enim Indi etiamnum vocantur, utpote Indorum Coloni, quemadmodum scribit Philostratus in libro 6. de vita Apollonii: ἀποικιοὶ τῶν Ἰνδῶν αἰθίοποι: & in libro tertio Æthiopus appellat, γένος Ἰνδικόν. Eusebius in Chronico, anno 402. *Æthiopes, ait, ab Indo flumine consurgentes, juxta Ægyptium confederunt*. Porro ante Frumentium Pantæus jam Indis istis verbum Dei prædicaverat, ut scribit Eusebius noster in libro 5. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 10. Sed quoniam Pantæus nullos ibi successores Episcopalis cathedræ reliquerat, Frumentius, qui primus apud illos Episcopus est constitutus, Indorum Apostolus meruit appellari.

Pag. 477 Δημοκρίτος δὲ καὶ. Non Couus fuit Democritus, sed Abderita, ut testatur Diogenes Laërtius, Suidas, ac cæteri.

ἀίρα τι. Has voces Musculus in versione sua prætermisit: quas etiam delendas censeo.

In Capite XXV.

Παρά τῷ βασιλεὶ κατεκίναζε. Scribendum est κατεκίναζον, & paulo post ἐπιήκερον, ut Christophorus & Savilius ad latus suorum codicum emendarunt. Certe apud Nicephorum, qui hæc Sozomeni verba descripsit, legitur κατεκίναζον.

καλλίνικον ὃ ὡς ἐπίσκοπον ὄντα. Delenda est particula ὡς, quam nec Musculus nec Christophorus in versione sua expressit. Porro hic Callinicus Pelusii Episcopus fuerat partis Melitii, ut constat ex indiculo, quem Melitius obtulit Alexandro. Postea vero ad partes Alexandri se contulerat, si Sozomeno credimus. Id enim volunt hæc verba καὶ κατὰ τὸν ἀνδρὸς συναρχιερον. Pugnât tamen secum ipse Sozomenus, paulo enim supra ait hunc Callinicum Episcopum fuisse partis Joannis; quod idem est ac si diceret partis Melitii. Joannes enim Melitio successerat, ut scribit Sozomenus supra in capite 21. Quamobrem particula ὡς fortasse retinenda est hoc loco, ut intelligat Sozomenus hunc Callinicum pro Episcopo Ecclesiæ Catholicæ se gessisse, & communionem cum Alexandro Episcopo Alexandriæ simulasse. Certe hunc Callinicum unâ cum Joanne acerrimum defensorem fuisse Melitianorum, testatur Epiphanius in eadem hæresi.

ἀχιλλεύς ἐπιμαῖος. In codice Fuketiano scribitur ἀχιλλεύς καὶ ἱρμαῖος. Sed & codex Regius, quo ulus est Robertus Stephanus, ἀχιλλεύς scriptum habet. In indiculo tamen Episcoporum partis Melitii, quem refert Athanasius in secundo Apologetico adversus Arianos, dicitur ἀχιλλεύς Episcopus in Cusis, Hermæon vero Episcopus Cynopolitanus. In eodem indiculo duo Isaacii Episcopi nominantur. Eupli vero nulla fit mentio. Ex quo apparet Euplum post indiculum illum oblatum Alexandro, Episcopum factum fuisse, vel à Melitio, vel à Joanne successore Melitii, contra decreta Concilii Nicæni.

αἱ πλὴν ὁπισθοκλήσασθαι. Scribendum proculdubio est ἀπὸ τῶν, ut Christophorus & Savilius emendarunt. Vide Sozomenum supra, ubi agit de ordinatione Athanasii.

ὡσοδομίων πάντων. Malim scribere σωδομίων. Hoc enim verbo utitur Sozomenus in capite 17. ubi de ordinatione Athanasii: ἵνα μὴ ὡς σωδομίων, κοινῇ ψήφω αἰρεθῶν &c. Sed quæ sequuntur majorem habent difficultatem; μὴ δὲ τὰ χειροτονεῖν ἄρην τὰ ἐν αὐτοῖς ἡγεμόνα σφραγίσασιν. Quæ Musculus ita vertit, *Cunctis affirmantibus non esse ordinandum quemquam, nisi purgatum prius à criminibus, de quibus accusaretur*. Christophorus vero ita interpretatur, *Cum omnes Episcopi asseverassent, neminem debere prius ordinari, quam crimina sibi illata diluerit*. Verum hæc interpretationes probare non possum. Neque enim Sozomenus dicit ἄρην σφραγίσαι, sed in plurali ἄρην σφραγίσαι. Itaque vertendum erat hoc modo, *Cum omnes Episcopi inter se pepigissent, neminem ordinandum esse, priusquam iurget, quæ inter ipsos erant, diremissent*.

ἰνατίρα γραφῆ. Plenior futura videtur oratio, A si articulum adāideris hoc modo: ὠνεκατίρα γραφῆ &c.

ἀλλ' ἔσθ. Postrema vox deest in codice Fuketiano. Apud Rufinum, ex quo videtur hæc haussisse Sozomenus. hæc Historia non invenisse refertur hoc modo: Introduci ad hæc jubetur Athanasius. Ingressus cum Timotheo presbytero suo, eumque monet, ut posteaquam mulier dicendi finem fecisset, se tacente ad ea, quæ dixerat, responderet. Cumque mulier ea, quæ docta fuerat perorasset, Timotheus conversus ad eam: Vere, inquit, mulier, ego mansi apud te aliquando, aut vim tibi ut afferis feci? Tunc illa, ut mulierum setalium procacitas habet, obuncans Timotheum: Tu, tu, inquit, mihi vim fecisti, in illo loco commaculasti castitatem meam. Sic ex duobus vetustissimis codicibus emendavi. Vulgo enim legitur, oburgans Timotheum. Addit Rufinus: Tum omnes ridiculos pudor habere cepit, quod tam facile tacente eo, factio compositis criminis patuisset. Ita enim scribendus est hic locus ex iisdem codicibus. Sciendum porro est, similem calumniam in eadem Synodo compositam fuisse adversus Eusebium Nicomediensem, uti refert Philostorgius. De calumnia vero illa impudentissimæ mulieris, nihil in actis Synodi Tyriæ scriptum fuisse testatur Sozomenus. Quare fides sit penes Rufinum, qui primus ista retulit.

Pag. 481 πλουσιαιότες ἐπίσκοποι. Hujus mentio fit in epistola Aftenii ad Athanasium, quæ habetur in Apologetico secundo contra Arianos.

Pag. 482 καὶ ἄλλοι μὴ ἀγωνισθεῖσαι γραφῆς. Hunc locum non intellexerunt Interpretes. Decepit eos prava interpunctio, quæ habetur in editione Roberti Stephani. Sed in codice Fuketiano post vocem γραφῆς nulla apponitur distinctio. Sensus igitur hujus loci hic est: Athanasium præsentem quidem convictum fuisse de multis criminibus: de alijs vero quibus nondum responderat, convictum esse per fugam, quam arripuisset.

λέγει δὲ ἀφανέτιον ἢ ἐμολογητέον. Sumpsit hæc Sozomenus ex Rufini Historia Ecclesiastica. Paphnutius quidam Episcopus Egypti, unā cum Potamone & reliquis Episcopis, qui cum Athanasio ad Synodum Tyrensem venerant, memoratur in Apologetico secundo ejusdem Athanasii. Ab eo distinguendus videtur alter Paphnutius Meletianus Anachoreta, qui cum Joanne & Callinico, pauld ante Synodum Tyri Athanasium accusaverat apud Constantinum; & quem confessorem confessorisque filium fuisse scribit Epiphanius in hæresi Meletianorum. Sed & Potamo Episcopus Heracleæ Egypti, qui Synodo Tyrensi interfuit, unus ex confessoribus fuerat. Quare vereor ne Rufinus, scriptor parum diligens, Paphnutium pro Potamone posuerit. Alio item nomine suspecta mihi videtur Rufini narratio. Ait enim Rufinus, Paphnutium abduxisse secum Maximum Hierosolymorum Episcopum, priusquam in Athanasium sententia promeretur. Atqui constat, Maximum in ea Synodo subscripsisse damnationi Athanasii. Ita enim diserte tradit Socrates in libro secundo capite octavo.

In Caput XXVI.

Ἐτήσιον τῶν πέντε ἰορτῶν. Die scilicet 13. mensis Septembris. Eo enim die Hierosolymitani quotannis celebrabant encæniam martyrii sive Basilicæ Constantinianæ, ut notavi in Epistola de Anastasi & martyrio Hierosolymitano, quæ ad calcem annotationum Eusebianarum edita est.

In Caput XXVII.

κρίται πάλιν περιεθεῖναι, in Codice Fuketiano prima vox deest, & περιεθεῖναι legitur περιεθεῖναι.

ταῦτον γὰρ πῶς πῶς ἀρετὴν ἴφραμιν. In codice Fuketiano scriptum inveni ταῦτον ἢ πῶς πῶς &c. quomodo etiam legitur apud Socratem in libro primo capite 26.

κεῖντος ἐμὲν ἔσθαι ὁ Θεός. Codex Fuketii hunc scriptum habet.

καὶ ἔκ τῆς ζητημάτων ἀερολογισίων. In libro primo Socratis cap. 26. legitur tantum καὶ τῆς ἀερολογισίων, ex punctis tribus vocalibus, quæ tamen habentur etiam apud Nicephorum. In codice Fuketiano scriptum inveni καὶ τῆς ἐκ τῆς ζητημάτων πῶς.

καὶ ἄλλοι λαβόμενοι, πάλαι ταῦτα σπουδαζόντες. Scribendum puto καὶ ἄλλοι λαβόμενοι ἐπιπέλαι ταῦτα σπουδαζόντες. Quam scripturam in versione mea sum secutus. In optimo codice Fuketiano, post verbum λαβόμενοι ponitur subdistinctio. Cæterum de Ario & Euzoio in communionem susceptis à Synodo Hierosolymitana, vide quæ notavi ad Socratis librum primum cap. 33.

In Caput XXVIII.

καὶ ἄλλοι αὐτὸν ἀποδοκίμασαν. Apud Athanasium in Apologetico secundo adversus Arianos, pag. 803. scriptum est καὶ ἄλλοι αὐτὸν. Verum in codice Fuketii scriptum inveni καὶ ἄλλοι αὐτὸν. Videndum itaque an utraque lectio locum hic habere possit hoc modo, ἐφ' ἡμῶν καὶ δι' ἡμῶν αὐτὸν, Priorem tamen lectionem confirmat Socrates.

δι' ἡμῶν καὶ δι' ἡμῶν. Hiberos intelligit, de quorum conversione supra locutus est Sozomenus.

In Caput XXIX.

Τὸν τὰ αὐτὰ φρονέοντα ἰδίᾳ. Vocem ἰδίᾳ, in interpretatione sua omisit Epiphanius Scholasticus Ferritamen potest, si referatur ad σπουδαζόμενον. Vult enim dicere Sozomenus, Arianos, & eos, qui ex factione erant Eusebii, clandestinum inter se convenisse, & privatos cætus celebrasse, id agentes, ut Synodus Episcoporum convocaretur. In codice Fuketiano post verbum φρονέοντων ponitur subdistinctio, non autem post ἰδίᾳ.

ἀπὸ θέρους ἢ πρὸς ἀρείον σπουδαῖς. Ex codice Fuketiano & ex Nicephoro Callisto emendavi σπουδαῖς, quemadmodum etiam legit Christophorus. Epiphanius tamen Scholasticus σπουδαῖς legerat, ut ex versione ejus apparet. Sic enim vertit: aperte Arianis nisi viderentur.

ἕπο' θυσιασθέν. Epiphanius Scholasticus hunc locum ita vertit. sub altari pronus jacens. Id est, ad pedes altaris. Nicephorus pro ἕπο' habet, ἐπὶ τὸ τῆς ἱερῆς τραπέζης θυσιασθέν ἐπὶ τὸ εἶμα πικρῶν. Rufinus vero ex quo hæc desumpta sunt, in capite duodecimo libri decimi dixit, sub altari jacens.

In Caput XXX.

Pag. 490 Μάρτυρα πῶς ἀλήθειαν εἶπε. Id est jurare per veritatem. Hoc enim erat jusjurandum Christianorum, ut legitur in epistolis B. Pauli: in veritate dico, non mentior. Deum enim veritatem esse credebant, quem admodum docent sacræ paginæ. Quare cum dicebant in veritate, idem erat ac si dicerent, in Dei nomine. Athanasius in Apologetico ad Constantium Imperatorem: ἐκδομῶν ἡ αὐτῶν ὅς τι εἶπεν, ἐπέθετο παρῶναι, ὅτι ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἱρωθῆσας· ἀπὸ αὐτῶν παρόντων λαλῶμεν, τὸ τοῦ ὄρου ἐχομέν ἡμῶς δι' χειρῶν αὐτοῦ. Id est, Vellem autem hunc hominem quisquis est, hic adesse, ut eum coram veritate ipsa interrogarem. Quæcunque enim quasi presente Deo dicimus, ea nos Christiani pro iurjurando habemus.

καὶ ἐπιθεῖς αὐπότε ἐπὶ παρ' αὐτῆ. Hunc locum correxi ex Athanasio in oratione primâ contra Arianos. Inde enim descriptus est à Sozomeno. Sic ergo illic habetur. ὡμοσεν ὁ ἀδελφεός, μήτι ἀλλὰ πῶς τὰ νῦν γράφοντα καὶ ἐπιθεῖς αὐπότε παρ' αὐτῆ ἢ ἀποροῦνθαι.

ἀλλ' ἐυθὺς ἔξελθάν. Idem scribit Athanasius in epistola ad Serapionem: Arium scilicet ab Imperatore Constantino evocatum operâ ac studio Eusebianorum, fidem suam ei obtulisse, jurasseque se nihil aliud præter illam credere. Cumque e palatio digressus esset, Eusebianos eum protinus in Ecclesiam introducere voluisse. Quæ quidem manifeste pugnant cum iis, quæ scribit Rufinus, eumque secuti Socrates atque Sozomenus. Nam Rufinus quidem scribit Arium, cum presbyteri cujusdam operâ ab exilio revocatus fuisset, libellum fidei obtulisse Constantino Imperatori, sensu quidem alienum à Nicæna fide, verbis tamen haudquaquam dissentientem. Constantinum vero eum ne sic quidem admittere voluisse, sed ad Synodi Hierosolymitanæ examen remisisse; à qua Arius, post Imperatoris testimonium, in communionem receptus est. Eundem postea Alexandriam rediisse, moxque inde revocatum esse Constantinopolim tradit idem Rufinus, & post illum Socrates atque Sozomenus. Nisi quod isti postremam hanc Arii evocationem Constantino adhuc superstite accidisse narant, non ut Rufinus regnante Constantio. Atqui Athanasius duobus in locis discrete testatur, Arium statim post libellum fidei oblatum Constantino, cum ex palatio decederet, deo ductum esse ab Eusebianis in Ecclesiam, ut cum Alexandro communicaret. Non igitur remissus est ad Synodum Hierosolymitanam. Deinde ex narratione Rufini & Socratis atque Sozomeni, necesse esset dicere, Arium duos fidei libellos Constantino Principi obtulisse; alterum ante Synodum Hierosolymitanam, anno Christi 335, alterum

anno sequenti, cum ab Eusebio introducendus esset in Ecclesiam Constantinopolitanam. Id enim discrete scribit Athanasius. At quousum duo libelli, cum Constantinus Imperator priore libello accepto, Arii fidem approbaverit, & de illo in communionem recipiendo scripserit ad Synodum Hierosolymitanam, ut docet epistola Synodica? Cur Imperator Constantinus post suum ipsius iudicium, post Hierosolymitanæ Synodi sententiam, iterum formulam fidei & iuramentum ab Ario exegit? Quomodo Alexander communicare cum Ario recusavit, qui ab integra Synodo susceptus fuerat in communionem? Ex his apparet, verissimum esse id, quod scripsi in libro secundo observationum Ecclesiasticarum: Arium illum, qui à Synodo Hierosolymitana susceptus est in communionem, non esse Arium hæresiarchen, sed alterum ei cognominem. Quod quidem etiam ex Athanasio demonstrari potest. Is enim in epistola ad Serapionem discrete scribit, Arium extra communionem Ecclesiæ diem suum obiisse. Consultus fuerat à Serapione Athanasius, utrum Arius ante obitum in communionem Ecclesiæ admissus fuisset. Negat id Athanasius, atque Eusebium quidem id perficere studuisse: sed Arium tristi morte præceptum, vita simul & communionem privatum esse: atque ita hæresin illam Divino iudicio ἀνομιάντων, id est incommunicabilem esse renunciatam. Quod si Arius hæresiarches à Synodo Hierosolymitana receptus esset in communionem, falsò ista dicerentur ab Athanasio.

ὅς ἀνομιώντων. Hodie apud Athanasium legitur ὡς ἀνομιώντων, quam lectionem veriozem puto. Pag. 491

σάββατον ἡδ' ἑλ. In oratione prima Athanasii contra Arianos legitur, σάββατον ἡδ' ἑλ. πλείους τε ἐν δυνάμει. Scribendum est, πλείους τε ἐν δυνάμει, ut Savilius ad oram sui codicis annotavit ex Christophorsoni libro.

In Caput XXXII.

Νέμον βίβλον ὁ βασιλεὺς. Ea lex Constantini exstat apud Eusebium, in libro tertio de vita Constantini capite 64. Pag. 493

In Caput XXXIII.

καὶ εἶπε πῶς τὸ πολύστοιχον. Scribendum omnino est πολύστοιχον, ut Savilius in suo codice emendavit. Certe Eusebius Cæsariensis hunc Marcelli librum πολυπλήθην vocat. Sic enim scribit in epistola ad Flacilium, εἰς τοῦ πῶς ἀδελφῶν καὶ πολυπλήθην μαρτίλλου γράφοντος &c. & paulo post: διὰ τὸ ὄνομα πολυπλήθης συγγραμμά appellat. Porro liber ille Marcelli inscriptus erat, De subjectione filii Dei, ut discimus ex fragmentis Hilarii.

ἡ ἐν Ἀρδίε σαρδία. In codice Fuctiano scriptam inveni ἐν Ἀρδίε, mendose ut apparet. Serdicam urbem Daciæ Græci interdum Ἀρδία appellant, ut videre est in epistola Synodica Concilii Serdicensis. Pag. 494

In Caput XXXIV.

Πρὸς γὰρ ὁπθῶς. Delenda est particula γὰρ, ut pro- Pag. 496
te superflua, & ex superioribus male repetita.

ὁμοτίμου τῆς βασιλείας ὕψους. Egregiâ sententiâ secundum hunc librum clausit Sozomenus, quâ sacerdotalem dignitatem extollens, ait illam extra Ecclesiam quidem potestati Regiæ parem sibi videri; in Ecclesia vero etiam superiorem. Ac de primo quidem capite hujus sententiæ merito dubitari potest, cum utraque potestas suos separatim fines ac terminos habeat. Nam ut in vetere proverbio, χωρεῖς τὰ μυστῶν ἐ φρυγῶν εἰσμάτῃ. Porro monendus est lector Sozomenum hîc loqui non de potestate sacerdotali, sed tantum de dignitate. Hæc autem duo longè inter

se differunt. Nam potestas quidem sacerdotalis extra Ecclesiam nulla est, cùm Ecclesiâ finibus contineatur. Dignitas vero etiam extra Ecclesiam constat sacerdotibus. Eam tamen regiæ dignitati parem esse, haudquaquam concesserim. Regia enim dignitas parem non admittit. Cæterum ex codice Fuketiano hunc locum supplevi atque emendavi hoc modo, ὡς ἐ τῆς ἱεροσύνης ὁμοτίμου ὀμιλητῆ βασιλείῃ ὕψους. Vox ὀμιλητῆ in cunctis editionibus decrat, quæ tamen non otiosa est, sed sententiam omnem quodam temperamento emollit.

HENRICI VALESII
ANNOTATIONES
IN LIBRUM TERTIUM
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
SOZOMENI.

In Caput III.

Pag. 500

Ὁ ἵς ἀεγείτοισιν. Non possum probare, quod hîc ait Sozomenus, ordinationem Episcopi Constantinopolitani pertinuisse ad Nicomediensem Episcopum & ad Heracliensem, utpote qui essent viciniore Episcopi. De Heracliensi quidem assentior, huic enim Metropolitanò subiecta tunc erat sedes Constantinopolitana, priusquam Patriarchicum honorem adeptus esset. Nicomedienfis autem Episcopus nullo jure ordinationem Constantinopolitani Episcopi sibi vindicabat: erat enim alterius Provinciæ, cùm canon quartus Nicæni Concilii solis comprovincialibus Episcopis eorumque Metropolitanò, jus ac potestatem ordinandi tribuat.

ἡ γὰρ βίον ἀδιάφορον. Sic Græci scriptores vocare solent remissum ac dissolutum vivendi genus, cui opponitur ἀσκητικὸς βίος. Sic Nilus monachus in libro de cæde monachorum in monte Sina, narratione 4. τῆς ἐν τῷ ἀόλισιν ἀδιάφορον διαγωγῆς ἐλόμενοι μάλλον ἢ θάνατον. Eodem sensu occurrit ea vox passim apud Basilium & alios.

ὡς μὲν βίβλικαίς. Accusatus primum est Paulus Episcopus à Macedonio presbytero. Sed crimen quod ei obijciebatur adeo leve erat, ut accusator interim cum reo communicaret, quem admodum testatur Athanasius in epistola ad Solitarios. Verùm id contigit regnante Constantino, ut fusius demonstravi in libro 2. observationum Ecclesiasticarum, qui ad calcem harum annotationum edetur.

ὡς ἐστὶν ἀνάγιγλας. Assentior Christophoro

Asono & Savilio, qui ad latus suorum codicum emendarunt, ἡ γὰρ &c. Quod idem valet ac ubi.

In Caput V.

Πλάκην. Hic Episcopus Antiochiæ Flaccillus dicebatur, ut notavi ad librum secundum Socratis capite 8. Quod nomen Græci cum unico k solent scribere. Sic palatium Flaccilianæ, quod erat Constantinopoli, in Chronico Alexandrino φλακίλιανὸν παλάτιον dicitur: apud Procopium vero in libro primo Persecutorum φλακίλιαναι.

διάνοι. ἡ παρὰ παρθέναις καίσαρεια. In codice Leonis Allatii διάνοι. Scribitur cum accentu in antepenultima: in Fuketiano διάνοι. sine diphthongo. Atque ita fere scriptum legitur hoc nomen in Epistola Julii Papæ ad Episcopos, qui ad Synodum Antiochenam convenerant, quam refert Athanasius in secundo Apologetico adversus Arianos. Sic enim habet inscriptio ejus Epistolæ, διάνοι ἐ φλακίλιω, γαρκίσιω, ἐυσέβιω, μαρτί, μακιδονίω, θεοδώρω, ἐχ τοῖς συν αὐτοῖς τοῖς ἀπο ἀντιοχείας &c. Ubi scribendum est διάνοι. Certe apud Nicephorum in libro nono cap. 5. scribitur διάνοι. Verum apud Basilium in Epistola 84. ad Bosporium διάνοι. dicitur: ubi ejus elogium habes, & tempus quo ex hac luce migravit. Obiisse enim dicitur à Basilio paulo post Seleuciense Concilium, quod anno Christi 359. celebratum est. Ex Epistola quidem Julii Papæ colligi videtur, eum præfuisse Antiocheni Concilio anno 342. natalis Domini. Primo enim loco nominatur à Julio in supradicta Epistola. Vix tamen crediderim, Dianium hunc Antiochen-

Pag. 501

Pag. 503

ehenſi Synodo præſuiſſe, ſupra Flaccillum Antiochenſem & Euſebium Conſtantinopolitanaum, qui & auctoritate & ſedium magnitudine, & vetuſtate, Dianium longe ſuperabant. Nam Dianius recens tum temporis Hermogeni ſucceſſerat, de quo Baſilius loquitur in Epistoſa ad Occidentales, agens de Euſtathio Sebaſteno. Hermogenes autem ſucceſſor fuit Leontii, ejus qui Nicænz Synodo ſubſcripſit.

In Caput VI.

Φιλοſοφίς τοίς τῶν Φοιτῆſας. Non dubito quin ſcribendum ſit Φοιτῆſων. Idem ſenſus ſtatuit. Vide Socratem in libro ſecundo cap. 9.

Pag. 505.

ἡδὴ ἡ ἐξ ἐρατιωτῶν καταλαβόντων πῶς ἐκκληſίας. Hæc non in adventu Gregorii facta ſunt, ſed in ἐπιſκοπείῳ Georgii. Vide quæ notavi ad Socratem in libro 2. capite 10.

In Caput VII.

Pag. 506

Οἱ ἐρατιῶν ἐπίπρωσαν. Proculdubio ſcribendum eſt ἐπιπρωſάν. Quod miror non animadvertiſſe Interpretes. Non enim milites, ſed Plebeji domum Hermogenis Conſtantinopoli incendunt, ut ex Socrate, Marcellino, aliisque conſtat.

In Caput VIII.

Pag. 507

ὡς δυſταſίῃον ἀναſτήſας. In epistoſa Orientalium apud Serdicam Episcoporum, quæ habetur in fragmentis Hilarii, idem de Aſcl. pa referitur his verbis: Sed in civitate Gaſt provincie Paſteſtina poſt reditum ſunt Aſclepaſ altare communiſi, multasque ſeditioſes effecit.

τῆς πάντων υπομνήſας ἀπὸ προſκευῆς. Notandum eſt hoc teſtimonium Græci ſcriptoris, de poteſtate Romani Pontificis per univerſas Eccleſias. Idem quoque notavit Antiquarius, qui codicem Fuketianum deſcripſit. Ad hunc enim locum in margine annotavit hæc verba: ἐπιμνήſας τὸ ἀξίωμα τῶν ἐπιſκοπῶν.

ἀντίγραφα ἰαλίου κακαλιſτημίνην τινά. Idem teſtatur Julius Papa in epistoſa ad Orientales, quam proferit Athanaſius in ſecundo Apologetico adverſus Arianos, quæ reſpondet epistoſæ Orientalium Episcoporum, de qua hic loquitur Sozomenus. Initio enim ejus epistoſæ queritur Julius, litteras Orientalium ſcriptas fuiſſe μὲν φιλονεικίας, id eſt contentioſe, & μὲν ἀλαζονείας καὶ ὑπεροφίας, id eſt ſuperbe & arroganter: & μὲν εἰρωνείας, id eſt cum ſimulatione ac deriſione: denique φιλοſτιμίας λόγων ἔνεκα, id eſt olentandæ eloquentiæ cauſa. Quæ omnia egregie conveniunt cum iis, quæ hic à Sozomeno referuntur. Quod enim Julius dixit μὲν φιλονεικίας, id Sozomenus expreſſit his verbis: διπλοκίῳς ſωπιτῶν μίνην ἐπιſκοπῶν. Quod vero Julius dixit, φιλοſτιμίας λόγων ἔνεκα, pro eo Sozomenus habet κακαλιſτημίνην. Jam pro eo, quod Julius dicit, μὲν εἰρωνείας τινὸς eam ſcriptam fuiſſe, ita ut in ſpeciem quidem honore ipſum afficere viderentur Orientales; re ipſa tamen eum deriderent: Sozomenus habet εἰρηνικῶς πολλῶς ἀνὰ πλῆν. Sed

A quod Sozomenus ait epistoſam illam Orientalem ad Julium Papam, ſcriptam fuiſſe non in Synodo Antiochena, quæ in Encæniis celebrata eſt Marcellino & Probino Conſulibus, ſed in alia poſteriore Synodo Antiochenſi; in eo manifeſte fallitur, ut oſtendi in libro primo obſervationum Eccleſiaſticarum.

Φιρῶν τῶν γὰρ παſι φιλοſτιμίας τῶν μαίῶν ἐκκληſίαν. Epiphanius Scholaſticus hunc locum ita vertit; Fatebantur enim circa omnes Romanorum Eccleſiam eſſe munificam. Quam verſionem ſecutus eſt Muſculus, qui ſic vertit; Romanam Eccleſiam liberalem ferri erga quosvis: Verum hæc interpretatio nullo modo congruit cum ſequentibus.

B Quod cum animadvertiſſet Chriſtophoronus, ita maluit interpretari: Fatebantur Eccleſiam Romanam primas apud omnes ferre. Sed neque hæc verſio tolerari poteſt. Neque enim in Græco eſt τῶν παſι. Joannes Langus, qui Nicephorum interpretatus eſt, hæc Sozomeni verba, quæ apud Nicephorum quoque leguntur, ita tranſtulit: Romana quidem urbi ab omnibus obſervantiam exhibet & honor em. Ego vero non dubito quin hic locus ita vertendus ſit. Fatebantur enim Eccleſiam quidem Romanam apud omnes ambitioſe ſeſe jaſtare.

ὅτι μὴ μνηſτῶν ἢ πλῆθῶς ἐκκληſίας ἀποſτολικῶν. Orientales in epistoſa ſua ad Julium Papam, inter cætera dixerunt, Episcopos non ex urbium aut Eccleſiarum magnitudine eſſe judicandos. Quibus reſpondens Julius Papa apud Athanaſium in Apologetico ſecundo pag. 744. ita eos compellat: Cur ergo, inquit, a minoribus civitatibus ad majores tranſiſtiſi? εἰ ἀνὰ πλῆθος τοῦ ἐπὶ πῶς πῶς ἡ ἐκκληſία τιμῶν τῶν ἐπιſκοπῶν, καὶ μὴ ἐκ τῶν μνηſτῶν τῶν ἀπὸ πῶς, ὡς γράφεται, κείνους τὸς ἐπιſκοπῶς, εἰδὴ τῶν πῶς μνηſτῶν μικρῶν, μείνον ἐν τῇ πῶς τῶν θεῶν &c.

ὅτι δὲ τῶν πῶς μνηſτῶν τῶν ἀπὸ πῶς. Scribendum eſt proculdubio τῶν ἀπὸ πῶς τῶν ἀπὸ πῶς. quemadmodum legit Epiphanius Scholaſticus, ſicut ex verſione ejus apparet. Sic enim vertit, de his autem, quæ præter communem placitum in Concilio Nicæno geſta ſunt &c.

In Caput IX.

Γράφει Φιλίππου τῆς ἐπαρχίῳ. Vide quæ notavi ad librum ſecundum Socratis cap. 16. ubi hunc errorem Sozomeni, qui eicum Soerate communis eſt, fuiſus reſutavi.

In Caput X.

Πεὶ τὸ δέμα τῶν νικαίῳ &c. Nicephorus legit τῶν νικαίῳ. Hunc enim Sozomeni locum ita expreſſit: ὡς λαθραίως τῶν νικαίῳ ἀνὰ πῶς νικαίῳ νικαίῳ. Quam quidem ſcripturam vulgatæ longe antepono. Qui manuſcriptos codices evolvent, non ignorant has duas præpoſitiones à Librariis ſæpe conſundi. Cujus rei exemplum paulo ante obſervavi.

τῶν γὰρ τόμον ἱερατικῶν. Vide ſi placet, quæ notavi ad caput 17. libri 2. Hiſtoriæ Socratis, ex quo hæc deſumpſit Sozomenus. Nihil enim attinet hic repetere ea, quæ illic obſervata ſunt, pro ἱερατικῶν τόμον, Nicephorus poſuit ἐκκληſιαſτικῶν, τῶν μὲν πῶς κατὰ ἀρῶν. Hunc locum duarum

P

vocum adjectione supplendum esse existimo in hunc modum, κατηγόρειν ὅτι ἔλαβεν τὸ ῥῆμα πάλιν κατὰ ἐπίστατον εὐνοπαρτίαν. Duo enim iniquè acta esse dicit adversus Athanasium, tum ea, quæ gesta sunt Tyri; tum ea, quæ gesta sunt in Mareote. τὰ δὲ ἐν τῷ ῥῆμα ἔστι τῆς μαρτυρίας, μὴ ἐν δικῆ ἀσπράχθαι κατὰ δὲ θανάσιου. Deinde utrumque probat hoc modo. Ea quidem quæ gesta sunt Tyri, iniqua esse apparet ex calumnia de cæde Arsenii. Eave-ro quæ acta sunt in Mareote, injusta esse convincit absentia Athanasii. Nihil certius hac emendatione. Aut enim addenda sunt hæc verba, aut certe subaudienda. Vide epistolam Julii Papæ ad Orientales pagina 746. ex qua Sozomenus hæc desumpsit.

Pag. 511. ἀπίμπυζαν τῶν. Scribendum est proculdubio ἀπίμπυζαν. Loquitur enim de Constante Augusto, qui Legatos illos in Orientem remisit. Certe Nicephorus habet ὁπία ἀπίμπυζαν.

In Caput XI.

Pag. 512. Καὶ ὅτι οἱ δὲ ἐν τῷ σαυλίῳ ἐν τῷ αὐτῷ. Exstat epistola Synodica sive decretum Orientalium apud Serdicam Episcoporum. Ubi notanda sunt hæc verba in depositione Hosii, Sed & Hosium propter supradictam causam, & propter beatissima memoria Marcum &c. Et quod convixerit in Oriente cum sceleratis ac perditis: turpiter namque Paulino quondam Episcopo Antiochia individuus amicus fuit, homini qui primo maleficus fuerit accusatus, & de Ecclesia pulsus, usque in hodiernum diem in apostasia permanens, cum concubinis publice & meretricibus fornicetur: cuius malefactorum libros Macedonius Episcopus atque confessor à Mopso, combussit: sed & Eustathio & Cymathio adharebat pessime & carus fuit, de quorum vita infamia turpi dicendum nihil est. Exitu enim illorum omnibus declaravit. Dubitari merito potest, quisnam sit hic Paulinus Episcopus Antiochiæ, quem tot probris lacerant Orientales Episcopi. Equidem existimo hunc esse Paulinum, qui Philogonio Antiocheni Episcopo successit. Quo deinde post breve temporis spatium Ecclesia expulso, Eustathius Antiochensem Episcopatum adeptus est. Hujus Paulini notitiam uni Hieronymo debemus, qui ejus mentionem facit in Chronico, anno 22. Constantini, ita scribens. Antiochia post tyrannum 20. ordinatur Episcopus Vitalis. Post quem 21. Philogonius: cui successit vicissim secundus Paulinus: post quem 23. Eustathius. Quo in exilium: ob fidem transiit, usque in presentem diem Ariani Ecclesiam obtinuerunt: id est Eutalium, Euphronium, Eusebium, Placillum &c.

ὡς ἀπὸ τῶν σαυλῶν κοινῶς αὐτῶ. Hæc ad verbum descripta sunt ex decreto Orientalium apud Serdicam Episcoporum, in quo ita legitur: Μαξιμινὸν ἄλλοθεν ἀφῆκεν. propter quod collegas nostros Episcopos, quos ad Gallias miseramus, noluerit suscipere: & quoniam Paulo Constantinopolitano nefario homini ac perditio, primus ipse communicavit: & quod ipse tanta cladis causa fuit, ut Paulus ad Constantinopolim civitatem revocaretur: propter quod homicidia multa facta

Asunt. Causa igitur homicidiorum tantorum ipse fuit, qui Paulum olim damnatum ad Constantinopolim revocavit.

ἰαυδῆσιον. Is Episcopus erat Naisi in Dacia, ut colligitur ex subscriptionibus Concilii Serdicensis. De quo in Decreto Orientalium apud Serdicam Episcoporum hæc leguntur: Gaudetium autem ut immemorem decessoris sui Cyriaci subscribens sententis in sceleratos digne illatis, commixtumque criminibus Pauli, quem etiam impudenter defendebat.

In Caput XII.

Ἐπιτομή τῆς δὲ ἐπιτομῆς ἐστὶν. Scribendum est proculdubio ἐπιτομή, ut docet epistola Synodica Concilii Serdicensis. Atque ita legit Nicephorus Callistus. Miror tamen id ab Interpretibus animadvertum non fuisse. Certe codex Allatii diserte scriptum habet ἐπιτομή.

ἠδὲ καὶ τῶν ἄλλων. Malim scribere ἠδὲ καὶ τῶν ἄλλων ἰστῶν. Exstat hæc fidei formula ad calcem epistolæ Synodicæ Concilii Serdicensis, quam refert Theodotus in libro secundo Historiæ Ecclesiasticæ. Verum hanc formulam supposititiam esse ac spuriam, contendit Baronius. Qua de re plura dicemus in annotationibus ad Theodoritum.

Ἐπιτομή ἰσχυρῶν. Hæc epistola Hosii & Protogenis ad Juliam Papam hodie non extat quod sciam. Prefixa autem erat formula fidei Concilii Serdicensis, quasi quædam excusatio atque defensio.

Ἐπιτομή τῆς ἐπιτομῆς ἐστὶν. Hunc errorem Sozomenus hausit ex Socrate. Socrates vero ex Athanasii loco male intellecto. Vide quæ notavi ad librum secundum Socratis capite 20.

In Caput XIII.

Ὅτι μὲν ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν μίχης θραυκῶν. Olim quidem existimavi verba hæc esse transposita, & restitui debere in hunc modum, ἵνα μὲν ἀπὸ τῶν μίχης θραυκῶν (ὡς καὶ ἔγραψατε) ἵνα μὲν ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν ἰσχυρῶν. Sed nunc re attentius examinata, nihil mutandum censeo. Utrouis enim modo legas, idem sensus est. Sed in vulgata quidem lectione uterque terminus excluditur. In ea vero scriptura quam ex conjectura protulimus, includendus est terminus. Eadem fere habet Socrates in libro secundo capite 22. ubi vide si placet quæ notavi.

Ἐπιτομή ἰσχυρῶν ἐπιτομῆς ἐστὶν. In codice Fuktiano scriptum est ἐπιτομή ἐστὶν ἰσχυρῶν ἐπιτομῆς ἐστὶν τῶν ἰσχυρῶν ἀρίστων. Quam scripturam si sequi volumus, addenda erit præpositio in hunc modum, ἐπιτομή ἰσχυρῶν ἐπιτομῆς ἐστὶν. Savilius & Christophorus ad latus suorum codicum emendarunt ἐπιτομῆς ἐστὶν ἰσχυρῶν, ex conjectura ut apparet.

Ἐπιτομή ἰσχυρῶν. Mallem scribere ἐπιτομή ἰσχυρῶν, vulgatam tamen lectionem damnare nolum, cum Sozomenus utramque vocem promiscue usurpare soleat.

In Caput XIV.

Καὶ θεῶν ἀπόθεσιν. Malim scribere ἀπόθεσιν, quæ non probaret, locum hunc aliter expressit.

Pag. 511.

Pag. 514.

Pag. 515.

Pag. 116.

καλεῖται Tabennesiote. Tabennesiote dicitur in Cassiano in libro quarto institutionum; Tabennenses à Beato Hieronymo in Prologo, quem scripsit in regulam Pacomii. & ab Auctore incerto vitæ Pacomii. Sic autem dicti sunt à Tabennelo, vel Tabennelio vico Thebaidis, in quo Pacomius Monasterium construxit; non autem à Tabenna insula, ut cuncti hæcenus crediderunt. Decepit eos scilicet prava scriptura, quæ in his Sozomeni libris habetur. Nam κατεῖνα νῆος legitur pro κατεῖνος. Certe nec Palladius, nec Auctor vitæ Pacomii locum illum, in quo Pacomius Monasterium condidit, insulam fuisse dicunt; sed alter vicum; alter locum in Thebaidem ita dictum esse affirmat. Deinde etsi insula esset hic locus, non distinctis vocibus, sed conjunctim potius dicendus esset κατεῖνος, ut αἰολοπόννος, φορολόνη, & similia.

χρῖται ἀρχιεπισκοπῆς. Colobia vocat Cassianus in libro primo Institutionum, & Dorotheus in Doctrina prima.

καὶ ἀνοδοῖς. Hunc habitum optime describit Cassianus in libro primo Institutionum cap. 6. Gestant etiam resculas duplices laneo plexat subremitine, quas Græci ἀνοδοῖς vocant: nos vero succinctoria seu redamicula, vel proprie rebrachiatoria possumus appellare. Quæ descendunt per summa cervicis, & à lateribus collis divisa, utrumque a larum sinus ambiunt, atque hinc inde succingunt, ut constringentia latitudinem vestimenti ad corpus contrahant atque conjungant, & ita constructis brachiis, impigri ad omne opus expeditique reddantur.

Pag. 517.

δωδεκάτη ἡμέρα τῆς ἡμέρας. Pro δωδεκάτῃ Nicephorus habet δωδεκάτη, quod magis placet. Certe Palladius in Historia Lausiaca, ex quo hæc videtur hausisse Sozomenus, de Tabennensium orationibus ita scribit: ἐτύπωσεν ἡ δὲ ἀδελφὴ τῆς ἡμέρας ποιεῖν αὐτῆς ἡμέρας δωδεκάτη, καὶ ἐπὶ τῆς ἡμέρας δωδεκάτης, ἐν τῇ πανηγύρι δωδεκάτῃ ἐν ἡμέρῃ ἑσπέρῃ. Ubi notandum est pro eo, quod Palladius dicit, ἐν τῇ ἡμέρῃ, Sozomenum posuisse ἑσπέρῃ. Sane ἑσπέρῃ, nihil est aliud quam vespertinum officium, quod ad incensum lucernæ peragitur, ut in Annotationibus ad Socratem observavi. Porro de duodecim orationibus tam vespertinis, quam nocturnis, quas universi per Ægyptum ac Thebaidem monachi jam inde ab ultimis temporibus facere consueverant, testis est Cassianus in libro secundo cap. 4. & sequentibus. Obstat tamen id, quod legitur in regula Pacomii. Sex orationes facient vespertinas juxta exemplum majoris collectæ, in qua omnes fratres pariter congregantur. Quo loco per motus olim conjiciebam, hunc Sozomeni locum ita supplendum esse, ut duodecim per totum diem orare juberentur: id est mane quidem sexies, & tantundem vespere. Certe hic locus non caret difficultate. Nam si duodecim per diem juberentur orare, cur adjicitur, ut ter orent horâ nonâ? Caterum notandum est, quod ait Cassianus in libro tertio Institutionum, de Ægypti ac Thebaidis monachis; eorum regulam ac disciplinam in diurnis orationibus longe severiorem

A fuisse quam Monachorum Palæstinæ ac Melopotamiæ: Apud illos etenim hæc officia, quæ Domino solvere per distinctiones horarum & temporis intervalla cum admonitione compulsoris adigimur, per totum diei spatium jugiter cum operis adjectione spontanea celebrantur &c. Vide Auctorem vitæ Pacomii cap. 22.

Pag. 518.

ἐν τῇ νῆσῳ τῆς θεοῦ. Vetustissima est hujus loci corruptio. Nam & Nicephorus hunc Sozomeni locum describens ita legit. Sic enim ait de Pacomio: ἐν θεοῦ δὲ τῆς φιλοσοφίας ἱρρασιεῖος ἔχον, ἐν τῇ νῆσῳ, ἢ τῇ νῆσῳ ἀνίμασο. Et Ortelius hanc Insulam, Elephantinam esse existimavit, Fefellit eos error Librarii, qui hoc loco pro κατεῖνος, scripsit κατεῖνος. Certe Palladius in Lausiaca κατεῖνος vocat locum Thebaidis, in quo Pacomius monachos suos collocavit. Et Auctor incertus in vita Pacomii capite 12. Ut Pacomius procul à cella sua progressus veniret ad quendam vicum, cui nomen est Tabennense. Quin & codex Leonis Allatii hoc loco scriptum habet ἐν κατεῖνος τῆς θεοῦ &c. Et paulo post ἡ νῆσος τῆς κατεῖνος σωωνία. Cur autem hanc lectionem vulgatæ præferendam putemus, causas paulo ante protulimus.

ἡ κατὰ πῶν θεοῦ καὶ πῶν ἀλλῶν ἀγνῶτων. Plura igitur erant Tabennensium Monasteria in Thebaidem, ut ex hoc Sozomeni loco colligere est. Retragari tamen videtur Cassianus, qui unicum agnoscit Tabennense cenobium in Thebaidem. Sic enim ait in libro quarto Institutionum: Quaedam scilicet de Ægyptiorum, quedam de Tabennensiarum regulis admittentes, quorum est in Thebaidem cenobium, quanto numero populosius cunctis, tanto conversationis rigore distinctius. Siquidem in eo plus quam quinque millia fratrum sub uno Abbate reguntur. Sed Cassianus, ut equidem existimo, cuncta Tabennensium monasteria, quæ per Thebaidem dispersa erant, unum cenobium appellavit, eo quod sub uno Abbate, & sub una viverent regula: quemadmodum apud nos plura Monasteria ordinis sancti Benedicti, in unam congregationem Beati Mauri nomine appellatam feliciter coaluere.

καὶ πῶν ἀλλῶν ἀγνῶτων. Verbi gratiâ in insula Canopo fuit Monasterium insigne Tabennensium. Ex quo factum est, ut Canopus, qui antea ob luxum ac delicias infamis fuerat, insula Metantæ vocaretur, translatis illuc à Theophilo vel Cyrillo Monachis, qui religiosam ac penitentium similem vitam illic agebant. De hoc Monasterio loquitur Hieronymus in prologo Regule Pacomii his verbis: Stabat enim quod in Thebaidis cenobis, & in Monasterio Metantæ, quod de Canopo in penitentiam felici nominis conversatione mutatum est, habitarent plurimi Latinorum &c. Idem testatur Athanasius Presbyter in libello, quem obtulit Concilio Chalcedonenfi adversus Dioscorum, qui refertur in actione tertia ejusdem Concilii. ἡ τῆς κατὰ ἀνοδοῦ ἐμὴν ἡμετέραν πῶν μετανοίας. ἀποδείξον ἡ τῆς τῆς μεγίστης ἀξιοφροσύνης, ὅτι ἐν τῇ κατεῖνος ὅτι ἀποδείξον ἀνωδῶν, καὶ ἐν παλαιῇ συνθεσίᾳ ἐν τῇ κατεῖνος ἀνωδῶν, καὶ ἐν παλαιῇ συνθεσίᾳ ἐν τῇ κατεῖνος ἀνωδῶν. ὅτι

ἡ δὲ ἀποδοξία τῆς Φυλακίας Ἐβραίων μετασημεῖται τῶν
 ταβεννοσιωτῶν, ἢ μὲν ἢ ἄλλα ἔτι τῶν ἀποδοξίων
 τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ὅς ἐστιν ἀποδοξίαν ἑαυτοῦ
 &c. Id est, Cum igitur ego Athanasius Meta-
 noxam me contulisset: est autem Metoxa sub-
 urbanum maxima urbis Alexandria, quod olim
 Canopus vocabatur. Quod quidem suburbanum
 jam inde à prisca temporibus & ex antiqua con-
 suetudine, portus erat ac perfugium miserorum.
 Totum enim videtur esse sub tutela sanctissimi
 Monasterii Tabennensium: immo etiam intra
 ambitum sacratissima Dei Ecclesia. Habet quoque
 publicum balneum &c. Multa notanda sunt in
 hoc loco. Primum quod sit Canopus mutato
 nomine Metoxam tunc esse dictum. Deinde
 quod addit eum locum asyli jus habuisse. Id enim
 sonant hæc verba εἰς ἀνάπαυσιν τῶν κατ' ἄνοιαν.
 Quod autem addit, suburbanum illud fuisse sub
 tutela Monasterii Tabennensium, intelligendum
 est non de Monasterio Tabennensium quod erat
 in Thebaide, sed de Monasterio Canopi insulæ,
 de quo Hieronymus in loco supra memorato.
 Destructo enim Serapeo Alexandriæ, & templis
 omnibus ac delubris sacrosanctæ Ecclesiæ Ale-
 xandrinorum, id ita intelligo, quasi dixerit lo-
 cum illum non solum ad Dicecesin Alexandrini
 Episcopi pertinuisse, sed vectigalibus seu rediti-
 bus majoris Ecclesiæ deputatum fuisse, eandem-
 que immunitatem & ἀστυλίαν obtinuisse, quam
 ædem & omnem ambitum majoris Ecclesiæ Ale-
 xandrinorum.

μοναχικῆ πολιτείας. Hoc loco Fuketiani & Al-
 latiani codicum scripturam secuti sumus, qui pro
 πολιτείας habent φιλοσοφίαν. Quam lectionem
 confirmat etiam Nicephorus, Scio vulgatam le-
 ctionem ferri posse. Sed quoniam Sozomenus
 philosophiam semper monachis attribuit, idcirco
 scriptam lectionem sequi malui.

Pag. 519. βασιθακίμη. In libro Leonis Allatii scriptum
 est θαναθά, cui consentit codex Fuketianus, ac-
 centu in ultimam syllabam rejecto. Hieronymus
 in vita Beati Hilarionis, vulgatam lectionem con-
 firmat. Sic enim habet: Hilarion ortum vicino Tha-
 batha, qui circiter quinque millia à Gaza urbe
 Palestina ad austrum situs est.

ἢ πρότερον ἰσχυρῶς. Scribendum proculdubio
 est ἰσχυρῶς, ut legitur in codice Leonis Allatii.
 Quam emendationem confirmant ea, quæ pro-
 xime sequuntur apud Sozomenum. Nicephorus
 tamen vulgatam lectionem retinuit, quæ quidem
 manifeste falsa est. Neque enim in Cypro edu-
 catus fuerat Hilarion, sed in Palæstina & Æ-
 gypto.

Pag. 520. ἰμφοραίη τῆς ἀρχῆς συζητατοῦ. Codex Leonis Al-
 latii & Nicephorus ἰσχυρῶς scriptum habent. In
 Fuketiano ἰσχυρῶς dicitur, levi discrimine.
 ἢ ἄστυλιαν δ' ἀστυλίαν. Nicephorus Calli-

stus hic vocem inseruit hoc modo: ἢ ἄστυλίαν
 ἢ ἀστυλίαν & συμηλίαν. Quod tamen non probō,
 neque enim Sozomenus hos viros præfides fuisse
 dicit monasteriorum, sed tantum ex numero eor-
 um, qui in Oldroenæ circa Edessam monasticum
 vivendi genus sectati sunt. Quod ad Symeonem
 attinet, existimo illum esse veterem Symeonem,
 quem Theodoritus in Philotheo primum omni-
 um commemorat.

ταῖς ἐξῆς εἰρήσε. Scribendum proculdubio
 est, ἐν ταῖς ἐξῆς, quemadmodum legerunt Muscu-
 lus & Christophorus. Intelligit autem caput
 16. hujus libri.

ἢ ἑπιτηδεύειν ἀμείλις πλὴν φοβῶν. Hunc locum
 B correxi atque interpunxi ex codice Fuketiano, Pag. 521.
 cui subscribunt Nicephorus, & liber Leonis Al-
 latii. At Musculus & Christophorus pravâ
 hujus loci scripturâ decepti, longè à verò aberra-
 runt, ut ex collatione interpretationis nostræ stu-
 diosus lector facile agnoscat.

ὁ δὲ ἐξῆς ἐκπορευομένων ἀνδρῶν. Scribendum
 proculdubio est ἐκπορευομένων, ut legitur apud
 Nicephorum. Cæterum de Eustathio Sebaste-
 no videndus est Socrates in libro 2. cap. 42. Eum
 hæreticum fuisse, & in Arianz hæresis defensione
 ad obitum usque perseverasse testantur duo
 insignes viri & fide dignissimi, Epiphanius scilicet
 in hæresi Arianorum, & Basilii in epistola
 ad Occidentales.

Ἐλευσίας. In codice Leonis Allatii scriptum
 C est Ἐλευσίας. Sed restituendum est Ἐλευσίας, quod Pag. 522.
 fuit oppidum in regione Pannoniæ, cujus præter cæ-
 teros meminit Ammianus Marcellinus.

πλὴν ἐν ταρρακίνας ἐκκλησίας. Sic etiam legitur
 apud Nicephorum, Codex Fuketianus scriptum
 habet ταρρακίνας. Scribendum puto τυροκίνας.
 Quod postea Librarii in τυροκίνας depravarunt.

βαυματουργίας ἀποδοξίαν. Hunc locum unius
 verbi adjectione supplevi ex manuscriptis codici-
 bus Fuketii & Allatii. Sed & βαυματουργίας mal-
 lem scribere, & totum locum ita restituere: ἢ
 τὸν ἄνθρωπον ἢ βαυματουργίας ἀποδοξίαν ἀποδοξίαν,
 ἢ τὸν ἄνθρωπον ἢ τὴν ἀποδοξίαν ἀποδοξίαν &c.
 expuncta voce τῆς
 ἀποδοξίας.

σύμβολα τῆς ἑκκλησίας. In codice Fuke-
 D tiano scriptum inveni σύμβολον, quod non dis-
 plicet.

In Caput XV.

καὶ τὴν ἰατροδόξον. Christophorus legit ἢ Pag. 524
 ταῖς ἰατροδόξον &c. quam emendationem proba-
 re non possum. Dicendum enim esset κατὰ τὰς
 ἰατροδόξον. Quare amplexus sum scripturam,
 quam Cæterius proposuit, ἢ τὴν ἰατροδόξον.
 Quam quidem reperi etiam in codice Leonis Al-
 latii. Intelligit autem Sozomenus libros Hilarii
 adversus Auxentium, & contra Arianos. Per li-
 bros autem de fide designat libros Hilarii de
 Trinitate.

φασὶ ἢ αὐτὸν ἰατρὸν εἶναι. Actium inter cætera,
 Medicinæ quoque operam dedisse testatur Philo-
 storgius in libro tertio, & ante illum Gregorius
 Nyssenus in libro primo contra Eunomium. Ubi
 multa refert de vita & institutis Actii, quæ ab
 Athanasio Anqyræ Episcopo acceperat. Ait igitur

tur Aemum primò Ampelidis cuiusdam servum fuisse, deinde relicta dominâ, fabrum zrarium fuisse. Verba Gregorii, quæ ab interprete perperam translata sunt, hic adscribam: ἐν δὲ τῷ αὐτῶν ἰδίῳ τῷ δὲ δολίῳ ἀμπελίδου τῆς κεντημίας αὐτῶν τὸ ἵδιον εἶδος εἶναι λέγειν ὅτι μὴ δόξαίμι κακοῦ δέσποτος τὸ διζήματα ἀπιδεῖν. ἢ τὰ καμινωτὰ κατ' ἀρχαίς, Ἐφραίμ βραχίονα καὶ ἀκμονί μισροῦ προσκαθήμενον. Hunc Gregorii Nyseni locum citat Nicetas in Thesauro Orthodoxæ fidei libro 5. cap. 30.

ὅτι τινὰς τῶν εἰρημίων αἰρέσεων. Hæc verba duobus modis construi possunt. Nam vox illa εἰρημίων jungi potest cum sequente vocabulo αἰρέσεων. Aut referri potest ad vocem τινὰς, quæ præcessit & in masculino genere sumi. Priorem sensum secutus est Musculus. Posteriorem Christophorus. Sic enim vertit: quosdam eorum, quos percensui, errorum vel sectarum auctores &c.

In Caput XVI.

Pag. 525. ὅς ἐστιν ἰσθμὸς ὢν. Rectius in codice Leonis Allatii scriptum est ὅς ἐστιν ἰσθμὸς ἢ τῆς τῆς χειρῶν ἢ ἐν ὄρει. Quam lectionem in versione mea secutus sum. At Christophorus & Savilius pro χειρῶν testantur ἐπιχειρῶν. Quod non probo. Ait enim Sozomenus, Ephrem patriam habuisse Nisibim, aut alium quempiam ejus regionis locum. Certe Symeon Metaphrastes patriam illi tribuit Edeffam.

ἀλλὰ ἐξ ἡμῶν. Hunc locum non intellexerunt Interpretes. Nam Musculus quidem ita vertit: Sed & Græcus lector ex æquo admiratur, quod homo Syrus talia dicit. Christophorus vero interpretatur hoc modo, Sed cum Græcus etiam illa Græcè legat, perinde ea admiratur, atque si Syrus esset & Syriacè legeret. Uterque id, quod de Ephrem ipso dicitur, de lectore dici existimavit; & verba illa ἀναγνωσκόμενος ἀθανάτου, pro αἰτίαι accepit. Longe rectius Niephorus, qui hunc Sozomeni locum ita expressit: θαυμάσιος τοῖς ἀκούσις ἑλλῶν ἡ σύρος ἀναγνωσκόμενος. Sed neque Langus, vir alioqui doctissimus, hunc Niephori locum intellexit. Ita tres interpretes in unius loci non admodum difficilis versione lapsos videas.

μυριάδας ἐπιόν. Pessime Christophorus myriadas carminum vertit. ἔπειτα pro ἑξήκοντες veteres dixerunt, & ad calcem cuiusque libri annotare solebant, quot versibus seu lineis totum opus constaret. Eusebius in libro primo contra Marcellum capite primo: εἰς μακρὸν αὐτῶν ἡ ἀμνηστὸν μῦθος ἐξήκοντες ἢ ἑξακότ' ὡς μόνον ἐπιόν ἐξ ἑξῆς ποιεῖται τὴν ἀλόγιστον ἀπαρτιθῆναι. Sic etiam loquitur Origenes in epistola ad Africanum, ubi de libro Job, quem per versus digestum fuisse constat. Hinc πολυπῆρες βιβλίον dicitur pro πολυστίχων, quemadmodum loquitur Eusebius in epistola ad Flaccillum. Plura vide in Annotationibus ad Eusebii librum 6. cap. 16.

ἐξ ἑλυσίων. Hujus Zenobii mentionem facit Ephrem in testamento suo, quod inter ejus opera editum est; ubi virum Zigarenum eum appellat, eo quod ortus esset Zigaris, vel potius Zin-

garis oppido Arabiæ juxta Edeffam, quod à Stephano vocatur Singara.

ἰφθίμια μέγα σόρων παίδες. In codice Fuketiano scriptum inveni ἐν δὲ μέγα ἀλχῶσι σόρων παίδες. Sed præferenda videtur scriptura codicis Allatii, quæ est hujusmodi: ἰφθίμια μέγα ἀλχῶσι σόρων παίδες.

σαυλωνῶν καὶ ἀραδάδ. Sic etiam vocat Niephorus hos Ephraemi discipulos. In codice tamen Fuketiano scriptum inveni ἀραδάδ' ἰσπανῶσιν. Porro Paulonas idem est ac Paulus. Sic enim Syri Græca nomina detorquere consueverant, verbi gratiâ Maximonam vocabant Episcopum Hierosolymorum, qui vulgo maximus dicebatur, ut testatur Epiphanius. Sic Helycham dicebant pro Helychio Beati Hilarionis discipulo, sicut supra vidimus. Porro cum his duobus Ephraemi discipulis, qui à re & do fidei tramite recesserunt, numerandus erat etiam Apollo.

ἐξ ἰσραηλίων ἀπαθῶν ἀνδρῶν. In codice Leonis Allatii scriptum est ἀραθῶν ἀνδρῶν non male.

λίγῃ τῷ σπῆν. In codice Fuketiano scriptum inveni λίγῃ τῷ σπῆν ἀραθῶν ἰσραηλίων &c. Quare assentior Christophoro & Savilio, qui in margine suorum codicum emendarunt λίγῃ τῷ σπῆν &c.

In Caput XVII.

Συνοδικὸς συντάκτω. Nisi me conjectura fallit, scripserat Sozomenus συντάκτω. Sic enim eleganter exprimitur ardens & contentum studium vulgi erga cultum Christi; συντάκτω verò, eo quidem sensu nunquam sumitur.

δημόσιον ἐκίτην. Hæc de Judæo emptore intellexerunt Interpretes. Sed lex ipsa Constantini Imperatoris, quæ relata est in libro 16. codicis Theodosiani, titul. ne Judæus Christianum mancipium habeat, hæc verba aliter accipienda esse docet, de ipso scilicet servo, qui emptus est à Judæo; ut scilicet publicus fiat seu fiscalis. Verba legis hæc sunt: Si aliquis Judæorum, mancipium seculæ alterius seu nationis crediderit comparandum, mancipium sisco protinus vindicetur. Si vero emptum circumciderit, non solum mancipii damno mulctetur, verum etiam capitali sententia puniatur. Quod si veneranda fidei conscientia mancipia Judæis mercari non dubitet, omnia quæ apud eum reperiuntur, protinus auferantur.

In Caput XIX.

τὸ δὲ κατ' ἐπίαν ὁμοίον. Hunc locum feliciter mihi videor restituisse. Ac primum quidem κατ' ἐπίαν ἀνέμοιον scribendum esse affirmo. Nam Sozomenus hoc loco refellit Arianos, qui dicebant Constantinum Maximum paulo antequam à vita migraret, consilium cepisse de altera Synodo convocanda, ut voces illas ὁμοίον & ὁμοιόσιον diligentius examinaret; sed fatali morte præceptum, rem Constantio filio reliquisset. Hunc porro in Ariminensi Concilio istud perfecisset. Id vero fallum esse contendit Sozomenus, cum diu ante Ariminensem Synodum de ὁμοιόσιον & ὁμοιόσιον quæsitum fuerit inter Episcopos. De- P iij

indenon ob eam causam collectum ait fuisse Ariminense Concilium, sed ob Aëtii dogma, qui filium patri dissimilem secundum substantiam paulo ante asseruerat, quam opinionem Eunomius postea latius propagavit.

εἰσὶ τὸ αὐτὸ αἴτιον χαλιπῶς ἀνέκει. Ita quoque in exemplari suo legerat Nicephorus. Sic enim hunc Sozomeni locum expressit: *μὲν δὲ τοῦ αἴτιου αὐτοῦ χαλιπῶς ἀνέκει*. Verum in codice Faketiano vera scripturae vestigia deprehendi. In eo enim scribitur *εἰ τῷ αὐτῷ αἴτιον*. Quam lectionem Geneveses quoque Typographi ad marginem adscripserunt ex libro Scaligeri. Ego non dubito quin scribendum sit, *εἰ μὴ τὸ αὐτὸ αἴτιον τὸ ποῦ καὶ ἀντίον χαλιπῶς ἀνέκει* &c. Quam emendationem confirmant ea, quae sequuntur. Nisi enim ita legeris, sensus omnino constare non potest.

In Caput XX.

Pag. 533. Καὶ εἰ μὲν πατέρα καὶ υἱόν. Primus Flavianus hanc *δοξολογίαν* ad finem Palmarum canere instituit, ut docet Theodoritus in libro secundo Historiae Ecclesiasticae, & Philostorgius in libro tertio capite decimo tertio. Per choros autem alternis canere nequaquam instituit Flavianus, sed diu ante mos ille in Syria invaluerat, ut notavi ad Socratem. Quod quidem ex hoc etiam Sozomeni loco confirmari potest, ait enim Sozomenus, *κατὰ ἁγορῆς αἰς ἕθνη, ἐν τῷ ὑμνοῦν τῶν σωιστῶν ἀρχαῖοι* &c.

In Caput XXII.

Pag. 535. Ἐπιγραφὴ ἐπὶ τῷ εὐαγγελίῳ. Sic etiam scriptum habetur apud Athanasium in Apologetico secundo adversus Arianos, unde hanc Epistolam descripsit Sozomenus. Scribendum tamen est *ἐπιγραφὴ*, ut legerunt Interpretes.

In Caput XXIII.

Pag. 536. Περὶ φωνῶν ἐπιγραφῶν. Proculdubio scribendum est *ἐπιγραφῶν*, accentu mutato. Quomodo & Savilius in suo codice emendavit. *ἡρώμμοσι τὰς οὐκ ἐπιγραφῶν*. Intellego litteras, quas Julius Papa extirperat ad Eusebium & reliquos condemnatores Athanasii, quibus eos ad causam dicendam evocabat.

εἰς τὰς ἀκροῦς ὑμῶν. Sic etiam legitur in Apologetico secundo adversus Arianos, & quidem rectissime. In codice tamen Faketiano *ἡρώμμοσι* scriptum est. Atque ita legitur in libello Latino Valentis & Ursacii, quem refert Hilarius in Fragmentis: *Omnia, quae antehac ad aures nostras pervenerunt de nomine praedicti, falsa nobis esse insinuata &c.* Ultra harum lectionum verior sit, difficile est dicere. Si priorem retinere voluerimus, in Latino exemplari scribendum erit: *Cuncta quae ad aures vestras pervenerunt de nomine praedicti, falsa à nobis insinuata &c.* Nam Valens & Ursacius in eo libello veniam petunt, ob id quod litteris suis olim ad Julium & ad alios Episcopos scriptis, Athanasium gravissimorum sce-

lerum reum esse affirmaverant. Sic enim ajunt initio Epistolae, *Quoniam constat nos antehac multa gravia de nomine Athanasii Episcopi litteris nostris insinuasse &c.* Haec igitur omnia, quae ad aures Julii aliorumque Episcoporum pervenerant, falsa à se insinuata fuisse nunc isto libello profitentur. Vulgatam igitur lectionem retinendam censeo, & in Latino exemplari referribendum, *falsa à nobis insinuata*. Idque confirmat Liberius Papa in disputatione adversus Imperatorem Constantium, quam refert Theodoritus.

ἡ καὶ αὐτὸς ἀθανάσιον. Apud Athanasium pro voce *ἀθανάσιον*, legitur *εὐσέβιον*, quod tamen ferri non potest: nam Eusebius diu ante Sordicensem Synodum vivere desierat, ut ipsemet Athanasius testatur in supradicto Apologetico.

ἐν τῷ ἑσπέρῳ λιβέλλῳ ἐαυτοῦ ἐν τῇ μεδιολάνῳ. Ursacius & Valens cum in suspitionem haereseos Arianæ venissent, & à communionem suspensi essent, eo quod à Julio Papa ad causam dicendam Romam evocati minime obtemperassent, tandem in Synodo Mediolanensi oblato libello veniam poscentes, suscepti sunt in communionem, ut docet epistola Synodica Concilii Ariminensis ad Constantium, quam refert Hilarius & Socrates. De hac Synodo Mediolanensi, cujus in Annalibus Ecclesiasticis obscura est memoria, multa erudite notavit Dionysius Petavius in Dissertatione de Photino haeretico ejusque damnatione in quinque Synodis facta. Sed in tempore illius Synodi assignando lapsus est: eam enim Sordicensi Concilio posteriorem facit, ita ut eodem quidem anno, sed aliquanto post illud Concilium fuerit celebrata. Verum hunc Petavii errorem abunde refutavit Jacobus Sirmundus in diatriba secunda adversus dissertationem Petavii. Vide quae supra notavi ad librum secundum Historiae Socratis capite 19. Quibus hoc etiam addi potest. Liberius Papa in epistola ad Imperatorem Constantium, tempus quo coacta est Mediolanensis Synodus designare videtur his verbis: *Qua est pax, clementissime Imperator, cum sint ex partibus ipsis quatuor Episcopi, Demophilus, Macedonius, Eudoxius, Martinius, qui ante annos octo cum apud Mediolanum Arianam sententiam haereticam nolissent damnare, de Concilio iratis animis exierunt.*

Petavius quidem in dissertatione de Photino, hanc epistolam à Liberio scriptam esse dicit anno Christi 355. Ex quo concludit, Mediolanensem Synodum anno Christi 347. esse celebratam. Baronius vero & Sirmundus epistolam illam scriptam esse censent anno Christi 354. Mihi tamen rem accuratius examinanti, ea epistola scripta esse videtur anno Christi 356. Nam Liberius illic disertè testatur, Georgium tunc temporis Alexandrino Episcopatu potitum fuisse. Id autem contigit anno Christi 356. ut inter omnes constat. Quare in epistola Liberii Papae pro, ante annos octo, scribendum videtur, ante annos novem. Ea autem locutio idem valet atque, decimo ab hinc anno, ut notavi ad Socra-

tem in loco superius indicato. Quæret hîc fortasse aliquis, cur Valens & Ursacius non contenti priore libello, quem Mediolanensi Synodo obtulerant, alterum postea libellum Julio Papæ porrexerint. Causa hujus rei in promptu est: Quia scilicet post Mediolanensem Synodum, anno sequente damnati fuerant in Concilio Serdicensi, & à communionem Ecclesiæ præcisi. Quare ut restituerentur, adeundus necessario fuit Julius Papa, qui damnatos ab universali Concilio, solus pro auctoritate qua pollebat, eos in communionem recepit, biennio post Serdicense Concilium. Hilarius in fragmentis ait Julium id consulto fecisse, ut vires demeret Arianis.

Pag. 536. ἀρνημένους ἢ χρεῖς ἐν οἴῳ ἔῃ. His verbis notatur hæresis Photini, quæ in Mediolanensi Concilio damnata est, ut testatur Hilarius in fragmen-

tuis. Quare emendandum est Latinum exemplar hujus libelli, in quo ita legitur, *Et qui negant Dei filium ante secula fuisse.* Scribendum enim est, *Et qui negant Christum Deum ac Dei Filium ante secula fuisse.* Quod confirmat Athanasius.

In Caput XXIV.

ἡγ' παύλῳ. Paulus à Serdicensi Concilio minime est restitutus. Certe nulla Pauli fit mentio in epistola Synodica Concilii Serdicensis. Et Theodorus in libro secundo Historiæ Ecclesiasticæ diserte testatur, Paulum Episcopatu suo quietè potitum esse tunc cum Serdicense Concilium congregabatur. Quare opus non habuit Serdicensis Concilii judicio, ut in sedem suam restitueretur.

Pag. 537.

HENRICI VALESII
ANNOTATIONES
IN LIBRUM QUARTUM
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
SOZOMENI.

In Caput Primum.

Pag. 538. Ὁ δὲ ἀδελφίδης δὲ κωνσταντινοῦ. Particulam expungit Christophorus & Savilius. Quam si retinere velimus, transponere oportet hoc modo: *Ὁ δὲ ἀδελφίδης δὲ κωνσταντινοῦ.*

In Caput II.

Pag. 539. τὰς τὰ παύλου φρονήσας. In codice Fuketiano scriptum invenitur κατὰ παύλον φρονήσας. Ita etiam legitur in libro Leonis Allatii, & apud Nicephorum. Quam quidem scripturam magis probo, hæc enim locutio τὰ παύλου φρονήσας, Paulum scilicet auctorem designaret.

κατὰ ταῦτα τῆς αὐτοῦ μακεδονίου καθαρῆς. Hæc verba, & quæ sequuntur usque ad finem hujus capituli, delenda sunt unâ liturâ, utpote quæ sensum turbant, & aliunde huc irreperunt. Ubina autem collocanda sint, proximo capite dicetur.

In Caput III.

Ὁ δὲ παύλος ὄντας παύλου. Nicephorus in libro nono capite 30. addit, eos Notarios fuisse Pauli Episcopi Constantinopolitani: *ἐπιστολικοὶ*

Ἐπισημασμένοι ἐπιμαρτυροῦντες παύλου. Hinc est, quod titulus hujus capituli ita concipitur, *De Martyrio sanctorum Notariorum.* Horum Martyrum Marciani ac Martyrii mentio fit in Græcorum Menologio, die 25. mensis Octobris. Fuit & Martyrius quidam Diaconus Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quem Eusebius tunc Episcopus Constantinopolitanus Legatum misit ad Julium Papam unâ cum Helychio Diacono, uti testatur Julius Papa in epistola ad Orientales. Verum hic diversus videtur ab isto cujus meminit Sozomenus. Subdiaconus enim dicitur.

ἢ τῆς κατ' αὐτὸν εἰσεως. Post hæc verba insertere oportet ea, quæ supra expunximus, hoc modo: *ἢ μὲν ταῦτα τῆς αὐτοῦ μακεδονίου καθαρῆς, ἢ τῆς κατ' αὐτὸν εἰσεως.* Quæ ita apte conveniunt huic loco, ut nulli alteri convenire possint.

In Caput IV.

Γεώργιος καὶ ἐπιπέδ. Errat hîc Sozomenus. Nam nec Athanasius sede sua exturbatus est à Constantio, nec Georgius in ejus locum substitutus, nisi confecto bello adversus Tyrannos, cum Constantius ex omni parte securus, universum Imperium Romanum solus obtineret.

Pag. 540.

In Caput V.

Pag. 541. Θωμάτι & ΝίϞ. Non dubito quin Sozomenus scripserit θαύματι & ΝίϞ. παύσαις ἰσχυ. Quod longe est elegantius. Emendationem nostram confirmat Nicephorus, qui hunc Sozomeni locum ita expressit: ἀπὸς ὃ τῷ θαύματι & παύσαις διὰ τῶν ἀποστόλων.

καὶ κυρίως τῷ Ἐπισκόπου. Exstat etiamnum epistola Cyrilli Episcopi Hierosolymitani, ad Constantium Imperatorem ea de re scripta.

In Caput VI.

Pag. 542. φύσας ὅ γενοιτο λήθων. Scribendum puto φύσας ὅ γενοιτο λήθων. & παύσαις ἰσχυ. Vulgata enim lectio ferri non potest.

ἀλλυτὸν & μέρων. Rectius in codice Leonis Allatii scriptum est ἀλλυτὸν δὲ μέρων. Porro de hac Sirmienſe Synodo adversus Photinum, vide quæ notavi ad librum secundum Historiæ Socratis cap. 29.

ἀποτίρας δευλογίας. Malim scribere τῷ ἀποτίρας δευλογίας. Cæterum de his tribus fidei formulis, vide si placet, quæ notavi ad librum secundum Socratis.

Pag. 543. μίαν ἢ ἑσάαν. ἡράφι ὃ ἡ ὑπόστασις. Longe aliter citatur hic locus apud Athanasium in libro de Synods, & apud Socratem in libro secundo, ubi agit de Ariminensi Synodo. Sed & codex Foketanus hunc locum ita scriptum exhibet, μίαν ἢ ἑσάαν τὸ ἡ ἐν ὁμοίῳ ἡ ἑσάαν τὸ ἡ ἐν ὁμοίῳ. Quæ verba videntur esse Critici cujusdam, qui hæc ad marginem annotarat, unde postea in textum irrepserunt. Certe verba illa ἡράφι ὃ ἡ ὑπόστασις sunt Librarii, qui duplicem hujus loci scripturam notarat in margine, cum alius codex ἑσάαν, alius ὑπόστασις scriptum haberet.

Pag. 544. ἐπὶ πολλοῖς ὃ ἀπὸς αἰθέσι. Malim scribere ἐπὶ πολλοῖς. Quod confirmat Nicephorus, hunc Sozomeni locum ita describens: εἰς πολλὸν ὃ ἀποκαθάρσιον. Porro de hac disputatione Photini cum Basilio videndus est Epiphanius in hæresi Photinianorum.

In Caput VII.

Pag. 545. καὶ μελέσαις δι. Rectius in codice Foketiano scriptum est καὶ μελέσαις δι, & paulo post ἀπαιθεῖν ὃ ἡ ἰσχυ. Non ut vulgo legitur ἀπαιθεῖν. Utriusque loci depravatio Christophorionum in errorem induxit.

In Caput VIII.

ἐν τῷ ἡ ἰουλίου. Hæc non suo loco ac tempore narratur à Sozomeno. Nam Julius Papa ultimum diem obiit Constantio Au. ὄστο quinto & Gallo Cæsare Consulibus, anno Christi 352. Sequenti verò mense Liberius Pontificatum iniit. Falsum item est, quod ait Sozomenus, Julium sedisse annos quinque & viginii. Sed detur enim duntaxat annis quindecim, mense uno, diebus

A undecim, ut testatur vetus liber de Episcopis urbis Romæ.

ἀπὸς αὐτὸν μέσους. Malim scribere τῷ ἀπὸς αὐτὸν μέσους. Pag. 546

ἀλλὰ σιωπῆσαις ἐν ἀντιοχείῃ. Hujus Antiochensæ Synodi solus quod sciam meminit Sozomenus. Sed tempus quo celebrata est, perperam assignat. Eam enim collectam esse dicit Constante adhuc superlente. Verum cum Georgium in illa Synodo Episcopum Alexandriæ ordinatum esse scribat, necesse est ut supradicta Synodus diu post Constantis obitum congregata sit. Quippe Constantis sublatus est anno Christi 337. Georgius vero anno Christi 356. Episcopatum Alexandriæ occupavit, post Consulatum Arbathionis & Lolliani, ut docet contestatio populæ Alexandrini, quæ refertur ab Athanasio ad calcem epistolæ ad Solitarios, & cujus meminit Lucifer Caralitanus. Collecta igitur est hæc Synodus Antiochena anno Christi 356. & in ea Georgius Episcopus Alexandriæ est ordinatus, statimque ex urbe Antiochena cum militari satellitio missus est Alexandriam, eodem modo, quo ante quindecim annos Gregorius in Antiochensæ Synodo, ea quæ in Encænii celebrata est, ordinatus fuerat Episcopus Alexandriæ, atque inde missus Alexandriam, ut testatur Athanasius.

ἐν τῷ ὁ νεαυός. Epiphanius Scholasticus pro Eugenio Theognium habet, gravi errore. Eugenius enim successit Theognio, & ad Valentis usque tempora Episcopatum Nicænum tenuit, ut testis est Philostorgius in libro nono Historiæ Ecclesiasticæ capite 8. ubi scribit Eudoxium Constantinopolitanum, cum Nicænam profectus esset, ut in locum Eugenii illius urbis Episcopi, qui recens fato functus fuerat, alium Episcopum constitueret, repentina morte præreptum fuisse. Cæterum inter Episcopos, qui huic Antiochenſi Concilio interfuerunt, præter illos à Sozomeno memoratos, fuit Leontius Episcopus Antiochiæ & Georgius Laodiceæ. Hos enim præ cæteris recenset Athanasius in exordio Apologiæ de fuga, quam scripsit paulo post eam Synodum.

τοῖς δυοῖσι πατέρι τὸν ὁμοίῳ σιωπῆσαι. Haud dubie scribendum est ὁμοίῳ, & σιωπῆσαι pro σιωπῆσαι. Nam Occidentales quidem Episcopi Filium Patri consubstantialiam omnes uno consensu profitebantur. Orientales vero plerique Filium Patri similem profitebantur: pauci cum Aëtio dissimilem asserabant, quos Constantinus infenso animo persequabatur. At Nicephorus cum hunc Sozomeni locum non intelligeret, interpolavit, ut videre est in libro 9. cap. 33.

ὁμοίῳ ὁμοίῳ. Scribendum puto ὁμοίῳ ὁμοίῳ. Quæ quidem emendatio prorsus necessaria mihi videtur, cum in vulgata lectione nullus sit sensus.

In Caput IX.

Πλείστοις ἐκείνοις σιωπῆσαις. Idem numerus Episcoporum, qui Mediolanensī Concilio interfuerunt, legitur apud Socratem in libro secundo capite

capite 35. ubi vide quæ notavi. Celebratum est hoc Concilium anno antequam Georgius in sedem Alexandrinam invasisset, hoc est anno Christi 355.

ῥοδανίου. Rhodanium vocat Sulpitius Severus in libro secundo Historiæ sacræ, ubi Mediolanensis Synodigesta describit. Ejus verba sunt: Rhodanium quoque Elusanum Antisitem, qui naturâ lenior, non tam suis viribus quam Hilarii societate non cesserat Arianis, eadem conditio implicuit; cum tamen omnes parati essent Athanasium à communionem suspendere, modo ut de fide inter Episcopos quareretur. Sic enim eum locum scribendum censeo. Baronius tamen in Annalibus ex manuscripto codice emendat, Tolosanum Antisitem.

ἡλιάρου. Hic Hilarius Notarius erat Imperatoris Constantii, qui unâ cum Diogene Notario missus erat Alexandriam, ut Athanasium urbe expelleret. Dux autem militum, cujus nomen reticet Sozomenus, erat Syrius, ut docet Athanasius, tum in Apologetico ad Constantium, tum in epistola ad Solitarios, & in contestatione populi Alexandrini eidem epistolæ subjecit.

In Caput X.

ἡνίκά τις ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν. Hujus loci emendatio debetur codici Leonis Allatii. in quo ita legitur, ἡνίκά τις ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν ἐπιτομῶν, quam scripturam in versione mea sum secutus. Cæterum quæ hic narrat Sozomenus de latebris Athanasii in cisterna per sex continuos annos, merè fabulæ sunt, quas ex Rufini fontibus hausit Sozomenus.

ἡνίκά τις ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν. Recte hoc loco ac tempore ordinationem atque ἐπιτομῶν Georgii ponit Sozomenus, post victoriam scilicet Constantii, & post extinctam tyrannidem Magnentii atque Silviani; hoc est anno Christi 356. De Georgio autem isto multa habet Epiphanius in hæresi Anomæorum, & Gregorius Nazianzenus in Encomio Athanasii. Qui eum Cappadocem quidem fatetur, hybridam tamen vocat, natum in confinio quodam ignobili Cappadociæ. Patriam ejus apertius adhuc designat Gregorius Nyssenus in libro primo adversus Eunomium, ubi totam Aetii vitam exponit. Locum ejus integrum hic apponam, eo quod in vulgatis editionibus mancus est ac mutilus. Sic igitur ille, ἐν τούτοις τῶν μεγάλων ἀθανασίου βασιλικῶν διαγραφῶν τῆς ἀλεξανδρείαν ἐκκλησίας μετατιθέσθαι. γεωργίου δὲ τῆς ταρβαθλίτου τῆς ἐκείνου λατῆς διασπῶντος. ἀλλὰ ἀλεξανδρείαν: ὁ ἀπὸ τῆς ἐκείνου ἐκείνου τῆς ἐπιτομῆς ἀπὸ τῆς ἀλεξανδρείαν ἐκκλησίας ἀμειλίχως ἐχέει. ὡς τῆς γεωργίου. ἡνίκά τις ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν ἐπιτομῶν. καὶ δὲ τὸ τοῦ ἀπὸ τῆς ἀλεξανδρείαν ἐκκλησίας ἀμειλίχως ἐχέει. χαίρειν τε τούτῳ, ἀλλὰ τῆς διασπῶντος ἀμειλίχως ἐχέει. καὶ ἰουρία ἐστὶν τῆς ἀπὸ τῆς ἀλεξανδρείαν ἐκκλησίας ἀμειλίχως ἐχέει. Ubi vides Georgium vocari Cappadocem, & Tarbatheniten & Chananzum. Tarbatheniten quidem, eo quod ortus esset Tarbathenis, qui erat pagus Cappadociæ: Chananzum vero, id est Syrum, propterea quod Cappa-

Adoces, Syrorum coloni sunt, ut docet Herodotus. Et hac ratione Georgius Cappadox contribulis erat Aetii Syri. Pro voce ἀμειλίχως in Gregorio Nysseno malim scribere ἀμειλίχως quem admodum legisse videtur Interpres.

In Caput XI.

ἡνίκά τις ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν. In codice Fuketiano scriptum inveni ἐπιτομῶν. Apud Theodorum in lib. 2. Historiæ cap. 16. dicitur βίβρα. & apud Theophassem in Chronico.

ἡνίκά τις ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν. Extant acta interrogationis Liberii in consistorio coram Principe Constantio, apud Theodorum in libro secundo Historiæ. Ubi Constantius exprobrare videtur Athanasio mortem fratris sui Constantini. Cujus tamen mortis culpa quomodo in Athanasium cadere possit, equidem non video.

ἡνίκά τις ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν. Non dubito quin Sozomenus scripserit ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν. Tres enim affert causas, ob quas Episcopi iniquam contra Athanasium sententiam tulissent: privatas scilicet similitates, & gratiam, seu metum Potentiorum. Confirmans hanc emendationem Acta interrogationis Liberii, quæ refert Theodorus in lib. 2. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 16.

ἡνίκά τις ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν. Episcopus Arianus intelligit, quos in comitatu semper habebat Constantius, Auxentium scilicet & Epictetum, ut discimus ex Actis interrogationis Liberii, quæ referuntur à Theodoro.

ἡνίκά τις ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν. Proculdubio scribendum est ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν, quemadmodum legitur in codice Fuketii & apud Nicephorum. Sed præterea unius litteræ adjectione locus sanandus est hoc modo, ἡνίκά τις ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν ἐπιτομῶν. Potest etiam legi in singulari numero κοινωρίας. Nicephorus certe ita hunc Sozomeni locum accepit. Sic enim habet de Felice, ἐν τῷ ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν ἐπιτομῶν, ὅτι ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν ἐπιτομῶν ἐπιτομῶν. In codice Fuketiano hunc locum ita scripturam inveni, καὶ κοινωρίας ἐπιτομῶν ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν. Quam scripturam confirmat Nicephorus, ut proxime vidimus. Itaque re attentius examinata, hanc lectionem præferendam puto.

ἡνίκά τις ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν. Mallem scribere ἐπιτομῶν. Pag. 553.

In Caput XII.

ἡνίκά τις ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν. Idem scibit Socrates. Epiphanius tamen in hæresi Anomæorum, Aetium à Georgio Alexandrino Episcopo Diacorum factum esse scribit.

ἡνίκά τις ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν. Post hæc verba deerat integra linea, quam ex optimo codice Fuketiano supplevi in hunc modum: ἀσφαλῶς τε ἐπιτομῶν τοῖς λογισμοῖς γεωργίου, ἡνίκά τις ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν. &c. Eandem scripturam in suo codice invenit Nicephorus. Hunc enim Sozomeni locum ita expressit in cap. 36. lib. 9: τῆς οὖν ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν ἐπιτομῶν, ἀσφαλῶς τε ἐπιτομῶν τοῖς λογισμοῖς γεωργίου, ἡνίκά τις ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν. Vides Nicephorum hic legisse ποιικίως τὴν

Q

συλλογισμοῖς καὶ ῥησιν. Omisit tamen Nicephorus adverbium illud ἀσφαλῶς, quo significatur Aetium accuratis & exactis usum esse argumentationibus, juxta Aristotelis regulas.

Pag. 554. ὁ δὲ μὲν ἴσμεν. Henricus Savilius ad latus sui codicis hæc annotavit, *Imperfecta sententia, nisi tollas ὁς*. Cujus viri opinioni libenter assentior, licet apud Nicephorum idem quoque legatur articulus. Verum ut monuit Savilius, utrobique delendus est. Non enim de Uranio Episcopo Tyri hæc dicuntur, sed de Eudoxio; qui collecta Antiochiæ Synodo utrumque simul vocabulum, ὁμοῖον ἢ ὁμοιωσίων condemnavit. Porro hæc Antiochena Synodus ab Eudoxio congregata est anno Christi 357, paulo post Sirmiensem Synodum, in qua Hosius impiam illam fidei professionem ediderat. In hac Antiochena Synodo, perinde ac in illa Sirmiensi, in qua Hosius naufragium fecit, damnatum est nomen *substantia*, & ὁμοῖον atque ὁμοιωσίων ex æquo rejecta sunt. Legati etiam missi sunt ad Constantium Imperatorem, Aphalius Presbyter unâ cum aliis, qui Synodicam epistolam ad eum perferrent, ut hic testatur Sozomenus. Cæterum sub exitum anni 357, hanc Synodum collectam esse conjicio. Et enim Eudoxius dum adhuc Constantius Romæ ageret, audita morte Leonii, statim Româ Antiochiam profectus, Antiochenam sedem per ambitum occupavit. Româ igitur profectus fuerat mense Majo. Nam sub exitum hujus mensis Constantius Româ egressus est. Unde obiter notandus est error Baronii, qui Constantii ingressum in urbem Romam, & Eudoxii professionem ac translationem assignat anno Christi 356. Sed hunc errorem refellit Ammianus Marcellinus & Idatius in Fastis. Proinde Eudoxius ante Julium mensem Antiochenam sedem obtinere non potuit. Quo item tempore Tractatus ille apud Sirmium factus est, in quo Hosius & Potamius impiam illam fidei professionem ediderunt, quam Valens & Ursacius ac Germinius ad Eudoxium miserunt. Quare non nisi sub finem hujus anni Eudoxius Synodum suam congregare, & Valentis atque Ursacii litteris respondere potuit.

ἐπὶ κατὰ τὴν ἑκείνου ἰδέαν. Notandus est hic locus. Optime enim Sozomenus Hosii lapsum excusat duabus rationibus. Primo enim ait, Hosium huic formulæ consensisse eo consilio, ut Valentis, Ursacii ac Germinii pertinaciam extingueret; qui *homousii* quidem vocabulum ferre non poterant, quippe quod nusquam in Sacris litteris extaret: *homoeousii* vero nomen, quod nec usquam legebatur, introducere studebant. Hosius ergo dispensative & οὐ κατὰ τὴν ἑκείνου, ut eorum pervicaciam frangeret, utrumque vocabulum pariter tolli passus est. Deinde vi ac terrore compulsus Hosium id fecisse ait Sozomenus. Quæ quidem ratione etiam Athanasius Hosium excusat.

γερμανίου. Sic fere Græci appellant eum, qui vero nomine Germinius dicebatur. Hic Photino damnato atque in exilium pulso, Zyzico ac citus, ex Presbytero ad Episcopatum Sirmiensem promotus fuerat anno Christi 351, ut testa-

tur Athanasius, tum in Oratione prima adversus Arianos, quæ scripta est anno Christi 356, tum in Epistola ad Solitarios. Vide quæ notavi ad Socratem.

ἐπισημασμένον. Assentior Christophorono & Savilio, qui διηπίμασαν emendarunt. Quam emendationem confirmant ea, quæ sequuntur.

In Caput XIII.

κεκορηθὲν καὶ ἐν ἑσπέρῳ. In codice Fuketiano, & apud Nicephorum additur præterea nomen Eugenii hoc modo: κεκορηθὲν καὶ ἐν ἑσπέρῳ. Erat autem Eugenius iste Episcopus Nicææ, ut superius observavi. Cæterum hæc Georgii Laodicensis Epistola adversus Eudoxium, recitata quidem est in Concilio Ancyrano, ut docet Epiphanius in hæresi Semiarianorum: non tamen scripta est ad Episcopos Synodi Ancyranæ, ut patet ex nominibus Episcoporum, quæ hic leguntur in titulo Epistolæ Georgii. Nullus enim ex istis, Synodo Ancyranæ interfuit, præter Basilium.

ὡς ἐκράτειν τὰ ἐν ἑσπέρῳ ἐν ἑσπέρῳ. Per Serdicensem Synodum intellige, non œcumenicam illam Synodum Catholicorum, sed alteram Pseudosynodum Serdicensium Orientalium Episcoporum, cujus exstat Epistola synodica apud Hilarium in Fragmentis, & ad calcem Epistolæ adjecta est formula fidei, in qua homousii quidem nulla fit mentio, anathemati tamen subjiciuntur ii, qui dicunt Filium Dei ex alia esse substantia &

non ex Deo. Per Sirmiensem autem Synodum intelligit hic Sozomenus, non illam in qua Hosius blasphemiam suam conscripserat. Nam adversus istam Hosii formulam collecta erat Synodus Ancyrana. Intelligenda igitur est Sirmiensis illa, in qua depositus est Photinus, & fidei formula à Marco Arethuso Græce dictata est. Idque aperte confirmat Ancyrani Concilii Synodica, quam refert Epiphanius in hæresi Semiarianorum. Illic enim Episcopi, qui Ancyra erant congregati, optasse se dicunt & votis omnibus concupisse, ut post Antiochenæ fidei formulam, & post Serdicensem Synodum, quam Sirmiensis Synodus excepit, omnis deinceps altercatio ac disputatio tolleretur. Porro Ancyrana Synodus congregata est anno Christi 358, paulo ante Pascha, ut doctè observavit Petavius in animadversionibus ad Epiphanium in hæresi Semiarianorum. Mirum vero est, Sozomenum hoc loco nullam gestorum Ancyrani hujus Concilii facere mentionem. Solam enim legationem ad Constantium Imperatorem missam commemorat. De Synodica vero epistola, deque formula Fidei ab iisdem conscripta, quæ apud Epiphanium & Hilarium legitur, nihil dicit.

ἐκ θαλαμπίλεως βασιλικῆς. Musculus & Christophoronus verterunt ex Thalampoli regia. Quod est ridiculum. Leonius iste Presbyter erat Antiochenus, qui unâ cum aliis Clericis ejusdem Ecclesiæ Ancyram venerat, quæsturus de Eudoxio Episcopo Antiochiæ, & Georgii Laodicensis litteras secum attulerat. Fuerat autem antea Cubicularius Imperialis palatii.

Pag. 555.

Sic enim Nicephorus hunc Sozomeni locum expressit, καὶ τὴν ἀριστέτητα ἐκ βασιλικῶν βασιλικῶν λέγοντι. Ceterum mirari quis non immerito possit, quemodo Eleusius Cyzicenus inter Legatos Ancyranæ Synodi nominetur, cum ejus nomen nequaquam reperitur inter eos, qui Ancyranæ Synodo subscripsisse leguntur apud Epiphanium. An dicendum est, nomen Eleusii omissum esse in libris Epiphanii? an potius Eleusium absentem per presbyterum suum, quem ad Synodum miserat, subscripsisse: ipsum tamen nihilominus Legatum à Synodo esse nominatum?

In Caput XIV.

Pag. 556. Ἐργασίον ποιῶν. Scribendum mihi videtur ἐργασίον ποιῶν τὸ δουρικιστον. Id est, *Scelestissima malorum hominum officina.* τὸν ἀτίον γινέσκει. Quis non videt scribendum hic esse τὸν ἀτίον. Miror tamen id nec à Christophorono, nec à Lango, qui Nicephorum interpretatus est, animadversum fuisse. Certe cuncta, quæ præcesserunt, Aetium manifeste designant.

ἡδ' ἰσῦς. Sic etiam legitur apud Nicephorum. In codice tamen Fuketiano deest vox ἰσῦς.

ἢ γδ δὴ εἰπεῖν ἀποστρέψω. Hujus loci emendatio debetur codici Allatiano, in quo ita scribitur: μὴ γδ δὴ ἀποστρέψω εἰπεῖν &c. Quam lectionem in versione mea sum secutus.

κιδθλιούνας. Proculdubio scribendum est κιδθλιούνας. Hæc enim referuntur ad Eudoxium, qui impios homines ac sceleratos in clerum allegebat.

In Caput XV.

Pag. 557. Ἐκ Βεροῦς. In codice Fuketiano scriptum est ἐκ Βεροῦς. Suprà Beroë dicta est urbs Thraciæ.

οἱ δὲ τότε εἰς μίαν γραφὴν ἀσπράσαντες. Intelligere videtur formulam fidei, quæ subiecta est epistolæ Synodicæ Concilii Ancyranæ unâ cum anathematismis, apud Epiphanium in hæresi Semarianorum & apud Hilarium in libro de Synodiis. Vel potius intelligit novam fidei formulam, quam Hilarius in fragmentis vocat perfidiam apud Sirmium conscriptam, ut infra ostendam.

δεδομένα δὲ παύλω καὶ Φωτεινῶ. Intelligit formulam Synodi Sirmienis adversus Photinum congregatæ anno Christi 351. Quippe Photinus hæresin Pauli Samosatani renovaverat.

ἀθανάσιον τε & ἀλέξανδρον. Hi duo cum Severiano & Crescente videntur fuisse Africæ Episcopi. Id enim subindicat Sozomenus. Porro ex his colligitur, Legatos Synodi Ancyranæ Basilium, Eustathium & Eleusium, Sirmium venisse anno Christi 358. & sub finem ejusdem anni Liberium ab exilio esse revocatum, cum eidem Ancyranæ formulæ subscripsisset. Vide Philostorgium in libro quarto capite 8. Male Baronius restitutionem Liberii posuit anno Christi 357. quo anno nondum Synodus Ancyranæ col-

lecta fuerat. Porro hæc omnia, quæ à Sozomeno in hoc capite referuntur, in Concilio Episcoporum gesta esse manifestum est. Quippe & formula fidei ibi conscripta est, cui subscriperunt Orientales & Occidentales Episcopi, & ipse Liberius adhuc exul. Et epistola ab ipsis scripta est ad Felicem Episcopum & ad Clerum urbis Romæ, ut Liberium redeuntem susciperent, utque ambo simul Felix videlicet ac Liberius, Episcopatum administrarent. Quæ non nisi à Synodo decerni poterunt, cum repugnet Ecclesiastica regulæ ac disciplinæ, ut in una eademque Ecclesia duo sint pariter Episcopi. Hæc igitur Synodus Sirmienis anni 358. reliquis Sirmiensibus annumeranda est, quam Baronius cum aliis præcedentibus videtur confundisse. Quatuor omnino sub Constantio Synodi Sirmienles reperiuntur. Prima ab Occidentalibus collecta adversus Photinum anno Christi 349. quam primus Petavius observavit. Secunda Orientalium fuit, in qua depositus est Photinus anno Christi 351. Tertia, in qua Hosius blasphemiam illam dictavit anno Christi 357. Quarta denique, in qua Liberius restitutus est anno natalis Dominici 358. cum formulæ in illo Concilio conscriptæ subscripsisset. Hæc est ut opinor, quam Hilarius in fragmentis vocat perfidiam ab Arianis conscriptam, & quam Liberius Catholicam vocat, & à Demophilo sibi oblatam suscepisse se dicit in epistola ad Orientales. Ob quod factum Hilarius ter anathema dicit Liberio. Scio quidem Nicolaum Fabrum in præfatione quam Hilarii fragmentis præfixit, hanc perfidiam ab Arianis conlectam, de Hosii blasphemiam intellexisse; sed pace viri doctissimi, improbabilis mihi videtur hæc opinio. Nam si hæc fuisset Hosii blasphemiam, proculdubio adjecisset Hilarius, eam ab Hosio & Potamio conscriptam fuisse. Sic enim scribit in libro de Synodiis. Atqui inter Episcopos, qui perfidiam illam apud Sirmium conscriperant, quos omnes illic recenset Hilarius, nec Hosius, nec Potamius nominantur. Deinde cur Liberius ad Orientales scriberet, susceptam à se Hosii perfidiam; quam ipsi Orientales rejecerant atque exploserant, & quam Ancyranæ Synodus condemnaverat? Annon apparet, aliam ab Hosii perfidia à Liberio designari, illam scilicet quæ tum Sirmii conscripta est à Basilio, Eustathio & Eleusio, ut testatur hoc loco Sozomenus? Vide Petavium in animadversionibus pag. 316.

ἡμελοῦσαν παρὰ λιβερίου. Intelligo epistolam Liberii ad Orientales, quæ refertur in fragmentis Hilarii.

In Caput XVI.

τὸ νικουμένηας πᾶσι. Nicomedia terræ motu collapsa est Datiano & Cereale Consulibus, 9. Kal. Septemb. ut scribit Ammianus Marcellinus & Idatius in fastis, qui fuit annus Christi 358. Quare Synodus Sirmienis & subscriptio illa Liberii, mense Augusto ejusdem anni necessario contigit.

ἄπο στρατιώτου ἢ θηροκόμου. Hunc locum non intellexit Nicephorus. Putavit enim Arfacium prius nutritorem Imperialium Leonum, ac deinde militem fuisse. Verba Nicephori hæc sunt, &c.

Pag. 560. λόγος ἢ πρὸς τὴν προτελευτήσας. In codice Fuketiano deest vox πρὸς. Quare non dubito quin locus ita scribendus sit, λόγος ἢ πρὸς τὴν τελευτήσας πρὸς τὸν ἄλλον &c. Vocem πρὸς supplevi ex eodem codice Fuketiano.

καθαίρειν. De hujus vocis significatione vide si placet, quæ scripti in Annotationibus Eulebianis pag. 93. Eodem verbo utitur Athanasius in vita Antonii.

Pag. 561. διὰ τὴν ἀρσάκιον. Scribe meo periculo διὰ τὴν ἀρσάκιον αὐτὸν θεασαμένων ἀκροαίνας ἴδωσαν. ἢ ἐπονομασθέντων. Assentior Henrico Savilio, qui in suo codice emendavit ἐξ ἐπονομασθέντων. In codice Fuketiano ommissa hæc est linea per negligentiam Librarii.

Pag. 562. ἰτοιμὴν τινὰ χειρῶν πρὸς τὴν ἐπονομασίαν. Hæc est fidei formula, quæ postea in Ariminensi Concilio recitata est, cui præfixa erant Consulium nomina. Sic enim incipiebat: fides exposita apud Sirmium Eusebio & Hypatio Consulibus, ut refert Athanasius in libro de Synodis, Socrates alique. Ac Socrates quidem eam tertiam facit Sirmiensem formulam. Ego vero quintam esse contendendo, ob rationes, quas paulo ante protuli. Atque hæc est quam Marcus Arethusius dicitur, ut ex epistola Valentis ad Germinium observavi in Annotationibus ad Socratem.

In Caput XVII.

Pag. 563. Ἐπιτεκμαινόμενος ἢ παῖσι. Scribe disjunctis vocabulis ἐπιτεκμαινόμενος ἢ παῖσι, alioqui dicendum esset ἐπιτεκμαινόμενος ἢ πάντων.

Pag. 564. ὑπὸ τῶν δὲ μάλων & Φανερῶν. Scribo μάλων δὲ & Φανερῶν, ut legerunt Interpretes. ἀειχρῶν & πῶς προκομισθέντων παρὰ αὐτῶν χειρῶν. Delenda videtur particula &, aut certe transponenda in hunc modum: ἰπεί δὲ & ταῦτα ἀειχρῶν πῶς &c. ἀφανίσθη ὅπως τὸς ἐπιτεκμαίνοισ χειρῶν. Intellegit librum Athanasii de Synodis Arimini & Seleucis. Qui liber in vulgatis etiam editionibus inscribitur ἐπιτεκμαίνοισ. Scriptus est autem ab Athanasio post obitum Imperatoris Constantii, ut colligitur ex pagina 907. ubi scribit Constantium quamdiu vixit, in Ariana hæresi perseverasse, & cum jam moriturus esset, ab Euzoio hæretico baptizari voluisse.

In Caput XVIII.

Pag. 565. Τάτε ἐκ τῆς ἡμετέρας κοινῆς χειρῶν. Hæc epistola Ariminensis Concilii exstat etiam apud Socratem in libro secundo Historiæ capite 37. ubi vide quæ notavi. Apud Socratem legitur ἐκ τῆς ἡμετέρας κοινῆς χειρῶν. Ursacius &

A Valens bis à communione Ecclesiæ segregati sunt. Semel in Synodo Romana, cum ad iudicium vocati non paruisent, anno Christi 342. Tunc igitur à communione suspensi, postea in Mediolanensi Concilio, porrecto satisfactionis libello, suscepti sunt in communionem anno Christi 346. Post hæc cum Arianis iterum sese adjunxissent, damnati sunt in Synodo Serdicensi anno Christi 347. ut docet epistola Synodica Concilii Serdicensis. Anno deinde 349. idem Ursacius & Valens alterum satisfactionis libellum Romæ obtulerunt Julio Papæ, & ab illo in communionem suscepti sunt. Hæc ideo fusius notavi, quia in epistola Synodica Ariminensis Concilii non videntur satis esse distincta.

B τοῖς δὲ μάλων πρὸς τὴν ἐπονομασίαν. In codice Fuketiano scriptum est τοῖς δὲ ἀπὸ τῆς ἐπονομασίας. Utiur tamen eadem voce Sozomenus infra capite 22.

In Caput XIX.

καὶ πρῶτον λιθέειν. Falluntur Scriptores, qui id dixerant. Nam Liberius aliquandiu ante Ariminense Concilium relegatus & ab exilio revocatus fuerat, ut supra vidimus.

καὶ ἰπεί δὲ ἐπονομασθέντων. Mallem scribere ἐπονομασθέντων. Utiur tamen eadem voce Sozomenus infra capite 22.

ἀπὸ τῆς ἐπονομασίας. Scribendum puto ἀπὸ τῆς ἐπονομασίας, quam scripturam in versione mea expressi.

In Caput XX.

C ὡς ἡρξάτο χειροθετεῖν ὁ μακάριος. Hæc verba non leguntur apud Nicephorum, & sensum ac ferriem orationis prorsus interrumpunt. Collocanda sunt igitur in fine superioris periodi hoc modo: ἀφιλόμενος μαξίμου, πῶς ἱεροσόλυμοι ἐκκλησίαν κυρίως ἐπίστησαν, ὡς ἡρξάτο χειροθετεῖν ὁ μακάριος. Nam Maximus quidem primum à Macario ordinatus fuerat. Cyrillum vero Macarius primò Diaconum ordinavit. Postea vero Maximus cum in Macarii locum successisset, Cyrillum ad presbyterii gradum promovit. Sed Arianis, quorum signiferi erant Acacius ac Photianus, Maximo infensi eo, quod ad partes Athanasii sese adjunxisset, Episcopatum Hierosolymorum Cyrillo promiserunt, dummodo is ordinationem Maximi repudiaret. Qua pollicitatione ille Cyprianus, Diaconus in Ecclesia Hierosolymitana ex Presbytero ministravit; atque ob hanc impietatem Episcopatum Hierosolymorum accepit ab Arianis, ut scribit Hieronymus in Chronico. Sed id factum est diu ante Ariminense Concilium, anno Christi 351. ut scribit Baronius. Sozomenus quidem ac Socrates Cyrillum in locum Maximi adhuc viventis subrogatum esse dicunt. Hieronymus tamen post mortem Maximi ab Arianis id factum esse dicit, cui potius assentior. Porro hic locusaliter quorundam restitui potest, hoc scilicet modo: ἀφιλόμενος μαξίμου ὁ ἡρξάτο χειροθετεῖν ὁ μακάριος, πῶς ἱεροσόλυμοι &c. Atque id, re attentius examinata, nunc verius puto. Macarius enim moriens Maximum successorem suum designaverat.

In Caput XXI.

Pag. 572. μόνος ἢ τῆς. Hic quoque transposita sunt vocabula, quæ in hunc modum restitui debent: μὴ ἰκανὸς τὸ μόνος ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τῆς ἀπειλαίης. Ubi Ecclesiastici dicuntur clerici Catholicorum. τῆς vero intelligere oportet Novatianos degentes in Paphlagonia. Notabit obiter studiosus Lector jurisdictionem Episcopi Constantinopolitani, quæ ad Paphlagoniam usque jam tum protendebatur.

πληθὺν ἡρώδῃ. Omisiam hîc puto esse vocem, quæ iuppleri potest hoc modo: τὸ γὰρ ἐκ ματινείου πληθὺν, ἐμὴ ἡρώδῃ &c. Vel certe defenda est vox ἡρώδῃ, quam nec Nicephorus agnoscit.

μεγαλοδύμων δὲ ἰωλιανόν. Male Sozomenus hæc retulit post Ariminense Concilium, quod celebratum est anno Christi 350. Eusebio & Hypatio Consulibus. Julianus autem Cæsar factus est anno Christi 355. Consulatu Arbetionis & Lolliani.

In Caput XXII.

Pag. 573. τὴν αἰσιν ἐν ἡ ἐπὶ τοῦ μαρκῆ. Intelligit fidei formulam Sirmientem, quæ Consules habebat adscriptos Eusebium & Hypatium. Hanc enim dictaverat Marcus, ut supra notavi ex epistola Germinii ad Valentem, quæ refertur in fragmentis Hilarii. Quare fultitur Soctates, qui Marcum dictasse scribit formulam fidei eam, quæ in Sirmienti Concilio adversus Photinum promulgata est. Hanc enim à Basilio Ancyrano potius dictatam esse crediderim, quippe qui in illo Concilio primas partes egit.

μὲν δὲ ἂν ἐν τῷ βουλοῦ. Vide supra in capite 16. hujus libri, ubi Sozomenus narrat qualiter Basilius Ancyranus ad comitatum Imperatoris venerit, qui tum Sirmii degebat; atque ibi Marcum Arethesium, Georgium Alexandrinum, Valentem & alios quosdam invenerit. Qui cum formulam quandam fidei conscripissent, in qua nomen substantiæ suppressum erat, eam ab omnibus Episcopis suscipi ac subscriptionibus firmari studuerunt. Porro hic mirari subit Basilius, qui in Synodo Ancyrana eos, qui substantiæ nomen in conventu Sirmienti rejecerant, tam severe damnaverat. Idem tamen postea apud Sirmium formulæ fidei à Marco dictatæ subscripsit, quæ nomen substantiæ non habebat.

Pag. 574. ἐπισημαίνον τῆς. Scribendum videtur τῆς, ut legit Christophorus. Eandem conjecturam in codice Savilii annotatam ad latus repeti. Sed in Fuketiano codice scribitur ἀπειλαίης τῆς, quod tamen non probo.

Pag. 575. ἢ ἀπὸ δὲ ἀκακίης. Scribendum est ἢ ἀπὸ τῆς ἀκακίης &c. & ante hæc verba ponenda est subdistinctio. Porro hæc formula fidei ab Acacio edita, habetur apud Epiphanium in hæresi Sermianorum, additis nominibus Episcoporum, qui ei formulæ subscriperunt.

Pag. 576. ἐ μὴ ταῦτα πολλαῖς ἐπιλαλοῦντο. Post vocem πολλὰς apponenda est media distinctio, ut in versione mea feci. Ita certe legit Nicephorus, qui hunc Sozomeni locum sic expressit, ὁ δὲ

ἀκακίης ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐκκλησίας ἑτέρας αἰσιν ἐπισημαίνον, ἢ ἀπὸ τῆς ἀκακίης ἢ ἐκ τῆς ἀκακίης μετὰ τοῦ δὲ, ἢ ἐκ τῆς ἀκακίης δὲ ἐκ τῆς ἀκακίης. Possunt etiam hæc verba ἐ μὴ ταῦτα πολλὰς, aliter constructui, ut referantur ad ea, quæ præcesserunt: ἐπισημαίνον τῆς ἀκακίης τῆς ἀκακίης. Atque ita locus erit vertendus; Cumque affirmaret Acacius, nihil obviare quo minus post immunitatem semel Nicæne fidei formulam, nova deinceps fides disceretur &c. Erit igitur in arbitrio positum Lectoris, ut eam quam volet interpretationem sequatur. Semper tamen mutanda est distinctio.

ἢ ἵνα μάθῃ ἀ μὴ μαμάθῃ. In codice Fuketiano scriptum inveni ἀ μὴ μαμάθῃ, quod magis probo. Certe Nicephorus ita legit. Sic enim reddit hunc Sozomeni locum: ἢ νῦν φησὶ Βούνοδ' ἢ ὁμοῖον, ἢ ἵνα γινώσκῃ μὴ ἔχει μαμάθῃ ἀπὸ τῆς.

ἢ ἵνα μάθῃ τῆς. Scribendum est περὶ τῆς, ut Christophorus & Savilius emendant. Atque ita etiam legit Nicephorus.

ἢ δὲ αὐτὸς κείνους τῆς ἀλλῆς ἐκκλησίας. Scribendum est ἐκκλησίας, ut legit Nicephorus, ἢ δὲ τῆς αὐτῆς αἰσιν ἐκκλησίας. Non dubito, quin Sozomenus scripserit hoc modo, ἢ δὲ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας αἰσιν ἐκκλησίας &c. Hæc enim de Acacianis dicuntur, qui neque cum reliquis in fide consentire volebant, nec ad examinandam Cyrilli causam accedere, quem ipsi deposuerant. Ita certe hunc locum intellexit Nicephorus.

ἢ δὲ φιλαν. Non dubito quin Sozomenus scripserit ἢ δὲ φιλαν ἀπὸ τῆς καὶ ἑκάστου ἀπὸ τῆς &c. Sic enim Græci loqui solent eleganter.

In Caput XXIII.

ἢ ἕρχων ὁ ἰσχυρῶς. De hoc Honorato ista leguntur in Fastis Idatii Eusebio & Hypatio Coss. Ipso anno primum processit Constantinopoli Prefectus urbis nomine Honoratus die 3. Idus Decembris. Eadem leguntur in Chronico Alexandrino, nisi quod discrimen est in die, nam pro Decembri mense September ponitur in eo Chronico, perperam meo quidem Judicio. Cæterum ex hoc Idatii testimonio perspicue colligitur, Synodum Constantinopolitanam celebratam esse mense Decembri, Eusebio & Hypatio Consulibus. Etenim Honoratus Prefectus urbis Constantinopolitanæ jussu Imperatoris ei Synodo prædedit, ut testatur Sozomenus. Atque Honoratus Prefectus urbi fuit ex die tertio Idus Decembris.

ἢ ἕρχων δὲ τοῖς ἀκακίης. Scribendum est proculdubio τῆς ἀκακίης ἀπὸ τῆς ἀκακίης, quemadmodum legit Christophorus & Savilius.

ἢ ἀπὸ τῆς ἀκακίης. Hunc locum emendavi ex codice Fuketiano, in quo scribitur ἢ ἀπὸ τῆς ἀκακίης. Pro quo Nicephorus posuit ἐκκλησίας, quod idem est. Paulo post pro ἐκκλησίας, in eodem codice legitur ἀπὸ τῆς, quomodo etiam scriptum habet Nicephorus.

ἢ ἕρχων ὁμοῖον ἐκκλησίας. Mendum subesse videtur huic loco. Ac fortasse scribendum est ἢ ἕρχων ἀπὸ τῆς ἀκακίης. Vel potius transponenda sunt vocabula in hunc modum, ἐκ μὴ ἐκ ἀπὸ

Pag. 577

Pag. 578

Pag. 579

διαφύρειν κατ' ἕνοιαν, ὁμοιον ὁμολογεῖν & ὁμοῖον & ὡς ἂν ἀμάρτοι, εἰ ὀνόμασι &c. Ita perspicua redditur sententia, quam nec Nicephorus, nec Interpretes intellexerunt. Nam Nicephorus hæc verba ὡς ἂν ἀμάρτοι, de Arimianis Concilii Patribus intellexit, cum tamen aut de ipso Constantio intelligantur, aut de quolibet alio.

In Caput XXIV.

τὰ ὄντα προσεπολύθη. In Fuketiano codice scriptum inveni προσεπολύθη. **Pag. 580.** ἱρμεζηνὴ ἢ πρὸ ὑπαρχου. Hic est Hermogenes Ponticus, Præfectus Prætorio Orientis, de quo Ammianus Marcellinus in libro 19.

καὶ κοινοῦν αὐτῶν. In codice Fuketiano scriptum inveni καὶ κοινοῦν αὐτῶν. Quæ scriptura licet mendosa, viam mihi ad veram lectionem aperuit. Sic igitur scribendum existimo, καὶ κοινοῦν αὐτῶν καὶ ἀλλοῦ καὶ ἑσθραίου, ἡρώων δὲ βαλεῖν αὐτῶν &c. Accusabatur enim Basilium, quod cum communi- casset Germinio & Valenti atque Ursacio, eos tamen criminatus esset in litteris, quas ad Episco- pum Africæ scripserat, tanquam hæreticos.

περὶ αὐτῶν ἢ. Sic Græci vocant medicos cir- cumforaneos. De quibus vide, quæ notavit Ja- cobus Sirmondus in notis ad Ennodium. Hujus- modi autem medici homicidium patrare possunt duobus modis, aut per imprudentiam, aut scien- tes: puta si venenum alicui dederint occidendi alterius causâ.

ἐπισκοπῆς ἢ τῆς ἐν καππαδοκίᾳ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐσθραίου. Mallem scribere τῆς ἐν καππαδοκίᾳ καὶ ἐσθραίου ἐκκλησίᾳ. Porro Eulalium hunc patrem Eustathii Sebasteni, quem Socrates ac Sozome- nus Episcopum fuisse dicunt Cæsareæ Cappado- ciæ, successorem fuisse existimo Hermogenis Episcopi Cæsareæ. Etenim Hermogenes Episco- pus Cæsareæ, accepto ab Eustathio confessio- nis libello, Presbyterum cum ordinaverat, ut te- statur Basilium in epistola ad Occidentales. Cum igitur Eulalium Episcopus Cæsareæ Eustathium presbyterum à communione precum removerit, Hermogeni successerit necesse est. Miror tamen Basilium Magnum in supradicta epistola nullam condemnationis Eulalii mentionem fecisse.

τῆς ἐν ἀντιοχείᾳ συνόδου. Hæc Antiochena Synodus, in qua Eustathius perjurii reus convi- ctus est, prorsus mihi ignota est. De Melitinenfi autem Synodo loquitur Basilium in epistola 79. ad Occidentales; ubi Eustathium in ea Synodo de- positum esse scribit. Ambæ vero istæ Synodi, tam Melitinenfis, quàm Antiochena, aliquanto tempore præcesserunt Seleuciense Concilium. Antiochena igitur Synodus, de qua hic loquitur Sozomenus, ea fortasse ipsa est, in qua Georgius Episcopus Alexandriz est designatus.

ὡς περὶ μάρι. In codice Fuketiano scriptum est ὡς περὶ μάρι. Quare non dubito quin scriben- dum sit, ὡς περὶ μάρι &c. Ita etiam ante nos emendavit Jacobus Gothofredus in notis ad Phi- lostorgium pag. 246.

ἀνιστὸν χειροτονηθῆναι. Scribendum est ἀνισ- τῶν. Quod est nomen Romanum. Certe in co-

A dice Fuketiano legitur ἀνιστῶν. Hic Annianus Seleuciensi Concilio ordinatus fuerat Episcopus Antiochenus, deposito Eudoxio.

πολιτευομένων ὄντων. Hunc locum non intelle- xerunt Interpretes. Nam Musculus vertit *inter- cum spectat viventes*; quem secutus est Christo- phorus. Atqui πολιτευομένοι sunt Decurio- nes, qui & πολιτευτῶν dicuntur à Græcis, ut no- tavi ad librum 22. Ammiani Marcellini. Gre- gorius Nazianzenus in epistola 49. ad Olym- prium, καὶ τὰς πολιτῶν τι & πολιτευτῶν & ἀξιωμα- τιστῶν &c. Hi functionibus publicis obnoxii erant, puta tributorum susceprioni, thermarum in- structioni, ludorum editioni, curationi operum publicorum, & univèrsis publicis muneribus, Itaque ex suo corpore eligebant Susceprors, qui tributa exigent; Magistratus qui ludos e- derent, & alios, qui balnea instruerent &igna præstarent; eorumque bona curiæ oppignera- ta erant, ita ut qui curiam reliquisset, suas faculta- tes curiæ relinquere cogeretur. Inconsiderate igitur fecit Neon seu Neonas Episcopus Seleu- ciæ, quæ Metropolis erat Iauriæ, qui viros cu- riis obnoxios, ad Episcopatum promovit. Eos enim postea Decuriones ad curiam revocarunt, aut certe bonis suis cedere eos iusserunt. Quo factò, novitii illi Episcopi ad curiam reverti ma- laerunt, quam dimissis facultatibus Episcopatum gerere.

In Caput XXV.

ἐπιστῆν ἐπιτροπῆν. Assentior Christophoro & Savilio, qui hunc locum supplevit adjectis duabus vocibus hoc modo: καὶ ἐπὶ ἐπιστῆν &c. Porro Acacium Cæsariensis Episcopus, jura Me- tropolitani merito sibi vindicabat, tum ex anti- qua consuetudine, tum ex Canone 7. Concilii Nicæni. Jus autem Metropolitanum in eo præci- pue consistit, ut ordinationes Episcoporum ejus Provinciæ non fiant absque ipsius consensu & au- thoritate; utque Episcopi omnes ad ipsius Con- cilio vocati venire cogantur. Ita enim statu- tum est in Canonibus Nicænis. Cæterum hic Sozomeni locus aliter etiam emendari potest, & quidem leviori mutatione, in hunc modum: ἐπι- στῆν ἢ ἐπιτροπῆν &c. Dixerat enim paulo ante Sozomenus, Cyrillum postquam depositus fuis- set in Palæstina, communicasse cum Basilio & Georgio. Nunc igitur exponit quomodo & quam ob causam depositus fuerit ab Acacio. Ni- cephorus tamen priorem emendationem tue- tur: sic enim habet: ἐπὶ ἢ & ὡς πρὸς τῶν ἱεροσολύ- μων ἐκκλησίαν ἐπιτροπῆν, περὶ τῆς ἱνοσίας δι- καίων ἀπὸς ἀκακίου διαφύρειτο. Verum Epiphanius Scholasticus conjecturam nostram prorsus con- firmat. Sic enim vertit: Cum enim Cyrillus Hier- osolymorum suscepisset Episcopatum &c.

In Caput XXVI.

Ἦδὲ γὰρ φωνὴν ἱσχυράσασο. Scribe meo pericu- lo, ἢ δὲ γὰρ φωνὴν ἱσχυράσασο. Nihil certius hac emendatione.

Pag. 581.

Pag. 585.

ἔστιν ἡ ἀποστολικὴ ἀποφύλιξις τῶν ἀπολιμίων δραν. In codice Fuketiano scriptum est ὅσον ἀπὸ τῶν ἀποφύλιων τὰ ἀπολιμίων δραν; & post verbum δραν apposita est media distinctio. Subaudienda autem sunt hæc verba, μᾶλλον δεῖν ἐστὶν ἢ ἀπὸ ἀλλοφύλιων. Vulgata tamen lectio ferti potest hoc sensu, & tanto turpius erat hoc malum. quanto non solum erga tribules hostili more grassari, verum etiam erga extraneos sacerdotalis lex prohibet. Sacerdotibus enim ne adversus hostem quidem armis uti licet.

In Caput XXVII.

Ἡ ὁ κοινότης. Scribendum est proculdubio κοινότης, ut Christophorus & Savilius emendant. Paulo post ex codice Fuketiano emendavit ἀπὸ νωτιοῦ εἰρην.

Pag. 586. ὅς δὲ ἀπὸ ἡμετέρας ἀποφύλιου. Id est ex Numerario officii Præfectorum Prætorio. De his Numeraris mentio fit in codice Theodosii, & in notitia Imperii Romani. Multa de his olim notavi ad librum 15. Ammiani Marcellini pag. 84. In notitia Imperii Romani inter Officiales Præfecti Prætorio per Orientem duo recensentur Numerarii. In his, auri unus; operarum alter.

ἄτι ἐπισκόπος. Constantinopoli scilicet. De hac enim duntaxat urbe loquitur Sozomenus. Quod cum Baronius non intellexisset, immerito reprehendit Sozomenum, quòd dixerit Macedonianos ab hoc tempore usque ad Arcadii principatum caruisse Episcopis. Vide illum ad annum Christi 360. cap. 19.

In Caput XXVIII.

Pag. 588. Καὶ φιλονεικίαν ἀμοφτέρων. Hujus loci emendatio debetur codici Leonis Allatii, in quo ita scribitur: καὶ φιλονεικία τῶν ἀμοφτέρων. Atque ita legit Nicephorus. Porro sermonem illum, quem tunc Meletius habuit Antiochiæ, si quis forte legere desiderat, habes apud Epiphanium in hæresi Semiariorum.

In Caput XXIX.

Συνελθόντες εἰς ἀντιόχειαν. Assentior Christophoro & Savilio, qui hunc locum ita legunt: συνελθόντες ὃ εἰς ἀντιόχειαν.

Pag. 589. ἀνόμοιοι & ἑξικόντιοι. Idem scribit Athanasius in libro de Synodis Arimini & Seleucia.

τὸ ἀνομιμῶν ἐν δὲ ἐξιδίον κατὰ τὰς θείας γραφάς. Hunc locum non intellexerunt Interpretes. Intelligunt enim Acaciani verba illa, quæ in formula fidei suæ addiderant, κατὰ τὰς θείας γραφάς. Nam alii quidem Filium Patri similem esse dicebant κατ' ὅσιν; alii vero κατὰ πάντα. Verum Acaciani similem secundum Scripturas profitebantur, subdole & fraudulenter. Cùmque ipsis objiceretur, quomodo Filium Dei dicerent ex

A nihilo & dissimilem Patri, cum eundem crederent Deum de Deo; respondebant Apostolum dixisse omnia esse ex Deo: cum tamen creata sint ex nihilo, & dissimilia sint Deo.

In Caput XXX.

καὶ τὸ ἐν ἀρχαῖς ἐρατοῦν. Artemium intelligit Ducem Egypti, ut testatur Julianus in epistola ad Alexandrinos, & Ammianus Marcellinus. Hic postea regnante Juliano Martyrii coronam adeptus est, ab Alexandrinis occisus, eo, quod Constantii temporibus templa ac delubra Gentilium Alexandria destruxisset. Exstant acta passionis ejus apud Lipomanum & Surium, minime contemnenda.

ἐπίσκοπος καὶ μετ' ἐκείνων ἡράκλειος. Epiphanius in hæresi Manichæorum, ubi Episcoporum Hierosolymæ indicem textit, Cyrillo Herennium successisse scribit, Herennio vero Cyrillum alterum, cui successit Hilarion. Hieronymus autem in Chronico aliter eos recenset hoc modo; Post quem, Maximum scilicet, Ecclesiam Ariani invadunt, id est Cyrillus, Eutychius, rursus Cyrillus, Hirenim, tertio Cyrillus, Hilarium, quarto Cyrillus.

ἡράκλειος. Hunc Heraclium Maximus moriens sibi successorem designaverat. Verum Cyrillus Arianorum factione ad Episcopatum promotus, eum variis fraudibus appetitum, ex Episcopo in presbyteri locum regradavit, ut scribit Hieronymus in Chronico. Proinde Heraclius Maximo potius successisse videtur quàm Hilario.

Ceterum in indice Epiphanius supra memorato, omissum est nomen Eutychii. Nam ipsemet Epiphanius in hæresi Semiariorum capite 37. Eutychium agnoscit Hierosolymorum Episcopum post Cyrillum. Mortuo enim Acacio Cæsariensi Episcopo, ait Cyrillum Hierosolymorum Episcopum in ejus locum subrogasse Philumentum quendam; Paulo post vero Eutychium Hierosolymorum Episcopum, Episcopatum Cæsariensis Ecclesiæ dedisse Cyrillo seni. Deinde vero Cyrillum cum in sedem Hierosolymitanam restitutus esset, Cæsariensis Ecclesiæ præfecisse Gelasium. Verum cum hi tres ob similitates Episcopatu cessissent, Euzoium Ecclesiam obtinuisse. Ceterum existimo hunc esse Eutychium Eleutheropolitanum Episcopum, qui adversus Cyrillum inimicitias exercuit, ut testatur Epiphanius in eadem hæresi capite 23. Ejusdem Eutychii meminit Hieronymus in epistola ad Pammachium de erroribus Joannis Hierosolymitani, ubi de Epiphano ita scribit; Eo tempore, quo totum Orientem, excepto Papa Athanasio, atque Paulino, Arianorum & Eunomianorum hæresis possidebat; quando tu Occidentalibus & in medio exilio confessoribus non communicabas, ille vel Presbyter monasterii ab Eutychio audiebatur, vel postea Episcopus Cypri à Valente non tangebatur.

D

HENRICI VALESII
ANNOTATIONES
IN LIBRUM QUINTUM
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
SOZOMENI.

In Caput Primum.

Kαὶ πολλοῖς ἤδ' σσιόντων. Mallem scribere σσιόντων. προσάγει δὲ ἄλλαν. In Fuketiano codice scriptum est προσάγει. Quam emendationem Christophorus etiam ac Savilius in margine adscriperunt.

In Caput II.

Pag. 592 Ἄριστον κατὰ γράμματα. Scribendum puto ἄριστον & κατὰ γράμματα αὐτοῖς ἢ Ἐφραζίων &c. Porro hæc historia, & sequens factum, quod narrat Sozomenus, leguntur etiam apud Gregorium Nazianzenum in Invektiva adversus Julianum.

Pag. 593. Ἰουλιανὸς ἐπισκοπῆς. Julianus Cæsar Nicomediæ ab Eusebio educatus est Episcopo, quem genere longius contingebat ut loquitur Ammianus Marcellinus in lib. 22. pag. 219.

Pag. 594 ἐν Ἰωνίᾳ δυσχερᾶν πραγμάτων παλαιωμένων. Scribendum puto παλαιωμένων. Refertur enim ad id quod præcessit, τὸ δὲ τοῖς πολλοῖς συμβαῖνον, seu potius τὸ πολλοῖς συμβαῖνον, ut legitur in codice Fuketiano. Hoc est, quæ admodum plerisque evenire solet, qui calamitatum metu cruciantur, spe rerum secundarum illætiis, Maximum in amicorum numero habuit.

Pag. 595. καὶ ἐποίητο αὐτῇ τὰδε. Hujus loci veram scripturam servavit codex Fuketii, in quo ita dilerte scriptum inveni: καὶ ἐποίητο αὐτῇ τὰδε. Id est, earum rerum admiratione capiebatur. αὐτῇ ἢ ἔχον γέννημα. Malim scribere αὐτῇ δὲ. Sic enim Græci loqui solent. κωνσταντίαν πλὴν αὐτῆ ἀδελφῶν. Helenam dicere debuerat. Sic enim vocata est uxor Cæsaris Juliani. Constantia vero ejusdem Helenæ foror, nupta fuerat Gallo Cæsari, fratri Juliani.

In Caput III.

Pag. 596 Ἐξέρει φόρος. In codice Fuketiano scriptum est ἐξέρει. Vocem autem φόρος, Musculus quidem redidit, Christophorus autem tributa interpretatus est. Ego Musculi interpretationem magis probo. Neque enim Julianus nova tributa excogitavit, quippe qui vetera & solennia imminuerit, ut docet Ammianus Marcellinus.

A μύσας τὴν ἱερεῖαν. Apud Græcos μύσαι proprie dicebantur ii, qui sacris initiabantur, ut docet Harpocration in Lexico. Interdum tamen abusive ponuntur pro μυσουργοῖς seu Initiatoribus. Atque ita hoc loco sumit Sozomenus. Vide si placet quæ notavi ad Eusebium.

Ἐσόντων θεραπειῶν. Vestitores simulachrorum intelligit, & bajulos, & alios hujusmodi ministros, quorum frequens mentio existat apud Julium Firmicum in libris Matheos. Eos Græci ἱεροπολῖται & ἱεροφόροι vocant.

καὶ τῶν ἄλλων ἂν ἔχον πλὴν ἀπέλειαν. Mallem dicere αὐς ἔχον &c. Vulgata tamen lectio ferri potest.

τῶν ἀρχιερέων προσεργμένων. Hujus loci emendationem debemus codici Leonis Allatii, in quo ita scribitur: τὸν, ὡς ἱλλυεὶς λέγουσιν, ἀρχιερέων προσεργμένων. Græci ἀρχιερέων dicebant pro, sancte & caste Deos colere. Hefychius, ἀρχιερέων, σέβον, ἀρχιερέων ἀρχιερέων, σέβον. Hinc etiam ἀρχιερέων dicebant sanctitatem & ἀγνείαν, ut docet Suidas. Quod Latini dicunt in casto esse. De castu Isis & Cybeles, vide quæ olim notavit Theodorus Canterus in libris-variarum lectionum; cujus exactæ diligentia nihil arbitror addi posse. Sumitur etiam hoc verbum pro sacrificare, ut notat idem Suidas. Ita Marinus in vita Procli sub initium dicit, ὡς ἐκ τῶν ἱωνέων τὰς ἀρχιερέων ποιεῖ. ἄλλ' οἱ μὲν δὲ τῶν ταύρων &c. Idem infra de Proclo ita scribit, τὰς ἢ μαθητῶν αὐτοῦ ἱωμαιοῖν ἢ ἐπαύριον πότε αὐτῶν φρενὴν σπυδαῶν σας ἀρχιερέων ἐκάστω μιλῶς ἠγνοῦν. Ubi vides ἀρχιερέων sumi non pro sacrificiis, sed pro casto sive abstinentia. Certe apud Suidam in voce μαθητῶν, ubi hic Marini locus citatur, pro ἀρχιερέων legitur κασείας.

B καὶ τὰ σύμβολα, καὶ τὰ παλαιὰ πάτρια. In codice Fuketiano deest vox παλαιὰ, quæ mihi quidem videtur esse expositio vocabuli πάτρια. Græci τὰ πάτρια vocare antiquos ritus ac ceremonias. Origines quoque & antiquitates singularum civitatum ita vocabant. Eoq; titulo multi libros ediderunt; cujusmodi existat Codini liber, qui πάτρια κωνσταντινουπόλεως inscribitur. Quare hoc loco scribendum puto καὶ τὰ πάτρια. Id est, iuxta morem insituntis quæ majorum. Mos enim

Pag. 597

enim erat Alexandria jam inde ab ultimis temporibus, ut cubitus quo ascensum Nili metiri consueverant, ad templum Serapidis deferretur. Quod cum indigne tulisset Constantinus religiosissimus Imperator, eum deinceps in Ecclesiam deportari statuit, ut tradunt scriptores Historiae Ecclesiasticae. Porro cum Nili cubito Sacra quaedam ac simulachra ab Aegyptiis coli solita in templum Serapidis deferbantur, ut ex hoc Sozomeni loco colligimus, quorum vi ac potentia intumescere aquas Nili eredeabant Gentiles.

πολιτικοὶ ἀρχόντες ἔπραττον οἱ. Male Christophorus *πραττῶν* belli Duces interpretatur. *πραττῶν* dicebantur à Græcis Magistratus municipales seu Duumviri, ut jam pridem observavi in annotationibus ad libr. 31. Ammiani Marcellini pag. 43.

In Caput IV.

Pag. 598 Μαζακὰ τὸ πρῶτον ὀνομαζομένη. Scribendum proculdubio est *μαζακὰ τὸ πρῶτον ὀνομαζομένη*. Nam Casarea Cappadociae, prius Mazaca vocabatur, ut tradunt Geographi. Quod vocabulum à Syris inditum mihi videtur, quorum coloni sunt Cappadoces, ut testatur Herodotus.

ἰπεί ἢ ἔ τ τῆς τύχης ὁ μόνον &c. Rectius in codice Fuketiano legitur *τὸ τῆς τύχης ὁ μόνον &c.* Quam scripturam Christophorus etiam ac Savilius in quibusdam codicibus repererant. Subaudiendum autem est *ἰπεί*. De templo Genii urbis Casarea Cappadociae loquitur etiam Gregorius Nazianzenus in Invektiva priore in Julianum pag. 91. & in Oratione 19. pag. 309. Vide quæ scripti in annotationibus Eusebianis pag. 181. & 182.

δραπαρῶν ἢ ἐπιτοκείστον. Cur *ἐπιτοκείστον*, id est vile ac probrosum vocaverit hoc genus militiae, satis intelligo. Triplex enim fuit militia apud Romanos. Prima & honoratissima est Palatina: eorum scilicet qui in palatio militabant. Secunda fuit castrensis sive armata. Tertia fuit cohortalis: eorum scilicet qui in officio Praefectorum ac Praesidum militabant. Hæc postrema, si cum duabus aliis conferatur, vilissima erat. Sed cur *δραπαρῶν* vocetur hoc genus militiae, non satis capio. Quæstuosum enim potius videtur fuisse. Unde in codice Theodosiano peculiaris titulus est *De lucris Officiorum*. Hujusmodi certè Officiales judicum, tam civilium, quam militarium, multa exigere solebant à litigantibus aut à provincialibus. Onerosa tamen fuit hæc militia: primum in eo, quod Novelli qui corpori seu collegio Officialium adscribebantur, muneris seu sportulae loco grandem pecuniam inferre cogebantur in arcam collegii. Deinde in eo, quod sententias Judicum & præcepta Imperatorum executioni mandabant suo periculo: id est gravi multa puniendi, nisi paruissent. Hinc in codice Theodosiano toties adscriptum legitur legibus Imperatorum, ut officium Praesidum decem aut plures auri libras silico inferre cogatur, si quidpiam contra legem facere præsumperit.

αὐτὸν δὲ ἢ σιδῆρον. Deest verbum *αὐτὸν*, sicut in interpretatione mea supplevi. Ita quoque legisse videtur Christophorus.

ἢ βιάσασθαι μὴ ἀξιώσας. Hunc locum correxi ex codice Fuketiano, in quo disertè ita scribitur,

Αἰ βιάσασθαι μὴ ἀξιώσας &c. quam scripturam nemo, ut opinor, in dubium revocabit.

αὐδομήνῳ ἀπὸ ἐν κωνσταντινουπόλει τειχίῳ. In codice Fuketiano scriptum inveni *αὐδομήνῳ*. Christophorus autè & Savilius *αὐδομήνῳ* emendarunt. & *τειχίῳ* pro *τειχίῳ*. Atq; ita legit Epiphanius Scholasticus & Nicephorus. Nam Epiphanius quidem sic vertit; *Cum Constantinopolè ἀπὸ Fortunam sacrificaret in urbē &c.* Nicephorus autem in cap. 20. libr. 10. sic habet: *ἐν τῇ βασιλικῇ τῇ τῆς κωνσταντινουπόλεως ἐπέδου τείχη &c.* Ex quo conjicere liceo, Nicephorum in hoc Sozomeni loco legisse *ἐπιδουμήνῳ*, non ut editum est *αὐδομήνῳ*.

καὶ ἀποβάλλω δασκαλίῳ. In codice Fuketiano scriptum inveni *καὶ ἀποβάλλω προσεπειν*, quem admodum Christophorus & Savilius in suis codicibus invenerunt.

In Caput V.

Τὰ εἰρηρῖα ἀφείλετο κωνσταντίου. Assentior Pag. 600

Christophorus & Savilio, qui *κωνσταντίου* emendarunt. Primus enim Constantinus privilegia & aïonas Clericis tribuit. Certe Nicephorus in hoc Sozomeni loco legit *κωνσταντίου*. Nam in c. 5. l. 10. ita scribit. *Ἐσὶ κωνσταντίνος κληρικῶς ἐπιπέσειν ἢ ἀπειλείαι, τῷ θεῷ τῶν τειχῶν, ἀπειλείη &c.* Mallem tamen vocem *κωνσταντίου* expungere, utpote superfluum. Certe Epiphanius Scholasticus eam non agnoscit. Sic enim vertit hunc Sozomeni locum.

Clericis autem omnia privilegia, honores, consuetudinesque subtraxit, & leges positæ pro eis solvit.

καὶ τῶν κωνσταντίνου δασκαλίῳ. Hunc locum emendavi ex manuscriptis codicibus Fuketiano & Leonis Allatii, in quibus scribitur *καὶ τῶν κωνσταντίνου &c.* Exactores & susceptores tributorum, à Græcis dicuntur *εραρῆτες* vel *εραρῆται*. Ita quoque legit Nicephorus, ut videre est in capite 4. libri 10. *εραρῆται* veto sunt apochæ seu securitates, quas vulgo Quittantias vocamus.

προσέτι ἢ τὴν ἀναζήτησιν. Christophorus & Savilius emendarunt *προσέτι ἢ ἀναζήτησιν* ἢ *ἐπιπέσειν ἢ ἀπειλείαι*. Mallem tamen emendare hoc modo, *προσέτι ἢ κατὰ τὴν ἀναζήτησιν*. Duas enim causas affert Sozomenus, ob quas sacerdotes & clerici, multiq; ex plebe Christianorum, tormentis subditi sunt principatu Juliani. Prima est, quia cum jussi essent templa Gentilium, quæ destruxerant, reficere, aut pretium pro iis solvere, neutrum præstare poterant. Altera est, quia sacra vasa & donaria Ecclesiarum, quæ Constantinus imp. iis donaverat, ab illis requirebantur. Quæ cum tradere nollent Clerici, crudelissimè torquebantur.

δωμάριον igitur refertur ad *ἰπεί*, quod non videtur Christophorus. Rectius itaq; Musculus hunc locum interpretatus fuerat hoc modo: *Cum autem nihil horum præstare possent, & ut in super sacras pecunias proferrerent, graviter torquebantur, & in carceres conjiciebantur sacerdotes & Clerici &c.*

ἰπεί ἢ ἢ μάλα γράψας. In codice Fuketiano Pag. 601

desunt *ἢ μάλα*, quæ proflus superflua sunt, aut certe alterum illorum, prius videlicet. Porro hæc epistola Juliani ad Aëtium, exstat hodie inter epistolæ ejusdem Juliani, hoc titulo *ἀπὸ τῶν ἐπιστολῶν*. Certe Philostorgius in lib. 7. cap. 6. disertè testatur Aëtium à Leontio, Serra, Heliodoro

alisque Episcopis in unum collectis, Episcopum esse ordinatum.

In Caput VI.

Pag. 602 Η μὴ τῆς φύσεως συλλαμβανόμενος. Scribendum puto αὐτὴ τῆς φύσεως συλλ. Vult enim dicere Sozomenus, florem ætatis ac modestiam atque gravitatem, puellis decorem ac venustatem addere. Quæ sequitur autem sententia, non tales esse animos, qualia sunt corpora, sed ex animi institutis ac moribus formam corporum exprimi, meo quidem iudicio puerilis est, nec gravitati scriptoris Ecclesiasticæ Historiæ convenit. Miror tamen eam adeo placuisse Nicephoro, ut illam historiæ suæ inferuerit. Emendationem nostram confirmat Nicephorus, ut videre est in cap. 6. lib. 10.

καὶ ὅτι πολλοὶ κρότω. Quicumque hujus capituli titulum composuit, sive Nicephorus Callistus, sive quis alius, Athanasium septem annis apud sacram Virginem latuisse scribit. Sed si rem ad exactos calculos revocare voluerimus, sextantum, eosque non integros annos eum latuisse reperiemus: ab octavo scilicet Consulatu Constantii, ad Consulatum Tauri & Florentii, quo anno mortuus est Constantius. Cæterum Athanasium apud istam sacram Virginem tamdiu latuisse, vix credibile est. Assentior potius Gregorio Nazianzeno, qui in Oratione 21. ait, Athanasium post ingressum & ordinationem Georgii, recepit se in Ægypti monasteria, ibique latuisse usque ad principatum Juliani. Sozomeni tamen Narrationem confirmat Palladius in Lausiaca cap. 135.

In Caput VII.

Pag. 603 καὶ πάλιν ἵππων. Assentior Christophorono & Savilio, qui ἑσπῶν emendarunt, licet reclamantibus libris. Certe orationis series aliter scribi non patitur. Nicephorus tamen ἵππων legit, & bonorum publicationem à Sozomeno intelligi existimavit. Sic enim hunc Sozomeni locum expressit, καλοῦσι ἐκείνων τὰ φάρμακα καὶ αἰὶντι τὸ τὸς ἐκείνων νοδὲς, ἢ τὰς ἵππας δημίουσιν. Verum hæc Nicephori conjectura profus absurda esse mihi videtur.

εἰς ἑπισκοπὴν ἰουκκηρίου διέου. Amplector emendationem Christophorioni & Savilii, qui ἑπισκοπῶν legunt pro ἑπισκοπῶν. atque ita legitur videtur Nicephorus.

Pag. 604 χριστιανὸς οἷος δὴ ποτε. Hunc locum aliter scribendum putavit Nicephorus. Sic enim habet in cap. 6. lib. 10: καὶ γὰρ ἴεροιο χριστιανὸς ἦν τὸς γεωργίου φονίας, ἢ πικροῦ οἷος δὴ ποτε. Langus tamen Interpreter Nicephori, scripturam Codicum nostrorum sequi maluit. Sic enim vertit: Christianos certe, qualescunque illos tandem, Georgiana cadis, quam Græcos, authores fuisse malisset. Ubi vox illa, qualescunque, designat tam hæreticos, quam orthodoxos. Posset etiam hic locus aliter emendari, insertâ particulâ hoc modo, χριστιανὸς ἢ οἷος δὴ ποτε &c. id est Christianos aut qualescunque alios, Judæos scilicet aut Manichæos.

In Caput VIII.

Pag. 605 Πολυτίμους τὸ ἐπιείκους ὄρνεις. Non dubito

A quin scribendum sit ἐπιείκους ὄρνεις, id est, pingues aviculas, quemadmodum in versione mea expressi. Conjecturam meam confirmat Epiphanius Scholasticus, qui hunc Sozomeni locum ita vertit: Conficiebantur enim omnimoda præciosaque medicamina ex pinguisbus volatilibus, ut eorum pinguedine corrupta & putria membra finirentur. Idem etiam confirmat Chryllostomus in oratione contra Gentiles.

τὰ τέτων λίπη. Epiphanius Scholasticus legisse videtur τὰ τέτων λίπη τὰ διαφθαρμένα μέτρα ἐπίπλαστον, ut ex versione ejus apparet. Posset etiam scribi τὰ τέτων λίπη ὅτι τὰ διαφθαρμένα &c. quemadmodum Savilius ad oram sui codicis annotavit. In codice Fuketiano pro διαφθαρμένα scriptum est διαφθαρτά. Cæterum de morte hujus Juliani vide Theodoritum in lib. 3. Hist. Eccles. & Joannem Chrylost. in oratione 2. contra Gentiles de sancto Babyla, ubi de hujus Comitis fœda morte quædam narrat fati recondita. Sed corrigendum est obiter sancti Patris μαρτυρίαν φάσμα, qui de Juliani Comitis morte ita loquitur, quasi ante translationem Reliquiarum sancti Babylæ ea mors contigisset; cum tamen anno post illam translationem acciderit, Juliano scilicet quartum & Salustio Coss. ut constat tum ex Ammiano Marcellino in lib. 23. initio, tum ex Theodorito in lib. 3. Historiæ Eccles. Nam Ammianus Marcellinus mortem Felicis ac Juliani refert statim post Consulatum Julianum & Salustii, id est anno Christi 363. Theodoritus verò illorum obitum refert post Reliquiarum sancti Babylæ translationem. Quæ emendandi sunt Annales Baronii, qui Chryllostomum ἀδασαρίσως sequutus, id retulit anno Christi 362.

ὁ τῆ βασιλικῶν ταμίειων φορεῖσιν. Felicem intelligit Comitem sacrum largitionum, vel Helpidium Comitem rerum privatarum; de quorum fœdissimo exitu scribit Theodoritus in lib. 3. Historiæ Eccles. Vide si placet quæ olim notavi ad librum 23. Ammiani Marcellini non procul ab initio: ex quo discimus Felicem Comitem sacrum largitionum paulo ante Julianum Comitem Orientis obiisse.

In Caput IX.

Γεωργίου & Θεοδορείου. In codice Fuketiano, tam hic, quam in superiori capite Theodorus dicitur hic Presbyter, quem Julianus Comes Orientis interfici jussit ob fidem Christi. Theodoritus tamen vocatur ab Epiphanio Scholastico in lib. 6. Historiæ tripartitæ, & à Nicephoro in lib. 10.

ἐν ἀντιπέλαγος. In codice Fuketiano scriptum inveni ἀνωθεν, id est, altare sublime erexit, constructa scilicet subter abside, ut Martyrum reliquias ibi deponeret. Verba autem illa ἐν ἀντιπέλαγος locanda sunt ante verba ἀπὸ τῆς.

In Caput X.

ἐπιζυτῶμεν ὡς τὰ γαζαίων. Idem scribit Hieronymus in vita Hilarionis, cap. 28. his verbis: Urbs enim Gaza, postquam profecto de Palestina Hilarione, Julianus in Imperium successerat, destructo Monasterio ejus, precibus ad Imperatorem datus, & Hilarionis, & Helychis maricem

pertraxerat amboque ut quarentur, toto orbe scriptum erat. Sed quod subiungit Sozomenus, Hilariorem hunc fugisse in Siciliam, falsum est si Hieronymo credimus. Nam Hilariem eo tempore fugit Oasim: ubi anni spatio plus minus mansit, nec nisi post Juliani Imperatoris obitum, Joviano Imperium obtinente, in Siciliam navigavit, ut ibidem docet Hieronymus.

Ἰωὸς δαίμων ἄντ' ἀνδρῶν. Hieronymus in vita Hilariem cap. 31. Sentariem quidam, inquit, cum in basilica B. Petri Romae torqueretur, clamavit in eo immundus spiritus. Ante paucos dies Siciliam ingressus est Hilariem servus Christi, & nemo eum novit, & putat se esse secretum. Ego vadam & prodam illum &c.

πῶς τάλαντα ἐκεῖ φῆσαι. De hoc miraculo quod B. Hilariem apud Epidaurum perpetravit, videndus est Hieronymus in ejus vita. Id autem factum est Valentiano & Valente Coss. anno Christi 365. ut ex Hieronymo colligitur. Scribit enim Hieronymus, hoc miraculum ab Hilariem factum esse eo tempore, quo ingens illa maris inundatio contigit paulo post obitum Juliani. Porro inundatio illa accidit eo anno quem dixi, ut constat ex Ammiano Marcellino & ex Iustis Idatit.

Pag. 608 αἰεὶ χάρουεν. In codice Fuketiano scriptum est χάρουεν. Apud Nicephorum vero χερύθειν. Epiphanius Scholasticus Carybdim habet, corrupte ut apparet.

ἀνέκερον αὐτάς. Idem refert Gregorius Nazianzenus in priore Invektiva adversus Julianum pagina 87. ubi eodem verbo utitur, quo hic Sozomenus. Et Billius quidem vir doctissimus, qui Gregorium Latine interpretatus est, vertit proscindere. Quod non probo. Nicephorus vero in capite 9. libri 10. hunc Sozomeni locum ita expressit: τὰς κατὰ τοὺς ἀνακείρουσας. quae verba Langus ita vertit, postrema ab inferioribus cas partibus rotanderunt. Ego decaivationem hoc verbo intelligi crediderim, quod ignominiosum supplicii genus fuisse constat. Potro sciendum est, sacras virgines olim intonsas fuisse, ut constat ex Concilio Gangrensi. Idque etiam in Gallia usitatum fuit temporibus Caroli Calvi, ut docet Canon 7. Concilii in verno Palatio. Plura vide apud Hugonem Menardum in notis ad Sacramentarium Gregorii Magni. Potest etiam verbum ἀνακείρουσιν sumi pro deglubere, quo sensu usurpatur à Maximo Tyrio in sermone 40.

Pag. 609 δι' αὐτὸν κινδυνεύειν πολλὰς. Post hanc vocem in editis quidem & scriptis codicibus nulla est distinctio. Et Christophori sonus verbum περιπαταῖ retulit ad κινδυνεύειν. Ego tamen post vocem πολλὰς distinctionem malim apponere. Id enim concinnius mihi videtur & elegantius. Certe Gregorius Nazianzenus in priore Invektiva adversus Julianum pagina 88. hanc distinctionem confirmat. Sic enim ait de Marco Arethufio, ἐπεὶ ὁ ἡσυχῆ πολλῶν ἔδωκεν ἰκελευμέναις, ἃ ἀρομίνων, πολλῶν ὅτι αἰεὶ ἰουαῖς προσχόντων &c. Vides post fugam Marci Arethufii multos tractos, multos in iudicium vocatos fuisse, eo quod Marcum occultare crederentur, multos etiam periculum

capitis subiisse. Non igitur solum ἐκινδυνεύειν περιπαταῖ, sed et vera περιπαταῖ.

ἕνικα ὅτι λίγη. Leve est, sed tamen non diffimulandum, quod dicam scribendum esse ἂν pro δὲ, quod confirmat Gregorius Nazianzenus. Occurrit hic error frequenter in his libris. Sed illum lectori studioso corrigendum relinquimus.

ἢ τὸν ὄπαρχον. Salustium Praefectum Praetorio intelligit, virum sui temporis sapientissimum, de quo vide, quae notavi ad Ammianum Marcellinum. Eundem in hac historia laudat Gregorius Nazianzenus, sed tacito ejus nomine.

In Caput XI.

ἐν μέσῳ, πόλις ἦδ' ἐφρονῶν. In codice Fuketiano scriptum est μέσῳ. Sed non dubito quin scribendum sit μέσῳ, quemadmodum legit Epiphanius Scholasticus. Fuit haec urbs Phrygia Isularis, quae alio nomine Comopolis dicta est, ut docet Constantinus Porphyrogenetus in libro 1. de Thematibus, capite 1. & 4.

ἢ μάχιμ. In codice Fuketiano scriptum est ἢ μάχιμ, corrupte pro ἀμάχιμ. Sic enim impius ille Praefes vocatur in Menologio Graecorum, die duodecimo Septembris.

ἢ ἡμεῖς ἀμφὶ τὸ ἰσοδύον. Eudoxius eo tempore Episcopus erat Constantinopolcos, sub cujus jurisdictione erat Galatia. Non mirum est itaque, si Basilium qui erat Presbyter Ancyrae in Galatia, plebem colligere prohibuit Eudoxius. Ita enim interpretor vocem ἐκκλησιαστής. Sic Sozomenus eam vocem sumit in cap. 15. hujus libri, ubi ἐκκλησιαστής distinguit à ἀδυσκλής; & alibi non semel.

In Caput XIII.

Παρά τῶν πάντων συνέσει. Rectius in codice Fuketiano scriptum est συναίσει, id est consensus.

τὸς τὰ αὐτῶν φρονήτας. Procul dubio scribendum est τὰ αὐτῶν. In codice Fuketiano scriptum est τὰ αὐτῶν φρονήτας, quod non probo.

In Caput XV.

Προσέταξεν αὐτὸν ἐξίνα. Extat edictum Imperatoris Juliani ad Alexandrinos, quo Athanasius jubetur Alexandria excedere. Quod si quis capit legere, reperiet inter epistolas ejusdem Juliani num. 26. cui subiungi debet epistola ejusdem Juliani ad Ecdicium Praefectum Aegypti. Est enim ejusdem argumenti. In vulgatis tamen editionibus disjunctae longo intervallo legantur haec duae epistolae.

ἢ πρὸς ἰδίον. Scribendum videtur ἰδίον, ut habet Nicephorus in capite 20. libri 10. Interpretes vero ita verterunt hunc locum, quasi legitur ἰδίον ἰδίον. Potest tamen defendi vulgata lectio hoc sensu, Julianus, cum Cyziceni Legatos ad eum misissent de quibusdam negotiis, & de instauratione templorum, laudavit eorum pietatem erga Deos; & cunctis concessit quibus ipse opus habebat, id est, quae ad falsorum Numinum cultum spectabant.

ἢ αἰδίον. Scribendum puto αἰδίον, quemadmodum legit Christophori sonus, ut ex versione ejus apparet. Ita quoque legit Nicephorus.

qui hunc Sozomeni locum sic expressit. καὶ γὰρ μὴ ἴδω, καὶ τοῦ ἐν ἐπιφανίῳ ὅσοι δὲ αὐτὸ χρονοῖσι ἴσαν χειριστοί. τὸ δ' αὖτις, ἵνα μὴ φησὶ ἕξασταζοῦν πρὸς ἑθνηστικὰς, ἢ ἐπὶ οὐκ ἐπιφανίῳ σωματοῦσαν. Id est, Legem etiam tulit, ne quis Christianorum, qui indigena non esset, Cyzicum adiret. Causamque constitutionis addidit, ne scilicet propter religionem sedatio moveretur: Advenis popularibusque eorundem, qui eadem cum eis sacra colerent, opem illis ferentibus. Ex iis apparet, Nicephorum in hoc Sozomeni loco legisse: ἕξασταζοῦν. Ceterum ex codice Fuketiano correxi αὐτὸς ὡς εἶπες &c. cum antea legeretur ὡς εἶπες αὐτὸς.

ὡς εἶπες αὐτὸς. Langus & Christophorus Classes verterunt: Musculus Ordines. Ego corpora interpretari malim. Nam ut corpora erant Pistorum, qui panes publico pendere cogebantur, sic etiam Monetarium & opificum Lanariorum corpora fuisse, qui monetæ aut vestium certum quotannis numerum pendebant. Monetariis autem præerat Procurator Monetæ: Lanariis vero opificibus Procurator Linyphii. Hujusmodi porro Procuratores erant sub dispositione Comitum sacrarum largitionum, ut docet Notitia Imperii Romani.

Pag. 616. Οὐλοῦν γὰρ ἀντοῦται. Scribendum puto τῶν πῶτις quam τοῦται. Eundem errorem superius notavi.

ὡς ἀντοῦται. Assentior Christophoro & Savilio, qui particulam negativam suppleverunt hoc modo, ὡς οὐ ἀντοῦται. Atque ita legit Nicephorus & Epiphanius Scholasticus.

Κυριόμωρος ἦ. Scribendum proculdubio est Κυριόμωρος, quemadmodum Savilius in suo codice emendarat. Distinguit enim Sozomenus prætextum, quo urebatur Julianus in pellendis ex urbe Clericis, à vera causa, quæ illum ad id faciendum pellebat. Et veram quidem causam ait fuisse, ut plebs doctoribus ac sacerdotibus destituta, paulatim in oblivionem Religionis suæ delaberetur. Prætextum vero hunc fuisse dicit, quod Clerici plebem ad seditiones concitare soliti essent. Hæc ideo fusius exposui, quia Interpretes in hujus loci versione longe à vero aberrarunt, ac præcipue Christophorus. Sed neque Nicephorus veram hujus loci lectionem animadvertit. Κυριόμωρος enim posuit pro Κυριόμωρος. Interpres tamen Nicephori verum hujus loci sensum odoratus est; & quod Nicephorus non viderat, ipse interpretatione sua supplevit.

Βοστρενῶν ἦ. Hæc constitutio Imperatoris Juliani ad Bostrenses missa, existat hodie inter Epistolas Juliani, num. 52. Ubi Julianus verba ipsa refert, quibus usus erat Titus Bostrensis Episcopus in libello ad ipsum misso.

Pag. 617. εἰς πῶν χειριστῶν. Ante hæc verba asteriscum in suo codice posuit Savilius, ut aliquid hinc deesse Lector intelligeret. Locus tamen levi negotio ita suppleri potest, si paulo ante legeris hoc modo, ὡς γὰρ δαμνωτῶν &c.

ἕντι πολὺ τινί. Ut tota periodus inter se cohercat, supplendum omnino est adverbium hoc modo, ἵνα δὲ ἕντι πολὺ τινί ἕδωκεν &c.

Α γνηῖας δεῖ. In codice Fuketiano scriptum est δεῖ, quod non displicet, si ita scribamus δεῖ γνηῖας, καὶ δεῖ κατὰ λόγον μετέωρος ἡ γνηῖας. Atque ita Sozomenum scripsisse non dubito.

ὡς ἀναγκάσιος. Scribe meo periculo ἀναγκάσιος, quemadmodum legit Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit hunc locum. Tanquam Religionis necessarius, & ad solvendas dubitationes divina scriptura utilis.

ἦν ἡ δὲ ἑτέρου γένους. Familiam Alaphionis intelligit, qui frater fuisse videtur avi Sozomeni, id est, propatruus Sozomeni. Hoc enim loco Sozomenus majores suos recenset, qui apud Gazaecos pietate excelluerunt, & in persecutione illa Juliani ex patria sua fugere coacti sunt. Verba Sozomeni hæc sunt: ταῦτες ἦν, φρονεῖς μετῆς σκον πολλοὶ ἦν ἐν τῷ ποροῦναι, καὶ ἐμὸν πάππῳ. Ac nomen quidem avi sui reticuit Sozomenus, Alaphionem vero cum nominet & ejus posteros, unum ex Majoribus ipsius eum fuisse colligimus, magnum scilicet patruum. Possunt tamen hæc Sozomeni verba de materno ejus genere intelligi, ut Alaphio maternus ejus avus exstiterit.

In Caput XVI.

Τὰ σὺνδύματῶν. Litteras formatas intelligit, de quibus multi ante nos scripserunt. Sed unus instar omnium erat Bernardinus Ferrarius, qui tres libros edidit de antiquo jure Ecclesiasticarum epistolarum.

Ζεαφῆ γὰρ ὡς δε. In codice Fuketiano scriptum est Ζεαφῆ γὰρ ὡς δε. Verba autem illa, quæ sequuntur ἀρσάκιον ἀρχιεπίσκοπος Ζεαφῆς ἐπιτοῦ ἰουλιανῆ βασιλέως, ad marginem scripta sunt in eodem codice, non autem in corpore.

ὡς ἐπιτοῦ ἰουλιανῆ βασιλέως. Scribendum videtur ὡς ἐπιτοῦ βασιλέως &c. Certe Epiphanius Scholasticus ita legit, ut ex versione ejus apparet. Sic enim vertit hunc locum, neque respicimus quemadmodum superstitionem Christianorum auferit cura persequentium.

μηδὲ τὰ σὺνδύματῶν ἀναδα. Malim scribere μηδὲ τὰ σὺνδύματῶν &c. Hæc particula crebro inter se confunduntur, ut supra notavi.

εἰς τὰ ἑορταζόμενα. Hunc locum ita vertit Epiphanius Scholasticus. Cum ad templa venerint Deorum, intra januas eos nemo precedat: militum forte aut precedendum officiorum. Ex quibus apparet, eum aliter hunc locum distinxisse. In quo tamen ei non assentior.

ἀλλὰ πικρὸν εἶπεν μὴ. Lego πικρὸν εἶπεν μὴ, quemadmodum legisse videtur Musculus. Lego etiam ἀπλάστωσι, ut legitur apud Nicephorum. In codice tamen Fuketiano scriptum invenio, πικρὸν εἶπεν, μὴ ἦ τῆς &c. Quod non probō.

In Caput XVII.

ὡς περὶ τὰ ἐπιφανίῳ γεωμετρίας. Libri quidem nihil mutant hoc loco. Mallem tamen scribere περὶ τὰ ἐπιφανίῳ. Id est, contra mores & instituta majorum.

εἰς πολιτείας & βασιλείας. In codice Fuketiano

scriptum est ἡ βασιλίαν quod magis probo. Nicephorus tamen in cap. 23. lib. 10. vulgatam scripturam tuetur.

ἡ τὰ πάντα τῆς τήχης. In Fuketiano codice rectius scriptum est ἡ ταῦτα τῆς τήχης. Porro Nicephorus, & tam scripti quam excusi codices, ab his verbis novam periodum ordiuntur, quos secuti sunt Interpretes Musc. & Christophi. Ego vero aliter hunc locum distinxī, & cum precedente membro jungendum putavi.

Pag. 622 ἦν δὲ ἐπὶ αὐτῶν πασιότων. Ante hæc verba desunt nonnulla, quæ supplevi ex Nicephoro in hunc modum: τήχη τῆς δόξης ἐ ἀκούσας τοῖς δαίμοσιν ὑποβίβησεν: ἡ δὲ ἐπὶ τῶν δούλων πασιότων ἐβίβησεν &c. Utrum autem Nicephorus integriorem codicem nactus fuerit, an hæc ex conjectura suppleverit, affirmare non possum. Cæterum hanc fraudem Juliani notat Gregorius Naz. in priore Invectiva pag. 84.

λίγοι τινεσ τὰ δὲ. Aut vox τὰ δὲ delenda est, aut plura hoc loco desiderantur. Certe Nicephorus in libro decimo capite 23. hunc Sozomeni locum ita supplet: λίγοι τινεσ τὰ δὲ ἀράξαι.

ὡσ γὰρ εἰς ἡμεῖς &c. Sed ne sic quidem locus est integer. Porro hanc Historiam sumpsisse videtur Sozomenus ex Gregorio Nazianz. in priore invectiva adversus Julianum pagina 85. Ubi obiter notabis antiquum morem Christianorum, qui antequam vinum haurirent, Christum in ore & Crucis signo se munire consueverunt. Id enim diserte testatur Gregorius. Vid. Gretserum in libro quarto de Cruce, cap. 18. Cæterum in Gregorii loco ὑποπροπέσιαν interpretor, non frigida potationem, ut vertit Billius; sed vini refrigerati, nive scilicet aut glacie infusa.

ἑπολαβόντα δὲ τινεσ. Grammaticæ leges postulant, ut scribamus ἑπολαβόντα δὲ τινεσ. Sequitur enim ἴση.

In Caput XVIII.

Pag. 624 Καὶ ἰδιόθλοκοῖς ταῦτων. Hunc locum ita scribendum ac distinguendum puto, ἐπὶ ἴσην ἐἰδὸν ἀσσοῖς τῶν πλῆθον ἀπὸ πῶν ὑποβίβησεν δαυμάζοντες &c. quod proculdubio elegantius est vulgata lectione.

λίγος δὲ ἀπὸ ἀλλοθείας. Apollinarius quoque Hieropolitanus Episcopus, qui vixit regnante Marco, librum scripsit eodem titulo, ut testatur Eusebius in libro quarto Historiæ.

ἑπίσ ταῦτα ἀντιγράψαι. Addendum est verbum φασίς ex Nicephoro.

In Caput XIX.

Pag. 625. Ἐπίσ τῶν ὑπὸ τῶν ταύρων. Hunc locum non intellexerunt Interpretes. Nam Musculus quidem ita vertit, *Mundus hic ab Imperatore isto tanquam à tauro supra cornua jaçantibus subversus est.* Pari modo Christophorus interpretatur, nisi quod pro supinis taurorum cornibus, vertere maluit, *cornua in sublime jaçantibus.* Langus vero Nicephori Interpres ita transtulit. *Perinde atque à præcipiti tauro, mundum ab ipso imperante everte jaçantes.* Hanc autem inter-

pretationem hausisse mihi videntur ex Epiphonio Scholastico, qui locum Socratis ita vertit *Et quoniam superstitionis suæ causâ taurum idolo frequentius immolabat, aram vel taurum in solido suo formari præcepit. Ob quam rem proficiscentes eum dicebant: Iste taurus everiet mundum.* Sed nihil tale apud Socratem legitur. Solum enim ait Socrates, Antiochenos Julianum deridentes dixisse: *Nummi tui taurum habent, & orbis eversum est.* Gloriabatur scilicet Julianus, quod Gentilium templac sacrificia reparasset, quodque centenos interdum tauros Jovi immolaret, ut scribit Ammianus Marcellinus. Quare cum in ejus nummis taurus esset insculptus, hinc jocandi ansam arripientes Antiocheni dicebant, *Non tauros à Juliano, sed orbem mactatum esse.* ἀνατισσομένη proprium est victimarum, quæ cum immolarentur Diis cælestibus, resupinari consueverant, quod Homerus vocat ἀνιρύν. Vide Scholiasten Apollonii, & Favorinum in voce ἀνιρύναι; ubi etiam utitur verbo ἀνατισσομένη ad eam rem significandam. Hinc ergo intelligimus, cur Sozomenus ἐπίσ ταύρας dixerit. Colla enim taurorum resupinabantur à Victimariis, quoties Diis cælestibus sacrificabant.

σωιλθέντες δὲ ἰσ &c. Assentior Christophorono & Savillo, qui particulam hic inserunt hoc modo: σωιλθέντες δὲ ἰσ &c.

In Caput XX.

Ἐλθὼν ἀπὸ τῆς βασιλείας. Scribendum est Ἐλθὼν ἀπὸ τῆς βασιλείας, ut legitur apud Nicephorum. ἀσσοῦ τῆς ἡμετέρας. Deest hoc loco articulus præpositivus hoc modo, ἡ ἀσσοῦ τῆς &c. atque ita fere Nicephorus.

In Caput XXI.

ἴσην ἀντίσπον. In codice Fuketiano scriptum inveni ἀντίσπον, quod magis probo.

ἡ πῶν ἀλώων ἱεροσολύμων. Dissentit Eusebius in Chronico, qui Nicopolim urbem in Palæstina conditam esse scribit, anno quarto Imperii Heliogabali. Ad quem locum vide, quæ notavit Josephus Scaliger, cujus sententiæ libenter accedo. Qui Sozomenum cum Eusebio ita conciliat, ut Nicopolim primo quidem à Romanis conditam esse dicat post excidium Hierosolymæ, & post devictos Judæos. Quod principatu Adriani factum esse existimo, tunc cum Ælia condita est. Postea vero instauratam eam esse censet regnante Heliogabalo, ut Alexandro. Ad hanc certe sententiam ipse Eusebius nos manu ducit. Ait enim conditam esse Nicopolim cum Julius Africanus legationem pro ejus urbis civibus suscepisset. Jam tum ergo stabat Nicopolis, cum Africanus legationem hanc suscepit. Neque enim pro viço legationem obiisset Africanus; nec Incolæ unius vici in Palæstina decernere unquam ausi essent, ut Legati ad Imperatorem mitterentur, qui jus civitatis impetrarent.

ἰλθὼν εἰς πῶν ἱερῶν ἑσων. Hinc explicandus est Palladius in vita Chrylostomi, ubi dicit, Hæmupolim habuisse Ecclesiam jam tum ab ad-

ventu Christi. Quasi Hermopolis prima ex Ægypti urbibus fidei Christi suscepit, tunc cum Christus in Ægyptum abductus est à Josepho. Verba Palladii sunt hæc de Theophilo. *λαβὼν πρὸ παροικίας, ἡν ἀπὸ τῆς χειρὸς παροικίας εἶχεν ἡ Διοσκόρου πόλις.* Dioscori urbem vocat Hermopolim, eo quod Dioseorus ejus loci esset Episcopus.

ἡ δὲ πόλις ἑώρακα ἦν ἀγροπλίαν. Memorabile est, quod legitur in itinerario Hierosolymitano Antonini Martyris pagina 32. ubi de Campo Taneos loquitur: *Ἰμμενίον μὲν εἶναι τὸ ἐκείνου ἵερὸν, ὡς καὶ ἡ πόλις, ἡ δὲ πόλις ἑώρακα ἦν ἀγροπλίαν.* Cujus una porta se clausit ante Dominum Jesum, quando Beata Maria cum ipso fugit in Ægyptum, & adhuc non potest aperiri. Ibi vidimus pallium lineum, in quo dicitur illum tempore illo terfisse &c.

In Caput XXII.

Pag. 631. Καὶ ἀπὸ τῆς πόλεως ἐξέρχεται. Extat epistola

Juliani Imperatoris ad populum Judæorum, inter ejus epistolas numero 25. cum hac nota, *ἐπιτομή.* Quæ verba significant dubium esse, utrum epistola germana sit, an spuria ac supposititia. Ego tamen eam epistolam ab ipso Juliano scriptam esse existimo, licet asperior videatur stylus. Verum ut obiter moneam, ejus initium nequaquam intellectum est ab Interprete. Ait enim Julianus quovis onere ac servitutis jugo graviore fuisse Judæis descriptiones improvisas & auri pensiones, quæ ipsis indicantur: Sic enim interpretor verba illa *ἐπιτομή* ἀκροῦσθαι.

καὶ δὲ λόγος ἀνάκατα. Alterutra vox superflua videtur. Certe Nicephorus in libro 10 capite 22. hunc Sozomeni locum describens, posteriorem duntaxat vocem retinuit. Porro hujus miraculi testis idoneus est Ammianus Marcellianus in Libro 23. initio. Id autem contigit Juliano Augusto 4. & Salustio Coss. ut ibidem testatur Marcellianus, qui fuit annus Christi 363.

Pag. 632

HENRICI VALESII
ANNOTATIONES
IN LIBRUM SEXTUM
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
SOZOMENI.

In Caput Primum.

Pag. 634. *Ἐπιτομή* ἢ *ἐπιτομή* τὸ ἐκείνου ἵερὸν, ὡς καὶ ἡ πόλις, ἡ δὲ πόλις ἑώρακα ἦν ἀγροπλίαν. quod magis probō.

ἀπὸ τῆς πόλεως ἐξέρχεται. Hunc locum supplevi ex codice Fuketiano, in quo ita scribitur *ἀπὸ τῆς πόλεως ἐξέρχεται ἡ πόλις.*

Pag. 635. *κίλιον ἄθλα ποροθεῖς.* Græci *κίλιον* vocant tam equos, quam equites, qui singularibus equis vehantur, ut docet Hesychius & Suidas in voce *κίλιον*. Hoc autem loco pro equitibus accipi debent. Neque enim equis præmia proponuntur, sed equitibus. Hujusmodi porro equites à Latinis Singulares dicebantur vel Singulatores. Isidorus in lib. 18. originum cap. 35. de his ita scribit: *Equites singulares ideo currere dicunt, quia singulariter unusquisque cursum vite hujus peragat atque transit, alio tempore sequens alium.* Glossæ veteres, *Singulator ἰπποθεῖς κίλιον.* κίλιον tamen non solum singulares equites, sed etiam defultores dicebantur à Græcis, qui binos scilicet aut ternos equos transliebant. Certe *κίλιον* Homerus dixit in *Odyssæa* 6, de defultore.

A Sed & equi defultorii *κίλιον* vocantur ab Harpocrate in voce *ἀμύπτοι*. Duo autem erant genera Defultorum. Alii enim duos trahentes equos, ex uno in alterum desiliebat. Alii cum ad finem cursus venerant, ex equo desilientes currebant, ut ex optimo Scriptore docet Isidorus in libro 18. capite 36. Utrumque genus Defultorum distinguit Manilius in libro 5.

κίλιον : ludet per terga volantium.
Aut solo velatus equo, nunc arma movebit.
Nunc licet in longo per cursus præmia Circo,
Quidquid de tali studio formatur habebit.

De his Defultoribus, qui ex equo vel curru desilientes currebant in Circo, loquitur Dionysius Halicarnassensis in libro septimo sub finem. Ubi eos *ἀποβάτας* à præcis Atheniensibus dictos esse scribit: quod quidem testatur etiam Harpocratio in voce *ἀποβάτας*. Ceterum hæc equestria certamina, quæ tunc Julianus in castris edidit, ad Pyrricham referri possunt, de qua multa olim notavi ad librum 14. Ammiani Marcellini. Postremo & illud nonendum est, scribendum esse hoc loco *κίλιον ποροθεῖς*, ut scriptum habet Nicephorus.

ἐπιβαλον τῶποις. Addendum est vocabulum A
ἀγέλοις ex Nicéphoro.

Pag. 636 πρὸ ἧ ἀείει. Malim scribere τὰ τὰ ἀείει &c.

Λιβανίου. Locus Libanii, quem hic designat Sozomenus, exstat hodie in oratione funebri de laudibus ejusdem Juliani, pagina 323. tomi secundi operum Libanii. Exstat penes me altera oratio ejusdem Libanii ad Theodosium Imperatorem, quæ inscribitur ἐπὶ τῆς τιμωρίας Ἰουλιανῶ. In qua Libanius hortatur Theodosium, ut Juliani Imperatoris cædem ulciscatur: & cunctas calamitates, quæ post illius obitum Romanis acciderunt, non aliam ob causam accidisse dicit, quàm propterea quod eadem cædem inultam reliquissent.

In Caput 11.

Pag. 638. Καὶ ἀναστὰς ἠδύνητο. Rectius in codice Fuke-
tiano scriptum est ἰδύνητο. Atque ita prorsus legi-
git Nicéphorus, ut videre est in capite 35. libri
decimi.

Pag. 639 ἐπί τρηχὺ πλὴ ῥωμαίων. Henricus Savilius in
margine sui codicis notavit, forte legendum ἐπί-
τρηχὺ. Sed rectius in codice Fukeiano scriptum
est ἐπί τρηχί.

ἢ βασιλευντ & ἀπὸ. Hi terræ motus & hæ
maris exundationes, nequaquam regnante Ju-
liano, neque dum Cæsar tantum esset, contige-
runt; sed biennio post ejus obitum, Valentinia-
no & Valente Augustis primùm Consulibus, ut
testatur Ammianus Marcellinus in libro 26. Hiero-
nymus in Chronico, Idatius in Fastis. Idem
Hieronymus in vita Hilarionis cap. 33. Ea tem-
pestate, inquit, terræ motu totius orbis, qui post
Juliani mortem accidit, maria egressa sunt termi-
nos suos. Et quasi rursus Deus diluvium mina-
retur, vel in antiquum Chaos redirent omnia,
naves ad prærupta delatæ montium pepend-
erunt.

τὸ ἤριστα ἢ οὐρανό. Mirari non immerito
subit, cur Alexandrini diem illum, quo ingentis
illius terræ motus memoriam quotannis cele-
brabant, ἤριστα appellarint. Dies quidem fe-
stos in honorem Martyrum aliorumque sancto-
rum hominum institutos. Græci ἤριστα, Latini
natales vocare solent, ut videre est in Martyro-
logiis. Verùm de terræ motu id dici non potest
nisi abusive. Melius in hujusmodi rebus ἀνά-
μνησις diceretur, id est memoria seu commemo-
ratio. Hi enim dies festi, proprie instituti sunt
ad renovandam quotannis memoriam beneficii
illius, quod à Deo semel accepimus. Sic Mar-
cellinus Comes in Chronico, Indictione 3. Basili-
o solo Consule. post quam scripsit Constanti-
nopolim per continuos 11. dies gravissimo terræ
motu concussam fuisse, addit. Hunc formidolo-
sum diem Byzantii celebrant 8. Kalendas Octo-
bris. Cæterum si quis scire desiderat, quonam
die Alexandrini Natalem terræ motus illius ce-
lebraverint, habemus illum ex Ammiano Mar-
cellino in libro 26. & ex fastis Idatii, diem scilicet
duodecimum Kalendas Augusti.

In Caput III.

τῶν προτέρων ῥωμαίων ἐπιτιμῶν. Scriben-
dum est procul dubio τῶν προτέρων. Quod cum
Interpretes non animadvertissent, gravissime la-
psi sunt. Nam Musculus quidem ita vertit, Ne-
cessarium vidit ut pæna iniiret cum Persis, ac de
prioribus tributis, quæ Romanis debebantur, qua-
dam remitteret. Christophorus vero adhuc
pejus ita vertit, Pacem cum Persis facere: & ob
eam causam aliquid de tributis, quæ Romanis an-
te pensitaverant, remittere. Quasi vero Persæ
tributa unquam persolverint Romanis. Non
hoc dicit Sozomenus, sed Jovianum cum Persis
pacem fecisse, & quasdam eis regiones dedidisse,
quæ Romanis antehac tributariæ erant. Vide
Ammianum Marcellinum in libro 25. Eutropi-
um & reliquos Historiæ Romanæ Scriptores.
Quod quidem Joviani factum Gregorius Nazian-
zenus in invectivis contra Julianum Orationi-
bus excusare nititur. Reprehendit tamen Am-
mianus Marcellinus. Porro Nicéphorus cum
hunc Sozomeni locum describeret, vocem προ-
τέρων omisit. Sed Joannes Langus, qui ejus Hi-
storiam in Latinum sermonem transtulit, non
aliter quam nos interpretatus est.

προσεφώνησε ἡ ἐκὸν σκεύδη. Hæc Joviani Im-
peratoris Constitutio exstat in codice Theodo-
siano, libro 9. titulo 25. de raptu, vel matrimo-
nio sanctimonialium, quam hic apponam. Jov-
ianus Augustus ad secundum Præfectum Præ-
torio. Si quis non dicam rapere, sed vel attemptare
matrimonii jungendi causâ, sacratas Virgines,
vel invitatus ausus fuerit, capitali sententia feri-
etur. Data 11. Kalend. Martii, Antiochiæ, Jov-
iano Augusto & Varroniano Consulibus. Men-
dum est in illis verbis vel invitatus. Pro quo legisse
videtur Sozomenus vel intueri. Vertit enim
ἢ ἐ ἀπολάσας μόνον προσεφώνησε. Nisi potius di-
camus Sozomenum his verbis explicare voluisse
vocabulum adtentare, quod verius puto. Ad-
tentare enim idem est ac sollicitare. Quare in hac
lege malim scribere sacratas Virgines vel viduas.
Nam inter sanctimoniales, tam viduæ quam Vir-
gines recensentur, ut titulus ipse declarat. Hanc
Joviani legem designat Majorianus in Novella 8.
ubi dicit. Si forte profana cupiditas improbo-
rum devotam Deo mentem per crimen raptus vio-
lare tentaverit, non solum Drualium constituto-
rum, qui id admisert subjaceat ultioni &c. Lex
igitur Joviani adversus Raptores virginum lata
est, sed si Sanctimonialis relicto proposito post-
ea nubere voluisset, non prohibebatur hac
lege.

σκεύδη τῶ τότε πλὴ ὑπαρχον. Quisnam fue-
rit hic Præfectus Prætorio, ad quem plurimæ
datæ sunt leges in codice Theodosiano, obscuro
est. Olim in Annotationibus ad libr. 22.
Ammiani Marcellini existimavi hunc esse Se-
cundum Salustium, quem Julianus Præfectum
Prætorio promovit per Gallias, & qui postea
Consul fuit cum Juliano. Sed nunc re atten-
tius examinata, Secundum hunc à Salustio

σκεύδη τῶ τότε πλὴ ὑπαρχον. Quisnam fue-
rit hic Præfectus Prætorio, ad quem plurimæ
datæ sunt leges in codice Theodosiano, obscuro
est. Olim in Annotationibus ad libr. 22.
Ammiani Marcellini existimavi hunc esse Se-
cundum Salustium, quem Julianus Præfectum
Prætorio promovit per Gallias, & qui postea
Consul fuit cum Juliano. Sed nunc re atten-
tius examinata, Secundum hunc à Salustio

distinguendum puto. De quo exstat vetus inscriptio à Gruterò exlata in hunc modum.

SATVRNINIO. SECVNDÒ V. C. PRÆSIDI. PROVINCIÆ AQVITANIÆ. MAGISTRO. MEMORIÆ. COMITI ORDINIS PRIMI. PROCONSVLI AFRICÆ. ITEM COMITI ORDINIS PRIMI INTRA CONSISTORIUM ET QVÆSTORI, PRÆFECTO PRÆTORIO ITERVM, OB EGREGIA EJVS IN REMPUBLICAM MERITA D. D. N. N. VALENTINIANVS ET VALENS VICTORES AC TRIVMPHATORES SEMPER AVGVSTI. STATVAM SVB AVRO CONSTITVI LOCARIQVE JVSSEVNT.

In hac inscriptione nulla fit mentio Consulatus quem gessit Salustius. Ex quo apparet, hunc Secundum diversum esse à Salustio.

In Capite IV.

ag. 641. Η Ἐπίσκοπος Ἐπιφανίου. In codice Fuketiano & a ud Nicephorum legitur Ἐπιφανίου, longe rectius ni fallor. Nam ante Ariminense & Seleucienſe Concilium, Ecclesia gravissimo schismate laborabat, jam inde à Concilio Serdicenſi, in quo rupia fuerat communitio inter Orientales atque Occidentales. Cui malo ut mederetur Constantius, hæc duo Episcoporum Concilia convocaverat. Sed res infelicem eventum sortita est.

μηδὲν ἄλλο κοινῶν ἔσται. Hæc verba Nicephorus de secularibus iudicibus exposuit, qui Imperatorum jussu, Synodis Episcoporum intererant. Sic enim hæc Sozomeni verba reddidit, μηδὲν ἄλλο κοινῶν ἔσται. Possunt tamen hæc verba intelligi de ipsis Episcopis, ac fortasse melius. Petebant enim Basilius, Silvanus, & alii, ut liceret singulis Episcopis seorsum Synodos intra parœciam suam congregare, nemine alio Episcopo præſente. In codice Fuketiano scriptum invenit ἄλλοι. Quam scripturam si sequamur, hic erit sensus: Ut nullus Episcopus Orientis cum Occidentalibus communicet, vel contra.

ἡ σάνυ ἡρώμενος. Hunc locum correxi ex codice Fuketiano, in quo diferte scriptum est ἡ σάνυ. Apud Nicephorum in cap. 40. libri decimi, διαπάντες legitur, quod est elegantius.

ἔτι τότε αὐτῆς τῆς ἀντιοχείας. Scribendum puto ὅ, τότε αὐτῆς, &c. Nam Meletius tunc Antiochenam sedem de integro recuperaverat.

ἐπιφανίου ὁ γὰρ αὐτῆς. Hujus Irenionis meminit Marcus in vita Porphyrii Gazensis Episcopi, eumque miris laudibus extollit.

ὅτι ἐν τῷ ἐπιφανίου. Sic legitur etiam apud Socratem & Nicephorum. Malim tamen scribere ὅτι ἐν τῷ ἐπιφανίου. Epiphanius Scholasticus legisse videtur ἐπιφανίου. Sic enim vertit, Quod Ecclesiasticam pacem atque concordiam tua primum studuerit pietas celebrare &c. Qui sensus non dis-

aplicet. Gratulantur enim Episcopi Joviano Imperatori, quod Ecclesie pacem restituere prius studuerit quam republicæ Romanæ.

In Capite V.

Προβάτιον ἐπιφανίου. Non hoc dicit Athanasius, Euloium operam dedisse, ut pulso Athanasio Probatio Episcopus Alexandria constitueretur: sed hoc tantum dicit, Arianos correctis Joviano Imperatori libellis postulasse, ut remoto Athanasio alius Alexandria crearetur Episcopus, omnibus modis studentes ut Lucius Presbyter in ejus locum subrogaretur. Cumque à Joviano semper repulsi essent, intervenitu Euloi Antiochenſis Episcopi, rogant Probationem Eunucho. ubi ipsi apud Imperatorem suffragaretur. Quod cum Imperator rescivisset, Eunuchos cubicularios comprehendi & tormentis subijci jussit cum hoc elogio: Quisquis libellos offerre voluerit contra Christianos, hæc pœnas ferat. Verba Athanasii hæc sunt. ἐγὼ δὲ ἐυλοίου ἐξέωσαν τὸς ἀπὸ προβάτιον, τὸς ἀγδοχῆς ἰουστίου ἐ βαρδισίου, τὸς ἀντιοχείας, ὡς ἴνα εὐστασιος τύχῃσιν ἐ ἀπὸ τῶν ἀρειανῶν. Quem locum Interpres non intellexit. Ex his autem verbis colligimus, Probationem fuisse Propositum sacri cubiculi: dicitur enim successor fuisse Eusebii illius, qui regnante Constantio fuerat Præpositus cubiculi; cujus crebra fit mentio ab Ammiano Marcellino.

ἀρειανῶν τῶν βασιλέων. Libelli quos Lucius & Bernicianus Ariani Joviano Principi obtulerunt Antiochiæ contra Athanasium, exstant in tomo secundo Operum Athanasii: sed pessime conversi in Latinum sermonem. Nam Interpres ἐπιφανίου perpetuo interpretatur colloquium: cum libellum precum vertere debuisset. Id enim significat vox Græca, ut observavi in annotationibus Eusebianis.

σωφρονισθῆναι προσέταξε. Hunc locum non intellexerunt interpretes. Musculus enim ita vertit, Præcepit Imperator ut ad meliorem mentem redirent. Atque ita ferè Christophorus. Sed vertere debuerant verberari præcepit. Id enim significat verbum σωφρονισθῆναι, ut supra ex Athanasio ostendimus.

ὅναρ ἰδεῖν ἀντάνου. Hujus visionis ac prædicationis Beati Antonii meminit Athanasius in ejus vita.

In Capite VI.

Νόμος ἰμμενικῶν ἀειρήνων. In codice Fuketiano scriptum invenit νόμος ἀειρήνων. Quod idcirco hic retuli, non quod scripturam eam probem, sed ut studiosus Lector perspiciat, quam periculosum sit conjecturæ suæ indulgere. Etenim Antiquarius qui codicem illum descripsit, cum asperſionis aquæ mentionem fieri videret hoc loco, id more Ecclesiastico factum esse credidit. Quasi non & Pagani hujusmodi asperſionibus aquæ lultralis usi fuerint diuante Christianæ Religionis exordium. Nota sunt veterum Græcorum περὶ ἀντίετα.

In Capite VII.

Pag. 646 Ὅσοι ἄλλοι ὁμοίσιον. Baronius in Annalibus Ecclesiasticis ad annum 364. tria reprehendit in hac narratione Sozomeni. Primum est, quod Sozomenus Catholicos seu consubstantialis affectores fuisse censet, eos qui ad Lampfacenum Concilium convenerunt. Baronius vero Semiarianos illos fuisse demonstrat. Alterum est, quod Sozomenus eam Synodum refert ante tumultum Procopii, quem Baronius ceptum esse dicit anno Christi 364. quo Jovianus & Varronianus Consules fuerant. Lampfacena autem Synodus sequente anno congregata est, ut ex Socrate idem Baronius docet. Postremo Sozomenum arguit, quod dixerit Legatos à Lampfacena Synodo missos, convenisse Valentem in urbe Thraciæ Heracles, redeuntem ex Thraciis. Fratrem enim Valentinianum Romam versus iter facientem, aliquatenus comitatus fuerat Valens, ut scribit Sozomenus. Id autem contigisse anno Christi 364. Baronius ereditur: ac proinde Sozomenum longe falli existimavit. Verum Baronius ipse hallucinatus est. Nam Valentinianus Imperator cum Valente fratrem Augustum nuncupasset, Constantinopoli digressus est sub exitum anni 364. comitante eum Valente Augusto. Et per Thraciam profecti ambo Augusti, veris initio venerunt in Daciam anno Christi 365. & in urbe Thraciæ Naïso, vel potius in villa Mediana ad urbem Naïsum, exercitus & rectores militiæ inter se partiti sunt. Mox cum in Pannoniam venissent, in urbe Sirmio Palatium, id est officiales Palatii, inter se dividerunt. Et Valentinianus quidem Mediolanum; Valens vero Constantinopolim reversus est, ut scribit Ammianus Marcellinus in libro 26. Ex quibus manifeste convincitur, Valentem anno Christi 365. vernis mensibus à Thraciis rediisse, eum jam Consul esset. Ait enim Ammianus Marcellinus: *Agentes in supra memoratis urbibus principes, sumperunt primum trabeas Consulares.* Sed dubium est quasnam urbes intelligat Marcellinus, an Mediolanum & Constantinopolim, quas postremo loco nominavit; An vero Naïsum & Sirmium. Utcunque tamen constat ex ejus narratione, Valentem non rediisse ex Thraciis, nisi anno Christi 365. quo primum Consul fuit cum Valentiniano. Fallitur præterea idem Baronius, qui motum Procopii confert in annum Christi 364. Nam ex Ammiano Marcellino in libro 26. & ex Fastis Idatii, certissimum est, Procopii rebellionem contigisse anno Christi 365. die quarto Kal. Octobres. Quare Legati Lampfacenæ Synodi, Valentem à Thraciis jam reversum convenire poterunt Heracleæ in Thracia anno Christi 365. mense Junio, aliquot mensibus ante motum Procopii. Jam vero quod ad primum accusationis caput attinet, difficile est excusare Sozomenum. Nisi dicamus pro voce ὁμοίσιον, scribendum esse ὁμοίσιον. Quæ quidem conjectura mihi valde placet. Certe Theodoritus in libris hæreticarum fabularum, ait Macedonios, à quibus hanc Synodum collectam esse constat, primum inveniisse τὸ ὁμοίσιον. Sed & So-

A zomenus ipse hanc emendationem confirmat. Ait enim in hac Synodo stabilitum esse τὸ ὁμοίσιον κατ' ὄσιν.

Ἐ ὁμοίου πλὴν ἀποσφύλου. Christophorus & Musculus interpretantur adjectionem hujus vocis, *similis*. Ego tamen interpretari mallem, adjectionem harum vocum κατ' ὄσιν, quæ adjectæ sunt vocabulo *similis*. His enim vocibus Macedoniani ajebant everti errorem Sabellii, qui Hypostasias confundebat.

τῆς ὁμοίας μετέδ' ὁμοίσιον. In codice Fuke- **Pag. 647** tiano scriptum est *ομοίσιον*, quod magis placet.

In Capite VIII.

B πρὸς πλὴν ἑκατέρων. Hunc locum levi negotio sanavi hoc modo κατὰ καμφοροῖσι πρὸς γὰρ, ἑκατέρων **Pag. 648** ἑκατέρω φωνῆ προσήκει ἑκάστῳ. Nihil hac emendatione certius, quam ex parte confirmat Nicephorus in libro 11. cap. 4.

τῶν περὶ τοῦ. Nicephorus in lib. 11. cap. 5. vocem addit hoc modo *περὶ τοῦ τῶν δαμονίῳ*, ut scilicet phrasia esset elegantior.

ἑλευσίου ἐλάθιντ. Rectius apud Nicephorum legitur ἐλάθιντ. Quam scripturam confirmat codex Fukeii, in quo legitur ἐλαθίντ. Cæterum libenter hujus loci distinctionem mutaverim in hunc modum: *ὡς ἂν κῆρυον παραγίνετο. προσάγματοι ἑ βασιλεὺς ἑλευσίου ἐλάθιντ.* quam distinctionem confirmat Nicephorus in loco citato.

In Capite IX.

Ἰλασσίαν ἐκαρῶσαι. Idem legitur apud So- **Pag. 649** cratem in lib. 4. cap. 8. Ubi vide si placet, quæ annotavi. Et Anastasianas quidem balneas à Valente ædificatas non esse, illic ostendi. Carostianæ autem Balneæ à Valente constructæ ac dedicatæ sunt, agente Præfecto urbis Vindalonio Magno, post consulatum Gratiani ter & Equitii, ut legimus in Fastis Idatii & in Chronico Alexandrino. Verum unde sic appellatæ sint, incertum est.

In Capite X.

D Hujus capituli titulus male conceptus est à Græco illo scriptore, qui titulos capitulum hujus Historiæ composuit. Quod idcirco monendum esse duxi, ne studiosi Lectores in fraudem inducerentur, nosque id latuisse crederent. Verum ex ipso Sozomeno perspicui facile potest, Legationem illam Orientalium Episcoporum ad Liberium Papam, missam esse à Macedonianis, non autem à Catholicis seu Homusianis.

κακίον μάλλον. Rectius in Fukeiano codi- **Pag. 650** ce scriptum est *κακίον*. Opponit enim Valentinianum ac Liberium, Valentem atque Eudoxio. ἰωκάν δουρεμάσων. Scribendum puto *ὡς ἀνδρα*. Quam scripturam in versione mea secutus sum. Ita certè sensus longe apertior existit, qui in vulgata scriptura nullus est.

Ἰδωκατ λιβηρίῳ. Socrates in libro 4. capite 12. hanc legationem Macedonianorum referre videtur Consulatu secundo Valentiniani & Valentis, id est anno Christi 368. Verum Baronius

ad annum Christi 365. graviter eum reprehendit. Nam cum Lampfacena Synodus celebrata sit anno Christi 365. ut ex Socratis ipsius testimonio constat, quomodo legati ab illa Synodo mitti potuerunt anno Christi 368. Sed responderi potest, propter bellum Procopii, & Orientalis Imperii tumultus, qui post illam Synodum contigerunt, tardius missos esse legatos. Præterea nec Socrates, nec Sozomenus, legatos illos, missos esse dicunt à Synodo Lampfacena. Missi quidem sunt post Synodum Lampfacenam, & litteras synodicas ejus Concilii detulerunt: Non tamen ab illa Synodo directi sunt, si proprie loqui velimus. Scio quidem in libello fidei, quem Eustathius, & Silvanus ac Theophilus obtulerunt Liberio Papæ, diserte scribi, illos Episcopos legationem obtulisse Lampfaceni Concilii. Verum hoc ita intelligendum est, ut dixi.

In Caput XII.

Pag. 652. Σύνοδος ἐν τυανέσι. De hac Synodo Tyanensi agit Baronius ad annum Christi 365. ubi multa congerit de illa Synodo ex Basilii Cæsariensis Epistolis. Nemo tamen de hac Synodo uberius scripsit quàm Sozomenus. Qui quidem diserte testatur, eam Synodum celebratam fuisse post reditum legatorum Orientalium ex Italia. Celebrata est igitur anno Christi 367. aut certe 368. Proinde erravit Baronius, qui eam Synodum refert anno 365. eodem anno, quo Synodus Lampfaci habita fuerat. Quod quidem fieri nullo modo potest. Quomodo enim uno eodemque anno legati ab Orientis partibus in Italiam mitti, & Romæ cum Liberio agere; atque inde reversi in Siciliam & per Illyricum, cum Episcopis illuc congregatis convenire potuerunt, & exinde in Cappadociam ad Tyanense Concilium proficisci.

Ὁτρεῖος ἢ μελιτινός. Otreius dicitur à Basilio Magno in Epistola 316. & ab Imperatore Theodosio in lege tertia codice Theodosiano de fide Catholica. Gregorius Episcopus Nazianzi, qui post Otreium nominatur hoc loco, pater est Gregorii Nazianzeni, ut recte notavit Baronius; qui coadjutorem sibi filium in Episcopatu adscivit extra spem successionis, ut ipse Nazianzenus declarat in oratione 8.

Ὁ ἀναλογισαδός. Christophorus vertit *numerum secum subducerent*. Musculus vero interpretatus est *reconferent*: quod minus probo. Epiphanius autem Scholasticus vertit *considerarent*. Cujus interpretationem sequi malui, cum Lango Nicephori Interprete.

Ὁ καεία τῆς ἀσίας. Epiphanius Scholasticus legisse videtur ἐν ἀντιοχείᾳ τῆς καείας. Sic enim vertit: *Cumque Synodus pararetur in Tarso, convenientes in Antiochia Caria ferme viginti quatuor Asiatici Pontifices*, atque ita Nicephorus in cap. 9. libri 11. ex interpretatione Joannis Langi. Nam Græca Nicephori hodie desiderantur. Atque hæc scripturam equidem vulgatam longe antepono. Quid enim sibi volunt hæc verba? καεία τῆς ἀσίας. Quid opus est addere nomen Asiae, quasi verendum sit, ne aliam Cariam extra Asiam

intelligamus. Fuit etiam altera Synodus Antiochia in Caria, de qua Sozomenus in libro septimo cap. 2.

καὶ ἀναλογισαδός. Supplendus videtur hic locus in hunc modum, καὶ ἀναλογισαδός ἢ κατὰ ἀναλογίαν ἢ ἀναλογισαδός, vel ἰσομέτρη.

καὶ ἐν τῷ πρώτῳ μόνος εἶξαι. Ante hæc verba finalis distinctio apposta est in codice Fuketiano. Quare non dubito quin hoc loco scribendum sit εἶξαι, quod est longe elegantius & clarius. Non enim refertur ad *us*, sed ad verbum ἐκράτασσι, quod præcessit.

In Caput XIII.

ἐν κείνῳ. Restituendum est βεβύ, ut legitur in codice Fuketiano, & apud Socratem in lib. 4. cap. 15. ubi vide si placet quæ notavi. Ejusdem oppidi meminit Palladius in Dialogo de vita Joannis Chrysoptomi.

In Caput XIV.

Πρίσκιων. Male Christophorus Legatos vertit, cum Presbyteros vertere debuisset. Certe Sozomenus Ecclesiasticos eos fuisse dicit. Gregorius verò Nazianzenus in orat. 20. Presbyteros appellat: ὁρισθέντων ἐμπροσθέν μου θεολογῶν.

διήρησεν ἑαυτὸν ἐν πλῆθι, in codice Fuketiano scriptum est διήρησεν, levi discrimine, sed quod à nobis præterituri non debuit.

In Caput XV.

ἐν τῷ ἑξῆς τῶνδε. Assentior Christophorono & Savilio, qui præpositionem addunt hoc modo: ἐν τῷ ἐν διαφοράς &c. De hac porro similitudine inter Basilium Magnum & Eusebium Episcopum, vide Gregorium Nazianzenum in Oratione funebri de Laudibus Basilii.

In Caput XVI.

Ἐν τῷ ἑσπέρῳ ἡμέρῳ. Hunc locum correxi ex codice Fuketiano, in quo diserte scribitur ἐν ἑσπέρῳ ἡμέρῳ ἐν ἑσπέρῳ ἡμέρῳ, τε &c. Mallem tamen scribere ἡμέρῳ ἐν ἑσπέρῳ, τε &c. Porro de hac secunda interrogatione Basilii coram Modesto Præfecto Prætorio, vide quæ notavi ad Socratis lib. 4. cap. 26. Neque enim opus est hic repetere, ea quæ illic observata sunt.

In Caput XVII.

Τὰ ἄλλα ὁρθῶς φρονήσας. Scribendum puto νοήσας. Verbum enim φρονήσας, ex superiore linea repetitum hic esse videtur ab oscitante Librario.

κοινῇ συνθήκῃ ἢ κλήρῳ. Nescio unde hoc hauserit Sozomenus, Basilium scilicet & Gregorium Orientis Provincias inter se partitos esse, ita ut Basilio quidem Pontus & Cappadocia, Gregorio vero Thracia & Constantinopolis obvenerit. Certe Gregorius Nazianzenus, tum in carmine de vita sua, tum in oratione de laudibus Basilii, nihil de hac partitione aut sortitione dicit. Nam in carminibus quidem diserte affirmat, se spiritu Dei impulsam venisse Byzantium, cum à plebe Catholica, quæ illic degabat,

& à multis Episcopis seu Presbyteris eò invitatus fuisset, & Orthodoxæ fidei succurreret, & hæresin, quæ ibi quotidie invalecebat, profligaret. Verba Gregorii hæc sunt;

τύτοις &c.
ἐπιμύην ἡμᾶς ἡ χάρις τῶ ἀνύματ' ὁ,
σομῶν καλῶντων σοιμῶν ὁ βριμῶντων.

In oratione vero funebri de laudibus Basilii, Basilium quidem dicit, paulo post quam ad Episcopatum evehctus fuerat, curam ac sollicitudinem suam ad omnes totius orbis Ecclesias extendisse. Locus est pag. 345. editionis Parisiensis, inprimis elegans. Nihil tamen de hac partitione dicit. Se quidem ac Basilium fidei defensores ac patronos electos esse dicit à Cappadocibus: sed dum Basilium adhuc tantum presbyter esset, id est anno Christi 366.

ναζιανζῶ ἐπισκοπῆν μὲν ἔδωκε πατέρα λαχὼν, Gregorius Nazianzenus à Gregorio Patre suo Coadjutor in Episcopatu Nazianzeno aditus fuerat, licet invitus. Sed post mortem Patris, cum nulla ordinatione nec pollicitatione teneretur adstrictus, Nazianzenam Ecclesiam reliquit. Et quamvis multi Episcopi illic eum retinere conati essent, clam Seleuciam Isauriæ se recepit, ut ipse scribit in Carminibus de vita sua.

In Capite XVIII.

Pag. 660 τὸν καθόλου ὑπαρχόν. Vox καθόλου delenda est, utpote superflua, & ex prior elinea perperam repetita.

ἰνχαρίνυ. Assentior Christophorono & Savilio ac Musculo, qui ἰνχαρίνυ emendantur. Id enim postulat series orationis. Libenter etiam hoc loco scriberem τῆ ὑσραμῆ, licet refragantibus scriptis codicibus ac Nicephoro.

Pag. 661 τῆ σιεί θιῆ μαρτυρίας. Christophorus & Savilius emendarunt τῆ σιεί θιῆ. Sic enim vertit Christophorus, Et propterea cursu mihi opus est, ne post tempus veniam, & ita martyrio à Deo oblati destituatur. Ita quoque legisse videtur Musculus, ut ex interpretatione ejus apparet. Sic enim ille, ne tardius illo veniam, & à testimonio Dei deficiam. Nicephorus quoque in lib. 11. cap. 22. ὡς legi in hoc Sozomeni loco. Sic enim habet: ἵνα μὴ κατόπιν γνησῆμῶν, τῆσ ὡς θιῆ δ' ἄξιος ἀμαρτῶ. Atque hæc lectio mihi quidem non displicet, modo μαρτυρίας intelligamus confessionem illam, qua Deus in Evangelio pollicetur confessorum se eos, qui ipsum coram hominibus confessi fuerint. Malim tamen hæc Sozomeni verba intelligere de confessione illa, qua martyres Deum confitentur. Sic σιεί θιῆ, idem erit ac ἐπὶ θιῆ.

ἀνίστην. In codice Fuketiano scriptum est ἀνίστην.

In Capite XIX.

Πεὶ τὸς ἀλλοχίω. Miror profecto, tres Interpretes corruptionem hujus loci non animadvertisse, Langum scilicet, Musculum & Christophoronomum. Sic enim vertit Langus; Itaque Ægyptis longe graviores animos in ceteras con-

A cepere. Atque ita fere alii duo posteriores. Atque qui facile erat locum restituere hoc modo, τὸς ἀλλοχίω. Id est, hinc factum est ut Ægyptii, pro reliquis provinciis male vexati fuerint. Jam supra observavimus non semel, has duas præpositiones confundi inter se solere in manuscriptis Codicibus. Quoties igitur occurrit dubitandi locus de duabus præpositionibus, eam eligere debemus, quæ sensui magis accommodata est. Verbi gratia hoc in loco, si præpositionem σιεί retineas, nullus erit sensus, nec oratio cum præcedentibus cohererebit. Restituenda est ergo altera præpositio, quæ optimum & apertissimum habet sensum. Certe Henricus Savilius ad latus sui codicis notavit, φοιτῶντες.

φοιτῶντες. Ita quoque legitur apud Nicephorum. Mallem tamen scribere φοιτῶντες.

In Capite XX.

Ἄλλοθεναν ἰψήσια κακηγορημένου, Rectius in Pag. 662 codice Fuketiano scriptum est ἐπιψήσια κακηγορημένου λυκίου. Et post ultimam vocem apposita est media distinctio seu mora. Quam lectionem ac distinctionem confirmat Nicephorus in cap. 27. lib. 11. Sic enim hunc Sozomeni locum expressit, ὅτι ἐθις πῶ χείν ἐπιψήσια τῆ κατηγορεί λυκίου. Quem locum ita vertit Langus, quibus Deum Lucium accusantibus, gratiam suam concederet. Optime Langus interpretatus est verba Sozomeni. Neque enim alius potest esse sensus horum Sozomeni verborum. Sed Nicephorus non idem dicit quod Sozomenus. Vult enim dicere, quantum quidem ex verbis illius conjicio, Deum Monachis illis gratiam sanandi agrī ideo concessisse, quod Lucium tanquam impium accusassent.

καρηδοκίμῃ. Mallem scribere καρηδοκίμῃ Pag. 664 τῆ &c. ut hæc uno contextu scribantur, junganturque cum præcedentibus.

In Capite XXI.

Καὶ παυλιανῶ. Apparet scribendum esse παυλιανῶ, à Paulino Presbytero partis Eustathii, quem Lucifer Episcopum Antiochenum ordinaverat. Atque ita legitur apud Niceph. in capite 29. libri 11.

ὁ δὲ τῶν. Pessime hunc locum vertit Christophorus. Longe rectius Nicephorus, quem vide.

Ἰσοπαλαμὸν ἐδάδακρῶν. Idem repetit Sozomenus in lib. 7. cap. 19. ubi variarum Ecclesiarum consuetudines inter se discrepantes refert. Primo enim loco recenset consuetudinem Scytharum; qui cum multas habeant civitates, unicuique tamen omnes habent Episcopum. In aliis autem Provinciis interdum etiam Pagi suum habent Episcopum. Postero hunc Scytharum morem ad sua usque tempora perdurasse testatur Nicetas Choniates in thesauro Orthodoxæ fidei, lib. 5. cap. 5. Ubi loquens de Synodo Nicæna, & rationem reddens, cur trecenti tantum Episcopi eò convenerint, hæc ait. Cum enim nonnullæ civitates omnibus suis obvisset, eo factum est, ut plures id tempus non convenerint. Εὐθυναστατῶν

enim alia uni tantum parebant, ut Scythia seu Russia in hodiernum usque diem. Alia duos, aut ad summum tres habebant, ut Dalmatia. Posteriore vero tempore plerisque non erantibus tantum, sed etiam oppidis, sui dati sunt Episcopi.

Βρετανίωv. Interpretes Britannionem veterunt. Ego Vetranionem dicere malui. Nam Græci hoc nomen, quod Latinam habet originem, sic ferè solent scribere, ut supra vidimus in rebus gestis Constantii, ubi de Vetranione tyranno fit mentio. Porro Vetranionem dici pro Veteranione, jam pridem observavi in annotationibus ad Ammianum Marcellinum.

In Caput XXII.

Pag. 666 Ἐν ἀγρόπω ἡ ἀθανάσιος. Melius dixisset Petrum, nam Athanasius jam vivere desierat, ut ipse Sozomenus supraretulit. Scio quidem Athanasium divinitatem Spiritus sancti perpetuo asseruisse, eumque Patri ac Filio consubstantialem credidisse. Verum ejus mentio aliena est ab hoc loco. Sed notandum est, Sozomenum hoc loco ordinem temporum non servasse. Quippe Liberii mortem & initium Damasi refert sequenti capite, diu post mortem Athanasii. Atqui constat Athanasium aliquot annis supervivisse Liberio.

ὁ γέρων ἐπίσκοπος. Liberius scilicet. Hunc enim obiisse dicit sequenti capite.

In Caput XXIII.

Οὐροδούκος τις. In Codice Fuketiano scriptum est ὁροδούκος, rectius. Latini enim Scriptores eum interdum Ursicinum vocant. Verum emendatissimi Codices tribus tantum syllabis Ursinum nominant, ut notavi ad Librum 27. Ammiani Marcellini. De hujus Ursini schismate adversus Damasum Romanæ urbis Episcopum, consulendus est Baronius in Annalibus Ecclesiasticis, anno Christi 367. & sequentibus. Diutissime enim duravit hoc schisma.

Pag. 667 ἢ ἀπὸ τῆς γαλλίας ἔβεντίας. Idem testatur Damasus in epistola Synodica quam subjicit Sozomenus, his verbis. Sed Gallorum atque Venetentium fratrum relatione comperimus, nonnullos non hæresis studio &c. Denique Auxentium Mediolanensem hac præcipue causa damnatum esse perscribunt. Ubi nomine quidem Venetentium fratrum intelligit Philastrium Brixiansem Episcopum & Evagrium. Hi enim præcipue infecti sunt Auxentium, ut ex Hieronymo notavit Baronius ad annum Christi 369. Nomine autem Gallorum, designare videtur Hilarium nostrum, qui hoc eodem anno scripsit epistolam ad omnes Catholicos Episcopos contra Auxentium Mediolanensem.

ὁ δάμασος ἔβαλεις. Hæc Epistola Synodi Romanæ refertur etiam à Theodorito in libro 2. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 22. Latine autem existat in Collectione Romana, quæ nuper edita est à Luca Holstenio, viro doctissimo, pag. 163. Et in versione quidem Theodoriti, epistolam ipsam prout à Damaso dictata est apposui. In

A versione autem Sozomeni, quia nondum Romanam editionem nactus fueram, epistolam illam sicut à nobis translata fuerat adscriptimus. Porro notandum est Synodum illam Romanam, à Baronio quidem & Holstenio referrid ad annum Christi 369. Mihi tamen in sequentem potius annum videtur conferenda. Nam cum post libellum Hilarii adversus Auxentium collecta sit: cuncta autem illa adversus Auxentium ab Hilario gesta sint anno Christi 369. ut ex ipsius Auxentii libello recte observavit Baronius; Synodus adversus eundem Auxentium Romæ vix potuit congregari ante annum proxime sequentem. Etenim 93. Episcopi ei Synodo interfuerunt: qui profecto non nisi longo temporis spatio interposito, Romam convenire omnes poterunt.

βαλεις. In Collectione Romana Valerianus dicitur, rectius. Erat hic Episcopus Aquilejæ, & Fortunatiano Ariano successerat. Vir admodum pius & Catholicus, sub quo Aquilejensis Ecclesia maxime floruit. Ejus Elogium habes apud Hieronymum in Epistolis. Exstat Epistola Basilii Magni ad Valerianum Episcopum Illyrici. Sed hic diversus est ab Aquilejensi Valeriano.

ὁ κείνος ἐρμωσίως. Totum hunc locum pessime vertit Græcus Interpres hujus Epistolæ. Latina quidem Epistola sic habet. Sed Gallorum atque Venetentium fratrum relatione comperimus, nonnullos non hæresis studio; neque enim hoc tantum malis cadere in Dei Antistes potest; sed inscitia, vel ex simplicitate quadam, sævus interpretationibus astuantes, non satis discere, que magis Patrum nostrorum sit tenenda sententia, cum diversa consilia eorum auribus ingerantur. Græcus Interpres pro sævus quod idem valet ac sinister, legisse videtur suis. Vertit enim κείνος, magno errore. Sed & reliqua minime intellexit. Verum in codice Fuketiano aliter scribitur hic locus, hoc scilicet modo: ἐκείνος ἐρμωσίως ἀντίστασις. Sed apud Theodoritum in libro secundo Historiæ cap. 22. rectior scriptura habetur hujus loci, ἢ ἀπὸ τῆς γαλλίας κληθέντων ἐρμωσίως ἀντίστασις &c.

ἀπὸ ἐν. Rectius apud Theodoritum legitur ἀντίστασις ἀπὸ τῆς γαλλίας κληθέντων ἐρμωσίως ἀντίστασις &c.

ἰνὸς ἡρώματος. Apud Theodoritum melius legitur χαρακτήρ. Certè in Epistola Latina legitur unius figuræ.

ὅς ἡ δυτικὸς. Scribendum est procul dubio τὸς τῆ δυτικὸς. Sic enim habet Latinum exemplar hujus Epistolæ. Hac nobiscum Orientales, qui se Catholicos recognoscunt, Occidentalesque gloriantur.

χωρεθίστιος ἀπὸ. Apud Theodoritum hic locus emendatius legitur hoc modo χωρεθίστιος ἔσται ἡ δυτικὸς ἀπὸ τῆς δυτικῆς οὐράς. In Latino exemplari hujus Epistolæ desunt hæc nonnulla.

ἀγίως ἔβεντίας. Corrigendum est ex Theodorito ἀγιως ἔβεντίας. Sic enim habet Latinum exemplar: In qua vos fixos atque firmos &c.

ἡμῶν μὲν ὁ ἴδιος. Mendum est in Latino exem- plari hujus Epistolæ, quod Græcum Interpre- tem fecellit: sed neque à Lucâ Holstenio anim- adversum est. Sic enim habet Latinum exem- plar. In qua vos fixos atque firmatos ut bene cre- dimus, ita etiam nos vobiscum recte sentire de- bebimus reciproci sanctitatis vestra litteris ap- probare. In quibus verbis nullus omnino sen- sus est. Nos veto ope ac subsidio Criticæ no- stræ, locum ita sanandum esse affirmamus. Ita etiam vos nobiscum recte sentire, debetis reciproci sanctitatis vestra litteris approbare. Jam clarus & manifestus est sensus. Nec eritis, ut opinor, quisquam, qui non fateatur hunc locum ita à Damaso scriptum fuisse. Cæterum quod in edi- tione Romana titulus hujus Epistolæ præfert, eam scriptam esse Episcopis Catholicis per O- rientem constitutis, falsum est. Scripta est enim ad Episcopos Illyrici, ut recte habet Sozome- nus ac Theodorus. Certe eam ad Orientales scriptam non esse, satis apparet ex his verbis: Hæc nobiscum Orientales, qui se Catholicos reco- gnoscunt, Occidentalesque gloriari. Et paulo post: Concinit ergo omnibus Dei sacerdotibus & ve- stra sententia Charitatis. Ubi vides Damasum eos ad quos scribit, distinguere ab Orientalibus & Occidentalibus. Illyricianos ergo intelligit, qui in medio erant positi: id est inter Orientales atque Occidentales.

In Caput XXIV.

14. 669 καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιτομῆς. In codice Fuketiano scriptum inveni ἀπὸ τῆς ἐπιτομῆς. Quod certe magis placet, licet Nicephorus vulgatam lectionem con- firmet.

670 ἰλδοῦντες ἐν γὰρ τοῦ κωμῆ. Apud Socratem & Nicephorum Pazi vicus hic dicitur, situs in Phry- gia ad Sangarium annem. Sed non possum as- sentiri Baronio, qui hunc pazi vicum confundit cum Pepuza. Porro πωλιδοῦντες hoc locum resti- tui ex codice Fuketiano.

ὁ κοτυλαίου. Longe rectius in codice Fuke- tiano scriptum est κοτυλαίου. Sic enim dictum est oppidum Phrygiæ, teste Strabone in libro duo- decimo, & Stephano, & Constantino Porphyro- gennito in libro primo de Thematibus cap. 4. Stephanus quidem Bizantius scribit regulariter hoc oppidum dici debere Κοσιαῖον ut Μιδαιῖον. Dictum est enim à Κοσαῖον quodam. Postea vero inserto, ἰ, dictum est Κοσιαῖον: tandem muta- tā litterâ, Κοτιαῖον. Et ita quidem Stephanus, qui ὁ in secunda syllaba hujus oppidi non agno- scit. Ex hoc Phrygiæ oppido ortus est Alexan- der insignis Grammaticus, Aselepiadis filius, qui de variis argumentis libros quadraginta duos conscripsit hoc titulo πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου, ut refert Stephanus Byzantius. In ejus laudem Aristides Orationem funebrem scrip- sit, quæ hodie exstat cum Epistola ejusdem Aristidis ad Senatam & populum Cotyaentium. Titulus Epistolæ hic est ἀπὸ τῆς ἐπιτομῆς τῆς ἐπιτομῆς καὶ τῆς ἐπιτομῆς καὶ τῆς ἐπιτομῆς.

Δαμασῶ ὁ ἰσχυρῶν ἐ πύργῳ. Hanc Syn- odum Romanam, in qua Apollinaris error da- mnatus est, Baronius confert in annum Christi 373. hoc uno Sozomeni loco nixus. Etenim So- zomenus disertè testatur, Petrum Alexandrinum Episcopum huic Synodo Romanæ interfuisse. Petrus autem Romam venerat exeunte anno 372. Ego vero Synodum Romanam, cujus hic memi- nit Sozomenus, diu post annum 373. collectam esse existimo. Primo enim Sozomenus eam re- fert post ordinationem Ambrosii Mediolanen- sis, quæ facta est anno Christi 374. teste Baronio. Deinde anno Christi 373. Vitalis Antiochenus, discipulus Apollinaris, cum libellum fidei frau- dulenter compositum Damaso obtulisset, ab eo susceptus est in communionem, & cum litteris communicatoriis remissus est ad Paulinum An- tiochensem Episcopum. Paulo post tamen idem Damaso re attentius examinata, cum fucum sibi factum esse à Vitale intellexisset, alteram Episto- lam scripsit ad eundem Paulinum, mandans qua conditione Vitalis & reliqui in communionem ab eo suscipiendi essent. In hac Epistola conti- nentur anathematismi adversus hæresin Apollin- aris, suppresso tamen ejus nomine. Verum hæc Epistola non est synodica, sed decretalis tantum ipsius Damasi. Fit quidem in ea mentio Synodi Romanæ; sed alterius, quæ istâ Baronii Synodo aliquanto vetustior est. Verba Epistolæ sunt, Post Concilium itaque Nicanum, & quod in urbe Roma Concilium congregatum est à Catholicis Episcopis, addiderunt de Spiritu sancto &c. Ubi videtur intelligi Concilium Romanum, quod ad- versus Auxentium celebratum est anno Christi 369. vel 370. ut supra notavi. Sed dicit hic ali- quis. Quam igitur Synodum Romanam intelli- git Sozomenus hoc loco? Equidem existimo in- telligi eam Synodum, quæ Romæ celebrata est anno Christi 377. vel 378. Ex qua Synodo nihil ad nos pervenit præter partem Epistolæ sive ex- positionis fidei, quæ transmissa est ad Orientem, & cui Orientales Episcopi facta Synodo apud Antiochiam subscripserunt, ut legitur in Colle- ctione Romana L. Holstenii pag. 166. Id autem factum est anno Domini 378. Atque hic est to- mus Occidentalium, cujus mentio fit in Cano- ne 5. Synodi Constantinopolitanæ, quod nec Zo- naras, nec Ballamo intellexere.

ὁμοίως ἐπὶ μισροφυχίας. Id est similiter ac Vi- talis, ob pusillum animum. Supra enim de Vita- le hoc dixit Sozomenus, cum cum Flaviano sibi præconi ægre ferret, irâ commotum, ad Apol- linarem se transfuisse.

ἐπιτομῆς ὁ σοφιστῆς. Hujus Epiphaniî Syri Sophistæ mentionem facit Eunapius in libro de vitis Sophistarum. Pag. 672

ἐπιτομῆς ἰδύνατο. Non dubito quin scibendum sit in dativo ἐπιτομῆς ἰδύνατο. Atque ita Savilius ad la- tus sui codicis emendat.

ἀπὸ τῆς ἐπιτομῆς. In codice Fuketiano scriptum inveni ἀπὸ τῆς ἐπιτομῆς. Similem errorem antea quoque notare memini.

Pag. 673 ἢ ἄλλοι δοκεῖ. Scribendum est proculdubio αἰς ἃ ἄλλοι δοκεῖ. τ' ἀλλήθιστον ὄνομα λέγουσιν, θεοφρόνιου &c. quam lectionem secuti videntur Musculus & Christophorus. Porro de Eunomianis, qui unica mersione baptizant, extat Canon septimus Synodi Constantinopolitane.

μὴν αἰεὶ τούτου. Mallem scribere αἰεὶ τούτου. Ita certe loquitur paulo post Sozomenus.

Pag. 674 φρόνησιν αὐτῶν ἢ χριστιανῶν. Recte Christophorus hunc locum intellexit de separatione Eunomii ab Arianis. Idque plane confirmat Philostorgius in libro 9. cap. 4. & Socrates in libro 4. cap. 12. quem vide.

αἰ γὰρ κατὰ τὸ νενομισμένον. Non dubito quin scribendum sit αἰ γὰρ &c. Et post vocem φρόνιστον subdistinctionem appono, quomodo etiam Savilius in suo codice apposuit. In codice Fuketiano scriptum inveni φρόνιστον, quam lectionem in versione mea secutus sum.

ἐνακαθίζοντες. Eunomiani istud ab Arianis, utpote parentibus suis, acceperant. Ariani enim Catholicos ad se venientes rebaptizabant, ut notum est. Quae de re locus est illustris in Breviario fidei adversus Arianos, quod olim edidit Jacobus Sirmundus. Dicere etiam solent de baptismo, quod in eo melius sit ipsorum baptismum, quam nostrum; quia qui de illis ad nos convertuntur, non eos rebaptizamus, sed per manus impositionem reconciliamus. Illi vero, si quos de nostris seducere possunt, inconsideranter rebaptizant. Idem testatur vetus Author viz sancti Fulgentii cap. 21. Porro Arriani non solum rebaptizabant Catholicos, sed etiam Clericos eorum ad se venientes iterum ordinabant. Cujus rei insigne exemplum habemus in libello precum Marcellini Presbyteri pag. 81. sub finem. Hic est egregius & sanctissimus ille Episcopus, qui cum fuisset primum à Catholicis Episcopis ordinatus Episcopus, postea ab impio Georgio in Laicorum numerum redactus, nihilominus ab ipso Georgio Episcopus ordinatus est, in vexatione fidelium; Et paulo post. Nisi quia atrocius gessit Theodorus, cum de Episcopo Catholico sit Laicus, piam damnans fidem, & subscribens Arrianae impietati, ut ab haeretico iterum Episcopus ordinetur. Idem quoque testatur Hieronymus in Chronico, de Cyrillo Hierosolymitano loquens. Cyrillus, inquit, cum à Maximo fuisset Presbyter ordinatus, & post mortem ejus ita ei ab Acacio Episcopo Casariensi & ceteris Arrianis Episcopatus promitteretur, si ordinationem Maximi repudiasset, Diaconum in Ecclesia ministravit. In quo Arriani Donatistas videntur imitati, qui utrumque faciunt.

Pag. 675 τὸν ἐκχέουσαν. Assentior Henrico Savilio, qui in margine sui codicis commendavit ἐκχέουσαν.

ἢ μὴ γὰρ τῶς. In codice Fuketiano scriptum inveni τῶς, quod minime negligendum putavi.

ἢ ἀπολλιναιῶν ἀρίστως. In codice Fuketiano scriptum est μετὰ δὲ, quod magis placet.

τὴ συνάξην ὁμοτίμους ἡμῶν πατήσαν. In Epistolis Gregorii melius scriptum est ἐξουσίαν. Pag. 676 πλὴν ἢ Θεοῦ λόγου συνομοθεσίαν. Apud Gregorium Nazianzenum rectius legitur ἢ ὁρθῶ λόγου.

αἰεὶ ἢ ἀρσενόπτελο. Scribendum est ἀρσενόπτελο. Pag. 679 Observe tamen Graecos fere ἀρσενόπτελο dicere pro Arsenoite nomo seu Praefectura. Sic enim apud Eusebium scribitur etiam in optimis Exemplaribus. Et apud Palladium in Lausiaca cap. 76. Et apud Ptolemaum in descriptione Aegypti.

ἀκελεύσειν ἢ τότε ἐγράψεν. Assentior Savilio, qui ad latum sui codicis notavit, legendum sibi videri ἀκελεύσειν. De hoc Eulogio Presbytero idem scribit Palladius in Lausiaca cap. 75.

ἢν φασιν ἱερομένον. Scribendum est ἱερομένον, accentu in antepenultimam rejecto. Differunt enim inter se haec duo, ἱερομένον & ἱερομένην. Prior accentus denotat eum, qui sacrum facit ac Missarum solennia celebrat. Posterior designat sacerdotem, seu virum divino numini consecratum. Porro notandus est hic locus; ex quo concludi videtur, eos qui ad sacrorum mysteriorum participationem olim accedebant, absque praevia peccatorum confessione id facere solitos esse. Non quod non tutius esset, peccata sua prius confiteri sacerdoti; sed quis satisfacere se existimabant praeepto Apostoli dicentis: Probat autem seipsum homo, & sic de pane illo edat &c.

Διέπραξε δωροδοκῶ. In codice Fuketiano διέπραξε δωροδοκῶ dicitur hic Monachus. Epiphanius tamen & Nicephorus Dorotheum nominant. Nec aliter Palladius in Lausiaca, cap. 2.

ἐν τοῖς κατὰ μέτρον ἱερῶσι. Rectius in codice Fuketiano scriptum est ἱερῶσι. Sic enim dicebantur ea loca, quinque passuum millibus distita ab urbe Alexandria, ut testatur Palladius in cap. 2. Historiae Lausiaca. ἐξήρξεν μὲν ἱερῶσι πάλαι εἰς τὰ λεγόμενα ἱερῶσι, ἀπὸ τῶν ἐκείνων &c.

ἢ ὅτι ἔσπον ἰσως. Palladius in Historia Lausiaca cap. 2. ubi hoc Dorothei Apophthegma commemorat, discrete testatur Dorotheum haec sibi respondisse, cum ipse ei persuadere vellet, ut somnum brevem caperet. Ex quo colligitur, Sozomenum non legisse Historiam Lausiacam Palladii, sed ex alio Scriptore ita hausisse.

αἰεὶ δολοκόν. Hujus Monasterii mentio fit in Breviario Liberati. cap. 18.

ἱερομένον. Scribendum est hic quoque mutato accentu ἱερομένον.

ποδαγρικός. Podagricos vertit Epiphanius Scholasticus, non male. Certe Palladius in Lausiaca cap. 73. ubi de hoc Joanne agit, habet ποδαγρικός. Mihi certe non videtur esse Graeca vox ποδαγρικός.

γυς, quare Nicephorus maluit dicere τὸς αὐδύς A ἀλγύτας.

βινιαμίν. In codice Fuketiano scribitur βινιαμίν. Sic emendavi ex codice Fuketiano, pro κιλίαν quod antea legebatur. Est autem κιλία locus in solitudine, septuaginta stadiis distans à Nitria, ut docet Sozomenus infra cap. 31. ejusdem loci meminit Palladius in Lausiaca.

ἐπιγ. θιωρῶν. Epiphanius Scholasticus hæc de ipso Marco dici existimavit, quasi Marcus dicere solitus esset, se manum Angeli, qui sacram Eucharistiam ipsi porrigebat, duntaxat videre. Præstat tamen de Macario Presbytero id accipere.

Pag. 682. πολλὰς ἡ καυρήσας. Melius, ut opinor, scriberetur πολλά, quemadmodum legisse videtur Nicephorus. Sic enim hæc Sozomeni verba expressit: πολλὰς ἡ ἀνίστα ὀργασμένους &c.

Pag. 683. ἑστῆς ἐξῆν. Epiphanius Scholasticus & Christophorus hæc verba de Paulo ipso intellexit. Ego vero ἑξῆς in neutro scribendum puto, ut referatur ad vocem ἐξῆς. Idque confirmat Palladius in Lausiaca cap. 23. ὅς ἐστι τῆ ἀγρυπνίας ἐστῆς ἀπὸ τοῦ ἐπιπλάσσειν, ὃ καλεῖται φέρμα ἐν τῷ τῷ ὅρῳ καὶ ἐξῆς ὡς ἀνὴρ ἀκούσας ἀδελφὸς ἀσκέμενος ἰν δὲ ἐπαύσει τις μοναχὸς &c.

Pag. 684. μὴδε τελευτῆς ἔπει. Non dubito quin Sozomenus scripserit ἐπὶ μείν. Certe Nicephorus hunc Sozomeni locum describens in cap. 37. lib. II. habet παρίμνι. Nec aliter Palladius in Lausiaca, cap. 87.

In Caput XXX.

Pag. 685. Ἐπιπλάσειν. Scribe meo periculo ἐπιπλάσειν &c. Quæ emendatio licet prima fronte levis esse videatur, magni tamen momenti est. Primo enim loco Sozomenus senes monachos commemorat. Deinde transit ad juniores, qui adhuc tirones erant. Subdit enim paulo post ἑστῆς ἀγρυπνίας & μέγαν ἀλυσαν ἀγρυπνίας &c. nostram certe emendationem planè confirmat Nicephorus in cap. 37. libri citati.

καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν λόγους διελθεῖν. In codice Fuketiano rectius scriptum est ἐκκλησιαστικῶν λόγους διελθεῖν. Potest tamen retineri verbum διελθεῖν, quemadmodum legitur etiam apud Nicephorum. Porro notandus hoc loco error Nicephori, qui cum in Sozomeno legisset, Ammonium Origenis, Didymi & aliorum Ecclesiasticorum scriptorum libros assidue voluisse, per Ecclesiasticos illos scriptores Evagrium intelligi existimavit. Quod est absurdum, cum Evagrius junior fuerit Ammonio, ut constat ex Palladio in Lausiaca cap. 12. quinam autem sint scriptores illi Ecclesiastici, quorum libros Ammonius memoriter didicerat, ipse Palladius nos docet his verbis. καὶ τὸ συγγραμμάτων ἀνδρῶν λογόδοι, ἀετιχῆς διδύμου, καὶ ἀπειροῦ, ἡ σερῶνου διὰ δὲ μνησθῆναι ἐξ ἀναστάσεως. Ubi vides Palladium uti verbo διελθεῖν perinde ac Sozomenum, pro eo, quod est memoriter recitare. De Pietro Presbytero videndus est Eusebius noster, & Hieronymus in libro de scriptoribus Ecclesiasticis.

Stephanus verò quisnam sit, adhuc mihi incom-

pertum est. ἐκτε. Hæc parum coherent cum præcedentibus. Itaque Nicephorus hanc pericopen transposuit post verba illa, quæ paulo ante leguntur, ἀνδρῶν ἐκ τῆς κρατῆσας. Quod mihi quidem valde placet.

κίλιαν δὲ ποτε πρὸς χερσοβίαν. Idem narrat Palladius in Lausiaca. Ex quo insuper discimus, id factum fuisse principatu Theodosii, cum Timotheus esset Episcopus Alexandria.

ἰβήρων ἀλυσας. In codice Fuketiano scriptum est πολίτης, quemadmodum Christophorus et Savilius in suis codicibus repererant. Vulgatam tamen lectionem confirmat Palladius cap. 86. his verbis, ἐστὶ τῆ γῆς ποταμὸς λέξ, ἀδελφὸς ἰβήρων. Ex quo apparet libera nomen fuisse urbis in Ponto, ac fortasse ea est quam Iberam vocat Constantinus Porphyrogenetus, in libro primo de thematibus, ubi eam tertiam Cappadociam adscribit. Hieronymus in epistola ad Cresiphontem, hunc Evagrium Ponticum Hyperboritam appellat; corruptè, ni fallor, pro Hyborita. Certe in Concilio Chalcedonensi inter Episcopos, qui subscriperunt, recensetur Uranii Iberoensis, Provinciae Helenoponti. Et in actione prima ejusdem Concilii mentio fit Pauli Presbyteri agentis vices Uranii Episcopi ἰβήρων. Et ita in sequentibus actionibus, licet interdum Latini codices Iberorum vel Imerorum nomen substituunt. Inter Episcopos quoque Provinciae Ponti qui Synodo Constantinopolitana subscriperunt, recensetur Pontophilus Iberorum. Eadem varietas occurrit in notitiis Græcis, quæ leguntur ad calcem Geographiæ sacræ.

τιμωρίαν ἰβήρων. In codice Fuketiano scriptum est ἰβήρων, pro ἰβήρων. τῆς βίβλου ἐπιπλάσειν. Vetus mos fuit Christianorum, jurare tactis Evangelii. Cujus moris exemplum habemus in epistola 29. Gregorii Nazianzeni, & in ejusdem carmine Jambico ad-versus hæpe jurantes. Sed quoniam epistola illa fœdissime corrupta est, nec ab interprete intelligi potuit, eam hic exponam in gratiam studiosorum. Continet enim pulcherrimam questionem, & inter canonicas epistolas merito censeri potest. Consultus fuerat Gregorius à Theodoro Tyanensi Episcopo, de juramento quodam Georgii Pafpalseni, qui in parœcia ejus debebat. Hic Georgius de negotio quodam transegerat cum adversario. In instrumento autem transactionis, juramentum per scriptum fuerat ad majorem conventionis firmitatem. Idem Georgius post hanc transactionem juramento firmatam resiliens, adversarium suum in jus vocaverat, & causam suam obtinuerat. Quererebatur utrum perjuri reus esset. Agebat enim juramentum illud propriè non fuisse, quippe quod non pronuntiasset viva voce, nec adhibitis & tactis Evangelii. Præterea dicebat, se vi compulsus fuisse ut jusjurandum illud in instrumento apponeret. Deniq; suam causam adeo justam fuisse, ut sententia secundum ipsum dicta fuerit à iudice. Respondet nihilominus Gregorius, Georgium perjuri reum esse, qui adversus juramentum scripto comprehensum litem inten-

Pag. 687

derit adversario. Falli enim eos, qui putant, ju- ramenta quidem esse ea, quæ viva voce conci- piuntur tacitis sacris codicibus : ea vero quæ scripto tantum mandantur absque sacris codici- bus, meras esse solennitates, ac dicis eodæ fieri. Nam si chirographum, seu instrumentum quo p cunia credita continetur, majorem vim ac firmitatem habet quam nudum pactum, eor non eadem ratione juramenta scriptis prodita, vim iuramenti, & quidem majorem habebunt.

κατα τὸν ἀπὸν προκειμένους ὄρκους, ὄρκους νομίζοντες τὸς ἰσχυροὺς ἢ διχα δὲ διαμάτω, ἀποτίωσιν. Ἄλλ' ἢ ὄρκον ἰσχυροὺς ἀποτίωσιν ὡς τὸ πρὸς τὸν χειρῶν γραφοῦν δεσμοὶ πλείον τῆς ἀπλῆς ὁμολογίας ; ἢ ἢ ἰσχυροὺς ἀποτίωσιν ὄρκου, ἀλλοτὴν ὄρκον ἰσχυροὺς ἀποτίωσιν. Scribendum esse affirmo τὸς πρὸς τὸν χειρῶν ἀποτίωσιν ἰσχυροὺς ὄρκους &c. id est, semetip- sos meo quidem iudicio decipiunt, si qui existi- mant juramenta quidem esse ea, quæ propositis sa- cris codicibus pronunciantur: illa vero quæ abs- que sacris Codicibus perscribuntur, nudam solen- nitatem esse, non juramenta. Opponit Grego- rius Nazianzenus juramenta scripta, iis quæ pro- nuntiantur; & juramenta quæ sunt tacitis sacris Codicibus, iis quæ sine Codicibus sacris conci- piuntur, adhibito duntaxat Dei nomine. Id enim sibi volunt verba illa διχα διαμάτω. Sed ne quis dubitandi locus supersit, ipsum Grego- rium hujus emendationis auctorem dabo. Is in carmine adversus sæpe jurantes, idem argumen- tum tractans, sic ait:

εἰ δὲ ἰσχυροὶ τὸς ὄρκου, ἐν ὁμολογίᾳ ; τί ἐν τὸν χειρῶν γραφοῦν βύλα ; χειρῶν γραφοῦν ἢ τὸν λόγων δεσμοὶ πλείον εἰ δ' ἢ χειρῶν ἀποτίωσιν ὄρκου ; τὸν ὄρκου ἢ τὸν δεσμοὶ πλείον ; φέρον τὸν ὄρκου ἢ τὸν δεσμοὶ πλείον.

Quos versus ita transtulit Billius. Quid si quis horcum scribas, haud ore efferas ? Scriptura quid vult hac tibi ? Vincula minus arte nos ligant quam syngraphæ. Quid si sacram non proferat quis codicem ? Venerationem datne codex, an Deus ? &c.

Tertius versus in hac interpretatione sensu omni caret. Deceptus est Billius à vulgata lectione, quæ sic habet.

χειρῶν γραφοῦν ἢ τὸν δεσμοὶ πλείον ὄρκου. Ego veto pro voce διαμάτω, non dubito quin scri- bendum sit λόγων. Quod confirmat Gregorius in hac Epistola, loco citato. Præterea in dicto loco scribendum existimo ὡς τὸ πρὸς τὸν χειρῶν γραφοῦν &c. Quam emendationem plane confir- mat ipse Gregorius in versibus Jambicis, quos modo retuli. Iisdem enim prope verbis utrobi- que utitur. Atque ita plane legitur in manuscri- pto codice, quem vidit Emericus Bigotius. Sequuntur paulo post in dicta Gregorii Epistola hæc verba. εἰ μὲν ἔστι τὸ βιβλίον φέρον ἰσχυροὺς εἰς ἀποτίωσιν ἢ βία γὰρ τὸ νόμον, ὃν ἔδωκεν quæ ita vertit Morellus : Haud quaquam tamen vi adactum fuisse Nicannum dicitur ad deprecationem. Vis enim fuit ei, quem lex ligavit. Boni ac docti interpretis officium est, ubi nullum sensum

A ex verbis scriptoris sui elicere potest, quomodo emendandus sit locus inquirere. In proclivi au- tem erat hujus loci emendatio, ne litera qui- dem immutata, hoc modo : εἰ μὲν ἔστι τὸ βιβλίον φέρον, ἰσχυροὺς εἰς ἀποτίωσιν : id est. Sed neque quod Georgius asserit vi compulsum se fuisse, id sufficit ad excusationem. Vis enim non alia fuit quam lex & consuetudo, cui cessit Georgius. Scri- be itaque ἢ ἰσχυροὺς. Vide Gregorium in carmi- ne adversus sæpe jurantes, ubi eidem objectioni respondet prorsus eodem modo, moriendum potius esse quam eendum ulli vi ac necessitati. Porro quod Gregorius respondet in hac episto- la ad Theodorum de jurejurando scripto, idem diu ante illum senerat Tertullianus in libro de idololatria cap. 23 : Pecuniam de Ethnicis mu- tuantes sub pignoribus fiduciat, jurati cavent, & sic negant scire. Volunt scilicet tempus persecu- tionis, & locum tribunalis, & personam præsidis. Præscribit Christus non esse jurandum. Scripsi inquit, sed nihil dixi. Lingua, non litera occidit. Hic ego naturam & conscientiam advoco &c. quæ illic vide.

ἰσχυροὺς τὸν ἰσχυροῦ. Palladius in Lausica scribit Evagrium biennio toto mansisse in mon- te Nitriæ, ac deinde ad interiorem solitudinem perrexisse. Cæterum falli videtur Sozomenus, qui hoc referat principatu Valentis Augusti, Nam Evagrius vitam monasticam amplexus est regnante Theodosio seniore. Idque ex ipso So- zomeno convincitur, qui ait Evagrium Grego- rii Nazianzeni Archidiaconum fuisse in Ecclesia Constantinopolitana, atque exinde ad Monasti- cam vitam transiisse. Sed & Palladius in Lausica diserte testatur, Evagrium Diaconum fuisse Nectarii Episcopi Constantinopolitani, eique traditum esse à Gregorio Nysseno, à quo primi- tum Diaconus fuerat ordinatus. Quod quidem verius puto. Fuit enim Palladius amicus Evagrii; & vitam illius longè certius noverat quam Socra- tes ac Sozomenus.

C cam vitam transiisse. Sed & Palladius in Lausica diserte testatur, Evagrium Diaconum fuisse Nectarii Episcopi Constantinopolitani, eique traditum esse à Gregorio Nysseno, à quo primi- tum Diaconus fuerat ordinatus. Quod quidem verius puto. Fuit enim Palladius amicus Evagrii; & vitam illius longè certius noverat quam Socra- tes ac Sozomenus.

In Caput XXXI.

Νιτρίαν. Nitria & Scethis erant in Mareoti- ca Præfectura Ægypti, ut testatur Ptolemæus, qui Scitiacam quidem regionem ait sitam fuisse in interiore Mareotica: Nitriotas vero incoluisse eam partem Mareoticiæ, quæ vergit ad meri- diem.

D ἐπιρρησαν τὸν ἰσχυροῦ. Hunc locum ita corri- gendum puto ἐπιρρησαν τὸν ἰσχυροῦ &c. Sancin codice Fuketiano scriptum est ἐπιρρησαν. Est au- tem hæc emendatio prorsus necessaria. Ἄλλ' ἢ ἰσχυροὺς ἐλάττω. Post hæc verba, ex codice Fuketiano integram lineam hic supplevi, quæ in vulgatis codicibus deerat. Sed neque Christo- phorus, nec Savilius hanc lacunam suppleve- runt. Ex quo apparet, nullos ab iis visos fuisse manuscriptos Codices.

In Caput XXXII.

Παρά τῶν ἀποδομένων. Non dubito quin scribendum sit ἀποδομένους, quemadmodum legi- tur apud Nicephorum in cap. 39, lib. 11.

Ἰεροπύτων Ἀλαμίνης. Scribendum est διήρι-
τον, ut legitur apud Nicephorum. Pro Sala-
mina Christophorus legit Ἀλαμίνης, quod
magis probat. Certe in eodice Fuketiano dicitur
Ἀλαμίνης. Ejusdem nominis fuit monachus qui-
dam in Syria, de quo Theodorus in Philotheo.
Qui sequitur μαλαχίον, rectius apud Nicepho-
rum scribitur μαλαχίον, quod nomen est Syriacum.

In Caput XXXIII.

Pag. 691 Βίβη ἐυώνιον. Hic Vitus Carrarum Episcopus
fuit Valentis Augusti temporibus, ut docet epi-
stola Basilii Magni ad eum scripta hoc titulo βί-
τη ὑπεκόπη παραβῶν. Ex quo apparet, in hoc So-
zomeni loco pro βασιλία κωνσταντινῶν, scriben-
dum esse κωνσταντινῶν. Nam si verum esset, quod
ait Sozomenus, sequeretur Vitum hunc Episco-
pum fuisse Constantini Magni temporibus. Quod
tamen videtur penè incredibile; ut idem Episco-
pus Constantino Magno & Valente Augusto re-
gnantibus extiterit. Scio quidem Athanasium
Episcopum Alexandriæ à Principatu Constanti-
ni ad Valentis usque tempora perseverasse. Sed
de Vito id equidem non credo. Adde quod Con-
stantinus Magnus nunquam in Mesopotamiam
venit, ac proinde Vitum illic videre non potuit.
Constantius vero ejus filius ob bella, quæ cum
Persis assidue gessit, frequenter in illis regionibus
versatus est, ut constat ex Ammiano Mar-
cellino.

σωήπις. In codice Fuketiano scriptum est
σωήπις τῆς ἀμαρτίας ταῦτα. Et ad marginem no-
tatum est eadem manu, ὅτι σωήπις. Nicephorus
autem pro hac voce substituit verbum ὁμίλη.

In Caput XXXIV.

καὶ πείρεξ ταῦτα. In codice Fuketiano scri-
ptum est ταῦτα, rectius. Apud Nicephorum le-
gitur καὶ τὰ πείρεξ ταῦτα. Mallem tamen scribere
καὶ τὰς supple πείρεξ.

ἢ πείρεξ τῆς. Barses tamen Episcopus ur-
bis Edessa fuit, ut testatur Basilii Magni in dua-
bus epistolis, quas ad eum scripsit. Non igitur
fuit Honorarius duntaxat Episcopus, & nomine
tenus, ut scribit Sozomenus hoc loco. Quem tamen
excusate poterimus, si dicamus Barses &
Eulogium, initio quidem creatos esse Episcopos
vacantis loci, honoris causâ. Postea vero sedes
illis traditas fuisse, quas regerent.

ἀνταμοιβῆ. Scribendum est diductis vocibus,
ἀντ' ἀμοιβῆς.

In Caput XXXV.

Pag. 693 ἄρα ἢ τῶν. Scribendum est procul dubio
ἄρα, ut legitur apud Nicephorum in lib. 11. cap. 45.
συλλογῆ γραμμάτων καὶ ἴκασον στοιχείον.
Quæ sit differentia inter γραμμάτια & στοιχεία, do-
cet Ammonius Grammaticus in libro de differ-
rentiis vocabulorum, his verbis: γραμματῶν
ἰσοφύρα. στοιχεία δὲ γὰρ ἐστὶν ἡ ἐπιφάνισις τοῦ φθόγγου.
ἢ τὸ γραμματῶν ἐστὶν ἡ ἐπιφάνισις τοῦ φθόγγου.
ἢ ἐν τῷ Δ. ο. τελευτῶν ἢ γὰρ ἐστὶ τὸ Δ. ο. φροῦλον
ἢ τὸ Ο. τὸ ὅτι στοιχεία, τὸ ἀλόκληρον, ἢ ἄλλα, ἢ ἕτα,
καὶ τὰ λοιπὰ. Sic enim legi debet hic locus Am-

monii. γραμμα, inquit, est signum & forma ac
figura. στοιχεία vero est sonus, quo effertur ac
pronuntiat littera. Sic Boëtius in librum de
Interpretatione pag. 297. Quæ autem sit distan-
tia, paucis absolvam. Littera est inscriptio atque
figura partis minima vocis articulata. Eleme-
ntum vero sonus ipsius inscriptionis: ut cum scribo
litteram, quæ est α, formula ipsa, quæ atramento
vel graphio scribitur, littera nominatur. Ipse au-
tem sonus, quo ipsam litteram voce proferimus,
dicitur elementum. Interdum tamen γραμμα po-
nitur pro στοιχείω seu elemento, ut ibidem docet
Ammonius ac Boëtius. Diogenes Laërtius in
Zenone, τεχνολογία λέγει τὸ γραμμα, στοιχεία, ὅτι τε
χαρακτήρ ἔστω στοιχείου, καὶ τὸ ὄνομα, ἢ ἄλλα, id est,
Dicitur autem littera tripliciter; elementum sci-
bitur, nota elementi, & nomen ipsum: verbi gra-
tia ἄλλα.

βασιλευσιν ἀποστρέφειν. In codice Fuketiano
scriptum inveni βασιλευσιν: quod fortasse rectius
est propter adverbium, quod præcessit illud, ὅσον
ἔπειτα. Quod eam vim habet, ut res futuras quasi
jam præsentibus exhibeat.

οἱ πῦρι. Nescio, cur Genevenses Typogra-
phi ita excuderint. Nam in editione Roberti
Stephani, quam tanquam authenticam exemplar
sequebantur, diserte scriptum est οἱ πῦρι, quam
scripturam in Interpretatione sua secutus est
Musculus. Nicephorus vero, cumque secutus
Christophorus, plane diversam scripturam
amplexi sunt, hinc modo: οἱ πῦρι, ὅτι ἐστὶν ἀπο-
στρέφειν &c. Quam scripturam probare non pos-
sum. Ex eo enim sequeretur, cunctos qui ora-
culum illud consuluerant, flammis consumptos
fuisse: solum vero Theodorum gladio periisse:
quod tamen falsum est. Omnes enim capite trun-
cati sunt, excepto Simonide Philothopho, quem
Valens Imperator, offensus illius in dicendo li-
bertate, vivum exuri iussit, ut scribit Ammianus
Marcellinus in libro 29.

προκωταῖς ἰσχυροῦ ἢ τελευταῖς. Vocabulum προ-
κωταῖς, nihil ad hunc locum facit. Nam προκωτῶς
apud Græcos, velis muliebris genus fuit, quæ u-
tebatur etiam Bacchus, ut docet Pollux, Suidas
& alii. Quare amplector lectionem Nicephori,
qui conjunctivam particulam ἢ expungit. Ve-
rum objiciet hic aliquis, Philosophorum pallia
fulca fuisse, non crocea. Fateor id quidem. Nam
& Cyrillus in lexico id diserte testatur. Sed re-
sponderi potest προκωτῶ hoc loco sumi pro προ-
σωτῶ: quam significationem vocis προκωτῶ ob-
servant Pollux & Hesychius. Certe Joannes Lan-
gus Nicephori locum ita interpretatus est. Cui
equidem libenter assentior. Neque enim video,
quæ ratione intelligi possit hic locus, nisi ita ex-
plicetur. Quippe ait Sozomenus cunctos pro-
pe mortales, cum Philosophos à Valente vexari
viderent, habitum philosophorum abjecisse. At-
que idcirco eos etiam, qui alias artes profiteban-
tur, usum fimbriati pallii refugisse, ne pro Philo-
sophi acciperentur.

ὁ πῦρ δὲ τῶν. Malim scribere ὁ πῦρ τῶν δὲ
πρόλιαν ἐκδοῦν, &c. Hoc enim mihi videtur ele-
gantius. Alludere autem videtur Sozomenus
ad illud dictum Diocletiani: Successorem sumam

n illius occidit. Cujus mentio fit apud scriptores Historiæ Augustæ.

ὅστις ἢ ἀρχομένους. Nemo est, qui non videat scribendum esse, ἀρχομένους. Refertur enim ad vocem, quæ præcessit, ἀρχομένης.

In Capiti XXXVI.

Pag. 655 Ἐπιπλάζοντες. Ita quidem edidit Robertus Stephanus, quem secuti sunt Typographi Geneveses. Regius tamen codex, quo usus est Stephanus, scriptum habet ἐπιπλάζοντες. In codice item Fokeriano scriptum inveni ἐπιπλάζοντες. Atque ita fere hoc verbum scribitur in vetustissimis exemplaribus, ut notavi ad Historiam Eusebii.

ἐν Φρουρίῳ τῆς γαλιίας. Apud Bregetionem oppidum Pannoniæ mortuus est Valentinianus Imperator, ut scribit Ammianus Marcellinus in libr. 3. Idatius in fastis scribit Valentinianum seniore mortuum esse in Castello Virgitione post Consulatum Gratiani 3. & Equitii, hoc est anno Christi 375.

Pag. 696 ἀναλογίζομαι ἢ ὄσον. Scribendum puto ἀναλογίζομαι ἢ ὄσον. id est, Dum secum ipse reputat uniusquisque, ex eo quoadmodum progressum se esse existimat, qualis ille sit ὁ quantum. Certe Nicephorus hunc Sozomeni locum ita fere expressit ut posui. Sic enim habet in cap. 45. libr. 11. λογίζομαι πηλικῶν ἂν εἴη ἢ οἱ ἢ μετρίως ἐφίκετο.

In Capiti XXXVII.

Pag. 697 Διέμειν κοινῶν τοῖς ἱερῶσιν. Pessime hunc locum vertit Christophorus. Sic enim accepit hæc verba, quasi Eudoxus & Acacius fuissent ex numero Episcoporum, qui Synodo Nicænae interfuerunt. Quod tamen est falsissimum; cum Acacius multis annis post Synodum Nicænam factus sit Episcopus, mortuo scilicet Eusebio Cæsariensis Ecclesiæ Episcopo. Id igitur dicit Sozomenus, Ulphilam Gothorum Episcopum, initio quidem Catholicæ fidei adhaesisse; postea vero regnante Constantio, per imprudentiam interfuisse Synodo Constantinopolitana unā cum Eudoxio & Acacio hæreticis anno Christi 359: nihilominus tamen cum Catholicis Episcopis Nicæni Concilii assertoribus communionem servasse. Tandem verò cum Principatu Valentis Augusti, legatus Gentis Gothorum venisset Constantinopolim, collatione habita cum Arianis Episcopis, ad illorum partes se transfulisse. Hic est sensus hujus loci, quem Musculus ex parte affectus est. Hæc enim verba: ὡς ἢ εἰς ἀντιόχον ἐφίκετο, ita interpretatus est. Ut autem Constantinopolim Legatus Gothorum venisset &c. Adjectis de suo duabus vocibus, quod quidem valde probo. Certe Sozomenus paulo antea scribit Ulphilam Legatum à Gothis missum fuisse ad Valentem Augustum. Bis ergo Constantinopolim venit Ulphilas; pri-

amum sub Constantio, ut Synodo Constantinopolitana interesset: deinde sub Valente.

καὶ εἰς ἀντιόχον ἐπαρθέοντες. Græci ἀπὸ τῆς νο- Pag. 698 care solent quam Latini defectionem seu perductionem, ut notavi ad Ammianum Marcellinum.

θεόδωρος. Hunc Dorotheum vocat Philostorgius in libro 9. cap. 14. & ab Hæcraclæ Thraciæ Antiochiam translatum esse scribit. Interdum tamen Theodorus scribitur apud Philostorgium. Sed verum ejus nomen est Dorotheus: Sic enim infra in cap. 14.

In Capiti XXXVIII.

Μανία Maniam reliqui vocant hanc Saracenorum Reginam. Sic enim Socrates, Nicephorus & Epiphanius Scholasticus, & ante omnes Rufinus, ex quo sequentem narrationem mutuatus est Sozomenus.

ταῦτα ἂν εἴη νομίσεις. Hæc verba per interrogationem legenda esse putavit etiam Nicephorus. Sic enim hunc Sozomeni locum expressit in cap. 46. libr. 11: καὶ γὰρ ἐπιδοξαίμαι γρηγοῦν γινώσκοντες ἢ ἄ. Ego vero hunc locum absque interrogatione scribendum esse existimo hoc modo: ταῦτα ἂν εἴη νομίσεις, τὰ γινώσκοντες ἢ ἄ. id est. Hæc sunt indicia tua de Descriptionis atque sententia. Nec dubito quin Sozomenus ita scripserit. Certe vulgata lectio ferri non potest. Neque enim Græce dicitur γινώσκοντες εἴη ἢ ἄ.

μῖτε λυκίον. Mallem scribere μὴ ἂν ποτε λυκίον χειρὸν ἔνοιε. Ἐποδὲ χροῖς πλὴν ἱερῶσιν. Quem admodum legitur apud Nicephorum.

ὡς ἀγὰν δεισθαιμοσι. Scribendum est proculdubio ἢ ἀγὰν. Porro de origine nominis Saracenorum, assentior Scaligero, qui in Eusebianis animadversionibus jam pridem notavit, eos non à Sara Abrahami conjugè diētos esse, sed à voce Arabica Sarak, quæ latrones significat. Idem quoque sentit Bochartus in lib. 4. cap. 2. Porro hunc Sozomeni locum designat Theophanes in Chronico, pag. 55. Sed quod addit Sozomenus dixisse Saracenos anno ætatis tertio decimo circumcidi, id in nostris codicibus non legitur. Ac mihi quidem videtur Theophanes istud addidisse ex Josephi libro primo Antiquitatum cap. 13.

Ζόκομ. Nicephorus in libro 11. cap. 47. Ζάκομιν vocat hunc Saracenorum Phylarchum. Porro in codice Fokeriano hoc nomen scribitur cum accentu in penultima.

In Capiti XL.

Ὁ ἢ ἀπὸν. Malim scribere ἰπὸν. Nicephorus pro his verbis habet Ὁ ἢ ἐπιδόων, quod magis placet.

εἰς αὐτὸν πάντας συναλθεῖν. Melius meo quidem judicio scriberetur εἰς ταῦτον &c. Certe in Nicephoro scriptum est εἰς ἢ συναλθεῖν.

HENRICI VALESII ANNOTATIONES IN LIBRUM SEPTIMUM HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ SOZOMENI.

In Caput II.

Pag. 706 Πρωτοῦ ἀριθμοῦ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας. In codice Fuketiano scriptum inveni τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, quam scripturam meliorem puto. Idem tamen utrobique sensus est, modo Ecclesiam accipiamus pro Basilica seu xede, in quam fideles conveniebant.

In Caput IV.

Pag. 707 Σπονδὰς ἐπέγραψεν. Malim scribere εἰς Σπονδὰς ἐπέγραψεν. Aliter enim barbara esset locutio.

ἡδὲ τὸ τε ἐργον ἀγαθόν. Hic locus proculdubio corruptus est. Quem in codice Fuketiano ita scriptum inveni; ἡδὲ τὸ τε ἐργον ἀγαθόν, ὡς εἰ ποῖν σου Μῆδῶν, πρὸς πᾶσαν ἱερωσύνην ἀρετῶν σωτηριάζειν. Quæ tamen haud multo meliora sunt vulgatâ lectione. Mihi quidem totus locus ita restituendus videtur: ἡδὲ εἰς λόγον τοῦ ἐργου ἀγαθοῦ. Sic enim legit Nicephorus in cap. 7. libri 12. sequentia vero sic emendanda sunt: καὶ ὡς εἰ ποῖν σου Μῆδῶν, πρὸς πᾶσαν ἀρετῶν σωτηριάζειν: id est, qui ut compendio dicam, ad omnimodam sacerdotalis loci virtutem contento cursu ferebatur. Pro hac voce σωτηριάζειν, Nicephorus hunc Sozomeni locum describens posuit διέξιδος, id est aptus atque habilis. Porro ad hunc Ascholum Thessalonicensem Episcopum exstant epistolæ tres Basilii Magni, in quarum postrema testatur, illum Cæsarea Cappadociæ oriundum fuisse.

Ἰλλυριοῖς ἀπασι μὴ μεταστέλλωσι τῆς ἀρετοῦ. Idem de Illyriis testatur Basilii magnus in epistola 324. ad Valerianum Episcopum Illyrici, quem decessorem fuisse existimo Ascholi Thessalonicensis Episcopi. Nam Thessalonica Metropolis fuit totius Illyrici. Porro verba Basilii hæc sunt; τὸ μέγα ἐν ταῖς παρῶσιν ἐκείνῃς ἡμῶν ἰχθυοῦσας, τὸ ὑμᾶς ἀκύνει ἐν ἀκείνῃ συμφορῇ ἐν ταῖς ἐξῆς πρὸς ἀλλήλους ἐξ ἀκαθάρτων παρ' ὑμῶν τὸ κήρυγμα τῆς ἐπιστολῆς ἐξείλασθε ἰλλυριοῖς &c.

μέγιστον μακροδίων. Idem testatur Epistola Synodica Concilii Aquilejensis ad Imperatores Gratianum, Valentinianum & Theodosium, quam primus edidit Jacobus Sirmundus. Et quidem per Occidentales partes, duobus in angulis

A tantum, hoc est, in latere Dacia Ripensis ac Mæsia, fidei obstrepi videbatur. Per omnes autem tractus atque regiones, a Succorum claustris usque ad Oceanum, manet intemerata fidelium atque una communio. In Orientalibus autem Ecclesiis &c.

ἔμμενον ἐκ θεομαλονικῆς ὑπερσηφώνου. Hæc constitutio Imperatoris Theodosii exstat in codice Theodosiano, titulo de fide Catholica, quæ sic incipit; Edictum ad populum urbis Constantinopolitana. Imperatores Gratianus, Valentinianus ac Theodosius Augusti. Cunctos populos, quos Clementia nostræ regis temperamentum &c.

In Caput V.

Β τεσσαράκοντα ἔτη. Idem quoque testatur Marcellinus Comes in Chronico, Gratiano Aug. 5. & Theodosio primo Coss. his Consulibus Theodosius magnus, postquam de Scythicis gentibus triumphavit, expulsis continuo ab Orthodoxorum Ecclesia Ariani, qui eam per 40. ferme annos sub Ariani Imperatoribus tenuerant, nostris Catholicis Orthodoxis restituit Imperator mense Decembri. Ecclesiam Constantinopolitanam obtinuerant Ariani jam inde à Constantii temporibus, tunc cum Eusebius Nicomediensis Episcopus ejectione Paulo, eam sedem obtinuit. Quod factum est anno Christi circiter 339. ut docui in lib. 2. cap. 5. observationum Ecclesiasticarum. Ab hoc anno usque ad primum Consulatum Theodosii, qui fuit anno Christi 380. anni sunt quadraginta; & quod excurrit.

In Caput VI.

Βασίλειαν ἀκλίμα. De hujus Regiæ Laudibus Orationem funebrem scripsit Gregorius Nyssenus, quæ hodieque exstat. Dicebatur autem Flaccilla, ut ex veteribus nummis discimus. Unde ex ejus nomine palatium quoddam Constantinopoli dictum est Flaccillianum in regione urbis undecima, ut docet descriptio urbis Constantinopolitana, & Procopius in libro primo Persicorum, & auctor Chronici Alexandrini. Qui tamen in eo fallitur, quod Flaccillam ait secundam

T ij

Theodosii uxorem fuisse: Gallam vero priorem. A Nam Flaccilla, ut inter omnes constat, prima fuit conjux Theodosii: ex qua tres liberos sustulit. Pulcheriam scilicet, quae ante matrem mortua est, & Arcadium atque Honorium, ut testatur Gregorius Nyssenus in oratione jam citata, & in Oratione Funebri de Laudibus Pulcheriae. Erat autem Flaccilla filia Antonii, ejus qui Consul fuit cum Syagrio, ut didici ex oratione manuscripta Themistii, quae inscribitur gratiarum actio ad Theodosium ob pacem & ob Consulatum Saturnini. In ea enim oratione Theodosium laudat Themistius, eo quod primum quidem propinquus suis & affinibus Consulatum dederit, postea vero socerum eo honore efficiendum censuerit. πάλω γὰρ γένος ἀρχιερέων ἀριστεύοντες, ἃ παραδεδωκένον λέγω καὶ ἃ κληρονομήσω &c. ubi παραδεδωκένον est Eucherius, qui Consul fuit cum Evagrio. κληρονομήσω vero, id est socer, non alius esse potest quam Antonius, qui Consulatum gessit in Oriente, unā cum Syagrio Occidentis Consule.

ἐπιβουλεύων ἀπὸ ἰταλικῆς γῆς. Adduci non possum ut credam, Imperatorem Theodosium Eunomii visendi cupidine unquam flagrasse. Quomodo enim id fieri potest, cum Theodosius initio Imperii sui Eunomianos ex urbe regia expulerit, ipsamque Eunomium ex urbe Bithyniae Chalcedone ubi degebat, Salmuridem Mæsiæ relegaverit, ut docet Philostorgius, qui amicissimus fuit Eunomii. Imposuisse videtur Sozomeno quidem Eunomianus, qui hæc ei de Eunomio narravit.

ἠριστῶτος τις. Nicephorus in libro duodecimo cap. 9 hunc Amphiloichium fuisse dicit Iconiensem Episcopum. Verba tamen Sozomeni non conveniunt Amphiloichio. Nam neque Amphiloichius ignobilis oppidi Episcopus fuit, nec mediocri rerum usu præditus: cujusmodi senem illum fuisse Sozomenus scribit.

ζυμωθὲς μάλα. Nicephorus pro hac voce, ἠπίως substituit. At Musculus de ecclesiis capitulo interpretatus est, pessime ut apparet.

In Capite VII.

Pag. 712. ἔτι ἡ ἐναντία ἔσθ' ὁρῶν ἀποδοτικῆς ἐπιπέδου. Pro verbo ἰρῶν Nicephorus posuit ἐπιπέδου, quod eundem habet sensum. Et hanc lectionem secuti videntur Interpretes. Nos tamen Vulgatam scripturam minime rejiciendam putamus.

καὶ μοι. Henricus Savilius in margine sui codicis annotavit deesse hic aliquod verbum. Verum ex Nicephoro facile est illud supplere in hunc modum: καὶ μοι ἔπειτα.

In Capite VIII.

Pag. 713. Μὴ ἡ ἐπὶ τῆς μεμνημένης. Savilius negativam particulam ἐξ suo codice expunxit. Mihi tamen elegantius videtur, si legamus ἢ ἢ ἢ ἐπὶ τῆς &c. Forte etiam corrigendum est initium hujus periodi hoc modo: ἀλλ' ἵσως τοιοῦτος γὰρ &c.

Pag. 714. ἡ δὲ τὸ προσκλήσει τῶν ἀρχόντων. Ut perfecta sit sententia, addendum est omnino verbum ἀρχόντων, aut aliud simile.

ἡ ἀλλήτοι χειροτονία. Scribendum est ἀλλήτοι ex Nicephoro, & ex Canone secundo Concilii Constantinopolitani, qui sic habet: ἀλλήτοι ἢ ἐπιπέδου ἢ πρὸς δίκασον, μὴ ἐπιπέδου ἢ ἐπιχειροτονία ἢ τισὶν ἄλλαις ἐκδομαίαις ἐκκλησιαστικαῖς.

τὰ συμβόλαια, κατὰ τὰ νόμιμα ἢ ἐν ἰταλικῆς γῆς. Hujus loci emendatio debetur codici Feliciano. Pius enim legebatur τὰ συμβόλαια, quemadmodum legit etiam Nicephorus. Et Musculus quidem Græcam vocem in versione sua retinuit, ut interdum facere solet. Christophorus vero locum ita interpretatus est. Verum ἐν ἰταλικῆς γῆς, eadem Romano riu præferbat. Hæc interpretatio jure merito displicuit Jacobo Gotsfredo in notis ad veterem orbis descriptionem, cap. 33. Sed ipse aliam offert expositionem multo pejorem. Hæc enim verba Sozomeni exponit de Jure Italico urbis Constantinopolitane, cujus mentio fit in lege unica, codice Theodosiano de jure Italico urbis Constantinopolitane. Porro jus illic Italianum urbis Constantinopolitane in eo situm fuisse existimat, ut alias civitates jure Italico donaret, & controversas, quæ inter illas ortæ essent, dijudicaret. Quo quidem nihil fingi potest absurdius. Quis enim credat, Constantinopolim jus habuisse donandi aliis civitatibus Juris Italici? Imperatorum erat donare Jus Italianum, ut constat ex plurimis legibus, quæ in digestis leguntur, titulo de censibus. Et ipsa urbs Constantinopolis Juris Italici beneficium accepit à Valente, ut constat ex lege unica supra citata. Jus autem illud nihil aliud erat quam immunitas tributorum, tam capitatis, quam soli, ut patet ex toto titulo de censibus. Argumenta vero quibus Gotsfredus opinionem suam stabilire conatus est, facile est refellere. Verba enim Juliani in epistolis, quas citat, de urbe Roma intelligenda sunt, quam βασιλιουσα καλεῖται appellat, non autem de Constantinopoli. Jam vero locus Harpocratiois & Helychii, nihil facit ad hunc locum. Nam συμβόλαια de quibus illic loquitur Harpocratio & Helychius, longe aliud erant, quàm ea, de quibus hic agitur: pacta scilicet, quæ civitates inter se pactæ erant, constitutis formulis juxta quas jus sibi invicem præberent ac repeterent. Horum συμβόλαιων crebra fit mentio, tum apud Græcos Oratores, Isocratem, Demosthenem in Oratione de Halonneso, & contra Midiam; tum apud Historicos, Thucydidem, Polybium & Dionysium in excerptis legationum. Livius in lib. 39. vocat formulam juris exequendi, iis verbis. De injuriis, quas ultro citroque illatas querantur, quomodo inter eas gentes & Macedonas disceptetur, formulam juris exequendi constituendam esse. Et in lib. 41. Arcon Acheus ita loquitur: Nemo nova societatis aut novi foederis, quo nos teneremur, conscribendi est auctor: sed communitantum juris præbendi repetendique sit. Veteres Latini istud etiam recuperationem vocabant, ut docet Festus iis verbis: Recuperatio est, ut ait Gallus & Livius, cum inter populum & reges, nati

Pag. 713.

B

C

D

tionesque & civitates peregrinas lex convenit, quomodo per recipere reddantur res recipienturque, reique privatas inter se persequantur. Plura de hoc more olim notavi ad Harporationis lexicon. Sed hæc nihil faciunt ad hunc Sozomeni locum, ut studiosus lector animadvertit. Quare amplector scripturam codicis Fuke-tiani, qui pro *συνελευση*, scriptum habet *συνελευση*. Hic igitur sensus est hujus loci; Urbem Constantinopolitanam in contractibus eodem Jure usam esse, quo utebatur Urbs Roma. Nam cum antea Byzantium perinde ac cætera municipia suis legibus uteretur, posteaquam Junior Roma vocata est, Jure ac legibus populi Romani uti cepit, & prerogativâ Quiritium frui.

οὐ ποτε ἐξ ἀγῶνιστος. Vide Baronium ad annum Christi 379. ubi hanc illegitimam Maximi ordinationem describit ex Gregorii Nazianzeni Jambicis versibus. Et Gregorii quidem fides in dubium vocari non potest. Verum cum maximum habuerit adversarium, ea tantum attigit, quæ cause suæ favebant. Reliqua vero dicere prætermisit, quæ pro Maximi causa facerent. Quæ cum sint etiam à Baronio prætermissa, ea nos hoc loco supplere conabimur. Sciendum igitur est, Maximum Philosophum, cum à tribus Episcopis Aegyptiis, mandante Petro Alexandrino Episcopo ordinatus fuisset Episcopus Constantinopoli, litteras illico scripsisse ad Episcopos Italiæ, quibus ipsos de ordinatione sua certiores faceret; eisque adjunxisse litteras Petri Alexandrini, ut Alexandrinæ Ecclesiæ se communionem sociatum esse ostenderet. Episcopi igitur Italiæ, qui Aquileiæ ad Concilium congregati erant, lectis Maximi litteris, cum in communionem receperunt, præsertim cum Gregorium Nazianzenum non ritè, nec juxta regulas Ecclesiasticas Episcopum Constantinopoleos factum fuisse crederent. Quin & postea, cum Nectarius in Concilio Constantinopolitano ordinatus fuisset Episcopus ejusdem urbis, communionem ejus recularunt, scripseruntque ad Imperatorem Theodosium, ut Concilium Romæ fieret, in quo Nectarii & Maximi causa discerneretur. Docet hoc epistola quinta Episcoporum Italiæ ad Theodosium, quam edidit Jacobus Sirmundus, his verbis: *Namque in Concilio nuper, cum Maximus Episcopus, Alexandrina Ecclesia communionem manere secum, lectis Petri sanctæ memoriæ litteris prodidisset, ejusque intra privatas ades, quia Ariani Basilicas adhuc tenebant, se creatum esse mandato. ritibus Episcopis ordinantibus, dilucida testimoniis docuisset &c.* Sic enim legendus est locus ille, non ut hodie editus est corruptissimè *Secretum est mandatoribus Episcopis &c.* Baronius quidem Maximum à septem Episcopis Aegyptiis ordinatum esse scribit. Sed cum abunde refutavimus in notis ad librum 5. Historiæ Theodoriti capite 8. ubi nautas pro Episcopis à Baronio sumptos esse ostendimus. Initio quidem Damasus ordinationem Maximi improbavit, ut constat ex duabus ejus epistolis ad Acholium Episcopum Thessalonicensem, quæ legun-

Atur in collectione Romana Lucæ Holsthenii. Postea tamen idem Damasus fuisse videtur Maximo. Neque enim Concilium Episcoporum Italiæ Maximum in communionem suscepisset, aut petiisset unquam ab Imperatore, ut Synodus Romæ fieret super ejus ordinatione, nisi ex consensu Damasi. Utrum vero Maximus in communionem receptus sit à Damaso, obscurum est. *χρηθῆσθαι*. Scribendum est *δραμῆς*, ut scribitur in lege tertia codice Theodosiano de fide Catholica, quam legem hic designat Sozomenus.

In Caput X.

ἡ μυστήρια ἡ καθαρίσιον. Sacramentum Ordinis, non eandem purgandi vim habet quam baptismus. Nam baptismus quidem remissionem tribuit peccatorum. Sola fide opus est, ut quis gratiam baptismi percipiat. Sic enim Christus ipse prædixit in Evangelio: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, hic salvus erit.* Ordo vero non tribuit remissionem delictorum. Itaque si quis peccatis onustus ad sacramentum Ordinis percipiendum accesserit, characterem quidem ipsum recipit sacramenti, Gratiam vero sacramenti non recipit propter obstaculum delictorum. Postea tamen si peccata per penitentiam remedium delata fuerint, character ille menti hominis impressus, gratiam in eo operatur, utpote obice jam remoto: Gratia autem sacerdotalis mentem jam peccatis vacuum, scientiâ præcipue ac sapientiâ instruit atque illustrat, qua is, qui ad Sacerdotium evectus est, instruere alios atque illustrare possit. Scio quidem Sacerdotio annexam esse potestatem dimittendi aliena peccata. Atque hoc sensu Sacerdotium vocari posse *καθαρίσιον ἢ μαρτυριῶν*. Verum hoc in loco non agitur de alienorum criminum remissione, sed de purgatione ipsius Sacerdotis.

Page 761.

In Caput XI.

Διόδωρον ἢ παρῶν. Non Diodorum tantum & Acacium Episcopi Occidentales criminabantur, quod Flavianum superstitè Paulino ordinarant; verum etiam Nectarium Constantinopolitanum Episcopum ejus rei causâ infimulabant, quod ejus consensu ac consilio ordinatio illa facta esse diceretur. Itaque Occidentales ipsius Nectarii ordinationem tanquam vitio factam reprehendebant, ut videre est in epistola Concilii Italiæ ad Imperatorem Theodosium.

ἡ ἐκείνη ἀνὰ τὸ ἐξουσιαστικόν. Intelligit, ut opinor, Epistolam quintam Episcoporum Italiæ, cuius supra mentionem feci. In qua epistola Episcopi de eare sic loquuntur. *Scripseramus dudum, ut quoniam Antiochena civitas duos haberet Episcopos, Paulinum atque Melitium, quos fides concinere putabamus, aut inter ipsos pax & concordia salvo ordine Ecclesiastico conveniret; aut certe si quis eorum altero superstitè decessisset, nulla subrogatio in defuncti locum superstitè altero gigneretur &c.* Intelligunt Episcopi Italia Epistolam secundam Aquilejensis Concilii editam à Jacobo Sirmundo: in qua Patres Aquilejensis

T 151

Concilii Theodosium ita alloquuntur. Oblatas pietati vestrae opinamur preces nostras, quibus juxta partium factum poposcimus, ut altero decedente, penes superstitem Ecclesia permanerent. Ubi obiter monito scribendum videtur, juxta partium pactum. Intelligit enim jusjurandum, quo Flavienus & reliqui, qui Antiocheno Episcopatum ambire posse videbantur, sese obstringerant.

In Caput XII.

Προσβάλλει ἀντ' αὐτῶν. In Euketiano codice superscriptum est ἀπ' αὐτῶν. Quod licet corruptum sit, viam tamen nobis monstravit ad veram hujus loci emendationem. Sic igitur scribendus est hic locus, προσβάλλει ἀντ' αὐτῶν εἰς τὸ ἀπακτίον ἰδεῖν &c.

ὁ δὲ βασιλεὺς νομισθεῖται. Intelligit Sozomenus legem sextam, septimam & sequentes, quae habentur in codice Theodosiano titulo de haeticis.

τὰς δὲ ἀτιμίους. Manichaeos intelligit. Hi enim praeter ceteris infames esse jubentur: ita ut nec testamenti faciendi, nec ex testamento capiendi illam habeant facultatem, ut ait lex septima codice citato.

In Caput XIII.

Κρατεῖν πλὴν πρὸς τὴν ἀειμίαν. Certe Valentinianus Junior iis, qui Ariminensis Concilii fidem sequerentur, colligendi in Ecclesiis de derat potestatem. Exstat lex ipsa in codice Theodosiano; titulo de fide Catholica, quae sic habet: Damus copiam colligendi iis, qui secundum ea sentiunt, quae ientioribus diva memoria Constantini, sacerdotibus convocatis ex omni orbe Romano, expositaque fide ab his ipsis, qui dissentire non sciuntur, Ariminensi Concilio, Constantinopolitano etiam confirmata, in aeternum mansura decreta sunt. Conveniendi etiam, quibus iustissimus patrescat arbitrium: scituris his, qui sibi tantum existimant colligendi copiam contributam, quod si turbulentum quippiam contra nostrae tranquillitatis praecipia faciendum esse putaverint, ut seditionis auctores pacisque turbata & lesa etiam majestatis, capite vel sanguine sint supplicia luituri &c. Datum 10. Kalend. Febr. Mediolani. Honorio nob. Puero & Evodio Coss. Mirari fatis non possum, qua ratione factum sit, ut supradicta lex in codicem Theodosianum itreplerit, quae manifeste Arianis favet.

τοῖς κρατεῖν πλὴν πρὸς τὴν ἀειμίαν. In codice Euketiano ad marginem emendatum est eadem manu ἰδὲν, quod magis placet.

ῥησιβολοῦν δὲ ἐπὶ τοῖς χαμιματιῶσι τῶν θεοπέτρων. Haec ex Rufini libro undecimo Historiae Ecclesiasticae descripsit Sozomenus. Ex quo discimus Benivolam hunc (sic enim in manuscriptis Rufini codicibus scribitur hoc nomen) fuisse magistrum memoriae, cui Justina Augusta praecipit, ut legem pro Ariminensis fidei assertoribus diceret. Ejusdem Benivoli meminit etiam Gaudentius Brixianus, ut jam dudum observatum est à

Baronio ad annum Christi 386. quo Honorius & Evodius Consules fuerunt. Porro notandus est hoc loco error Sozomeni, qui haec omnia à Justina facta esse dicit ante mortem Gratiani Augusti, quae contigit anno Christi 383. Merobaudes & Saturnino Coss. Atqui supradicta lex Valentiniani Junioris, quam Justina dictari iussit, lata est anno Christi 386. ut supra vidimus. Adde quod nunquam Justina Arianis Ecclesias tradere ausa esset superstiti Gratiano, quem Christianissimum Principem fuisse, & Ambrosio maxime fuisse constat.

ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ νόμον βασιλέως ἀνομίει. Certe ad calcem legis haec habetur comminatio. Manente nihilominus eos supplicio, qui contra hanc dispositionem nostram obrepiverint, aut elanculo supplicare tentaverint. Quae verba cum superius ommissa sint à nobis, hic consultò retulimus, quia Sozomenus noster ad ea respexit & interpretes sensum ejus haudquaquam ceperunt.

In Caput XIV.

Καὶ ὡς ἐπιπρομύτοι. Scribendum est procul dubio diductis vocibus ἐπιπρομύτοι, quomodo etiam Savilius in suo codice emendavit.

ἐπιπρομύτοι. Hic quoque separanda sunt vocabula hoc modo: ἐπιπρομύτοι οὐκ ἐπιπρομύτοι τρυφίας &c. Quam scripturam in versione mea sum secutus. Vulgata certe lectio ferri non potest. Neque enim bello jam finito, Theodosius posthac Gratianum ultus est. Sed in ipso bello eadem Gratiani vindicavit, sumpto de Maximo interfectore Gratiani supplicio.

In Caput XV.

Πρὸς τὸ ἀνελθεῖν, & τὸ ἀδύνατον. Non dubito quin scribendum sit ἀπὸ τῶν ἀνελθεῖν, quam scripturam in versione mea sum secutus. Nam in vulgata lectione nullus est sensus.

ἰναγείων δὲ ὑπαρχόντων. Hic Evagrius Praefatus Augustalis fuit Tatiano & Simmacho Coss. anno Christi 391. eodemque anno Romanus Comes rei militaris fuit per Aegyptum, ut docet lex undecima codice Theodosiano de paganis, sacrificiis & templis. Ejusdem Evagrii & Romani meminit Eunapius in vita Aedeli Sophistae. Ubi tamen in veris perperam scribitur pro ἰναγείων.

τὰς δὲ ἀνελθεῖν συζητῶμεν τυχόντων. Notanda sunt verba Rufini, ex quo ista desumpsit Sozomenus. Ille, qui ingenita mentis elementa errantes mallet emendare quam perdere, rescribit illorum quidem vindictam, quos ante aras sanguis effusus martyres effecit, non esse poscendam: in quibus dolorem interitus superaverit gloria meritum. Idem sentit quoque beatus Augustinus, martyrum eadem gladio vindicandam non esse, ne passiones servorum Dei, quae debent esse in Ecclesia gloriosa, inimicorum sanguine uebescantur. Verba ejus haec sunt in epistola 158. ad Marcellinum. Ubi addit etiam in causa clericorum Ananensium, qui occisi à Gentilibus, ut martyres colebantur, Imperatorem rogatum, ne illi, qui eos occiderant & capti jam tenebantur, poena simili punirentur, facile id concessisse. Ejusdem moris

illustre exemplum habes infra in cap. 15. ubi agit de cæde Marcelli Episcopi Apamenorum.

Pag. 725.

ὁ δὲ ἐλύμπετο. Quæ sequuntur, auditione tantum se accepisse testatur Sozomenus. Certe non leguntur apud Rufinum, ex quo reliqua mutatus est Sozomenus, quæ habet de Olympio Philosopho, sive Olympo, ut vocat Rufinus & Suidas in voce Ὀλυμπῶ. Ubi luculentum affert fragmentum de hoc Olympo ex Historia Romana Eunapii Sardiani, ut ex stylo conjicere licet.

Ὀλυμπῶ, inquit, ἀδελφὸς Ἰσχυρίωνος· ὁ δὲ ἔκτιστο τῆς κιλικίας εἰς ἀλυσάνδρην ἐπὶ τῶν βασιλέων τῶν Ἰσχυρίωνος. Scribe meo periculo τῶν Ἀρραπίδων.

τινὰ τῶν ἱερολυποῦντων. Scribendum omnino est τινὰς. Sequitur enim ἑαυτὸν σημειῶ ἐμφορῶν. Quamquam in Fuketiano codice scriptum invenni ἐμφορῶν, mendosè ut apparet. Mox scribendum est proculdubio ἐμφορῶν μὲν τοῖς λῃδοῖς. Quod confirmat Socrates in cap. 17. lib. 5. Uterque porro hæc de crucis signo inter Hieroglyphicas litteras reperto, hausisse videtur ex Rufino. Rufinus tamen aperte non dicit, repertum tunc esse crucis signum inter illas sacras litteras, cum Serapidistemplum destrueretur; sed id tantum habet in cap. 29. Quod cum factum fuisse his qui superstuerant ex Paganis viderent, in recordationem rei magnæ ex traditione sibi met antiquius commendatâ venisse perhibentur. Signum hoc nostrum Dominice Crucis, inter illas, quas dicunt ἱερατικὰς, idest, Sacerdotales litteras, habere Ἀγύπτου dicuntur, voluit unum ex cæteris litterarum, quæ apud illos sunt, elementis. Cujus littera seu vocabuli hæc esse interpretationem: vita ventura. Porro hæc Sacerdotales litteræ apud Canopum docebantur a Sacerdotibus, ut scribit idem Rufinus in cap. 26.

Ἄροπι. Hunc locum correxi ex codice Fuketiano, in quo scriptum est ἄροπι. Hujus urbis meminit Hieronymus in libro de locis Hebraicis ita scribens. Moab ab uno filiorum Loth, qui vocabatur Moab, civitas Arabia, quæ nunc Arcopolis dicitur, sic vocata est, cujus & supra meminimus. Idem habet Eusebius Pamphilus in libro de locis quem edidit Bonferrius. Meminit etiam hujus oppidi Hieronymus in caput 15. Eusebius his verbis. Ἀνάτοι quendam Arcopolitem; sed & omnis civitas testis est, motu terra magno in mea infantia, quando totius orbis lit. u. transgressa sunt maria, eadem nocte muros illius corruisse. Erat autem in hac urbe præsidium Equitum Maurorum Illyricianorum, ut docet noticia Imperii Romani.

In Caput XVI.

Pag. 726

Ἐν τῶν ἑξακοντα. Epiphanius Scholasticus hunc locum ita vertit: Quæ vero confiteri refugiunt, majus peccatorum onus acquirunt. Christophorionus vero sic interpretatus est: Et ad impetrandam veniam peccata confiteri necessarium sit. Quam versionem sequutus est etiam Bellarminus. Musculus vero Epiphanius versionem sequutus, sic transtulit: Et illis, qui peccata sua confiteri detrahant, delicta, ut credibile est, aggravantur. Verum hæc Epiphanius & Musculus

A interpretatio ferri non potest, quippe quæ sit contra mentem Sozomeni. Sic enim interpretantur, quasi præci illi Ecclesiæ Sacerdotes initio decreverint, ut fideles peccata sua palam velut in theatro cunctis astantibus, confiterentur. Atqui plane contrarium dicit Sozomenus, idque jure merito. Nunquam enim Ecclesia, utpote bona ac prudens mater, hujusmodi quippiam filiis suis imperavit, restat ergo interpretatio Christophorionis, haud penitus reprehendenda. Illud tamen probare non possum, quod verba illa ἐν τῶν ἑξακοντα vertit ad impetrandam veniam: Cum potius ita vertere debuisset, in deprecando, vel in petenda venia. Idem tamen utrobique sensus est.

B ἔπειτα φορτικῶν. Assentior Christophoriono & Savilio, qui post vocem ἔπειτα subdistingtionem apposuerunt. Nam nisi ita distinguamus, nullus esse poterit hujus loci sensus. Quod cum non vidisset Nicephorus, hunc Sozomeni locum interpolavit hoc modo: ἡμῶν ἡ τῆν ἑξακοντα καὶ ἑπτά κληρονομήσαντες τὸ πνευματικόν, συζητήσαντες ἐπὶ τῶν θεῶν μετὰ μὲν ἀναλόγου ἡρώμενοι τὸ ἁμαρτήματα καὶ τὸ λοιπὸν καὶ σωμολογεῖν τὸ ἁμαρτήματα &c. Quæ Langus ita vertit: Nos autem qui per transgressionem peccandi hereditatem advenimus, peccatorum veniam eis concedere Deus iussit, qui legitima & convenienti penitentia usi, deinceps simul peccatum & averfantur & consentunt.

εἰσπραξαμένους. Scribendum est proculdubio εἰσπραξαμένους.

C ἐν τῶν κατὰ δόξιν ἐκκλησιαστικῶν. Ex hoc loco colligitur, existimasse Sozomenum, in Occidentalis Imperii partibus usu receptum fuisse, ut Presbyter quidam ab Episcopo constitutus præset penitentibus. Hunc enim morem permansisse ait in Occidente, etiam post constitutionem Nestarii. Nusquam tamen, quod quidem sciam, hujus Presbyteri fientio, nec in Conciliis & Canonibus, nec in libris aut epistolis Ecclesiasticorum scriptorum, qui in Occidente olim vixerunt; nec in vitis Episcoporum, aliisve antiquitatis monumentis. Sed & quod Sozomenus subjicit de urbe Roma, contrarium videtur ostendere. Illic enim non Presbyter ab Episcopo constitutus, sed Episcopus ipse penitentium curam gerebat, ut testatur ipse Sozomenus; eisque tempus præscribebat, quo penitentiam agere deberent, & orationem pro illis faciebat, teste ibidem Sozomeno. Nullus ergo penitentiariorum Presbyter tunc erat in Ecclesia Romana: Idque adhuc apertius declarat Sozomenus paulo infra. Postquam enim ritum Ecclesiæ Romanæ exposuit, qui ætate ipsius adhuc perleverabat, hæc subjungit: τὸ δὲ μὴ ἀρχιερεὺς ἐν Ῥωμαίων ἱερεῖς ἄρχει καὶ εἰς ἡμᾶς φυλάττουσι· ἐν ἡ τῶν ἐν κατὰ ἀντιοχίαν ἐκκλησιαστικῶν ἐπὶ τῶν μετὰ τὴν τῆν μὲν ἑξακοντα καὶ ἑπτά &c.

D Eadem etiam consuetudo in Mediolanensi Ecclesia fuisse videtur, ut scilicet Episcopus per se ipse penitentiariorum ritum omnem administraret. Certe Paulinus in vita B. Ambrosii id testatur, ita scribens. Erat enim gaudens cum gaudens & flens cum flentibus. Siquidem quotiescunque aliquis ille ob percipiendam penitentiam

lapis suos (in manuscripto lapsum suum) confessus esset, ita stebat, ut & illum stare compelleret. Videbatur enim sibi cum jacente jacere. Causas autem criminum quas illi confitebantur, nulli nisi domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur.

Pag. 727

ἐκ δὲ τῶν ὁ τόπος. Hieronymus in Epitaphio Fabiola. *Quis hoc crederet, inquit, ut post mortem secundi viri, ad semetipsam reversa, saccum indueret; ut errorem publice faceretur; & in basilica Laterani, qui quondam Casariano truncatus est gladio, staret in ordine penitentium, Episcopo, Presbyteris, & omni populo collachrymantibus.*

δύοις ἐν τῷ ἐδάφει κείνῳ. Hic mos erat Ecclesie Romanæ, ut Episcopus sese humi prosterneret coram penitentibus, tunc cum penitentiam dabat. Postea vero, quando eos reconciliabat, similiter se prosternebat, ut docet ordo Romanus in cena Domini. Qui liber licet multo recentior sit quam Sozomenus, plurima tamen servat vestigia antiquitatis illius, quam refert Sozomenus. Primo enim quod ait Sozomenus Episcopum ex adverso penitentium occurrere, id dilerte dicit ordo Romanus his verbis. *Tunc egreditur penitens de loco, ubi penitentiam gessit, ut gremio presertetur Ecclesia. Sedente autem Pontifice proforibus Ecclesie, penitentibus in atrio Ecclesie eminus cum Archidiacono iussu illius prestolantibus: antequam eos offerat, postulat Archidiaconus his verbis Ubi obiter notabis, singulos penitentes scorsum domi penitentiam egisse, id quod etiam a Sozomeno hic dicitur. De gemitu quoque totius Ecclesie ita scribit ordo Romanus. *Hic ergo dum ad penitudinis actionem tantis excitatur exemplis, sub conspectu ingemiscens Ecclesie, Venerabilis pontifex protestatur & dicit: iniquitates meas ego cognosco &c.**

σω ἡλοουγῆ. Magis placet scriptura codicis Fuketiani, σωμοελογεῖ &c. Decesse tamen videtur particula conjunctiva.

δὲ γὰρ πῶς τιμωρεῖται τῆς ἀμαρτίας ἀνί. In codice Fuketiano post vocem τιμωρεῖται, apposta est virgula. Eandem quoque interpunctionem confirmat Nicephorus in libro duodecimo cap. 28.

Pag. 728

νεμοθετῆσαι τὰς γυναῖκας. Intelligit legem 27. codicis Theodosiani de Episcopis & Clericis, quæ sic habet: *Nulla nisi emensis sexaginta annis, cui votiva domi proles sit, secundum præceptum Apostoli ad diaconissarum consortium transferatur &c.*

τὰς ἡ κειρομένης. Verba legis hæc sunt. *Femina, quæ crimem suum contra divinas humanasque leges instrumtu persuasa professionis absceverint, ad Ecclesia foribus arceantur: non illis fas sit sacrata adire Mystera &c. Adeo ut Episcopus tonso capite feminam si introire permiserit, dejectus loco, etiam ipse cum huiusmodi contuberniis arceatur: ac non modo si fieri suaserit, verum etiam si hoc ab aliquibus exigi, factum denique esse quacunque ratione compererit, nihil sibi intellegat optulari. Porro notabit studiosus lector,*

A hæc ab Imperatore statuta esse post decretum Concilii Gangrensis cap. 17.

In Caput XVII.

Ἐπιτολίαν Φυλιῶν ἑνομιου κατεδίκασι. In codice Fuketiano scriptum est *ενομοία*, male, ut opinor. Porto Eunomius non Constantinopoli, ut scribit Sozomenus, sed Chalcedone degebat, tunc cum a Theodosio missus est in exilium. Missus est autem in oppidum Mæcia ad Danubium situm, quod Græci ἀλμοειδα, Latini vero Salmuridem vocant, propter aspirationem, quæ est in Græco vocabulo. Sic enim Salmuridestum dicunt & similia plurima. A Salmuride Eunomius postea translatus est Cæsaream Cappadociae, quemadmodum scribit Philostorgius, & ex eo Nicephorus.

ἰουγῆ. Euplychium hunc vocat Nicephorus Callistus in libro 12. cap. 30.

εἰ δὲ ἴσοι δὲ γὰρ ἐξ ἑμῶν. In codice Fuketiano scriptum inveni *δὲ γὰρ ἐξ ἑμῶν*. Vulgata tamen lectio sanior videtur: quam confirmat etiam Nicephorus.

εἰ δὲ ἴσοι ἐν αὐτοῖς. Mallem scribere καίπερ ἑμῶν ἐν αὐτοῖς &c.

πληθῶς. Hic est, qui cum Monaxio Consul fuit anno Natalis Domini 419. Nescio an idem ille sit, de quo Marcellinus Comes in Chronico, anno Christi 418. ita scribit: *Plintha Comes idemque rebellio, apud Palaestinam Provinciam deletus est.* Quomodo enim Consul esse potuit anno 419. si superiore anno deletus fuerat atque oppressus. Aut igitur dicendum est, Plintham illum, qui in Palaestina res novas molitus est anno 418. diversum esse à Plintha Consule: aut Marcellinum defectionem ejus perpetam retulisse anno Christi 418. Nisi forte dicamus, Plintham rebellasse quidem in Palaestina anno Christi 418. victumque esse à ducibus Theodosii. Sed cum vires iterum collegisset, pacem cum eo factam, & Consulatus honorem ei delatum esse à principe. Atque hanc sententiam verioram puto.

In Caput XVIII.

Ἡξεν ἀμαρτίας ἰουδαίου. Scribendum est *ἡξίω*, ut apparet.

ἀνὴρ ἰσορροπῆς. Immo Anatolius apud Eusebium in libro septimo Historie Ecclesiasticae cap. 32.

μή ποτε τῶν φανέντων. Scribendum puto *μή ποτε τῶν ὄντων* &c. Id est, nondum novis frugibus visis &c. At *μή ποτε* eundem sensum non habet, sed significat *nunquam*.

συμβάη πῶς ἀρχομένη. Codex Fuketianus scriptum habet *συμβάη* levi discrimine. Apud Nicephorum autem legitur *συμβάη*.

ἡμερῶν τετρακοσίων. Jacobus Usserius in dissertatione de anno solari Macedonum & Asianorum, cap. 2. Sozomenum falli scribit. Montanistas enim Asianorum mensibus usos esse contendit, quorum alii triginta dies habebant, alii unum amplius diem.

ἡρὸ ὀνεία καλαστῶν ἀπελλίων. Epiphanius Scholasticus legisse videtur ἡρὸ ὀνεία. Sic enim vertit: *Et inchoare primum ab æquinoctio vernali, quod est secundum Romanos octavo Kalend. Aprilis.* Nicephorus tamen nihil mutat.

τετακοσίω ἐξήκοστῶ. Jacobus Usserius in loco supra citato jampridem monuit addendum esse vocabulum ἡρὸν: & hunc errorem non Sozomeni esse, sed Librariorum, qui eam vocem omiserint. Certe Nicephorus in libro 12. hunc Sozomeni locum describens, vocem ἡρὸν habet. Sed & Epilogismus dierum Ὁκταῆτερις satis indicat, vocem ἡρὸν hic necessario addendam esse.

ἡρὸ ἡρὸν ἐκτὸν εἰδῶν ἀπελλίων. Hic quoque errasse Sozomenum affirmat Jacobus Usserius, quod 14. diem mensis Paschalis Montanistarum comparaverit cum die octavo Idus Aprilis. Septimam enim Idus Aprilis dicere potius debuerat. Nam 14. dies mensis Paschalis Montanistarum, erat 14. mensis septimi Asianorum, ut docet Auctor Paschalis Homilia editus inter Opera Joannis Chrysostomi, quem ibidem citat Usserius. *ἡρὸν ἡρὸν ἐκτὸν εἰδῶν ἀπελλίων. ἡρὸν ἡρὸν ἐκτὸν εἰδῶν ἀπελλίων. ἡρὸν ἡρὸν ἐκτὸν εἰδῶν ἀπελλίων.* Porro Montanistæ sero mihi videntur hanc Paschalis mensis methodum usurpasse. Initio enim Pascha eodem modo, quo reliqui Catholici celebrabant, quemadmodum docet Tertullianus in libro de jejunii cap. 14. his verbis: *Cur Pascha celebramus annuo circulo, mense primo? Cur quinquaginta exinde diebus in omni exultatione decurrimus? Cur stationibus quartam & sextam Sabbati dicamus, & jejunii pasceven. Quanquam & vos Sabbatum continuatis; si quando, nunquam nisi in Pascha jejunandum &c.* Ubi vides Tertullianum diserte testari, Montanistas perinde ac Catholicos Pascha celebrasse mense primo; & Pasceven, id est sextam feriam magnæ Hebdomadis, simul cum illis jejunasse; & a Pascha ad Pentecosten nulla habuisse jejunia. Certe si Montanistæ jam tum in Paschali festo eam methodum usurpassent quæ hic refert Sozomenus, non semper Pascha celebrassent mense primo. Septimus enim dies Aprilis non semper incidit in mensem primum.

συμδραμαίον ἡμέραν. Assentior Jacobo Usserio, qui post hæc verba distinctionem finalem apponit: statimque supplet has voces, *εἰ ἢ μὴ, ἢ μὴ τῆ ἐχομίν* &c. Quod confirmat Epiphanius Scholasticus, ut ex interpretatio ne ejus apparet. Sic enim vertit. *Secundum quam semper celebrant Pascha, si contingat etiam concurrere Resurrectionis, id est dominicum diem, alioquin dominica superveniente celebrant.* At Nicephorus, eumque secuti Musculus & Christophorsonus, post voces illas τὸ πάχα ἀγνοῦσιν, punctum adscribunt. Statimque legunt εἰ ἢ συμδραμῶν & reliqua, ut habent vulgata editiones. Verum hæc lectio atque distinctio ferri omnino non potest. Cur enim Montanistæ quoties dies Dominica concurrebat cum die octavo Idus Aprilis, sequentem Dominicam expectassent, siquidem eo die Pascha desinebant. Apparet igitur Montanistas nunquam Pascha celebrare voluisse, nisi die Dominico. Proinde fallum erit, quod ait Sozomenus, eos

A semper Pascha celebrasse octavo Idus Aprilis. Ex quibus necessario conficitur fallam esse Scripturam Nicephori; & hunc locum ita scribi debere, utab Usserio emendatus est. Porro ut argumentationis nostræ vis clarius eluceat, ita concipidebet. Aut die Dominico Pascha celebrarunt Montanistæ, aut non. Si die Dominico, falsa scriptura Nicephori & Christophorsoni, quæ dicit Montanistas octavo Idus Aprilis semper Pascha celebrasse. Si vero non celebrarunt die Dominico; cur quoties dies octavus Idus Aprilis in diem Dominicum inciderat, sequentem Dominicam expectabant. Si enim nullam diei Dominicæ rationem habebant, illam denuo expectare minime debuerunt.

In Caput XIX.

ἀπαξ ἐν ἴσθμῳ. Reprehendit hoc Baronius ad annum Christi 384. num. 28. Verum argumenta, quibus id probare nititur, parum firma mihi videntur. Proinde auctoritatem Sozomeni hic sequi malim, maxime cum Cassiodorus ejus verba retulerit in Historia tripartita. Qui profecto nunquam id fecisset, nisi hunc morem vetustum fuisse scisset Ecclesiæ Romanæ, ut in ea semel tantum Alleluja caneretur, die scilicet Paschæ.

ἡρὸν ἡρὸν ἐκτὸν εἰδῶν ἀπελλίων. Antiqui per vota sua jurare consueverant. Ita Julianus cum exercitum alloqueretur, jurare solebat: *Sic sub jugum mitteret Persas: ita quassatum recrearet orbem Romanum*, ut scribit Ammianus Marcellinus in lib. 25. pag. 270. Ad quem locum, vide, si placet, quæ adnotavi. Ex his porro intelligendus est locus Joannis Chrysostomi in Homilia 20. ad populum Antiochenum, ubi Theodosium Imper. sic loquentem inducit. *ἡρὸν ἡρὸν ἐκτὸν εἰδῶν ἀπελλίων. ἡρὸν ἡρὸν ἐκτὸν εἰδῶν ἀπελλίων. ἡρὸν ἡρὸν ἐκτὸν εἰδῶν ἀπελλίων.* Nec aliter interpretari soleo locum Senecæ in lib. 2. de Clementia, ubi vocem illam Neronis, *Vellem nescire literas*, tantopere laudat. *O vocem, inquit, in concionem omnium mortalium mittendam; in cuius verba omnes principes regesque juramentum faciunt: Quod quidem nec Muretus nec Liplius intellexerunt. Optat Seneca, ut ex iis Neronis verbis juramentum Principes faciant hoc modo. Ita velim nescire literas, sic vellem mea manu damnatum neminem.*

ἡρὸν ἡρὸν ἐκτὸν εἰδῶν ἀπελλίων. Mirum est, quod hic ait Sozomenus, Romæ nec Episcopum, nec alium quemquam, in Ecclesia sermonem habuisse ad populum. Nec est quod quis suspicetur, hic Sozomenum falli. Nam Cassiodorus, qui Romæ vixerat & Romanam Ecclesiam frequentaverat hunc morem Ecclesiæ Romanæ retulit in Historia sua tripartita. Quod proculdubio facturus non erat, si id falsum esse comperisset. Existant quidem Sermones Leonis Papæ, quos Romæ habuit ad populum. Verum id recentius est Sozomeno. Nec ante Leonem Papam sermones ullius Romani Pontificis ad populum habitos proferri posse existimo. Objiciet fortasse aliquis sermonem Liberii Papæ, quem habuit Romæ in Ecclesia B. Petri, die Natalis Dominici, præsentem Bononiensi Episcopo, ad Marcellinam Sororem Ambrosii & alias Virgines, quæ tunc virginita-

Pag. 734

tem in Ecclesia profitebantur. Quem tractatum Ambrosius totum descripsit in lib. 3. de velandis Virginibus. Sed responderi potest, hunc Liberii sermonem non fuisse ad populum, sed exhortationem duntaxat, & alloquutionem ad Marcellinam Virginem. Atqui Sozomenus hoc loco de sermonibus loquitur, qui fiebant ad populum inter Misarum solennia. quas Græci ἱμνῆας vocant. Certè verbum διδάσκον proprie de iis sermonibus dicitur. Præterea etsi concedamus sermonem tunc à Liberio habitum esse; Nihil hoc facit adversus Sozomenum. Id enim extra ordinem factum est à Liberio in gratiam Marcellinæ. Sozomenus vero loquitur de more recepto atque usitato in Ecclesia Romana.

Pag. 735. κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἡμέραν τῆς ἀναστασιῶν. Nicephorus Callistus in lib. 12. cap. 34. hunc morem adhuc sua ætate mansisse scribit. Addit præterea, non solum die Paschæ, sed etiam in principio anni, id est Kalendis Januarii, ut opinor, Patriarcham Constantinopolitanum Evangelium in Ecclesia legere solitum: atque hanc lectionem dupliciter fieri. Quantum enim recitat Episcopus, tantundem subinde recitari à Diacono. Hujus autem rei plures causas ibidem affert Nicephorus, quas studiosus Lector illic inveniet.

κατὰ τὴν αὐτὴν καίρῳ. Supplenda mihi videtur particula hoc modo, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν καίρῳ. Duplicem enim notat differentiam, quod neque eadem essent ubique preces & lectiones; neque eodem tempore fierent apud omnes.

τὴν ἢ τὴν ὡς δόξα αὐτοῦ. In codice Fuketiano scriptum est τὴν ἢ τὴν. Rectius, ut opinor, Nicephorus vero eam vocem prætermisit, ut superfluum.

ἐξ ἰουάννου. In codice Fuketiano scriptum invenit ἰουάννου, quod magis placet. Porro post vocem ἰουάν, idem codex virgulam habet appositam. Ego punctum mallem adscribere.

In Capite XX.

Pag. 736. Νίμϕαις. Vide titulum in codice Theodosiano de paganis, sacrificiis & templis.

Pag. 737. καὶ λείψυς μίϕου ἕσαν. Postrema vox delenda est, quam nec Nicephorus nec Epiphanius agnoscit, nec Mulvulus in versione sua retinuit. At Suffridus, qui hunc Sozomeni Librum interpretatus est, pessime hunc locum vertit hoc modo: *Munc & Alexandropolim, qua Libya erat portio, flavium inundaret.*

ἔξῃρονεν. Epiphanius Scholasticus vertit, *evanuisse.* Verba ejus sunt, *Tum vero ferunt paganos Alexandrinos in theatro clamasse, quod velut senex & delirus evanisset Nilus.* Langus vero Interpres Nicephori vertit *postremum eminxisset.*

In Capite XXI.

ἡ ἰουάννου τὸ βαπτιστῆς κεφαλῆ. Valentiniano IV. & Neoterio Coll. id factum esse ait Prosper in Chronico. Verum auctor Chronici Alexandrini id refert anno sequente, Tatiano & Symmacho Coll. mense peritio, ante diem 12. Kal. Martias. Idem tamen auctor diu postea, principatu Marciani Augusti, Vincomalo & Opilione Coss.

ita scribit. *Hic Coss. regnante Valentiniano & Marciano Augustis, mense peritio, 12. Kal. Martias, mæda Hebdomade sejuniorum, anno Symmachonum 763. Antiochenorum 501. & 425. ex quo Joannes Baptistæ capite truncatus fuerat, sacrum ejus caput in Emesena urbe reperitum est.* Quis est, qui non miretur hanc Scriptorum discrepantiam? Postrema quidem hæc narratio nititur auctoritate Marcelli cujusdam Archimandritæ, qui relationem Græcè scripsit de inventione capitis Joannis Baptistæ, quam ex Græco in Latinum sermonem transtulit Dionysius Exiguus. Huic posteriori inventioni ad stipulatur gravis auctor ac diligens, Marcellinus Comes in Chronico, qui

supradictis Coss. Vincomalo & Opilione, ita scribit: *Hoc igitur venerabile caput sub Urano memorata Episcopo civitatis, per præfatum Marcellum Presbyterum constat inventum Vincomalo & Opilione Coss. mense Februario &c.*

εἰπεῖν ἢ αὐτῇ δίδον. Pessime hunc locum verterunt Interpretes, qui vocabulum αὐτῇ referri putarunt ad Virginem illam, cum tamen referatur ad κεφαλῆς, id est caput Joannis Baptistæ quod servabat Virgo, illa, & cui tanquam famula ministrabat. Hic est sensus hujus loci, quem Nicephorus optime expressit in cap. 49. lib. 12.

ἢ ἡ γῶσα ἔδιν. Scribendum est ἡ γῶσα, Pag. 738. quemadmodum legit Nicephorus.

ἔει ταῦτα ἱερομέν. Hunc locum correxi Pag. 739

codice Fuketiano, in quo scriptum est ἔει ταῦτα ἱερομέν. accentu in antepenultima. Id est, *sacra faciens iuxta arcam illam.* Mos enim semper fuit apud Christianos, ut Sanctorum reliquias, repositas haberent sub altari, in quo sacrificium Missæ peragebatur. Itaque pro ἔει, posset scribi ὑπερ. At Nicephorus scriptum habet ἔει ταῦτα ἱερομέν. pessime. Paulo post ubi legitur καὶ παῖδα καὶ λιπῶν, delenda est conjunctio, quam nec Nicephorus agnoscit.

In Capite XXII.

Ἐπιχορῶντα τισὶν ἢ δῖον. Duæ postremæ voces delunt in codice Fuketiano, nec videntur admodum necessariæ.

καὶ δῖον μεγαλοφυχία. Scribendum est proculdubio καὶ δῖον μεγαλοφυχία. & διακρίσιν ὑπερβαλέως. Quam emendationem confirmat Nicephorus in cap. 39. lib. 12. Sic enim habet, τὴν μεγαλοφυχίαν & τὴν τῆς διακρίσιν ἀερα & τὴν δούνα ὑπερβαλέως πατήρα.

οἱ παρῆλθεν εἰς ἀνδράς. Mallem scribere οὐκ ἦλθεν.

Φλαβιανός. Hæc ex Rufini libro 11. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 33. iumpsit Sozomenus. Cæterum de hoc Flaviano multa notavi ad lib. 27. Ammiani Marcellini. Ejusdem Flaviani Præfeci Præf. meminit Paulinus in vita Beati Ambrosii.

καὶ τὰς σφῆρας τὰς ἰταλίους πόλεις. In codice Fuketiano scriptum est τὰς σφῆρας τῆ ἰταλίε &c. Nicephorus quoque habet τὰς ἐν ἰταλίᾳ πόλεις. Melius tamen scriberetur τὰς σφῆρας τῆς ἰταλίας πόλεις. Nam Alpes Juliæ, quasi munimenta quædam ac propugnacula, Italiam defendunt.

μετὰ μάζαι τὸ βίον. Apparet scribendum esse μετὰ μάζαι.

In Caput XXXIII.

ἐν τῷ αὐτῷ. Fallitur hoc loco Sozomenus, qui seditionem Antiochenam in id tempus contulit, quo Theodosius expeditionem paravit adversus Eugenium Tyrannum. Idem quoque scribit Theodoritus in Historia Ecclesiastica. Verum Baronius utriusque scriptoris errorem jamdudum observavit, & hanc seditionem anno Christi 388. contigisse docuit, partim ex Zosimo, partim ex Ambrosii Epistola ad Theodosium. Idem etiam ex Libanio colligitur, qui in oratione ad Ellebicum, hic autem iudex missus fuit ad vindicandum facinus Antiochenorum: hanc causam fuisse dicit seditionis, quod Imperator cum pecuniis opus haberet, quas militibus suis donaret in decennialibus Imperii sui, & Arcadii filii quinquennialibus, magnam auri vim indixerat curiæ Antiochenis. Porro decennialia Theodosii contigerant anno Christi 388. Theodosio ipso iterum & Cynegio Coss. Id ipsum colligere est ex oratione ejusdem Libanii ad Theodosium Imperatorem de reconciliatione. Ibi enim Libanius inter alia exempla Imperatoria Clementiæ, proponit exemplum Valentiani Junioris, qui cum à Romanis Maximo tyranno adulantibus, re ac verbis graviter læsus fuisset, extincto postea Maximo, urbi pepercit. Quod quidem exemplum iterum affert in oratione ad Theodosium post reconciliationem. Ex quo apparet, seditionem illam 388. Christi anno contigisse, post eandem Maximi tyranni. Qui eo anno oppressus est, die 5. Kalendas Augusti, ut docet Idatius in Fastis.

Pag. 741 δαιμόνων ὀνήτως. Hunc locum præclare mihi videor restituisse. Nam cum in codice Fuketiano scriptum invenissem δαίμων ἰπιβυλις, totum locum ita emendandum putavi: ἦτοι τις ἀλάστορας δαίμων, ἢ ἰπιβυλις πῶς ἴσασιν ἐκίνοσεν. Emendationem nostram confirmat Nicephorus, qui ita diserte scriptum habet ut conjeceram, quemadmodum videre est in cap. 43. lib. 12.

In Caput XXXIV.

Pag. 742 ἔτι ἡ ἀειότης τῆς στρατίας. Lego παρρησία, vel certe κατιέσως, ut habet Nicephorus in cap. 39. δὴ ἔτι ἡ λαοίαν. Nemo est, ut opinor, qui non videat scribendum esse δὴ ἔτι δὴ λαοίαν &c. Jam enim supra monui, sæpius peccatum esse à Librarianis in hac voce. στρατίας τὰ ἐμ. Mallem scribere στρατίας. Id est ordinem militiæ. στρατία verò exercitum significat.

In Caput XXXV.

Pag. 743 τῆς ἡ ἰρῶ ἰπὶ βασιλῆος ἑσθῆ. In codice Fuketiano scriptum est ἑσθῆ, pessime ut apparet. Sed totus locus ex Nicephoro emendandus est hoc modo. ἡ βασιλεὺς ἐπὶ τῆς μετὰ τοῦ ἡ ἰρῶ &c. βασιλεὺς. Hoc etiam loco fallitur Sozomenus, qui seditionem illam Thessalonicensem refert post extinctam Eugenii tyrannidem. Sed Baronius in Annalibus, certissimis argumentis

A demonstravit, eam contigisse post devictum à Theodosio Maximum, Consulatu Valentianiani IV. & Neoterii, anno Christi 390. Porro in codice Fuketiano scriptum est βασιλεὺς hoc loco, quemadmodum paulo infra scribitur βασιλεὺς, ubi tamen Nicephorus legit βασιλεὺς, rectius ut opinor.

ἡ τελευτῶν. In codice Fuketiano scriptum est ἡ τελευτῶν levi discrimine.

ἀντὶ τοῦ εἰ ἀν ἰλιῶ. Apud Nicephorum in cap. 40. lib. 12. scriptum est ἰλιῶ.

καὶ νόμον προσέταξι. Proculdubio scribendum est καὶ νόμον προσέταξι. Porro hæc lex Theodosii hodie non exstat. Nam ea, quæ habetur in codice, sub titulo de pœnis. Gratiani est non Theodosii, data Veronæ, Antonio & Syagro Coss. diu ante cladem Thessalonicensem. Vide Baronium ad annum Christi 390.

καὶ ἄλλα κατὰ τὸν αὐτῷ. In Fuketiano codice scriptum est κατὰ τὸν αὐτῷ. Porro quod sequitur de Imperatore Theodosio extra Cancellos Altaris submoto ab Ambrosio, rectius Theodoritus in lib. 5. Historiæ cap. 18. id conjungit cum pœnitentiâ Theodosii. Nam post reconciliationem Theodosii id factum est à Beato Ambrosio, cum Theodosius munus suum ad altare attulisset, eoque oblato intra Cancellos Altaris subsisteret. Mirum est tamen nullam hujus rei à Paulino fieri mentionem, qui vitam Ambrosii diligentissime conscripsit.

ἑσθῆ. ἡ ἀειότης ἢ ἡ ἀειότης ἰπιβυλιότητων. Interpretes hæc verba ita acceperunt, quasi vox ἀειότης referatur ad illum, qui Capitali supplicio damnatus fuerat, eo quod Imperatori maledixisset. Ego tamen ad Gratianum ipsum hanc vocem referri malui: quem proximi ad hujusmodi Venationum spectacula consulto impellebant, ut Imperatore his ludicris occupato, ipsi republicam pro arbitrio administrarent. Testatur hoc Ammianus Marcellinus in lib. 31. pag. 455. Et in lib. 27. pag. 344. his verbis: Egregia pectoris indoles, quæ Imperatorem impleisset cum veterum levisissimis comparandum, si per fata proximisque licuisset: qui virtutem ejus etiam tum instabilem, adnubilarunt actibus pravæ. Idem dicit in lib. 31: Præclara indolis adolescens &c. Næ vergens in ludibriosos actus natura, laxantibus proximis, semes ad studia Cesaris Commodi convertisset. Quem locum hic omittere non potui, quippe qui Sozomeni verba egregiè explicat. Nam & Aulicos Gratiani cum ad hæc studia impulsisse dicit; & Venationem illam ferarum intra septa seu vivaria, quæ Gratianus impense delectabatur, & cujus hic à Sozomeno fit mentio, optime describit.

In Caput XXXVI.

ἰσοπέδων. Ita quidem legitur in editione Roberti Stephani. Verum in codice Fuketiano & apud Nicephorum scribitur ἰσοπέδων. Ortelius tamen mendum esse existimat in Nicephoro, & Euroriam scribi debere. Cui ne assentiar, facit Menologium Græcorum, in quo ita legitur die tricesimo Aprilis. Eodem die Commemoratio V ij

S. Patris Donati Episcopi Euroæ sub Theodosio Magno Imperatore. Paulo ante in eodem Menologio leguntur hæc verba: Eodem die S. Patris nostri Donati Episcopi Aurea. Sed corruptum est urbis nomen in hoc posteriore loco, pro Euroæ vel Euoreæ. Is vero qui Menologium illud collegit, cum ex variis Menologiis illud consarcinaret, vicio scriptoris illius deceptus, ex uno duos fecit Donatos. Nostram porro lectionem confirmat etiam Epiphanius Scholasticus, apud quem dicitur Donatus Euryampi, corruptè pro Euroa Epiri. Sanè Hierocles in notitia Provinciarum Imperii Romani, Euroeam nominat tertio loco inter urbes Epiri veteris. Et inter Episcopos, qui subscripserunt Concilio Constantinopolitano sub Mens, recensetur Theodorus Episcopus Euroæ veteris Epiri.

Pag. 748

οἱ μὴ ἰουδαίον. Nicephorus in cap. 45. lib. 12. post has voces addit *καὶ ἀστυ*, & tam oppidum, quam templum, Donati vocabulo appellari subdit. Unde Ortelius in Theauro scribit Euoriam urbem Epiri, Donatianam quoque dictam esse.

ἢ ἐπιφάνειαν. Rectius in codice Fuketiano legitur *ἀπιφάνειαν*, quomodo etiam legit Epiphanius Scholasticus. Certè cum supradixit Theotimum ex equo descendisse, ut Deum precaretur ejus quoq; Comites idem fecisse credendum est.

ἀπὸ τοῦ ἐπιφάνου. Scribendum puto *ἐπιφάνου*, id est scuto innixus. Vult enim dicere Sozomenus; Barbarum illum scuto innixum, cum Theotimo loquutum fuisse, quemadmodum facere solebat, quod cum Romanis loqueretur. Certè Nicephorus legit etiam *ἐπιφάνου*; sed de Theotimo id dici, perperam existimavit. Quasi vero Theotimus Episcopus scutum gestaret. Ceterum de hoc more Hunnorum aliorumque barbarorum, qui conjeccis laqueis homines abripiebant, multa olim notavi in observationibus ad lib. 31. Ammiani Marcellini pag. 417. quibus hoc etiam addi velim. Idem quoque à Sarmatis factitatum esse scribit Paulianus in Atticis. Ubi interpres *σάρμας*, male interpretatus est catenas.

In Caput XXVII.

Pag. 749

ἢ εἰς δὲ τὸν ἰσραῆλ. Hunc locum correxi ex codice Fuketiano & ex Nicephoro, qui pro *ἰσραῆλ* scriptum habent *ἰσραῆλα*, optime proculdubio. Est enim *ἰσραῆλ*, abuti significat & luxuriari, adverbium tamen quod additum est à Sozomeno, verbi duritiem temperat atque emollit.

Pag. 750

ἀπὸ τοῦ ἐπιφάνου. In codice Fuketiano scriptum est *ἐπιφάνου*. Nicephorus autem habet *ἐπιφάνου*, quod rectius videtur.

In Caput XXVIII.

Pag. 751.

αὐτοὶ τὸ ἔα ἄσους αὐτὸν ὀφθῆναι. Non dubito quin scribendum sit *ἐπὶ τὸν ἄσους*. Id enim lex Grammatica postulat; atque ita scriptum habet Nicephorus. Alioqui supplicandum esset verbum *ὄφθαι*. Porro notandum est, eundem quoque morem ab Ambrosio servatum fuisse, ut tellatur Augustinus in lib. 6. Confessionum cap. 3. his verbis. *Sæpe cum adesset mihi: non enim videbar*

A quiscquam ingredi, aut ei venientem nuntiari motus erat; sic cum legentem vidimus tacite &c.

μηδὲ ἀμαρτὰν ἐν ᾧ ἔσται. Malim scribere *μηδὲν ἀμαρτὰν ἐν*. In codice Fuketiano scriptum est per apocopen *μηδὲ ἀμαρτὰν ἐν*. Hic est Acacius, qui inimicitias gessit adversus Joannem Chrysostomum. Et quem ea de causa perstringit Palladius in dialogo de vita Joannis Chrysostomi.

καὶ πάλιν ὁρᾷ τὸ ἀπὸ τοῦ ἁγίου. Tres ultimæ voces desunt in codice Fuketiano, & totus locus ita scribitur: *ὁπὸς τὸ ἴδιον ὁμοίως τῆς ἀρετῆς ζῆλον ἀνεργάζονται.*

In Caput XXIX.

B *Πρὸς ὁμόνοιαν ἀρετῶν.* Scribendum est procul dubio *ὁμοίως ἀρετῶν*. Quam emendationem confirmat Nicephorus in cap. 48. lib. 12. Sic enim ille hunc Sozomeni locum expressit: *καὶ λαὸς ἑκαστοῦ τῶν ἀρετῶν τῆς ἀρετῆς ζῆλον ἀνεργάζονται.*

καὶ μηχάρας ἀρετῶν προφητῶν. In codice Fuketiano scriptum est *ἀρετῶν προφητῶν*. Vulgata tamen lectio potior mihi videtur. Neque enim Michæas primus, sed inter primos Prophetas fuit. Quippe qui post Osee & Amos prophetaverit; Vixit tamen eiusdem temporibus, quibus illi, ut testatur Eusebius in libro de Prophetis, qui editus est unâ cum Procopii Gazæ Commentariis in Ehasiam.

ὅτι τότε ἐπισκοπῶντι. Codex Fuketianus habet *ἐπιπροσκύουντι*, quod idem est.

ἢ καὶ κείλα. Hujus urbis mentio fit in libro Regnorum cap. 23. De hac Eusebius in libro de locis Hebraicis ita scribit. *κείλα πολὺς ἰεὺς ἐστίν, ἦν δὲ παλαιὸς ἰσραηλῆσ, ἐξ ἑστῆτι τῷ κύμην κείλα ἀπὸ ἀναβλάς ἐλυθροπόλιος ἀπὸ τῶν εἰς χεβρὼν ὅς ἔδοτο σημαίνει ἢ, τὸ μνημα ἀβραάμ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ δεικνύει.* Quæ ita vertit Hieronymus. *Ceila in tribu Juda, ubi quondam sedit David: & nunc villula Ceila ad Orientalem plagam Eletheropolis, per gentibus Chebron, quasi octavo militario, in qua sepulchrum Abacæ demonstratur.* Notandum autem est error Nicephori hoc loco qui Eletheropolim Ceilam dictam esse existimavit. Quod tamen non dicit Sozomenus, sed tantum Ceilam, vicum nunc esse in agro Eletheropolis.

καὶ θηραδαστία. Hæc videtur esse θηρα, de qua D Eusebius & Hieronymus in libro de locis Hebraicis ita scribunt. *Bera, ubi cum Avimelech Joathan fugisset, habitavit. Distat autem vicus Bera ab Eletheropolis octo milibus ad Aquilionem.* Idem Hieronymus in Epitaphio Paulæ, Morathi vocat sepulchrum Michææ. Melius tamen patriam dixisset. Quamquam Epiphanius in libro de vitiis Prophetarum, Michæam in vicum Morathi ex quo erat oriundus, sepulchrum habuisse dicit, sua etiam ætate notissimum.

ὃ μνημα πειςδὸν. In codice Fuketiano scriptum invenitur *πειςδὸν*. Vulgata tamen lectionem confirmat Epiphanius Scholasticus, qui sepulchrum hoc Michææ ab indigenis vocatum esse dicit *ὁφθαλμῶν ἀμνημονίας*. Ex quo apparet Epiphanium hic legisse *ὃ μνημα πειςδὸν*. At Nicephorus pro *πειςδὸν* videtur legisse *πειςδὸν*. Sic enim hunc Sozomeni locum expressit: *ἐν τῷ πειςδὸν τῷ ἐπὶ τῶν αἰσθησίων τοῖς ἐπιχωρείοις ἐπιτῶν αὐτομαζὼν γερσαμμεματᾶ.*

HENRICI VALESII
ANNOTATIONES
IN LIBRUM OCTAVUM
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
SOZOMENI.

In Caput Primum.

Pag. 753. **E**σι τῇ ἀρχῇ τῆς βασιλείας. Hunc locum cor-
rexi ex codice Fuketiano, in quo diserte scri-
ptum est ἐπὶ παραχρῆτι βασιλείας. Porro de Hun-
nis ad vastandas Orientis Provincias à Rufino
evocatis, scribit etiam Claudianus in libro 2. ad-
versus Rufinum. Eiusdem irruptionis Hunno-
rum memini Beatus Hieronymus in Epitaphio
Fabiolæ. Ex quo discimus eam contigisse Arca-
dio 3. & Honorio 2. Consulibus, anno Christi
394. dum Romanus exercitus in Italia abisset,
bello civili contra Eugenium occupatus. Quam
opportunitatem nacti Huni, Romanum limitem
nudatum omni militum presidio cernentes, in
Orientis Provincias irruerunt. Unde suspicari
quis possit, hanc calumniam adversus Rufinum
confictam esse à Stilicone, ut evocatos ab eo Hun-
nos esse diceret, qui suo pte motu per limitem pa-
tentem irruerant.

Pag. 754. βίβαια ἰφύλακτον. Malim scribere ἐφύλακτον
τε, & δαρείας ἰδίαις προσετίθειαι. Atque ita legit
Nicephorus, ut videre est in cap. 1. libri 13. Por-
ro de legibus ab Arcadio in exordio Imperii latis
pro fide Catholica, vide Baronium in tomo quin-
to Annalium anno Christi 395.

καὶ ὅτι πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἰδιωτόν. Mallem
scribere transpositis vocabulis, ὅτι ἐπὶ τοῖς &c.

Pag. 755. ἐκκλησίας ἢ τῶν ἐκείσε ταπεινῶν ἀφρημένῳ.
Suidas in lexico hunc Sozomeni locum descri-
bens, legit ἀφρημένῳ, quod proculdubio rectius
est. Locus Suidæ existat in voce Σίστανος.

In Caput II.

Pag. 756. πλείους ἢ τὰ αὐτῶν ἀκούων. Joannes Langus,
qui Nicephorum Latine interpretatus est, hæc de
Libanii discipulis dici existimavit, qui cum Joan-
nem publice in Ecclesia docentem audire con-
suevissent, ad Christi fidem conversi sunt. Præ-
stat tamen hæc de cunctis generaliter, tam paga-
nis, quam hæreticis intelligere, qui ad Joannem
audiendum confluebant.

καὶ ἐπὶ τῷ τοῦ ῥαδίου. Senlum quidem hujus lo-
ci satis perspicuo. Supra enim dixit Sozomenus,
Joannem in Ecclesia concionantem auditores

A suos ad virtutis studium, & ad rectam atque or-
thodoxam fidem traduxisse. Ac virtutis quidem
studium eorum mentibus insinuasle exemplo vi-
tæ ac conversationis suæ: rectam vero fidem eis
persuasisse, non vi facundiz, sed pura ac sincera
interpretatione sacrorum Librorum. Hic est
sensus hujus loci: licet verba corrupta sint. In
codice Fuketiano scriptum inveni καὶ ἐπὶ τοῦ
τοῦ ῥαδίου &c. Ego vero scribendum puto καὶ ἐπὶ
τῷ τῷ. Quam lectionem in versione mea sum se-
cutus. At Nicephorus hunc Sozomeni locum ita
expressit: καὶ ἐχρημάτο τοὺς αὐτοὺς τὰς ἀρε-
τὰς, καὶ ἡ ἐπιπέσει πᾶσι τοῖς ἀρετῶν ἐκείνων ἢ
τῶν δὲ τινὶ ἐβίωμα λέγων πρὸς ἑαυτὸν ἕκαστον
ἐκαστοῦ. ἀλλ' ὡς ἀλλοθὶ λέγει, ὅτι πρὸς εὐλαβίαν
τὰς ἱεράς ἐχρημάτο γραφάς.

B ἀλλ' ὡς ἐπὶ ἀλλοθὶ λέγει. Post hæc verba adjeci ad-
verbium εὐλαβίαν, ex codice Fuketiano, quod
habetur etiam apud Nicephorum. Porro in hoc
loco mallem scribere ὡς ἐπὶ τὰ τῆς ἀλλοθὶας &c.

θεοδωρῶ. Post hoc verbum in editione Ro-
berti Stephani, quam secuti sunt Typographi Ge-
nevenses, addita erant hæc verba: πρὸς ὅν πρῶτον
τα, καὶ ὅτι ὁ θεὸς χριστός ἐστιν ὁ θεὸς τοῦ
θεοδωρῶ. Verum hæc à recentiore manu adjecta esse satis
apparet. Nequidem ætate Sozomeni, Joannes cog-
nomentum Chrysoptomi adhuc adeptus fuerat.
Certe hæc appendix non legitur in codice Fuke-
tiano, nec apud Nicephorum. Quare fidentiani-
mo eam expunximus, præsertim cum ejus ep-
istolæ inferius fiat mentio, ut mox videbimus.

C ἐπιστολῶν πρὸς αὐτὸν διηγήματα. Existat hæc
epistola Chrysoptomi, à Frontone edita in to-
mo 4. operum Joannis Chrysoptomi, sub hoc ti-
tulo. Eiusdem ad eundem Theodorum mona-
chum liber secundus. Minus est tamen Sozome-
num unam tantum Joannis Epistolam ad Theo-
dorum lapsam agnoscere. Sed & Helychius He-
rosolymitanus Presbyter in Ecclesiasticæ Histo-
ria, unicam tantum agnoscit Epistolam Joannis
Chrysoptomi ad Theodorum lapsam. Verba He-
lychii, si quis legere desiderat, habentur in actio-
ne quinta Synodi quintæ. Ubi tamen notandus
est error Helychii, qui Theodorum non vitæ
Monasticæ, sed Clericalis ordinis desertorem
fuisse dicit. Atqui Sozomenus, & Chrysopto-
mus ipse, id refellunt in supradicta epistola. Prior

autem liber, qui vulgo inscribitur ad Theodo- rum lapsum de Pœnitentia, mihi quidem Chry- stostomi esse non videtur. Si quis tamen Chry- stostomi esse pertinacius contenderit, non ma- gno opere repugnabo. Inter orationes tamen po- tius, quàm inter epistolas reponendus est ob ni- miam prolixitatem.

ὁ δὲ ταύτην ἐντυχὼν. Scribendum est ταύτην, quemadmodum Savilius in suo codice emen- davit.

Page 758 θεοφιλ. Theophilum Joannis Chrylostomi ordinationi interfuisse testatur etiam Socra- tes in libro sexto. Palladius tamen in dialogo de vita Joannis Chrylostomi, Theophilum peracta jam ordinatione supervenisse indicat his verbis: ἀπ' ἀρχῆς ἐν τῷ θεοφιλ. ὁ τῆς ἀλεξανδρείας ἐπίσκο- πος, προορῶν ἀπὸ τῆς καθ' ἑσθ' τῆς ἀνεπιλήπιον τῆς παύσεως ἢ τινότης πρὸς τὴν χειροθεσίαν. Nam ver- bum illud προορῶν significat appellere. Hoc igitur verbo innuere videtur Palladius, Theophi- lum eo tempore advenisse, quo aut celebrabatur, aut jam celebrata erat Joannis ordinatione. Con- firmat autem hanc sententiam id quod statim sub- jungit Sozomenus: Eutropium scilicet Præpo- situm sacri cubiculi, coegisse Theophilum, ut re- liquorum Antistitum sententiæ subscriberet. Jam igitur ab iis ordinatus fuerat Chrylostomus.

In Capite III.

Page 759 ἁγίων ἐπὶ τῷ ἀνακί. De hac legatione Acacii & Isidori ad Romanum Pontificem Ana- stasium, Palladius in dialogo de vita Joannis Chrylostomi ita scribit: εἶδεν ὁ αὐτὸς ὅτι ἀνδρα, ἀνικα σὺν ἀνακίῳ ἰδίου, πρὸς φλαβίαν πρὸς θεοφι- λον κοιτάζων ἐθίμισεν, ἕκοσι ἔτεσιν ἀπιοχονισμα- τῶν ἰουαννου ἐπίσκοπου &c. Et Acacius quidem mis- sus est à Flaviano Antiocheno Episcopo, cujus erat Suffraganeus. Isidorus vero missus erat à Theophilo Alexandrino, ut litteras pacificas seu communicatorias, quas Theophilo scripserat Flaviano, ad Anastasium Episcopum urbis Romæ deferret. Id autem factum est anno Christi 398. sub exordium episcopatus Joannis Chry- stostomi, ut recte monuit Baronius.

αἱ δὲ βλαβῆ. Veram hujus loci scripturam re- tinuit codex Fuketii, in quo legitur αἱ δὲ βλαβῆ. Pro quo Nicephorus habet καὶ βλαβῆ, quod idem est. Ita etiam Savilius ad latus sui codicis emendarat.

In Capite IV.

Page 760 ἐν τῷ ἰδιανόμων. Scribe mutato accentu το- μῶν. Qua voce utitur sæpe Sozomenus pro Ter- titorio.

Συλλαγματάρχας. Musculus Duces, Christo- phorionus vero Præfectos exercituum interpre- tatur. Ego Præpositos interpretari malle. Nam Præpositi fere conjungi solent cum Tribunis, quemadmodum Sozomenus hoc loco συλλαγμα- τάρχας jungit cum χιλιάρχοις. Certe ea vox plus aliquid inhi significare videtur, quam Centuriones. Possimus etiam συλλαγματάρχας interpre- tari Principia legionum. Hi enim fere jungi so- lent cum Tribunis, ut videre est apud Ammia-

num Marcellinum. Ubi vide, si placet, quæ no- tavi.

ἰζήτησε. Scribendum est ἰζήτησε.

παρ' ἀξίαν δόξαν ἐν προτάσει. Assentior Savilio, qui ad latus sui codicis emendavit δόξας. Atque ita scriptum habet Nicephorus in lib. 13. cap. 5. ubi Sozomenum pene ad verbum describit.

ἐν τῷ ἀρεῶν φρονέσι. Ante hæc verba in co- dice Fuketiano superne adscripta sunt quatuor puncta, similitudinem crucis referentia. Quæ quidem puncta in margine etiam apposita sunt. Hæc autem nota indicare videtur, verba ista non esse Sozomeni, sed ab alio quodam addita innoter scholii sive interpretationis, atque idcirco ad B marginem esse rejicienda.

ἢ ἀρχαίον ἀργύριον. Gemmas & vasa aurea & argentea, ac reliquam pretiosam suppellectilem, his verbis designari puto. Nummos enim in men- sa argentiorum proponi solitos, ab his distin- guit Sozomenus. Quare ἀρχαίον ἀργύριον inter- pretari possumus opes captæ & translatæ faciles. Sic enim interpretari malim, quam cum Muscu- lo: opes quas in promptu habebant.

καὶ κέρμας βελῶν. Eadem vox legitur apud Nicephorum. Ubi Joannes Langus vertit: τα- σα σιδήλια τελεῖα plena. Savilius vero in margine sui codicis, interpretatur dolia, quod idem est. Do- lia enim antiquiorum erant siccilia. Porro arma & tela à Barbaris exportata fuisse dicit Sozome- nus, ἐν ῥωμαϊκοῖς ἔχημασι, id est in lecticis seu basternis, ut occultiora essent, cum mulierum le- sticas nemo auderet excutere.

ὅτι καὶ τὸ φρονεῖν ἰζήτησε. Duplex hujus loci potest esse sensus. Aut enim vult dicere Sozo- menus, eos qui in Ecclesia illa erant inclusi, non potuisse amplius aufugere, eo quod fores Eccle- siæ clausæ essent. Aut certe dicit, eos qui cum Gaina ex urbe effugere non potuerant, utpote portis urbis regis clausis, in Ecclesiam illam con- fugisse. Atque hunc sensum veriorum puto. Nam ἀνάστα, urbis potius dicuntur quàm templi. Deinde ante hæc verba ὅτι καὶ τὸ &c. in editio- ne Roberti Stephani, quam Genevensis expres- sit editione, apposita est subdivisio, quæ hunc sensum prorsus confirmat. Sed & Nicephorus eundem sensum sequutus est, ut patet ex cap. 6. lib. 13. in codice Fuketiano ante vocem οἱς, posi- ta est media distinctio, quæ favere videtur priori sensui.

φλαβίαν, in codice Fuketiano & apud Nic- ephorum φλαβίαν scribitur rectius. Zosimus in lib. 5. & Eunapius φραβίαν vocant. Hic est Fra- vita, qui cum Vincentio Consul fuit anno Chri- sti 401. Ejus Elogium habes apud Suidam in vo- ce φραβίαν, ex Historia Eunapii Sardianis, quo loco narrabat Eunapius, qua ratione Fravita Ma- gister militum Orientis, latronum globos, qui per Asiam grassabantur extinxisset.

In Capite V.

τοσούτων ὅτι πρὸς αὐτὸν τὸ ἀλλῶθαι. Malim scribere ἐπὶ τοσούτων ὅτι &c. Quemadmo- dum legit Nicephorus. Nisi τοσούτων sumas ad- verbaliter.

Pag. 764 ἐπίκουροι. Interpretes legerunt ἐπίκουροι. Ver-
tunt enim, velut oratura procumbit. Melius ta-
men vertissent cum Lango, caput demisit. In co-
dice Fuketiano scriptum inveni ἐπίκουροι, minus
probe. Apud Nicephorum excusum est ἐπί-
κουροι.
καὶ παράδοξον. Melius in codice Fuketiano
scribitur καὶ παρὰξένον τι θαυμάσιον ἄξιμα. Pro quo
Nicephorus habet ξησίον.

In Caput VI.

Pag. 765 δίακονον ἢ ὄν τὸν μοναχόν. Pessimè hunc
locum veterunt Interpretes, monachorum suo-
rum apud Scethin Diaconum. Quasi vero Joanes
Chrysostomus monasterium habuerit apud
Scethin; aut quasi Heraclides, qui tum debebat
Constantinopoli, Diaconus eodem tempore ef-
fise potuerit Monachorum apud Scethin in Egi-
pto. Longe rectius Joanes Lango ita vertit.
Heraclidem etiam Archidiaconum, ex eis, qui
sub diocesi sua administratione erant monachis;
qui in Scethi Evagrio monachi discipulus fuerat.
Socrates in lib. 6. cap. 10. Heraclidem hunc ait
fuisse Diaconum Chrysostomi. καὶ αὐτῶν δίακονον.
Pro quo Sozomenus dixit δίακονον ἢ ὄν τὸν.
Idem porro Heraclides Monachus fuerat in Sce-
thi, institutus illic ab Evagrio Monacho. Quare
scribendum est hoc loco, μοναχόν ἢ ἐν τῆν κρήτειν.
Nihil planius hac scriptura, tantum ante vocem
μοναχόν, apponenda est virgula. Hujus Heracli-
dis elogium habemus apud Palladium in vita
Chrysostomi. ἀπορία μοναχία ἐν τῇ ἰρήμῃ, δὸν
ἰγκυβλῶν ἠρμήνευ μαθηματῶν, καὶ τῶν θεῶν χρημα-
τικῶν ἱριμῶν, καὶ θαυμάσιον ἔτι τελευτά.

δοσκειλίδα. Ita Gentiles vocabant spectrum
quoddam dæmoniacum, eo quod ctara ac pedes
asininos habere videretur. Unde ἐνοκέλιον etiam,
seu ἐνοκέλιον id spectrum appellabant. A veteri-
bus autem Græcis ἔμπυσα dicebatur. Scholia-
stes Aristophanis in Thelmothor. ἔμπυσα, in-
quit, λέω καλὸν κύνων ἐνοσκελίδα. Idem in scho-
liis ad Ranas pag. 225. plura habet de hoc spectro,
& post illum Suidas in voce ἔμπυσα, & auctor ety-
mologici. In quo scribendum est ἐνοκέλιον pro ἐνο-
κέλιον. Porro hoc spectrum apparebat præcipue
iter facientibus, ut docet Harpocratio. ἔμπυσα,
inquit, φάσμα τῆν ἐνάτης, ὅπου σοικῶσιν ἱφάνηται.
Ex quo corrigendi sunt Scholiastes Aristophanis
ad Ranas, & Suidas & Auctor Etymologici, apud
quos τῶν εὐσυνῶσιν legitur pro σοικῶσιν. Quam
emendationem confirmat Philostratus in libro 2.
de vita Apollonii cap. 2. his verbis: ἰπορίων ὅ γδ
ἐνοσκελίον λαμπρὰ φάσμα καὶ αὐτῶν ἐμπύσας ἐπίσειν.
τοῦ ἡγεμονίον ἐτι δὲ αὐτὸ τὸ ὄν, ἦν. Idem in lib.
4. cap. 8. has empulas ab aliis lamias & mormo-
lucia dici ait, & carnis humanæ appetentissimas
esse. Sed ut ad Onofcelidas redamus, de iis Pse-
lus in libro de dæmonibus loquitur pag. 83. ὅσοι
ἢ τῶν εὐδαιμονίωσιν αὐγμῶσιν, ὑπὸ τῶν τι τὰ
σαμάτα ἔχουσιν, δὴς τῶν ἐνοσκελῶν φασιν ἦν.
καὶ ἀνοκῶσιν ἀνοκῶσιν. Post vocem ἀνοκῶσιν,
subdistingtionem apponendam puto; & reliqua
ita legenda uno tenore, λίζον τὴν ἀνοκῶσιν ἐφίλως
μερῶσιν ἱανός. Atq; ita distingxit Nicephorus.

ἰχοίρετον ἐστὶν ἢ αὐτῶν ἰλαδίον. Miror quomo-

Ado factum sit, ut Helladius Cæsariensis Episco-
pus Gerontium Nicomedia Episcopum ordina-
ret. Neque enim Nicomedia erat sub Diocesi
Cæsariensis Episcopi. Immo subiecta erat Epi-
scopo Constantinopolitano. Quippe Eudoxius
Constantinopolitanus Episcopus Eugenium Epi-
scopum Nicææ ordinavit, ut scribit Philostor-
gius. Adde quod Sozomenus hoc loco aperte te-
statur, Ambrosium scripsisse Nectario Episco-
po Constantinopolitano, ut Gerontium Episco-
patu Nicomediensi exeret, quare dicendum est,
Helladium id fecisse mandato Episcopi Con-
stantinopolitani; aut certe id fecisse ante ordi-
nationem Nectarii, dum Ecclesia Constantino-
politana Episcopum non haberet. Quod qui-
dem verius puto. Dici etiam potest, Episcopum
B Cæsareæ, tanquam Primatem Ponticæ Diocæ-
seos, sibi vindicasse ordinationem Nicomedi-
ensis Episcopi.

ἰυτροπίου τόπεσὺν ἐν ἡμῶν. In codice Fu-
ketiano scriptum inveni σύμβαν ἐν ἡμῶν. Quam
scripturam veriore puto. Subaudiendum est
autem verbum quod præcessit, διέσθων. Certè
καμῶν τὸ σύμβαν, non videtur Græcè dici posse.
Porro Eutropii cædes contigit anno Christi 399.
depositio autem Gerontii & aliorum Asiæ Epi-
scoporum, facta est anno quadringentesimo, ut
notat Baronius, seu potius 401. Causa enim Epi-
scoporum Asiæ primum examinata est in Conci-
lio Constantinopolitano, 13. Indictione, cum
Eusebius Episcopus Libellum Concilio obtulisset
adversus Antoninum Episcopum Ephesi, ut scri-
bit Palladius in vita Chrysostomi: id est anno
Christi 400. Missi sunt deinde in Asiam Episco-
pi tres, qui testes audirent: hi tota ætate in Asia
commorati sunt. Postea Chrysostomus ipse sub
finem Hyemis in Asiam profectus, Synodum se-
ptuaginta Episcoporum Ephesi congregavit, in
qua depositi sunt sex Episcopi, non autem tredecim
ut ait Sozomenus; & alii in eorum locum
substituti. Profectus igitur est Joannes in Asiam
anno Christi 401. profligato jam Gaina.

Pag. 766

In Caput VII.

καὶ πατὴρ βασιλικῶν. Patriciatus dignitatem
intelligit. Patricii enim Imperatoris Patres dice-
bantur, ut ex Claudiano aliisque notissimum est.
Porro hæc dignitas à Constantino Magno pri-
mum instituta est, ut testatur Zosimus.

ἵπποι ἢ τῆν. Scribendum est procul dubio ἵπποι ἢ
quod miror Interpretes non vidisse.

πύρ τιμασίον. Hujus Timasii deportationem
in Insulam Osiam Baronius refert anno Christi
395. post cædem Rufini Præfecti Prætorio.
Melius tamen, meo quidem iudicio, eam retu-
lisset in annum sequentem. Neque enim verissi-
mile est, tot ac tantos viros, Rufinum scilicet,
Timasium & Abundantium, uno eodemque
anno ab Eutropio oppressos esse. Certe ea res
gravissimam invidiam conflagret Eutropio. Ad-
de quod Eunapius apud Suidam in voce τιμά-
σιον, scribit Eutropium Præpositum cubiculi,
eum evocasse ex Asia, ut summæ rerum illum præ-
ficeret: Timasium vero tanto cum fastu venisse

Constantinopolim, ac si Eutropium, ipsamque adeo Imperatorem ludibrio esset habiturus. Ex quo manifestè colligitur, Timasium noonis post Rufini cædem venisse Constantinopolim. Cum ergo Rufinus cæsus sit anno Christi 395, Timasii depottatio citius quam sequente anno contingere non potuit. De ejusdem Timasii deportatione locus est illustis apud Asterium in sermone adversus festum Kalendarum, quem dixit anno post Consulatum Eutropii; *ἡ δὲ ὑπαὶ τῆς χθρῆς ἐπὶ τῶν ἀελθουσῶν ἕχθρῶν οἱ κακῶν οἱ τῆς κρολλῆς ἀπειμῆθε, &c.* Rufiniam intelligit, *ἀλλ' ὅ μὲν στρατηγίας, τῆς αὐτῆς ταύτης ἐπιτυχῶν τιμῆς κακῶ: ἐν τῇ ἰσχυραῖς ἀγυρῆσι καὶ τῆς λιβύνης ἀπώλει, φέρων τῆς κατὰ δίκην τῶν τιμοειῶν, αἴτια τῶν ἀλάμοις ἐπιτυχεῖσθαι, ἵπειδὴ παρὰ τὴν ἡμέραν διῆς ἀπεδιδρασεύεν, ἀνορθῶν ἐδαικῶν.* Quæ sic vertenda sunt. *Alter vero post militum Magisterium, cum eundem honorem adeptus esset, in sinibus Ægypti ac Lybia, miserè interit: cum capitale supplicium, quo condemnatus fuerat, fugere vellet, in arenosis locis extinctus: cum regio uniuersa, quam fugièdo pertransibat, siticulosa esset atque inculta.* De Timasio loquitur ut vides, de quo eadem narrant Zosimus atque Sozomenus.

Pag. 767

Ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἡραπείζαν κειμένον. Interpres vertit sub sacra mensa jacentem. Musculus vero vertit, ad sacram mensam. Fieri quidem potest, ut supplices, qui ad Ecclesiam confugerant, sub ipsa altaris mensa jacuerint. Is tamen verbis id tantum significari puto, eos ad pedes altaris jacuisse. Sic Socrates in libro primo cap. 36. de Alexandro loquens in Ecclesiam ingresso orandi causa: *ἔτι εἰς τὴν θοῖαν ἕλθον εἰσελθὼν, ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἡραπείζαν ἑαυτὸν ἐπὶ σίμα ἐκαίνας, ἕχθρῶν.* Rufinus quoque de eadem re loquens in libro 10. cap. 12. ita scribit: *Tum ille nocte, qua ad constitutam intererat diem, sub altari jacens.*

In Caput VIII.

Ἀκροτελεύτια συντηθήναι. Suffridus Petrus, qui tres postremos Sozomeni libros Latine interpretatus est, *ἀκροτελεύτια* vertit *corollaria*. Ego clausulas vertere malui. Intelligit autem Sozomenus doxologias Arianorum, quas ad calcem hymnorum canere solebant hoc modo: Gloria Patri per Filium in Spiritu S. uti docet Philostorgius in lib. 3. Historia. Quamquam Nicephorus non Psalmos, sed cantica quædam ab Arianis cantata esse existimat, quæ ipsi composuissent. Ego tamen Psalmos potius hinc intelligi puto, ut indicat vox *ἀκροτελεύτια*, id est Psalmorum clausula. Quam vocem Nicephorus procul dubio non intellexit. Eadem vox legitur apud Eusebium in libro secundo Historiæ Ecclesiasticæ cap. 17. sub finem; *ἔτι ἰσχυρῶς μὲν ῥοδμῶν κοσμίως ἐπιλάμοι, οἱ λοιποὶ καὶ ἡσυχίαν ἀκροάμενοι, τῶν ὕμνων τὰ ἀκροτελεύτια συνήχουσι.* Quæ verba desumpta sunt ex Philonis libro de vita contemplativa.

Ἐπὶ τῇ ἡμέρῃ τῇ ἐτελευταίῃ. Nicephorus his verbis diem Dominicum à Sozomeno intelligi existimavit, qui est primus & ultimus dies Hebdomadis. Ego vero nequaquam assentior Nice-

A phoro. Primum enim dies Dominicus nunquam ultimus Hebdomadæ dies dicitur. Est quidem Dominicus dies primus & octavus, ob circularum cursum Hebdomadæ; ut observavi in Annotationibus Eusebianis; sed nunquam is dies postremus Hebdomadæ appellatur. Deinde si Sozomenus diem Dominicum duntaxat intellexeret, superfluum esset addere *ἐπὶ τελευτῆς*, cum per hoc quod primum Hebdomadæ diem dixit, Dominicum diem satis designaverit. Aliud igitur hoc loco intelligi puto. Per primum enim septimanæ diem, diem proculdubio Dominicum intelligit. Per ultimum vero intelligit Sabbatum, quo die perique Christianorum collatas agere confueverant. Noctè igitur, quæ Sabbati diem antecedit, conveniebant in unum Arianis, & nocturnos Psalmos canebant: & primo mane ad Ecclesiam extra muros procedebant. Idem quoque faciebant sequenti nocte, quæ Dominicum diem antecedebat. Idcirco autem in publicis porticibus nocturnos hymnos ac Psalmos canebant, quod clausis urbis regie portis, ad Ecclesiam suam procedere non possent, quæ erat extra muros. Apud Christianos quoque idem mos fuit, ut docet Nicetius Episcopus in tractatu de vigiliis, qui inter opera B. Hieronymi editus est perperam. Sed Lucas Dacherius, vir doctissimus, ante paucos annos cum auctori suo restituit in tomo tertio spicilegii. Male tamen in manuscripto Codice hic sermo inscribitur de vigiliis servorum Dei. Non enim de Monachorum, sed de Laicorum vigiliis agitur, nec Abbatis hic sermo est ad monachos: sed Episcopi populum alloquens, ut patet vel ex his verbis; *Nec sane onerosam vel difficile videre debet etiam delicatis vel infirmis corporibus, in septimana dñarum noctium, id est Sabbati atque Dominice, portionem aliquam Dei ministerio deputare: ista enim quasi purificatio est dierum quinque vel noctium, quibus stupore carnali ingravescimus, aut mundanis actibus obsessi letamur.*

ἰωάννης ὁ ἐν τέρτων. Scribendum est procul dubio *ἰωάννης* &c. qui emendatione nihil certius: Statimque emendandum est *τῆς κατ' αὐτὸν παρρησίας*, ut legit Interpres.

In Caput IX.

Σεραπίων ὁ ἐν ἡραπείζοντι. Hunc Serapionem Palladius in Dialogo de vita Joannis Chryostomi, Presbyterum vocat. Sic enim ait: *σεραπίωνα ἔτι ζῆναι προσεβύτησε.* Forte Joannes Chryostomus illum ex Diacono Presbyterum promovérat. Idem postea Episcopus Heracleæ factus est. *διὰ τὸν ἰσχυρῶς ὀνομασθέντα.* Duo hic observanda sunt. Primum quod ait Olympiadem, licet junior esset vidua, Diaconissam tamen esse ordinatam. Secundò quod eam ordinatam esse dicit ab Episcopo Nectario. Utrumque enim antiquis Ecclesiæ moribus ac regulis contrarium videtur. Certe Epiphanius in hæresi Collyridianorum, viduas duntaxat ac vetulas ad id munus promotas esse scribit. Sed & lex Imp. Theodosii cujus supra mentionem fecit Sozomenus, disertè vetabat, ne femine ante annum aetatis sexagesimum ad hoc

hoc officium eligerentur. Proinde satis mirari non possum, cur Nestorius, qui erat sub ditione Theodosii, Olympiadem adhuc adolescentulam Diaconissam fecerit. Nisi forte dicamus, id privilegium concessum esse à Theodosio. Quod verò ad ordinationem spectat, scio quidem Diaconissas posterioribus temporibus per manus impositionem esse ordinatas. Idenim disertè testatur canon 15. Concilii Chalcedonenfis. Verùm apud antiquos alius mos fuit, ut docet canon 19. Concilii Nicæni. In quo sancti Patres generaliter pronuntiant, Diaconissas manus impositionem non habere, easque inter licitas esse numerandas. Quamquam Zonas ac Balsamo Canonem illum Concilii Nicæni non generaliter de omnibus diaconissis, sed tantum de diaconissis Paulianistarum, quæ ad Catholicam Ecclesiam redirent, intelligendum putarunt. Sed verba ipsa canonis illius abundè eos refutant. Rufinus quoque in lib. 10. Ecclesiasticæ historiæ cap. 6. canonem illum de Diaconissis omnibus generaliter accepit. Porro ad officium Diaconissarum non videtur solum, verum etiam Virgines eligi tandem cœpere. Cujus rei exemplum habemus in Nicarete Bithyna, cujus meminit Sozomenus infra in hoc libro. Idem etiam de Macrina sorore sua testatur Gregorius Nyssenus in ejus vita. his verbis: ἀλλ' ἵππεδον ἦ μυστικῶς ὑπηρεσίας τὰς χεῖρας ἑαυτῆς ἔχουσα, ὁρῶν τὴν ἡγασμένην πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἑαυτῆς βίβη τὴν αὐτὴν τὴν ἑαυτῆς ἑσ. In fine vero ejusdem libri de Lampadia quadam Virgine, idem proditiis verbis: ἰδὼ τις ἀποτὸν ἄλλοθεν ἔρχομένην ἢ παρθένον ἐν τῷ τῆς ἀγαθότητος βασιλικῆς λαμπραδίας ὀνομα αὐτῆς. Sed Interpres neutrum horum locorum videtur intellexisse.

Pag. 769

ἢ ἀπὸ τῶν ἁλῶν. Hunc locum emendavi ex codice Fuketiano, in quo ita legitur: ὁρῶς πλὴν ἔχουσαν ἢ ἀπὸ τῶν ἁλῶν ἢ λοιπὴν μεταρῆσεν τὴν δόξην. καὶ τὰ ἐπιθήσει ἔχουσαν. Loquitur Sozomenus de monachis, qui vel in urbe Constantinopoli, vel in aliis oppidis ac vicis diœceseos Joannis Chrysofomi debebant. Plura enim per totam illam diœcesin erant Monasteria, jam inde à temporibus Macedonii Episcopi Constantinopolitani, qui multa Monasteria Constantinopoli ædificavit, & Monachorum in iis degentium subsidio fultus, adversus Homosianos plurima atrociter gessit, ut ait Sozomenus in libro 4. cap. 2. In his celebre fuit monasterium Marathonii, cujus meminit idem Sozomenus in libro 5. Ac fortasse de his monasteriis intelligendus est Sozomeni locus supra citatus, de Heraclide Diacono Joannis Chrysofomi, quem Sozomenus vocat ἀγαθόν ἢ ὑφ' ἑαυτὸν μοναχῶν ἢ ἐκ τῆς ἐκείτου, id est, Diaconum Monachorum, qui erant sub dispositione Joannis Chrysofomi, quos ille ex Sceti Constantinopolim evocaverat, sicut postea Cyrillus Tabennensis Monachos Canopum traduxit. Porro Monachorum ejusque diœcesis cura, ad Episcopum Provinciæ pertinebat, qui vicium illis atque annonas & reliqua necessaria subministrabat. Testatur id Possidius in vita beati Augustini sub fine ita scribens: Clerum sufficientissimum & monasteria virorum ac feminarum diligenti cura constabulata, omnia quæ necess-

A *saria erant provisâ dimisit.* Sic legitur in optimo codice monasterii Musciascensis, qui nunc est in Bibliotheca viti Cl. Claudii Jolly, Canonici Parisiensis Ecclesiæ.

καὶ τὸν παρ' ἐμῆν. Malim scribere καὶ τὰ παρ' ἐμῆν &c. quam lectionem in versione mea locutus sum.

In Caput X.

τὴν σὺν δασυτάτῃ. Suffridus Petrus vertit *Pag. 770* asperitatem Syrorum. Musculus vero *crassitatem*, quod minus probo. Neque enim id convenit Syris, qui tinnula & acuta voce loquebantur, ut alicubi testatur Imperator Julianus. Joannes autem Langus vertit densitatem. Idcirco autem **B** Sozomenus asperitatem seu densitatem in loquendo tribuit Syris, quod crebris aspirationibus uterentur.

καὶ ἢ λαὸς τοῖς λόγοις ἠδῆν. Pro verbo ἠδῆν Nicephorus tria posuit hoc modo: καὶ τοῖς λόγοις ἐπαρῆν, καὶ ὁρῶς ἑαυτὸν πᾶσι ἡρώποις μεθ' ἑαυτῆν καὶ ἰδιῶς.

αὐτὸν ἐπὶ τῷ τοῖς ἀδελφῶν. Scribendum videtur ἐπὶ τῷ τοῖς quemadmodum legit Interpres. Si quis tamen vulgatam lectionem velit defendere, ut ἐπὶ τῷ τοῖς idem sit quod ὁρῶς τῷ τοῖς, id est, ad hæc, praterea; equidem non valde repugnabo.

τοῖς παρ' ἐμῆν ἐνδεκνύμην. Rectius apud Nicephorum scribitur τοῖς παρ' ἐμῆν.

καὶ παλαιὸν ὀρῶσα. Per Theodosium scilicet *Pag. 771.* C filium adjurabat & obtestabatur Chrysofomum Augusta, ut notavi in commentariis ad historiam Socratis.

In Caput XI.

καὶ ἐν ἐπιτολῇ ἑαυτῆς ἑδῆς. Existant tres epistole Paschales Theophili Alexandrini Episcopi, à B. Hieronymo in Latinum Sermonem conversæ. Sed hæc de qua loquitur Sozomenus, hodie non existat. Ejusdem Epistolæ meminit etiam Cassianus in lib. Collationum.

ἰκανῶς ἐφύλαξι τις ἀπόρας. Fortè scribendum est ἐμάλαξι. Nam vulgata scriptura meo quidem iudicio tolerari non potest. Quis enim verbum φυλάξι eo sensu usurpatum unquam legit, pro compescere seu cohibere.

In Caput XII.

Οἱ δὲ γὰρ φασί. Intelligere videtur Socratem, *Pag. 772* vel eos à quibus id mutuatus est Socrates. Certè Socrates in libro 6. cap. 7. hanc causam fuisse dicit odii Theophili adversus Isidorum. Aliam tamen ejus rei causam refert Palladius in vita Chrysofomi.

ὁρῶς ἢ κληρονόμου. Hunc locum non intellexerunt Interpretes. Nam Musculus quidem ita vertit. Quod ambo de sorore Theophili, ab illa se heredem fuisse adscriptum testificari detrectassent. Suffridus autem Petrus sic vertit. Quod hi ipsum à sorore sua heredem fuisse scriptam testari detrectassent. Sed verba Græca non hunc sensum habent. Neque enim Theophilus, sed soror Theophili, hæres scripta fuisse dicitur ὁρῶς τῆς, id est ab aliquo. Sic enim legendum est mutato accentu. Quod cum non vidissent Interpretes, scæde lapsi sunt hoc loco. De hac porro Sorore

X

Theophili, deque fœda illius morte, loquitur A
Palladius in vita Chrysofomi.

In Caput XVI.

Pag. 773 παρατησαμένους ὃ αὐτός. Lego παρατησαμένους, quemadmodum etiam legit Nicephorus.

ἁλλῶ σοφίας. In codice Fuketiano scriptum inveni, ἁλλῶ φιλοσοφίας. Quod magis probo. Sic enim Sozomenus vocare solet monasticam vivendi rationem.

Ζωήσουσε σοφίᾳ τὸ μοναχικόν. Idem etiam de Theophilo testatur Socrates. Verum uterque dissimulat id, quod præcipue narrandum fuit: Theophilum scilicet collectâ Episcoporum Synodo in urbe Alexandria, damnasse Ammonium duosque ejus fratres, tanquam hæreticos & Origēnistas. Cumque eos apud Præfectum Augustalem accusavisset, persequisse ut exilio damnantur, & impetrasse ab illo militare præsidium. Quo succinctus, cum ad solitudinem venisset, plus quam trecentos Monachos & Clericos ex Ægypto fugavit. Hi autem fugati, in Palæstinam se receperunt, ut scribit Palladius in vita Chrysofomi. In Historia autem Lausiaca cap. 117. paulo aliter id narrat. Neque enim trecentos, sed centum & viginti sex fuisse scribit; nec Æliam, sed Diocæsaream se recepisse.

In Caput XIII.

Pag. 775 Ἐν αὐτῷ δύναιτο. In codice Fuketiano scriptum inveni εἰς αὐτῷ δύναιτο, quod magis placet.

In Caput XIV.

ἄρτοτερον αὐτῷ μεμφομένη. Vide omnino, quæ notavi ad librum 6. cap. 10. Historiæ Socratis.

ἀσπηγῶσε πλὴν ἀνάγνωσι. Scribendum est procul dubio πλὴν ἀνάγνωσιν. Quod confirmat Socrates in cap. 10. lib. 6.

καὶ ταῦτα ψηφίζεσθαι. Assentior Henrico Savilio, qui ad oram sui codicis emendavit ταῦτα, accentu rejecto in ultimam syllabam. Paulo ante ubi legitur σωθῶσε ποιείν, codex Fuketii scriptum habet σῶσετον.

Pag. 776 καὶ ἰωάννης πρὸς αὐτὸν συμβαλεῖν. Scribendum est procul dubio καὶ ἰωάννη πρὸς αὐτὸν. Quomodo etiam Savilius in suo codice emendavit. Sed & Nicephorus ita in Sozomeno legisse apparet ex cap. 13. lib. 13.

In Caput XV.

Pag. 777 καὶ Ἀλάμου. Sic etiam scribitur apud Nicephorum. Verum in codice Fuketiano scriptum inveni Ἀλαμάνου. Quomodo etiam Savilius ad latus sui annotavit. De eodem Salamane monacho, ejusque fratribus, vide Sozomenum in lib. 6. cap. 32.

Pag. 778 ὅτι οὐ αὐτὸς ποιηθεὶς κατέγνωσε. Male ambo Interpretes, Musculus scilicet & Suffridus Petrus, articulum ὅτι in neutro genere acceperunt, quod ferri non potest. Rectius Langus de Monachis ipsis interpretatus est; quem & nos sequuti sumus.

* Ἄμοθιν ἄμος. Scribendum est ἄμοθ, ut in codice Fuketiano emendatum est eadem manu.

κακῶς ἔσχεθεὶς πολλαίς. Variè hunc locum distinxerunt Interpretes. Nam Musculus quidem post vocem πολλαίς, distinctionem apposuit. Suffridus autem Petrus post has voces ἔσχεθεὶς interpunxit, ex libro Christophoroni, ut opinor. Ego vero post verbum ἔσχεθεὶς distinctionem apponere malui, tum quia in codice Fuketiano ita distinguitur hic locus, tum quia Nicephorus ita interpunxit. Dehujus porro Cyrini morbo loquitur Palladius in vita Chrysofomi, ita scribens: ἵτις ἐξ ἑαυτῶν ἐκείνων κατ' ἐλίγον ἐπέλεξε τὰς τελευτὰς, ἵρουσὶν δὲ τὰς ἀφορμὰς ἡρώωντο.

In Caput XVII.

κατηγορεῖν ἰστοίως. In codice Fuketiano legitur ἰστοίως, non male.

μοναχὸς σωώκεσεν. Non dubito quin scribendum sit σωώκεσεν, quod Nicephorus ita interpretatus est: σωωκίαν μοναχῶν ἡσπείσεν. Ceterum nemo ut novum mirari debet, quod Monachi in Ecclesia Clericorum munus obisse dicuntur. Id enim eo tempore usitatum fuit, ut ex Ambrosio discimus in Laudatione Eusebii Vercellensis Episcopi, & ex Possidio in vita Beati Augustini, ubi dicit eum monachos intra Ecclesiam instituisse.

σοφίᾳ ἢ ἀλλοτρίον μοναχῶν. A Monachis scilicet quos Rufinus in suburbano suo juxta Basilicam Apostolorum collocaverat, ut paulo ante scripsit Sozomenus. Certe Ammonium in Basilica Apostolorum sepultum esse, testatur etiam Palladius in Dialogo de vita Chrysofomi.

In Caput XVIII.

αὐτῷ ἐγκλημα παλαῶν. Rectius in codice Fuketiano scriptum est παλαῶν.

εἰς ἐμὰ ἔσχεθεὶς ἄρτοτερον ἐγκλημα γειθρῶν. Procul dubio scribendum est γειθρῶν. Refertur enim ad vocem καθάρσει.

καὶ μυσταγωγῶν ὅτι αὐτὸς παλαῶν. Suffridus Petrus hunc locum ita interpretatur. Et Liberorum suorum in religione gubernatorem. Melius institutorem dixisset. Musculus vero Mustagogum vertit non male. Sic autem ab Eudoxia vocatus est Joannes Chrysofomus, vel quod ipsius filios sacro lavacro tinxisset, vel quod eos è sacro fonte suscepisset. Certe de Theodosio Juniore Eudoxiæ filio id testatur Nicephorus cap. 9. lib. 13. cum à Joanne è sacro fonte susceptum fuisse. Potest tamen μυσταγωγὸς sumi pro eo, qui catechizat. Quod munus Episcoporum olim fuisse docet Hieronymus in Epistola ad Pammachium de erroribus Joannis Hierosolymitani. Magis tamen placet prior expositio. Nam μυσταγωγὸς pro baptizare usurpat Sozomenus infra capite 21. Utitur eadem voce Palladius in vita Joannis Chrysofomi, ubi illum à Meletio Antiocheni Episcopo baptizatum esse dicit.

ἄναπλον. Anapulus locus est ita dictus ad sinistram latus Ponti Euxini, ut docet Procopius in libro primo de ædificiis: cuius meminit etiam Stephanus in voce ζωαννῶν λιμῆν. In eo loco situm erat suburbanum Eudoxiæ Augustæ, quod Marianæ dicebatur, teste Nicephoro.

Pag. 783. ὡς ἰερῶν θεμῶν. Hæc verba referenda sunt ad id, quod proxime sequitur, εἰρήνην προσεπειτῆν λαῶν. quod non moneret, nisi ab interpretibus animadvertum non fuisset. Nicephorus tamen hæc verba retulit ad id verbum, quod præcessit, ἀποφθείσαντες, quod non probō.

In Caput XIX.

Ἡδη γὰρ τοῖς κρητύσι προσκράσαν. Assentior Henrico Savilio, qui ad latus sui codicis emendavit Ἡδη. Certe ita legitur apud Nicephorum: nec sensus patitur, ut aliter scribamus aut legamus.

Pag. 785. διτιλίαν ἱεροῦ. Rectius in codice Fuketiano scriptum est ἱεροῦ. mutato accentu. Quantum vero discrimen afferat accentus mutatio in hac voce, jam supra observavi. Porro apud Nicephorum in cap. 17. lib. 13. scribitur etiam ἱεροῦ, perinde ac in Fuketiano.

In Caput XX.

Πρὸ τῆς οἴκου τῆς μεγάλης βαλῆς. Hanc ædem Senatum vocabant: qua sita erat in Regione secunda urbis Constantinopolitanæ, ut docet vetus descriptio ejusdem urbis. Idem quoque testatur Palladius in Dialogo de rebus Joannis Chryostomi, ubi agit de incendio majoris Ecclesiæ.

Ὡς τῆς ἀκαθάρτου βασιλικῆς ἐπέων. Assentior Christophorono & Savilio, qui emendarunt ἀκαθάρτου.

Pag. 786. ὡς ἀλειόντων ἀπὸ κατὰ φθορίσασμενων. Hunc locum non intellexerunt Interpretes. Musculus enim ita vertit. Obijt ille sententiam Episcoporum sibi post priorem Synodum communicantium, qui plures fuerint quam illi, qui se condemnassent, & quod Canon Ecclesiasticus hoc prohibeat. Eodem quoque modo hunc locum interpretatus est Suffridus Petrus. Vecum hanc interpretationem refellit Socrates ac Nicephorus. Apud quos Leontius Episcopus opus Joanni Chryostomo, qui sexaginta quinque Episcopos post reditum suum sibi communicasse dicebat, ita respondet: Atqui plures erant à quibus condemnatus es. Scio quidem Socratem à Baronio esse reprehensum; eo quod Chryostomus à triginta sex duntaxat Episcopis, ut ait Palladius, vel à quadraginta quinque, ut legitur in Bibliotheca Photii, fuerit condemnatus. Sed responderi potest, Chryostomum in Synodo quidem ad Quercum à quinq; & quadraginta tantum Episcopis fuisse damnatum: Plures tamen postea Episcopos, ad quos Missa fuerat epistola Synodica, condemnationi ejus subscripsisse.

Ἰεροδόξων ἱεροῦ. Assentior Henrico Savilio, qui ad latus sui codicis annotavit, forte scribendum esse ἱεροῦ. Sensus certe id necessario postulat.

In Caput XXI.

Ἄντοις ἔτι μυστηρίων. Non probō interpretationem Suffridi Petri, qui sic vertit. Dum adhuc mysteriis occupantur. Non enim de missarum solennibus, nec de Eucharistia hic loquitur Sozomenus, sed de Sacramento Baptismi, quod ea noctetradi consueverat. Quæ expositionem confirmat Palladius in Dialogo de vita Chryostomi, & Chryostomus ipse in epistola ad Innocentium Papam. Certe verbum μυστηρίων, non aliud significat, quam Baptismi Sacramenta tradere, ut supra notavi. Porro Sozomenus hoc loco dissentit à Palladio. Nam Palladius clericos Joannis vigiliam festi Paschalis in thermis Constantinianis celebrasse dicit, non in majore Ecclesia ut Sozomenus.

τὴν πλὴν εὐνοίας. Procul dubio scribendum est εὐνοίας. Eundem errorem jam supra observavi in hoc libro.

Ἐς προσφώνησιν. Non video, quis sit sensus horum verborum, nisi pro προσφώνη scribamus ἰσάριον, aut certe Diaconum Joannis Chryostomi intelligamus. Idcirco enim hunc Servum Elpidii Presbyteri ad eadem faciendam conduxerant adversarii Joannis, quod Elpidium Presbyterum scirent Joanni insensum esse. Porro Palladius in vita Chryostomi, septem homines à Sicario illo vulneratos fuisse dicit, quorum quatuor eodem die interierunt.

In Caput XXII.

Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας. Hæc ab Acacio & Antiocho Episcopis Imperatori Arcadio dicta esse scribit Palladius, ipso magni Sabbati die, non autem post Pascha, ut tradit Sozomenus.

In Caput XXIII.

Καὶ τότε ἀπὸ συνῶσι. In codice Fuketiano scriptum est συνῶσι, rectius, ut opinor. Atque ita legisse videtur Nicephorus, ut videre est in cap. 28 lib. 13. Nam pro his verbis, hæc substituit, τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ. Paulo post ubi legitur καὶ ταῦτ' αὐτῶν τε, malim legere συνῶσι, cum Henrico Savilio.

γύμναστρον ἱεροῦ. Deest verbum ἀφ' ἧς.

παρθένων ἐκκλησιαστικῶν. Virgines Ecclesiasticæ dicuntur ad distinctionem earum, quæ debebant in monasteriis, quæ monachæ dicuntur in epistola Siricii Papæ. Hæc virgines locum separatam habebant in Ecclesia, tabulis conclusum, ut docet Ambrosius in sermone ad Virginem lapsam. Oblationes item offerebant & communicabant seorsum à reliqua multitudine, ut colligitur ex cap. 25. Concilii Triburienfis. Ecclesiasticæ potro dicebantur, eo quod adscriptæ essent albo seu matricula Ecclesiæ, κατὰ τὸν παρθένων & ποσῶν vocat Basilius in epistola canonica ad Amphiloctium.

Ἐπιβουλιῶν προσημῶσα. In codice Fuketiano pro vocabulo βουλιῶν, scriptum est ἐπιβουλιῶν, quemadmodum etiam legitur apud Nicepho-

rum in cap. 25. lib. 13. Sed & Grammaticæ leges A postulant, ut *ἑποτιμώσαν* legamus.

In Caput XXIV.

Pag. 791 *Ἐυσεβίου ἀναγνώστῃς*. Hujus meminit Palladius in vita Chrysofolomi sub fine; ubi eum *Ἰάλλω* vocat, quod idem est. Sidem enim erant Plaltæ & Lectores. Unde juncto vocabulo *Ἰαλαταργνάς* dicuntur in Novellis imp. Justiniani.

Pag. 792 *τὴν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν κοινωσίαν ἡρώδῃς*. In codice Fuketiano scriptum invenit *ἡρώδῃς*, longè rectius meo quidem judicio. Eodem ferè modo loquitur Constantinus Imperator in epistola ad Alexandrum & Arium: *ἢ ἡρώδῃ κοινωσία ἡρώδῃς*. Maluissimè etiam dicere *τὴν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν κοινωσίαν*. Sic enim Græci loqui solent.

Pag. 793 *τὸ μὲν ἐπιπέδον*. Exstat ea lex in lib. 16. cod. Theodosiani, titulo de his, qui religione contendunt. Sic autem habet: *Imperatores Arcadius & Honorius, Eutychieano P. P. Rectores Provinciarum moneantur, ut conventus eorum arceantur illiciti, qui Orthodoxorum religione suffulti, spretis sacrosanctis Ecclesiis, alio convenire conantur: his, qui ab Arfacii, Theophili, Porphyrii, Reverendissimorum Antistitum communioni dissentiant, ab Ecclesia procul dubio repellendis. Datum 14. Kal. Decembr. Constantinopoli Honorio VI & Arifaneto Coss. Vide Baronium ad annum Christi 404. cap. 54. & sequentibus.*

In Caput XXV.

Ὅντοι δ' ἴστρον. Zosimus in libro quinto Historiarum pag. 799. scribit, fugitivos ac desertores Militiæ in unum collectos, cum se Hunnos esse mentirentur, Thraciam tunc vastasse: donec Fravitus Magister militum, qui bello adversus Gotham inclaruerat, contra eos missus, cunctos ad internecionem deleverit. Ex his patet error Nicephori, qui hunc Sozomeni locum describens in cap. 35. lib. 13. addit, Hunnos istos, qui Thraciam vastarunt, Huldin ducem habuisse. Immo Huldus amicus ac foederatus erat Romanorum, ut testatur Zosimus ibidem.

ὅτι δ' ἐν ἰσωνείῃ λησάει. De hoc motu Isaurorum consulendus est Zosimus in libro quinto pag. 802. Marcellinus Comes in Chronico, Stilichone 2. & Anthemio Consulibus *Isauri*, inquit, *per montem Tauri discursantes, ingens dependum republice importarunt: quibus Narbazacius legatus majus continuo rependit incommodum*. Jordanes in libro de successione regnorum, hunc Marcellini locum describens, sic habet. *Contra quos Arbazacius directus, majus continuo rependit incommodum*. Ita legebatur in Vulgatis editionibus ante Gruterum, ut Gruterus ipse in notis suis testatur, optimè meo quidem judicio. Nam & à Zosimo in supradieto libro *ἀρβαζακίου* dicitur hic Magister militum, & apud Suidam in voce *ἀρβαζακίου*. Ubi integrum ejus elogium habes ex Historia Eunapii Sardiiani. Nonnulli vero hunc Magistrum militum per ludibrium vocabant Harpazacium, ob rapinas & furta. Erat enim rapacissimus, & tribus vitiis infi-

gnis, libidine scilicet, ebrietate & avaritia, ut ibidem testatur Eunapius, & ex Eunapio Zosimus. Porro prater Harbazacium, etiam Valentinianus Comes contra Isauros missus est, qui Rhossum & Seleuciam expugnarunt, ut scribit Palladius in vita Joannis Chrysofolomi. Finito tandem hoc bello, multæ quæstiones agitatae sunt de his, qui se Isauris latronibus junxerant, aut qui eos occultaverant. In quibus excercendis, nec quadragesimæ, nec ipsum Pascha diem excipi oportere Imperator lege sanxit, ut videre est in libro nono codicis Theodosiani, titulo de quæstionibus.

Ἐπι δὲ ἰσωνείῃς ἀποστράτας. Procul dubio scribendum est *Ἐπι δὲ ἰσωνείῃς*. Certe observari in manuscriptis codicibus has duas præpositiones ferè semper inter se confundi. In codice Fuketiano deest vox *Ἐπι*.

Ἰλλυρίῳ ἐπαγίγνωσεν. Hunc locum non intellexerunt Interpretes. Musculus enim Epiphanium secutus, vertit in *Illyrios irritis*. Quomodo etiam Langus Nicephori Interpres; Suffridus autem Petrus interpretatus est *Illyrios concitavit*. Ego vero neutram Interpretationem probō. Neque enim Stilicho adversus Illyrios profectus est: Sed tantum Alaricum adversus eos misit, pollicitus se eum occidentalibus copiis brevi secuturum. Verum promissis non stetit, ut testatur Sozomenus ac Zosimus. Quare hoc loco supplenda est vocula in hunc modum, *Ἰλλυρίῳ αὐτὸν ἐπαγίγνωσεν*. Sententiam nostram confirmat ipse Sozomenus in cap. 4. lib. 9. ubi eadem repetit, quæ hic dixerat.

Ὑπαρχὸν τε αὐτὸν κατὰ ἀπὸ τοῦ ἰσωνίου. Id est, Jovium, qui creatus fuerat Praefectus Praetorio Illyrici. Atque ita Nicephorus hunc Sozomeni locum intellexit. Sic enim habet *Ἰλλυρίῳ ἐπαγίγνωσεν, ἰσωνίῳ τινι ὑπαρχὸν ἐκείνοισι ἀποστράτας*. Nec aliter Epiphanius Scholasticus. Porro Illyricum duplex erat eo tempore. Al erum Orientale: alterum Occidentale. Quod jam inde à temporibus Theodosii Augusti institutum videtur, cui, Gratianus Imperator cum Orientis Imperium regendum tradidisset, Illyricum quoque adjecit, ut testatur Sozomenus in libro septimo cap. 4. Certe Theodosius paulo post quàm à Gratiano in Imperium adscitus fuerat, Thessalonicae baptizatus est, quæ urbs caput erat Orientalis Illyrici, quemadmodum Sirmium Occidentalis. In Notitia Imperii Romani, quæ paulo post Honorii mortem scripta videtur, sex Provinciæ numerantur Illyrici Occidentalis. Pannoniæ duæ: Savia, Dalmatia, Noricum Mediterraneum, & Noricum Ripense. Porro Stilicho Magister militum Honorii, Illyricum Orientale sub Honorii ditionem redigere cogitabat, ut universum Illyricum Occidentali Imperio subiceretur, quemadmodum olim subditum fuerat ante Theodosii tempora, ut docet Zosimus.

συνεβίβησαν οὐρανὸν αὐτῶν, ἢ τὸ ἡρώδῃς. Hunc locum non intellexerunt Interpretes. Musculus enim ita vertit. *Intro pulso, ut cum Romanis ducebatur confugeret*. Suffridus autem Petrus hoc modo interpretatus est. *Intro pulso, ut ad Romanos duces transfrent*. Pessimè omnino. Lan-

gus vero Nicephori Interpretes ita vertit. Re ita
composita, ut & ipse cum Romanis Arcadii Du-
cibus congraderetur. Vere quidem, sed non ex-
mente Sozomeni. Hic igitur sensus est horum
verborum. Cum Stilicho Alaricum sibi adjun-
xisset, eique dignitatem Magistri militum ab Ho-
norio deferri curasset, pactus ut Alaricus cum
suis copiis in Provincias Illyrici Orientalis ir-
rumperet, ipse quoque promiserat se cum Ro-
manis militibus protinus adfuturum. Sed ne pro-
missum impleret, duæ res impedimento fûe-
e. Radagaisi scilicet irruptio, qui cum quadringen-
tis millibus armatorum Italiam petebat: dein-
derumor de Alarici obitu, ut scribit Zosimus in
lib. 5. pag. 802. & sequentibus. Hoc est, quod
paulo infra scribit Sozomenus: μήλων γὰρ ἐκδου-
μὲν ὡς ἀμολόγησε σιλίχων, ὡς ἐκὼν γράμμασιν
ἰπιστάθη.

ὡς ἐκὼν γράμμασιν. Idem scribit Zosimus. Sti-
lichonem scilicet, cum Ravennæ esset, & profe-
ctionem jam pararet, ut junctis cum Alarico co-
piis Illyricum Orientale invaderet, literas Hono-
rii Augusti ex urbe Roma accepisse, quibus nun-
tiabatur Constantinum in Galliis tyrannidem
arripuisse.

In Capite XXVI.

Pag. 794 Ἐπιστολὴ ἰεροκωντίου ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας. Delunt
hæc verba in codice Fuketiano, & eorum loco hic
titulus legitur, τὸ ἀγαπᾶν τὸ ἀδελφὸν ἰωάννην ἰεροκων-
τίου. Quintus titulus mitti non debuit. Ad margi-
nem autem adscripta sunt hæc, Ἐπιστολὴ ἰεροκωντίου.
ἐν τῷ σωτηρίῳ τὸ ἀγαθὸν σωείδης. Procul
dubio scribendum est ἐν τῷ σωτηρίῳ ἢ τὸ ἀγα-
θὸν σωείδης ἐν τῷ ἐπιπέδῳ.

καὶ ἐστὶν ὡς ἀληθινός. Olim conjeceram scriben-
dum esse transpositis vocabulis, καὶ ὡς ἐστὶν ἀλη-
θινός, ut ad præcedentia referatur. Si cui tamen
displicet hæc conjec-tura, equidem non magno-
pere succensebo.

καὶ τὸ ἴδιον σωπειδὸς σωείδης. In codice Fuketia-
no scriptum inveni τὸ ἴδιον σωπειδὸς σωείδης.

ἑτέρα Ἐπιστολὴ ἀπὸ τοῦ κληρικῆς. In codice Fu-
ketiano hæc ad latus leguntur adscripta, additis
etiam his verbis: καὶ λαϊκῆς. Porro notabit hic
studiosus lector, Innocentium Papam in ea qui-
dem Epistola, quam ad Joannem Episcopum
scripsit, nomen suum postponere. In epistola ve-
ro ad Clerum & populum Constantinopolita-
num nomen suum præposuisse.

δωδάμηθα ὑμῖν προσεβήκαμ. Sensus postulat,
ut pro ὑμῖν scribamur ἡμῖν. Quod tamen miror
neque à Lango, neque à Mulculo animadvertum
fuisse.

Pag. 795 ἄλλοι δῶκαθίσαν. Melius scriberetur ἑτα-
καθίσαν. Quod verbum infra occurrit in hæc
epistola, ἐπεὶ ἠπίσθη ὡς ἐπὶ ἰσκόπισθῶ δὴνα. ἢ δὲ αἶ-
σθη, ὡς ἀδελφὸς ἑτακαθίσαν. Ubi codex Fuketii
scriptum habet δῶκαθίσαν, male ut opinor.

ἐπὶ τῷ ἐκείνῳ κατὰ τὸν ἀρχιερέα. Ita legi-
tur etiam apud Nicephorum. Mallet tamen
scribere ἐπὶ τῷ ἐκείνῳ &c.

ὡς ἔστιν. Ex hoc loco colligitur, Ecclesiam
Romanam eo tempore, id est sub initium quinti
 sæculi, solos adhuc canones Nicænos suscepis-

se, quibus conjuncti erant Sardicenses. Quem-
admodum enim Ecclesia Romana solam fidei
formulam suscipiebat, quæ Nicææ fuerat pro-
mulgata, eamque adversus omnes hæeres unam
sufficere existimans, reliquas fidei formulas post-
modum in variis Synodis editas repudiabat; ita
etiam solos eos canones admittebat, qui Nicææ
fuerant publicati. Postea tamen & Romani An-
tiochenos canones, & Episcopi Orientales, Sar-
dicensis Synodi canones suscepserunt. Quod fa-
ctum est ætate Dionysii exigui, ut ex ejus colle-
ctione percipitur.

Ἐπιστολὴ ἀπὸ τοῦ ἐπιστολῆ. Hæc sic intelligen-
da sunt, quasi dicat, non omnes, qui canonem il-
lum Antiochenæ Synodi condiderunt, hæreti-
cos fuisse, sed plerosque eorum. Certe non o-
mnes illos fuisse hæreticos testatur Julius Papa
in Epistola ad Orientales, quam refert Athana-
sius in Apologetico. Palladius in Dialogo de vi-
ta Chrylostomi, ait canonem illum Antiocheni
Concilii de Episcopis, qui post Synodalem senten-
tiam in pristinam sedem semetipsos resti-
tuunt, à quadraginta Episcopis Arianis conditum
fuisse. Quod unde hauserit, equidem nescio. Vi-
de si placet, quæ notavi in libro 1. Observatio-
num Eccles., cap. 8.

τὰ γὰρ καλῶς ἐξέταξεν. Scribendum videtur
ἐξέταξεν, ut legerunt Interpretes.

Ἐπιστολῆς, κυριακῆς, ἰουλιανῆς. Horum quatuor

Pag. 796
Episcoporum mentio fit à Palladio in Dialogo de
vita Chrylostomi. Ex iis Demetrius Pflinuntis
Episcopus, primò à Joanne missus fuerat ad In-
nocentium, ut ipse testatur in Epist. ad eundem
Innocentium. Postea vero iterum Romam ve-
nit peragrato Oriente, ut scribit Palladius. Eu-
lysius Apameæ Episcopus fuit. Palladius vero
Helenopoleos. Cyriacus autem cujus urbis fue-
rit Episcopus, mihi quidem incompertum est.
Emilenus Episcopus dici videtur à Palladio in
fine dialogi, ubi agit de exiliis Episcoporum.
Porro hi quatuor Episcopi ab Innocentio Papa
postea missi sunt ad Arcadium Imperatorem unà
cum aliis quinque Episcopis & duobus presbyte-
ris Ecclesiæ Romanæ, ut legitur apud Palladium
& Sozomenum nostrum.

In Capite XXVII.

Ἐπιμελὴς γὰρ οὖν. Apud Nicephorum scribitur
ἐπιμελὴς. Ceterum Palladius in Dialogo de vita
Chrylostomi, Atticum protus imperitum fuisse
scribit, factarum litterarum. Sed fortasse Pal-
ladio haudquaquam habenda est fides; quippe
qui Atticum oderat, utpote adversarium Joannis
Chrylostomi.

In Capite XXVIII.

Pag. 798
Σὺ τοῖς ἐκ τῆς οἰκίας. Innocentius cum ad Arca-
dium Imperatorem quinque Episcopos mitteret
& duos Presbyteros Ecclesiæ Romanæ, qui suas
& Imperatoris Honorii litteras ei offerrent, mi-
sit unà cum illis quatuor Episcopos Orientis, De-
metrium, Cyriocum, Eulysium, ac Palladium, qui
pro causa Joannis Chrylostomi ad ipsum vene-
rant, ut scribit Palladius in Dialogo de vita Chry-
lostomi, & ex eo Nicephorus.

HENRICI VALESII ANNOTATIONES IN LIBRUM NONUM HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ SOZOMENI.

In Caput Primum.

Pag. 799 Καὶ βασιλεὺς ἰσχυρὸς. Vide num melius sit βασιλείας. ἢ τῶν ἁλῶν ὑπερῶς θεῶν δυνάμεις. Sic edidit Robertus Stephanus, cum in codice Regio. quem typis suis expressit, legeretur ἰσχυρὸς. Verum in codice Fuketiano ἰσχυρὸς scribitur, optime. Ac profecto miror, Robertum Stephanum id non vidisse.

Pag. 800 τὰ σπυρίδια ἔχουσα. Post vocem σπυρίδια, codex Fuketianus inserit verbum ἐπιπέδον, quemadmodum Christophorus in quibusdam exemplaribus scriptum invenerat. Apud Nicephorum tamen in cap. 2. lib. 14. non legitur hoc verbum: quod tamen non otiosum mihi videtur hoc loco, modo particulam conjunctivam addamus. Laudat enim Pulcheriam Sozomenus duplici nomine, tum quod celeriter perspiceret quid agendum esset, tum quod consulta exqueretur.

Pag. 801 οὗτοι οἱ γρηγοριῶν. Procul dubio scribendum est οὗτοι. ὁ δὲ καὶ ἄλλοι. Henricus Savilius duas postremas voces in olâ subnotavit, tanquam suspectas, & intellectu difficiles. Sensus tamen apertus est, si καὶ αὐτὸ legamus, ut in Interpretatione mea apparet. Posset etiam non incommode scribi κατὰ ταῦτον vel κατὰ ταῦτὸ, id est simul. Quam lectionem magis probō.

In Caput II.

Pag. 807. Πυλὸν ἢ ἀμβώνια. Hujus vocabuli expositionem subdit Sozomenus, βῆμα ἢ μέσον ἀναζωσῶν. Latini pulpitum vocant, quod medium est inter altare & caplum Ecclesie. Interdum tamen Latini ambonem vocant. Est tamen vox Græca, & ἀπό τῆ ἀναζωσῆς dicitur, ut docet Auctor Etymologici. Quare fallitur Valafridus Strabo, qui ab ambiendo, ambionem dici existimavit. Porro notandum est, quod ait Sozomenus, sepulchrum uxoris Casari fuisse in Ecclesia circa ambonem, id est extra altare. Nam intra altare, quem nos vulgo chorum vocamus, soli ferè Sacerdotes humabantur aut Martyres. Laici vero

A extra urbem in cœmeteriis humari solebant. Solum Ecclesiarum conditores, eujusmodi fun. Cafarius, in Ecclesiis quas condiderant humabantur. Sic Constantinus Imperator sepultus est in Basilica Apostolorum, quam extruxerat Constantinopoli, & quidem ad portam Basilicæ, ut observavi in Annotationibus Eusebianis.

ἢ βασιλεὺς προστάξιν. Non licebat effodere sepulchra mortuorum. Id enim gravissimum crimen habebatur. & proximum sacrilegio. Quare necesse fuit, ut Pulcheria Augusta id heri juberet.

σπυρίδια μίρον. Duplex erat foramen super Martyrum reliquias. Alterum exterius in altari vel in pavimento, sub quo condite erant reliquie. Alterum interius, in capsâ seu arcâ, quâ reliquie clauderantur. Per hæc autem foramina, quæ

B regione sibi invicem respondebant, Christiani solebant demittere velamina, ut Sacerdotum reliquias contingerent; quæ pro magna benedictione accipiebant. Fenestellas vocat Evodius in libro primo de miraculis sancti Stephani, cap. 12. Et Gregorius Turonensis in libro primo de miraculis Confessorum cap. 28. In suggestione autem Legatorum ad Hormisdam Papam de petitione Justiniani, ceteractæ dicuntur. Vide Baronium ad annum Christi 416. cap. 21. & ad annum 461. cap. 5. & ad annum 519. cap. 93. de hoc foramine intelligendus videtur locus Nicetæ Paphlagonis in laudatione Hyacinthi Martyris Amaltriani, quæ sic habet: αὐτὸ δὲ τὸ τὰ σπυρίδια ἔχον καὶ ὑπὸ τῆς ἀναζωσῆς εἰδὸς ἐκδομένην, ἀγαμίστα ἢ ἱερὰ γόνη, καὶ τῆς περιετῆς κοίτης ἐν δίοδο δὸς εἰσόδου. Ita ut vos sepulchri & fabrica, quæ illud tegebant, in modum aica compositionis (capellam intelligi) sacro pulvere & venerando illo cinere completentur. Ad hoc foramen referendus est etiam alter locus incerti Auctoris in descriptione Ecclesie sanctæ Sophiæ, quæ nuper edita est à Fr. Combefisio pag. 255.

μίρον ἰουδαίας. Non dubito, quin scribendum sit μίρον ἰουδαίας. Id enim postulat lex Grammatica.

Ἐπιπέδον εἰς τὸ μαρτύριον. Baronius ad annum Christi 438. quo anno hanc quadraginta Martyrum translationem refert; hunc Sozomeni locum adducens, μαρτύριον ait esse, quam nos vocamus confessionem. Sane confessio Beati

Petri saepius occurrit in vitis Pontificum Romanorum, pro sepulchro beati Petri. Verum hoc loco μαρτύριον est Basilica in honorem Thyrsi martyris edificata.

In Caput IV.

Pag. 805 Παρ' αὐτῶν συγγραφεῖς τὰ βασιλεία. Scribendum est procul dubio παρ' αὐτῶν quemadmodum legitur in cap. 25. lib. 8. ex quo hæc pene ad verbum transcripta sunt. In codice Fuketiano scriptum inveni παρ' αὐτῶν male.

καὶ ὑπαρχόντων αὐτῶν. Scribe αὐτῶν. Ex capite 25. lib. 8. Vide Cassiodorum in lib. 10. Historiæ tripartitæ cap. 24. Non dissimulabo tamen, in cap. 25. lib. 8. codicem Fuketii scriptum habere ὑπαρχόντων αὐτῶν, quemadmodum scribitur hoc loco. Verum Epiphanius Scholasticus, qui Historiam tripartitam Latinè vertit, & Nicephorus, αὐτῶν legerunt.

ἔργον εἰς τὰς ἡπείρους. Post hæc verba Nicephorus in cap. 25. lib. 13. quædam adjicit, quæ ex Philostorgio mutuatus est. Habentur enim in excerptis ex lib. 12. Philostorgii cap. 2. Verum profrus alieno loco hæc Nicephorus retulit de Græciæ vastatione & de oppugnatione urbis Athenarum. Ista enim diu ante contigerant, sub exordium Imperii Arcadii, dum Rufinus adhuc superstes esset, à quo evocatus fuerat Alaricus, sicut testatur Zosimus in lib. 5. Quæ vero hic & in cap. 25. lib. 8. à Sozomeno referuntur, gesta sunt paulo ante mortem Arcadii.

ἐπιβλητῶν δὲ ἐκδημοῦν κατὰ τὰ σωτηριόδημα. Hæc non de Alarico, sed de Stilicione intelligenda sunt. Quare necessario addendæ sunt hæc voces, ἐπιβλητῶν, ut legitur in capite 25. lib. 8. Mirum est tamen, Epiphanium Scholasticum in supradicto capite eas voces non legisse. Sic enim vertit: Quia cum discedere voluisset, Honorii litteris est detentus, sicut ipse confessus est.

ἔπ' ὑπερβασίαν αὐτοῦ. Accusatus est Stilicho, quod Eucherium filium suum Orientis Imperatorem creare voluisset, sublatò Juniore Theodosio, ut scribit Sozomenus initio hujus capituli. Idem etiam testatur Zosimus in lib. 5. pag. 808. à Stilicione calumniatoribus divulgatum fuisse.

Pag. 806 ἡ ἰταλίας ὑπαρχόν. Longinianus hic vocabatur, ut scribit Zosimus in lib. 5. Præfectus autem Prætorio Galliarum Limenius.

In Caput V.

Ἐπιβλήτω ἔργον. In codice Fuketiano scriptum inveni ἔργον, mendose, ut apparet. Vulgata tamen lectio hand penitus sana est. Decet enim verbum ληγόν, quod post vocem βουλαίους addendum videtur.

ἀμοιβῆς ἢ ἄλλου. In codice Fuketiano ἔργον scriptum inveni cum accentu circumflexo, & paulo post ἄλλου. Huldin etiam eum vocat Marcellinus Comes in Chronico, ubi scribit Radagaisum, qui cum ducentis millibus armatorum Italiam inundaverat, ab Huldin & Saro Hunnorum Regibus devictum fuisse. Ejusdem meminit Zosimus in lib. 5.

A Cuius. Codex Fuketii habet Cuius. Quomodo etiam hi populi vocantur à Prisco Rhetore in excerptis Legationum. Sciros quoque vocat Jordanes in Gothicis & in libro de successione Regnorum. Apud Zosimum vero in lib. 4. σκίρος dicuntur.

In Caput VI.

καὶ παρ' Ἰταλίας. Assentior Joanni Lango, qui in Annotationibus ad cap. 35. lib. 13. Nicephori Callisti, scribit legendum sibi videri Ἰταλίαν. Quam quidem conjecturam placuisse video Ortelio in Thesaurò Geographico. Apud Zosimum tamen in lib. 5. pag. 816. hæc urbs Neveis dicitur, & Præfectus urbis Romæ vocatur Pompejanus.

εἰς αὐτῶν ἐξίτους. Scribe meo periculo εἰς ἄσπετον. Henricus Savilius in suo codice, qui penes me est, vocem αὐτῶν lineola subnotarat. Sed veram scripturam non viderat.

In Caput VIII.

τὰ πάτρια τῆς εὐσεβείης Φυλαξίου. Langus & Musculus ἰνία patria interpretantur. Ego titulus patrios malim vertere. Sic enim Græci vocari solent ceremonias majorum in colendis Diis. Ita Zosimus loquitur passim in libro 5. pag. 816. & 817.

ὁ διάταγμα κληῖσι. Edictum vertit Christophorus & Musculus. Ego præceptum malim vertere. Solebant olim Imperatores Romanis quoties Magistratum vel Provinciam alicui mandarent, ei Codicillos dare. Litteras vocat Ammianus Marcellinus in libr. 28. Libanius vero χρηματεῖα, ut notavi ad dictum Marcellini librum. Ita ergo quotes alicui Magistratum adimere vellet, id per litteras faciebant. Sic Valentinianus Junior cum Arbogasten Magistrum militum exautorare vellet, ipsi litteras tradidit χρηματεῖα τῆς ἀρχῆς τοῦ Φαυλοῦ, ut scribit Zosimus in lib. 4.

Κυριόθεν τὸν παρ' τῆς πόλεως. Nicephorus in cap. 35. lib. 13. παρ' τῆς πόλεως habet, corrupte procul dubio. Langus quidem vertit ad urbem Ravennam. Zosimus tamen in libro sexto Ariminum dicit, cui potius credo.

ἕκαστον ἔργον πᾶσι τιμῶν. Scribe ἕκαστον ἔργον &c. ut legitur apud Nicephorum in cap. 35. lib. 13.

ἐν αὐτῶν ἀσφαλίς. Delendæ sunt duæ voces ἐν αὐτῶν, utpote superflus.

In Caput IX.

Παρὰ σιγασαίου ἢ ἑπισκόπου. Hujus Episcopi meminit Olympiodorus in excerptis Historiarum, ubi filios Ataulphi Regis Gothorum, è sinu Sigefarii Episcopi abreptos atque occisos esse scribit.

ἢ ἰδίαν ἱστανὸν θᾶν. Mallet scribere ἱστανὸν, quomodo etiam Savilius ad latus sui codicis emendarat.

In Caput XI.

Pag. 813. ἐπιβοιωτιαν. In codice Fuketiano scriptum inveni βοιωτιαν, quod propius accedit ad veram scripturam. Scribendum enim est βοιωτιαν, ex Olympiodoro: ex quo hæc pene ad verbum desumpsit Sozomenus, ut ex utriusque scriptoris verbis inter se collatis perspicui potest. Sed & Zosimus ea, quæ de Constantino Tyranno habet in libro 6. & quæ de Alarico & Stilicone scribit in lib. 5. cuncta ferè ex Olympiodoro mutuatus est. Quem quidem etiam nominat in lib. 5. pag. 803. ubi agit de Ravennæ urbis origine. Unde obiter colligitur, Zosimum non Honorii temporibus, ut quidam existimant, sed diu post ejus obitum historiam suam scripsisse. Nam Olympiodorus quem citat, post Honorii mortem, usque ad Valentiniani Placidi imperium historiam perduxit, ut testatur Photius.

In Caput XII.

Pag. 814 Φρουραν καὶ τῆς ἑσῆας. Scribendum procul dubio est Φρουραν, ut legitur apud Nicephorum. εἰς λιβερωῶνα πόλιν. Ortelius in Thesauro Geographico putat esse Libarna Liguriæ oppidum, cujus meminit Plinius ac Ptolemæus. Ego vero Veronam potius intelligi crediderim, quæ est Venetiæ civitas. Nam Libarna oppidum est ignobile, nec ab ullis, quod sciam Historicis celebratum, aut inter civitates recensitum. Verona autem civitas est admodum opportuna ad bellum gerendum: quam Constantinus cum in Italiam ex Gallia proficisceretur, bellum Maxentio illaturus, occupavit. Nec obstat quod Liguriæ urbs dicitur à Sozomeno. Solent enim Græci cum de rebus Occidentalis imperii loquuntur, parum accuratè provincias distinguere.

μαθῶν ἢ ἀλοβικυβάνου. Olympiodorus Allobicum vocat, & Honorii jussu interfectum esse scribit, eo quod Eusebium Præpositum imperialis cubiculi occidisset. Apud Zosimum in lib. 5. Allobichus etiam dicitur. Fuerat hic primum Comes domesticorum Equitum. Postea verò occisus Turpilione ac Vigilantio, Magister Equitum factus est, ut scribit Zosimus pag. 822. Sed verba Zosimi mendosa sunt, quæ hic obiter corrigemus. καὶ μὲν βυγελάντιον, ἀλδοβιχόν ὑπαρχόν καὶ τῆς ἑσῆας. Scribe meo periculo ὑπαρχόν. Quod miror ab Interprete animadvertum non fuisse.

In Caput XIII.

τὸν αὐτὸν ἀρκῆον. Frigeridus Maximum unum ex clientibus Gerontii fuisse dicit. Olympiodorus verò Gerontii filium vocat, & inter Domesticos militasse dicit; μάξιμον ἢ ἰαυτὸν παῖδα, εἰς τὴν ἑσῆαν τῶν δομestικῶν τάξιν τελευτῶν. Nisi forte Olympiodorus παῖδα posuit pro famulo. Certe Prosper in Chronico scribit Maximo tyranno vitam concessam fuisse ob utilitatem ipsius.

Pag. 815. ἰδοχίμων μὲν ἢ ἀντίστρατιῶν. Christophorus & Savilius nescio quos codices secuti, ἰδοχίμων emendarunt. Ego verò ex codice Fuketiano

ἰδοχίμων restitui. Certe Zosimus in libro sexto ἰδοχίμων vocat hunc Magistrum militum Constantini Tyranni, & natione Francum fuisse testatur. A Frigerido quoque Edobeccus dicitur. Sed verba ipsa Frigeridi operæ pretium fuerit hic apponere, sicut à Gregorio Turonense relata sunt. *Qui ubi in unum venere, interjectis diebus plurimis, nullo ab Italia metu, Constantinus gula ac ventri deditus, redire ad Hispaniæ filium monet. Qui promissis agminibus, dum cum Patre resideret, ab Hispania nuntii commant, à Gerontio Maximum, unum ex clientibus suis, imperio præditum, atque in se comitatu gentium barbararum accinsum parari. Quo exterritus, Edobecco ad Germanas gentes promissis, Constantinus, & Præfatus jam Decimus Rusticus ex Officiorum Magistro, petunt Gallias, cum Franci & Alamanni, omnique militum manu ad Constantinum jamjamque redituri.*

νονηχίας ἢ ἀπὸ γαμετῆς. Apud Nicephorum in libr. 14. cap. 6. scriptum est νονηχίας. Sed non dubito quin scribendum sit νονηχίας. Est enim nomen proprium mulieris Nunechia.

In Caput XIV.

τῆς ἑσῆας ὑπαρχίας. Hunc locum pessimè vertit Musculus. Suffridus autem Petrus ita interpretatus est: *Constantinus autem caput quidem accipi iussit, ac gratias Ecdicio agi respublika nomine, qui Ulphila officio functus esset.* Sensum tamen minime est assecutus. Est sane elegans jocus ille Constantii adversus Ecdicium. Nam cum Ecdicius Maximam mercedem se accepturum speraret ob caput Edobechi, Constantius præter illius expectationem respondit, respublika gratias egere Ulphilæ ob factum Ecdicii. Si enim Ulphila non fuisset copias Edobechi, nunquam ei caput amputasset Ecdicius. Verba itaque transposita sunt in Græco, & restituenda quemadmodum dixi. Nicephorus vero cum hunc locum non intelligeret, vocem ἑσῆας expunxit.

In Caput XV.

Μαθῶν κωνσταντίνου ἀναρτοῦς ἰδοχίμων. Scribendum est ἀναρτοῦς. ἰδοχίμων τε & μάξιμον. Scribendum est ἰδοχίμων. Hic est Jovinus, qui cum Sebastiano fratre tyrannidem in Galliis arripuit, Honorio IX. & Theodosio IV. Consulibus, ut ex Frigerido colligitur. Scribit enim Frigeridus, dum Constantinus Tyrannus ab Honorii ducibus obsideretur Arelate, nuntium ex Galliis allatum fuisse, Jovinum sumplisse ornatum regios. Sequenti vero anno, quo Honorius IX. & Theodosius V. Consules fuere, Jovinum cum fratre in Galliis occisum esse scribit Marcellinus. Prosper vero & Idatius id referunt anno insequente, Lucio solo Cos. Maximo autem vitam concessam scribit Prosper, eo quod modestia ac vilitas hominis, invidiam affectati imperii non merebatur. Diu tamen postea idem Maximus in triennialibus Honorii interfectus est, ut scribit Marcellinus in Chronico, Honorio XIII. & Theo-

& Theodosio X. Consulibus. *Maximus tyrannus & Jovinus ferro vincti, adducti de Hispaniis atque interfecti sunt.* Ubi ignotum est quisnam sit Jovinus iste. Non enim potest esse Jovinus is, qui cum Sebaliano purpuram sumpsit in Galliis. Jamdudum enim interfectus fuerat, teste Marcellino & Prospero.

καὶ σάρ. Sarus genere Gotthus, prius quidem ab Honorii partibus steterat, & adversus Alarichum Gotthorum Regem strenue pugnabat: deinde contra Constantinum tyrannum missus in Gallias, Nebogastum Magistrum militum Constantini prælio superarat. Postea vero infensus Honorio ob cædem Belleridi domestici sui minimè vindicatum, Honorii partes reliquerat, & ad Jovinum tyrannidem in Galliis gerentem se contulerat. Qua re cognita, Athaulphus cum decem millibus armatorum ei occurrit, cum Sarus viginti tantum milites circa se haberet. Nihilominus Sarus fortiter pugnans, faccis in eum conjectis agrè capi potuit, ac paulo post necatus est, ut scribit Olympiodorus in excerptis apud Photium. Ubi obiter notandus est error interpretis, qui sic vertit, *scntis adhibitis, vivum agrè capere potuerunt.*

In Caput XVI.

καθὰ Ζαχαρία. Assentior Nicephoro ac Savilio, qui ultimam vocem delet. Nicephorus in eo vico natum esse Zachariam scribit.

A καὶ ἐν τῷ παρόντι καὶ. Assentior Henrico Savilio, qui ad latus sui codicis emendavit καὶ ἐστὶ τῆ ἀδελφῆ σφάρα. Interpretes post vocem ἀδελφῆ subdistingtionem adhibent. Mihi tamen durior videtur hæc locutio τῆ ἀδελφῆ ἰτλησε. Quare locum hunc ita restituendum puto. ὃν ὁ βασιλεὺς χειραῖραν τῶ ἀδελφῶν, σφάρα καὶ ἀλυργίδι ἰτλησε.

τὰ δὲ σφῶς ἐν τῆ ἀρκομένε. Hæc & sequentia transcripta sunt ex capite 6. hujus libri.

In Caput XVII.

Ὀμόδαλ. πρὸ ἀγροῦ. Musculus conservum a- Pag. 818. gricolæ interpretatur. Suffridus autem Petrus conservum agri reddidit. Nicephorus vero pro his Sozomeni verbis, ἀγροῦ τῶν substituit, id est agricolam. Ad quem locum Joannes Langus B verba Sozomeni adducens, exponit servum glebæ. Certe in lege unica codice de Colonis Thracensibus, dicuntur servi terræ cui nati sunt, licet conditione ingenui habeantur. Itaque horum status medius erat inter ingenuos & servos; ut testatur lex secunda, Codice in quibus causis Coloni. Horum alii erant originarii; alii inquilini, ut docet lex prima Cod. Theod. de Colonis. Originarii aliter etiam adscripti dicuntur, eo quod censibus adscripti essent unâ cum agris, quos colabant. Possessores autem eorum nunc Domini, nunc patroni vocantur in codice.

καὶ ἐν τῷ βί. Σπερθεῖν. In codice Fuketiano scriptum est βι. Σπερθεῖν.

FINIS ANNOTATIONUM IN HISTORIAM
Ecclesiasticam Sozomeni.

